ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכ מתוך "תהילות מנחם"

א-ז - בצרתה לי קראתי ויעננני

ביטחון ושמחה טרם הקריאה לישועה

א. הפירוש "בצרתה לי" - הוא שכאשר יהודי נמצא בצרה ח"ו, הוא מיד פונה וקורא להקב"ה - "קראתי", כי הקב"ה נמצא עמו ביחד בצרה זו[1], והקב"ה עונה לו מיד - "ויעננני".

ולא זו בלבד שהקב"ה עונה לקריאתו, אלא עוד זאת, מבטל את הצרה, ומהפך אותה מ"צרה", שהיא חושך, ל"צהר"[2], שהיא אור (כתורת הבעש"ט בזה[3]).

ומצד גודל הוודאות שיש ליהודי בזה, הרי עוד קודם ל"קראתי ויעננני", הוא כבר אומר "שיר המעלות", שיש בזה ב' פרטים: א) "שיר" - שבח להקב"ה. ב) "המעלות" - עלי' בעילוי אחר עילוי[4]. וטעם הדבר, כי יהודי יודע שה"צרתה לי" הוא רק ל"רגע קטן" בלבד[5], וע"י "קראתי" נעשה "ויעננני", שהקב"ה עונה לו תיכף ומיד, ולכן כבר עכשיו הוא מלא שמחה וביטחון, וזהו על דרך הפתגם[6] של כ"ק מו"ח אדמו"ר שכבר בעת היציאה למלחמה מנגנים החיילים "מארש של ניצחון".

ב. ענין זה שייך גם לילדים קטנים, שכן גם אצלם יתכן בדקות ענין של "בצרתה לי", כגון, כאשר רואים מסביבם ריבוי אנשים שאינם מבנ"י, וכן שחלק מהם ח"ו אינם מברכים קודם האכילה והשתי' וכו', וזה יכול לגרום לבלבול וכו', והם כילדים יהודים השומרים תורה ומצוות נמצאים במעמד ומצב של "בצרתה לי".

המשך בעמוד קפה

---

1) מגילה כט, א (בנוגע לכלל ישראל כציבור) "בכל מקום שגלו שכינה עמהן". ובסנהדרין מו, א (בנוגע לכאו"א מישראל) "בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי".

2) ל' הפסוק נח ו, טז.

3) כש"ט אות פז. סה"מ תש"ז ע' 200. ובכ"מ.

4) נתבאר בהרחבה בשיחת ש"פ משפטים ה'תשמ"ב, הובא ב"תהלות מנחם" עה"פ כאן.

5) ל' הכתוב ישעי' נד, ז.

6) סה"מ תש"ט ס"ע 323 ואילך.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ..... ג

ג) מאמר ד״ה באתי לגני
יו״ד שבט, ה׳תשכ״ב ..... ו

ד) שיחת ש״פ בא, ו׳ שבט ה׳תשכ״ה ..... כט

ה) לקוטי-שיחות פרשת בא כרך טז, א ..... לד

ו) לקוטי-שיחות פרשת בא כרך טז, ב ..... מ

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... מח

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא ..... נג

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בא ..... נד

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא ..... פט

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בא ..... צ

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בא ..... קא

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... קד

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת בא ..... קז

טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת בא ..... קנב

טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת בא ..... קעד

יז) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק טז, נחמיה פרק ט-י ..... קעז

יח) משניות – מסכת ברכות
ביאור קהתי ..... קעט

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קפו

כ) מסכת מגילה עם ביאורים
מדף כא עד דף כז ..... קפח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רטז

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רטז

כג) תורה אור וידבר בעצם היום הזה
אדמו״ר הזקן ..... ריט

כד) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רכב

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רכד

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רכה

כז) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רכו

כח) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכז

כט) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלב

ל) ספר הזכרונות פרק צ ..... רלד

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלז

לב) חומש לקריאה בציבור ..... רלח

לג) קריאת התורה למנחת שבת-קודש ..... רמה

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת בא ..... רמו

לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ב״ה, ראש חדש שבט, ה׳תשי״א
ברוקלין, נ. י.

אל אנ״ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע
הכ״מ, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע״ל, הוא יום היארצייט של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי׳ הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אנ״ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ״ד דכלים ופ״ז דמקואות. אח״כ יאמר המשנה ר׳ חנניא בן עקשיא כו׳ ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד״ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע״ד) בע״פ. ואם אין מי שיחזור בע״פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא״ח - יקרא כל אחד פ״נ (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ״פ לראות את פני כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ״נ, כאלו עומד לפניו. להניח הפ״נ אח״כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו׳ של תורת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי׳ אודות כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ״ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע״ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש״י - ובמקומות המתאימים - גם ע״ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ״ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ״ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי״ק שלאחריו.

* * *

והוי׳ יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

בס"ד. יו"ד שבט, ה'תשכ"ב

(הנחה בלתי מוגה)

בָּאתִי[1] לְגַנִּי אֲחוֹתִי כַלָּה[2], וּמְבָאֵר בַּעַל הַהִילוּלָא[3] עַל יְסוֹד מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ[4], לְגַנִּי לְגְנוּנִי, לַמָּקוֹם שֶׁהָיָה עִיקָּרִי בְּתְחִילָּה[5], דְּעִיקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה, אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי הַחֲטָאִים סִילְקוּ אֶת הַשְּׁכִינָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְאַחַר כָּךְ עָמְדוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים וְהִמְשִׁיכוּ אֶת הַשְּׁכִינָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, עַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי, וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין[6], שֶׁהִמְשִׁיךְ אֶת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הָעִנְיָן שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים[7]. אַךְ כְּדֵי שֶׁעִנְיָן זֶה יִהְיֶה בִּקְבִיעוּת, הִנֵּה מִיַּד לְאַחֲרֵי הַמְשָׁכַת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ (בְּמַתַּן תּוֹרָה), נֶאֱמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַצִּיווּי וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ מקום קבוע שבו יהיה וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם[8], דִּבְעִנְיָן הַמִּשְׁכָּן (דְּמִקְדָּשׁ אִיקְרֵי מִשְׁכָּן וּמִשְׁכָּן אִיקְרֵי מִקְדָּשׁ[9]) נֶאֱמַר[10] וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים, וּמְבָאֵר בַּאֲרוּכָה[11] שֶׁהָאוֹתִיּוֹת קֶרֶשׁ מוֹרִים עַל אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה, וְתַכְלִית הָעֲבוֹדָה הוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲצֵי שִׁטִּים, שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת,

ביאור בדרך אפשר

נאמר בשיר השירים שה'דוד', ובנמשל הקדוש־ברוך־הוא אומר ל'כלה', ובנמשל בני ישראל:

בָּאתִי[1] **לְגַנִּי אֲחוֹתִי כַלָּה**[2], **וּמְבָאֵר בַּעַל הַהִילוּלָא**[3] הרבי הריי"צ שיו"ד שבט הוא יום הסתלקותו (בשנת תש"י) **עַל יְסוֹד מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ**[4] על פסוק זה 'באתי לגני', **לְגַנִּי לְגְנוּנִי,** מקום ההתייחדות שלי ו'באתי לגני' פירושו באתי, היינו חזרתי **לַמָּקוֹם שֶׁהָיָה עִיקָּרִי בְּתְחִילָּה**[5], בתחילת הבריאה, **דְּעִיקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה,** בתחילת הבריאה, עיקר גילוי והשראת השכינה היה דווקא בעולם הזה, העולם הנחות והתחתון ביותר **אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי הַחֲטָאִים** שחטאו בני האדם, החל מחטא עץ הדעת **סִילְקוּ אֶת הַשְּׁכִינָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** מהארץ לרקיע הראשון, ואחר כך, על ידי חטאים נוספים, נסתלקה השכינה ועלתה לרקיע השביעי, **וְאַחַר כָּךְ עָמְדוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים וְהִמְשִׁיכוּ אֶת הַשְּׁכִינָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,** אברהם אבינו הוריד את השכינה מהרקיע השביעי לשישי, והצדיקים שאחריו המשיכו והורידו את השכינה עוד מלמעלה למטה **עַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי** לאברהם אבינו (אברהם־יצחק־יעקב־לוי־קהת־עמרם־משה), **וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין**[6] (כדברי המדרש על הכתוב בתורה לגבי ראש השנה 'בחודש השביעי באחד לחודש': כל השביעין חביבין לעולם, למעלן השביעי חביב שמים ושמי השמים ורקיע ושחקים זבול ומעון וערבות, וכתיב "סולו לרוכב בערבות בי־ה שמו", בארצות שביעית חביבה ארץ אדמה ארקא גיא ציה נשיה תבל, וכתיב "והוא ישפוט תבל בצדק ידין לאומים במישרים", בדורות שביעית חביב אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך, וכתיב "ויתהלך חנוך את האלוקים", באבות שביעי חביב אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה, וכתיב "ומשה עלה אל האלוקים", בבנים השביעי חביב שנאמר "דוד (הוא) השביעי", במלכים השביעי חביב שאול איש בושת דוד שלמה רחבעם אביה אסא, וכתיב "ויקרא אסא אל ה'", בשנים שביעי חביב שנאמר "והשביעית תשמטנה ונטשתה", בשמיטין שביעי חביב שנאמר (ויקרא כה, י) "וקידשתם את שנת החמישים", בימים שביעי חביב שנאמר "ויברך אלוקים את יום השביעי", בחדשים שביעי חביב שנאמר "בחודש השביעי באחד לחודש"), **שֶׁהִמְשִׁיךְ** משה רבנו **אֶת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ** במתן תורה, **שֶׁזֶּהוּ** גילוי והשראת השכינה בארץ **תַּכְלִית הָעִנְיָן** והמטרה של כל הבריאה, כדברי המדרש, **שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים**[7] שדווקא הארץ התחתונה, בעולם הזה שהוא העולם התחתון ביותר, תהיה מקום ראוי לגילוי אלוקות והשראת השכינה. **אַךְ כְּדֵי שֶׁעִנְיָן זֶה** של גילוי האלוקות והשראת השכינה למטה בארץ **יִהְיֶה בִּקְבִיעוּת,** לא כמו במתן תורה שבו הגילוי היה לזמן מסויים ובסיומו לא נשארה קדושה בהר סיני, **הִנֵּה מִיַּד לְאַחֲרֵי הַמְשָׁכַת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ (בְּמַתַּן תּוֹרָה),** נֶאֱמַר לבני ישראל **הַצִּיווּי וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ** מקום קבוע שבו יהיה **וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם**[8], **דִּבְעִנְיָן הַמִּשְׁכָּן (דְּמִקְדָּשׁ אִיקְרֵי מִשְׁכָּן וּמִשְׁכָּן אִיקְרֵי מִקְדָּשׁ**[9]**)** כמבואר בגמרא, מצינו שהמקדש נקרא משכן כמו שכתוב בתורה 'ונתתי משכני בתוככם' והכוונה לבית המקדש, וכן מצינו שהמשכן נקרא מקדש, ככתוב כאן בציווי על עשיית המשכן 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם') **נֶאֱמַר**[10] **וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים, וּמְבָאֵר** הרבי הריי"צ במאמר דיבור המתחיל 'באתי לגני' של שנת תש"י **בַּאֲרוּכָה**[11] **שֶׁהָאוֹתִיּוֹת קֶרֶשׁ מוֹרִים עַל אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה,** היינו התוכן והמהות של עבודת ה' שעל ידה עושים 'דירה' לאלוקות בעולם הזה התחתון, **וְתַכְלִית** האופן הכי נעלה של **הָעֲבוֹדָה הוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲצֵי שִׁטִּים,** 'שיטים' מלשון שטות, וכאן הכוונה על **שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה** שבני ישראל עובדים את ה' באופן **שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת,** מעבר למה שנדרש ומתחייב מצד השכל והדעת **שֶׁעַל**

---

1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק השנים־עשר מד"ה באתי לגני ה'שי"ת (סה"מ ה'שי"ת ע' 132 ואילך). 2) שה"ש ה, א. 3) סה"מ שם ע' 111 ואילך. 4) שהש"ר עה"פ. 5) ב"ר פי"ט, ז. 6) ויק"ר פכ"ט, יא. 7) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ. 8) תרומה כה, ח. 9) עירובין ב, א. 10) תרומה שם, טו. 11) ראה סה"מ ה'שי"ת ע' 114 ואילך. ע' 119 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

יְדֵי זֶה שעובדים את ה׳ ב׳שטות דקדושה׳, למעלה מטעם ודעת **מְתַקְּנִים אֶת הַשִּׁטִּים** (מלשון **שְׁטוּת**) **דִּלְעוּמַּת זֶה** של היפך הקדושה שנקראת ׳לעומת זה׳ על פי הכתוב בקוהלת ׳זה לעומת זה עשה אלוקים׳, **כְּמַאֲמַר רַז״ל**[12] **אֵין אָדָם חוֹטֵא אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת**, שטות שלמטה מטעם ודעת, **וְעַל יְדֵי זֶה** שעובדים את ה׳ ב׳שטות דקדושה׳ ומתקנים את ה׳שטות דלעומת זה׳ **נִשְׁלְמָה הַכַּוָּנָה** והתכלית של הבריאה **לִהְיוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים.**

וַעֲבוֹדָה זוֹ של עשיית העולם הזה ל׳דירה׳ לאלוקות **נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[13] בתורת החסידות **שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת אֶת פְּעוּלָּתָם** (כמבואר ב׳תורה אור׳: ״... מעשה המצוות שירדו ונתלבשו בדברים גשמיים כמו תפילין על קלף גשמי וציצית מצמר גשמי וכדומה בשאר המצוות וכשאיש ישראל מניח אותם על ראשו ונתהווה בחינת גילוי אלוקותו.... וזהו דווקא כשאיש ישראל מניח אותם על ראשו, מה שאין כן כשמונחים על השולחן לא נתהווה מזה שום גילוי כלל, הגם שמצח האדם הוא גם כן דבר גשם כמו השולחן, וגם כשעכו״ם מניח אותם לא יצמח מזה גם כן שום גילוי כלל והיינו כמשל כוח הצומח שבארץ שלא בכל מקום נצמח הפרי ובמדבר אינו נגדל צמחים כלל כמו כן דווקא לישראל נאמר כי תהיו אתם לי ארץ חפץ...״). **וְלָכֵן** בגלל מעלתם של בני ישראל שהם אלה הפועלים גילוי אלוקות בעולם **נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם בְּשֵׁם צְבָאוֹת הֲוָיָ׳**[14], **מִלְּשׁוֹן צָבָא, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** במושג ׳צבא׳ **שְׁלֹשָׁה פֵּירוּשִׁים**[15], פירוש אחד **צָבָא מִלְּשׁוֹן אַנְשֵׁי חַיִל,** חיילים לוחמים, ולכן בני ישראל נקראים ׳צבאות הוי׳׳ כיוון **שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם אַנְשֵׁי חַיִל הַמְמַלְּאִים וּמַשְׁלִימִים רְצוֹנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים לְמַעְלָה** שהוא אחד מהשמות הקדושים שבהם נקרא הקדוש־ברוך־הוא (**שֶׁנַּעֲשָׂה** השם ׳צבאות׳ נפעל **עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה** שבני ישראל עובדים

ביאור בדרך אפשר

הַקָּבָּ״ה ומקיימים את מצוותיו, פירוש שני **וְצָבָא מִלְּשׁוֹן זְמַן מוּגְבָּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] באיוב **הֲלֹא צָבָא** זמן קצוב **לֶאֱנוֹשׁ עַלֵּי אָרֶץ** כמה יהיו ימי חייו, **שֶׁעִנְיָן זֶה** שייך לעבודת ה׳ של בני ישראל ולכך שנקראים צבאות הוי׳ כי הדבר **מוֹרֶה עַל אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה, שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת בְּהַגְבָּלַת הַזְּמַן (וּמָקוֹם) לְמַטָּה** ומעשה המצוות הוא בתוך גדרי הזמן, והפירוש השלישי **וְצָבָא לְשׁוֹן צִבְיוֹן וְיוֹפִי, שֶׁעִנְיָן הַיּוֹפִי בָּא עַל יְדֵי הִתְכַּלְּלוּתָם** ושילוב **שֶׁל כַּמָּה גְּוָונִים** יחד, **וְזֶהוּ שֶׁעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי הִתְכַּלְּלוּתָם** של הסוגים השונים של בני ישראל **יַחַד. וְעַל יְדֵי זֶה** שבני ישראל, צבאות הוי׳, מקיימים את התורה והמצוות באופנים הנרמזים בשלושת הפירושים האמורים ב׳צבא׳ **נִשְׁלָם** ונפעל **הָעִנְיָן דִּוְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם בְּכָל פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה כְּפִי שֶׁנַּעֲשִׂים מִצַּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה** כאנשי צבא לוחמים, בהתלבשות בגדרי הזמן ובהתכללות כל בני ישראל יחד.

וְהִנֵּה לְאַחֲרֵי שֶׁבַּעַל הַהִילּוּלָא מְסַיֵּים וְחוֹתֵם אֶת שְׁנֵי הַמַּאֲמָרִים הָרִאשׁוֹנִים של ׳המשך׳ זה (דיבור המתחיל ׳באתי לגני׳ ודיבור המתחיל ׳היושבת בגנים׳) **בָּעִנְיָן הַנִּזְכָּר לְעֵיל, מוֹסִיף בְּהַהֶמְשֵׁךְ** בפרקים הבאים **לְבָאֵר אֶת הַכֹּחוֹת שֶׁנּוֹתְנִים** לכל אחד ואחד מבני ישראל, צבאות הוי׳, **מִלְּמַעְלָה כְּדֵי לְמַלֵּא וּלְהַשְׁלִים עֲבוֹדָה זוֹ. וּמַקְדִּים לָזֶה** לנושא הכוחות הניתנים מלמעלה **הַקְדָּמָה כְּלָלִית בִּסְעִיף י״א**[17] של ה׳המשך׳, **וּמְבָאֵר, שֶׁעִנְיָן הַצָּבָא קָשׁוּר עִם מִלְחָמָה, וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ**[18] **בְּנוֹגֵעַ לַשֵּׁם צְבָאוֹת** (**שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּצָבָא**), **כְּשֶׁאֲנִי נִלְחָם**

---

12) סוטה ג, א. 13) ראה תו״א שמות נג, ד. ובכ״מ. 14) בא יב, מא. 15) סה״מ ה׳שי״ת ע׳ 125. 16) איוב ז, א. 17) סה״מ ה׳שי״ת ע׳ 131 ואילך. 18) שמו״ר פ״ג, ו.

ביאור בדרך אפשר

את ה' באופן **דְּצָבָא**), ועל כך מובא במדרש שהקדוש־ברוך־הוא אומר **כְּשֶׁאֲנִי נִלְחָם בָּרְשָׁעִים אֲנִי נִקְרָא צְבָאוֹת, וְהַיְינוּ, שֶׁכְּלָלוּת עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַנְהָגָתָם בָּעוֹלָם** (**דּוּרְכְּגֵיין דִּי וֶועלְט** 'לעבור' את העולם) שבני ישראל עצמם יתנהגו **עַל פִּי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְלִפְעוֹל שֶׁהָעוֹלָם** כולו **יִתְנַהֵג עַל פִּי תּוֹרָה וּמִצְוֹת הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, כְּמַאֲמַר**[19] הזוהר **נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא לֵיכוֹל** לחם על פי החרב לאכול (אכילת הלחם באופן של בירור ניצוצות הטוב מהרע והעלאתם לקדושה, כרוכה במלחמה רוחנית). **וּמְבָאֵר** הרבי הריי"צ במאמר, **שֶׁבְּמִלְחָמָה יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים, הָרִאשׁוֹן** שבשבילו עושים מלחמה הוא, **לִשְׁלוֹל שָׁלָל וְלָבוֹז בַּז, וְהַשֵּׁנִי, עִיקַּר** עִנְיַן **הַמִּלְחָמָה שֶׁהוּא בִּשְׁבִיל הַנִּצָּחוֹן שֶׁיִּהְיֶה כִּרְצוֹן הַמֶּלֶךְ**. **וְהִנֵּה, לִשְׁלוֹל שָׁלָל וְלָבוֹז בַּז הוּא עִנְיָן שֶׁל טַעַם וָדַעַת, וּבְמֵילָא יֵשׁ בָּזֶה חֶשְׁבּוֹן** כַּמָּה כֹּחוֹת צָרִיךְ לְהַשְׁקִיעַ בְּהַמִּלְחָמָה שֶׁיִּהְיֶה בְּעֵרֶךְ הַשָּׁלָל וְהַבִּיזָּה שֶׁרוֹצִים לְהַשִּׂיג עַל יָדָהּ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְעִיקַּר עִנְיַן הַמִּלְחָמָה שֶׁהוּא עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן שֶׁיִּהְיֶה כִּרְצוֹן הַמֶּלֶךְ, כֵּיוָן שֶׁמְּדוּבָּר אוֹדוֹת רָצוֹן שֶׁקָּשׁוּר עִם עֶצֶם הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מִכָּל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת וּלְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, שֶׁלָּכֵן נִדְרֶשֶׁת גַּם הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן כָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁטוּת דִּקְדוּשָׁה, לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת. וּבִשְׁבִיל זֶה פּוֹתְחִים וּמְבַזְבְּזִים אֶת הָאוֹצָרוֹת הַיְקָרִים שֶׁהָיוּ טְמוּנִים מִכַּמָּה דּוֹרוֹת, וּמוֹסְרִים אוֹתָם לִפְקִידֵי הַחַיִל בִּשְׁבִיל אַנְשֵׁי הַחַיִל, כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הָעֵזֶר דְּבִזְבּוּז הָאוֹצָרוֹת יְנַצְּחוּ אֶת הַמִּלְחָמָה וְיוּשְׁלַם וְיתקיים רְצוֹן הַמֶּלֶךְ. וְזוֹהִי כְּלָלוּת הַהַקְדָּמָה לְהַהֶמְשֵׁךְ מִכָּאן וּלְהַבָּא, שֶׁבָּא לְבָאֵר אֶת הַכֹּחוֹת שֶׁנּוֹתְנִים לְבני ישראל מִלְּמַעְלָה, וּמְבָאֵר בִּכְלָלוּת שֶׁהֵם אוֹצָרוֹת שבדרך כלל, לא במצב של מלחמה הם סְתוּמִים ונעלמים כוּ', וְהַכַּוָּנָה הִיא כעת, בשביל ניצחון המלחמה הִיא דַּוְקָא לִפְתּוֹחַ אוֹתָם שהאוצרות לא יהיו עוד סתומים ונעלמים אלא גלויים, וְאַחַר כָּךְ לאחר שהאוצרות יהיו גלויים לָתֵת אוֹתָם אֶל הַמְקַבְּלִים הם אנשי החיל, וְהַנְּתִינָה של האוצרות לאנשי החיל תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דְּאוֹצָרָךְ הַטּוֹב לָנוּ תִּפְתַּח[20], כנוסח הפיוט שאומרים בחודש תשרי (ואף שלפי פשוטו יש לפרש שמבקשים מהקדוש־ברוך־הוא שיפתח לנו את אוצרו הטוב, משמעות ההדגשה היא שמבקשים שיפתח עבורנו את אוצרו 'הטוב לנו', כלומר טוב גלוי גם לפי המושגים שלנו, וכפי שממשיך) הַיְינוּ, שֶׁהַמְקַבֵּל יַרְגִּישׁ שֶׁזֶּהוּ

ביאור בדרך אפשר

1 בָּרְשָׁעִים אֲנִי נִקְרָא צְבָאוֹת, וְהַיְינוּ, שֶׁכְּלָלוּת
2 עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַנְהָגָתָם בָּעוֹלָם (דּוּרְכְּגֵיין
3 דִּי וֶועלְט) עַל פִּי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְלִפְעוֹל
4 שֶׁהָעוֹלָם יִתְנַהֵג עַל פִּי תּוֹרָה וּמִצְוֹת הִיא בְּאוֹפֶן
5 שֶׁל מִלְחָמָה, כְּמַאֲמַר[19] נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא
6 לֵיכוֹל. וּמְבָאֵר, שֶׁבְּמִלְחָמָה יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים,
7 הָרִאשׁוֹן, לִשְׁלוֹל שָׁלָל וְלָבוֹז בַּז, וְהַשֵּׁנִי, עִיקַּר
8 עִנְיַן הַמִּלְחָמָה שֶׁהוּא בִּשְׁבִיל הַנִּצָּחוֹן שֶׁיִּהְיֶה
9 כִּרְצוֹן הַמֶּלֶךְ. וְהִנֵּה, לִשְׁלוֹל שָׁלָל וְלָבוֹז בַּז הוּא
10 עִנְיָן שֶׁל טַעַם וָדַעַת, וּבְמֵילָא יֵשׁ בָּזֶה חֶשְׁבּוֹן
11 כַּמָּה כֹּחוֹת צָרִיךְ לְהַשְׁקִיעַ בְּהַמִּלְחָמָה שֶׁיִּהְיֶה
12 בְּעֵרֶךְ הַשָּׁלָל וְהַבִּיזָּה שֶׁרוֹצִים לְהַשִּׂיג עַל יָדָהּ.
13 מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְעִיקַּר עִנְיַן הַמִּלְחָמָה שֶׁהוּא
14 עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן שֶׁיִּהְיֶה כִּרְצוֹן הַמֶּלֶךְ, כֵּיוָן שֶׁמְּדוּבָּר
15 אוֹדוֹת רָצוֹן שֶׁקָּשׁוּר עִם עֶצֶם הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי זֶה
16 לְמַעְלָה מִכָּל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת וּלְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת,
17 שֶׁלָּכֵן נִדְרֶשֶׁת גַּם הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן
18 כָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהָעֲבוֹדָה צְרִיכָה
19 לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁטוּת דִּקְדוּשָׁה, לְמַעְלָה
20 מִטַּעַם וָדַעַת. וּבִשְׁבִיל זֶה פּוֹתְחִים וּמְבַזְבְּזִים אֶת
21 הָאוֹצָרוֹת הַיְקָרִים שֶׁהָיוּ טְמוּנִים מִכַּמָּה דּוֹרוֹת,
22 וּמוֹסְרִים אוֹתָם לִפְקִידֵי הַחַיִל בִּשְׁבִיל אַנְשֵׁי
23 הַחַיִל, כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הָעֵזֶר דְּבִזְבּוּז הָאוֹצָרוֹת
24 יְנַצְּחוּ אֶת הַמִּלְחָמָה וְיוּשְׁלַם רְצוֹן הַמֶּלֶךְ. וְזוֹהִי
25 כְּלָלוּת הַהַקְדָּמָה לְהַהֶמְשֵׁךְ מִכָּאן וּלְהַבָּא, שֶׁבָּא
26 לְבָאֵר אֶת הַכֹּחוֹת שֶׁנּוֹתְנִים מִלְּמַעְלָה, וּמְבָאֵר
27 בִּכְלָלוּת שֶׁהֵם אוֹצָרוֹת סְתוּמִים כוּ', וְהַכַּוָּנָה
28 הִיא דַּוְקָא לִפְתּוֹחַ אוֹתָם, וְאַחַר כָּךְ לָתֵת אוֹתָם
29 אֶל הַמְקַבְּלִים, וְהַנְּתִינָה תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דְּאוֹצָרָךְ
30 הַטּוֹב לָנוּ תִּפְתַּח[20], הַיְינוּ, שֶׁהַמְקַבֵּל יַרְגִּישׁ שֶׁזֶּהוּ

31 על ידי מלחמה למעלה מטעם ודעת, ובנמשל, להשלים את הכוונה האלוקית
32 ו'לכבוש' את העולם ולעשותו למקום של גילוי אלוקות, **נִדְרֶשֶׁת גַּם**
33 **הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה** מצד האדם העובד את עבודת ה' בעולם הזה התחתון
34 **לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן כָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהָעֲבוֹדָה צְרִיכָה**
35 **לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁטוּת**
36 **דִּקְדוּשָׁה, לְמַעְלָה מִטַּעַם**
37 **וָדַעַת** בהתמסרות על־שכלית, מעבר
38 למה שמתבקש ומתחייב על פי השכל
39 וההיגיון.
40 **וּבִשְׁבִיל זֶה** כדי שאנשי החיל אכן
41 ישיגו את ניצחון המלחמה, שיהיה כפי
42 רצון המלך, **פּוֹתְחִים** ומגלים
43 **וּמְבַזְבְּזִים** ונותנים לאנשי החיל
44 העושים את המלחמה **אֶת**
45 **הָאוֹצָרוֹת הַיְקָרִים שֶׁהָיוּ**
46 **טְמוּנִים** גנוזים ונעלמים **מִכַּמָּה**
47 **דּוֹרוֹת, וּמוֹסְרִים אוֹתָם**
48 **לִפְקִידֵי הַחַיִל** מפקדי הצבא
49 **בִּשְׁבִיל אַנְשֵׁי הַחַיִל** הלוחמים,
50 **כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הָעֵזֶר דְּבִזְבּוּז**
51 **הָאוֹצָרוֹת יְנַצְּחוּ** אנשי החיל
52 **אֶת הַמִּלְחָמָה וְיוּשְׁלַם** ויתמלא
53 ויתקיים **רְצוֹן הַמֶּלֶךְ. וְזוֹהִי**
54 **כְּלָלוּת הַהַקְדָּמָה לְהַהֶמְשֵׁךְ**
55 בתכנים שיתבארו **מִכָּאן וּלְהַבָּא,**
56 **שֶׁבָּא לְבָאֵר אֶת** עניינם ומהותם
57 של **הַכֹּחוֹת** הרוחניים **שֶׁנּוֹתְנִים**
58 לבני ישראל **מִלְּמַעְלָה, וּמְבָאֵר**
59 **בִּכְלָלוּת שֶׁהֵם אוֹצָרוֹת** שבדרך
60 כלל, לא במצב של מלחמה הם
61 **סְתוּמִים** ונעלמים **כוּ', וְהַכַּוָּנָה**
62 **הִיא** כעת, בשביל ניצחון המלחמה **הִיא**
63 **דַּוְקָא לִפְתּוֹחַ אוֹתָם** שהאוצרות
64 לא יהיו עוד סתומים ונעלמים אלא
65 גלויים, **וְאַחַר כָּךְ** לאחר שהאוצרות
66 יהיו גלויים **לָתֵת אוֹתָם אֶל**
67 **הַמְקַבְּלִים** הם אנשי החיל,
68 **וְהַנְּתִינָה** של האוצרות לאנשי החיל
69 **תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דְּאוֹצָרָךְ הַטּוֹב**
70 **לָנוּ תִּפְתַּח**[20], כנוסח הפיוט
71 שאומרים בחודש תשרי (ואף שלפי
72 פשוטו יש לפרש שמבקשים מהקדוש־ברוך־הוא שיפתח לנו את אוצרו הטוב,
73 משמעות ההדגשה היא שמבקשים שיפתח עבורנו את אוצרו 'הטוב לנו',
74 כלומר טוב גלוי גם לפי המושגים שלנו, וכפי שממשיך) **הַיְינוּ, שֶׁהַמְקַבֵּל**

---

19) זח"ג קפח, ב. 20) פיוט "שערי שמים" שאומרים בסוף נעילה ובהושע"ר. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 526.

ביאור בדרך אפשר

יַרְגִּישׁ שֶׁזֶּהוּ טוֹב שֶׁלּוֹ, בְּיַחַד עִם הֱיוֹתוֹ נִמְשָׁךְ מֵהָאוֹצָרוֹת הַסְּתוּמִים שֶׁמִּלְּמַעְלָה[21].

ב) וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר (בִּסְעִיף י"ב[22] של המאמר **הַשַּׁיָּךְ לִשְׁנַת הַהִילּוּלָא הַי"ב** היא שנת תשכ"ב שבה נאמר מאמר זה) **פְּרָטֵי הַדְּבָרִים בְּעִנְיַן הָאוֹצָר** שניתן לאנשי החיל, כפי שהוא בנמשל **לְמַעְלָה** באלוקות (**לְאַחֲרֵי הַהַקְדָּמָה הַכְּלָלִית אוֹדוֹת הַכּוֹחוֹת שֶׁנּוֹתְנִים** לבני ישראל, צבאות הוי' **מִלְּמַעְלָה**) והתחלת הענין בסעיף י"ב של המאמר היא במילים: "**וְהִנֵּה לְהָבִין עִנְיַן הָאוֹצָר לְמַעְלָה כוּ'**". **וְהָעִנְיָן בָּזֶה,** תחילת הביאור היא במילים אלה, היינו שהמושג 'אוצר' למעלה דורש ביאור **דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן אֵיךְ שַׁיָּךְ** ייתכן **עִנְיַן הָאוֹצָר לְמַעְלָה, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הָאוֹצָר** שבמשל **שֶׁהַמֶּלֶךְ אֵינוֹ רוֹצֶה לְפָתְחוֹ וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עֲבוּר צְרָכָיו,** הרגילים, **כֵּיוָן שֶׁחָס עָלָיו (זשאַלְעֶוועט אִים** מעוניין לחסוך ולא לבזבז אותו), **לְהְיוֹתוֹ** כי האוצר היקר **כּוֹלֵל** בתוכו **גַּם כָּל מַה שֶּׁנֶּאֱסַף וְנִקְבַּץ מִדּוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי זֶה** שאספו וגנזו אבותיו ואבות אבותיו של מלך זה, **וְהוּא** האוצר המדובר **יָקָר יוֹתֵר מִכָּל צָרְכֵי הַמֶּלֶךְ, וְאֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ שַׁיָּךְ** איך ייתכן **לוֹמַר לְמַעְלָה שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת צָרְכֵי הַמֶּלֶךְ, וְאַף עַל פִּי כֵן, בִּשְׁבִיל** שמוגדר כ'צרכי המלך' **לֹא נוֹגְעִים בְּהָאוֹצָרוֹת, וְנִשְׁאָרִים** האוצרות הגנוזים **סְתוּמִים וַחֲתוּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן כְּשֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה וְצָרִיךְ לִפְעוֹל הַנִּצָּחוֹן לִהְיוֹת כִּרְצוֹן הַמֶּלֶךְ** שאז כן פותחים את האוצרות וכן מבזבזים אותם - **דִּלְכְאוֹרָה אֵיךְ שַׁיָּךְ** איך ייתכן **לְמַעְלָה** באלוקות **שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר מִצָּרְכֵי הַמֶּלֶךְ, שֶׁלָּכֵן אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ בִּשְׁבִיל צָרְכֵי הַמֶּלֶךְ, וּלְאִידָךְ, דַּוְקָא בְּמִלְחָמָה עִם מְנַגֵּד, אֲזַי פּוֹתְחִים אֶת הָאוֹצָרוֹת הַסְּתוּמִים וַחֲתוּמִים שֶׁמִּלְּמַעְלָה. וְעַל זֶה מְבָאֵר, שֶׁכְּדֵי לְהָבִין עִנְיַן הָאוֹצָר לְמַעְלָה הוּא עַל פִּי מַאֲמַר הַתִּיקּוּנֵי זֹהַר[23] אוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ, וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית** (כִּדְלְקַמָּן סְעִיף ז').

ג) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּעִנְיַן אוֹר אֵין סוֹף יֵשׁ שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים[24]. **פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, אוֹר שֶׁל אֵין סוֹף, וּפֵירוּשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ** על אף שהוא אור ולא עצמיות האלוקות, מכל מקום **הוּא** גם האור עצמו **אֵין סוֹף. וּמְבָאֵר בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁבַּעִנְיָן הַמְּדוּבָּר כָּאן** שאור אין סוף הוא 'למעלה עד אין קץ' ו'למטה עד אין תכלית' **הַכַּוָּונָה הִיא** כפירוש השני **שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף. וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי, בַּאֲמִיתִּית הָעִנְיָן,** לפי המשמעות האמיתית והמדויקת של המושג **הַלָּשׁוֹן "אֵין סוֹף" קָאֵי** מכוון **רַק עַל עִנְיַן הָאוֹר** המאיר ומתגלה ומאיר מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו (**וּלְמַעְלָה יוֹתֵר** בדרגות יותר נעלות מעניין האור **הוּא שֶׁלָּכֵן** מפני שאותו עניין (האוצר היקר) יותר חשוב מצרכי המלך **אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ בִּשְׁבִיל צָרְכֵי הַמֶּלֶךְ, וּלְאִידָךְ,** מצד שני **דַּוְקָא בְּמִלְחָמָה עִם מְנַגֵּד** אויב של המלך, **אֲזַי פּוֹתְחִים אֶת הָאוֹצָרוֹת הַסְּתוּמִים וַחֲתוּמִים שֶׁמִּלְּמַעְלָה** ומשתמשים בהם בשביל הניצחון במלחמה?

וְעַל זֶה מְבָאֵר הרבי הריי"צ במאמר, **שֶׁכְּדֵי לְהָבִין עִנְיַן הָאוֹצָר לְמַעְלָה** (ולענות על השאלה איך ייתכן שמצד אחד אין משתמשים באוצר בשביל 'צרכי המלך' ומצד שני כן משתמשים בו בשביל ניצחון המלחמה) **הוּא עַל פִּי מַאֲמַר הַתִּיקּוּנֵי זֹהַר**[23] **אוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה** מתעלם ומתכסה **עַד אֵין קֵץ, וּלְמַטָּה** מתגלה ונמשך **עַד אֵין תַּכְלִית** (כִּדְלְקַמָּן סְעִיף ז').

ג) **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּעִנְיַן** משמעות המושג **אוֹר אֵין סוֹף יֵשׁ** בתורת החסידות **שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים**[24]. **פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, אוֹר שֶׁל אֵין סוֹף,** כלומר, הארה והתפשטות והתגלות של האין־סוף **וּפֵירוּשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ** על אף שהוא אור ולא עצמיות האלוקות, מכל מקום **הוּא** גם האור עצמו **אֵין סוֹף. וּמְבָאֵר בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁבַּעִנְיָן הַמְּדוּבָּר כָּאן** שאור אין סוף הוא 'למעלה עד אין קץ' ו'למטה עד אין תכלית' **הַכַּוָּונָה הִיא** כפירוש השני **שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף. וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי, בַּאֲמִיתִּית הָעִנְיָן,** לפי המשמעות האמיתית והמדויקת של המושג **הַלָּשׁוֹן "אֵין סוֹף" קָאֵי** מכוון **רַק עַל עִנְיַן הָאוֹר** המאיר ומתגלה ומאיר מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו (**וּלְמַעְלָה יוֹתֵר** בדרגות יותר נעלות מעניין האור **הוּא**

---

21) בכל הנאמר עד כאן ראה ד"ה באתי לגני תשי"א – תשכ"א. 22) סה"מ ה'שי"ת ע' 132 ואילך. 23) סוף תיקון נז. וראה זהר חדש יתרו לד, סע"ג. 24) ראה לקו"ת פקודי ז, ב. המשך תרס"ו ע' קסה ואילך. ע' קעב ואילך. המשך תער"ב ח"א

ביאור בדרך אפשר

עִנְיָן שֶׁל שֵׁם, שֶׁבְּכַמָּה פְּרָטִים שֵׁם וְאוֹר עִנְיָנָם אֶחָד[25] וכמבואר ב'לקוטי תורה': "שמו הוא בחינת אור וזיו על דרך משל הנמשך מן המאור [עצמות האלוקות, מקור האור] ברצונו הטוב וקודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד שהיה האור כלול במאור והיה בחינת אין לגמרי כמו שבמאור השמש הזיו כלול בבחינת אין לגמרי ואחר כך נמשך להיות בחינת זיו ובו היה הצמצום ונמשך בחינת קו כו' ולכן על בחינה זו שייך לקרותו אין סוף דווקא כי האור הוא זיו והמשכה וגילוי שנמשך ממהותו ועצמותו ועל המשכה זו שייך לומר שנמשך ומתפשט בבחינת אין סוף כו' ולכן בבחינת הכתר שיש בו בחינה תחתונה שבאין סוף, שייך בו לשון עדי עד שהוא פירוש נצחיות דהיינו ממש בחינת אין סוף. וזהו משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול. שמו הגדול היינו בחינת כתר. כי מלכות נקרא שם סתם והכתר שנמשך ממלכות דאין סוף נקרא שמו הגדול ולכן הוא עדי עד בבחינת אין סוף..."), **כַּמּוּבָא בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי**[26] **מַה שֶּׁהִקְשָׁה הָרַמַ"ע** המקובל רבי מנחם עזריה מפאנו **בַּהַקְדָּמָה בְּסֵפֶר יוֹנַת אֵלֶם וּבְסֵפֶר פֶּלַח הָרִמּוֹן**[27], **לָמָּה נִקְרָא אוֹר אֵין סוֹף,** האור האלוקי **שֶׁלְּכְאוֹרָה הָיָה רָאוּי לִקְרוֹתוֹ אֵין לוֹ תְּחִלָּה, דְּהַיְינוּ שֶׁהוּא קַדְמוֹן** שהיה קיים תמיד, לא כמו הנבראים שנתחדשו מאין ליש, **כִּי בְּכְלַל קַדְמוֹן הוּא בְּוַדַּאי נִצְחִי,** כי אם דבר הוא קדמון בוודאי שהוא גם קיים לנצח ואין סוף ואין קץ למציאותו, ולכן 'קדמון' כולל 'נצחי' **אֲבָל בִּכְלַל נִצְחִי אֵין קַדְמוֹן,** אבל יכול להיות דבר שנברא מאין ליש ואינו קדמון ובכל זאת הוא נצחי ולכן 'נצחי' לא כולל קדמון **לְפִי שֶׁהַשְּׂכָלִים הַנִּבְדָּלִים** היינו המלאכים **(וּבְמָקוֹם אַחֵר**[28] **הַלָּשׁוֹן הוּא כַּמָּה מֵהַנִּבְרָאִים) הֵם נִצְחִיִּים בִּרְצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ** כי **(הַיְינוּ שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף) אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְחוּדָּשִׁים מֵאַיִן לְיֵשׁ (הַיְינוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תְּחִילָּה).**

וְתֵירֵץ, הרמ"ע, שמכל מקום האור האלוקי נקרא 'אין סוף' ולא 'אין לו תחילה', **דְּמַה שֶּׁאָנוּ קוֹרִין אֵין סוֹף, אֵין רְצוֹנוֹ לוֹמַר לְתָאֵר מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְעַלֶּה חַס וְשָׁלוֹם,** ואם הכוונה הייתה לעצמות האלוקות אכן יותר מתאים לומר 'אין לו תחילה' ובזה נכלל הן שהוא קדמון והן שהוא נצחי **אֶלָּא** התואר 'אין סוף' מתייחס **רַק לִבְחִינַת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹר וְזִיו** התפשטות והארה מעצמות, **שֶׁאֵין לוֹ סוֹף. וְכֵיוָן שֶׁאוֹמְרִים שֶׁאוֹר זֶה הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, הַיְינוּ, שֶׁאֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת** לא במידת העלייה וההתעלמות שלו למעלה ולא במידת ההמשכה וההתגלות שלו למטה, **הֲרֵי מוּבָן שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף** כפירוש השני המובא לעיל (ולא כפירוש הראשון שזהו אור של אין סוף).

וּמְבָאֵר בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁטַּעַם הַדָּבָר שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף, הוּא לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר. לאור שנמשך ומתגלה ומתפשט מהמאור, מקור האור, יש תכונות דומות למאור, וכיוון שהמאור עצמו הוא אין סוף, גם האור הנמשך ומאיר ממנו הוא אין סוף, וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, ש'אור מעין המאור' **כַּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[29] בתורת החסידות **שֶׁעִנְיָן זֶה שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ הוּא** לא רק אור הנמשך מהאין סוף אלא הוא עצמו **בִּבְחִינַת אֵין סוֹף, הוּא לְכְאוֹרָה סְתִירָה מִינַּיהּ וּבֵיהּ** בו בעצמו, היינו באמירה זו עצמה **שֶׁהֲרֵי עִנְיָן הָאוֹר כִּשְׁמוֹ כֵּן הוּא, הֶאָרָה** וזיו והתפשטות **בִּלְבָד** של המאור, מקור האור, **וְאֵיךְ שַׁיָּיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא** האור שאינו אלא הארה **אֵין סוֹף לַאֲמִיתָּתוֹ שֶׁל עִנְיָן,** אין סוף אמיתי **הַיְינוּ, שֶׁאֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת כְּלָל** והרי הוא רק הארה? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁזֶּה שֶׁהָאוֹר הוּא אֵין סוֹף, אֵין זֶה מִצַּד עַצְמוֹ** ולא משום שיש בו תכונות של אין סוף אמיתי מצד העצם והמהות

ביאור בדרך אפשר

1 **עִנְיָן שֶׁל שֵׁם, שֶׁבְּכַמָּה פְּרָטִים שֵׁם וְאוֹר עִנְיָנָם אֶחָד**[25]
2 וכמבואר ב'לקוטי תורה': "שמו הוא בחינת אור וזיו על דרך משל הנמשך מן
3 המאור [עצמות האלוקות, מקור האור] ברצונו הטוב וקודם שנברא העולם היה
4 הוא ושמו בלבד שהיה האור כלול במאור והיה בחינת אין לגמרי כמו שבמאור
5 השמש הזיו כלול בבחינת אין לגמרי
6 ואחר כך נמשך להיות בחינת זיו ובו
7 היה הצמצום ונמשך בחינת קו כו' ולכן
8 על בחינה זו שייך לקרותו אין סוף
9 דווקא כי האור הוא זיו והמשכה וגילוי
10 שנמשך ממהותו ועצמותו ועל המשכה
11 זו שייך לומר שנמשך ומתפשט
12 בבחינת אין סוף כו' ולכן בבחינת
13 הכתר שיש בו בחינה תחתונה שבאין
14 סוף, שייך בו לשון עדי עד שהוא
15 פירוש נצחיות דהיינו ממש בחינת אין
16 סוף. וזהו משובח ומפואר עדי עד שמו
17 הגדול. שמו הגדול היינו בחינת כתר.
18 כי מלכות נקרא שם סתם והכתר
19 שנמשך ממלכות דאין סוף נקרא שמו
20 הגדול ולכן הוא עדי עד בבחינת אין
21 סוף..."), **כַּמּוּבָא בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**
22 **פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי**[26] **מַה שֶּׁהִקְשָׁה**
23 **הָרַמַ"ע** המקובל רבי מנחם עזריה
24 מפאנו **בַּהַקְדָּמָה בְּסֵפֶר יוֹנַת**
25 **אֵלֶם וּבְסֵפֶר פֶּלַח הָרִמּוֹן**[27],
26 **לָמָּה נִקְרָא אוֹר** האור האלוקי
27 **אֵין סוֹף, שֶׁלְּכְאוֹרָה הָיָה רָאוּי**
28 **לִקְרוֹתוֹ אֵין לוֹ תְּחִלָּה, דְּהַיְינוּ**
29 **שֶׁהוּא קַדְמוֹן** שהיה קיים תמיד,
30 לא כמו הנבראים שנתחדשו מאין ליש,
31 **כִּי בְּכְלַל קַדְמוֹן הוּא בְּוַדַּאי**
32 **נִצְחִי,** כי אם דבר הוא קדמון בוודאי
33 שהוא גם קיים לנצח ואין סוף ואין קץ
34 למציאותו, ולכן 'קדמון' כולל 'נצחי'
35 **אֲבָל בִּכְלַל נִצְחִי אֵין קַדְמוֹן,**
36 אבל יכול להיות דבר שנברא מאין ליש
37 ואינו קדמון ובכל זאת הוא נצחי ולכן 'נצחי' לא כולל קדמון **לְפִי**
38 **שֶׁהַשְּׂכָלִים הַנִּבְדָּלִים** היינו המלאכים **(וּבְמָקוֹם אַחֵר**[28] **הַלָּשׁוֹן**
39 **הוּא כַּמָּה מֵהַנִּבְרָאִים) הֵם נִצְחִיִּים בִּרְצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ** כי
40 כך עלה ברצונו של הבורא שיתקיימו תמיד ללא הפסק **(הַיְינוּ שֶׁאֵין לָהֶם**
41 **סוֹף) אַף עַל פִּי שֶׁהֵם** נבראים **מְחוּדָּשִׁים מֵאַיִן לְיֵשׁ (הַיְינוּ**
42 **שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תְּחִילָּה)** ואינם מוגדרים כ'קדמון'?

1 הוּא עִנְיָן שֶׁל שֵׁם, שֶׁבְּכַמָּה פְּרָטִים שֵׁם וְאוֹר
2 עִנְיָנָם אֶחָד[25]), כַּמּוּבָא בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת
3 פְּקוּדֵי[26] מַה שֶּׁהִקְשָׁה הָרַמַ"ע בַּהַקְדָּמָה בְּסֵפֶר
4 יוֹנַת אֵלֶם וּבְסֵפֶר פֶּלַח הָרִמּוֹן[27], לָמָּה נִקְרָא אוֹר
5 אֵין סוֹף, שֶׁלְּכְאוֹרָה הָיָה רָאוּי לִקְרוֹתוֹ אֵין לוֹ
6 תְּחִלָּה, דְּהַיְינוּ שֶׁהוּא קַדְמוֹן, כִּי בְּכְלַל קַדְמוֹן
7 הוּא בְּוַדַּאי נִצְחִי, אֲבָל בִּכְלַל נִצְחִי אֵין קַדְמוֹן,
8 לְפִי שֶׁהַשְּׂכָלִים הַנִּבְדָּלִים (וּבְמָקוֹם אַחֵר[28] הַלָּשׁוֹן
9 הוּא כַּמָּה מֵהַנִּבְרָאִים) הֵם נִצְחִיִּים בִּרְצוֹן הַבּוֹרֵא
10 יִתְבָּרֵךְ (הַיְינוּ שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף) אַף עַל פִּי שֶׁהֵם
11 מְחוּדָּשִׁים מֵאַיִן לְיֵשׁ (הַיְינוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תְּחִילָּה).
12 וְתֵירֵץ, דְּמַה שֶּׁאָנוּ קוֹרִין אֵין סוֹף, אֵין רְצוֹנוֹ
13 לוֹמַר לְתָאֵר מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְעַלֶּה חַס וְשָׁלוֹם,
14 אֶלָּא רַק לִבְחִינַת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹר
15 וְזִיו, שֶׁאֵין לוֹ סוֹף. וְכֵיוָן שֶׁאוֹמְרִים שֶׁאוֹר זֶה
16 הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,
17 הַיְינוּ, שֶׁאֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת, הֲרֵי מוּבָן שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ
18 הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף.
19 **וּמְבָאֵר** בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁטַּעַם הַדָּבָר שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ
20 הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף, הוּא לְפִי
21 שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבוֹאָר
22 בְּמָקוֹם אַחֵר[29] שֶׁעִנְיָן זֶה שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ הוּא
23 בִּבְחִינַת אֵין סוֹף, הוּא לְכְאוֹרָה סְתִירָה מִינַּיהּ
24 וּבֵיהּ, שֶׁהֲרֵי עִנְיָן הָאוֹר כִּשְׁמוֹ כֵּן הוּא, הֶאָרָה
25 בִּלְבָד, וְאֵיךְ שַׁיָּיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא אֵין סוֹף
26 לַאֲמִיתָּתוֹ שֶׁל עִנְיָן, הַיְינוּ, שֶׁאֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת

ס"ע צד ואילך. ובכ"מ. 25) ראה לקו"ת פקודי שם. בהר מא, ג. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ע' רסא. סהמ"צ להצ"צ קנב, ב. המשך תער"ב שם ע' תרכג ואילך. ועוד. 26) שם. 27) שער ד פ"ג. 28) פלח הרמון שם. המשך תרס"ו ע' קסה. 29) ראה המשך תרס"ו שהובא לקמן ס"ה.

ביאור בדרך אפשר

שלו עצמו, **אֶלָּא** הסיבה לכך שהאור הוא אין סוף היא **לְפִי שֶׁהָאוֹר נִמְצָא** ובא ומתגלה ומאיר **מֵהַמָּאוֹר וְהוּא** האור יש לו תכונות **מֵעֵין הַמָּאוֹר,** ולכן אין להתפלא איך ייתכן שגם האור הוא אין סוף לפי האמת, וכפי שממשיך ומבאר עוד.

דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[30] בתורת החסידות **שֶׁמֵּהַמָּאוֹר יָכוֹל לִהְיוֹת שְׁנֵי אוֹפְנֵי הַשְׁפָּעָה** וגילוי והמשכה, **אוֹפֶן הַשְׁפָּעָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם אוֹר, וְאוֹפֶן הַשְׁפָּעָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם שֶׁפַע. וְהַחִילּוּק** ההבדל **בֵּינֵיהֶם** בין 'אור' ל'שפע', **דְּעִנְיָן הַשֶּׁפַע הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ** ומתגלה ממקור השפע **מְצִיאוּת דָּבָר וּמַהוּת דָּבָר, וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב**[31] באיוב **שִׁפְעַת מַיִם תְּכַסֶּךָ, דְּהַמְשָׁכַת הַמַּיִם מֵהַמַּעְיָן הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְשָׁךְ מַהוּת שֶׁל מַיִם** מה שנשפע ויוצא מהמקור הוא מהות של מים בדיוק כמו המים הנמצאים במקור עצמו, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן** התגלות והשפעה באופן של **אוֹר, כְּמוֹ** למשל **אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, אֵינוֹ מְצִיאוּת וּמַהוּת דָּבָר, אֶלָּא רַק הֶאָרָה בִּלְבַד** מהמקור עצמו, **שֶׁלָּכֵן אֵינוֹ פּוֹעֵל** האור הנמשך מהשמש **שׁוּם שִׁינּוּי בְּהַשֶּׁמֶשׁ וְלֹא נֶחְסָר כְּלוּם בְּהַשֶּׁמֶשׁ** (בשונה ממים היוצאים מהמעיין שהמים שיצאו כבר אינם במעיין). **אָמְנָם, מִצַּד** דבר זה עצמו **זֶה** שהאור הוא הארה בלבד שלכאורה הוא חיסרון באופן ההשפעה, מאידך, מצד זה עצמו **יֵשׁ מַעֲלָה בְּעִנְיַן הָאוֹר, שֶׁעַל יְדֵי הָאוֹר יָכוֹל לִהְיוֹת** למי שמקבל את האור והאור מאיר בו **שַׁיָּכוּת אֶל הַמָּאוֹר, לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר** ולכן מי שמקבל את האור ומתחבר אל האור, למעשה יש לו שייכות עם המאור. **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר** בַּמַּאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים[32] של שנה זו, תשכ"ב שֶׁעַל יְדֵי הָאוֹר מתוך היכרות והתבוננות בטיבו של האור **אֲפְשָׁר לְהַכִּיר אֶת הַמָּאוֹר** שממנו בא האור, **אִם הוּא אוֹר הַנֵּר, אוֹר הַלְּבָנָה אוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ**[33] כי לאור של כל מאור יש תכונות דומות למאור ולכן אור הנר שונה מאור השמש, למשל.

ביאור בדרך אפשר

1 כְּלָל. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁזֶּה שֶׁהָאוֹר הוּא אֵין סוֹף,
2 אֵין זֶה מִצַּד עַצְמוֹ, אֶלָּא לְפִי שֶׁהָאוֹר נִמְצָא
3 מֵהַמָּאוֹר וְהוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר. דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[30]
4 שֶׁמֵּהַמָּאוֹר יָכוֹל לִהְיוֹת שְׁנֵי אוֹפְנֵי הַשְׁפָּעָה, אוֹפֶן
5 הַשְׁפָּעָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם אוֹר, וְאוֹפֶן הַשְׁפָּעָה
6 שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם שֶׁפַע. וְהַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם, דְּעִנְיַן
7 הַשֶּׁפַע הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ מְצִיאוּת דָּבָר וּמַהוּת דָּבָר,
8 וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב[31] שִׁפְעַת מַיִם תְּכַסֶּךָ,
9 דְּהַמְשָׁכַת הַמַּיִם מֵהַמַּעְיָן הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְשָׁךְ
10 מַהוּת שֶׁל מַיִם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אוֹר, כְּמוֹ אוֹר
11 הַשֶּׁמֶשׁ, אֵינוֹ מְצִיאוּת וּמַהוּת דָּבָר, אֶלָּא רַק
12 הֶאָרָה בִּלְבַד, שֶׁלָּכֵן אֵינוֹ פּוֹעֵל שׁוּם שִׁינּוּי
13 בְּהַשֶּׁמֶשׁ וְלֹא נֶחְסָר כְּלוּם בְּהַשֶּׁמֶשׁ. אָמְנָם, מִצַּד
14 זֶה יֵשׁ מַעֲלָה בְּעִנְיַן הָאוֹר, שֶׁעַל יְדֵי הָאוֹר יָכוֹל
15 לִהְיוֹת שַׁיָּכוּת אֶל הַמָּאוֹר, לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין
16 הַמָּאוֹר. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים[32]
17 שֶׁעַל יְדֵי הָאוֹר אֶפְשָׁר לְהַכִּיר אֶת הַמָּאוֹר, אִם
18 הוּא אוֹר הַנֵּר, אוֹר הַלְּבָנָה אוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ[33].

19 **וְעִנְיָן** זֶה שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר הוּא עַד
20 כְּדֵי כָּךְ שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשָׂה עַל יָדוֹ הִתְהַוּוּת
21 הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן[34], כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן
22 בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ הַיְדוּעָה דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל אִיהוּ
23 וְחַיּוֹהִי חַד אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד[א], שֶׁהַבְּרִיאָה יֵשׁ
24 מֵאַיִן הִיא מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁבָּהֶן מְלוּבָּשׁ
25 הַקַּו מֵאוֹר אֵין סוֹף שֶׁהָאוֹר הוּא כְּעֵין הַמָּאוֹר
26 הוּא מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא
27 שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה
28 עִילָּה שֶׁקֶּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם וְלָכֵן הוּא לְבַדּוֹ
29 וְעִנְיָן זֶה שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר כפי שהוא למעלה באלוקות
30 שהאור הנמשך מעצמות האלוקות, עם
31 היותו רק הארה, בכל זאת הוא עצמו
32 אין סוף בדומה למאור **הוּא עַד**
33 **כְּדֵי כָּךְ שֶׁמִּצַּד זֶה** שהאור הוא
34 מעין המאור **נַעֲשָׂה עַל יָדוֹ** על ידי
35 האור **הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה יֵשׁ**
36 **מֵאַיִן**[34], **כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר**
37 **אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ**
38 **הַיְדוּעָה** בספר החניא **דִּיבּוּר**
39 **הַמַּתְחִיל** בציטוט מדברי הזוהר
40 לגבי עשר הספירות **אִיהוּ וְחַיּוֹהִי**
41 **חַד אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד,** הוא,
42 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו והאורות של
43 הספירות, הם דבר אחד, והוא והכלים
44 של הספירות הם דבר אחד (כי גם
45 האורות וגם הכלים בטלים לאלוקות
46 בביטול מוחלט) ובאגרת הקודש
47 שפותחת במילים אלו מבואר
48 **שֶׁהַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הִיא**
49 **מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
50 **שֶׁבָּהֶן** בכלים **מְלוּבָּשׁ הַקַּו** האור
51 הדק והמצומצם **מֵאוֹר אֵין סוֹף**
52 **שֶׁהָאוֹר** שממנו האיר הקו **הוּא**
53 **כְּעֵין הַמָּאוֹר** והמאור, מקור האור,
54 **הוּא מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל**
55 **הַמַּאֲצִיל** הבורא **בָּרוּךְ הוּא**
56 **שֶׁמְּצִיאוּתוֹ** של הבורא עצמו **הוּא**
57 **מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל** והוא לא
58 קיים **מֵאֵיזֶה עִילָּה** מסיבה וגורם
59 כלשהו **שֶׁקֶּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם**
60 כי הוא קדמון והוא הבורא של הכול
61 **וְלָכֵן** כיוון שהוא עצמו קיים ללא
62 סיבה וגורם חוץ ממנו אלא מעצמותו **הוּא לְבַדּוֹ** שזה אופן הקיום

א) סימן כ (קל, א ואילך).

---

30) ראה המשך הנ"ל ע' קעג ואילך. המשך תער"ב שם ע' צה ואילך. 31) איוב כב, יא. לח, לד. 32) ד"ה ואלה שמות שנה זו (תו"מ חל"ב ע' 351 ואילך). 33) ראה המשך תער"ב שם ח"ב ע' תרעו. 34) ראה גם המשך תרס"ו ע' קסח.

ביאור בדרך אפשר

1 והמציאות שלו **בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ** מציאות של נבראים **מֵאַיִן**
2 העדר המציאות **וְאֶפֶס הַמּוּחְלָט מַמָּשׁ בְּלִי שׁוּם עִילָּה וְסִיבָּה**
3 **אַחֶרֶת קוֹדֶמֶת לַיֵּשׁ הַזֶּה** וכל התהוות ה'יש' היא אך ורק כי כך עלה
4 ברצונו של הבורא שהוא כל יכול ויש לו את הכוח והיכולת לברוא דבר
5 מ'אין', וכוח זה קיים רק אצלו לבדו
6 שהוא עצמו קיים ונמצא, כאמור, ללא
7 כל עילה וסיבה שקדמה לו. **דְּהִנֵּה,**
8 **בְּרִיאַת נִבְרָא כָּזֶה שֶׁלֹּא יוּרְגַּשׁ**
9 **אֶצְלוֹ שֶׁיֵּשׁ עִילָּה וְסִיבָּה**
10 **שֶׁקָּדְמָה לוֹ,** כלומר, כמובן יש
11 הבדל בין מציאות הבורא שאכן אין
12 שום עילה וסיבה למציאותו ומציאותו
13 מעצמותו, למציאות ה'יש' הנברא שיש
14 בורא שמהווה ומחיה אותו אלא שהיש
15 הנברא נברא מה'אין' באופן כזה
16 שמקורו ושרשו באלוקות לא ניכר ולא
17 נרגש אצלו, ומכל מקום בריאה כזו
18 שבה הנברא לא מכיר שיש לו עילה
19 וסיבה, **יְכוֹלָה לִהְיוֹת רַק**
20 **מִבְּחִינָה כָּזוֹ שֶׁאֵין לָהּ עִילָּה**
21 **וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לָהּ**[35], **כִּי,**
22 **אִילּוּ הָיְתָה הַבְּרִיאָה** של ה'יש'
23 הנברא **מִבְּחִינָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עִילָּה**
24 **וְסִיבָּה** ולא מעצמות האלוקות
25 שמציאותו מעצמותו ללא סיבה, **אֲזַי**
26 **הָיָה הַנִּבְרָא גַּם עַל דֶּרֶךְ זֶה**
27 כמו הבחינה המהווה אותו, **שֶׁהָיָה**
28 **נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ** אצל הנברא **תָּמִיד**
29 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה. וְכֵיוָן**
30 **שֶׁרוֹאִים בְּהַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה**
31 ה'יש' הנברא הגשמי **שֶׁלֹּא נִרְגָּשׁ**
32 **אֶצְלָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִילָּה וְסִיבָּה**
33 **שֶׁקָּדְמָה לָהֶם וּמִמֶּנָּה נִבְרְאוּ**
34 והמביט על נברא איננו רואה את
35 ה'אין' האלוקי שממנו הנברא נתהווה
36 וממנו הוא מקבל את הקיום והחיות
37 שלו, **וְהַיְינוּ, שֶׁאֲפִילּוּ הַנִּבְרָאִים**
38 שהם בעלי שכל ודעת **שֶׁמְּבִינִים**
39 **וּמַשִּׂיגִים** ואפילו שיש להם הבנה
40 והשגה נעלית והם מבינים **בְּתַכְלִית**
41 **הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה** ולא רק בהבנה
42 שיטחית כללית **שֶׁיֵּשׁ עִילָּה**
43 **וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לָהֶם וּמִמֶּנָּה נִבְרְאוּ, הֲרֵי** זה אצלם רק עניין הבנה
44 שיכלית, אבל **מַה שֶּׁנִּרְגָּשׁ** וניכר **אֶצְלָם** בגלוי **הוּא אוֹפֶן בְּרִיאָתָם**

ביאור בדרך אפשר

1 **בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמּוּחְלָט**
2 **מַמָּשׁ בְּלִי שׁוּם עִילָּה וְסִיבָּה אַחֶרֶת קוֹדֶמֶת לַיֵּשׁ**
3 **הַזֶּה. דְּהִנֵּה, בְּרִיאַת נִבְרָא כָּזֶה שֶׁלֹּא יוּרְגַּשׁ אֶצְלוֹ**
4 **שֶׁיֵּשׁ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ, יְכוֹלָה לִהְיוֹת רַק**
5 **מִבְּחִינָה כָּזוֹ שֶׁאֵין לָהּ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה**
6 **לָהּ**[35], **כִּי, אִילּוּ הָיְתָה הַבְּרִיאָה מִבְּחִינָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
7 **עִילָּה וְסִיבָּה, אֲזַי הָיָה הַנִּבְרָא גַּם עַל דֶּרֶךְ זֶה,**
8 **שֶׁהָיָה נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ תָּמִיד שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה.**
9 **וְכֵיוָן שֶׁרוֹאִים בְּהַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה שֶׁלֹּא נִרְגָּשׁ**
10 **אֶצְלָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לָהֶם**
11 **וּמִמֶּנָּה נִבְרְאוּ, וְהַיְינוּ, שֶׁאֲפִילּוּ הַנִּבְרָאִים**
12 **שֶׁמְּבִינִים וּמַשִּׂיגִים בְּתַכְלִית הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה**
13 **שֶׁיֵּשׁ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לָהֶם וּמִמֶּנָּה נִבְרְאוּ,**
14 **הֲרֵי מַה שֶּׁנִּרְגָּשׁ אֶצְלָם הוּא אוֹפֶן בְּרִיאָתָם מֵאַיִן**
15 **לְיֵשׁ, שֶׁהַנִּבְרָא הוּא מְצִיאוּת יֵשׁ, וְאִילּוּ הַבּוֹרֵא**
16 **וְהַמְהַוֶּה נִקְרָא אַיִן, שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת**[36], **וְהַיְינוּ,**
17 **שֶׁבְּהַרְגָּשָׁתָם אֵין לָהֶם עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה**
18 **לָהֶם, הֲרֵי עַל כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהִתְהַוּוּתָם הִיא**
19 **מִמַּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ הוּא**
20 **שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה**
21 **עִילָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם. אָמְנָם, בְּרִיאַת יֵשׁ**
22 **מֵאַיִן בְּפוֹעַל הִיא מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁבָּהֶן**
23 **מְלוּבָּשׁ הַקַּו מֵאוֹר אֵין סוֹף שֶׁהָאוֹר הוּא כְּעֵין**
24 **הַמָּאוֹר הוּא מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כו', כַּמְבוֹאָר**
25 **בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ שָׁם שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַיֵּשׁ הַזֶּה**
26 **הַנִּבְרָא בְּכֹחַ הָאֵין סוֹף בַּעַל גְּבוּל וּמִדָּה, נִתְלַבֵּשׁ**
27 **אוֹר אֵין סוֹף בְּכֵלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת**
28 **וּמִתְיַיחֵד בְּתוֹכָן בְּתַכְלִית הַיִּחוּד לִבְרוֹא בָּהֶן וְעַל**
29 **יָדָן בְּרוּאִים בַּעֲלֵי גְבוּל וְתַכְלִית, אֲבָל עֶצֶם עִנְיַן**
30 **הִתְהַוּוּת הַנִּבְרָא הוּא מֵאוֹר אֵין סוֹף, וּכְפִי**
31 **שֶׁמְּדַיֵּק שֶׁ"נִּבְרָא בְּכֹחַ הָאֵין סוֹף", דְּהַיְינוּ כֹּחַ**

מֵאַיִן לְיֵשׁ, וההכרה וההרגשה היא **שֶׁהַנִּבְרָא הוּא מְצִיאוּת יֵשׁ**
שאפשר להשיג אותה ואפילו למשש אותה, **וְאִילּוּ הַבּוֹרֵא וְהַמְהַוֶּה**
נִקְרָא אַיִן, שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת[36] לפי ההגדרות מציאות בגשמיות אלא
'אין', **וְהַיְינוּ, שֶׁבְּהַרְגָּשָׁתָם** של הנבראים שלמטה **אֵין לָהֶם עִילָּה**
וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לָהֶם, הֲרֵי עַל
כָּרְחֲךָ בהכרח **צָרִיךְ לוֹמַר**
שֶׁהִתְהַוּוּתָם של נבראים אלה **הִיא**
מִמַּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל
הַמַּאֲצִיל הבורא בעצמו **בָּרוּךְ**
הוּא שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הוּא
מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה
עִילָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם
וכמבואר לעיל.
אָמְנָם אף שהמקור להתהוות
הנבראים והכוח והיכולת לכך הוא
דווקא בעצמות המאציל, כמבואר
לעיל, מכל מקום **בְּרִיאַת יֵשׁ מֵאַיִן**
בְּפוֹעַל הִיא מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר
סְפִירוֹת המגבילים ומודדים את
האור **שֶׁבָּהֶן** בכלים **מְלוּבָּשׁ הַקַּו**
האור המצומצם (כדי לברוא נבראים
מוגבלים, 'יש' הנברא, כפי שיוסבר
להלן) **מֵאוֹר אֵין סוֹף שֶׁהָאוֹר**
המאיר ומתגלה מהאין סוף, הוא עצמו
אין סוף, כי האור **הוּא כְּעֵין**
הַמָּאוֹר שהמאור **הוּא מַהוּתוֹ**
וְעַצְמוּתוֹ כו', כַּמְבוֹאָר
בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ שָׁם שֶׁכְּדֵי
שֶׁיִּהְיֶה הַיֵּשׁ הַזֶּה הגשמי
הַנִּבְרָא בְּכֹחַ הָאֵין סוֹף נברא
שהוא 'יש' **בַּעַל גְּבוּל וּמִדָּה,**
נִתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין סוֹף בְּכֵלִים
דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת
וּמִתְיַיחֵד בְּתוֹכָן ובעולם האצילות
האלוקות היא בגילוי וגם הכלים הם
בביטול מוחלט והם **בְּתַכְלִית**
הַיִּחוּד 'איהו וגרמוהי חד' **לִבְרוֹא**
בָּהֶן וְעַל יָדָן על ידי הכלים
שעניינם הוא להגביל את האור
בְּרוּאִים בַּעֲלֵי גְבוּל וְתַכְלִית,
אֲבָל עֶצֶם עִנְיַן הִתְהַוּוּת
הַנִּבְרָא כ'יש' מ'אין' **הוּא מֵאוֹר**
אֵין סוֹף, וּכְפִי שֶׁמְּדַיֵּק אדמו"ר הזקן באגרת הקודש שם **שֶׁ"נִּבְרָא**
בְּכֹחַ הָאֵין סוֹף", דְּהַיְינוּ כֹּחַ הָעַצְמוּת.

35) ראה סה"מ עזר"ת ע' קנ. המשך תער"ב שם ע' תרפד. 36) ראה לקו"ת דרושים לשמע"צ פג, א. סהמ"צ להצ"צ צד, ב.

ביאור בדרך אפשר

וְדִיּוּק הַלָּשׁוֹן כֹּחַ אדמו"ר הזקן מדייק בלשונו באגרת הקודש האמורה ואומר שהתהוות היש הנברא היא "בכוח" האין סוף, ולא אומר שההתהוות היא מאור האין סוף, והטעם לדיוק זה **הוּא לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁל אוֹר וְגִילוּי,** כי ההתהוות איננה באופן שהאלוקות המהווה מאיר בנברא וניכרת ונרגשת בו באופן גלוי **אֶלָּא** פעולת האלוקות להוות הנברא היא **בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם** מבלי שהאלוקות המהווה תהיה ניכרת בנברא בגלוי, **שֶׁלָּכֵן** כיוון שהבורא נמצא בנברא בהעלם ולא בגלוי **נִקְרָא אַיִן** על שם שאינו ניכר ואינו מושג **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

וּמִזֶּה מהאמור לעיל שאור אין סוף המהווה לא ניכר ביש הנברא המתהווה ולכן הוא בבחינת אין לגביו **מוּבָן עַד כַּמָּה הָאוֹר** אין סוף שבכוחו היא ההתהוות **הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר** ודומה לו בתכונותיו, **שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁעַל יְדֵי** שייכות אל **הָאוֹר** ואיזו שהיא השגה באור **נַעֲשֵׂית אֵיזֶה שַׁיְּכוּת** שייכות מסויימת **לְהַמָּאוֹר, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁמִּצַּד הֱיוֹתוֹ** של האור **מֵעֵין הַמָּאוֹר יֵשׁ בּוֹ** באור **גַּם הָעִנְיָן** הזה במאור **שֶׁאֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ** אלא מציאותו מעצמותו, כמבואר לעיל. **וְהַיְינוּ,** ודבר זה שהאור הוא מעין המאור גם לגבי זה שאף באור יש את העניין שלא קדמה לו סיבה ואין שום גורם אחר שמהווה אותו הוא חידוש גדול, ועניינו הוא **שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁהָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הֶאָרָה בְּעַלְמָא** התפשטות והתגלות מועטה **מִן הַמָּאוֹר** ואם כן לכאורה יש מרחק רב בין מעלת המאור למעלת האור, **וְעַד כְּדֵי כָּךְ** שבאור ומאור כפי שהוא בגשמיות, היינו אור השמש לגבי השמש, העובדה שהאור הוא בסך הכול הארה מהמאור מודגשת ביותר, עד כדי כך **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַשֶּׁמֶשׁ שׁוֹקַעַת מִתַּחַת לָאוֹפֶק** ואינה נראית יותר **מִתְבַּטֵּל כְּלָלוּת עִנְיָן הָאוֹר** כי מאחר שהאור הוא רק הארה מן המאור, הרי כאשר המאור נעלם גם האור לא קיים יותר **(דְּלֹא כַּשֶּׁפַע שֶׁנִּשְׁאָר גַּם לְאַחֲרֵי הִסְתַּלְּקוּת הַמַּשְׁפִּיעַ** כמו למשל במים שיצאו מהנהר שהם קיימים גם אם התרחקו מהנהר, או רב שהשפיע רעיון שכלי לתלמיד שהעניין נשאר אצל התלמיד גם לאחר שהרב הלך לדרכו), **מִכָּל מָקוֹם,** למרות שהאור הוא רק הארה מהמאור ולא חלק מהמאור עצמו, בכל זאת **הֲרֵי הוּא** האור **מֵעֵין הַמָּאוֹר, שֶׁלָּכֵן יֵשׁ בּוֹ** באור **כֹּחַ הָאֵין סוֹף, וְיֵשׁ בּוֹ** באור **אֲפִילּוּ הָעִנְיָן** הזה שבמאור **שֶׁאֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חֵס וְשָׁלוֹם, שֶׁלָּכֵן יְכוֹלָה לִהְיוֹת עַל יָדוֹ** על ידי האור **בְּרִיאַת יֵשׁ מֵאַיִן** וכמבואר לעיל ששורש ומקור ההתהוות היא אכן מעצמות האלוקות אבל ההתהוות בפועל היא על ידי האור אין סוף שהוא מעין המאור.

וּמְבָאֵר הרבי הריי"צ **בְּהַמַּאֲמָר** דיבור המתחיל 'באתי לגני' הנזכר, **שֶׁזֶּהוּ** עניין זה שבכוח האור אין סוף להוות נבראים יש מאין, הוא **הַפֵּירוּשׁ בְּמַה שֶׁכָּתַב הַתִּיקוּנֵי זֹהַר שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא** יורד ומאיר ומתגלה **לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, שֶׁהַגִּילּוּי וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת שֶׁלּוֹ** של האור האין סוף **הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף** ואין גבול למידת ירידתו וההתגלות שלו, **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שבכוחו לרדת למטה ביותר **נַעֲשָׂה בְּרִיאַת כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של ירידת האור האלוקי ממדריגה למדריגה להוות עולמות ונבראים מוגבלים **עַד לְמַטָּה** ביותר **עַד אֵין תַּכְלִית** למטה בלי גבול.

ד) וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי"צ בעל ההילולא **בְּהַמַּאֲמָר**[22] הנזכר: "וְהִנֵּה מֵהָאוֹר הַזֶּה האור אין סוף **הָיוּ** התהוו ונבראו **עוֹלָמוֹת וּסְפִירוֹת עַד אֵין קֵץ וּבְלִי גְּבוּל כְּלָל". וְהַיְינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁהָאוֹר** המהווה את הנבראים, האור אין סוף **שֶׁהוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף** בדומה למאור עצמו, **הֲרֵי מוּבָן שֶׁהַנִּבְרָאִים שֶׁנִּתְהַוּוּ מִמֶּנּוּ, אֲפִילּוּ כְּמוֹ שֶׁהֵם** הנבראים **לְמַטָּה,** נבראים גשמיים בעולם הזה הגשמי **הֲרֵי הֵם** הנבראים **בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל, וּבְלִי גְּבוּל הָאֲמִיתִּי** ולא רק בלי גבול באופן יחסי אלא בלי גבול אמיתי ומוחלט. **וּמְבָאֵר** הרבי הריי"צ במאמר, **שֶׁהָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל וְאֵין סוֹף הָאֲמִיתִּי בְּהָעִנְיָנִים** וכל הנבראים, גם אלו שלמטה ביותר **שֶׁנִּתְהַוּוּ מֵאוֹר אֵין סוֹף** כי **יֶשְׁנוֹ** בנבראים תכונות מהאור המהווה אותם **בְּכָל הַדְּרָגוֹת** הן בדרגות העליונות שלפני הצמצום

ביאור בדרך אפשר

1 הָעַצְמוּת. וְדִיּוּק הַלָּשׁוֹן כֹּחַ הוּא לְפִי שֶׁאֵינוֹ
2 בְּאוֹפֶן שֶׁל אוֹר וְגִילּוּי, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם,
3 שֶׁלָּכֵן נִקְרָא אַיִן כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וּמִזֶּה מוּבָן עַד
4 כַּמָּה הָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד
5 שֶׁעַל יְדֵי הָאוֹר נַעֲשֵׂית אֵיזֶה שַׁיְּכוּת לְהַמָּאוֹר,
6 אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁמִּצַּד הֱיוֹתוֹ מֵעֵין הַמָּאוֹר יֵשׁ בּוֹ
7 גַּם הָעִנְיָן שֶׁאֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ.
8 וְהַיְינוּ, שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁהָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ אֶלָּא
9 הֶאָרָה בְּעַלְמָא מִן הַמָּאוֹר, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁכַּאֲשֶׁר
10 הַשֶּׁמֶשׁ שׁוֹקַעַת מִתַּחַת לָאוֹפֶק מִתְבַּטֵּל כְּלָלוּת
11 עִנְיָן הָאוֹר (דְּלֹא כַּשֶּׁפַע שֶׁנִּשְׁאָר גַּם לְאַחֲרֵי
12 הִסְתַּלְּקוּת הַמַּשְׁפִּיעַ), מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי הוּא מֵעֵין
13 הַמָּאוֹר, שֶׁלָּכֵן יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ הָאֵין סוֹף, וְיֵשׁ בּוֹ
14 אֲפִילּוּ הָעִנְיָן שֶׁאֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ
15 חֵס וְשָׁלוֹם, שֶׁלָּכֵן יְכוֹלָה לִהְיוֹת עַל יָדוֹ בְּרִיאַת
16 יֵשׁ מֵאַיִן. וּמְבָאֵר בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁזֶּהוּ הַפֵּירוּשׁ בְּמַה
17 שֶׁכָּתַב הַתִּיקוּנֵי זֹהַר שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא לְמַטָּה
18 עַד אֵין תַּכְלִית, שֶׁהַגִּילּוּי וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת שֶׁלּוֹ הוּא
19 בִּבְחִינַת אֵין סוֹף, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה בְּרִיאַת כָּל
20 סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית.
21 ד) **וּמַמְשִׁיךְ** בְּהַמַּאֲמָר[22]: "וְהִנֵּה מֵהָאוֹר הַזֶּה
22 הָיוּ עוֹלָמוֹת וּסְפִירוֹת עַד אֵין קֵץ
23 וּבְלִי גְּבוּל כְּלָל". וְהַיְינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁהָאוֹר שֶׁהוּא
24 מֵעֵין הַמָּאוֹר הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף, הֲרֵי מוּבָן
25 שֶׁהַנִּבְרָאִים שֶׁנִּתְהַוּוּ מִמֶּנּוּ, אֲפִילּוּ כְּמוֹ שֶׁהֵם
26 לְמַטָּה, הֲרֵי הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל, וּבְלִי גְּבוּל
27 הָאֲמִיתִּי. וּמְבָאֵר, שֶׁהָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל וְאֵין סוֹף
28 הָאֲמִיתִּי בְּהָעִנְיָנִים שֶׁנִּתְהַוּוּ מֵאוֹר אֵין סוֹף יֶשְׁנוֹ
29 בְּכָל הַדְּרָגוֹת.

ומתחיל לבאר ענין זה מהדרגא היותר עליונה למעלה מעלה, ומביא על זה מאמר האידרא זוטא[37], כהאי בוצינא דאתפשט לכל סטר ועיבר וכד תסתכל למנדע לון לא תשתכח אלא בוצינא בלחודוהי, והיינו, שאף שהאור מתנוצץ לכל עבר ופינה, וענינו ברוחניות שהתפשטותו היא לא הגבלות כלל, הרי לאמיתתו הוא בוצינא בלחודוהי, שהוא בחינת חד. והיינו, שיש בזה שני הפכים, שענין זה שהוא בחינת חד, באופן של אחדות ופשיטות בעצם, הרי הוא מתפשט לכל סטר ועיבר[38]. וממשיך לבאר שזהו מה שאמר בפתח אליהו[39] אנת הוא חד ולא בחושבן, שגם ענין זה קאי על תכלית העילוי למעלה באור אין סוף, וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי בתורת חיים סוף פרשת נח[ב], שבמאמר פתח אליהו מדריגות, ומתחיל מהדרגא היותר עליונה, שעל זה אומר אנת הוא חד ולא בחושבן הינו שאינו בגדר חשבון כלל, להיותו למעלה מכל ענין הספירות. אמנם, בהכרח לומר שמאחדות הפשוטה נתהוו ריבוי הנבראים, כמבואר בתורת חיים סוף פרשת נח, שבמאמר פתח אליהו מדריגות, מה שאמר בפתח אליהו מה שאמר בפתח אליהו אנת הוא חד ולא בחושבן, אתה, הקדוש־ברוך־הוא, אחד ולא בחשבון שגם ענין זה קאי מכוון על תכלית העילוי למעלה באור אין סוף, וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי בתורת חיים סוף פרשת נח, שבמאמר פתח אליהו מדריגות, ומתחיל מהדרגא היותר עליונה, שעל זה אומר אנת הוא חד ולא בחושבן הינו שאינו בגדר חשבון כלל, להיותו למעלה מכל ענין הספירות. אמנם, בהכרח לומר שמאחדות הפשוטה נתהוו ריבוי הנבראים, כמבואר בתורת חיים שם. וכמובן גם מהמבואר לעיל מאגרת הקודש שהבריאה מאין ליש היא מאור אין סוף שהאור הוא כעין המאור הוא מהותו ועצמותו של המאציל ברוך הוא

ב) סו, א ואילך.

37) זח"ג רפח, א. 38) ראה גם הגהות לד"ה פתח אליהו שבתו"א תרנ"ח ע' נו ואילך. סה"מ תרס"ב ע' של. המשך תרס"ו ע' קפו. ועוד. 39) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

ביאור בדרך אפשר

1 והן בדרגות התחתונות של נבראים גשמיים מוגבלים שגם בהם יש ביטוי
2 לעניין האין סוף הבא כתוצאה מכך שהתהוו על ידי אור אין סוף, כפי
3 שממשיך ומפרט באריכות.
4 **ומתחיל** במאמר הנזכר **לבאר ענין זה** של הבלי גבול כפי שהוא
5 מתבטא בכל הדרגות, מהעליונות
6 ביותר עד התחתונות ביותר,
7 **מהדרגא היותר עליונה**
8 **למעלה מעלה, ומביא על זה**
9 **מאמר האידרא זוטא**[37]
10 שבזוהר, **כהאי בוצינא**
11 **דאתפשט לכל סטר ועיבר** כנר
12 זה שמתפשט (האור של הנר) לכל צד
13 ועבר **וכד תסתכל למנדע לון**
14 **לא תשתכח אלא בוצינא**
15 **בלחודוהי** וכאשר תסתכל לדעת
16 אותם לא תמצא אלא נר בלבד,
17 **והיינו, שאף שהאור** המאיר
18 ומתפשט מהנר **מתנוצץ לכל עבר**
19 **ופינה** ואינו מוגבל להאיר רק בכיוון
20 אחד, **וענינו ברוחניות** בנמשל,
21 בהתפשטות והארת האור האין סוף,
22 הוא **שהתפשטותו** וההארה של
23 האור אין סוף **היא** לא רק לצד אחד
24 או למקום אחד אלא **לא הגבלות**
25 **כלל, הרי לאמיתתו הוא**
26 **בוצינא בלחודוהי** נר לבדו,
27 **שהוא בחינת חד** מציאות אחת
28 ויחידה. **והיינו, שיש בזה** בכך
29 שעל אף ההארה וההתפשטות לכל צד
30 ולכל עבר, האור (הנר המאיר) הוא
31 אחד בלבד **שני הפכים, שענין**
32 **זה שהוא בחינת חד, באופן**
33 **של אחדות** ולא ריבוי **ופשיטות**
34 ללא כל הגדרה ר'ציור' **בעצם**
35 והאחדות והפשיטות הם בעצם מהותו,
36 ביחד עם זה **הרי הוא מתפשט**
37 **לכל סטר ועיבר**[38] לכל צד ולכל
38 עבר והרי זה שני הפכים באותו עניין, מצד אחד אחדות מוחלטת ומצד שני
39 הארה והתפשטות לכל צד ולכל עבר.

ביאור בדרך אפשר

40 **וממשיך** הרבי הריי"צ במאמר הנזכר **לבאר שזהו מה שאמר**
41 **בפתח אליהו**[39] **אנת הוא חד ולא בחושבן,** אתה, הקדוש־ברוך־
42 הוא, אחד ולא בחשבון **שגם ענין זה קאי** מכוון **על תכלית העילוי**
43 **למעלה באור אין סוף, וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי**
44 **בתורת חיים סוף פרשת נח,**
45 **שבמאמר פתח אליהו מדריגות** באור האלוקי,
46 **כמה מדריגות** באור האלוקי,
47 **ומתחיל מהדרגא היותר**
48 **עליונה, שעל זה** הדרגה העליונה
49 ביותר באור אין סוף **אומר אנת**
50 **הוא חד ולא בחושבן, אנת**
51 **הוא חד קאי** מכוון **על אחדות**
52 **הפשוטה** האחדות האלוקית
53 שמופשטת מכל הגדרה, **ולא**
54 **בחושבן הינו שאינו בגדר**
55 **חשבון כלל,** כלומר, לא רק
56 שלמעשה איננו נמנה ונספר אלא
57 שהוא נעלה לגמרי מכל המושג חשבון
58 **להיותו למעלה מכל ענין**
59 **הספירות** וזאת, משום שמדובר על
60 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שלמעלה
61 מכל הספירות, ואילו כל המושגים של
62 התלבשות האור האלוקי בהגדרה
63 מסוימת וב'ציור' מסוים (כמו חכמה או
64 חסד וכד') ובחשבון מסוים (ספירות
65 במספר עשר) שייכים רק בספירות,
66 ואילו כאן מדובר על האלוקות
67 ש'למעלה מכל עניין הספירות'.
68 **אמנם, בהכרח לומר**
69 **שמאחדות הפשוטה** שלמעלה
70 מכל גדר של 'חשבון' ולמעלה מכל
71 עניין הספירות **נתהוו ריבוי**
72 **הנברראים, כמבואר באר**יכה
73 **בתורת חיים שם. וכמובן גם**
74 **מהמבואר לעיל מאגרת**
75 **הקודש שהבריאה מאין ליש**
76 **היא מאור אין סוף שהאור**
77 **הוא כעין המאור הוא מהותו**
78 **ועצמותו של המאציל ברוך הוא** והענין והתכונה המיוחדת של
האין סוף שממנו היא ההתהוות

ביאור בדרך אפשר

מהות ועצמות המאציל שישנה גם באור (כי הוא ׳מעין המאור׳) היא **שֶׁמְּצִיאוּתוֹ** של עצמות המאציל **הוּא מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה עִילָּה שֶׁקְּדָמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם, וְאִם כֵּן** כיוון שההתהוות מהאור היא מפני שיש בו תכונה זו, מובן מזה כי **רִיבּוּי הַנִּבְרָאִים הוּא דַּוְקָא מִמְּקוֹם כָּזֶה שֶׁשָּׁם הוּא אַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה, שֶׁשָּׁם** דווקא בדרגה ששם הוא אחדות הפשוטה, עצמות המאציל **אֵין עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקְּדָמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם.**

וּמִזֶּה מהאמור לעיל שלמרות הריחוק הגדול (לכאורה) בין האחדות הפשוטה וריבוי הנבראים, מכל מקום בהכרח לומר ששני ההפכים קיימים יחד ולמעשה ריבוי הנבראים מתהווים מאחדות הפשוטה **מוּכְרָח פֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּ(אַנְתְּ הוּא חַד וְ)לָא בְּחוּשְׁבָּן, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר בְּהַמַּאֲמָר** היינו ׳לא בחושבן׳ כיוון **שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רִיבּוּי בְּיוֹתֵר, שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ לְהַחֶשְׁבּוֹן דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת,** ריבוי לאין שיעור ביחס למספר עשר, והוא נעלה מעשר הספירות ללא כל יחס והשוואה כי מספר הספירות הוא עשר בלבד ואילו הוא, בחינת ׳(אנת הוא חד) ולא בחושבן׳ ׳בריבוי ביותר׳, ריבוי בלי גבול.

וּבָזֶה יוּבַן גַּם הַלָּשׁוֹן ב׳פתח אליהו׳ **וְלָא בְּחוּשְׁבָּן, שֶׁמִּזֶּה מַשְׁמַע שֶׁאַף שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר שֶׁל חֶשְׁבּוֹן** כלל, **מִכָּל מָקוֹם, שַׁיָּךְ קָא סַלְקָא דַעְתָּךְ** היה מקום להעלות על הדעת **לוֹמַר שֶׁהוּא בְּגֶדֶר חֶשְׁבּוֹן, וַהֲרֵי בָּאַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה** שבה אכן לא שייך המושג והגדר של ׳חשבון׳ כלל **לֹא שַׁיָּךְ אֲפִילוּ קָא סָלְקָא דַעְתָּךְ שֶׁיְּצָטְרְכוּ לִשְׁלוֹל עִנְיָן זֶה,** כי השייכות של אחדות הפשוטה ל׳חשבון׳ היא מלכתחילה מופרכת מכל וכל **עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּשַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה**[40] שבספר התניא **שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לוֹמַר עַל חָכְמָה רָמָה וַעֲמוּקָה** שהיא חכמה כל כך נעלית וכל כך עמוקה עד **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמַשְׁשָׁהּ בַּיָּדַיִם** כי מלכתחילה אין שום קשר ושייכות בין עומק של חכמה לחוש המישוש (ובלשון רבנו הזקן בשער היחוד והאמונה שם: ״... הקדוש־ברוך־הוא שהוא למעלה מן השכל והחכמה לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עומק המושג כי אינו בבחינת השגה כלל והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידיים מפני עומק המושג, שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידיים...״). **וְלָכֵן צָרִיךְ לְפָרֵשׁ** את האמור ב׳פתח אליהו׳ שהקדוש־ברוך־הוא אחד ׳ולאו בחושבן׳ **כַּפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי הַנִּזְכָּר לְעֵיל, שֶׁלָּא בְּחוּשְׁבָּן הַיְינוּ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רִיבּוּי בְּיוֹתֵר,** ריבוי בלי גבול, **שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ לְהַחֶשְׁבּוֹן דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת** שהוא מספר מוגבל.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּבוֹאָר בְּתוֹרַת חַיִּים שָׁם, שֶׁהִתְגַּלּוּת הָעִנְיָן דְּאַנְתְּ הוּא חַד (וְלָא בְּחוּשְׁבָּן), אַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה, אֵינוֹ בַּעֲקוּדִים, וַאֲפִילוּ לֹא בַּנְּקוּדִים, אֶלָּא דַּוְקָא בַּבְּרוּדִים כמבואר בתורת הסוד, המושג עשר ספירות של אורות המתלבשים בכלים כפי שהוא ב׳סדר השתלשלות׳ הוא בעיקר החל מעולם האצילות, אמנם, גם הגילויים וההארות של האור האלוקי שבדרגות הגבוהות יותר באים בדרך של עשר ספירות, אלא ששם הוא באופן אחר, ובכללות, יש בעניין זה שלוש חלוקות – ׳עקודים׳, היינו שכל עשרת האורות עקודים וקשורים כביכול בכלי אחד, וזו בחינה שבה לא נרגשת ולא ניכרת ההתחלקות בין הספירות (כמו שרי המלך בשעה שהם עומדים לפני המלך שאז לא נרגש החילוק בין שר החסד לשר הגבורה אלא כל אחד מהם מרגיש את הנקודה המשותפת לכל השרים יחד שהם שרי המלך). ׳נקודים׳ היינו עשרה אורות כפי שהם בעשרה כלים, אבל האורות מרובים והכלים מועטים (עולם התוהו). ו׳ברודים׳, היינו עשרה אורות בעשרה כלים, והאורות מועטים והכלים מרובים (עולם התיקון), ועל כך מבואר כאן שהגילוי של האלוקות כאחדות פשוטה הוא דווקא ב׳ברודים׳ כאשר האורות מלובשים בכלים ולכל אחד יש את עניינו המיוחד לו, ובכל זאת יש ביניהם התכללות.

וְדוּגְמָתוֹ של עניין זה באלוקות, שהאחדות הפשוטה מתגלית דווקא בספירות כפי שהן בהתכללות (׳ברודים׳) **בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁאֲמִיתִּית עִנְיַן הַהִתְכַּלְּלוּת** והשילוב של כוחות הנפש זה בזה, כמו השכל במידות או המידות בשכל, **עַד שֶׁהִיא** ההתכללות **בְּאוֹפֶן שֶׁל אַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה,** התכללות עד כדי כך שהכוחות השונים נעשים כדבר אחד **אֵינוֹ**

---

1 שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה
2 עִילָּה שֶׁקְּדָמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם, וְאִם כֵּן רִיבּוּי
3 הַנִּבְרָאִים הוּא דַּוְקָא מִמְּקוֹם כָּזֶה שֶׁשָּׁם הוּא
4 אַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה, שֶׁשָּׁם אֵין עִילָּה וְסִיבָּה
5 שֶׁקְּדָמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם. וּמִזֶּה מוּכְרָח פֵּירוּשׁ
6 הַשֵּׁנִי בְּ(אַנְתְּ הוּא חַד וְ)לָא בְּחוּשְׁבָּן, כְּפִי
7 שֶׁמְּבָאֵר בְּהַמַּאֲמָר שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רִיבּוּי בְּיוֹתֵר,
8 שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ לְהַחֶשְׁבּוֹן דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת. וּבָזֶה יוּבַן
9 גַּם הַלָּשׁוֹן וְלָא בְּחוּשְׁבָּן, שֶׁמִּזֶּה מַשְׁמַע שֶׁאַף
10 שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר שֶׁל חֶשְׁבּוֹן, מִכָּל מָקוֹם, שַׁיָּךְ קָא
11 סַלְקָא דַעְתָּךְ לוֹמַר שֶׁהוּא בְּגֶדֶר חֶשְׁבּוֹן, וַהֲרֵי
12 בָּאַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה לֹא שַׁיָּךְ אֲפִילוּ קָא סָלְקָא
13 דַעְתָּךְ שֶׁיְּצָטְרְכוּ לִשְׁלוֹל עִנְיָן זֶה, עַל דֶּרֶךְ מַה
14 שֶׁכָּתוּב בְּשַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה[40] שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ
15 לוֹמַר עַל חָכְמָה רָמָה וַעֲמוּקָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר
16 לְמַשְׁשָׁהּ בַּיָּדַיִם. וְלָכֵן צָרִיךְ לְפָרֵשׁ כַּפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי
17 הַנִּזְכָּר לְעֵיל, שֶׁלָּא בְּחוּשְׁבָּן הַיְינוּ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת
18 רִיבּוּי בְּיוֹתֵר, שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ לְהַחֶשְׁבּוֹן דְּעֶשֶׂר
19 סְפִירוֹת. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּבוֹאָר בְּתוֹרַת חַיִּים שָׁם,
20 שֶׁהִתְגַּלּוּת הָעִנְיָן דְּאַנְתְּ הוּא חַד (וְלָא בְּחוּשְׁבָּן),
21 אַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה, אֵינוֹ בַּעֲקוּדִים, וַאֲפִילוּ לֹא
22 בַּנְּקוּדִים, אֶלָּא דַּוְקָא בַּבְּרוּדִים. וּדוּגְמָתוֹ בְּכֹחוֹת
23 הַנֶּפֶשׁ, שֶׁאֲמִיתִּית עִנְיַן הַהִתְכַּלְּלוּת עַד שֶׁהִיא
24 בְּאוֹפֶן שֶׁל אַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה, אֵינוֹ בַּכֹּחוֹת

40) פ״ט (פו, ב).

ביאור בדרך אפשר

בַּכֹּחוֹת הַהִיוּלִים שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, הכוחות כפי שהם אפשרות לכוחות ועדיין לא התגלו מחוץ לנפש עצמה וממילא אינם מוגדרים כל כך כל כוח לפי עניינו **וַאֲפִילוּ לֹא בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ** כפי שהם כבר כוחות פרטיים מוגדרים, **וַאֲפִילוּ לֹא בַּכֹּחוֹת הַמִּתְפַּשְּׁטִים** ומתגלים **מֵהַנֶּפֶשׁ שֶׁלֹּא נִתְלַבְּשׁוּ עֲדַיִין בִּפְרָטֵי חֶלְקֵי הַגּוּף** וכיוון שעדיין לא התלבשו באברים פרטיים של הגוף, עדיין לא נשלם לגמרי הגילוי שלהם מהנפש ועדיין אינם מוגדרים לחלוטין כל כוח בהגדרתו המיוחדת, **אֶלָּא** עניין ההתכללות של כוחות הנפש עד לאחדות פשוטה כפי שהיא לאמיתתו, הרי זה **דַּוְקָא לְאַחֲרֵי שֶׁבָּאִים בְּהִתְחַלְּקוּת לְכַמָּה חֲלָקִים בַּגּוּף** וכל כוח מתלבש באבר הגוף השייך לו ומתאים לו, ולמרות שבשלב זה כל כוח מוגדר בעניינו והכוחות חלוקים זה מזה לגמרי, הרי כאשר בכל זאת הכוחות מתכללים זה בזה **אֲזַי נַעֲשֵׂית הִתְכַּלְּלוּת הַכֹּחוֹת זֶה מִזֶּה** בשלימות, **וְעַד לְהִתְכַּלְּלוּת בְּתַכְלִית, וְעַד לָאַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה.**

וְזֶהוּ האמור לעיל שעניין האחדות הפשוטה מתגלה דווקא בהתכללות הספירות בבחינה שבה הן חלוקות זו מזו (ודוגמתו בכוחות הנפש, כמבואר לעיל) **גַּם** המשמעות של **מַה שֶּׁמְּבוֹאָר בְּהַהֶמְשֵׁךְ** הנזכר **שֶׁל בַּעַל הַהִילוּלָא,** המשך 'באתי לגני', יורד ונמשך ומתגלה **לְמַטָּה עַד אֵין הַכִּלִּית הוּא שֶׁהַגִּילוּי וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת** של האור **הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל** ואין גבול ואין מעצור למידת הגילוי וההתפשטות, **וּבִלְשׁוֹן הָאִדְּרָא זוּטָא** שבזוהר המצוטט לעיל שהדבר דומה לאור הנר המאיר ומתפשט **לְכָל סְטַר וְעֵיבָר,** לכל צד ולכל עבר, **וְלָכֵן מֵהָאוֹר הַזֶּה** שאין סוף לגילוי ולהתפשטות ולהארה שלו **נַעֲשִׂים עוֹלָמוֹת וּסְפִירוֹת עַד אֵין קֵץ** ובזה מתגלה עניין האין סוף שבאור בדרגות עליונות.

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם כָּל זֶה הוּא רַק כפי שהאור אין סוף מתגלה ופועל באופן של אין סוף **לְמַעְלָה מֵהַצִּמְצוּם, שֶׁשָּׁם** באור האלוקי שלפני הצמצום (שהקדוש־ברוך־הוא צמצם את אורו הבלי גבול, כביכול, כדי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים) **דַּוְקָא יֶשְׁנוּ הָעִנְיָן דִּסְפִירוֹת אֵין קֵץ** ולא רק במספר עשר, כפי שהוא ב'סדר השתלשלות' לאחר הצמצום. **וְכַיָּדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (שֶׁמֵּבִיא הַצֶּמַח צֶדֶק[41] מִכְּתַב יָד הָרַב פִּינְחָס** החסיד ר' פינחס רויזעס שהיה מכותבי המאמרים של אדמו"ר הזקן) **דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק ב'שיר השירים' **שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת[42], בְּבִיאוּר הָעִנְיָן דִּסְפִירוֹת אֵין קֵץ, שֶׁבְּעַצְמוּת וּמַהוּת** העצם והמהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל סְפִירוֹת כְּלָל** כי העצמות הוא למעלה מכל הגדרה ומכל 'ציור' איזה שיהיה, **וּלְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר סְפִירוֹת אֵין קֵץ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁם** במדריגות שאחר הצמצום **יֶשְׁנָם עֶשֶׂר סְפִירוֹת,** והמספר עשר הוא מכוון ומדוייק ככתוב אודות הספירות ב'ספר יצירה' **עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר[43]** (ולענייננו, כדי לבאר שלא מדובר בספירות אין קץ, חשוב להדגיש את ההגבלה של לא יותר מעשר, כפי שממשיך **הַיְינוּ, לֹא רַק עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, אֶלָּא גַּם עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר, שֶׁאֵינָם יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר**), **וְרַק לְמַעְלָה מֵהַצִּמְצוּם** בבחינה שמצד אחד איננה עצמות ומהות עצמו ולכן יש בה ספירות, ומצד שני אינה לאחר הצמצום ולכן אינה מוגבלת בעניין עשר ספירות דווקא אלא שם **יֶשְׁנוּ הָעִנְיָן דִּסְפִירוֹת עַד אֵין קֵץ.**

וְעַל זֶה מַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר[44]: "וְהִנֵּה מַה שֶּׁנֶּאֱצְלוּ הַסְּפִירוֹת בְּמִסְפַּר עֶשֶׂר כו' זֶהוּ עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם כו', וּבְכָל זֹאת הִנֵּה (גַּם) אַחַר

1 הַהִיוּלִים שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וַאֲפִילוּ לֹא בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ,
2 וַאֲפִילוּ לֹא בַּכֹּחוֹת הַמִּתְפַּשְּׁטִים מֵהַנֶּפֶשׁ שֶׁלֹּא
3 נִתְלַבְּשׁוּ עֲדַיִין בִּפְרָטֵי חֶלְקֵי הַגּוּף, אֶלָּא דַּוְקָא
4 לְאַחֲרֵי שֶׁבָּאִים בְּהִתְחַלְּקוּת לְכַמָּה חֲלָקִים בַּגּוּף,
5 אֲזַי נַעֲשֵׂית הִתְכַּלְּלוּת הַכֹּחוֹת זֶה מִזֶּה, וְעַד
6 לְהִתְכַּלְּלוּת בְּתַכְלִית, וְעַד לָאַחְדוּת הַפְּשׁוּטָה.
7 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּבוֹאָר בְּהַהֶמְשֵׁךְ שֶׁל בַּעַל
8 הַהִילוּלָא, שֶׁהַפֵּירוּשׁ שֶׁאוֹר אֵין סוֹף לְמַטָּה עַד
9 אֵין תַּכְלִית הוּא שֶׁהַגִּילוּי וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת הוּא
10 בִּבְחִינַת אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל, וּבִלְשׁוֹן הָאִדְּרָא
11 זוּטָא לְכָל סְטַר וְעֵיבָר, וְלָכֵן מֵהָאוֹר הַזֶּה נַעֲשִׂים
12 עוֹלָמוֹת וּסְפִירוֹת עַד אֵין קֵץ.

13 **אָמְנָם** כָּל זֶה הוּא רַק לְמַעְלָה מֵהַצִּמְצוּם, שֶׁשָּׁם
14 דַּוְקָא יֶשְׁנוּ הָעִנְיָן דִּסְפִירוֹת אֵין קֵץ.
15 וְכַיָּדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן
16 (שֶׁמֵּבִיא הַצֶּמַח צֶדֶק[41] מִכְּתַב יָד הָרַב פִּינְחָס)
17 דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת[42], בְּבִיאוּר
18 הָעִנְיָן דִּסְפִירוֹת אֵין קֵץ, שֶׁבְּעַצְמוּת וּמַהוּת לֹא
19 שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל סְפִירוֹת כְּלָל, וּלְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם לֹא
20 שַׁיָּךְ לוֹמַר סְפִירוֹת אֵין קֵץ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁם יֶשְׁנָם עֶשֶׂר
21 סְפִירוֹת, עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר[43]
22 (הַיְינוּ, לֹא רַק עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, אֶלָּא גַּם עֶשֶׂר וְלֹא
23 אַחַד עָשָׂר, שֶׁאֵינָם יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר), וְרַק לְמַעְלָה
24 מֵהַצִּמְצוּם יֶשְׁנוּ הָעִנְיָן דִּסְפִירוֹת עַד אֵין קֵץ.
25 **וְעַל** זֶה מַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר[44]: "וְהִנֵּה מַה
26 שֶׁנֶּאֱצְלוּ הַסְּפִירוֹת בְּמִסְפַּר עֶשֶׂר כו' זֶהוּ
27 עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם כו', וּבְכָל זֹאת הִנֵּה (גַּם) אַחַר

41) אוה"ת: ענינים ע' רפד ואילך; שה"ש ח"ג ע' תתקסה ואילך. וראה הגהות לד"ה פתח אליהו שם. סה"מ תרפ"ט ע' 25. וש"נ. וראה גם ד"ה והי' זרעך שנה זו (תו"מ חל"ב ע' 219). 42) מאמרי אדמו"ר הזקן הנחות הר"פ ע' קסד ואילך.
43) ספר יצירה פ"א מ"ד. 44) סה"מ ה'שי"ת ע' 133.

ביאור בדרך אפשר

הַצְּמָצוּם נִתְהַוּוּ מִכָּל־מָקוֹם למרות שהיה צמצום באור האין סוף (ולולי הצמצום לא היו נבראים עולמות ונבראים מוגדרים ומוגבלים), בכל זאת, למרות הצמצום, למעשה התהוו **עוֹלָמוֹת בְּלִי גְּבוּל וּבְלִי שִׁיעוּר״** ואין מספר לעולמות, וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הַסְּפִירוֹת נִמְשָׁכִים בְּעוֹלַם הָאֲצִילוּת, העולם הראשון והנעלה ביותר מבין ארבעת העולמות הכלליים (אצילות־בריאה־יצירה־עשיה) של ׳סדר השתלשלות׳ **הֲרֵי עִם הֱיוֹתוֹ עוֹלַם הָאַחְדוּת,** למרות שעולם האצילות נקרא ׳עולם האחדות׳, כי אחדות ה׳ ניכרת ונרגשת בו בגלוי (מאחר שהספירות כפי שהן בעולם האצילות, הן האורות והן הכלים, בטלים לאלוקות בביטול מוחלט כך שאין כל מציאות שהיא סתירה לאחדות ה׳) **וְהַסְּפִירוֹת שֶׁבּוֹ הֵם בְּלִי מָה**[43], ולמרות שהספירות בעולם האצילות הם, כאמור ב׳ספר יצירה׳, ׳בלי מה׳, ללא כל מציאות וישות, בכל זאת הספירות של עולם האצילות **הֲרֵי הֵם בְּמִסְפַּר עֶשֶׂר דַּוְקָא,** מה שמורה על מדידה והגבלה שהרי רק דברים מוגדרים ומוגבלים יש להם מספר מוגבל **וְיִתֵּירָה מִזֶּה,** ולא זו בלבד שהספירות שבעולם האצילות הם במספר עשר, אלא יתר על כן **שֶׁגַּם** אפילו **הַסְּפִירוֹת הֵם בְּמִסְפַּר עֶשֶׂר דַּוְקָא, עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר.**

כמבואר בקבלה וחסידות, עשר הספירות העליונות קיימות ופועלות בצורה מוגדרת בעיקר החל מעולם האצילות ומטה ובבחינות אלו הן נקראות ׳עשר ספירות הגלויות׳, אבל באופן ׳נעלם׳ („עשר ספירות הגנוזות") הן קיימות גם באור אין סוף שלמעלה מהאצילות, כי בעצם כל המשכה והתגלות מאלוקות היא באמצעות עשר הספירות אלא שבספירות ה׳גנוזות׳ החלוקה בין הספירות לא ניכרת כל כך והם בהתכללות והתאחדות יותר מאשר בספירות כפי שהן בעולם האצילות, וגם לפני הצמצום, אף שאז האיר אור אין סוף כפי שהוא ללא כל הגדרה ו׳ציור׳, יש את עניין עשר הספירות, אלא שבאור אין סוף שלפני הצמצום החלוקה וההגדרה בין הספירות היא באופן ׳גנוז׳ ונעלם ואינה ניכרת. ועל כך מבואר כאן שעם כל המעלה של ׳עשר ספירות הגנוזות׳, גם הן (ולא רק

ביאור בדרך אפשר

הספירות של עולם האצילות) במספר עשר דווקא, היינו בהגדרה והגבלה מסויימת.

וְלִכְאוֹרָה נשאלת השאלה, **כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד עַצְמָם הַסְּפִירוֹת הֵם עַד אֵין קֵץ,** כיוון שנמשכות מאור שהוא אין סוף, כמבואר לעיל, **כֵּיצַד נַעֲשָׂה בְּעוֹלַם הָאֲצִילוּת הַמִּסְפָּר דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּוְקָא** שהוא מספר מוגבל?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁזֶּהוּ הגדרת והגבלת הספירות במספר עשר דווקא **מִצַּד הַצְּמָצוּם וּמָקוֹם פָּנוּי,** כמבואר בתורת הסוד שבתחילה היה האור האין סוף ממלא את כל המציאות וכשעלה ברצון העליון לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, סילק את אורו הגדול הבלי גבול הצידה, כביכול, ואז נוצר חלל ומקום פנוי (במובן של נתינת מקום, אפשרות) לבריאת ועמידת העולמות והנבראים המוגבלים **שֶׁזֶּהוּ** הצמצום שעל ידו נוצר ׳מקום פנוי׳, הוא **צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן** של האור האין סוף (שאחריו היו עוד צמצומים רבים) **שֶׁהוּא** אופן ההתעלמות של האור האלוקי בצמצום הראשון, לא רק מיעוט קצת של האור אלא **סִילּוּק הָאוֹר לְגַמְרֵי, וְכֵיוָן שֶׁעַל יְדֵי הַצִּמְצוּם בָּא הָאוֹר וְהַגִּילּוּי** שמאיר אחרי הצמצום **בִּבְחִינַת מִדָּה וּגְבוּל, לָכֵן נַעֲשׂוּ הַסְּפִירוֹת בְּמִסְפַּר עֶשֶׂר** שהוא מספר מוגבל.

וְעַל זֶה מְבָאֵר ומחדש **בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁהָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל** בפעולתו של האור האין סוף **הוּא לֹא רַק לִפְנֵי הַצִּמְצוּם** קודם שהיה הצמצום והסילוק באור, **אֶלָּא גַּם לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁנַּעֲשֵׂית הַהַגְבָּלָה דְּעֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר,** אפילו בשלב זה **יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן שֶׁהַסְּפִירוֹת הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל** למרות שהן במספר מוגבל ומוגדר, מספר עשר. **וּכְמוֹ שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן (הוּבָא בִּדְרוּשׁ שָׁלֹשׁ שִׁיטוֹת**[45]**, וּבָאֲרוּכָּה יוֹתֵר בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים שֶׁלֹּא נִדְפְּסוּ**[46] מאמרי חסידות העוסקים בעניין מהות עשר הספירות וה׳פשיטות׳ וה׳ציור׳ שלהם) **שֶׁהַסְּפִירוֹת דַּאֲצִילוּת כְּמוֹ שֶׁהֵם בָּאֲצִילוּת** קודם שירדו לעולמות שלמטה מאצילות **הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל, וְעַד כְּדֵי כָּךְ** הספירות באצילות הן בבחינת בלי גבול, **שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לִהְיוֹת**

---

45) אוה״ת ענינים ע׳ ערב ואילך. 46) ראה הגהות לד״ה פתח אליהו שם ע׳ ט ואילך. ע׳ סא ואילך. סה״מ תרס״ח ע׳ ריב ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

להתהוות ולהיברא **הַנִּבְרָאִים דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה שֶׁהֵם נִבְרָאִים מוּגְבָּלִים, הֲרֵי זֶה דָּוְקָא עַל יְדֵי בְּחִינַת נַעַל דִּשְׁכִינְתָּא** של השכינה, הנרמזת בפסוק ב'שיר השירים' **מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים**[47], **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַמַּלְאָכִים מט"ט וְסנד"ל** שמצמצמים ומגבילים את האורות דאצילות, ובכל אופן, האורות דאצילות עצמן (למרות שהן במספר עשר), הן בבחינת בלי גבול.

וְיִתֵּירָה מִזֶּה, באמור לעיל שהספירות דאצילות הן בלי גבול, יש חידוש נוסף והוא שהדברים אמורים על כל עשר הספירות כפי שהן באצילות, ועד כדי כך **שֶׁאֲפִילוּ סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא סוֹף עוֹלַם הָאֲצִילוּת** וכמו בכל מדריגה ובכל בחינה, בסופה אין האור מאיר באותו תוקף כמו בראש ובאמצע הענין (כי כל דבר מתחלק ל'ראש', 'תוך' ו'סוף' והסוף הוא הדרגה הנחותה של הענין), **וְעַד שֶׁבָּאֲצִילוּת גּוּפָא** בעולם האצילות עצמו **הִיא** ספירת המלכות **הַתְּחָלַת הָעוֹלָמוֹת** הבאים אחרי עולם האצילות **וּמָקוֹר וְשׁוֹרֶשׁ לִבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה** שלוש העולמות שלמטה מעולם האצילות, והסיבה לכך שזהו עניינה של ספירת המלכות היא **כֵּיוָן שֶׁכְּלָלוּת עִנְיָנָהּ** ותוכנה של ספירת המלכות **הוּא עִנְיַן הַגִּילוּי וְהָאוֹתִיּוֹת,** כמבואר בחסידות שהספירות חכמה ובינה וכו' מקבילות לעניין השכל בכוחות הנפש, והספירות חסד וגבורה וכו' מקבילות לעניין הרגש בכוחות הנפש, וספירת המלכות מקבילה לעניין הדיבור שבו ועל ידו השכל והרגש, ולמעלה המוחין והמידות, באים לידי גילוי (והשייכות של המלכות לדיבור נרמזת בלשון הכתוב בקוהלת 'באשר דבר מלך שלטון', כלומר, המלך שולט באמצעות הדיבור) **הִנֵּה בִּהְיוֹתָם בָּאֲצִילוּת** כאשר מילות הדיבור הם בספירת המלכות דאצילות, קודם שירדו לעולמות בריאה־יצירה־עשיה, **הֲרֵי**

ביאור בדרך אפשר

הֵם אוֹתִיּוֹת בְּלִי גְּבוּל[48] ורק בעולמות שלמטה מאצילות האותיות מתלבשות בעניינים פרטיים מוגבלים.

וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי"צ **בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁגַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּאִדְּרָא רַבָּא**[49] שבזוהר **שֶׁבְּגֻלְגֶּלְתָּא יָתְבִי תְּרֵיסַר אַלְפֵי עָלְמִין,** שבבחינת ה'גולגולת' שלמעלה, יושבים שנים עשר אלף עולמות **הִנֵּה הַמִּסְפָּר הַזֶּה דִּשְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף הוּא רַק לְפִי הָעִנְיָן שֶׁמְּדַבֵּר** באדרא רבא **שָׁם, אֲבָל בֶּאֱמֶת הוּא בְּלִי גְּבוּל** הרי שלפעמים גם דברים שבאים במספר מוגדר, לאמיתו של דבר הם בלי גבול, וכך גם בעניינו, לגבי הספירות דאצילות שלמרות היותן במספר עשר, לאמיתו של דבר הן בלי גבול. **וּכְמוֹ שֶׁמְּבָאֵר הַצֶּמַח צֶדֶק בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר שֶׁהָאֲלָפִים וּרְבָבוֹת עָלְמִין דְּיָתְבִין בְּגֻלְגֶּלְתָּא** שיושבים בבחינה הנקראת 'גלגולת' **כו' אֵינָן עָלְמִין מַמָּשׁ**[50] עולמות בהגדרה הרגילה של עולמות מוגבלים ומוגדרים **כו', אֶלָּא** בחינות שיש בהן אפשרות ויכולת **שֶׁכְּשֶׁיּוּמְשְׁכוּ לְמַטָּה יִתְהַוֶּה מֵהֶם כְּמוֹ כֵן עָלְמִין בְּפוֹעַל מַמָּשׁ** ולכן העובדה שבאים במספר מסויים, אינה סותרת לכך שהם בלי גבול.

וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּאוֹר אֵין סוֹף יורד ונמשך ומתגלה **לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית (שֶׁהַגִּילוּי וְהַהִתְפַּשְׁטוּת הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל** עד היכן הוא מתגלה ומתפשט) **הוּא לֹא רַק לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, אֶלָּא גַּם לְאַחַר הַצִּמְצוּם** כמבואר לעיל באריכות.

ה) וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי"צ **בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁמִּבְּחִינַת הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת בָּא הָרִיבּוּי וְהַהִתְהַוּוּת** של נבראים **עַד אֵין מִסְפָּר,** וזהו ביטוי נוסף לעניין 'אור אין סוף למטה עד אין קץ' המבואר כאן **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** בתהלים **מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ**[51] של הקדוש־ברוך־הוא, עד לריבוי

1 דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה שֶׁהֵם נִבְרָאִים מוּגְבָּלִים,
2 הֲרֵי זֶה דָּוְקָא עַל יְדֵי בְּחִינַת נַעַל דִּשְׁכִינְתָּא, מַה
3 יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים[47], שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַמַּלְאָכִים
4 מט"ט וְסנד"ל[ג]. וְיִתֵּירָה מִזֶּה, שֶׁאֲפִילוּ סְפִירַת
5 הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא סוֹף עוֹלַם הָאֲצִילוּת, וְעַד
6 שֶׁבָּאֲצִילוּת גּוּפָא הִיא הַתְּחָלַת הָעוֹלָמוֹת וּמָקוֹר
7 וְשׁוֹרֶשׁ לִבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, כֵּיוָן שֶׁכְּלָלוּת
8 עִנְיָנָהּ הוּא עִנְיַן הַגִּילוּי וְהָאוֹתִיּוֹת, הִנֵּה בִּהְיוֹתָם
9 בָּאֲצִילוּת הֲרֵי הֵם אוֹתִיּוֹת בְּלִי גְּבוּל[48]. וּמַמְשִׁיךְ
10 בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁגַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּאִדְּרָא רַבָּא[49]
11 שֶׁבְּגֻלְגֶּלְתָּא יָתְבִי תְּרֵיסַר אַלְפֵי עָלְמִין, הִנֵּה
12 הַמִּסְפָּר הַזֶּה דִּשְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף הוּא רַק לְפִי
13 הָעִנְיָן שֶׁמְּדַבֵּר שָׁם, אֲבָל בֶּאֱמֶת הוּא בְּלִי גְּבוּל.
14 וּכְמוֹ שֶׁמְּבָאֵר הַצֶּמַח צֶדֶק בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת
15 בַּמִּדְבָּר[ד] שֶׁהָאֲלָפִים וּרְבָבוֹת עָלְמִין דְּיָתְבִין
16 בְּגֻלְגֶּלְתָּא כו' אֵינָן עָלְמִין מַמָּשׁ[50] כו', אֶלָּא
17 שֶׁכְּשֶׁיּוּמְשְׁכוּ לְמַטָּה יִתְהַוֶּה מֵהֶם כְּמוֹ כֵן עָלְמִין
18 בְּפוֹעַל מַמָּשׁ. וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּאוֹר אֵין
19 סוֹף לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית (שֶׁהַגִּילוּי
20 וְהַהִתְפַּשְׁטוּת הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל)
21 הוּא לֹא רַק לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, אֶלָּא גַּם לְאַחַר
22 הַצִּמְצוּם.
23 ה) **וּמַמְשִׁיךְ** בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁמִּבְּחִינַת הַמַּלְכוּת
24 דַּאֲצִילוּת בָּא הָרִיבּוּי וְהַהִתְהַוּוּת
25 עַד אֵין מִסְפָּר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ[51]

41 הֵם אוֹתִיּוֹת בְּלִי גְּבוּל[48] ורק בעולמות שלמטה מאצילות האותיות
42 מתלבשות בעניינים פרטיים מוגבלים.
43 וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי"צ בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁגַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּאִדְּרָא
44 רַבָּא[49] שבזוהר שֶׁבְּגֻלְגֶּלְתָּא יָתְבִי תְּרֵיסַר אַלְפֵי עָלְמִין, שבבחינת
45 ה'גולגולת' שלמעלה, יושבים שנים
46 עשר אלף עולמות הִנֵּה הַמִּסְפָּר
47 הַזֶּה דִּשְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף הוּא
48 רַק לְפִי הָעִנְיָן שֶׁמְּדַבֵּר באדרא
49 רבא שָׁם, אֲבָל בֶּאֱמֶת הוּא בְּלִי
50 גְּבוּל הרי שלפעמים גם דברים שבאים
51 במספר מוגדר, לאמיתו של דבר הם
52 בלי גבול, וכך גם בעניינו, לגבי
53 הספירות דאצילות שלמרות היותן
54 במספר עשר, לאמיתו של דבר הן בלי
55 גבול. וּכְמוֹ שֶׁמְּבָאֵר הַצֶּמַח
56 צֶדֶק בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת
57 בַּמִּדְבָּר שֶׁהָאֲלָפִים וּרְבָבוֹת
58 עָלְמִין דְּיָתְבִין בְּגֻלְגֶּלְתָּא
59 שיושבים בבחינה הנקראת 'גלגולת'
60 כו' אֵינָן עָלְמִין מַמָּשׁ[50] עולמות
61 בהגדרה הרגילה של עולמות מוגבלים
62 ומוגדרים כו', אֶלָּא בחינות שיש
63 בהן אפשרות ויכולת שֶׁכְּשֶׁיּוּמְשְׁכוּ
64 לְמַטָּה יִתְהַוֶּה מֵהֶם כְּמוֹ כֵן
65 עָלְמִין בְּפוֹעַל מַמָּשׁ ולכן
66 העובדה שבאים במספר מסויים, אינה
67 סותרת לכך שהם בלי גבול.
68 וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּאוֹר
69 אֵין סוֹף יורד ונמשך ומתגלה
70 לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית
71 (שֶׁהַגִּילוּי וְהַהִתְפַּשְׁטוּת הוּא
72 בִּבְחִינַת אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל
73 עד היכן הוא מתגלה ומתפשט) הוּא
74 לֹא רַק לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, אֶלָּא
75 גַּם לְאַחַר הַצִּמְצוּם כמבואר
76 לעיל באריכות.
77 ה) וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי"צ בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁמִּבְּחִינַת הַמַּלְכוּת
78 דַּאֲצִילוּת בָּא הָרִיבּוּי וְהַהִתְהַוּוּת של נבראים עַד אֵין מִסְפָּר,
79 וזהו ביטוי נוסף לעניין 'אור אין סוף למטה עד אין קץ' המבואר כאן וּכְמוֹ
80 שֶׁכָּתוּב בתהלים מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ[51] של הקדוש־ברוך־הוא, עד לריבוי

---

47) שה"ש ז, ב. 48) ראה המשך תרס"ו ע' תמח ואילך. ובכ"מ. 49) זח"ג קכח, ב. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ג ע' 112. 50) אגה"ק שם (קל, סע"א). 51) תהלים קד, כד.

ג) לקו"ת שה"ש (מג, ריש ע"ד). ד) ח, ב.

ביאור בדרך אפשר

בלי גבול **וּמַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ**[52], **שֶׁהֵם רִיבּוּי הַנִּבְרָאִים** שהוא ריבוי בלי גבול **וּגְדוֹלֵי הַנִּבְרָאִים**[53] וחלק מהנבראים הם גדולים ביותר, וממשיך ומבאר כיצד גם בנבראים אלו, עם היותם נבראים גשמיים מוגדרים ומוגבלים, מתגלה עניין הבלי גבול.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ האור האין סוף **מֵאֲצִילוּת** שהוא ׳עולם האחדות׳ **לִבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה** עולמות שיש בהם נבראים בעלי מציאות וישות, והירידה היא **עַל יְדֵי הַהִתְלַבְּשׁוּת** של האור האין סוף **בִּבְחִינַת נַעַל דִּשְׁכִינְתָּא, שֶׁהֵם הַמַּלְאָכִים בִּכְלָל, וּבִפְרָט הַמַּלְאָכִים מט״ט וְסנד״ל (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), שֶׁעַל יְדֵי זֶה** **נַעֲשׂוּ** בעולמות בריאה־יצירה־עשיה **נִבְרָאִים נִפְרָדִים, הֵן גְּדוֹלֵי הַנִּבְרָאִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ, וּבִכְלָלוּת הוּא צְבָא הַשָּׁמַיִם** השמש, הירח והכוכבים וכו׳ **שֶׁבָּהֶם מוּדְגָּשׁ עִנְיַן הַגְּדוּלָּה, וְהֵן הַנִּבְרָאִים דִּצְבָא הָאָרֶץ שֶׁהֵם בְּרִיבּוּי עָצוּם, וַעֲלֵיהֶם** בכמות, **נֶאֱמַר מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ, הִנֵּה גַּם בָּזֶה** על אף שמדובר בנבראים שהם מציאות גשמית מוגדרת ומוגבלת **יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל, וְלֹא רַק בְּלִי גְּבוּל בְּכֹחַ, אֶלָּא גַּם בְּלִי גְּבוּל בְּפוֹעַל** המתבטא בגדולת הנבראים (של ׳צבא השמים׳) וברִיבוי הנבראים (של ׳צבא הארץ׳), וכפי שממשיך ומבאר עוד.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוֹ״ר מַהֲרַ״שׁ בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ קבוצת מאמרים הפותחים בכתוב ב׳שיר השירים׳ **מַיִם רַבִּים, עַל הַפְּסוּק**[54] בנבואת ישעיה **שְׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְּמִסְפַּר צְבָאָם**

ביאור בדרך אפשר

מֵרוֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר, לפי פשוטו הכתוב אומר שמרוב כוחו של הקדוש־ברוך־הוא, הנבראים של ׳צבא השמים׳ קיימים תמיד ואינם נחסרים ונעדרים לעולם **שֶׁזּוֹהִי** הדרישה של ׳שאו מרום עיניכם׳ **הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁתּוֹבְעִים מִכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל** להתבונן ולהעמיק בה **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שיתבונן בגדולת ה׳ המובנת מתוך כך ש׳מה רבו מעשיך ה״ ו׳מה גדלו מעשיך ה״ **יָבוֹא** כל אחד מישראל המתבונן בזה **לְהָעִנְיָן דִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הְוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הְוָיָ׳ אֶחָד**[55], **דִּשְׁמַע הוּא רָאשֵׁי תֵּיבוֹת שְׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם**[56], **וְהַכַּוָּונָה בָּזֶה שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שיתבונן בגדולת ה׳, ובמיוחד כפי שהיא נראית ומובנת מעניינם של צבא השמים שקיימים תמיד ו׳איש לא נעדר׳ **יָבוֹא לַהְוָיָ׳ אֶחָד** להכרה באחדות ה׳ **כְּפִי שֶׁהוּא בְּתַכְלִית הָעִילּוּי עַד לִבְחִינַת אַנְתְּ הוּא חַד** אתה הוא אחד, מדריגת האלוקות שבה יש אחדות ה׳ באופן הכי נעלה כי כל מציאות העולמות והנבראים איננה תופסת מקום כלל **וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יָבוֹא לָזֶה עַל יְדֵי שְׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם** איך באמת ההתבוננות של ׳שמע ישראל׳, ׳שמע׳ ראשי־תיבות ׳שאו מרום עיניכם׳, תביא את האדם להכרה באחדות ה׳?

וּמְבָאֵר בָּזֶה, שֶׁעַל יְדֵי שְׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם, שֶׁזּוֹהִי הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּצְבָא הַשָּׁמַיִם השמש והירח וכו׳ הנמצאים למעלה במרום, **שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ,** כמבואר לעיל שבצבא הארץ מודגש כוח האין סוף בעיקר בעניין הריבוי, ובצבא השמים מודגש כוח האין סוף בעיקר בעניין הגדולה שבאופן הקיום שלהם, **בָּא לִידֵי הוֹכָחָה שֶׁגַּם צְבָא הָאָרֶץ שֶׁאֵינָם קַיָּימִים בְּאִישׁ** הדברים נאבדים וכלים ואחרים באים אחריהם, ואין קיום תמידי לדבר עצמו **אֶלָּא**

1 וּמַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ[52], שֶׁהֵם רִיבּוּי הַנִּבְרָאִים
2 וּגְדוֹלֵי הַנִּבְרָאִים[53]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי
3 שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, עַל יְדֵי
4 הַהִתְלַבְּשׁוּת בִּבְחִינַת נַעַל דִּשְׁכִינְתָּא, שֶׁהֵם
5 הַמַּלְאָכִים בִּכְלָל, וּבִפְרָט הַמַּלְאָכִים מט״ט
6 וְסנד״ל (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשׂוּ
7 נִבְרָאִים נִפְרָדִים, הֵן גְּדוֹלֵי הַנִּבְרָאִים שֶׁעֲלֵיהֶם
8 נֶאֱמַר מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ, וּבִכְלָלוּת הוּא צְבָא
9 הַשָּׁמַיִם שֶׁבָּהֶם מוּדְגָּשׁ עִנְיַן הַגְּדוּלָּה, וְהֵן
10 הַנִּבְרָאִים דִּצְבָא הָאָרֶץ שֶׁהֵם בְּרִיבּוּי עָצוּם,
11 וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ, הִנֵּה גַּם בָּזֶה
12 יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל, וְלֹא רַק בְּלִי גְּבוּל בְּכֹחַ,
13 אֶלָּא גַּם בְּלִי גְּבוּל בְּפוֹעַל.
14 **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוֹ״ר מַהֲרַ״שׁ
15 בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ מַיִם רַבִּים[ה] עַל
16 הַפְּסוּק[54] שְׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה
17 הַמּוֹצִיא בְּמִסְפַּר צְבָאָם מֵרוֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ
18 אִישׁ לֹא נֶעְדָּר, שֶׁזּוֹהִי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁתּוֹבְעִים
19 מִכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעַל יְדֵי זֶה יָבוֹא לְהָעִנְיָן
20 דִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הְוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הְוָיָ׳ אֶחָד[55], דִּשְׁמַע
21 הוּא רָאשֵׁי תֵּיבוֹת שְׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם[56], וְהַכַּוָּונָה
22 בָּזֶה שֶׁעַל יְדֵי זֶה יָבוֹא לַהְוָיָ׳ אֶחָד כְּפִי שֶׁהוּא
23 בְּתַכְלִית הָעִילּוּי עַד לִבְחִינַת אַנְתְּ הוּא חַד,
24 וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יָבוֹא לָזֶה עַל יְדֵי שְׁאוּ
25 מָרוֹם עֵינֵיכֶם. וּמְבָאֵר בָּזֶה, שֶׁעַל יְדֵי שְׁאוּ מָרוֹם
26 עֵינֵיכֶם, שֶׁזּוֹהִי הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּצְבָא הַשָּׁמַיִם,
27 שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ, בָּא לִידֵי
28 הוֹכָחָה שֶׁגַּם צְבָא הָאָרֶץ שֶׁאֵינָם קַיָּימִים בְּאִישׁ

52) שם צב, ו. 53) ראה תו״א וארא נו, ב. 54) ישעי׳ מ, כו. 55) ואתחנן ו, ה. 56) תקו״ז תמ״ט (פה, ב).

ה) פרק לא ואילך.

ביאור בדרך אפשר

הקיום התמידי הוא **רַק בְּמִין** כפי שרואים בצומח ובחי שהסוג, המין, ממשיך להתקיים, אבל לא כל דבר בעצמו (**שֶׁלָּכֵן לֹא נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם מַה גָּדְלוּ, אֶלָּא רַק מָה רַבּוּ**), **הִנֵּה גַּם בָּהֶם** אפילו בצבא הארץ **יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַבְּלִי גְּבוּל, וְעַד לִבְלִי גְּבוּל בְּפוֹעַל** הבא לידי ביטוי בעניין הריבוי, וכפי שממשיך ומבאר עוד לפי פנימיות הדברים.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, אִילוּ הָיָה רְצוֹן הַבּוֹרֵא שֶׁיִּהְיֶה קִיּוּם הָעוֹלָמוֹת עַד בְּלִי תַּכְלִית, שהעולמות יתקיימו תמיד בלי הפסק **אֲזַי הָיְתָה הַמְשָׁכַת וִיצִיאַת הַנִּבְרָאִים מֵהָאָרֶץ** שכך הייתה הבריאה בתחילה כאמור בתורה בתיאור הבריאה בששת ימי בראשית, תדשא הארץ דשא, תוצא הארץ נפש חיה וכו' (**כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[57] באיוב **אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא** לחם **גו'**, וכמו שכתוב בקוהלת **וְהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר**[58]) **נִמְשֶׁכֶת בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל** ולא הייתה שום הגבלה באופן ובכמות ובזמן של יציאת הנבראים מהארץ, **וְכֵיוָן שֶׁמֵּאֶרֶץ זוֹ** הארץ הגשמית שממנו יצאו ויצאו נבראים **הָיְתָה** יכולה להיות, אילו כך היה הרצון העליון **הַמְשָׁכַת הַנִּבְרָאִים בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל, חֲרֵי מוּכָח, שֶׁבְּאֶרֶץ זוֹ** למרות שהארץ היא כמובן מציאות מוגבלת ומוגדרת ולא מציאות אינסופית, בכל זאת בארץ הזו **נִתְלַבֵּשׁ כֹּחַ** להוציא נבראים ולהצמיח צמחים וכו' **שֶׁהוּא אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל. אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה** כוח האין סוף והבלי גבול של הארץ **הוּא רַק בְּכֹחַ** היינו שהאפשרות הזו קיימת, **וְלֹא בְּפוֹעַל**, אבל למעשה הארץ לא מוציאה נבראים ללא סוף וללא גבול **כִּי בְּכָל רֶגַע** נתון **סוֹפְרִים** שבו יספרו את מספרם של הנבראים שיצאו מהארץ וקיימים כעת, הרי בפועל סופרים **וּמוֹצְאִים דָּבָר מָדוּד וּמוּגְבָּל**, אבל בכוח וביכולת יש בארץ את עניין הבלי גבול.

וְנוֹסָף לָזֶה, פרט לכך שעניין האין סוף ישנו בארץ בכוח **יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל בְּפוֹעַל, כִּדְמוּכָח מִזֶּה גּוּפָא** מזה עצמו

ביאור בדרך אפשר

שֶׁיֶּשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל בְּכֹחַ וממשיך ומבאר מדוע עצם העובדה שיש בארץ את עניין הבלי גבול בכוח היא הוכחה שלאמיתו של דבר יש בה את עניין הבלי גבול גם בפועל. ובהקדים השאלה **דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּכָן אֵיךְ יִתָּכֵן** שיהיה בארץ שהיא מציאות מוגבלת **אֲפִילוּ הָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל בְּכֹחַ בִּלְבַד**, כלומר, לא רק שצריך ביאור איך ייתכן שיהיה בבריאה בלי גבול בפועל, אלא גם העובדה שיש בבריאה בלי גבול בכוח אינה מובנת **שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ**[59] בספרי חקירה ובספרי חסידות **שֶׁעִנְיָן שֶׁהוּא בְּלִי גְּבוּל אֵינוֹ יָכוֹל לָבוֹא בְּהַלְבָּשָׁה** 'להתלבש' ולבוא לידי גילוי וביטוי **בְּדָבָר מוּגְבָּל** כי דבר מוגבל שמציאותו מוגבלת ומוגדרת לא יכול לקלוט ולהכיל עניין בלי גבול כי מפני היותו מוגבל אין לו יכולת וכלים לקבל בלי גבול, **וְאִם נֹאמַר שֶׁהַבְּרִיאָה כּוּלָּהּ הִיא גְּבוּלִית מִכָּל הַצְּדָדִים**, מכל ההיבטים ומכל הבחינות ולא רק מהיבט אחד מסויים, **לֹא יוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהּ** בבריאה המוגבלת **כֹּחַ בִּלְתִּי גְּבוּלִי (לֹא רַק בְּפוֹעַל, אֶלָּא אֲפִילוּ) בְּכֹחַ. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּהַבְּרִיאָה כֹּחַ בִּלְתִּי גְּבוּלִי**, אך מאחר שלמעשה כן מלובש בבריאה, בכוח, עניין הבלי גבול, כמבואר לעיל, **בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיָּבוֹא** עניין הבלי גבול ויתגלה ויקבל ביטוי **גַּם בְּפוֹעַל** וזהו שנאמר לעיל שעצם העובדה שיש בארץ בלי גבול בכוח היא הוכחה שיש בה גם בלי גבול בפועל, כי (לכאורה) מאחר שהארץ היא דבר מוגבל, אין אפשרות שיהיה בה אפילו בלי גבול בכוח, אבל לאחר שהוברר שיש בה בלי גבול בכוח, הרי זה מכריח שיש בה גם בלי גבול בפועל, כי כבר הוכח שעם היותה מציאות מוגבלת, יש בה בלי גבול.

וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר במאמר את ההוכחה לזה שלמעשה יש בבריאה המוגבלת עניין של בלי גבול, מכך **שֶׁרוֹאִים שֶׁהַכֹּחַ** האלוקי **הַבְּלִי גְּבוּל** של האור אין סוף ומתגלה ומתבטא **גַּם בְּפוֹעַל בְּהַנִּבְרָאִים, כִּי, אִילוּ כֹּחַ הַפּוֹעֵל** כוחו של הבורא **בַּנִּפְעָל שֶׁבַּבְּרִיאָה הָיָה רַק כֹּחַ גְּבוּלִי, וְהַבְּלִי גְּבוּל הָיָה נִשְׁאָר בְּכֹחַ בִּלְבַד** מבלי לקבל

1 אֶלָּא רַק בְּמִין (שֶׁלָּכֵן לֹא נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם מַה גָּדְלוּ,
2 אֶלָּא רַק מָה רַבּוּ), הִנֵּה גַּם בָּהֶם יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַבְּלִי
3 גְּבוּל, וְעַד לִבְלִי גְּבוּל בְּפוֹעַל. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
4 דְּהִנֵּה, אִילוּ הָיָה רְצוֹן הַבּוֹרֵא שֶׁיִּהְיֶה קִיּוּם
5 הָעוֹלָמוֹת עַד בְּלִי תַּכְלִית, אֲזַי הָיְתָה הַמְשָׁכַת
6 וִיצִיאַת הַנִּבְרָאִים מֵהָאָרֶץ (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[57] אֶרֶץ
7 מִמֶּנָּה יֵצֵא גו', וְהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר[58]) נִמְשֶׁכֶת
8 בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל, וְכֵיוָן שֶׁמֵּאֶרֶץ זוֹ הָיְתָה
9 הַמְשָׁכַת הַנִּבְרָאִים בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל, חֲרֵי
10 מוּכָח, שֶׁבְּאֶרֶץ זוֹ נִתְלַבֵּשׁ כֹּחַ שֶׁהוּא אֵין סוֹף
11 וּבְלִי גְּבוּל. אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא רַק בְּכֹחַ, וְלֹא
12 בְּפוֹעַל, כִּי בְּכָל רֶגַע סוֹפְרִים וּמוֹצְאִים דָּבָר מָדוּד
13 וּמוּגְבָּל. וְנוֹסָף לָזֶה, יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל
14 בְּפוֹעַל, כִּדְמוּכָח מִזֶּה גּוּפָא שֶׁיֶּשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּבְלִי
15 גְּבוּל בְּכֹחַ. דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּכָן אֵיךְ יִתָּכֵן אֲפִילוּ
16 הָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל בְּכֹחַ בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ[59]
17 שֶׁעִנְיָן שֶׁהוּא בְּלִי גְּבוּל אֵינוֹ יָכוֹל לָבוֹא
18 בְּהַלְבָּשָׁה בְּדָבָר מוּגְבָּל, וְאִם נֹאמַר שֶׁהַבְּרִיאָה
19 כּוּלָּהּ הִיא גְּבוּלִית מִכָּל הַצְּדָדִים, לֹא יוּכַל
20 לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהּ כֹּחַ בִּלְתִּי גְּבוּלִי (לֹא רַק בְּפוֹעַל,
21 אֶלָּא אֲפִילוּ) בְּכֹחַ. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּהַבְּרִיאָה כֹּחַ
22 בִּלְתִּי גְּבוּלִי, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיָּבוֹא גַּם בְּפוֹעַל. וּכְפִי
23 שֶׁמְּבָאֵר שֶׁרוֹאִים שֶׁהַכֹּחַ הַבְּלִי גְּבוּל בָּא גַּם
24 בְּפוֹעַל בְּהַנִּבְרָאִים, כִּי, אִילוּ כֹּחַ הַפּוֹעֵל בַּנִּפְעָל
25 שֶׁבַּבְּרִיאָה הָיָה רַק כֹּחַ גְּבוּלִי, וְהַבְּלִי גְּבוּל הָיָה
26 נִשְׁאָר בְּכֹחַ בִּלְבַד, אֲזַי הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת חִלּוּק

---

57) איוב כח, ה. 58) קהלת ג, כ. 59) האמונות והדעות להרס"ג מאמר א פרק א. מורה נבוכים ח"ב בהקדמה (הקדמה יב). ספר החקירה להצ"צ א, א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביטוי בפועל בבריאה, **אֲזַי הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת חִלּוּק** הבדל **בְּהַנִּבְרָאִים בֵּין הַיּוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ לְהַיָּמִים שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה** והנבראים היו צריכים להיחלש מיום ליום, כטבעו של דבר מוגבל עם קיום במשך זמן מוגבל, **וַהֲרֵי אִיתָא** מובא **בַּיְרוּשַׁלְמִי**[60] **עַל הַפָּסוּק**[61] **אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם,** ודורשים את המילה ’בהבראם’ **כְּיוֹם הִבָּרְאָם, הַיְינוּ, שֶׁהֵם** השמים והארץ **חֲזָקִים** תמיד, גם אלפי שנים לאחר שנבראו **כְּיוֹם הִבָּרְאָם, בְּאוֹתוֹ תּוֹקֶף וְחוֹזֶק שֶׁהָיוּ בְּיוֹם הִבָּרְאָם, בְּלִי שִׁינּוּי כְּלָל,** במשך הזמן, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַנִּצְחִיּוּת** שקיים בנבראים למרות שהם מציאות מוגבלת, **וּבָזֶה** שהנבראים לא נחלשים עם הזמן אלא יש בהם נצחיות **נִיכָּר שֶׁהַכֹּחַ** האלוקי **הַבְּלִי גְּבוּל** של הבורא, ’כוח הפועל בנפעל’, **נִמְשָׁךְ בְּהַנִּבְרָאִים גַּם בְּפוֹעַל** ולא רק בכוח.

אָמְנָם, לְכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָעִנְיָן דַּחֲזָקִים כְּיוֹם הִבָּרְאָם שנתבאר לעיל שהוא הוכחה לכך שהכוח הבלי גבול של הבורא מתגלה בנבראים גם בפועל **אֵינוֹ הוֹכָחָה עַל הִתְלַבְּשׁוּת כֹּחַ בִּלְתִּי גְּבוּלִי,** וייתכן שהכוח הבלי גבול לא נמצא בנבראים באופן של התלבשות שהיא שייכות ישירה וקרובה ומורגשת **כִּי גַּם לוּלֵי זֹאת** גם ללא שהכוח הפועל הבלי גבול יתלבש בבריאה **יָכוֹל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דַּחֲזָקִים כְּיוֹם הִבָּרְאָם** בלי שום חלישות במשך הזמן, וזאת מסיבה אחרת, **מִפְּנֵי שֶׁהַהִתְהַוּוּת** של כל הנבראים **הִיא בְּכָל יוֹם וָרֶגַע** מחדש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[62] בתהילים **לְעוֹלָם הְוָיָ׳ דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם** והמשמעות הפנימית של הדברים היא, כפי שמובא ב’שער היחוד והאמונה’ שבספר התניא, ”ופירש הבעל שם טוב זכרונו לברכה, כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו’, תיבות [מילים] ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם... כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע חס ושלום, וחוזרות למקורן, היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל, וכמו קודם מאמר יהי רקיע כו’ ממש. וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים. ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובחינת דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע חס ושלום האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית, הייתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש” וזו הסיבה לכך שהנבראים חזקים כמו ביום הבראם, כי כל יום וכל רגע הם מתהווים מחדש.

ביאור בדרך אפשר

1 בְּהַנִּבְרָאִים בֵּין הַיּוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ לְהַיָּמִים שֶׁלְּאַחֲרֵי
2 זֶה, וַהֲרֵי אִיתָא בַּיְרוּשַׁלְמִי[60] עַל הַפָּסוּק[61] אֵלֶּה
3 תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם, כְּיוֹם הִבָּרְאָם,
4 הַיְינוּ, שֶׁהֵם חֲזָקִים כְּיוֹם הִבָּרְאָם, בְּאוֹתוֹ תּוֹקֶף
5 וְחוֹזֶק שֶׁהָיוּ בְּיוֹם הִבָּרְאָם, בְּלִי שִׁינּוּי כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ
6 עִנְיַן הַנִּצְחִיּוּת, וּבָזֶה נִיכָּר שֶׁהַכֹּחַ הַבְּלִי גְּבוּל
7 נִמְשָׁךְ בְּהַנִּבְרָאִים גַּם בְּפוֹעַל. אָמְנָם, לְכְאוֹרָה
8 אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָעִנְיָן דַּחֲזָקִים כְּיוֹם הִבָּרְאָם אֵינוֹ
9 הוֹכָחָה עַל הִתְלַבְּשׁוּת כֹּחַ בִּלְתִּי גְּבוּלִי, כִּי גַּם
10 לוּלֵי זֹאת יָכוֹל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דַּחֲזָקִים כְּיוֹם
11 הִבָּרְאָם מִפְּנֵי שֶׁהַהִתְהַוּוּת הִיא בְּכָל יוֹם וָרֶגַע,
12 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[62] לְעוֹלָם הְוָיָ׳ דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם.
13 אַךְ הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ חִילּוּק בֵּין
14 כֹּחַ הַפּוֹעֵל בַּנִּפְעָל כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי
15 בְּרֵאשִׁית לְחִידּוּשׁ הַיְשָׁנוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא לְאַחֲרֵי זֶה,
16 שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ רַז״ל[63] שֶׁשָּׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יוֹסִי לְכַמָּה
17 יָמִים בָּרָא הַקָּבָּ״ה אֶת עוֹלָמוֹ, אָמַר לָהֶם לְשִׁשָּׁה
18 יָמִים, מֵאָז וְעַד עַתָּה מַה הוּא עוֹשֶׂה, אָמַר לָהֶם
19 יוֹשֵׁב וּמְזַוֵּוג זִיווּגִים, וְאִם נֹאמַר שֶׁפְּעוּלַּת חִידּוּשׁ
20 הַיְשָׁנוֹת הִיא כְּמוֹ בְּרֵאשִׁית הַהִתְהַוּוּת, הֲרֵי אֵינוֹ
21 בְּגֶדֶר שְׁאֵלָה מַה הוּא עוֹשֶׂה עַכְשָׁיו. וּמִזֶּה מוּכָח
22 שֶׁחִידּוּשׁ הַיְשָׁנוֹת אֵינוֹ אוֹתוֹ אוֹפֶן הַהַמְשָׁכָה כְּמוֹ
23 שֶׁהָיָה בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, עַד שֶׁאֶפְשָׁר לִהְיוֹת
44 חס ושלום האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי
45 בראשית, הייתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש”
46 וזו הסיבה לכך שהנבראים חזקים כמו ביום הבראם, כי כל יום וכל רגע הם
47 מתהווים מחדש.
48 אולם לאמיתו של דבר אין זה ביאור
49 מספיק לעניין שהנבראים חזקים כמו
50 ביום הבראם כפי שממשיך ומבאר
51 (ולכן המבואר לעיל שהדבר מהווה
52 הוכחה לכך שהכוח הפועל הבלי גבול
53 מתגלה בנבראים המוגבלים נשאר
54 למסקנה ולא נדחה).
55 **אַךְ הָעִנְיָן בָּזֶה,** ההסבר מדוע
56 חידוש ההתהוות בכל רגע איננו
57 הביאור לעניין זה שהנבראים חזקים
58 כמו ביום הבראם ולא נחלשים במשך
59 הזמן, **שֶׁבְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ**
60 **חִילּוּק** הבדל **בֵּין כֹּחַ הַפּוֹעֵל**
61 **בַּנִּפְעָל כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי**
62 **בְּרֵאשִׁית** כאשר כל הנבראים נבראו
63 בפעם הראשונה **לְחִידּוּשׁ הַיְשָׁנוֹת**
64 **כְּמוֹ שֶׁהוּא לְאַחֲרֵי זֶה,** היינו
65 במשך כל הזמן מאז ששת ימי
66 בראשית והלאה שגם במשך הזמן אכן
67 יש התחדשות של הבריאה בכל רגע
68 ורגע אבל זה ’חידוש הישנות’ ואינו
69 דומה להתהוות הראשונה, **שֶׁהֲרֵי**
70 **אָמְרוּ רַז״ל**[63] במדרש **שֶׁשָּׁאֲלוּ**
71 **אֶת רַבִּי יוֹסִי לְכַמָּה יָמִים בָּרָא**
72 **הַקָּבָּ״ה אֶת עוֹלָמוֹ, אָמַר לָהֶם**
73 **לְשִׁשָּׁה יָמִים,** חזרו ושאלו אותו
74 **מֵאָז** שסיים הקדוש־ברוך־הוא לברוא
75 את העולם בששת ימי בראשית **וְעַד**
76 **עַתָּה מַה הוּא עוֹשֶׂה, אָמַר**
77 **לָהֶם** רבי יוסי שמאז ששת ימי בראשית הקדוש־ברוך־הוא **יוֹשֵׁב וּמְזַוֵּוג**
78 **זִיווּגִים, וְאִם נֹאמַר שֶׁפְּעוּלַּת חִידּוּשׁ הַיְשָׁנוֹת** בכל רגע ורגע
79 **הִיא** בדיוק אותו הדבר **כְּמוֹ בְּרֵאשִׁית הַהִתְהַוּוּת** בששת ימי בראשית,
80 **הֲרֵי אֵינוֹ בְּגֶדֶר שְׁאֵלָה מַה הוּא עוֹשֶׂה עַכְשָׁיו** שהרי גם לאחר
81 סיום מלאכת הבריאה בששת ימי בראשית הקדוש־ברוך־הוא מהווה את
82 הבריאה מחדש בכל רגע ורגע. **וּמִזֶּה** שכן שאלו את השאלה ’מאז ועד עתה
83 מה הוא עושה’ ורבי יוסי לא ענה שמאז ועד עתה הקדוש־ברוך־הוא מחדש
84 את הבריאה (אלא ענה ש’יושב ומזווג זיווגים’) **מוּכָח שֶׁחִידּוּשׁ**
85 **הַיְשָׁנוֹת אֵינוֹ אוֹתוֹ אוֹפֶן הַהַמְשָׁכָה** והגילוי והפעולה של האור
86 האלוקי **כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית** אלא המשכה ופעולה

---

60) ברכות פ״א ה״א. וראה ספר החקירה להצ״צ ד, א. קג, סע״א. 61) בראשית ב, ד. 62) תהלים קיט, פט. תניא שעהיוה״א פ״א. 63) ב״ר פס״ח, ד. וראה אג״ק ח״ג ע׳ שצ.

ביאור בדרך אפשר

באופן אחר, וכל כך הוא ההבדל בין ההתהוות בפעם הראשונה להתהוות אחר כך שהיא 'חידוש הישנות' **עַד שֶׁאֶפְשָׁר** יכולה **לִהְיוֹת** יחד עם ההמשכה והפעולה של חידוש הישנות, בד בבד גם **הִתְעַסְּקוּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינָהּ עִנְיַן הַבְּרִיאָה (יוֹשֵׁב וּמְזַוֵּוג זִיווּגִים).**

ולכן חוזרת המסקנה האמורה לעיל לגבי גילוי ופעולת הכוח הבורא, הבלי גבול, בבריאה, כפי שממשיך ומבאר. **וְכֵיוָן שֶׁהַנִּבְרָאִים הֵם חֲזָקִים כְּיוֹם הִבָּרְאָם,** בדיוק **כְּמוֹ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית,** ללא כל חלישות במשך הזמן, **הֲרֵי מוּכָח שֶׁכֹּחַ הַפּוֹעֵל בַּנִּפְעָל הוּא** לא רק בכוח אלא **בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל בְּפוֹעֵל. וְהַיְינוּ, שֶׁהָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל נִמְשָׁךְ** ופועל ומתגלה ומקבל ביטוי **בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ שֶׁהֵם** עולמות ונבראים עליונים שנבראו **לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם** של האור האין סוף הבלי גבול **וְגַם** וכוח הנפעל בא בפועל בנבראים גם בעולמות ונבראים נחותים יותר, העולמות והנבראים שנבראו **לְאַחֲרֵי עוֹלָם הָאֲצִילוּת, בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וְעַד לְמַטָּה בְּתַכְלִית, בְּעוֹלַם הָעֲשִׂיָּה** ואפילו בעולם העשייה שהוא העולם הכי תחתון והכי מוגבל, יש פעולה וגילוי של הכוח האלוקי הפועל בלי גבול.

וּמְסַיֵּים הרבי הריי"צ **בְּהַסְעִיף** הזה במאמר 'באתי לגני' תש"י, **שֶׁכָּל זֶה** האמור לעיל על פעולת כוח הפועל הבלי גבול בנבראים המוגבלים **הוּא לְפִי שֶׁהָאוֹר** האלוקי שמתגלה ב'כוח הפועל' **הוּא אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהַתְחָלַת הַסְּעִיף שֶׁטַּעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר,** ואף שהאור הוא הארה והתגלות מהמאור, מקור האור, ולא המאור עצמו, מכל מקום יש לאור תכונות ומאפיינים של המאור עצמו **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סָעִיף ג')** כיוון שהוא **מֵעֵין הַמָּאוֹר יֵשׁ בּוֹ** באור **הֶעְדֵּר הַמְּדִידָה וְהַהַגְבָּלָה בְּתַכְלִית** וגם האור הוא בלי גבול לגמרי, **וְעַד לְהָעִנְיָן שֶׁאֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקְּדָמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם,** וכפי שהוסבר לעיל שעניין 'אור מעין המאור' כולל גם זאת שאמנם האור הוא רק הארה מהמאור ולא חלק מהמאור עצמו, בכל זאת, כיוון שהאור הוא מעין המאור, יש באור את כוח האין סוף, ובכלל זה אפילו העניין הזה במאור שאין לו עילה וסיבה שקדמה לו חס ושלום שלכן יכולה להיות על ידי האור בריאה יש מאין.

ביאור בדרך אפשר

הִתְעַסְּקוּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינָהּ עִנְיַן הַבְּרִיאָה (יוֹשֵׁב וּמְזַוֵּוג זִיווּגִים). וְכֵיוָן שֶׁהַנִּבְרָאִים הֵם חֲזָקִים כְּיוֹם הִבָּרְאָם, כְּמוֹ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, הֲרֵי מוּכָח שֶׁכֹּחַ הַפּוֹעֵל בַּנִּפְעָל הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל בְּפוֹעַל. וְהַיְינוּ, שֶׁהָעִנְיָן דִּבְלִי גְּבוּל נִמְשָׁךְ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ שֶׁהֵם לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם וְגַם לְאַחֲרֵי עוֹלָם הָאֲצִילוּת, בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וְעַד לְמַטָּה בְּתַכְלִית, בְּעוֹלַם הָעֲשִׂיָּה.

וּמְסַיֵּים בְּהַסְעִיף, שֶׁכָּל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהַתְחָלַת הַסְּעִיף שֶׁטַּעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סָעִיף ג') שֶׁלְּהְיוֹתוֹ מֵעֵין הַמָּאוֹר יֵשׁ בּוֹ הֶעְדֵּר הַמְּדִידָה וְהַהַגְבָּלָה בְּתַכְלִית, וְעַד לְהָעִנְיָן שֶׁאֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקְּדָמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמו"ר (מְהוֹרַשַׁ"בְּ) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו, שֶׁהָעִנְיָן דְּאוֹר אֵין סוֹף הוּא סְתִירָה מִינִּיהּ וּבֵיהּ, שֶׁהֲרֵי אוֹר פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהוּא רַק הֶאָרָה בְּעַלְמָא, וְאִם כֵּן לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר עָלָיו הַתֹּאַר דְּאֵין סוֹף בָּאֲמִיתִּיּוּת, הַיְינוּ, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת אֵין סוֹף לְהִתְפַּשְׁטוּתוֹ, אֲבָל בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סוֹף בִּתְחִילַת עִנְיָנוֹ, הַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקְּדָמָה לוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאוֹר נִמְצָא מֵהַמָּאוֹר, וּבְלְשׁוֹן הָרַמַ"ע מִפַּאנוֹ[27] בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַשֵּׁם, שֶׁבַּעַל הַשֵּׁם קָדַם לַשֵּׁם. וּבְיַחַד עִם זֶה, הֲרֵי הָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר, שֶׁמִּצַּד זֶה יֵשׁ בּוֹ גַּם שְׁלִילַת הָעִנְיָן דְּיֵשׁ לוֹ תְּחִילָּה, שֶׁלָּכֵן יָכוֹל לִהְיוֹת עַל יָדוֹ הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל). וּמְבוֹאָר שָׁם וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמו"ר (מְהוֹרַשַׁ"בְּ) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו, שֶׁהָעִנְיָן דְּאוֹר אֵין סוֹף הוּא סְתִירָה מִינִּיהּ וּבֵיהּ, שֶׁהֲרֵי אוֹר פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהוּא רַק הֶאָרָה בְּעַלְמָא, וְאִם כֵּן לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר עָלָיו הַתֹּאַר דְּאֵין סוֹף בָּאֲמִיתִּיּוּת, הַיְינוּ, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת אֵין סוֹף לְהִתְפַּשְׁטוּתוֹ, אֲבָל בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סוֹף בִּתְחִילַת עִנְיָנוֹ, הַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקְּדָמָה לוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאוֹר נִמְצָא מֵהַמָּאוֹר, וּבְלְשׁוֹן הָרַמַ"ע מִפַּאנוֹ[27] בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַשֵּׁם, שֶׁבַּעַל הַשֵּׁם קָדַם לַשֵּׁם. וּבְיַחַד עִם זֶה, הֲרֵי הָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר, שֶׁמִּצַּד זֶה יֵשׁ בּוֹ גַּם שְׁלִילַת הָעִנְיָן דְּיֵשׁ לוֹ תְּחִילָּה, שֶׁלָּכֵן יָכוֹל לִהְיוֹת עַל יָדוֹ הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל). וּמְבוֹאָר שָׁם

הוא מעין המאור ודומה למאור גם בעניין זה (אף שלכאורה מצד המציאות יש לו עילה וסיבה, וכאמור שכל המושג 'אור אין סוף' הוא 'סתירה מיניה וביה'), **שֶׁלָּכֵן יָכוֹל לִהְיוֹת עַל יָדוֹ הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל)** באופן שלא ניכר שיש הנברא שהאין האלוקי הוא העילה והסיבה שלו.

ו) ד"ה ויולך ה' את הים ושלאחריו (המשך תרס"ו ע' קסה ואילך).

ביאור בדרך אפשר

וּמְבוֹאָר שָׁם ב׳המשך׳ תרס״ו **בַּאֲרוּכָּה, שֶׁהָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ הוּא אָמְנָם רַק אוֹר וְהֶאָרָה בִּלְבָד** ולא המאור ולא העצם, **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, כְּפִי שֶׁנִּקְרָא שֵׁם בִּלְבָד** שאפילו אינו מתגלה כאור, **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, כְּפִי שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם יְכוֹלֶת** היינו אפשרות שיבוא ויאיר שזה פחות גילוי אפילו מעניין השם ובוודאי פחות גילוי מעניין האור, **אֲבָל, בִּיכוֹלֶת זוֹ יֶשְׁנָם כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבָּעַצְמוּת, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְחַלֵּק בֵּין הַיְכוֹלֶת לְהָעַצְמוּת** כי ״יכולת״ היינו יכולת של העצמות ומה שיש בעצמות יש גם ביכולת של העצמות, **וְלָכֵן יֵשׁ גַּם בְּהָאוֹר אֲמִיתִּית הָעִנְיָן דְּלָא בְּחוּשְׁבָּן,** המושג בלי גבול כפי שהוא באמת, **הֶעְדֵּר הַמְּדִידָה וְהַהַגְבָּלָה לֹא רַק בְּהָעִנְיָן שֶׁאֵין לוֹ סוֹף** לא רק בכך שהאור מאיר ללא סוף ואין הגבלה להארתו והתפשטותו, **אֶלָּא** יש באור **אֲפִילוּ הָעִנְיָן שֶׁאֵין לוֹ תְּחִילָה, שֶׁאֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ**[64], כמבואר לעיל שגם זה מתחייב ממהותו כאור **שֶׁלָּכֵן יְכוֹלָה לִהְיוֹת עַל יָדוֹ** על ידי האור **הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה** כמבואר לעיל שההתהוות היא מצד המאור עצמו אבל ההתהוות בפועל היא על ידי האור **שֶׁבְּהַרְגָּשָׁתָהּ** של הבריאה **אֵין לָהּ תְּחִילָה** שהרי היש הנברא לא מרגיש את האין האלוקי הבורא אותו (ועניין זה שהאור אין סוף ״אין לו תחילה״ הוא **נוֹסָף עַל הַהִתְפַּשְׁטוּת** וההארה וההתגלות **לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל אֵין סוֹף**).

ו) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁכָּל זֶה מוּכְרָח גַּם מִכְּלָלוּת עִנְיַן עֲבוֹדַת הָאָדָם. דְּהִנֵּה, יְדוּעָה תּוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד ז **עַל מַאֲמַר רַז״ל**[65] **גְּדוֹלִים מַעֲשֶׂה צַדִּיקִים מִמַּעֲשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כִּי מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית הָיָה יֵשׁ מֵאַיִן (הַיְינוּ מֵאַיִן לְיֵשׁ), וְצַדִּיקִים עוֹשִׂים מִיֵּשׁ אַיִן וְכוּ׳. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי מַעֲשֶׂה הַצַּדִּיקִים שֶׁעוֹשִׂים מִיֵּשׁ אַיִן מַגִּיעַ רַק בִּבְחִינַת הָאַיִן, שֶׁזֶּהוּ הַמָּקוֹם שֶׁאֵלָיו מַגִּיעַ רַק בִּבְחִינַת הָאַיִן, גְּדוֹלִים יוֹתֵר מִמַּעֲשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהוּא מֵאוֹר אֵין סוֹף שֶׁהָאוֹר הוּא כְּעֵין הַמָּאוֹר הוּא מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ הוּא**

ביאור בדרך אפשר

שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כִּי מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית שבו נבראו השמים והארץ **הָיָה יֵשׁ** מציאות גשמית **מֵאַיִן** האלוקות שאינה ניכרת ואינה מושגת **(הַיְינוּ** שבריאת שמים וארץ הייתה מעשה **מֵאַיִן לְיֵשׁ), וְצַדִּיקִים עוֹשִׂים מִיֵּשׁ** מציאות עם ישות עצמית **אַיִן** כי על ידי עבודת הצדיקים, המציאות הגשמית מתבטלת לאלוקות וכך נהיה מ״יש״ ״אין״ **וְכוּ׳. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי מַעֲשֶׂה הַצַּדִּיקִים שֶׁעוֹשִׂים מִיֵּשׁ אַיִן** על ידי ביטול היש הנברא לאין האלוקי **מַגִּיעַ** יש לו ״נגיעה״ והפעולה נחשבת **רַק בִּבְחִינַת הָאַיִן, שֶׁזֶּהוּ הַמָּקוֹם** אותה בחינה באלוקות **שֶׁאֵלָיו מַגִּעַת עֲבוֹדַת הָאָדָם** ויותר גבוה מזה אין עבודת האדם ״נוגעת״ **(כִּי בַּבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִזֶּה** למעלה מדרגת האלוקות הנקראת ״אין״ שמשם היא התהוות הנבראים **נֶאֱמַר**[66] באיוב **אִם צָדַקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ וְרַבּוֹ פְּשָׁעֶיךָ מַה תַּעֲשֶׂה לוֹ,** כלומר, בדרגות הגבוהות באלוקות, אין למעשי האדם משמעות, והן לצדקותו של האדם והן לחטאים שלו אין פעולה והשפעה על האלוקות **וְעַד שֶׁאָמְרוּ**[67] במדרש **אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן חָפֵץ** הקדוש־ברוך־הוא, **בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים אוֹ לְהֵיפֶךְ כוּ׳** כי מדובר בדרגה גבוהה שבה למעשה לצדיקים אין יתרון והמעשים ההפוכים לא מכעיסים כי מעשי האדם לא נחשבים). **וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁמַּעֲשֶׂה צַדִּיקִים שֶׁמַּגִּיעַ רַק בִּבְחִינַת הָאַיִן** בחינת האלוקות שנקראת ״אין״ והיא דרגה ששייכת לבריאה, **גְּדוֹלִים** וחשובים **יוֹתֵר מִמַּעֲשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ,** שנבראו **יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהוּא** מעשה הבריאה **מֵאוֹר אֵין סוֹף** האור האלוקי הבלי גבול **שֶׁהָאוֹר הוּא כְּעֵין הַמָּאוֹר** והמאור, מקור האור, **הוּא מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** עצם המהות, לא רק הארה **שֶׁל הַמַּאֲצִיל** הבורא **בָּרוּךְ הוּא שֶׁמְּצִיאוּתוֹ** של המאציל **הוּא**

---

64) ראה גם הגהות לד״ה פתח אליהו שם ע׳ מב. 65) כתובות ה, א. 66) איוב לה, ו־ז. 67) ב״ר ספ״ב.

ז) אור תורה להרב המגיד בסופו ד״ה גדולים (סימן תק).

ביאור בדרך אפשר

מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה עִילָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם. וְאין ייתכן שעבודת האדם, 'מעשה צדיקים' היא חשובה ונעלית יותר מהבריאה על ידי אור אין סוף, 'מעשה שמים וארץ'? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהַבְּחִינָה בחינה ודרגה נעלית ביותר שֶׁנעלית יותר לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם בהבחינה והדרגה שֶׁשָּׁם מַגַּעַת עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא בְּאוֹפֶן דְּכַחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה[68], באופן שלגבי אותה בחינה נעלית אין הבדל בין חושך לאור, בין מעשי האדם הרצויים לאלה שאינם רצויים, וכלשון הכתוב שהובא לעיל אִם צַדַּקְתָּ גוֹ' שהצדקות של האדם לא מוסיפה דבר בקדוש־ברוך־הוא וְרַבּוּ פְּשָׁעֶיךָ גוֹ' ואם יש לאדם פשעים רבים אין זה מכעיס את הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, כי מדובר בדרגה שבה מעשי האדם התחתון לא נחשבים ולא תופסים מקום, מִכָּל מָקוֹם, יֵשׁ למעלה באלוקות עִנְיָן נַעֲלֶה וְעָמוֹק יוֹתֵר מבחינה זו שלגביה 'כחשיכה כאורה', והוא העניין הנעלה שֶׁנִּקְרָא לִפְעָמִים פְּנִימִיּוּת הַמַּקִּיף, באופן כללי בחינת ה'מקיף' באלוקות שהיא למעלה מהתלבשות פנימית בעולמות ובנבראים, נעלית מבחינת הפנימיות ששייכת יותר לעולמות ונבראים, וב'מקיף' עצמו יש פנימיות וחיצוניות ו'פנימיות המקיף' היא הבחינה הנעלית והעמוקה יותר ב'מקיף' עצמו וְעַד לְעַצְמוּת וּמַהוּת עצם המהות של האלוקות עצמה שלמעלה אפילו מ'פנימיות המקיף', שֶׁשָּׁם בבחינות אלו הנעלות הרבה מהבחינה של 'כחשיכה כאורה' הוּא הקדוש־ברוך־הוא בעצמו חָפֵץ בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים דַּוְקָא[69], לא כמו בדרגה שבה איני יודע האם חפץ במעשיהם של צדיקים או להיפך, כי לגבי אותה דרגה מעשי האדם לא תופסים מקום וְנִמְלָךְ מתייעץ ומתחשב, כביכול, בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים[70], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[71] בנבואת מלאכי שאף על פי ש'אח עשיו ליעקב', מכל־מקום, וָאוֹהַב אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי, וְשָׁם בבחינה נעלית זו הוּא עִנְיַן הַבְּחִירָה שהקדוש־ברוך־הוא בוחר בבני ישראל להיות העם המיוחד שלו דְּיִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהֵב סֶלָה[72], כלשון הכתוב בתהילים שֶׁהוּא עניין הבחירה המדובר כאן עִנְיַן בְּחִירָה חָפְשִׁית בְּתַכְלִית[73], שֶׁעִנְיָן זֶה של בחירה חופשית מוחלטת ללא כל סיבה חיצונית לבחור דווקא בדבר זה ולא בחירה מפני המעלות והיתרונות של הדבר הנבחר אלא אך ורק מפני שזה רצון הבוחר הוּא בעצם המהות של האלוקות בְּמָקוֹם בבחינה ודרגה שֶׁאֵין בּוֹ עִנְיָן שֶׁל גִּילּוּיִים כְּלָל, כִּי כְּשֶׁיֵּשְׁנוֹ אֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל גִּילּוּי והתייחסות מסויימת לדבר הנבחר, יֶשְׁנוֹ כְּבָר עִנְיָן שֶׁל נְטִיָּה לבחור דווקא בדבר שאליו יש נטייה מסויימת, ובחירה חופשית לגמרי היא רק כאשר הבחירה היא אך ורק מפני רצונו של הבוחר[74].

וכיוון שלפי המסקנה, עבודת האדם נוגעת, והקדוש־ברוך־הוא בוחר בה, לא רק בדרגות נמוכות באלוקות אלא בעצמות ומהות האלוקות, הרי זו הוכחה למבואר לעיל שעניין האין סוף שבעצם, המאור, כן יורד ונמשך ופועל בבריאה המוגבלת על ידי האור אין סוף, וכפי ששמשיך ומבאר.

וְכַמּוּבָן מִבֵּיאוּר אַדְמו"ר (מְהוֹרַשַׁ"בְּ) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן הַנִּזְכָּר לְעֵיל, שֶׁגַּם בִּבְחִינַת הָאוֹר (שהיא בְּחִינַת הָאֵין שממנה מתהווה היש הנברא שֶׁשָּׁם מַגַּעַת עֲבוֹדַת הָאָדָם) יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁהוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר, וְעַד לְעַצְמוּת וּמַהוּת, שֶׁמִּשָּׁם נִמְשָׁךְ הָעִנְיָן דְּיִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב גוֹ'. וְלָכֵן גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כֵּיוָן שֶׁמַּגִּיעִים בִּבְחִינַת הָאֵין כְּפִי שֶׁנִּכְלָל בַּיֵּשׁ הָאֲמִיתִּי, וְעַד לִבְחִינַת הֵיכוֹלֶת שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל לְחַלְּקָהּ מִיֵּשׁ הָאֲמִיתִּי (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל). וְזֶהוּ גַּם שֶׁעַל יְדֵי כְּלָלוּת עִנְיַן גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים עבודת האדם מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ הבריאה, כֵּיוָן שֶׁמַּגִּיעִים כי מעשה צדיקים 'נוגעים' ויש להם משמעות בִּבְחִינַת הָאֵין המהווה את היש הנברא כְּפִי שֶׁנִּכְלָל ה'אין' המהווה בַּיֵּשׁ הָאֲמִיתִּי, האלוקות עצמה, וְעַד לִבְחִינַת הֵיכוֹלֶת האפשרות והיכולת של עצמות האלוקות להאיר אור ולברוא נבראים שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל לְחַלְּקָהּ מִיֵּשׁ הָאֲמִיתִּי (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל) לא ייתכן ליצור חלוקה והבדלה בין עניין היכולת והאלוקות עצמה אלא היכולת קיימת בעצמות האלוקות, וכמבואר לעיל, עם כל הרוממות וההפלאה שבדבר, סוף סוף יש

---

68) תהלים קלט, יב. 69) ראה קונטרס ומעין מאמר י פ"ב. ובכ"מ. 70) רות רבה פ"ב, ג. 71) מלאכי א, ג. 72) תהלים מז, ה. 73) ראה סה"מ תש"ג ע' 24. 74) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1309. ע' 1341. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

לענייני המאור שהוא בלי גבול אמיתי, ביטוי וגילוי ופעולה בעולמות ובנבראים המוגבלים.

וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי על כך **שֶׁעַל יְדֵי כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה** שהאדם עובד את ה׳ **נַעֲשָׂה** נפעל **עִנְיַן הַשַּׁבָּת** (**כְּמַאֲמַר רַז״ל**[75] בגמרא **מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת** הכוונה היא שעניין ותוכן השבת נפעל על ידי הטרחה והפעולה של האדם העובד את ה׳ בימי השבוע, ׳ערב שבת׳) **שֶׁעִנְיָנוֹ** של השבת הוא **מְנוּחָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל**[76] על כך שבששת ימי בראשית נשלמה הבריאה כולה ואחרי שנשלמה מלאכת הבריאה, **מֶה הָיָה הָעוֹלָם חָסֵר, מְנוּחָה. בָּא שַׁבָּת בָּא מְנוּחָה** (**שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר** בתורה לגבי סיום הבריאה בששת ימי בראשית **וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי גו׳**[77], **אַף שֶׁכְּבָר לִפְנֵי זֶה נֶאֱמַר וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם**[78], וכבר נאמר שהכול נשלם ביום השישי ואם כן על מה נאמר ׳ויכל אלוקים ביום השביעי מלאכתו׳, על עניין המנוחה שנתחדש עם בוא השבת), **וִידוּעָה תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב שֶׁהַקָּבָּ״ה נִקְרָא מְנוּחָה, לְפִי שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ** בהקדוש־ברוך־הוא **תְּנוּעָה** (**שִׁינּוּיִים** ממצב למצב ומזמן לזמן וכד׳ אלא הקדוש־ברוך־הוא לעולם לא משתנה), **כִּי תְּנוּעָה** במובן של שינוי מצב או שינוי בגלל הזמן **לֹא שַׁיָּךְ כִּי אִם בְּדָבָר שֶׁהוּא** מוגבל **בִּזְמַן וּבְמָקוֹם** ומוגדר בהגבלות של זמן ומקום (**כִּי עִנְיַן הַזְּמַן הוּא הַשִּׁנּוּיִים דְּעָבָר הֹוֶה וְעָתִיד**, וכיוון שהקדוש־ברוך־הוא הוא למעלה מההגדרות וההגבלות הללו והוא למעלה מהזמן באופן שלגביו אין מקום לגדרים והגבלות של עבר, הווה ועתיד, **וּמִזֶּה** מהאמור אודות עניין הזמן שאין בו שינויים למעלה אלא לגבי האלוקות אין ההבדלים הללו

ביאור בדרך אפשר

קיימים כלל **מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַמָּקוֹם שֶׁקָּשׁוּר עִם עִנְיַן הַזְּמַן**[79] כי הזמן והמקום, שניהם יחד, הם העושים את המציאות הגשמית מוגבלת ומוגדרת), **אֲבָל הַקָּבָּ״ה הוּא אֵין סוֹף** ולא נתון תחת שום הגבלות, גם לא הגבלות הזמן והמקום, **וְאֵינוֹ נֶעְתָּק** אינו עובר **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְגַם אֵינוֹ בְּגֶדֶר זְמַן** אלא למעלה מהזמן, **וְלָכֵן נִקְרָא** הקדוש־ברוך־הוא **מְנוּחָה, וְשֵׁם** במדריגת ׳מנוחה׳ **הַבְּהִירוּת** של האור האין סוף **גָּדוֹל וְכוּ׳** היינו שמאיר ללא סוף וללא גבולות.

וְעִנְיַן בָּא שַׁבָּת בָּא מְנוּחָה לפי פנימיות הדברים **הוּא שֶׁלְּאַחַר גְּמַר מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית** במשך ששת ימי הבריאה **הִבְהִיק ה׳ יִתְבָּרֵךְ** וגילה והאיר **בְּהִירוּת זוֹ** (**שֶׁבִּבְחִינַת הַמְּנוּחָה, בְּחִינַת הַמָּאוֹר** מקור האור, עצמות ומהות האלוקות **שֶׁמִּמֶּנּוּ** מהמאור **נִמְשָׁךְ כָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַבְּרִיאָה** שאופן בריאתה הוא על ידי השתלשלות האור האלוקי מדרגה לדרגה, **שֶׁרַק רוֹשֶׁם מִמֶּנּוּ** מהבהקה והארה זו של המאור עצמו **נִשְׁאָר בְּהַבְּרִיאָה עַצְמָהּ**), **וְעַל יְדֵי זֶה** הארת והבהקת עניין המנוחה בעולם מלמעלה למטה **נִתְעוֹרֵר בְּהַנִּבְרָאִים רָצוֹן וְחֵשֶׁק וּתְשׁוּקָה לְהִתְעַלּוֹת לִבְחִינַת הַמְּנוּחָה** בהתעלות מלמטה למעלה, **וְזֶהוּ עִנְיַן וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם, וַיְכֻלּוּ מִלְּשׁוֹן כִּלָּיוֹן** וצימאון וכיסופים **וּתְשׁוּקָה**[80] של הנבראים להתעלות ולהתקרב לאלוקות. **וּמִתּוֹרָה זוֹ** של הבעל שם טוב **מוּבָן שֶׁעִנְיַן הַמְּנוּחָה דְּשַׁבָּת הוּא בְּעַצְמוּת וּמַהוּת, כִּי מִלְּבַדּוֹ לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר עִנְיָן שֶׁל מְנוּחָה לַאֲמִיתָּתוֹ**. וזה הוא אמיתי של אין סוף והרי זה תואם את המבואר לעיל באריכות שעניין האין סוף האמיתי נמשך גם בבריאה המוגבלת.

ח) כתר שם טוב (מהדורת סלאוויטא) ח״ב לג, ג (בהוצאת קה״ת - סימן תא).

---

75) ע״ז ג, סע״א. 76) פרש״י בראשית ב, ב. פרש״י מגילה ט, א (ד״ה ויכל). תוס׳ סנהדרין לח, א (ד״ה חצבה). וראה ב״ר פ״י, ט. 77) בראשית שם. 78) שם, א. 79) ראה תניא שעהיוה״א פ״ז. לקו״ת ברכה צח, א. 80) ראה אוה״ת בראשית מב, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[81] **שֶׁשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן** ויום השבת לא נתון לגדרי ומגבלות הזמן כמו שאר ימי השבוע, **וְלָכֵן אוֹמְרִים בְּכָל שָׁבוּעַ הַיּוֹם יוֹם רִאשׁוֹן כו'**, למרות שכבר עברו אלפי ימי ראשון מאז בריאת העולם **לְפִי שֶׁאָז** ביום ראשון מידי שבוע, עם צאת השבת, **מַתְחִיל עִנְיַן הַזְּמַן מֵחָדָשׁ, שֶׁמַּתְחִיל עוֹד הַפַּעַם יוֹם רִאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית כו'**, ולכן בכל שבוע היום שלאחר השבת הוא יום ראשון, כי בשבת הייתה התעלות מעל גדרי הזמן ולאחר השבת מושג הזמן מתחיל מהתחלה **וְהַיְינוּ**, המשמעות העמוקה של הדברים היא **שֶׁעִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן גַּם כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה שֶׁבְּעִנְיַן הַזְּמַן** כי בעניין הזמן יש אופנים שונים, ושבת היא למעלה מהזמן אפילו למעלה מהזמן כפי שהוא באופן הכי נעלה והכי פחות מוגבל ומוגדר בגדרי המציאות המוגבלת, כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה, יָדוּעַ**[82] **שֶׁקּוֹדֶם לְעִנְיַן הַזְּמַן יֶשְׁנוֹ גַּם סֵדֶר זְמַנִּים**[83] חלוקה לזמנים בצורה יותר רוחנית ומעודנת מעניין הזמן כפשוטו **(שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַזְּמַן דִּלְמַטָּה), וְעַד לְהָעִנְיָן דְּרָצוֹא וָשׁוֹב, מָטֵי וְלֹא מָטֵי,** כמבואר בחסידות שהאור האלוקי יורד ונמשך מלמעלה למטה באופן של רצוא ושוב, כביכול נמשך וחוזר למקורו וחוזר ונמשך וכן הלאה, וכן בבחינת 'מטי ולא מטי', מגיע ולא מגיע, שהוא מעין 'רצוא ושוב' בדרגות יותר נעלות וכל זה קשור בעניין הזמן כי כל תנועה של 'רצוא' בהכרח קודמת ל'שוב' שבא אחריה וכן הלאה **שֶׁעִנְיָן זֶה** של 'רצוא ושוב' ו'מטי ולא מטי' **יֶשְׁנוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה עַד** אפילו **בְּאוֹר אֵין סוֹף.**

[וכמבואר ב'דרך מצותיך' לאדמו"ר הצמח צדק:

"יש הפרש בין זמן לסדר הזמן, וסדר הזמן הוא דק יותר מעניין הזמן... ועל־דרך שאמר ר' אבהו... מלמד שהי' בונה עולמות ומחריבן... ומאז שהתחיל בניין עולמות הנ"ל הי' נמצא סדר הזמן כי העולמות הנ"ל הם עניינים רוחניים נעלים מעולם השפל שלנו כמו שיתבאר, עד שלא הי' בהם זמן גשמי כשלנו אלא המציאות הנקראת סדר הזמן ולאחר שנברא העולם הי' הזמן גשמי שלנו... אמנם קודם בניין העולמות הנ"ל גם סדר הזמן לא היה אלא הי' הוא יתברך לבדו הוא שהוא למעלה מן הזמן לגמרי... יובן גם כן בעניין התהוות הזמן ממנו יתברך שהוא למעלה מן הזמן לגמרי... והתהוותו הוא גם כן בבחינת כלל ופרט על־דרך התהוות הריבוי מן האחדות,

ביאור בדרך אפשר

1 הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[81] שֶׁשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה
2 מֵהַזְּמַן, וְלָכֵן אוֹמְרִים בְּכָל שָׁבוּעַ הַיּוֹם יוֹם
3 רִאשׁוֹן כו', לְפִי שֶׁאָז מַתְחִיל עִנְיַן הַזְּמַן מֵחָדָשׁ,
4 שֶׁמַּתְחִיל עוֹד הַפַּעַם יוֹם רִאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה
5 בְּרֵאשִׁית כו', וְהַיְינוּ, שֶׁעִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה
6 מֵהַזְּמַן גַּם כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה
7 שֶׁבְּעִנְיַן הַזְּמַן. דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[82] שֶׁקּוֹדֶם לְעִנְיַן הַזְּמַן
8 יֶשְׁנוֹ גַּם סֵדֶר זְמַנִּים[83] (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַזְּמַן
9 דִּלְמַטָּה), וְעַד לְהָעִנְיָן דְּרָצוֹא וָשׁוֹב, מָטֵי וְלֹא
10 מָטֵי, שֶׁעִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה עַד בְּאוֹר
11 אֵין סוֹף. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁעִנְיַן הַמְּנוּחָה דְּשַׁבָּת
12 (שֶׁלְּמַעְלָה מִכְּלָלוּת עִנְיַן הַזְּמַן, גַּם כְּפִי שֶׁהַזְּמַן
13 הוּא בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הֶאָרָה
14 וְגִילוּי, אֲפִילּוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל שֵׁם) הוּא בְּעַצְמוּת
15 וּמַהוּת. וּבִבְחִינָה זוֹ מַגַּעַת עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁהֲרֵי

ביאור בדרך אפשר

43 שהתחלקות הזמן הוא ריבוי חלקים גבוליים על־דרך ריבוי הנמצאים בעלי
44 גבול, ויש בחינת אור כללי שכולל כולם כאחד וכמו כן כולל כל חלקי הזמן
45 כאחד ממש, וזהו בחינת צופה ומביט עד סוף כל הדורות בסקירה אחת,
46 שסקירה אחת כוללת כל הזמן דשית אלפי שני כאחד, ואחר־כך נמשך
47 מסקירה זו בהתחלקות לכמה בחינות
48 וכל בחינה כוללת זמן רב אך לא כל
49 הזמן דשית אלפי שני ובבחינות אלו
50 נאמר כי אלף שנים בעיניך כיום
51 אתמול (תלים צ' ד'). שבחינה אחת
52 הנקראת יום כוללת זמן אלף שנה בבת
53 אחת, ואחר־כך מתחלקים לחלקים
54 שכל חלק גם הוא כולל זמן רב אך
55 פחות מזה והוא עניין ראש השנה שבו
56 ביום נמשך בחינה אחת שכוללת כל
57 הזמן דשס"ה (365) ימי השנה בסקירה
58 אחת, ואחר־כך מתחלק לי"ב ראשי־
59 חדשים שראש־חודש כולל הזמן דל'
60 יום ואחר־כך לימים ואחר־כך
61 לשעות... ואחר־כך מתחלק לרגעים
62 והוא הזמן היותר אחרון... והוויית
63 שורש הזמן הוא מחמת צמצום
64 והתפשטות שהיה בהתחלת בריאת
65 העולם... ונקרא זה 'מטי ולא מטי'
66 בכתבי האריז"ל והנה בחינת הצמצום
67 וההתפשטות הוא גורם שהיית זמן הרגע ולכן כל שיהיה התחלקות השפע
68 לחלקים רבים וכל חלק הרי צריך להתמשך אחר שמסתלק חבירו שקדמו
69 אם־כן המשכת והסתלקות האחד נקרא מטי ולא מטי התפשטות והסתלקות
70 וריבוי ההתחלקות יהיה ריבוי רגעים וכמשל הנשימה שבאדם שהיא בחינת
71 המשכת החיות מן הלב בהסתלקות והתפשטות ומריבוי הנשימות יהי' זמן מה
72 לפי שבהכרח כל אחת קודמת או מתאחרת לחברתה, ונמצא אף־על־פי שאור
73 אין־סוף ברוך־הוא הוא למעלה מהזמן אבל בנמצאים הנמשכים ממנו יהי'
74 בחי' קדימה ואיחור מחמת סדר המשכותם... וזהו הנקרא סדר הזמן כי באמת
75 אינו זמן גמור כשלנו אלא שנקרא סדר הזמן לפי שהמשכותיו בבחינת
76 התחלקות תחלה חסד ואחר־כך גבורה ואחר־כך תפארת וכו' רק מבחינת
77 מלכות בבריאה יצירה עשיה יתהוה זמן גמור וזהו שנאמר מלך מלך וימלוך
78 שהוא עניין עבר הווה ועתיד..."]

79 **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁעִנְיַן הַמְּנוּחָה דְּשַׁבָּת (שֶׁלְּמַעְלָה מִכְּלָלוּת עִנְיַן**
80 **הַזְּמַן,** בכל הדרגות ובכל האופנים שבהם קיים המושג זמן, כנזכר לעיל,
81 **גַּם כְּפִי שֶׁהַזְּמַן הוּא בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל**
82 **הֶאָרָה וְגִילוּי, אֲפִילּוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל שֵׁם** כי גם 'שם' הוא הארה וגילוי,
83 ואילו עניין המנוחה שהוא למעלה מהארה וגילוי, גם באופן הנעלה ביותר)
84 **הוּא בְּעַצְמוּת וּמַהוּת. וּבִבְחִינָה זוֹ מַגַּעַת** ו'נוגעת' **עֲבוֹדַת**

---

81) ראה לקו"ת שה"ש כה, א. אוה"ת ברכה ע' א'תתצא. ע' א'תתצז ואילך. ובכ"מ. 82) ראה סהמ"צ להצ"צ נז, ב ואילך.
83) ראה ב"ר פ"ג, ז.

ביאור בדרך אפשר

הָאָדָם, שֶׁהֵרֵי הַמְּנוּחָה דְּשַׁבָּת בָּאָה עַל יְדֵי כְּלָלוּת עִנְיָן הָעֲבוֹדָה שהאדם עובד את ה׳ (כמובן ממאמר חכמינו ז״ל שהובא לעיל **מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת** בעבודת ה׳ **יֹאכַל** וייחנה **בְּשַׁבָּת** מעניין המנוחה).

ז) וְזֶהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן התוכן הכללי של **הַמְבוֹאָר בְּסָעִיף זֶה,** סעיף י״ב של מאמר ׳באתי לגני׳ תש״ר **שֶׁכְּדֵי לְהָבִין עִנְיָן הָאוֹצָר** שהמלך מבזבז בשביל ניצחון המלחמה, כפי שהוא בנמשל **לְמַעְלָה** באלוקות, **וְיוֹקֶר הָאוֹצָר** שתמיד הוא גנוז **שֶׁפּוֹתְחִים** ומוציאים מבית הגנזים **וְנוֹתְנִים לְפְקִידֵי הַחַיִל** מפקדי הצבא **וְעַל יָדָם לְאַנְשֵׁי הַחַיִל** החיילים הלוחמים (וכפי שיוסבר להלן הכוונה לעניין ׳אור אין סוף למעלה עד אין קץ׳), **מְבָאֵר** הרבי הריי״צ בסעיף זה במאמר **תְּחִילָּה גּוֹדֶל הָעִנְיָן דְּאוֹר אֵין סוֹף** מתגלה ונמשך **לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,** ללא סוף וללא גבולות, **שֶׁהוּא עִנְיָן הַגִּילוּי וְהַהִתְפַּשְׁטוּת** של האלוקות **בְּבְחִינַת אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ** ופועל ומקבל ביטוי **לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, אֲפִילּוּ בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה** שהם עולמות מוגבלים (וכמבואר לעיל באריכות שהאור האין סוף נמשך ופועל גם בעולמות ונבראים מוגבלים), **וְלֹא רַק בִּגְדוֹלֵי הַנִּבְרָאִים,** והגילוי של אין סוף בבריאה המוגבלת נמשך ומקבל ביטוי לא רק בנבראים הגדולים כמו השמש והירח והכוכבים שעליהם נאמר הכתוב **מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ, אֶלָּא** האין סוף נמשך בבריאה **גַּם בְּרִיבּוּי הַנִּבְרָאִים,** בעובדה שיש מספר מרובה, כמות עצומה, של נבראים, שעל כך נאמר הכתוב **מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ,** והריבוי הוא **בְּאוֹפֶן שֶׁל רִיבּוּי עַד אֵין מִסְפָּר,** ריבוי ללא גבול, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן אֵין סוֹף לַאֲמִיתָּתוֹ,** המשמעות האמיתית של אין סוף ובלי גבול, **וּמִזֶּה** מהמבואר לעיל בעניין המשכת האין סוף בבריאה המוגבלת שהוא עניין המשכת והתגלות האין סוף ״למטה עד אין תכלית״ **יוּבַן גּוֹדֶל הָעִילּוּי שֶׁל הַדְּרָגוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִ״לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית״,**

ביאור בדרך אפשר

אותן דרגות באלוקות שנעלות יותר מהאור הנמשך ״למטה עד אין תכלית״ **שֶׁזֶּהוּ** הדרגות שלמעלה מ״למטה עד אין תכלית״ הוא **עִנְיָן שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא** עולה ומתעלה **לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ, כְּמוֹ שֶׁמְּבָאֵר** הרבי הריי״צ **בְּהַסְּעִיפִים שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה** אחרי סעיף י״ב הנזכר **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הָאוֹצָר שֶׁלְּמַעְלָה. וְזוֹהִי הַנְּקוּדָה שֶׁמַּתְחִיל לְבָאֵר בְּחֵלֶק זֶה שֶׁל הַהֶמְשֵׁךְ, שֶׁמִּלְּמַעְלָה** מצד האלוקות **פּוֹתְחִים וְנוֹתְנִים** לבני ישראל שהם אנשי החיל **אֶת הָאוֹצָרוֹת הַחֲתוּמִים, שֶׁהֵם** ׳אוצרות׳ אלו שהם עניין ׳אור אין סוף למעלה עד אין קץ׳ **נַעֲלִים יוֹתֵר אֲפִילּוּ מֵהָעִנְיָן דְּאוֹר אֵין סוֹף לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית.**

וְהַכַּוָּונָה המטרה והתכלית **בִּנְתִינַת הָאוֹצָרוֹת** גילוי האלוקות מבחינת ׳אור אין סוף למעלה עד אין קץ׳ **עַל יְדֵי פְּקִידֵי הַחַיִל לְאַנְשֵׁי הַחַיִל** ובנמשל, בני ישראל העובדים את ה׳ **הִיא לְצוֹרֶךְ הַמִּלְחָמָה, וּבָזֶה גּוּפָא** בעניין המלחמה עצמה, **לֹא הָעִנְיָן דְּלִשְׁלוּל שָׁלָל וְלָבוֹז בַּז,** אין הכוונה למלחמה בשביל לתפוס שלל, ובנמשל **לֹא הָעֲבוֹדָה עַל מְנָת לְקַבֵּל שָׂכָר,** אין הכוונה לעבודת ה׳ בשביל קבלת השכר על כך **וְעַד לָאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה בְּעִנְיַן הַשָּׂכָר** ואפילו לא לשכר נעלה ביותר, **אֶלָּא** הכוונה למלחמה שהיא **דַּוְקָא הָעֲבוֹדָה דְּנִצָּחוֹן, שֶׁיּוּשְׁלַם** בפועל **רְצוֹן הַמֶּלֶךְ** שמטעמו המפקדים והחיילים יוצאים למלחמה, ובנמשל היינו **הָרָצוֹן דְּעַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא,** ואמנם העצם והמהות של האלוקות הרי זה למעלה מעניין הרצון, אבל **הַיְינוּ, כְּפִי שֶׁעַצְמוּת וּמַהוּת מִתְלַבֵּשׁ בְּהָרָצוֹן כְּפִי שֶׁכָּלוּל** כפי שהרצון כלול **בְּעַצְמוּת וּמַהוּת** ולא כפי שהרצון הוא בדרגות יותר נמוכות, עניין בפני עצמו, **וְאַחַר כָּךְ** לאחר התגלות הדבר מעצמות ומהות, **נִמְשָׁךְ** הגילוי של האור האין סוף **דַּוְקָא לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, עַד לְעוֹלַם הָעֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִי** וזו מטרת המלחמה הרוחנית הזו, להביא לגילוי אלוקות למטה ביותר, עד לעולם הזה הגשמי שהוא העולם התחתון ביותר שאין תחתון למטה ממנו.

---

1 הַמְּנוּחָה דְּשַׁבָּת בָּאָה עַל יְדֵי כְּלָלוּת עִנְיָן
2 הָעֲבוֹדָה (מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת).
3 ז) **וְזֶהוּ** כְּלָלוּת הָעִנְיָן הַמְבוֹאָר בְּסָעִיף זֶה,
4 שֶׁכְּדֵי לְהָבִין עִנְיָן הָאוֹצָר לְמַעְלָה,
5 וְיוֹקֶר הָאוֹצָר שֶׁפּוֹתְחִים וְנוֹתְנִים לְפְקִידֵי הַחַיִל
6 וְעַל יָדָם לְאַנְשֵׁי הַחַיִל, מְבָאֵר תְּחִילָּה גּוֹדֶל
7 הָעִנְיָן דְּאוֹר אֵין סוֹף לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,
8 שֶׁהוּא עִנְיָן הַגִּילוּי וְהַהִתְפַּשְׁטוּת בִּבְחִינַת אֵין
9 סוֹף וּבְלִי גְּבוּל כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה עַד אֵין
10 תַּכְלִית, אֲפִילּוּ בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה,
11 וְלֹא רַק בִּגְדוֹלֵי הַנִּבְרָאִים, מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ,
12 אֶלָּא גַּם בְּרִיבּוּי הַנִּבְרָאִים, מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ,
13 בְּאוֹפֶן שֶׁל רִיבּוּי עַד אֵין מִסְפָּר, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן אֵין
14 סוֹף לַאֲמִיתָּתוֹ, וּמִזֶּה יוּבַן גּוֹדֶל הָעִילּוּי שֶׁל
15 הַדְּרָגוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִ״לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית״,
16 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין
17 קֵץ, כְּמוֹ שֶׁמְּבָאֵר בְּהַסְּעִיפִים שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה שֶׁזֶּהוּ
18 עִנְיָן הָאוֹצָר שֶׁלְּמַעְלָה. וְזוֹהִי הַנְּקוּדָה שֶׁמַּתְחִיל
19 לְבָאֵר בְּחֵלֶק זֶה שֶׁל הַהֶמְשֵׁךְ, שֶׁמִּלְּמַעְלָה
20 פּוֹתְחִים וְנוֹתְנִים אֶת הָאוֹצָרוֹת הַחֲתוּמִים, שֶׁהֵם
21 נַעֲלִים יוֹתֵר אֲפִילּוּ מֵהָעִנְיָן דְּאוֹר אֵין סוֹף לְמַטָּה
22 עַד אֵין תַּכְלִית. וְהַכַּוָּונָה בִּנְתִינַת הָאוֹצָרוֹת עַל
23 יְדֵי פְּקִידֵי הַחַיִל לְאַנְשֵׁי הַחַיִל הִיא לְצוֹרֶךְ
24 הַמִּלְחָמָה, וּבָזֶה גּוּפָא, לֹא הָעִנְיָן דְּלִשְׁלוּל שָׁלָל
25 וְלָבוֹז בַּז, לֹא הָעֲבוֹדָה עַל מְנָת לְקַבֵּל שָׂכָר, וְעַד
26 לָאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה בְּעִנְיַן הַשָּׂכָר, אֶלָּא דַּוְקָא
27 הָעֲבוֹדָה דְּנִצָּחוֹן, שֶׁיּוּשְׁלַם רְצוֹן הַמֶּלֶךְ, הָרָצוֹן
28 דְּעַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, הַיְינוּ, כְּפִי
29 שֶׁעַצְמוּת וּמַהוּת מִתְלַבֵּשׁ בְּהָרָצוֹן כְּפִי שֶׁכָּלוּל
30 בְּעַצְמוּת וּמַהוּת, וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ דַּוְקָא לְמַטָּה
31 עַד אֵין תַּכְלִית, עַד לְעוֹלַם הָעֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִי.

וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן הַמְדוּבָּר לְעֵיל (סָעִיף א') בִּכְלָלוּת הַהֶמְשֵׁךְ, שֶׁעִיקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה, אֶלָּא שֶׁאַחַר כָּךְ נִסְתַּלְּקָה כוּ', וְעַל זֶה הִיא עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחֲזוֹר וּלְהַמְשִׁיךְ עִיקַּר שְׁכִינָה כְּפִי שֶׁהָיָה בִּתְחִילָה, וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות, וּבְאוֹפֶן שֶׁל צָבָא, הַיְינוּ, שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות הוּא בְּאוֹפֶן הַהַנְהָגָה שֶׁל אַנְשֵׁי צָבָא (צָבָא מִלְּשׁוֹן חַיִל) שֶׁהִיא בְּקַבָּלַת עוֹל, וְעוֹשִׂים זֹאת בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת בְּמָקוֹם וּזְמַן מוּגְבָּל (צָבָא מִלְּשׁוֹן זְמַן מוּגְבָּל) דַּוְקָא, וּבְאוֹפֶן שֶׁל הִתְכַּלְּלוּת (צָבָא מִלְּשׁוֹן צִבְיוֹן וְיוֹפִי שֶׁעַל יְדֵי הִתְכַּלְּלוּת רִיבּוּי גְּוָונִים), הַהִתְכַּלְּלוּת דְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם עַד חוֹטֵב עֵצֶיךָ וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ[84], וְכֵן הַהִתְכַּלְּלוּת דְּכָל כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, כַּמְדוּבָּר לְעֵיל (סָעִיף ד') שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי זֶה לוֹקְחִים מִבְּחִינַת אַנְתְּ הוּא חַד, שֶׁדּוּגְמָתוֹ בַּנֶּפֶשׁ הוּא עִנְיַן פְּשִׁיטוּת הַנֶּפֶשׁ וְעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְעַל יְדֵי זֶה מַשְׁלִימִים אֶת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁתִּהְיֶה הַדִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁבָּהּ נִמְצָא עַצְמוּת וּמַהוּת הַמֶּלֶךְ[85], כְּפִי שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מַלְכָּא מְשִׁיחָא, לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ עניין זה של המשכת והתגלות אלוקות למטה ביותר, עד לעולם הזה, **גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן** התוכן הכללי של **הַמְדוּבָּר לְעֵיל (סָעִיף א'** אודות התוכן הכללי של כל המשך 'באתי לגני' **בִּכְלָלוּת הַהֶמְשֵׁךְ,** בעת בריאת העולם עיקר גילוי והשראת השכינה היה דווקא בעולם הזה התחתון **אֶלָּא שֶׁאַחַר כָּךְ** על ידי חטא עץ הדעת וחטאים נוספים **נִסְתַּלְּקָה** השכינה מהארץ לרקיע, עד לרקיע השביעי **כוּ', וְעַל זֶה הִיא עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחֲזוֹר וּלְהַמְשִׁיךְ עִיקַּר שְׁכִינָה** למטה ביותר **כְּפִי שֶׁהָיָה בִּתְחִילָה** בעת בריאת העולם, **וְעִנְיָן זֶה** של עשיית העולם הזה הגשמי למקום ראוי לגילוי אלוקות **נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה** שבני ישראל עובדים את ה' **בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות, וּבְאוֹפֶן שֶׁל צָבָא,** והעבודה היא כמו צבא היוצר למלחמה **הַיְינוּ, שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות הוּא בְּאוֹפֶן הַהַנְהָגָה שֶׁל אַנְשֵׁי צָבָא (צָבָא מִלְּשׁוֹן חַיִל) שֶׁהִיא בְּקַבָּלַת עוֹל** וביטול מוחלט של המציאות האישית, **וְעוֹשִׂים זֹאת בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת בְּמָקוֹם וּזְמַן מוּגְבָּל (צָבָא מִלְּשׁוֹן זְמַן מוּגְבָּל) דַּוְקָא** שגם זה חלק מעניין המשכת וגילוי האלוקות למטה, היינו בתוך גדרי המקום והזמן שהם הגדרים וההגבלות של מציאות גשמית, **וּבְאוֹפֶן שֶׁל הִתְכַּלְּלוּת (צָבָא מִלְּשׁוֹן צִבְיוֹן וְיוֹפִי** וכמבואר בחסידות היופי והתפארת הם דברים **שֶׁעַל יְדֵי הִתְכַּלְּלוּת רִיבּוּי גְּוָונִים** ושילובם יחד), ובמלחמה הרוחנית הזו, הכוונה לעניין **הַהִתְכַּלְּלוּת** וההתחברות **דְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם עַד חוֹטֵב עֵצֶיךָ מֵרָאשֵׁיכֶם וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ**[84] להתאחד יחד למציאות אחת, **וְכֵן הַהִתְכַּלְּלוּת** והחיבור **דְּכָל כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ** ביחד באופן שעבודת ה' תהיה בכל כוחות הנפש, וכולם יחד, **כַּמְדוּבָּר לְעֵיל (סָעִיף ד') שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי זֶה לוֹקְחִים** ומקבלים המשכה וגילוי **מִבְּחִינַת** האלוקות הנקראת **אַנְתְּ הוּא חַד, שֶׁדּוּגְמָתוֹ בַּנֶּפֶשׁ הוּא עִנְיַן פְּשִׁיטוּת הַנֶּפֶשׁ** שלמעלה מהכוחות הפרטיים שכל אחד מהם יש לו 'ציור' וגדר מיוחד **וְעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ,** וכאשר יש התכללות של כל כוחות הנפש לעניין אחד הרי זה קשור לפשיטות הנפש ועצם הנפש, וזו הדרך להמשכת האלוקות מבחינת 'אנת הוא חד', האלוקות כפי שהיא עניין אחד (והכול כלול בו יחד ולכן אין ביטוי להבדלים שבין הדרגות השונות והספירות השונות שלכל אחת מהן יש עניין ו'ציור' מיוחד, אלא מדובר על התאחדות מוחלטת) **וְעַל יְדֵי זֶה** שעובדים את ה' בהתכללות והתאחדות כל הכוחות יחד **מַשְׁלִימִים** וממלאים ומביאים לידי פועל **אֶת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁתִּהְיֶה** בעולם הזה התחתון **הַדִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁבָּהּ** בדירה זו **נִמְצָא עַצְמוּת וּמַהוּת הַמֶּלֶךְ**[85], **כְּפִי שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מַלְכָּא מְשִׁיחָא,** מלך המשיח, **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** בחלק הנמוך והמוגבל של העולם, בתוך גדרי המציאות הגשמית.

---

84) לשון הכתוב — נצבים כט, ט־י. 85) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' תפט. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך. סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שנג. המשך תרס"ו ס"ע ג.

בהעלם, כלולים בפירוש רש"י גם עניינים על-דרך הדרוש והרמז, ועד ל"יינה של תורה", ועד שלפעמים מביא רש"י את חלק הדרוש גם בגלוי.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בא, ו' שבט, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", "והתרה בו" - שכיון שמכת ארבה היא הראשונה שבה נצטווה משה להתרות בפרעה לאחרי ש"ויחזק ה' את לב פרעה"[1] במכת שחין, הוצרך הקב"ה להסביר לו את התועלת שבהתראה זו: "כי אני הכבדתי את לבו גו' למען שתי גו' ולמען תספר גו' את אשר התעללתי במצרים", היינו, שהקב"ה שם את מצרים ללעג ולקלס, שהכביד את לבם ולקח מהם את הבחירה (כעונש לפרעה, שהתרברב ואמר[2] "מי ה' אשר אשמע בקולו", ולכן הראו לו שכל עניניו, גם אלו שבדרך כלל יש בהם בחירה, הם רק כפי רצונו של הקב"ה, וכפי שהוכח בהתראה זו, שלמרות שהושפע ממנה, לא היה לו התוקף לעשות כדבר משה ולשלח את בני־ישראל), וביחד עם זה, התרה בהם שאם לא יצייתו, יענשו. וטעם הדבר, כי גם לאחר שהכביד ה' את לב פרעה, עדיין היתה בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה. וההוראה מזה, בנוגע לגודל מעלת התשובה, ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה"[3], ואפילו מי ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"[4], "אם דחק ונתחזק כו' מקבלין תשובתו"[5], גם למי שמצד הנהגתו גרם לכך שנעשה לבו מטומטם רחמנא־ליצלן, במכל־שכן מפרעה - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי־שיחות חלק ו עמוד 57 ואילך.

ב. ויש להוסיף בהוראה הנ"ל - בפרטיות יותר, בשייכות לכל אחד ואחד:

ובהקדמה - שמצינו בדרושי חסידות דבור־המתחיל להבין ענין טמטום הלב וטמטום המוח[6], ואין זה ענין ששייך למישהו אחר כו', ואילו אצלו הרי זה רק לימוד ענין נוסף בתורת החסידות.. אלא זהו ענין ששייך גם אליו ("דאָס מיינט מען אים אַליין").

וכפי שרואים בפועל, לדאבוננו, שלעתים רבים ("ניט אום שבת גערעדט") ישנו מעמד ומצב של טמטום הלב, והיינו, שתמורת זה שהעבודה צריכה להיות מתוך הרגש הלב, ולבא פליג לכל שייפין[7], נעשה לבו אטום כאבן[8], ואין לו חיות בעבודתו, שאינו מרגיש חיות בתפלה וכו', ועד שיש אצלו גם טמטום המוח, והיינו, שנוסף לכך שלאחרי שסוגר את הספר הרי זה כלא היה, הנה גם הלימוד עצמו הוא באופן ששום דבר לא נקלט אצלו ("עס קלעפּט זיך ניט צו אים").

וכאשר עושה חשבון בנפשו - טוען הוא - אינו מוצא סיבה לכך, ואינו יודע מדוע מגיע לו להיות במעמד ומצב כזה:

בודאי לא עבר היום על דבר איסור חס־ושלום, ונזהר לא רק מגסות הרע, אלא גם מדקות הרע, ואינו מוצא בעצמו איזה חסרון מיוחד, ואדרבה: ישאלו אצל חבירו - טוען הוא - אם יש בו איזה חסרון...

ואף־על־פי־כן, הנה גם בהתחלת היום, עוד לפני שמתחיל לעסוק בעניני העולם, כך, שאין לו ענינים של העלמות והסתרים כו', אלא הכל פתוח כו', וכמבואר בענין "וישכם אברהם בבוקר"[9], שבבוקר הוא זמן של התעוררות כו' - גם אז נמצא הוא במעמד ומצב ששום דבר לא נקלט אצלו כו'.

אכילתו ושתייתו היא מתוך עריבות ("מיט אַ געשמאַק") - "עסן, עסט זיך, טרינקען, טרינקט זיך", "טיי" או "דזשוס" עם עוגי' ("קיכל"), ובאופן ש"מקפיד" על השיעור הראוי... כדי שיוכל לברך (לא רק ברכה ראשונה, אלא גם) ברכה אחרונה, ועל־דרך־זה בנוגע לשינה - "שלאָפן, שלאָפט זיך", גם בשבת אצל השולחן... וכמו־כן כשמדובר אודות ההתעסקות בעניני העולם, מסחר וכו', אזי מתחכם למצוא כל

---

1) וארא ט, יב.
2) שמות ה, ב.
3) ראה לקו"ש שבפנים הערה 54. וש"נ.
4) יומא פה, ב (במשנה).
5) תניא אגה"ת פי"א (ק, ב).
6) במאמרי אדה"ז הקצרים ע' תפב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חט"ז ע' 243 ואילך. וש"נ.
7) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, ריש ע"ב. רכא, ב. רלב, א.
8) ראה גם תניא רפכ"ט.
9) וירא כב, ג. וראה תו"א ס"פ ויצא. המשך תרס"ו ע' קכא. ועוד.

מיני תחבולות וערמומיות (״שווינדלעריי״), והכל יודעים שערמומיותו היא הגדולה ביותר (״ער איז דער גרעסטער שווינדלער פון אלע שווינדלער׳ס״...);

ואילו כאשר מתיישב ופותח את הספר, ללמוד את השיעורים שלו בגמרא, חומש עם פירוש רש״י, תניא וכיוצא בזה - לא נקלט במוחו שום דבר!

וכל זה - לא רק בשעה שמדובר אודות ענין שנוגע לעבודה בפועל, שאז יש ליצר הרע סיבה להפריע לו, אלא גם כאשר מדובר אודות הלימוד כשלעצמו, מצד מצות תלמוד תורה, הנה גם אז נמצא במעמד ומצב שלא נקלט אצלו מאומה!

וכיון שאין זה באשמתו - טוען הוא - אלא הקב״ה הוא ש״הכביד את לבו״, הרי אינו יכול להתווכח (״אַיינקערן זיך״) עם הקב״ה!...

ובכן, טענה זו היא שקר וכזב, ובלשון הכתוב[10]: ״אולת אדם תסלף דרכו ועל ה׳ יזעף לבו״, כי לאמיתתו של דבר הרי זה באשמתו - שהנהגתו לפני זה לא היתה כדבעי, ובגלל זה נענש בטמטום הלב ועד לטמטום המוח.

ולדוגמא:

בבוא יום השבת־קודש ויש ברצונו (לא לדבר דברים בטלים חס־ושלום, אלא) ללמוד חסידות ולהתפלל באריכות, ואף־על־פי־כן מרגיש שלבו אטום כו׳ - צריך לידע, שישנו כלל ״מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת״[11], וכיון שכן, היה צריך להתכונן לכך בערב שבת, וההתחלה של ״ערב שבת״ היא מיד לאחרי הבדלה של יום השבת־קודש שלפני זה.

ובנוגע לפועל, הרי ידע איניש בנפשיה כיצד היתה אצלו אמירת ״קריאת שמע על המטה״ אתמול, וכיצד היתה אצלו תפלת מנחה, ההתבוננות בתפלה וכו׳.

ואם כן, מהו הפלא שאחר־כך אין לו חיות והרגש בתפלה?! - הרי זה על־דרך המבואר בתניא פרק טו״ב ש״אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד את ה׳ בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה, לשבר הקליפות שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל כו׳״!...

ועל זה באה ההוראה האמורה, ש״אין לך דבר העומד בפני התשובה״, ובמכל־שכן ממה שכבר היה לעולמים אפילו קודם מתן־תורה, בארץ מצרים, ״ערות הארץ״[12], ואצל פרעה מלך מצרים, שממנו התחילו כל הצרות של בני־ישראל, באמרו ״הבה נתחכמה גו׳״[13], ושעבדם בעבודת פרך, ועד שהיה משקע ילדי ישראל בבנין כו׳[14], ואף־על־פי־כן, הנה גם לאחרי שה׳ הכביד את לבו, היה יכול לשוב בתשובה.

ולכן, הנה גם לאחרי שהענישו אותו מלמעלה שנמצא במעמד ומצב של טמטום הלב כו׳, שזהו מה שנדבק בו בחינת פרעה, עליו לדעת, שרצונו של הקב״ה - שאומר ״נצחוני בני נצחוני״[15] - שידחוק ויתחזק וישוב בתשובה.

ויש לו נתינת־כח שלא להתפעל ממה שנדבק בו בחינת פרעה - בדוגמת הנתינת־כח והזירוז המיוחד של הקב״ה למשה רבינו, שלא יתיירא מהתוקף דקליפת פרעה, ״התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו גו׳״[16]; ועל־דרך־זה בנוגע לכל אחד ואחד מישראל, שיש בחינת משה בנפשו[17], שזוהי נקודת היהדות כו׳, שצריך לגלותה ולהמשיכה בהנהגתו בפועל על־פי התורה, החל מקיצור ׳שולחן ערוך׳, ׳דרך החיים׳ ו׳נתיב החיים׳ וכו׳.

* * *

10) משלי יט, ג. וראה המשך מים רבים תרל״ו בתחלתו.
11) ע״ז ג, סע״א.
12) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה״ר פ״א, ד.
13) שמות א, יו״ד.
14) סנהדרין קיא, א. וראה בהנסמן בתו״ש שמות ב, כד (אות קצה).
15) ב״מ נט, ב.
16) יחזקאל כט, ג.
17) ראה תניא פמ״ב.

ג. על־פי האמור לעיל (סעיף א) אודות גודל מעלת התשובה - יש להוסיף ולבאר גם מה שכתב כאן ״בא אל פרעה״, ולא ״לך אל פרעה״:

החילוק בין ב׳ לשונות אלו הוא - ש״לך אל פרעה״ פירושו לילך למקום שבו נמצא פרעה עתה, וכמו ״לך אל פרעה .. המימה .. על שפת היאור״[18]; ואילו ״בא אל פרעה״ פירושו לבוא למקומו הקבוע של פרעה, לביתו.

וכמו שכתב ׳בעל הטורים׳[19]: ״כשהיה אומר לו לבוא לביתו (של פרעה), היה אומר לו בא, וכשהיה אומר לו לילך אליו המימה, היה אומר לו לך״.

ולהעיר, שעל־פי פשוטו של מקרא הרי זה דבר הפשוט, עד כדי כך, שרש״י אינו צריך להבהיר זאת.

ולכאורה אינו מובן: איך הלך משה לביתו של פרעה, בה בשעה שזהו מקום שיש בו תוקף הקליפה ביותר, ״התנים הגדול גו״?!

והגע עצמך:

משה רבינו לא התפלל בתוך העיר, כפי שפירש רש״י - בפשוטו של מקרא - על הפסוק[20] ״כצאתי את העיר״, ״אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים״. ובהתאם לכך מפרש רש״י מה שכתוב בפרשתנו[21] ״ויאמר ה׳ אל משה גו׳ בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם גו׳״ - שציווי זה נאמר ״חוץ לכרך .. ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, דיבור חמור כזה לא כל־שכן״.

[וזהו גם הטעם לכך שהגאולה ממצרים היתה צריכה להיות על־ידי הקב״ה בכבודו ובעצמו, כמו שכתוב[22] ״ויוציאנו ה׳ ממצרים״, ״לא על־ידי מלאך ולא על־ידי שרף ולא על־ידי שליח, אלא הקב״ה בכבודו ובעצמו״[23] - כמבואר בכתבי האריז״ל[24] שמצד תוקף קליפת מצרים, עד כדי כך, שבהיותם במצרים היו בני־ישראל שקועים במ״ט שערי טומאה, הנה אילו היה בא לשם מלאך או שליח כו׳, היה הוא עצמו נשקע שם כו׳, ולכן היה מוכרח הקב״ה בכבודו ובעצמו לבוא לשם ולהוציא את בני־ישראל, ואז, הנה ברגע אחד נעשו מציאות חדשה (וכמו בענין התשובה, שברגע אחד נעשים מציאות חדשה)].

ואילו כאן - הולך משה לביתו של פרעה, תוקף הקליפה!

בשלמא בנוגע להליכתו אל פרעה ״המימה .. על שפת היאור״[18] - יש מקום לומר שעל שפת היאור לא היתה שורה טומאה וכישוף כו׳, ועל־דרך שמצינו בנוגע לנבואת יחזקאל ״על נהר כבר״[25] (אף־על־פי ש״משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות כו׳״, ולא היתה הנבואה שורה אלא בארץ ישראל[26]), ״שנדבר עמהם בחוצה לארץ .. במקום טהור של מים״[26]; אבל כיצד היה יכול לילך לביתו של פרעה, מקום תוקף הקליפה?!

אך הענין הוא - שהליכתו לפרעה היתה בשביל ענין התשובה, וכאשר מדובר אודות ענין התשובה, אזי אין שום הגבלות!

ד. בהמשך השיחה[27] דובר בארוכה אודות חלקן של נשי ישראל בהבאת הגאולה,

- הקשורה עם מולד הלבנה, כיון שישראל דומין ללבנה[28] [וכשם שמולד הלבנה הוא באופן ד״כזה ראה וקדש״[29], כך גם בישראל, שתיכף ומיד כשנולד הרי הוא קדוש], ״מונין ללבנה״[30], ו״עתידים להתחדש כמותה״[31] -

---

18) וארא ז, טו.
19) ריש פרשתנו.
20) וארא ט, כט.
21) יב, א־ב.
22) ואתחנן ו, כא.
23) נוסח הגש״פ.
24) סידור האריז״ל בהגש״פ. וראה לקו״ת צו טז, א. ובכ״מ.
25) יחזקאל בתחלתו.
26) מכילתא בתחלתו.
27) מכאן ואילך ר״פ בלבד (המו״ל).
28) ראה סוכה כט, א. ב״ר פ״ו, ג. אוה״ת בראשית ד, סע״ב ואילך. ועוד.
29) פרש״י פרשתנו יב, ב.
30) סוכה שם.
31) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

כפי שהיה ביציאת מצרים, שנוסף לכך ש״אף הן היו באותו הנס״[32], ומה גם שגזרו עליהם גזירות מיוחדות - ״שלא היו מניחים בנות ישראל לטבול כו׳״[33], ועד שגם כאשר שברו את התנגדותו של פרעה לשלח את בני־ישראל ממצרים, באמרו ״לכו עבדו את ה׳ אלקיהם״[34], הוסיף ואמר ״לכו נא הגברים גו׳״[35], ולא הנשים, הנה עוד זאת - ש״בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים״[36], על־ידי־זה שהקימו דור ישרים יבורך כו׳.

וענין זה התחיל על־ידי מרים - כמסופר בגמרא[37] ש״עמרם גדול הדור היה (״ראש סנהדרין באותה שעה״[38], ו״נצטווה .. במצוות יתרות״[39]), כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו[40], אמר, לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו כו׳״ (אף שהיתה ילדה קטנה, ומחוייבת בכבוד אביה), ופעלה עליו ש״עמד והחזיר את אשתו״, ״עשה לה מעשה ליקוחין כו׳״, ועל־ידי־זה נולד משה, מושיען של ישראל.

וכן היה גם בפורים ובחנוכה - שנוסף לכך ש״אף הן היו באותו הנס״, נעשה הנס על־ידי אשה: בחנוכה - על־ידי יהודית, ובפורים - על־ידי אסתר[41].

* * *

ה. ישנו מאמר שנמצא בביכל שיצא לאחרונה מן השביה, ולפי צבע הנייר וצורת הכתב נראה שהוא מאדמו״ר הזקן או אדמו״ר האמצעי, אבל יתכן גם שזהו כתב־יד של אחד המעתיקים, וכפי שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו״ר, שהמעתיקים, כל אחד בדורו, היו משתדלים לחקות את צורת הכתב־יד של בעל המאמר, והיו עושים זאת באופן טוב כל־כך עד שלפעמים יש צורך בראיה והוכחה שאין זה גוף כתב־יד קודש, אלא העתקה בלבד[42].

ו. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל להבין כו׳ שהאותיות שבתורה הם כו׳.

* * *

ז. נתבאר פירוש רש״י בסיום פרשתנו, על הפסוק ״ולטוטפות בין עיניך״, ״תפילין, ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת, טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים. ומנחם חברו עם והטף אל דרום[43], אל תטיפו[44], לשון דיבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה[45], שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכור הנס וידבר בו״ - שהנפקא־מינה בין ב׳ הפירושים (פירוש הא׳, ש״טוטפות״ הוא על שם שהם ארבעה בתים, ופירוש הב׳, שהוא לשון דיבור) היא בנוגע לדור המדבר, אם קיימו מצות תפילין אם לאו, כי[46]:

אצל דור המדבר היו רק שתי הפרשיות ״קדש״ ״והיה כי יביאך״, ולא הפרשיות ״שמע״ ״והיה אם שמוע״, שנאמרו ב״משנה תורה״ לדור שנכנסו לארץ (וכפי שמביא גם רבינו הזקן בתניא[47] ש״צוה משה רבינו עליו־השלום במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות קריאת שמע כו׳״).

ועל־פי־זה: לפי הפירוש ש״טוטפות״ הוא על־שם שהם ארבעה בתים, יש צורך בארבע פרשיות (שלכן ישנם ארבעה בתים) כדי לקיים מצות תפילין, ועל כרחך צריך לומר, שדור המדבר, שהיו להם

32) פסחים קח, ריש ע״ב. וש״נ.
33) שמו״ר פ״ט, יו״ד. תנחומא וארא יד. תדבא״ר פ״ז.
34) פרשתנו יו״ד, ח.
35) שם, יא.
36) סוטה יא, ריש ע״ב. שמו״ר פ״א, יב.
37) שם יב, א. שמו״ר שם, יג.
38) שמו״ר שם.
39) רמב״ם הל׳ מלכים פ״ט ה״א.
40) שמות א, כב.
41) ראה תוד״ה היו - פסחים שם.
42) ראה גם אג״ק ח״ט ס״ע לא.
43) יחזקאל כא, ב.
44) מיכה ב, ו.
45) פרשתנו יג, ט.
46) בהבא לקמן - ראה גם לקו״ש ח״ט ע׳ 52. תורת מנחם - התוועדויות ח״מ ע׳ 178.
47) ספכ״ה.

ב' פרשיות בלבד, לא היו יכולים לקיים מצות תפילין; מה־שאין־כן לפי הפירוש ש"טוטפות" הוא לשון דיבור, ובמילא אין כאן הכרח שיהיו ארבע פרשיות בארבעה בתים - יכולים שפיר לומר שדור המדבר קיימו מצוות תפילין על־ידי כתיבת ב' הפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" (ולאחרי זה ניתוספו גם הפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע").

ונתבאר גם, שענין זה תלוי בפלוגתא שהביא רש"י על הפסוק[48] "והיה כי יביאך": "יש מרבותינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר, והאומר שקדשו, מפרש ביאה זו, אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם".

ח. ונתבאר גם ה"יינה של תורה" וההוראה בפועל מב' הפירושים הנ"ל:

בנוגע לד' הפרשיות שבד' הבתים (כפירוש הא'), ידוע[49] שהפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" הם כנגד המוחין חכמה ובינה, והפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" הם כנגד מוח הדעת שכולל חסד וגבורה, והיינו, שלא די בענין המוחין כפי שהם לעצמם (חכמה ובינה), אלא צריך להיות גם פעולת המוחין בהולדת המדות אהבה ויראה כו', ועד שיומשך למעשה בפועל.

וכמודגש בפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" עצמם - שבהמשך לענין ד"שמע גו' ה' אחד"[50], נאמר גם "ואהבת גו'"[51], ועד למצוות מעשיות - "וקשרתם גו' וכתבתם גו'"[52], כולל גם הזהירות שלא יהיה מעמד ומצב ד"וסרתם ועבדתם גו'"[53].

וכמו־כן צריך להיות נמשך גם בענין הדיבור (כפירוש הב') - שזוהי הפעולה על הזולת, על־ידי הדיבור עמו כו', ומה גם שבמצות תפילין מודגשת ביותר הפעולה על הזולת, כפי שדרשו חז"ל[54] על הפסוק[55] "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", "אלו תפילין שבראש", והיינו, שקיום מצות תפילין צריכה להיות באופן שגם הזולת ("כל עמי הארץ") רואה כו', ובלאו־הכי אינו מקיים המצוה כו'.

וכן הוא בנוגע להאמור לעיל אודות גודל ענין התשובה כו' - שלא די בעבודתו בעצמו, בבחינת "אני את נפשי הצלתי", אלא צריך לפעול זאת גם על הזולת, ולא לחשוב שהזולת אינו כערכו, ואם כן כיצד ירד ממדריגתו לפעול עליו, אלא כשם שהוא היה רוצה שיוציאו אותו ממ"ט שערי טומאה, ולא ישאירו אותו שם, כך צריך להתנהג גם ביחס לזולת, כמאמר הלל הזקן[56] "דעלך סני לחברך לא תעביד".

ועל־ידי־זה פועלים את הגאולה על־ידי משיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו, בקרוב ממש.

---

48) שם, יא.
49) ראה סידור (עם דא"ח) שער התפילין בתחלתו (ו, ג ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות תפילין בתחלתה (דרמ"צ טז, סע"ב ואילך).
50) ואתחנן ו, ד.
51) שם, ה.
52) שם, ח־ט.
53) עקב יא, טז.
54) ברכות ו, א. וש"נ.
55) תבוא כח, יו"ד.
56) שבת לא, א.

תרי"ג מצוות כלולות בעשרת הדברות, ועשרת הדברות כלולים ב"אנכי" ו"לא יהיה לך", שלכן שמענום מפי הגבורה.

לקוטי־שיחות פרשת בא כרך טז שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.
דברי הרמב״ם על חישוב לוח־השנה לפי החמה ולפי הלבנה

בתחילת הלכות קידוש החודש, אומר הרמב״ם: ״חדשי השנה הם חדשי הלבנה, שנאמר[1] עולת חדש בחדשו ונאמר[2] החודש הזה לכם ראש חדשים... והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר[3] שמור את חודש האביב״.

ההסבר לכך הוא: ״חדש הלבנה״ הוא בערך עשרים ותשעה ימים וחצי[4], שזהו משך הזמן של מחזור הלבנה. ״שנת חמה״ היא כשלוש מאות ושישים וחמישה ימים ורבע[5], שזהו משך זמן המחזור השנתי של החמה.

בהלכה הנ״ל קובע הרמב״ם שתי הלכות[6]:

א) ש״חדשי השנה״ נקבעים לפי מחזור הלבנה. כלומר, חודש — איננו אחד מתוך שנים־עשר חלקי שנת החמה, כפי שנהוג אצל רוב האומות, אשר שנת מהלך החמה נחלקת לשנים־עשר חלקים־חדשים, אלא ״חדשי הלבנה״.

ב) למרות זאת, כיוון שפסח צריך לחול באביב[7], ועונות השנה מתאימות לשנת חמה, הארוכה בכאחד־עשר יום משנת־לבנה[8], מחשבים את השנים לפי מחזור החמה, ולפיכך מעבר בית־הדין את השנה אחת לשתיים־שלוש שנים ״כדי שיהיה הפסח בזמן האביב״[9].

בפרקים שבהמשך אומר הרמב״ם, שגם החשבון שלפיו אנו נוהגים כיום [שנסדר על־ידי רבי הלל הנשיא[10]] קבוע באופן כזה, שבכל מחזור של תשע־עשרה שנים משתוות שנות החמה לשנות הלבנה, עד אשר ״לא יישאר ממנין ימי החמה בכל תשע־עשרה שנה חוץ משעה אחת וארבע מאות ושמונים וחמישה חלקים״[11].

על כך שואל בעל ה״פירוש״[12], ואומר ש״אחר שנים רבות״, כאשר תצטבר כמות גדולה של העודפים של שעה ותפ״ה חלקים, לא תצא עונת האביב בניסן, אלא בחודש אייר, ועונה: ״יבוא מורה צדק ויודיענו״.

[ולהעיר: שעד לשנה האחרונה של ״שית אלפי שנין דהוה עלמא״ עדיין[13] יחול האביב בחודש ניסן[14]].

יש להבין: ההלכה של ״שמור את חודש האביב״, איננה קובעת רק שניסן יחול באביב, אלא שפסח יחול באביב, כפסק־דין הרמב״ם, כאמור לעיל, שכאשר חישב בית־דין ומצא שעונת האביב תחול ״בששה עשר בניסן״ היו מעברים את השנה ״כדי שיהיה הפסח בזמן האביב״. ואינו מובן: לפי הצטברות של עודפי המחזור (שעה ותפ״ה חלקים) עד עתה, ואפילו בזמן הרמב״ם ולפניו, כבר החלה עונת האביב פעמים רבות[15] מספר ימים לאחר ט״ו ניסן[16], וכיצד מותאם הדבר להלכה של ״שמור את חודש האביב״, שפסח צריך לחול באביב?

ב.
ההסבר לכך, לכאורה, והקושי עליו

לכאורה ניתן היה לתרץ זאת בדברי הרמב״ם בהמשך[17], שהעודף של שעה ותפ״ה חלקים בכל מחזור

---

1) פנחס כח, יד.
2) פרשתנו יב, ב.
3) ראה טז, א.
4) במהלכם האמצעי תשעה ועשרים יום י״ב שעות .. תשצ״ג חלקים (רמב״ם שם פ״ו ה״ג).
5) ראה רמב״ם שם רפ״י. לקמן בפנים השיחה.
6) ראה ב״פירוש״ לרמב״ם הל׳ קדה״ח בתחלתו. וראה ראב״ע פרשתנו שם ובכ״מ.
7) ר״ה כא, א. סנהדרין יג, ב. רמב״ם שם רפ״ד.
8) רמב״ם שם פ״א ה״ב.
9) לשון הרמב״ם שם פ״ד ה״ב.
10) ראה בעל המאור ר״ה (כ, ב). רמב״ן גיטין לו, א. השגות הרמב״ן לסהמ״צ מ״ע קנג. חי׳ הר״ן סנהדרין יא, א־ב. חינוך מצוה ד׳. ובכ״מ. וצע״ק שברמב״ם בהל׳ קדה״ח אינו. וראה שם פ״ה ה״ג. הי״ג. סהמ״צ שם. וראה סה״ד ד״א קי״ח. ועוד. תו״ש בא חי״ג פ״ב ואילך, וש״נ.
11) רמב״ם שם פ״ו ה״י.
12) בפ״ט ה״ג שם.
13) ראה ספר עתים לבינה מאמר יב.
14) ראה בעתים לבינה שם שמפרש שזוהי הכוונה בתירוץ ה״פירוש״ ״יבוא מורה צדק ויודיענו״.
15) בהשנים שבאמצע המחזור, כבהערה הבאה.
16) ראה בספר העבור לראב״ח הנשיא (מאמר ג׳ שער ה׳) דבזמנו (״אשר חי בשנת ארבעת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושלש ליצירה״ — נוסח השער), ״מועד הפסח כולו נופל בתקופת טבת כגון שנה חמישית ושנת שלשה עשרה ושנת י״ו שאתה מוצא בכולם תקופת ניסן נופלת אחר כ״ב יום מניסן כו׳״. וראה גם ספר העבור להראב״ע (סוד העבור ״העד האחד״ ושם בסופו ״העד השביעי״). יד רמ״ה לסנהדרין (יג, ב ד״ה ואיכא דקשיא). יסוד עולם מאמר ד׳ (פ״ב, פי״ד ועוד). ובכמה מפרשים וספרי חשבון העיבור.
17) רפ״ט שם.

הוא רק לפי החישוב (הנקרא "תקופת שמואל") הקובע ששנת החמה היא "שס"ה יום ורביע יום", ואילו לפי החישוב ("תקופת רב אדא") הקובע ששנת חמה היא שס"ה יום ו"פחות מרביע יום", יוצא ש"לא תמצא תוספת במחזור של י"ט כלל".

לפי זה מותאם חשבון השנים, שלפיו אנו מחשבים כיום, להלכה של "שמור את חודש האביב", כי אין מחשבים לפי "תקופת שמואל" אלא לפי "תקופת רב אדא" ש"חשבון זה הוא האמת יותר מהראשון"[18], כמצוין על־ידי מספר מה"ראשונים"[19], שלפי חשבון זה חל פסח תמיד בעונת האביב.

אך עדיין לא מובן: הסיבה לכך שצריך להשוות את שנות הלבנה לשנות החמה היא משום "שמור את חודש האביב", וכיוון שלפי החישוב של "תקופת שמואל" עדיין נותר בכל מחזור עודף, מדוע אומר הרמב"ם[20] "ולמה סמכנו על מנין זה .. (כי) לא ישאר ממנין ימי החמה .. חוץ משעה אחת...": כיצד ייתכן לסמוך על "מנין" זה, בעוד אשר ההשתוות איננה מותאמת לגמרי להלכה של "שמור את חודש האביב"?

ג.
השנים הן שנות חמה, גם לפי חישוב "תקופת שמואל"

יש לומר שההסבר לכך הוא: מלשון הרמב"ם "והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר שמור את חודש האביב" מובן, שמ"שמור את חודש האביב" אין ללמוד רק שפסח צריך לחול באביב, אלא שתמיד צריך פסח לחול באותו חלק של שנת החמה[21].

ובהלכה של "שמור את חודש האביב" המתייחסת לשנים, די "שיהיה חדש זה (ניסן) בזמן האביב"[22], שחלק מחודש ניסן יחול באביב[23]. ולכן די לפי הלכה זו בכך, שעונת האביב תחול בחודש ניסן, אפילו כאשר היא חלה בסוף החודש.

לפי זה יוצא, שגם לפי החישוב של "תקופת שמואל", שבכל מחזור נותר עודף קטן, הרי על־ידי השוואת שנות המחזור דואגים לכך שההלכה של "שמור את חודש האביב" המתייחסת לענין השנים תתקיים, כיוון שגם לפי חישוב זה לא יתחיל האביב לעולם אחרי חודש ניסן.

בכך מובנים גם דברי הרמב"ם, שהסיבה לכך ש"סמכנו על מנין זה" (של שנות המחזור) מפני שלפיו "לא יישאר ממנין ימי החמה חוץ משעה אחת...", כך: "סמכנו על מנין זה" (של שנות המחזור) מפני שעל־ידי "מנין זה" מקויימת ההלכה שהשנים צריכות להיות "שני החמה"[24], ולצורך הלכה זו מספיק החישוב ש"לא ישאר... חוץ משעה אחת..." כדי ש"סמכנו על מנין זה", כנ"ל.

ד.
גם "תקופת שמואל" מותאמת להלכה

אך יש להבין: לצורך ההלכה של "שמור את חודש האביב" בהתייחסה לפסח, הכרח להזדקק לחשבון

---

18) לשון הרמב"ם שם פ"י ה"ו.

19) שנסמנו בהערה 16. ועוד.

20) בפ"ו ה"י שם.

21) ועפ"ז יובן מ"ש הרמב"ם (שם פ"ד סה"א) "מפני מה מוסיפין חדש זה מפני זמן האביב כדי שיהא הפסח באותו זמן .. ולולא הוספת החודש הזה הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים" – ולכאורה א"מ: (א) מה מוסיף הרמב"ם במ"ש "ולולא הוספת החודש הזה כו'", על מה שכתב לפנ"ז "מוסיפין חודש זה מפני זמן האביב"? (ב) מהו אומרו "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים", שמלשון זה משמע שהדיוק הוא לא – בזמן האביב, כ"א – שלא יהי' "פעמים בימות החמה פעמים בימות הגשמים"?

וי"ל שב' לשונות אלו הם ב' דינים: "ומפני מה מוסיפין כו'" הוא דין בשנה שתקופת ניסן מתאחרת אחרי ט"ו ניסן; ו"ולולא הוספת החדש הזה כו'" הוא דין בנוגע כללות השנים, שמזמן לזמן צריך לעבר את השנה בכדי שהפסח שבכל השנים יהי' בזמן אחד (ושלא יהי' "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים").

22) לשון הרמב"ם שם פ"ד ה"א. וראה הערה הבאה.

23) ויש לומר, דמה שמעברין על התקופה, היא "כדי שיהי' הפסח בזמן האביב" (רמב"ם שם פ"ד ה"ב), משא"כ מה שמעברין על האביב ועל פירות האילן הוא "כדי שיהיו השנים שני החמה" (רמב"ם שם סוף ה"ד*). ועפ"ז יובן גם מ"ש הרמב"ם שם ה"ג "כדי שיהי' האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה בששה עשר בניסן" – דלכאורה: הרי מה שמעברין על כל ג' הסימנים הוא מצד "שמור את חודש האביב" שנוגע לפסח, ולמה אומר "כדי שיהי'... להקריב ממנו עומר"? וי"ל בזה, כי אלולי טעם זה (כדי שיהי' כו' להקריב ממנו עומר) הי' מספיק גם כשהאביב הוא בסוף חודש ניסן (מכיון שגם אז היא שנת החמה, כבפנים).

ויש לומר, שב' הלשונות שברמב"ם שם ה"א "שיהא הפסח באותו זמן", "שיהי' חודש זה בזמן האביב" – הם הקדמה ל(ב' הענינים שב)ב' הלכות שלאח"ז: עיבור מפני התקופה (שבהלכה ב') – הוא "כדי שיהי' הפסח באותו זמן" (אביב); מפני האביב ופירות האילן (שבהלכה ג') הוא כדי "שיהי' חודש זה בזמן האביב".

24) להעיר מחמרא וחיי סנהדרין שם בשם הרא"ש.

---

*) ומזה שבהלכה זו (ה"ד) מביא הרמב"ם רק ב' הסימנים דאביב ופירות האילן – משמע קצת, שכוונתו ב"ואלו הן הדברים" היא (בעיקר) לענין ב' סימנים אלו. משא"כ מה שמעברין על התקופה הוא לא רק "כדי שיהיו השנים שני החמה" אלא גם "כדי שיהי' הפסח בזמן האביב".

האמיתי, של "תקופת[25] רב אדא"[26] שרק לפיו "לא תמצא תוספת במחזור כלל". אם כך, לשם מה צריך הרמב"ם לומר שבהתייחס לענין של "שנה" מתאים להלכה גם החישוב של "תקופת שמואל", שאיננו כפי האמת?

תמצית ההסבר לכך היא:

מעצם הענין, שהרמב"ם מביא גם את "תקופת שמואל" בהלכות קידוש החודש, רואים, שגם חישוב זה איננו רק דיעה ב"תורת אמת", אלא גם מותאם לפסק ההלכה, שהיא "אמת לאמיתו"[27].

[וכך נרמז בלשון הרמב"ם[28] "שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון". כלומר, גם החשבון "הראשון" – תקופת שמואל – הוא אמת, אך "חשבון זה" – תקופת רב אדא – הוא "אמת יותר"][29].

ההוכחה לכך שגם החשיבות של "תקופת שמואל" מתקבל להלכה היא: במספר הלכות הקשורות לחישוב תקופת החמה מתחשבים רק ב"תקופת שמואל". כגון: ברכת החמה, הברכה שמברכים כאשר רואים את החמה ביום של עונת ניסן בתחילת כל מחזור גדול (עשרים ושמונה שנים) כאשר התקופה היא "בתחילת ליל רביעי"[30], שאז החישוב הוא לפי תקופת שמואל ולא לפי תקופת רב אדא[31].

[כך גם בענין שאלת גשמים[32], והזהירות בשתיית מים בשעת התקופה[33], שבהלכות אלו מתחשבים רק ב"תקופת שמואל"][34].

ה.
כיצד ייתכן שראש חודש יהיה ביום שלא בו מולד הלבנה

הדברים יובנו על־ידי הסבר על ענין נוסף בקידוש החודש שאיננו מובן, לכאורה: "בית דין[35] שקדשו את החודש, בין שוגגים בין מוטעין בין אנוסים (לפי גירסה אחרת[36]: מזידין) הרי זה מקודש וחייבין הכל לתקן המועדות על היום שקדשו בו".

ולכאורה, הענין של ראש־חודש (מלשון חידוש) קשור לחידוש הלבנה (המולד), וכיצד ייתכן, איפוא, שהיום שבו לא היה מולד יהיה ראש חודש, מפני שבית־דין קדשוהו?

הרמב"ם[37] מסביר, שהטעם להלכה זו, ש"חייבין הכל לתקן המועדות על היום כשקדשו בו" הוא, מפני ש"מי שציוה לשמור המועדות הוא צוה לסמוך עליהם". אך זהו טעם מספיק לכך שצריך לסמוך על קידוש החודש שעל־ידי בית־דין, אך עדיין לא מובן עצם הענין: כיצד נעשה יום זה לראש חודש "אם המולד הוא ביום אחר?"

ו.
ראש חודש - לפי מולד הלבנה שלמעלה.

ההסבר האפשרי לכך הוא:

חמה ולבנה ועניניהם כאן למטה נגרמים ו"משתלשלים", ככל הענינים שלמטה, מבחינת "חמה" ו"לבנה" שלמעלה, ולכן, הענין שיום מולד הלבנה נקבע לראש־חודש, תלוי בעיקר במולד הלבנה שלמעלה.

---

25) ביד רמ"ה (סנהדרין שם ד"ה ואיכא) מקשה שגם לפי תקופת רב אדא נופלת (לפעמים) תקופת ניסן (בשנת ט"ד למחזור) ביום ט"ז*. אבל עפמ"ש הרמב"ם שם ספ"י: וחשבון שתי התקופות האלו שביארנו (דשמואל ורב אדא) דרכם הכל בקירוב הוא ובמהלך השמש האמצעי לא במקומה האמיתי, אבל במקום השמש האמתי תהי' תקופת ניסן בזמן אלו בכמו שני ימים קודם שתי התקופות, נמצא לכאורה דחגה"פ הוא לאחר התקופה** (ראה יסוד עולם שם. הון עשיר לערכין פ"ב מ"ב. ועוד) וראה הערה הבאה.

26) או י"ל, מדלא הזכיר הרמב"ם בפירוש דסמכינן על חשבון תקופת ר"א בנוגע לפסח*** (והזכיר רק ש"סמכנו על מנין זה"), דס"ל כהדיעות דעכשיו אין חוששין להדין דפסח יהי' אחר התקופה דוקא (ראה פנ"י ר"ה כא, א ד"ה "בתוס' בד"ה עברה". פי' ר"ח שם. חמרא וחיי שם בשם הרא"ש).

27) ראה המשך תרס"ו ע' תלא ואילך.

28) בפ"י ה"ו.

29) ובפרט להפי' ברמב"ם (פ"ה ה"ב, וראה ספר המצות שם) ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא כו' ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה (המבואר בפ"ו שם) שגם החשבון עצמו הוא הלל"מ – וידוע השקו"ט בזה.

30) ברכות נט, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י הי"ח. טושו"ע או"ח סי' רכט ס"ב.

31) ראה שו"ת משאת בנימין סי' קא. שיירי כה"ג לטור שם. שו"ת חת"ס או"ח סנ"ו.

32) תענית י, א. טושו"ע או"ח (ואדה"ז) סי' קיז ס"א.

33) ראה ב"י או"ח סו"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ו־טז. סר"ו סי"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ.

34) ראה יסוד עולם מאמר ד' פי"ב בסופו ועוד. תשובת התרי"ט (בשו"ת הצ"צ (הישן) סי"ד). וראה ספר העבור להראב"ע שם והעד השביעי (הובא בט"ז יו"ד שם). וראה בכל הנ"ל ישועות יעקב או"ח סי' קי"ז בתשובה לנכד המחבר.

35) רמב"ם ספ"ב שם. מתו"כ אמור כג, ד. ר"ה כה, א.

36) ר"ה שם, וראה הגהות מיימונית שם.

37) ספ"ב שם.

---

*) ביד רמ"ה שם מתרץ דמש"כ בגמרא (ר"ה כא, א) כד חזיא דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה, היינו "עד אורתא דשיתסר נגהי שיבסר". אבל ברמב"ם מפורש שם (ה"ב) "אם תהי' תקופת ניסן בששה עשר".

**) והאיחור דתקופת תשרי בנוגע לזה, אולי ס"ל להרמב"ם דלא איכפת ולא מעברין בשביל זה, מדלא הביאו ברפ"ד שם. וראה צפע"נ שם ה"ב (וראה שם ה"ג). מנ"ח מצוה ד' סק"ו. ערוך לנר סנהדרין יג, א ד"ה רבי יוסי. ועוד.

***) ולכאורה דוחק לומר דסמיך עמ"ש בפ"י ה"ו. וראה הון עשיר שם.

אך כיוון שהבנתנו וידיעתנו בענינים שלמעלה נעשות על־ידי התבטאותם כאן למטה, הורתה לנו התורה שנקבע את ראש חודש לפי מולד הלבנה שלמטה (על־ידי הראיה או על־ידי חישוב), כי מזה אנו יודעים שאז חל מולד הלבנה שלמעלה.

אבל במקרה שבית־דין קבע את ראש חודש ביום אחר, והתורה ציוותנו "לסמוך עליהם", הרי זאת הוכחה, שדוקא ביום זה, ש"תורת אמת" קבעה אותו כ"ראש חודש", חל מולד הלבנה שלמעלה.

[ולמטה חל מולד הלבנה ביום אחר, מפני שהעולם התחתון אינו ראוי[38] אז[29] מסיבות שונות, שההשפעה של "בחינת לבנה שלמעלה" תתבטא בלבנה שלמטה באותו זמן].

כך הוא הדבר לגבי ההלכות הנ"ל הקשורות לתקופת החמה (ברכת החמה וכדומה): ההלכות של "תורת אמת" קשורות, בעיקר, לתקופת החמה שלמעלה. לכן אין שום קושי בכך שבהלכות אלו מתחשבים בחישוב של "תקופת שמואל", למרות שהחישוב האמיתי לתקופה שלמטה הוא לפי "תקופת רב אדא", מפני שכאשר "תורת אמת" קובעת, שפעם בעשרים ושמונה שנה ההלכה היא כך וכך, והיא קשורה לתקופה זו, הרי זאת הוכחה לכך, שזמן זה הוא בהתאם לתקופה שלמעלה, אך מסיבות שונות מתבטאת תקופה זו למטה בזמן אחר (ל"תקופת רב אדא")[40].

ז.

"אין מקרא יוצא מידי פשוטו".

לאחר כל הדברים הללו עדיין נדרש הסבר:

בכל הענינים שבתורה ובמיוחד באלה הקשורים להלכה במעשה בפועל, אין מקרא יוצא מידי פשוטו, וצריך לקיים את ההלכה כפשוטה, למרות שכל ענין בעולם ובתורה נובע משורש רוחני למעלה.

וזאת לא רק לגבי קיום המצוות, שרק על־ידי קיומן כפשוטן "זוכים לקבל" את הענינים הרוחניים שבמצוות (כגון מצוות תפילין, שרק על־ידי קיומה כפשוטה מורידים לעולם את השפע של דרגת ד' מוחין וכו'), אלא גם לגבי כל הענינים הנאמרים בתורה, אין מקרא יוצא מידי פשוטו[41].

לפי זה קשה להבין: בענין של "הרואה חמה בתקופתה" הכוונה היא לתקופת החמה בגשמיות, וכיצד ייתכן לברך את ברכת "עושה מעשה בראשית"[42] על התקופה שלמעלה, כאשר כאן למטה אין בזמן זה שינוי בתקופת חמה (בגשמיות)[43]?

ח.

ההבדל בין ענין ראש־חודש לברכת החמה

למרות שגם בקידוש החודש הכרחי לומר (כדלעיל בסעיף ו') שקביעת ראש־חודש איננה תלויה במולד הלבנה שלמטה, בכל זאת יש הבדל בין הענין של ראש־חודש לבין תקופת החמה.

אמנם ראש־חודש תלוי במולד הלבנה, אך בכל זאת עצם מהותו של ראש־חודש איננו מציאות של העולם, אלא מציאות של התורה[44], שזהו יום קדוש, שיש בו קרבנות ראש־חודש וכו', שבית־דין קידש אותו[45] או "קדשוהו שמים"[46]. לפיכך נקל להבין שמציאותו של ראש־חודש תלויה במולד שלמעלה, גם כאשר המולד שלמטה הוא בזמן אחר.

ואילו "חמה בתקופתה" היא מציאות שאיננה נוצרת

---

38) להעיר מהשייך לנדו"ד, לכאורה, ונת' באופן אחר לגמרי (בנוגע החילוק בזמנים ומועדים שישנו תמיד) – שו"ע אדה"ז מהד"ת ס"א ס"ח. תורת חיים (לאדהאמ"צ) שמות שמט, ב ואילך. – וי"ל.

39) עד"ז מצינו (ויתירה מזה): ויהי הגשם גו' הורידן ברחמים כו' גשמי ברכה כשלא חזרו היו למבול (ז"ח נח כב, א. רש"י נח ז, יב).

40) להעיר מספר הזכרונות (להרה"צ ר' צדוק הכהן) קונטרס משיב הטענה על חשבון העיבור והתקופה. ספר העבור לראב"ע שם בסופו.

41) ולכן כאשר חכמי האומות אומרים ע"ד מאורע וענין בעולם שהוא שונה ממש"נ בתורה – אא"פ לתרץ שבתורה מדובר רק ברוחניות הענינים. וכמדובר כמ"פ ההכרח לזה מסיפור הש"ס (בכורות ח, ב) שגם כאשר אמרו חכמי אוה"ע שהבחינו שנחש מתעבר לתלת שנה, ענה להם ר"י בוודאות שאינו, והביא הוכחה מפסוק וק"ו שהוא "לשב שני" (והמדובר הי' בעיבור דנחש כפשוטו).

42) ב' גי' בהברכה – הובאו באנצקלופדי' תלמודית בערכו. וראה לקו"ש ח"י ע' 187.

43) ראה שו"ת חת"ס שם דנשאר בצע"ג דדברי הרמב"ם סתרי אהדדי. (ועיי"ש שכתב "איך נברך וע"פ אמת אין כאן שום תקופה").

44) בפרט לביאור הרגצובי בנוגע למולד הלבנה (צפע"נ לרמב"ם ריש הל' קדה"ח) שמדגיש הרמב"ם "במראה הנבואה".

45) ולדעת הרמב"ם אמירת ב"ד מקודש – מעכב – שם פ"ב ה"ח (ושם "שאין הראי' קובעת אלא ב"ד שאמרו מקודש הם שקובעין"). וראה ספהמ"צ שם. (וראה השגות הרמב"ן שם. ולהעיר שגם לדעת הרמב"ן שם שאין קידוש ב"ד מעכב, הרי צריכים ב"ד עכ"פ לחשוב בהן ולהסכים בהן).

"וזה שאנו מחשבין בזמן הזה כו' אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל איזה יום הוא, וקביעות בני ארץ ישראל אותו הוא שיהי' ר"ח או יו"ט לא מפני החשבון שאנו מחשבין" (שם ספ"ה). ובאריכות יותר בספר המצות שם "אבל מפני שב"ד הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ר"ח או יו"ט ומפני אמרם כו' כמו שבא בפירוש אלה מועדי ה' .. שיאמרו הם כו'".

46) ר"ה כד, א. (במשנה). סנה' יוד, ב, בחודש שלא נראה בזמנו, וכ"ה דעת הרמב"ם שם פ"ב ה"ח. ראה פירוש שם. וראה צפע"נ הל' קדה"ח שם. פ"ב ה"ח. פ"ה ה"א. מכתבי תורה מכ' סג.

על־ידי דיני התורה, התלויים בה, אלא על־ידי מהלך החמה, ונקבעת על־ידי־זה שהחמה נמצאת בזמן זה באותו מקום שבו היתה בעת בריאתה.

וצריך להבין: בדין תורה עצמו קובעת המציאות שלמטה (כדלעיל בסעיף ז'), וכיצד ייתכן, איפוא, לבצע את ברכת החמה על החמה בתקופתה שלמעלה?

והקושיה גדולה יותר: ההלכה על ברכת החמה חלה כאשר הוא "רואה חמה בתקופתה", וכאשר אין רואים את החמה הגשמית, אסור לברך את הברכה[47]:

האם תלויה הברכה בראיית החמה הגשמית, למרות שהיא איננה בתקופתה, ומברכים על כך שהחמה הרוחנית היא בתקופתה[48]?

ט.

חישוב התקופות מתבסס על "שנת תוהו"

כדי להבין זאת יש להקדים ולומר, שחישוב התקופות, הן לפי תקופת שמואל והן לפי תקופת רב אדא, איננו מתחיל בתקופה הראשונה שלאחר בריאת העולם, אלא מהתקופה של "שנת תוהו" שלפני בריאת העולם[49].

ההסבר לכך הוא:

לגבי המחלוקת[50] בין רבי אליעזר ורבי יהושע, אם העולם נברא בתשרי או בניסן, מוסבר[51] במספר מקומות (ויש גורסין[52] כך ב"תוספות"[53]), ששתי הדעות הן אמת: בניסן עלה במחשבה לברוא את העולם, והבריאה בפועל היתה בתשרי.

לגבי תקופות אנו סוברים כרבי יהושע, שבניסן נברא העולם, ולכן מחשבין את תקופת ניסן של "שנת תוהו" (שלפני תשרי) כאשר עלה במחשבה לברוא.

לפיכך לגבי ברכת החמה, מתחשבים בתקופה שלמעלה, למרות שה"תקופה" בגשמיות היא בזמן אחר.

וכך מובן גם לגבי שאר ההלכות הקשורות לתקופה, שהן רק לפי "תקופת שמואל", התקופה שלמעלה, מפני שההתחלה והיסוד לכל חישוב התקופות הוא ענין של תקופת תוהו[54], של עלה במחשבה[55] לברוא, ולכן אין הכרח שגם התקופה שבמעשה תהיה באותו זמן.

מצד שני מובן, שהתקופה שלמעלה משפיעה, ברוחניות, גם על החמה שלמטה, ולכן כרוכה ברכת החמה בראיית החמה הגשמית.

י.

התקופה שלמעלה שווה לתקופה שלמטה בעניני התורה

לפי האמור לעיל, צריך להבין את הצד השני: אם התקופה שלמעלה היא רק לפי החישוב של "תקופת שמואל", ולא לפי "תקופת רב אדא", שחישובו הוא רק לגבי התקופה שלמטה,

כיצד ייתכן לומר, שציווי התורה שפסח יחול דוקא באביב (דבר המתאפשר רק לפי "תקופת רב אדא" ולא לפי "תקופת שמואל, כבסעיף ד') קשור רק בתקופה שלמטה?

ההסבר לכך הוא:

הסיבה לכך שהתקופה שלמטה היא בזמן שונה מן התקופה שלמעלה, היא מפני שהעולם אינו ראוי אז לקבל את השפעת התקופה שלמעלה, הנעלית מן העולם בזמניה.

דברים אלו אמורים כאשר מדובר במציאות של העולם. אך הענין של פסח ("שיהיה הפסח בזמן האביב") הוא מציאות של התורה, ולכן נקבעת התקופה שלמטה באותו זמן שהיא למעלה, כלומר, פסח הוא באביב תמיד גם לפי התקופה שלמעלה.

לא כך הדבר לגבי עניני העולם, שבהם השפעת התקופה שלמעלה שונה לפי "תקופת שמואל".

---

47) ראה שו"ת חת"ס שם בתחלתו. שע"ת או"ח שם סק"ג. שד"ח אס"ד מערכת ברכות ס"ב אות יח. פאת השדה סל"ג.

48) להעיר מהסברא ד"ת"ח אחד" בשו"ת חת"ס שם לברך אפילו לא תראה החמה. וראה שד"ח שם. בשו"ת כתב סופר (או"ח סל"ד) פוסק כהפמ"א (הובא בשד"ח שם). וראה קונטרס תקופת החמה וברכתה (להרי"מ טוקצינסקי) ס"ד וה'.

49) ראה תוד"ה לתקופות (ר"ה ח, א ואילך), פירוש להרמב"ם הל' קדה"ח פ"ט ה"ג. וכ"י. ועוד.

50) ר"ה י, ב.

51) ראה נהר שלום סדר כוונת ר"ה קרוב לסופו.

52) הובא בשו"ת בני ציון ח"א סי"ד אות טז.

53) ד"ה כמאן (ר"ה כז, א). ולפנינו הגי' להיפוך. וראה לקמן ע' 518 (ס"ד) ובהערות שם.

54) משא"כ חשבון המולדות והשנים אף שג"ז מונין ממולד תהו – בהר"ד (רמב"ם שם פ"ו ה"ח. תוס' שם. ובכ"מ). הרי זהו בעיקר כיון שיום אחד בשנה חשוב שנה, וכ"ש חמשה ימים (ראה תוס' שם. פירוש לרמב"ם שם. ובכ"מ. נסמנו באנציקלופדי' תלמודית ערך בהר"ד), היינו מצד מציאות הבריאה והמולד בפועל. ועוד ועיקר: הרי בזה אין נפק"מ בפועל לחשבון המולדות, משא"כ בנוגע חשבון התקופות. עיי' תוס' שם. וראה בפירוש שם (פ"ט ה"ג. פ"י ה"א) יסוד עולם שם (פי"ד). ועוד.

55) כו"כ מצוות דינים ופס"ד תלוים במחשבה דוקא.

יא.

כך יובנו דברי הרמב"ם

לפי זה יובנו דברי הרמב"ם ש"סמכנו על מנין זה" לגבי הדין שהשנה צריכה להיות כזו שחודשה יחול באביב – גם לפי החישוב של "תקופת שמואל" שלגבי הדין המתייחס לפסח (שפסח יחול באביב) הכרחי להזדקק לחישוב של "תקופת רב אדא".

כיוון שבעניני העולם, השפעות התקופה שלמעלה הן לפי "תקופת שמואל", הרי ההלכה בקשר ל"שנה", מציאות בעולם, צריכה להיות מותאמת גם לפי תקופת שמואל.

(משיחת אחש"פ תשי"ג)

אגרות קודש

ב"ה, ראש חודש שבט, ה'תשי"א.
ברוקלין, נ.י.

אל אנ"ש, תלמידי התמימים,

וכל הקרובים לחסידות וחסידים

די בכל אתר ואתר

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לקראת בא יום הגדול והקדוש הוא יום עשירי בשבט, יום הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ – הנני לעורר אודות מאמרו שנתן להדפיס ליום ההסתלקות, הוא ד"ה באתי לגני – יו"ד שבט תש"י.

אשר בטח תלמדו אותו בליל ויום ההילולא.

ובלשון נשיאנו במכתביו (קונטרס ג, קונט' לו):

מסוגל הוא היום הזה להתקשר בעץ החיים, אשר כאו"א מאנ"ש יזכה שיאיר עליו ועל כל ב"ב שיחיו זכות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, אשר מסר ונתן נפשו הק' עלינו להדריכנו במעגלי צדיקי יסוד עולם הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע להושע בבני חייא ומזונא רויחא.

אנ"ש ותלמידי התמימים יחיו, התעוררו נא ובאו לחצרות ה', בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אל התפלה ואל למודי השיעורים ברבים, והתועדו באהבת רעים לחזק את הלמודים בתמיכת לומדי תורה ועוסקים בעבודת השי"ת.

אנ"ש ותלמידי התמימים, וכל הנוטלים חלק בדרכי החסידים והחסידות עמדו הכן כולכם, אתם נשיכם בניכם ובנותיכם, לקבל ברכת הוי' בשפעת חיים ופרנסה טובה ונחת מיוצאי חלציכם, אשר ישפיע השי"ת לכם ולנו על ידי התעוררות רחמים רבים ממקור הרחמים והחסדים האמתים, ע"ד מכניסי רחמים, אשר יעורר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בעל ההילולא, וברוכים תהיו בבני חייא ומזונא רויחא.

מנחם מענדל שניאורסאהן

לקוטי־שיחות פרשת בא כרך טז שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

א.
השאלה לגבי מניין קרבן פסח כשתי מצוות, והתשובה לכך

בפרשתנו, בציוויו של הקדוש־ברוך־הוא למשה רבינו על קרבן פסח, נאמר[1]: "בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית", ובהמשך נאמר[2]: "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים... ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו".

בספר המצוות מונה הרמב"ם את מצות קרבן פסח כשתי מצוות[3]: המצוה האחת – "לשחוט שה הפסח ביום ארבעה עשר בניסן בין הערביים והוא אמרו יתעלה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים"[4], והשניה – "לאכול כבש הפסח בליל חמשה עשר מניסן בתנאיו הנזכרים... והוא אמרו ואכלו את הבשר בלילה הזה...".

על כך נשאלת השאלה[5]: הרמב"ם בעצמו קבע את הכלל[6] ש"כל מה שבא לחכמים בו מאמר כי הענין פלוני ופלוני מעכבין זה את זה, הדבר ברור כי הוא מצוה אחת... וכן כל אשר יתבאר לך כי התכלית המבוקש לא יגיע בחלק אחד מאלו החלקים, אז גם כן הדבר ברור כי קבוצם הוא הענין אשר ימנה"[7]. אם כך, כיון שלגבי קרבן פסח פוסק הרמב"ם שללא אכילת הפסח לא ייתכן קיום מצות קרבן פסח – "נמנו עליו (על קרבן פסח אשר "אינו נאכל אלא למנויו"[8]) וחזרו אחרים ונמנו עליו, ראשונים שיש להם כזית אוכלים ופטורים מעשות פסח שני, ואחרונים שרבו עד שלא נמצא בו כזית לכל אחד אינן אוכלין וחייבים לעשות פסח שני"[9] – צריך להיות, ששחיטה הפסח ואכילתו הן "מצוה אחת". ומדוע מחלק זאת הרמב"ם לשתי מצוות שונות?

יותר מכך: גם לפי הדיעות[10], שאכילת הפסח אינה מעכבת את ההקרבה, הרי מהותה ומטרתה של מצות הקרבת הפסח קשורה לאכילתו, כי פסח "לא בא מתחילתו אלא לאכילה"[11] – ולכן "הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה"[11], כי "משנצטוה עיקר פסח לאכילה נצטוה"[12] – ומדוע לא חוברו שני הדברים למצוה אחת?

משיב על כך רבי אברהם בן הרמב"ם[13], שהחלוקה לשתי מצוות היא מפני שהשחיטה קשורה למועד אחד, והאכילה – למועד אחר: מצות השחיטה היא ביום ארבעה עשר, ומצות האכילה היא בליל חמשה עשר[14]. וטעם נוסף לשוני ולחלוקה ביניהם: שחיטת הפסח היא "מצוה שיש בה כרת", ואילו אכילתו זהה למצוות עשה אחרות, שהעונש עליהן איננו כרת: אם אדם הקריב את קרבן פסח במועדו, אך לא אכלו בליל ט"ו, הוא קיים את מצות שחיטת הפסח, והוא פטור מכרת[15], ואף אינו צריך להביא קרבן פסח שני[16].

---

1) יב, ג.

2) שם, ו. ח.

3) מ"ע נה־נו. וכ"ה בחינוך מצוה ה־ו. וכן מנו כל מוני המצות (מלבד הרס"ג – לדעת הרי"פ פערלא מ"ע מז).

– בהבא לקמן עייג"כ צל"ח לפסחים (על אתר כמסומן לקמן) וכן בשיטה מקובצת (להרר"י גרשוני).

4) בסהמ"צ שלפנינו ליתא התיבות "והוא אמרו .. ושחטו כו'"* אבל כ"ה בהוצאת העליר וקאפאח (וכן הובא בהמקור בל' ערבי). וכן מסתבר שהרי בכל המצוות הביא הרמב"ם המקור מהכתוב. וכן הביאו במנין המצות שבראש ספר היד.

5) ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים סי' ה. ועד"ז הקשה במעין החכמה – ראה לקמן הערה 23.

6) סהמ"צ שורש יא.

7) כן הובא בס' מעשה נסים שם. ובסהמ"צ שלפנינו הוא בשינוי ל' קצת.

8) משנה זבחים נו, ב.

9) רמב"ם הל' ק"פ פ"ב הי"ד. כדעת חכמים פסחים עח, ב. ר"ד הבבלי הביא שם דין הנ"ל, וגם מה שפסק הרמב"ם (שם פ"ד ה"ב) דבנטמא בשר וזרק את הדם לא הורצה (וחייב בפסח שני כדעת חכמים שם). וראה לקמן הערה 16.

10) ר"נ ור"י בפסחים שם ואילך.

11) משנה פסחים עו, ב.

12) פרש"י שם. ובפרש"י שם (עח, ב. במשנה): דעיקר פסח לאכילת אדם קאתי. ול' הרמב"ם שם: שאין הפסח בא אלא לאכילה.

13) בספר מעשה נסים שם.

14) ועיין ביראים סי' תה (בהשלם – סי' תטו) שמדגיש שזמנם אינם שווין. וכ' המפרשים (ברית משה לסמ"ג שם. ועוד) שכוון לתרץ קושיא זו (וראה תועפות ראם שם. ועוד).

15) וכן מבואר מלשון הרמב"ם שבמ"ע נה, ובהל' ק"פ ה"ב כ' דין כרת בפסח, ומי שעובר על ציווי זה ולא יקריבוהו בזמנו כו'. משא"כ במ"ע נו, וברפ"ח שם. וכן מוכח מכ"מ בדברי הרמב"ם.

16) ולפי"ז צ"ל שס"ל שהדין שנמנו עליו וחזרו אחרים ונמנו – זה שאחרונים שלא נמצא בו כזית לכ"א אינן אוכלים כו' הוא דין בשחיטתו, היינו דאם בעת שחיטתו אינם ראויים לאכול בו כזית** לא חל מתחילה

---

*) ואולי נגרמה ההשמטה (בטעות?) עי"ז שבריש הל' ק"פ לא הביא הכ' "ושחטו". וראה בברית משה לסמ"ג (מ"ע רכג סוסק"א) שהניח זה בצ"ע.

**) וכידוע דעת הרמב"ם (שם פ"ב ה"ג) דאם אין כ"א יכול לאכול כזית אין שוחטין ולא כדעת רש"י פסחים צא, א (במשנה): לאכול כזית בין כולם. כהובא בכ"מ שם.

ב.

תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם טעונה ביאור

אך עדיין אין הדבר ברור: לפי רבי אברהם בן הרמב"ם מוסבר שלדעת הרמב"ם אין אכילת הפסח בפועל מעכבת את קיום המצוה, אך כיון שבכל זאת אכילת הפסח היא מטרת שחיטתו, ולפיכך הוא חייב להיות ראוי לאכילה בשעת הקרבתו, צריכות היו שתי פעולות אלו להיחשב כמצוה אחת, כפי שכותב הרמב"ם עצמו בשרשי המצוות[17] "שאפילו החלקים שאינן מעכבין זה את זה, פעמים יהיו מצוה אחת כשיהיה הענין אחד".

גם הסיבה המובאת למניין שחיטת הפסח ואכילתו כשתי מצוות שונות עקב מועדן השונה, דורשת הסבר, כי אנו מוצאים כמה מצוות[18], אשר חובת קיום פרטים שונים שלהן חלה בזמנים שונים, ואין הם מעכבים זה את זה[19], אך למרות זאת מחשיב אותם הרמב"ם כמצוה אחת[20].

ג.

מצות השחיטה ומצות האכילה תלויות במועדים ובתנאים שונים

הדברים יובנו על ידי הצגת שאלה נוספת המתעוררת בענין זה: לגבי קרבן חטאת נאמר בתורה[21] "תשחט החטאת... הכהן המחטא אותה יאכלנה", אך למרות זאת אין הרמב"ם מונה את אכילת החטאת כמצות עשה בענין החטאת בפני עצמה, אלא מצוה זו נכללת יחד עם אכילת שאר הקדשים[22] – "שצוה הכהנים לאכול בשר הקדשים... ושאר קדשים כלומר קדשים קלים... אכילתם גם כן נגררת אחר המצוה"[23] – ואינו מובן מדוע מונה הרמב"ם את אכילת הפסח כמצוה בפני עצמה, ולא כפרט בתוך המצוה הכללית של אכילת קדשים[24], שהרי פסח הוא מן הקדשים (הקלים)[25]?

ההסבר לכך הוא: הרמב"ם עצמו מסביר זאת בדיוק לשונו "שצונו לאכול בשר הפסח בליל חמשה

המינוי שלהם (דאין שוחטין אלא למנויו – רמב"ם שם רפ"ב). וגם הדין שבפ"ד ה"ב שם, בנטמא בשר הפסח דאם זרק לא הורצה הוא לפי שנוסף על דעת ר' נתן (אליבא דרב) שם דבעינן שיהי' גברי דחזי לאכילה בשעת שחיטה וזריקה, ס"ל להרמב"ם (אליבא דרבנן שם) דבעינן שגם הבשר יהי' חזי לאכילה, אבל האכילה בפועל לא מעכבא. וכ"כ גם בלחם משנה שם פ"ג ה"ד. וראה צפע"נ הל' מתנות עניים פ"ב הי"א (לז, ב).

ולפי"ז צ"ל, או שר"ד הבבלי לא ס"ל כן בפירוש דברי (רבנן ו)הרמב"ם, וכמו שהאריך בזה בביאור הרי"פ פערלא בסהמ"צ לרס"ג מ"ע מז (שלדעתו הר"ד הבבלי ורש"י והר"י, ס"ל דאכילת פסח מעכבא, ואם לא הי' אנוס בזה גם חייב כרת), או שס"ל דגם עיכוב בזה (שבפועל אין מעכב) מורה שהיא מצוה אחת (כדלקמן בפנים).

17) סהמ"צ שורש יא. וכמ"ש ר"ד הבבלי שם, שגם לדעת ר"נ כו' שאכילתו אינו מעכב מוכח שהיא מצוה אחת.

18) כמו בק"ש שחרית וערבית, תמידים בבוקר ובין ערביים, קטורת כו'.

19) ל' הרמב"ן בסוף סהמ"צ: ".. שהן מצות אינן מעכבות זו את זו וזמנה של זו לא זמנה של זו". ולכן מנאן לשתי מצות.

20) בסהמ"צ: ק"ש* – מ"ע יוד. קטורת – מ"ע כח. תמידין – מ"ע לט.

21) צו ו, יח־יט. כתובים אלה הביא המעיה"ח (כבהערה 23).

22) מ"ע פט.

23) לכאו' כן צריך לפרש גם בדברי מעין החכמה "ובחטאת נמי כתיב תשחט החטאת וכתיב הכהן המחטא אותה יאכלנה וכן באשם ובשלמים ואפ"ה לא נחשבו השחיטה והאכילה לשני מצות". ותמוה: דהרי הרמב"ם מנה במ"ע בפ"ע (מ"ע סד) שיהי' מעשה קרבן חטאת על התואר הנזכר כו' (ובחינוך מצוה קלח). וכן באשם ובשלמים (מ"ע סה־סו. ובחינוך מצוה קמ, קמא), ומנה במ"ע בפ"ע (מצוה פט. ובחינוך קב) אכילתם**, ועכצ"ל כוונתו שלא מנה אכילת כ"א מצוה בפ"ע, או שבזה לא קאי לדעת הרמב"ם (והחינוך).

אמנם קושייתו היא (לא שגם אכילת פסח תוכלל במ"ע דאכילת קדשים כהקושיא בפנים, כ"א ע"ד קושיית הר"ד הבבלי): "וצריך טעם לפי דעתי למה יש למנות שחיטת הפסח ואכילתו לשני מצות אחרי שאנו מצווים על אכילתו א"א לכזית בשר בלא שחיטה ובחטאת נמי כו' (כנ"ל)". ומל' זה (א"א לכזית בשר כו') משמע שקושייתו היא בנוגע לשחיטתו, משא"כ בחטאת כו' נמנה מעשה החטאת ולא שחיטתו (ראה מהר"ם שיק רמ"ע ה').

24) ואף שדעת הרמב"ם בזה צ"ע: אם מצות אכילת קדשים היא רק זה שנאכלת לכהנים, וכדמוכח מלשונו בהל' מעה"ק רפ"י ("הקדשים שאוכלין אותן הכהנים") או גם זה שנאכלת לבעלים (כדעת רש"י פסחים נט, א ד"ה בשאר. וברמב"ן בהשלמות לסהמ"צ מ"ע א) – ראה בזה מנ"ח מצוה קב. בית האוצר מ"ע א כלל קנח. קסב. צפע"נ נדרים ט, ב. (ולהעיר מל' שם: ועי' מש"כ רבינו בסהמ"צ דאכילת זרים בקדשים קלים כו'). חמד"י מ"ע פט. ועוד – הרי בכל אופן מובן שאכילת פסח היא מצוה ומכיון שהיא קק"ל למה לא נכלל במ"ע הכללית דאכילת קדשים (דאף שיש ע"ד ציווי בפ"ע הרי גם בחטאת ואשם יש בכ"א ציווי בפ"ע).

25) קושיא זו יש להקשות בין אם נאמר דמצות אכילת ק"פ היא פרט בהקרבתו (כסברת ר"ד הבבלי), דהרי גם בחטאת וכו' אף דבאכילת כהנים נשלמה הכפרה (כמ"ש בסהמ"צ שם) נכלל במ"ע דאכילת קדשים ולא כחלק ממעשה הקרבה כו' כנ"ל הערה 23. וגם לפי דעת ר"א בן הרמב"ם שאינו חלק ממצות הקרבת הפסח, מכיון שהיא אכילת קדשים אפשר שתוכלל במ"ע דאכילת קדשים (לא רק כנגרר אחר המצוה כקק"ל).

---

*) ראה שאג"א סי' יב. ושם: דאפי' את"ל דק"ש של יום זמנה כל היום וק"ש של לילה זמנה כל הלילה, מ"מ כיון דשל יום אין זמנה בלילה ושל לילה אין זמנה ביום ה"ל מ"ע שהז"ג.

**) ועפ"ז צ"ע במש"כ (בדעת הרמב"ם (והחינוך) עכ"פ) בבית הלוי (ח"א ס"ב) שתפס בקושיית מעיה"ח שבחטאת מנה הכל (עשייתו ואכילתו) במצוה אחת (וכן בברית משה שם שכ: כיון דשחיטה ואכילה בזמן א' ע"כ נמנה לאחת) וע"ז תירץ דבכל הקרבנות לא הוי מצוה רק שיהי' הקרבן נאכל ולא על האדם ומש"ה הוי אכילתו פרט א' ממצות שבאותו קרבן וכמו הקטרת אימורין (אבל בפסח הוי החיוב על האדם) – שהרי להרמב"ם (והחינוך) מצות אכילתו לכהנים אינו פרט ממעשה הקרבן, אלא מ"ע כללית בפ"ע.

עשר מניסן בתנאיו הנזכרים והוא שיהיה צלי ושיאכל בבית אחד ושיאכל על מצות ומרורים והוא אמרו ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו"[26]. כלומר, בכך שהתורה קובעת מספר תנאים וסייגים לגבי מצות אכילת הפסח, שלא כבקרבן חטאת, אשר שם נאמר בפשטות "הכהן המחטא אותה יאכלנה", וכך בקרבנות אחרים, בכך מפרידה התורה את חובת אכילת הפסח כמצוה בפני עצמה. וכך גם לגבי שחיטת[27] קרבן פסח[28].

במילים אחרות, ובהתאמה לתוכן דברי רבי אברהם בן הרמב"ם: כיון שמצות השחיטה נאמרה ביחד ובהקשר לזמן המיוחד לה, ומצות האכילה כרוכה ונאמרה ביחד עם זמן אחר המיוחד לה, ועם תנאי אכילה מסויימים[29], מובן שההבדל שבין מועד שחיטת הפסח לבין מועד אכילתו אינו ענין כללי באכילת הקדשים, הקיים ממילא גם במצוה זו (בדומה לנאמר לגבי הקרבנות שזמן הקרבתם צריך להיות דוקא ביום[30] וכדומה), אלא זהו תנאי דוקא במצוה זו – מצוה שחיטת הפסח קשורה בשחיטתה[31] דוקא "ביום ארבעה עשר בניסן בין הערביים"[32], ואילו מהותה של

26) וכן ברפ"ח מהל' ק"פ "אכילת בשר הפסח בליל חמשה עשר מצות־עשה" הביא כל המשך הכתוב שנאמר "ואכלו את הבשר .. יאכלוהו". וכן כשמנאן לפני הל' ק"פ (שג"ז מהרמב"ם) כ' "לאכול בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר". וגם במנין המצוות שבראש ס' היד (אף שנכתב בקיצור הכי נמרץ, דייק וכ'): "לאכול בשר הפסח צלי בליל חמשה עשר שנאמר ואכלו את הבשר וגו'". ופשוט שכוונתו גם לסיום הכתוב "ומצות על מרורים יאכלוהו". וצע"ק מה שלפני הל' ק"פ השמיט "צלי" ובמנין המצוות שם לא כ' מצות ומרורים בפירוש.

27) וכן בריש הל' ק"פ "מ"ע לשחוט את הפסח בארבעה עשר לחודש ניסן אחר חצות". ובמנין המצות שלפנ"ז "לשחוט את הפסח בזמנו". אבל במנין המצות שלפני ס' היד כ' "לשחוט הפסח שנאמר ושחטו אותו כל קהל גו'". ולא כ' זמנו. וכנראה סמך על סיום הכ'.

28) ראה עד"ז בביאור הר"פ פערלא שם בתחילתו.

29) והיינו שזמן כ"א נאמר ביחד עם עצם המצוה – משא"כ בהמצות שהובאו לעיל (הערה 18, 20) מכיון שתוכן א' להם בב' הזמנים (ראה חמד"י במ"ע נו) נאמר הציווי שלהם בציווי א' ואח"כ מפרט הזמנים, ראה בסהמ"צ במקומן (בק"ש: ודברת בם, ואח"כ בשכבך ובקומך; קטורת: והקטיר עליו אהרן קטורת (ואח"כ) בבקר גו'; בתמידין: את קרבני לחמי .. תשמרו להקריב (ואח"כ) את הכבש אחד תעשה בבוקר גו'. וגם לפי סהמ"צ שם שהביאו מהכ' "שנים ליום", הרי מתחילה נאמר שהמצוה היא שנים ליום ואח"כ מפרש זמנם "את הכבש אחד גו'"). ראה לב שמח בסהמ"צ שורש יא. קנאת סופרים סוף שורש ט' ובמ"ע לט. ביאור הרי"פ מ"ע ג־ד בסופו.

30) רמב"ם רפ"ד מהל' מעה"ק. ומה שפרש"י בנוגע לק"פ (רפ"ו דפסחים – סה, ב) ד"ה שחיטתו וזריקת דמו – "אי אפשר אלא ביום דכתיב ביום צוותו כו'", הוצרך לזה בשביל זריקת דמו שלכן העתיקו בהתחלת פירושו, כי הזמן די"ד בין הערבים נאמר רק ב"ושחטו אותו". וגם מש"כ (בהעלותך ט, ג) "בארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערבים תעשו אותו", הרי קאי על הנאמר בתורה לפנ"ז. ובתורה מפורש בפרשתנו רק השחיטה. וראה רמב"ן כאן דהכ' בזמן הקרבת קרבן פסח מדובר בזמן שחיטה. ראה בארוכה שאג"א סי' יז ד"ה ועתה אבאר.

31) ועפ"ז מובן בפשטות מה שהרמב"ם הביא דוקא הכ' דפרשתנו "ושחטו אותו גו'" כמ"ע על שחיטתו, ולא הכ' דבהעלותך (ט, ב) ויעשו בנ"י את הפסח במועדו, כהיראים (שם), כמו שהקשה בברית משה שם, כי דוקא מכתוב דילן – דביחד עם השחיטה נאמר זמנו ולאח"ז נאמר הציווי על אכילתו – ידעינן דמצוה בפ"ע היא וגדרה, משא"כ בפ' בהעלותך שלא מפורש שחיטתו וגם לא נזכר שם בכלל (בנוגע לפ"ר) הציווי על אכילתו (כ"א ציווי כללי "ויעשו בנ"י .. תעשו אותו").

אלא שלדעת היראים (והבה"ג) מצות ק"פ של ישראל היא כל מעשה הפסח – שחיטתו זריקת דמו והקטרת אימוריו – כמ"ש שם, ולכן לא הביא הכ' ושחטו כ"א "ויעשו". ולדעת הרמב"ם המצוה על כ"א מישראל היא שחיטתו, ולכן הביא דוקא הכ' "ושחטו" (אלא שאם לא גמרו להקריבו לא נתקיים מצות "ושחטו" של ישראל, ולא נפטר מחיוב כרת) – וראה הערה שלפנ"ז ובהערה הבאה.

ומה שהקשה ד"ושחטו" לא נאמר בפסח דורות אלא בפסח מצרים – הרי כו"כ מצות בפסח למדין רק מהנאמר בפרשה זו בנוגע לפסח מצרים. וראה פרשתנו יב, יד (ובמכילתא ופרש"י שם). שם, יז (ובפרש"י). שם, כד־כה. מכילתא ופרש"י עה"פ יב, מז. רמב"ן שם יב, ט. ראב"ע שם יב, מג.

32) ועפ"ז מובן גם מה שבפסח מנה מ"ע דשחיטת הפסח, ולא כבחטאת כו' שמנה המצוה ד(כל) מעשה החטאת כו' (ראה לעיל הערה 23) – כי

[נוסף על הפשוט, שרק השחיטה מפורשת בתורה בק"פ ולא פרטי מעשי הקרבתו כבחטאת כו' שמפורשים פרטי מעשיהם, וע"פ מ"ש הרמב"ם (סהמ"צ שורש ב') דהנלמד בי"ג מדות לא מנה במנין המצות, הרי]

בפסח מצות שחיטתו היא על כ"א מישראל (חובת גברא), כל' הכתוב "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" (ראה מכילתא (הובא ברש"י) עה"פ. קדושין מא, ב. וש"נ. ולהעיר ממשנה פסחים סד, א: שחט ישראל וקבל הכהן כו'. ובפרש"י ושפ"א שם). משא"כ בחטאת כו' שמצוה על הבעלים היא הבאת הקרבן כו' "שצונו שיקריב כו'" (סהמ"צ מ"ע סט ואילך), והשחיטה כו' ושאר הפרטים נאמרו כפרטים במעשה הקרבתו ולכן נחשב הכל ביחד כמצות מעשה הקרבן (סהמ"צ מ"ע סד ואילך). אבל ראה רש"י פסחים ז, ב ד"ה פסח וקדשים (וראה מנ"ח מצוה ה' בסופו (ובהמובא שם)).

או אפ"ל (ויתאים לפרש"י הנ"ל) דהשחיטה בשאר הקרבנות נכללת במצות הקרבתו שעל הבעלים (מ"ע סט ואילך). ומצות מעשה הקרבן עצמו שייכת למצות כהונה שהיא מקבלה ואילך, משא"כ שחיטה – כשרה בזר (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. רפ"א מהל' פסולי המוקדשין)*, וראה מפרשי סהמ"צ (לב שמח, מרגניתא טבא, קנאת סופרים) בשורש יב. אבל לא משמע כן מלשונו בהל' מעה"ק (רפ"ו. רפ"ז. רפ"ט) שבכל הקרבנות מנה שחיטתו במעשה הקרבן עצמו. וגם מלשונו בסהמ"צ שם (מ"ע סד ואילך) משמע שהיא ממצות מעשה הקרבן (שצונו שיהי' מעשה קרבן כו') ולא שייך למצות כהונה (משא"כ בחינוך מצוה קלח. קמ. קמא). ולהעיר מדברי הרמב"ם (לאחר שמנה מעשה קרבן עולה חטאת אשם ושלמים כ' במ"ע סו): "אלו הארבעה .. הם מעשה הקרבנות כולם כי כל קרבנות בהמה יקריבו יחיד או צבור". ואולי נכלל בזה גם מעשה הפסח.

*) לכאו' הי' אפ"ל דבפסח להיות שהציווי הי' קודם מ"ת שאז לא היו מצווים במצות שחיטה, נחשבת השחיטה למצוה בפ"ע. משא"כ בשאר קרבנות שנצטוו אחר שניתנה תורה וגם חולין צריכין שחיטה ונמנה למצוה בפ"ע (מ"ע קמו) אין שחיטת קדשים נחשבת למצוה בפ"ע (וראה תוד"ה שחיטה זבחים יד. ב (ועוד) בשם הר"י מאורלייניש) – אבל הרי הרמב"ם ס"ל (הל' שחיטה פ"ד הי"ז) דבמדבר (בכלל) לא נצטוו בשחיטת חולין. וראה לשונו בסהמ"צ שם מספרי: מה מוקדשין בשחיטה אף חולין כו'. ואכ"מ.

מצות אכילת הפסח כרוכה דוקא בחובה לקיימה בליל חמשה עשר בניסן ובתנאים האחרים המוזכרים לעיל. ומשום כך[33] נחשבות הן כמצוות שונות.

ד.
ההבדל שבין התלות בזמן לגבי מצות שחיטת הפסח ואכילתו

גם בענין קרבן פסח שני, אשר לדעת הרמב"ם הוא רגל בפני עצמו (בנפרד מפסח ראשון)[34], מפריד הרמב"ם בין שחיטתו לבין אכילתו, ומונה זאת כשתי מצוות נפרדות[35].

גם דבר זה מובן לפי אותה סיבה שצויינה לעיל לגבי קרבן פסח ראשון: האכילה צריכה להיות "על מצות ומרורים"[36], וזוהי מהות מצות אכילת פסח שני[37].

אבל לא מובן, מדוע אין מצות אכילת פסח שני נכללת במצות אכילת הפסח בליל חמשה עשר בניסן?

אמנם, יש הבדל בזמנים, אך במהותן הן אותה מצוה: החובה לאכול את קרבן פסח "על מצות ומרורים" בלילה שלאחר ההקרבה[38] (וממילא חלה אותה מצוה בשני המועדים השונים): אם ההקרבה היתה בי"ד בניסן צריכה האכילה להיות בליל ט"ו בניסן, ואם ההקרבה היתה ביום י"ד באייר, צריכה האכילה להיות בליל ט"ו באייר[39].

אך ההסבר לכך הוא:

אמנם, כאמור לעיל, כרוכות הן שחיטת הפסח והן אכילתו במועד קיומן, עד אשר עקב כך הן מחולקות לשתי מצוות שונות, אך למרות זאת יש הבדל ביניהן לגבי האופן שבו משפיעה ומתבטאת התלות של המצוה במועד קיומה[40]:

יום י"ד בניסן הוא יום חג רק משום שהוא מועד שחיטת הפסח[41], אך כשלעצמו אין לו חשיבות מיוחדת. לעומת זאת, ליל חמשה עשר בניסן הוא יום־טוב מצד עצמו, זהו זמן יציאת מצרים – וכפי שהתרחש המאורע בפעם הראשונה[42]: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור... ופסחתי עליכם"[43], ו"ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים"[44], (וכן נאמר בתורה[45] "הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה")[46] – ומשום כך, משום חשיבות מועד זה[47], חלה אז המצוה של אכילת הפסח[48], ועל ידי כך – שחיטת הפסח בי"ד בניסן.

אך שונה הדבר בפסח שני: אכילתו בליל ט"ו באייר אינה קשורה דוקא לתאריך זה, מפני שהוא יום חג[49] וכדומה, אלא רק מפני שזהו הלילה אשר לאחר ההקרבה בי"ד אייר[50]. ולפיכך אין אכילה זו יכולה

---

33) ומלבד זה יש באכילת פסח גם מצות אכילת קדשים כמ"ש בכמה אחרונים – בית הלוי ח"ג סנ"א. שו"ת צפע"נ ח"ב סכ"ד (הובא בכללי התוה"מ ח"ב ע' ר). או"ש הל' חו"מ פ"ו ה"א. ובכ"מ. וראה צפע"נ הל' ערכין פ"ג הי"ג (לד, סע"ג ואילך).

34) שלכן נמנה למ"ע בפ"ע – רפ"ה מהל' ק"פ. סהמ"צ מ"ע נז.

35) מ"ע נז־נח. חינוך מצוה שפ־שפא.

36) בהעלותך שם, יא.

37) בסהמ"צ שם "שצונו לאכול בשר פסח שני בליל חמשה עשר מאייר על מצה ומרור והוא אמרו כו'". ועי' לשונו במנין המצות בראש ס' היד: לפני הל' ק"פ: ובהל' ק"פ פ"ח ה"ג.

38) ובפרט שבמצות אכילתו אין מפורש זמן ורק "על מצות ומרורים יאכלוהו". וזמנו נאמר בתחילת הכתוב בנוגע לעשייתו "בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערביים יעשו אותו כו'". ובמנין המצות שם: "לאכול את בשר פסח שני על מצה ומרור שנא' גו'". ולא כ' זמנו כמו בפ"ר. וכ"ה בחינוך מצוה שפא.

39) עד"ז הקשה גם ברי"פ פערלא מ"ע נז (קרוב לסופו).

40) להעיר משינוי ל' הרמב"ם במנין המצות שלפני הל' ק"פ (בנוגע לפ"ר) שבשחיטה כ' "לשחוט את הפסח בזמנו", ובאכילה: "לאכול בשר הפסח .. בליל חמשה עשר".

41) ראה תוד"ה שמונה – ערכין י, א. ירושלמי רפ"ד דפסחים (הובא בתוס' שם נ, א). רמב"ם הל' יו"ט פ"ח הי"ז־יח. ובצל"ח שם: דיו"ט של תורה היא בעת הקרבת הקרבן .. שקבעה התורה יו"ט ביום ההוא לרוב ישראל העושים הפסח.

42) ראה שהש"ר פ"א, יב (ג).

43) פרשתנו יב, יב. יג.

44) שם, מב. וראה רש"י שם ד"ה הוא הלילה.

45) ראה טז, א ובפרש"י שם. וראה ברכות ט, א.

46) להעיר שלכמה דיעות גם בליל ט"ו במצרים היו אסורים במלאכה (ראה ר"ן לפסחים קטז, ב. פרש"י פרשתנו יב, יז. ועוד. וראה שו"ת תורת חסד או"ח סכ"ה אות ז). וראה לקו"ש חי"ז ע' 126 ואילך.

47) וכמו שאומרים בהגדה "פסח שהיו אבותינו אוכלים .. על שום שפסח המקום כו' שנאמר .. ואת בתינו הציל גו'".

48) ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים (ברכות שם). וכ"פ הרמב"ם (הל' ק"פ פ"ח הט"ו) שמדאורייתא אוכלים עד הלילה. וגם לדעת ראב"ע שאוכלים רק עד חצות מדאורייתא – זמן שריפה הוא רק בבוקר שאז נעשה נותר – ראה פרש"י שם ד"ה שם תזבח. וראה בהמובא בצפע"נ עה"ת פרשתנו ע' לז. הל' ערכין שם. או"ש שם.

49) ראה פרש"י בהעלותך ט, י. פסחים צה, ב ד"ה שאין.

50) ועפ"ז יומתק ל' החינוך (מצוה שפא): "שכל המחוייב בפסח שני שיאכל בשר הפסח על מצות ומרורים שנא' על מצות ומרורים יאכלוהו", שלא כתב זמנו ולא פירש להדיא מצוה דעצם אכילתו כמו בפ"ר (ע' רי"פ פערלא (שם בסופו) שהקשה עליו*) – כי בתורה לא נאמר מפורש לא זמן אכילתו ולא ציווי על עצם אכילתו בל' "ואכלו את הבשר גו'" (כבפ"ר), כ"א "על מצות ומרורים יאכלוהו", ולכן מפרט רק "שיאכל כו' (כבפ"ר), כ"א "על מצות ומרורים יאכלוהו", ולכן מפרט רק "שיאכל כו'

---

*) ומה שהקשה דממש"כ החינוך "ועובר ע"ז ואכל פסח שני מבלי מצה ומרור בטל עשה", מבואר דלא מנה עשה אלא לענין מצה ומרור, ונטה מדברי הרמב"ם – ראה מנ"ח שם שאי"ז פירוש דברי החינוך. וכן מה שכ' דבפ"ר לא הזכיר אלא מצות אכילת הפסח בלבד, הרי כתב שם בפירוש "לאכול בשר הפסח בליל טו בנפ"י תנאים שבכתוב".

להחשב כמצוה זהה למצות אכילת פסח ראשון: בפסח ראשון הזמן עצמו הוא פרט וחלק מהמצוה, ואילו בפסח שני אין לזמן עצמו קשר עם מהות האכילה[51].

ה.
ההבדלים בעין אמירת הלל בין השחיטה לאכילה בפסח ראשון ובפסח שני

לפי זה ניתן להבין גם את חובת אמירת הלל בפסח ראשון, ואת ההבדל בענין זה בין פסח ראשון לבין פסח שני.

בין ההבדלים שבין פסח ראשון לבין פסח שני, מציינת המשנה[52]: "הראשון טעון הלל באכילתו, השני אינו טעון הלל באכילתו (ובסיום) זה וזה טעונין הלל בעשייתן". על ההלכה "ראשון טעון הלל באכילתו..." מתעכבת הגמרא[53]: "מנא הני מילי (=מנין לומדים זאת)? אמר רבי יוחנן... השיר יהיה לכם כליל התקדש חג[54], לילה המקודש לחג טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל". לאחר מכן מתעכבת הגמרא על "זה וזה טעונין הלל בעשייתן...", ואומרת "מאי טעמא? (=מה הטעם?) איבעית אימא לילה קא ממעט, יום לא קא ממעט (=ניתן לומר, שהטעם לכך הוא, שהפסוק ממעט את הלילה שאינו מקודש לחג, אך אינו ממעט את היום שאינו מקודש לחג), ואיבעית אימא אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל".

מזה שלגבי ההלכה "טעונין הלל בעשייתן" שואלת הגמרא בביטוי "מאי טעמא", ולא בביטוי "מנא הני מילי", כפי שהיא שואלת לגבי ההלכה "הראשון טעון הלל באכילתו...", ומזה שהגמרא משיבה על כך (בתירוץ הראשון) "לילה קא ממעט יום לא קא ממעט" – מובן, שבדיון זה אין כוונת הגמרא רק להסביר את המקור והטעם להלכה "זה וזה טעונין הלל בעשייתן"[55], אלא כוונתה להסביר מהו ההבדל בין שחיטת פסח שני הטעונה הלל לבין אכילתו שאינה טעונה הלל.

צריך להבין: א) מדוע, אכן, אין הגמרא שואלת מהו הטעם של עצם ההלכה "טעונין הלל בעשייתן", בדיוק כפי שהיא שואלת לגבי ההלכה "הראשון טעון הלל באכילתו..."[56]? ב) כיון ששאלת הגמרא היא רק לגבי הסיבה שבין אכילתו לבין שחיטתו, מה מסבירה הגמרא בתשובה השניה "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן... ואין אומרים הלל" – בהסבר זה אין מוצאים הבדל בין שחיטת הפסח לבין אכילתו, שהרי אותה סברא ניתן לומר גם לגבי אכילת הפסח – אפשר ישראל אוכלין[57] וכו'[58]?

ו.
אמירת הלל קשורה לנסים ולחג

ההסבר לכך הוא: מן הפסוק "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" אין לומדים את המיעוט של "לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל", כי־אם גם את עצם המהות של חובת אמירת הלל בשעת אכילת הפסח, שאין היא, בעיקר, עקב אכילת הפסח עצמה, אלא מפני שהאכילה היא ב"ליל התקדש חג" – זמן הגאולה והנסים של יציאת מצרים, ולכן צריך לומר הלל[59].

כלומר, כיון שאכילת הפסח בליל ט"ו בניסן היתה קשורה בפועל עם הגאולה והנסים שהתרחשו בלילה זה, שהרי מסיבה זו זהו הזמן שנקבע למצות אכילת הפסח, כדלעיל, לכן קשור הזמן למצוה המיוחדת שבו, ואמירת הלל היא בשעת אכילת הפסח[60].

על מצות ומרורים כו'" שעפ"ז מבואר מה שלא נמנה ביחד עם שחיטתו.

וצ"ע בל' הרמב"ם במנין המצות לפני הל' ק"פ שבשחיטה כ': לשחוט פסח שני (ולא כ' זמנו), ובאכילה: "לאכול פ"ש כו' בליל חמשה עשר לחודש השני" (ולא כבמנין המצות לפני ספר היד, כנ"ל הערה 38).

51) וחילוק זה עושה אותם מצות בגדרים שונים, אבל זה שבפ"ר גם נשים חייבות ובשני אינן חייבות, אי"ז שינוי בעצם גדר ותוכן המצוה.

52) פסחים צה, א.

53) שם, ב.

54) ישעי' ל, כט.

55) ועפ"ז צ"ע מה שהוצרך רש"י לפרש בד"ה לילה "ולקמן אמרינן נביאים שביניהן תקנו כו'" – דלכאורה: א) למה צריך לפרש טעם הלל בשחיטתו כאן, ב) מנין שלטעם הא' "יום לא קא ממעט" טעם ההלל שונה מלטעם הב'.

56) כדמוכח מפרש"י שם שהגמ' בא לפרש (גם) הטעם שהראשון טעון הלל באכילתו.

57) אף שי"ל שאין צריך לאומרו עוה"פ באכילתו מטעם זה, כיון שכבר אמרו בשחיטתו. וכמ"ש בשפ"א כאן.

58) גם צלה"ב בעצם הענין: מהי הסברת ההכרח, בל' הברייתא "אפשר ישראל שוחטין כו'" שיחייב אמירת הלל. ומה שפרש"י "כיון שדבר מצוה הוא טעון הלל" – הרי אינו מרומז בגמ', ולכאו' י"ל שרמזו בזה שהביא גם "נוטלין את לולביהן" אבל לא משמע כן מפרש"י ד"ה "נוטלין את לולביהן".

59) והרי פי' הכתוב "השיר יהי' לכם" הוא "ביום שתגאלו מן הגלות" (פרש"י פסחים שם). וראה טו"א מגילה יד, א ד"ה יצי"מ. וכ"מ ממדרש תהלים (קיג) שאמרו הלל בשעת הנסים כו' דיצי"מ. וראה ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה. פרקי דר"א ספמ"ח וברד"ל שם.

60) וכ"מ בירושלמי שם פ"ט ה"ג, שבפסוק זה למדין ליל פסח ממפלת סנחריב (וראה קה"ע ופ"מ שם). ועד"ז בפרש"י ישעי' שם. וברמב"ן לסהמ"צ שורש א' ד"ה והפליאה (דס"ל דהלל הוא מה"ת) כ' כי ישירו לא־ל המושיע אותם מיד סנחרב כאשר הם משוררים בליל התקדש חג והוא ליל אכילת חג הפסח שהיו משוררים בקול גדול כמו שאמרו (פסחים פה, סע"ב). וברמב"ן פסחים (קיז, א ד"ה ותמה): שאין לך הלל חובה כאכילת פסחים שהיא שעת גאולה וכן שנינו זה וזה טעון הלל באכילתם (? – כנראה הוא ט"ס) וסמכוהו על המקרא דכתיב השיר

מזה[61] ניתן ללמוד לגבי פסח שני. כיון שהוא "אין מקודש לחג" – בליל ט"ו אייר לא התרחשו הנסים, ולכן אין בו תוכן של חג[49] – לכן אכילת פסח שני "אין טעון הלל", כי האכילה כשלעצמה אינה סיבה מספקת לאמירת הלל, כדלעיל.

ז.
ההבדל המהותי בין אמירת הלל בשחיטת הפסח לאכילתו

לאחר התירוץ המובא בגמרא, ובהמשך להסבר הנ"ל, מתעכבת הגמרא על "זה וזה טעונין הלל בעשייתן..." ושואלת "מאי טעמא": מהי הסיבה להבדל שבין שחיטת הפסח (עם אמירת הלל) לבין אכילתו (ללא הלל), מדוע שונה שחיטתו של פסח שני מאכילתו. שאלת הגמרא כאן איננה על הסיבה לכך ששחיטה בכלל "טעון הלל", שהרי המקום לשאלה כזו אינה במשנה זו, אלא בפעם הראשונה שמוזכר דין אמירת הלל בעת השחיטה – במשנה קודמת[62]. במשנה זו מוזכרים רק פרטי הדינים שבהם שונים פסח ראשון ופסח שני זה מזה, ויחד עם זה גם הפרטים שבהם הם שוים – אמירת הלל בשחיטה, וכדומה – ועל כך נשאלת השאלה "מאי טעמא".

והגמרא מבארת שמהות אמירת הלל בשחיטת הפסח שונה מאמירת הלל באכילתו, בלילה:

התירוץ הראשון: "לילה קא ממעט, יום לא קא ממעט" קשור לטעם של "התקדש חג", ולכן ממעטים את ה"לילה" של פסח שני. אך אמירת הלל ביום אינה תלויה בזמן מצד עצמו, ולכן אין "ממעטים" אותה. כלומר, התירוץ הראשון מדגיש בעיקר את ההבדל שבין אמירת הלל ביום לבין אמירתו בלילה על ידי הסברת הסיבה לאמירתו בלילה, ובמילא מובן, בדרך השלילה, שאמירתו ביום אינה מפני "התקדש חג", ולפיכך אין הבדל בין יום י"ד בניסן, פסח ראשון, לבין יום י"ד אייר, פסח שני.

התירוץ השני, "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן... ואין אומרים הלל", מדגיש את הטעם לאמירת הלל ביום, הקשורה לשחיטת הפסח ("אפשר ישראל שוחטין... ואין אומרים..."), ולכן מובן שצריך לומר הלל בשחיטת פסח שני, בדיוק כמו בשחיטת פסח ראשון.

אבל שונה אמירת הלל באכילת הפסח (ראשון) שהאכילה עצמה אינה מספיקה לחייב זאת, אלא אומרים הלל מהטעם של "התקדש חג", כדלעיל, ולכן אין אומרים הלל באכילת הפסח בליל ט"ו אייר.

ויש לומר, שההבדל בין שני התירוצים הוא: לפי התירוץ הראשון קשורה גם אמירת הלל בעת השחיטה לזמן, ל"יום", כפי שהדבר באכילתו – אלא שההבדל הוא, שבאכילתו הזמן עצמו הוא הגורם לאמירת הלל, בעוד אשר בשחיטתו יוצרת מצות השחיטה את הזמן: על ידי מצות שחיטת הפסח ב"יום" זה, הופך הזמן עצמו[63] לזמן הטעון הלל[64]. ואילו לפי התירוץ השני אמירת ההלל היא רק מפני שחיטת הפסח – "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן... ואין אומרים הלל"[65].

על־כל־פנים, לפי שני התירוצים מובן, שכיון שהסיבה לכך שפסח ראשון טעון הלל בעשייתו אינה מפני שהזמן מצד עצמו גורם לחובת אמירת הלל, אלא מפני שחיטת הפסח שבו, הרי בכך שוים פסח ראשון ופסח שני. ושניהם טעונים הלל בעשייתן.

ח.
קרבן פסח - הכנה ליציאת מצרים

ההסבר לכל האמור לעיל בפנימיות הענינים הוא:

יהי' לכם כו' (וראה שו"ת תו"ח שבהערה 46). אבל מרמב"ן (שם ד"ה עוד) לפנ"ז ובר"ן (פסחים שם) משמע, שהלל בלילה הוא הלל שעל עשיית מצוה (אכילת הפסח עצמה).

61) ועפ"ז מתורץ דיוק השפ"א כאן.

62) פסחים סד, א.

63) ראה תוס' ערכין שבהערה 41. ולהעיר מירושי' ורמב"ם וצל"ח שבהערה שם. וראה מכתבי תורה (מכ' ג') דלפי פי' התוס' ברכות (יד, א ד"ה ימים) צ"ל דכוונת התוס' בערכין – ד"אז הוו להו יו"ט" – הוא ל"פסח שני".

64) ועפ"ז יש לבאר מה שפרש"י בתי' הא' "ולקמן אמרינן נביאים שביניהן תקנו" (ראה לעיל הערה 55) – כי מהגמ' מוכח שההלל שייך ליום – להזמן, וע"ז מתאים יותר מה ש"נביאים שביניהן תקנו כו' על כל פרק ופרק כו'" שהם ענינים השייכים להזמן (מצד איזה דבר שאירע בו וכיו"ב) לא מצד הפעולה עצמה כו'.

65) ולכן פירש"י "דדבר מצוה הוא טעון הלל", היינו מצד מצות שחיטת הפסח עצמה. ועד"ז מובן מרמב"ן ור"ן לפסחים קיז, א.

וגם עפ"ז יש לבאר מה שלדעת רש"י (לעיל סד, א. ד"ה אם גמרו וד"ה ואם שנו) היו קוראים את ההלל רק בשעת שחיטה, כי [נוסף להמבואר בתוס' שם, דכשאין נסכין אין הלוים אומרים שירה בשעת הקרבה כ"א בשעת שחיטה – והרי גם לדעת רש"י הלוים היו אומרים את ההלל כמשנ"ת פעם בארוכה (ראה המכתבים שנדפסו בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת תשמ"ר־ז) ע' סג ואילך)* – הרי] המצוה בק"פ שעל ישראל היא השחיטה, וכנ"ל בהערה 31. 32.

---

*) וראה שקו"ט בזה בס' האחרונים – במכתבי תורה (מכתב ב־ה). בהמובא בצפנ"ן עה"ת פרשתנו ע' מג ואילך. תו"ש מילואים לחלק יב סי"ב. ובכ"מ. וע"פ המבואר בהמכתבים שנסמנו בפנים ההערה אי"צ לכל הנ"ל.

יציאת מצרים היא אחד מן האירועים הכלליים והחשובים ביותר בחיי היהודי. זו היתה תחילתו ו"לידתו"[66] של עם ישראל, בהפכם מעבדי פרעה ל"עבדי ה'"[67], כנאמר[68] "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים".

וכיון שתוכנו של קרבן פסח הוא ההכנה והמבוא ליציאת מצרים בכלל[69], להיות עבדי ה' – מובן, שגם כל הפרטים השונים שמזכירה התורה בענין זה, אינם סתם פרטים, אלא כל ענין הוא כלל כשלעצמו.

וענין זה עצמו הוא ההסבר לכך שדוקא בציווי על קרבן פסח, אנו מוצאים בתורה פרטים ופרטי פרטים רבים כל כך – כיצד יש להכינו ולאכלו וכו', שאין אנו מוצאים לגבי קרבנות אחרים, כי בכך מודגשת החשיבות המיוחדת שבכל פרטי קרבן פסח.

ויש לומר, שבפנימיות הענינים, זהו הטעם לכך שהקרבת קרבן הפסח ואכילתו נחשבות כל אחת כמצוה בפני עצמה – כי כל אחת מהן היא כלל ועיקר בהכנה לענין הכללי של יציאת מצרים (וכפי שיוסבר להלן בסעיף י).

ט.

החשיבות שבהקרבת קרבן פסח גם על־ידי כל יחיד

לפי זה יובן גם מדוע בענין קרבן פסח, מסופר שהטמאים לנפש אדם באו בטענה "למה נגרע": למרות הכלל "עבר זמנו בטל קרבנו"[70], קרבן הפסח שונה: אם נגרעה הקרבת קרבן אחר כלשהו, חסר ענין פרטי, אך קרבן פסח, שבאמצעותו מתבצע המעבר מ"עבדי פרעה" ל"עבדי ה'" – לא ייתכן שענין כללי כל כך יחסר אצל יהודי.

ולכן ניתנה אפשרות ל"טמאים לנפש אדם" לתקן ולהשלים זאת בפסח שני. יותר מכך: ענין זה חשוב כל כך עד אשר הוא מוזכר בעיקר ביחס ליחידים, כמאמר חז"ל[71]: איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין לפסח שני – כי הרבים, כאשר הם טמאי מת, אינם נזקקים לפסח שני, אלא מקריבים את הקרבן בפסח ראשון. כדי שענין זה לא יחסר גם אצל היחיד, שגם יהודי יחיד יוכל להיות עבד ה', ניתן יום מאוחר יותר להקרבת קרבן פסח, יחד עם כל סדר העבודה של כהנים לויים וכו' הכרוך בזה. ועד ללימוד ההוראה הכללית הנלמדת מכך לישראל לדורות, ש"אין דבר אבוד. תמיד אפשר לתקן"[72].

י.

לאמירת ההלל באכילת קרבן פסח אין השלמה

לפי זה ניתן להסביר בפנימיות הענינים את הענין שפסח שני משלים את הקרבת פסח ראשון ואת אכילתו בלבד, אך לא את אמירת ההלל של אכילת קרבן פסח בט"ו ניסן – כי רק הקרבת קרבן הפסח ואכילתו הם ענינים כלליים בהכנה להיות עבדי ה', אך לא כן אמירת ההלל בעת האכילה.

ההסבר לכך הוא: בהכנת ישראל להיותם עבדי ה' נדרשו שני דברים: א) שחיטה – חיסול הע"ז של מצרים[73], והעבדות לפרעה. את זאת ניתן היה להשיג רק באמצעות מסירות נפש לקב"ה, כי לקיחת ה"שה" (האליל של המצריים) בגלוי לעיני המצריים היתה כרוכה במסירות נפש[74]. ב) את קרבן פסח זה צריכים היו ישראל לאכול. כלומר, מסירות הנפש להיות עבד ה' צריכה להיות דם ובשר כבשרו[75]. היא צריכה לחדור את כל מהותו של היהודי, וכל עניניו, כולל עניני אכילה – צרכיו הגשמיים של היהודי[76].

וכיון ששחיטת והקרבת הפסח, ואכילתו, עם כל פרטיהם, הם ענינים כלליים, לכן קיימת – ומוכרחה להיות – אפשרות לתקנה.

אך לא כן אמירת ההלל בשעת אכילת קרבן פסח. ענין זה, כאמור בהרחבה, אינו קשור לעצם האכילה, אלא לקדושת היום של ט"ו בניסן, הגורמת לכך

---

66) ראה יחזקאל טז ובמפרשים שם.

67) ראה מגילה (יד, א. וש"נ): בשלמא התם כו'. ובירושי' ומדרש תהלים שבהערה 59, שהיינו עבדים לפרעה ונעשו עבדים לך .. עבדיו של הקב"ה שנאמר הללוי' הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה.

68) בהר כה, נה. ראב"ע שם, מב.

69) ראה גם מכילתא פרשתנו (הובא בפרש"י) יב, ו. שם, כז. שמו"ר פט"ז, ב (בסופו). ועד שכל היו"ט דיצי"מ נק' בל' חכמים ע"ש קרבן פסח, ולפי פי' הת"י שמות (לד, כה) בהעלותך (ט, יב) כ"ה גם בלשון התורה.

70) ראה ברכות כו, סע"א (גי' התוס' ד"ה טעה). ספרי (ופרש"י) פינחס כח, א. יד. ועוד.

71) פסחים סו, סע"ב ואילך. וראה משנה פסחים עט, א. רמב"ם רפ"ז דהל' ק"פ.

72) היום יום ע' נג.

73) מכילתא יב, כא. ת"י שם. שמו"ר שם.

וראה מו"נ ח"ג פמ"ו, ובהנסמן בהערה הבאה.

74) ראה שמו"ר פט"ז, ג. טאו"ח ר"ס תל. וראה מכתבים כלליים לחגה"פ שנדפסו בהגש"פ (קה"ת, תשמ"ו־ז) ע' תרי ואילך. תרכט. תרלח־ ט. ועוד.

75) תניא פ"ה.

76) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 124.

שיאמרו הלל באכילת הפסח, וזה אינו ענין כללי בהכנה להיות עבדי ה', ולפיכך אין הכרח להשלים זאת.

ואילו ההלל הנאמר בעת שחיטת הפסח הוא מצד השחיטה עצמה, זהו חלק מעבודת השחיטה – ולכן זהו חלק גם בעבודה הכללית של פסח, שצריך ואפשר לתקן תמיד.

(משיחת אחש"פ תשכ"ו)

המשך ביאור למס' מגילה ליום שני עמ' א

יש תוספת תפילה, דהיינו ברכת עננו, וגם זה נחשב יום שיש בו מוסף שקוראים בו ארבעה.

הגמרא מנסה לפשוט ממשנתינו: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה, **בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרִין אַרְבָּעָה**, ומשמע שרק בהם כך הוא הדין, **הָא בְּתַעֲנִית צִבּוּר** קוראים רק **שְׁלֹשָׁה**. דוחה הגמרא: אם באת לדייק מלשון המשנה, אם כן **אֵימָא רֵישָׁא** – אמור ודייק את הרישא של המשנה, **בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וּבְשַׁבָּת בְּמִנְחָה קוֹרִין שְׁלֹשָׁה**, ומשמע **הָא בְּתַעֲנִית צִבּוּר אַרְבָּעָה**, ונמצא שדברי הרישא והסיפא סותרים, **אֶלָּא** על כרחך **מֵהָא לֵיכָּא לְמִישְׁמַע מִינָּהּ** – ממשנה זו אין להביא ראיה לענין שאלה זו.

הגמרא מנסה להביא ראיה אחרת: **תָּא שְׁמַע, דְּרַב אִיקְּלַע** – נזדמן **לְבָבֶל בְּתַעֲנִית צִבּוּר, קָם קָרָא בְּסִיפְרָא** – עמד רב לקרוא בספר תורה, **פָּתַח בָּרִיךְ** – לפני שהתחיל לקרוא בירך ברכת התורה שלפניה, **חָתִים** – סיים **וְלֹא בָּרִיךְ** ברכה שלאחריה. ובשעת נפילת אפים **נָפוּל כּוּלֵּי עָלְמָא אַאַנְפַּיְיהוּ** – נפלו כל העם על פניהם, **וְרַב לֹא נָפַל עַל אַפֵּיהּ**. ויש להבין, **מִכְּדִי** – הרי **רַב** לא כהן היה ולא לוי, ובודאי בְּקריאת **הִישְׂרָאֵל קָרָא** שהיא הקריאה השלישית, ואם כן **מַאי טַעֲמָא חָתַם וְלֹא בָּרִיךְ** – מדוע לא בירך בסיום הקריאה [הרי מבואר במשנה שהחותם מברך לאחריה], **לַאו מִשּׁוּם** – האין זה משום **דְּבָעֵי לְמִיקְרֵי אַחֲרִינָא בַּתְרֵיהּ** – שצריך אחר לקרוא אחריו, ומשום כך לא בירך רב לאחריה. ומוכח שבתענית ציבור קוראים ארבעה.

דוחה הגמרא: **לֹא** – לעולם קוראים רק שלשה, והמעשה שם היה **שרַב בְּכַהֲנֵי קָרָא** – מחמת חשיבותו קרא ראשון במקום הכהן, ולפי שיש אחריו עוד קוראים לא בירך לאחריה. **דְּהָא רַב הוּנָא קָרֵי בְּכַהֲנֵי** אף שלא היה כהן, משום שהיה גדול בתורה, ואם כן גם רב קרא ראשון משום גדלותו בתורה. הגמרא מקשה על הדמיון בין רב לרב הונא: **בִּשְׁלָמָא רַב הוּנָא קָרֵי בְּכַהֲנֵי, דְּהָא אֲפִילּוּ רַב אַמִּי וְרַב אַסִּי דְּכַהֲנֵי חֲשִׁיבֵי דְּאַרְעָא יִשְׂרָאֵל** – שהיו הכהנים החשובים של ארץ ישראל, **מֵיכַף כַּיְיפוּ לֵיהּ לְרַב הוּנָא** – היו כפופים לרב הונא מחמת גדלותו, ולכן יכול הוא לקרוא ראשון במקום כהן, **אֶלָּא רַב**, לא כל הכהנים היו כפופים אליו, שכן **הָא אִיכָּא** – הרי היה דר בנהרדעא **שְׁמוּאֵל דְּכַהֲנָא הֲוָה** – שהיה כהן **וּדְבַר עֲלֵיהּ** – הנהיגו עליו, כלומר כיבדו רב שילך לפניו, וכיצד היה יכול רב לקרוא ראשון בבבל. מתרצת הגמרא: לעולם היה רב מכובד מכל בני דורו ואף **שְׁמוּאֵל נַמִּי מֵיכַף הֲוָה כַּיְיף לֵיהּ לְרַב**, ומה שהיה הולך לפניו, **רַב הוּא דְּעָבַד לֵיהּ כָּבוֹד** – היה זה כבוד שרב עשה לו, **וְכִי עָבִיד לֵיהּ** רב כבוד שבזה מראה שהוא כפוף אליו, דווקא **בְּפָנָיו**, אך **שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֹא עָבִיד לֵיהּ** כבוד, ואותו מעשה שרב קרא ראשון היה בבבל שאינה מקומו של שמואל שהיה בנהרדעא.

הוכחה שרב קרא ראשון: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא דְּרַב בְּכַהֲנֵי קָרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּיִשְׂרָאֵל קָרָא** – אם תעלה בדעתך שרב קרא שלישי, **לְפָנֶיהָ מַאי טַעֲמָא בָּרִיךְ** – מדוע בירך לפניה, הרי במשנה מבואר שרק הפותח בתורה מברך לפניה, ואם כן ודאי שקרא ראשון ולכן בירך לפניה.

הגמרא דוחה את ההוכחה: אף אם רב היה השלישי מכל מקום היה לו לברך, כי מעשה זה היה **לְאַחַר הַתַּקָּנָה** של חכמים שכל הקוראים יברכו לפני קריאתם, כמו שנתבאר לעיל (כא:). הגמרא לא מקבלת את הדחייה, ומקשה: **אִי הָכִי** שהיה זה לאחר התקנה, **לְאַחֲרֶיהָ נַמִּי לִבְרִיךְ** [–היה לרב לברך], שהרי התקנה היתה אף על ברכה שלאחריה. ובעל כרחך שמעשה זה היה לפני התקנה, ומה שבירך לפניה משום שהיה הראשון. מתרצת הגמרא: לעולם אפשר שהיה המעשה לאחר התקנה, ומאחר שהתקנה היתה משום הנכנסים והיוצאים, **שַׁאנִי הֵיכָא דְּיָתִיב רַב** – שונה היה מקומו של רב, **דְּמֵיעָל עָיְילֵי** – להכנס באמצע קריאת התורה היו רגילים כבשאר מקומות מחמת אונס וכדומה, והיה צורך לתקן שכולם יברכו לפניה,

---

המשך ביאור למס' מגילה ליום שבת קודש עמ' ב

פ'רידא, ורבי נ'חוניא בן הקנה]. **שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי זַכַּאי, בַּמֶּה** – באיזו זכות **הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָמַר לָהֶם, מִיָּמַי לֹא הִשְׁתַּנְתִּי מַיִם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל תְּפִלָּה** אף מחוץ לבית הכנסת, ואף כשהוא היתר גמור, **וְלֹא כִּנִּיתִי שֵׁם לַחֲבֵירִי** אף בכינוי שאינו של גנאי, **וְלֹא בִּטַּלְתִּי** עשיית **קִידּוּשׁ הַיּוֹם** בשבת על יין, על אף עניותי, ועל אף שבדיעבד ניתן לקדש על פת. והיה מעשה בענין זה, **שאִמָּא זְקֵינָה הָיְתָה לִי, וּפַעַם אַחַת** לא היה בידי ממון, **וּמָכְרָה כִּפָּה** [–צעיף] **שֶׁבְּרֹאשָׁהּ וְהֵבִיאָה לִי** תמורתה לקניית יין **לְקִידּוּשׁ הַיּוֹם. וְתָנָא** בברייתא את השכר שקיבלו, **כְּשֶׁמֵּתָה** אמו, **הֵנִיחָה לוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵּי** [–חביות] **יַיִן, וּכְשֶׁמֵּת הוּא, הִנִּיחַ לְבָנָיו שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים גַּרְבֵּי יַיִן.**

מעשה נוסף בענין זה: **רַב הוּנָא הֲוָה אָסַר רִיתָא** – חגר מתניו בגמי, **וְקָאֵי קַמֵּיהּ דְּרַב. אָמַר לֵיהּ** רב, **מַאי הַאי**, מדוע אינך חוגר אבנט רגיל. **אָמַר לֵיהּ** רב הונא, **לֹא הֲוָה לִי** ממון לקנות יין **לְקִידּוּשָׁא, וּמִשְׁכַּנְתֵּיהּ לְהֶמְיָינַאי** – נתתי את אבנטי במשכון וקיבלתי ממון בהלואה, **וַאֲתַאי בֵּיהּ קִידּוּשָׁא** – וקניתי בו יין. **אָמַר לֵיהּ** רב, **יְהֵא רַעֲוָא דְּתִיטוּם בְּשִׁירָאֵי** – יהי רצון שתתכסה בבגדי משי. ואכן התקיימה ברכת רב ברב הונא, שכן **כִּי אִיכַּלַל** – כשנכנס לחופה **רַבָּה בְּרֵיהּ, רַב הוּנָא אִינִישׁ גּוּצָא** [–נמוך קומה] **הֲוָה**, וכאשר **גָּנָא אַפּוּרְיָא** – ישן על מיטה באותו זמן, **אַתְיָין בְּנָתֵיהּ וְכַלָּתֵיהּ** שלא הבחינו בו מתוך היותו נמוך, **וּשְׁלָחָן וְשָׁדְיָין מָנַיְיהוּ עֲלֵיהּ** – ופשטו את בגדי המשי שעליהן והשליכו עליו, **עַד דְּאִיטוּם בְּשִׁירָאֵי** – עד שנתכסה בבגדי משי כברכת רב. **וּשְׁמַע רַב** שנתקיימה ברכתו **וְאִיקְפַּד** על רב הונא, **אָמַר, מַאי טַעֲמָא לֹא אָמְרַתְּ לִי כִּי בֵּרַכְתִּיךָ** [–כשבירכתיך], **וְכֵן לְמָר**, כלומר שאף אני אתברך בכך, והיתה הברכה מתקיימת בי והייתי זוכה לעשירות.

תנא נוסף שהאריך ימים: **שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שָׁמוּעַ, בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָמַר לָהֶם, מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי קַפֶּנְדַּרְיָא** – קיצור דרך **לְבֵית הַכְּנֶסֶת** לעבור דרכו, **וְלֹא** נכנסתי לאחר שישבו התלמידים על הקרקע **וּפָסַעְתִּי עַל רָאשֵׁי עַם קָדוֹשׁ**, שהעובר ביניהם צריך להרחיב פסיעותיו ונראה כפוסע עליהם, **וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי** על הדוכן בברכת כהנים **בְּלֹא בְּרָכָה** לפניה.

שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי פְּרִידָא, בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָמַר לָהֶם, מִיָּמַי לֹא קִדְּמַנִי אָדָם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ אלא השכמתי ובאתי ראשון.

שמות א, כב - ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון

יא

ביאור הג' גזירות דפרעה, א) "וישימו עליו שרי מסים" בחי' מ"ם כנגד בינה (השכל שבאדם), ב) "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" כנגד בחי' ז"א (המדות), ג) "וכל הבת תחיון" בחי' המלכות (מעשה), שרצה פרעה לינק וכו'.

פרעה[1] גזר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון:

והענין יובן מענין המסוה[2] דמשה ששָׂם על פניו, מפני שקרן עור פניו, שפירוש קרן הוא שהאירו פניו, והוא ג"כ בחי' הוד[3], כי זה הי' קרני הוד, והמסוה הוא כעין לבוש וכלי לכסות על אור הפנים וההוד לבל יתראה החוצה, והיינו הקרן עור פנים וההוד הוא ע"ד בחי' חכמת[4] אדם תאיר פניו, והיינו בחי' חכמה עלאה שהאירה בעור פני משה.

והנה בחי' חכמה[5] הוא י"ה כמ"ש בזה"ק פרשת ויקרא[6] ד"י ע"ב קדמאה י"ה בגין די' כליל ה' וה' נפקא

1) מבאר בסימן זה ד' ענינים, והם:
א) מה הטעם (הפנימי) שפרעה גזר: 1) כל ה"בן" הילוד - כל הזכרים - היאורה תשליכוהו, 2) וכל ה"בת" תחיון. מה החילוק בין הזכרים והנקבות?
ב) מה הטעם דכל הזכרים "היאורה תשליכוהו", העיקר ציווי וכוונת פרעה הי' שימיתו כל הזכרים, וא"כ למאי נפק"מ באיזה דרך ימיתם, למה דוקא "היאורה תשליכוהו"?
ג) מה נוגע בגזירת פרעה "וכל הבת תחיון", הרי זה מובן ממילא מעצמו מהגזירה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"?
ד) פרעה גזר "וישימו עליו שרי מסים" וכתב רש"י לשון "מס", מהו ענין "מס"?, ובפרט דבסוף הפרשה נקראים "נגשי העם" וכאן נקראים "שרי מסים"?
ויבואר בפנים.

2) כי תשא לד, כט. "ויהי ברדת משה מהר סיני . . ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו" ובפסוק לג "ויתן על פניו מסוה".
3) ראה תנחומא לז. פרש"י עה"פ ד"ה כי קרן וז"ל: לשון קרנים שהאור מבהיק ובולט כמין קרן ומהיכן זכה משה לקרני ההוד רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנא' ושכותי כפי ע"ש. וראה תהלים יהל אור סוף ע' שצה-ו דבחי' הוד הוא פנימיות התורה, ובחי' מסוה הוא הלבוש נובלות חכמה - נגלה דתורה עי"ש.
4) קהלת ח, א.
5) ראה תניא - אגרת התשובה פרק ד', וז"ל: היו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה (והקוץ של היו"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה כנודע). ואחר שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין נכללת ונרמזת באות ה"א שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה וגם לאורך המורה על בחי' ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין, ע"ש.
6) וז"ל: קדמאה י"ה (שם הראשון הוא י"ה שהוא החכמה), בגין

טבלא – ביאור לסימן זה

		אותיות השֵׁם	עולם	ספירה	אור וכלים	בנפש ובעבודת ה'
		אות י'	אצילות	חכמה	אור	אמונה
גזרות דפרעה	א) "וישימו עליו שרי מסים" בחי' מ"ס כנגד ←	אות ה' ראשונה	בריאה	בינה ותבונה	כלים - אותיות רברבין	השכל
	ב) "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" כנגד ←	אות ו'	יצירה	ז"א	כלים - אותיות בינונים	המדות - אהבת ה' ויראת ה'
	ג) "וכל הבת תחיון" כנגד ←	אות ה' אחרונה	עשי'	מלכות	כלים - אותיות זעירין	מעשה המצות

מן י׳ בגין כך חכמה י״ה אקרי ע״ש.

וקר״ן גי׳[7] קפ״ד קס״ו, שהוא חכמה[8] ובינה, שחכמה כולל בינה כנ״ל בי״ה, זהו קרן עור פני משה, קרן דוקא. וי״ל הקרן עור הוא מה שנעשה מן עור בע׳ אור[9] בא׳, וע״ד שֶׁמִּן כתנות עור בע׳ נעשה כתנות אור[10] בא׳, ובתורתו של רבי מאיר שמאיר הוא מלשון אור, כתוב כתנות אור בא׳.

נמצא הקירון פניו, קרני ההוד הוא מבחי׳ חכמה בכלל, שחכמה הוא בחי׳ אור בכלל, שאין שם בחי׳ כלי ולבוש לכסות. וכידוע שחכמה הוא בחי׳ חיוהי בכלל כמ״ש[11] והחכמה תחי׳, שהוא בחי׳ אור בכלל, וגרמוהי בחי׳ כלים ולבושים מתחיל מבינה ולמטה, ועיין בלקוטי תורה[12] בהביאור דשבת שבתון ע״ש. ובבינה היא בחי׳ כלי ולבוש לכסות על אור דחכמה, כי בבינה יש בחי׳ אותיות (ועיין בלקוטי תורה[13] בד״ה ושאבתם מים בששון ע״ש) שאותיות הם מכסים על האור שבתוכן.

והיינו ענין המסוה, אותיות מ״ס דמסוה הוא בחי׳[14]

די׳ כליל ה׳ (לפי שיו״ד כלול מה׳, כלומר לפי שמהאותיות ו׳ ד׳ של מלוי יו״ד דחכמה נעשית ה׳ דבינה), וה׳ נפקא מן י׳ (וה׳ יוצא מן הי׳), בגין כך חכמה י״ה אקרי (לכן החכמה נקראת י״ה לפי הבינה כלולה עמה בסוד הבן בחכמה) עי״ש.

7) קרן בגי׳ 350, וכן קפ״ד (184) + קס״ו (166) = 350. ומבאר ד״קרן״ מרמז לבחי׳ החכמה מצד שני טעמים: א) הן מצד תוכן ענין ״קרן״ שהוא בחי׳ הוד ואור הפנים וזהו ״חכמת אדם תאיר פניו״ – בחי׳ חכמה. ב) והן מצד הגימטריא, ד״קרן״ מרמז בגי׳ לצירוף בחי׳ חכמה ובינה, דמספר קפ״ד מרמז לחכמה, ומספר קס״ו מרמז לבינה (ראה הביאור בהערה 8), שהוא אותיות י״ה, וכנ״ל בזהר שבכללות הם נקראים בחי׳ ״חכמה״, שחכמה כולל בינה.

8) שהוא חכמה ובינה: פירוש: מספר קפ״ד רומז על ״חכמה״, דכידוע בחי׳ חכמה הוא שם ע״ב, ושֵׁם ע״ב הוא שם הוי׳ במילוי יודי״ן (וכנ״ל בזהר דאות י׳ מרמז לחכמה), והוא יו״ד ה״י וי״ו ה״י (72), ושם ע״ב ב״אחוריים״ בגי׳ קפ״ד, והיינו, יו״ד (20) + יו״ד ה״י (35) + יו״ד ה״י וי״ו (57) + יו״ד ה״י וי״ו ה״י (72) = 184 קפ״ד. ומספר קס״ו הוא רומז לבחי׳ ״בינה״, דשם ס״ג הוא בבינה*), והוא יו״ד ה״י וא״ו ה״י = 63 ס״ג. ושם ס״ג ב״אחוריים״ בגי׳ קס״ו, והוא: יו״ד (20) + יו״ד ה״י (35) + יו״ד ה״י וא״ו (48) + יו״ד ה״י וא״ו ה״י (63) = 166 קס״ו.

נמצא קפ״ד הוא בחי׳ החכמה (בחי׳ אחוריים דחכמה), ומספר קס״ו הוא בחי׳ בינה (בחי׳ אחוריים דבינה), וביחד קפ״ד (184) + קס״ו (166) הוא מספר ״קרן״ 350.

*) ראה ספר המאמרים אדמו״ר הזקן ענינים כרך א׳ עמוד קפב ואילך. אור התורה ענינים ע׳ רמ ואילך.

9) ראה תורה אור פרשת בראשית ה, א. מאמרי אדמו״ר הזקן פרשיות חלק א׳ עמוד נ׳ ואילך, ש״העור״ הוא הלבוש שמעלים ומסתיר ומכסה לגמרי עצם האור ורק דרך נקבי העור בוקע ההארה, וע״י עבודת הבירורים נעשה מן ע׳ א׳, ונקרא אור היפך עור, כי האור בחי׳ גילוי אור אלקי בלי הסתר והעלם כלל, וכמ״ש ולא יכנף עוד מוריך . כי יהפך מן ההסתר שנקרא עור לגילוי שנקרא אור, ע״ש.

עייג״כ רשימות – חוברת יב – סיום הש״ס ריגא תרצ״ג.

10) בראשית רבה פ״כ, יב ״ויעש ה׳ אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, בתורתו של רבי מאיר כתוב כתנות אור באל״ף וכו׳״. ראה תורת מנחם התוועדויות ה׳תנש״א חלק א׳ עמוד 19. לקוטי שיחות חלק כד עמוד 58 הערה 15. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן נא. נב. חלק ג׳ סי׳ יד. קיא.

11) קהלת ז, יב.

12) לקוטי תורה דרושים ליום הכיפורים עמוד ע, ג. וז״ל: הכלים דאצילות הם אלקות ממש ונק׳ איהו וגרמוהי חד, ע״כ נקרא טהורה היא לשון בהירות שאינו דבר המסתיר על קדושתו ית׳ כבי״ע ששם נאמר ומשם יפרד משא״כ באצילות. ועלייתם בבחי׳ קדש היינו באור א״ס שלמעלה מהכלים דאצילות, ועמ״ש מזה בד״ה זכור את יום השבת לקדשו [תורה אור עא, א] שהעליי׳ הוא מבחי׳ איהו וגרמוהי חד לבחי׳ איהו וחיוהי חד כו׳ ע״ש...

כי הנה בחי׳ בינה מקננא בכורסייא שהיא הבריאה, וז״א ביצי׳, ומל׳ בעשי׳, והיינו שלשים כלים דאצילות שנעשים נשמה לבי״ע, יו״ד כלים הפנימיים בבריאה. והתיכונים ביצירה. והחיצונים נעשים נשמה לעשיי׳ וע׳ מזה באגה״ק [תניא קו, ב] ע״פ ויעש דוד שם. וזהו ענין ממכ״ע ומשם שרש הנשמות קודם ירידתן לגוף שהם נמשכים מהכלים דאצי׳ כנ״ל והעליי׳ להיות ואנשי קדש היינו בחכמה עילאה דאצילות ונק׳ סוכ״ע שאינה מתלבשת בבי״ע, כי מבינה ואילך מתלבשים בבי״ע בינה מקננא בכורסייא, משא״כ חכמה עילאה מאירה באצילות, אשר אצילות לגבי בי״ע נק׳ סוכ״ע, ע״ש.

13) לקוטי תורה דרושים לסוכות פ, א ואילך. וז״ל: והנה האותיות הן בבחינת בינה וכמ״ש במ״א ע״פ ופתחת עליו פתוחי חותם [תו״א פד, א] וע׳ בהרמ״ז ר״פ ויקרא. וכנראה בחוש שכשבא השכל לכלל הבנה והשגה מתגלים בו בחי׳ אותיות במחשבה. אבל בבחי׳ חכמה שהוא למעלה משכל המושג אין בו בחי׳ אותיות עדיין...

דהנה מבואר בספר יצירה [פ״א מ״א] בשלשה דברים ברא הקב״ה את עולמו בסופר וספר וסיפור, סופר הוא בחי׳ חכמה המשפיע לספר שהיא בינה בחי׳ מחשבה, וסיפור הוא בחינת דיבור המקבל מספר שהוא בינה שהרי בלתי מחשבה א״א לדבר...

(וזהו שבשלשה דברים אלו ברא הקב״ה עולמו, כי התהוות העולמות הוא מבחי׳ דבר ה׳ שהיא בחי׳ ספור, והדבור מקבל ממחשבה שנק׳ ספר, שהוא נמשך מבחי׳ חכמה איה סופר, וזהו בראשית ברא והיינו ע״י שמחכמה נמשך לבחי׳ מחשבה וממחשבה לדבור)...

אך עם היות שהחכמה היא למעלה מבחי׳ בינה אעפ״כ חו״ב הם תרין ריעין דלא מתפרשין ואם כן צריך לחברם תמיד למטה ובאתעדל״ת אתערותא דלעילא וזהו ושאבתם מים בששון מים הוא בחי׳ חכמה תשאבו בששון שהוא בחי׳ בינה ובזה יתחברו בחי׳ חו״ב להיות תרין ריעין דלא מתפרשין, (וע׳ מ״ש במ״א בד״ה ראה אנכי נותן כו׳ [לקוטי תורה ראה יח, א ואילך] מענין זה איך שגם בעבודת ה׳ למטה באדם צ״ל ב׳ הבחי׳ דחו״ב יחד תמיד בחי׳ נקודה בהיכלי׳ וא״א להיות קיום בבחי׳ א׳ לבד כו׳ ע״ש).

14) תבונה ובינה: החילוק בין תבונה ובינה הוא (ראה לקו״ש חל״ט ע׳ 65), ד״בינה קאי על עצם הבנת הדבר שהאדם מושקע בהשכלת העיון, ו״תבונה״ קאי על מדריגת השכל כפי ששייכת להולדת המדות וזהו ד״תבונה״ הוא אותיות בן ובת (תניא פט״ז בהגה״ה), שהשכל והמוחין הם אב ואם, דהחכמה ובינה מוליד מדות שהם הבן (ז״א) והבת (מל׳) עיי״ש. וזהו שמבאר דבחי׳ בינה הוא ע״ד אות ס׳, ובחי׳ תבונה הוא ע״ד אות מ׳. ראה בהערות לקמן.

תבונה ובינה כידוע בענין[15] ס״מ דאפרסמון. וקדים במסוה מ׳ לס׳, הוא, המ״ס הזה הוא מן הה׳[16] ראשונה שבשם שקאי על בינה בכלל, שבהקדם הד׳ להו׳ הנה מהכאת[17] **הי׳ על ד׳** נעשה מ׳, ומהכאת **הי׳ על ו׳** נעשה ס׳. ואח״כ הוא אותיות ו״ה[18] דמסוה רומזים על זו״ן שהם אותיות ו״ה שבשם, שהם ג״כ בחי׳ כלים ולבושים לכסות ולהעלים.

כי הג׳ בחי׳ כלים[19], פנימים תיכונים חיצונים, הם בחי׳ בינה ז״א ומלכות, והם ג״כ בחי׳ אותיות דמחשבה דיבור ומעשה, גם ג׳ בחי׳ אותיות[20], אתוון רברבן, בינונים, זעירין.

אמנם במ״ס דאות ה׳ ראשונה, חושבין בהכאת **י׳ על ד׳ ו׳** דציור הה׳, שנעשה מ׳ ס׳, ובו״ה זו״ן אין חושבין זה, הוא, כי באמת הכלי והלבוש לכסות על האור וקרני ההוד דחכמה הוא בינה בכלל שהיא המכסה ומעלים על האור דחכמה. ומהיכן היא נעשית המ״ס דבינה, הוא מצמצום והתעבות האור דחכמה גופא, כי מצמצום והתעבות האור, דהיינו מבחי׳ האחרונה שבו בכלל, נעשה הכלי ולבוש, ועיין באגה״ק[21] פכ״ט בד״ה אשת

---

15) ראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש״ס ע׳ קלח וז״ל: והנה יש ב׳ בחי׳ מקיף, א׳ מקיף הרחוק שאין בו שום אחיזה, ואין לו שייכות להאור פנימי, שלא נמשך ממנו אור פנימי, והוא כמו אות ס׳ שהוא סתום לעולם ועגול מכל צד שאין בו שום אחיזה, והוא סתום לעולם, שאינו נפתח, שענין פתיחה מורה על המשכה בפנימיות, ב׳ מקיף הקרוב שיש בו קצת אחיזה ויש לו שייכות לאור פנימי שממנו נמשך אח״כ אור פנימי. והוא כמו אות מ׳ סתומה שאם שהוא סתום שמורה על בחי׳ מקיף שהוא בהעלם, אך הרי הוא מרובע שמורה שיש לו התיישבות ויש בו אחיזה קצת. וממנו יומשך אח״כ בחי׳ אור פנימי. והוא מה שמ׳ סתומה יכולה להפתח ויעשה ממנו מ׳ פתוחה, שפתוחה מורה על שנמשך המשכה פנימית. ואלו הב׳ בחי׳ ס׳ ומ׳ הם בחי׳ ס״מ דאפרסמון, שהם בחי׳ אימא עלאה ס׳ ותבונה מ. ועיין בזה״ק פ׳ תרומה דקכ״ז ובמק״מ ורמ״ז שם, ובע״ח שער הזיווגים פ״ד. והם ג״כ בחי׳ לעתיד לבא ובחי׳ עולם הבא כמ״ש בע״ח שם פ״ה, והוא כי בחי׳ מקיפים הוא מבינה בכלל, כי בחי׳ או״פ הוא ז״א. מקיף הקרוב מ׳ סתומה הוא מתבונה דרביע על בנין עכ״פ, ומקיף הרחוק הוא מאימא עלאה אות ס׳, עי״ש.

ראה ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי ע׳ ב, ג. ספר המאמרים תער״ב ח״א עמוד תטז ואילך, אור התורה פרשת כי תצא ע׳ תתקנד, ספר המאמרים ה׳תש״כ ע׳ 20, ילקוט לוי יצחק עה״ת ח״ג ע׳ 530 ואילך.

16) פירוש: ציור אות ה׳ מחלקים לשנים, הקו העליון והקו מצד ימין נעשה אות ״ד״, והרגל קטן משמאל הוא כמו אות ״ו״, ביחד נעשה ציור אות ״ה״.

17) פירוש: דהנה חכמה - אות י׳ - בחי׳ ״אור״, וע״י הכאת האות י׳ (חכמה) על האות ״ה״ (בינה) מזה נעשה הכלים - האותיות. ובפרטיות האות ״ה״ גופא נתחלק לאות ד׳ ואות ו׳ כנ״ל, הנה ע״י הכאת ה״י״ על האות ד׳, היינו י׳ פעמים ד׳ הוא (10 × 4 = 40) האות ״מ״, וע״י הכאת ה״י״ על האות ו׳ (הרגל הקטן שבתוך האות ה׳) היינו י׳ פעמים ו׳ (10 × 6 = 60) נעשה האות ״ס״.

18) ראה תניא - אגרת התשובה פרק ד, דאותיות יהו״ה הם רמז להעשר ספירות (וכוחות), י׳ בחי׳ חכמה, ה׳ ראשונה - בינה, ו׳ בחי׳ ז״א - הששה מדות, ה׳ אחרונה מלכות - דיבור, ע״ש.

19) כנ״ל בהערה 13, דבחי׳ חכמה הוא ה״אור״ האלקות שבהשכל ואינו נרגש שם בחי׳ ״כלים״ - האותיות, דבדרגא זו האותיות מגלים את האור, ורק מבחי׳ בינה (השכל) וז״א (המדות) ומלכות (מחדו״מ) שם נרגש יותר האותיות והכלים, ובחי׳ בינה (השכל) הוא ה״פנימיות״ והחיות של המדות, ובחי׳ ז״א ה״תיכונים״ - ההרגש שבלב, ובחי׳ מל׳ (בחי׳ מעשה) זהו ה״חיצוניות״ וד״ל.

20) ראה ביאורי הזהר להצמח צדק ע׳ תקסז וז״ל: ידוע דאותיות גדולות הן בבחי׳ בינה, ואותיות בינוני׳ בז״א, ואותיות הקטנים במל׳, והיינו, לפי שבבינה הוא ריבוי האור שנק׳ רחובות הנהר שמתפשטת בהרחבה והתפשטות והעיקר מפני שהתגלות עתיק הוא בבינה ולכן נקרא עוה״ב, וע״כ גם האותיות דבינה שהם בחי׳ אחוריים הם בהתפשטות והרחבה לכן המה רברבן בתמונה שבכתב, משא״כ האותיות שבמלכות שמקבלת מזעיר אנפין ולא כמו בינה שמקבלת מא״א ועתיק כנ״ל, וזהו״ע ותקנא רחל באחותה ע׳ זהר ר״פ תרומה דקכ״ו ע״ב, וגם היא בחי׳ לבנה שנתמעט אורה, והיא תכלית וסוף כל דרגין להיות מקור לנבראים בעלי גבול ולכן נקראת הקטנה ה׳ קטנה כמ״ש בתו״א [כט, ד] סד״ה בכ״ה בכסלו וזהו ענין בהבראם ה׳ זעירא, משא״כ ה׳ גדולה לאה כו׳, לכן גם האותיות שלה הם אתוון זעירין בצמצום וקטנות וכו׳.

ואותיות בינונים הם בז״א שהוא ממוצע בין אתוון רברבין ובין אתוון זעירין, שלגבי המלכות הרי האותיות גדולים כי זהו ענין יחודא עילאה ולגבי אתוון רברבין דע״ק הרי ז״א נחשב כמו יחו״ת, כי ז״א לגבי עתיקא כאלקים חשוב כמ״ש [לקו״ת דרושים לש״ת סו, א] בביאור ע״פ שובה ישראל, וזהו ענין ההפרש*) בין אלפא ביתא דאל ברוך שאומרים בחול ובין אלפא ביתא דאל אדון שאומרים בשבת כמ״ש בזהר תרומה דקל״ב ע״א, והיינו לפי שבשבת נמשך א״ב דאתוון רברבין לכן מכל אות נמשך ה׳ תיבין משא״כ מאתוון זעירין ועיין בזהר בראשית ד״ג ע״א. עי״ש.

*) ראה לקמן סי׳ צו הערה 5.

21) אגרת הקדש - תניא - ע׳ קמח, ב וז״ל: מבואר בזהר ומובן לכל משכיל, כי להיות שנפש רוח ונשמה שבאדם הן בחי׳ נבראים וא״א לשום נברא להשיג שום השגה בבורא ויוצר הכל א״ס ב״ה וגם אחרי אשר האיר ה׳ מאורו ית׳ והאציל בבחי׳ השתלשלות מדרגות רבות מדרגה אחר מדרגה בבחי׳ צמצום עצומים ולבושים רבים ועצומים הידועים לי״ח ונקראים באד״ר בשם שערות וכדכתיב בדניאל ושער רישיה כעמר נקא כו׳.

אעפ״כ לא יכלה הנפש או הרוח ונשמה למסבל האור כי טוב ומתוק האור וכו׳ כמ״ש לחזות בנועם ה׳ לשון נעימות ועריבות ומתיקות ותענוג עצום לאין קץ כמ״ש אז תתענג על ה׳ והשביע בצחצחות כו׳ לשון צחה צמא כמ״ש בזהר, ואין בכחה לקבל הנעימות ועריבות הצחצחות שלא תצא מנרתקה ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה, אם לא שמבחי׳ אור זה עצמו תשתלשל ותמשך ממנו איזו הארה מועטת בדרך השתלשלות מדרגה אחר מדרגה בצמצומים רבים עד שיברא ממנה לבוש אחד נברא מעין מהות אור זה להלביש הנפש רוח ונשמה ודרך לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל ליהנות מזיו אור זה ולהשיגו ולא תתבטל ממציאותה וכמשל הרואה בשמש דרך עששית זכה ומאירה וכו׳ וכמ״ש ויבא משה בתוך הענן ויעל כו׳ שנתלבש בענן ועלה וראה דרך הענן וכו׳ כמ״ש בזח״ב דר״י ורכ״ט.

והנה אור זה . . הנה יש בו מעלות ומדרגות רבות מאד גבוה מעל גבוה

חיל עטרת בעלה ע״ש. זהו מה שאותיות מ״ס שהם הד׳ והו׳ דהה׳ ראשונה הם מהכאת הי׳ דחכמה על הד׳ ו׳, והוא ע״ד שמהאור מצמצומו והתעבותו נעשה הכלי.

ואותיות ו״ה[22] הרומזים על ז״א ומלכות הוא מה שבחי׳ מ״ס דבינה מתגלה בזו״ן שהם נגלות כמ״ש[23] והנגלות ו״ה נגלות, כי הרי זו״נ נגלות מהאֵם דבינה. והיינו שבחי׳ מ״ס דבינה שהוא בהעלם עדיין, ע״ד כמו שמחשבה הוא בהעלם, מתגלה זה בזו״ן שהם ו״ה.

וז״א הוא בחי׳[24] חסדים, בחי׳ אור שם מ״ה[25], שמחסדים ואור אין משם עדיין יניקה ללעו״ז בחי׳ עץ[26] החיים שכולו טוב. ומלכות היא בחי׳[27] גבורות והעלם, שם[28] ב״ן, שמהגבורות יש יניקה ללעו״ז, והיא בחי׳ עה״ד שממנו יש יניקה ללעו״ז.

והוא, כי מ״ס דבחי׳ בינה, שבבינה הוא הוי׳[29] בניקוד אלקים שמינה דינין מתערין בסופה, בעצמה היא רחמים, אך הדינין מתערין בסופה, בסופה הוא מהבת דמלכות שנולדה[30] ממנה, ולא מהבן דז״א שנולד ממנה, כי הדכורא הוא בחי׳ חסדים עדיין.

וזהו שמצינו בגלות מצרים דפרעה עומד על היאור

אך הארה מועטת היורדת מדרגה אחר מדרגה לברוא לבוש זה היא מבחי׳ מדרגה האחרונה שבאור זה ונקראת בשם מדרגה החיצונה ואחוריים דרך משל כמ״ש בזהר דר״ח ע״ב (עיין בס׳ מק״מ) ור״י ע״ב, ע״ש.

22) ראה עד״ז ספר המאמרים תער״ב חלק ג׳ ע׳ א׳עדר ואילך.

23) נצבים כט, כח, ״והנגלות לנו ולבנינו״.

24) ראה סידור עם דא״ח עמוד קלא, ב. ועוד.

25) אור שֵׁם מ״ה. פירוש: שֵׁם מ״ה הוא שֵׁם הוי׳ במילוי אלפי״ן (אות אל״ף - ראה עץ חיים שער ה, רפ״א. שער יח ספ״א. ועוד) והוא: יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א בגי׳ 45 - מ״ה, בגי׳ ״אדם״.

26) ראה תניא אגרת הקודש סימן כו. אור התורה (בראשית חלק ג) פ׳ נח ע׳ תקצז ב׳ ואילך.

27) ראה תניא - שער היחוד והאמונה פרק ו ופרק ז וז״ל: והנה שם אלקים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלקים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי״ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי״ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות..., הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהי׳ העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי׳ עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם זה הוא המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו, ע״ש.

וראה מאמרי אדמו״ר האמצעי דברים חלק א׳ ע׳ ריח, ובהנסמן שם. דרך מצותיך כה, ב ואילך.

28) ב״ן הוא בחי׳ מלכות, אחד הביאורים דשֵׁם ב״ן הוא בחי׳ מלכות, דהרי אין מלך בלא עם מלשון גחלים עוממות (כנ״ל, תניא - שער היחוד והאמונה פ״ז), דהיינו עולם בבחי׳ יש ודבר נפרד, דהחיות אלקי בהעלם, ואינו נרגש בהנברא.

והנה שֵׁם ב״ן הוא יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה, היינו דהאותיות של השֵׁם וה״מילוי״ הוא בשוה, י׳ הוא מספר 10 וכן ו״ד הוא מספר 10, וכן אות ה (5) והמילוי הוא ״ה״, וכן ו (6) והמילוי ו, וכן ה-ה, והוא רמז על בחי׳ מלכות, דהדבר גשמי אין נראה חילוק בין הצורה החיצונה והפנימיות, וד״ל.

29) היינו שבעצם הוא שֵׁם הוי׳ בחי׳ אור וגילוי, רק שהניקוד הוא שֵׁם ״אלקים״ המורה, שבסופה דינין מתערין מיני׳. ראה לקוטי תורה נצבים נא, א ואילך. תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק א׳ ע׳ צח.

וראה אור התורה ואתחנן ע׳ קכב וז״ל: בבחי׳ שמו הגדול יש ב׳ בחי׳, הא׳ מצד עצמו הוא אור א״ס ממש, הב׳ מה שנכלל בו ג״כ כח הספירות שהוא הכח להאיר בבחי׳ גבול, וזהו ע״ד שבבינה דאצי׳ הוא שם הוי׳ בניקוד אלקים, ופי׳ בזח״ג פ׳ אחרי דס״ה ע״א שמצד עצמה היא הוי׳ בחי׳ רחמי׳, אך לפי שממנה דינין מתערין הוא בניקוד אלקים,

ובמ״א כתבתי שי״ל עוד הטעם כי הוי׳ הוא האורות דאצי׳, ושם אלקים הוא הכלי, והכלים הם ג׳ בחי׳ לנר״נ שמתחילי׳ מבינה עד מל׳ היינו בינה ז״א ומ׳, וא״כ ע״י בינה הוא התחברות האור עם הכלי לכן הוא הוי׳ בניקוד אלקים שזהו מורה על חיבור אור בכלי, אבל חכמה נק׳ הוי׳ לבד כי שם רק איהו וחיוהי חד למעלה מבחי׳ גרמוהי, שהם כלים דנר״נ כו׳ עי״ש.

30) ראה תורת מנחם התוועדויות ה׳תשכ״ג חלק ב׳ ע׳ 274 וז״ל: מבואר בדרושי חסידות*) (מיוסד על מ״ש בכתבי האריז״ל) בפירוש הכתוב ״אם בן הוא והמתן אותו״:

כוונת המצריים היתה לעכב הלידה וההתגלות דבחי׳ ז״א - ״(אם) בן (הוא)״, דקאי על ז״א, ״והמתן אותו״ - כי, כאשר בחי׳ ז״א הוא בהתגלות, אזי לא יכולה להיות יניקה ללעו״ז (מצרים), ורק כאשר בחי׳ ז״א הוא בהעלם ובאופן של עיבור בבחי׳ בינה, אזי יכולים גם המצריים לקבל יניקה.

ויש לקשר זה עם כללות הענין דגלות מצרים שנמשל לעיבור, כמו הולד במעי אמו שראשו מקופל בין ברכיו כו׳ (נדה ל, ב), שזהו״ע דתלת כלילן גו תלת כו׳**), שג׳ הבחי׳ דחב״ד (מוחין) וג׳ הבחי׳ דחג״ת (מדות) הם בהעלם בבחי׳ נה״י. והיינו, שבגלות מצרים הי׳ נתינת מקום לסדר כזה שבחי׳ ז״א (מדות) הוא בהעלם, ובמילא יכולה להיות יניקה למצרים כו׳.

וביאור הענין בעבודת האדם:

גלות מצרים, שבחי׳ ז״א הוא בהעלם - ענינו הוא העדר ההרגש במדות שבלב (ז״א). והיינו, שאע״פ שיודע ומבין ומשיג מ״ש בספרים כו׳, מ״מ, כיון שזהו רק באופן של ידיעת המציאות, ולא השגת המהות, לכן, אין זה פועל אצלו לידת והתגלות המדות.

וענין זה נעשה ע״י פרעה מלך מצרים כפי שהוא בנפש הבהמית - פרעה אותיות הערף, שהו״ע מיצר הגרון, שמעכב המשכת ופעולת המוחין במדות. עי״ש.

*) ראה תו״ח שמות לו, א ואילך. אוה״ת שם (כרך ז) ס״ע ב׳תקב ואילך. שם (כרך ח) ס״ע ב׳תתמה ואילך.

**) ראה זח״ב נ, סע״א. ע״ח שער הכללים פ״ב. וראה ד״ה זה בתורת מנחם התוועדויות ה׳תשכ״ג חלק ב׳.

דבינה[31], מפני שדינין מתערין מינה, הנה שֶׁם על ישראל שרי[32] מסים, מסים דוקא, בחי׳ מ״ס דבינה. (ועיין בע״ח שער הזיווגים פ״ו בענין שר[33] של שכחה מ״ס שמו).

ובאיזה אופן יינק מהמ״ס הזה, הוא באמצעות הבת[34] דמלכות, ולא באמצעות הבן דז״א, שלכן גזר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו שיוחזר[35] למקורו להיאור דבינה האֵם המולדת אותו, כי באמצעות הבן דז״א לא יוכל ליינק. וכל הבת דמלכות[36] תחיון, שבאמצעות הבת מלכות שהיא בחי׳ גבורות ודינים, שם אדנ״י אותיות דינא[37], יקבל יניקא ח״ו.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד רצט

31) ראה תורה אור (פרשת וארא) עמוד נח, ב ואילך. וז״ל: בחי׳ מצרים הוא מצר מי. פי׳ כי מבואר בלק״ת פ׳ וישב (ד״ה ועתה נבאר סוד יוסף) כי הגרון נק׳ ארץ מצרים כי הוא מקום יותר צר שבכל האדם, כי הלא ג׳ מוחין* ברדתן ובהתפשטותן למטה בגוף שם מתרחבים לכל רוחב הגוף בג׳ קוים. אמנם בהיותם בגרון דהיינו ברדתם מהראש להגרון קודם התפשטותם בגוף שם הם במקום צר עד קצה האחרון ושם הוא סוד מצרים ומהאחוריים הי׳ יניקת מצרים. וזה ענין פרעה אותיות הערף. וזהו ופרעה עמד על היאור. כי היאור הוא יסוד דאימא הנמשך דרך הגרון עד חזה דז״א ובו מלובש מוח הדעת. ופרעה שהוא הערף בחי׳ גרון עומד על היאר ממש. וענין יצ״מ הוא יציאת המוחין ממצר הגרון בהתפשטות בגוף ומשם הם נמשכים בבחי׳ מל׳ שהיא ארץ טובה ורחבה מקום רחב. משא״כ הגרון הוא בחי׳ מצרים מקום צר כנ״ל...
וזהו ג״כ הפסוק ופרעה עמד על היאור, ובעבודת ה׳ היינו בחי׳ רצונות הזרות המעכבים גילוי המדות כו׳. ע״ש. ראה הערה 35. ילקוט לוי יצחק עה״ת ח״ג סימן קג הערה 11.
*) ראה לעיל סי׳ ו הערה 11. ילקוט לוי יצחק עה״ת ח״ג סימן מא הערה 1. סימן קלח.
32) ראה לקוטי תורה להאריז״ל פרשת שמות ד״ה ויאמר מלך מצרים וז״ל: וכוונת פרעה לבטל הארת המוחין דז״א לכן אם בן הוא והמתן אותו, אבל הבת דהיינו הנוקבא תחיון כדי שיינקו השפע ויקח הוא כל השפע עכ״ל. ראה הערה 35. 36.
33) ראה עץ חיים שער טו וז״ל: שר של שכחה נקרא מ״ס . . וזהו סוד שארז״ל (חגיגה ט:) אינו דומה שונה פרקו ק׳ פעמים לשונה פרקו ק״א פעמים, לפי שעד ק׳ פעמים יש לו שליטה כמנין מ״ס ולא יותר ע״ש.
וראה אור התורה נ״ך עמוד תקלג-ד וז״ל: בכי״ק פרשת ואתחנן ע״פ פן תשכח את הדברים . . כ׳, כשתסתכל במלת זכר ובמלת שכח* תמצא מספר ק״א ביניהם והרוצה לבטל השכחה יחזור על למודו ק״א פעמים כו׳ כי בכל פעם שיחזור הוא מחסר ומחליש כח א׳ מכחותיו (של מלאך הממונה על השכחה) וכשחזר ק״א פעמים החליש כל כחותיו היתירים ונכנס תחת יד המלאך הממונה על הזכרון כו׳ עכ״ל. ועמ״ש מענין שכחה וזכרון ע״פ ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, ע״ש. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סי׳ מד.
וראה הביאור באור התורה פרשת עקב עמוד תריט בענין ״סם חיים״. (לקוטי תורה פרשת ראה עמוד כב, ג שמבאר ענין ״סם חיים״ – שונה פרקו מאה וא׳ פעמים).
*) פירוש: זכר (בגימטריא 227), שכח (328), והחילוק ביניהם (227 – 328) = 101, מספר ק״א.
34) ראה בהחילוק בין בן ובת: תורת חיים (לאדמו״ר האמצעי) שמות חלק א׳ עמוד כו, א ואילך. אור התורה שמות כרך ז׳ ע׳ ב׳תקט ואילך. כרך ח׳ ע׳ ב׳תתמו. ספר המאמרים תרמ״ב ע׳ שעח. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ג׳ סי׳ צד.
35) ראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש״ס ע׳ עו וז״ל: מ״ש כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, שחוזרים המוחין דהבן ז״א להיאור דבינה – שלא יומשך המוחין לז״א ע״ש.
36) נמצא דבעבודת ה׳ כוונת פרעה שהוא מקור הקליפה, הוא:
א) ע״י השרי מסים – מ״ס, רצה לפעול שיהי׳ בחי׳ ״אחוריים״ דבחי׳ בינה ותבונה, היינו שיתעלם האור דחכמה ועי״ז יהי׳ העלם והסתר.
ב) והגזירה דכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו הוא לנגד בחי׳ הז״א (המדות) שלא יולד מדות – אהבת ה׳ ויראת ה׳.
ג) ״וכל הבת תחיון״, בחי׳ המלכות (מעשה), דכשחסר הכוחות דנשמה של בינה והמדות שבלב אז חסר במעשה המצוות וכו׳, ואז פרעה והקליפות יונקים שהם בחי׳ דינא וד״ל.
37) כנ״ל בהערה 27. וראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה׳תשי״ט ע׳ ריג ועוד.

אגרות קודש

ב״ה, כ״א טבת, תשי״ג
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מו״מ באמונה מוה״ר משה שי׳ הכהן

שלום וברכה!

...אקוה אשר למותר לעוררו שביום א׳ כ״ד טבת הבע״ל הוא יום ההילולא של כ״ק אדמו״ר רבינו הזקן, בעל התניא והשולחן ערוך אשר במילא זהו יום זכאי להצלחה הן בענינים הנמצאים בתורת החסידות והן בענינים הנמצאים בתורת הנגלה, ומגלגלין זכות ליום זכאי לעשות התועדות, א ווארימען פארבריינגען ולהתחזק בהחלטות טובות באהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם, וזכות ביחוד בזה לכהנים שלהם נמסר מצות ברכת ישראל וברכה מתוך אהבת ישראל וכנוסח הברכה לברך את עמו ישראל באהבה (שו״ע בעל ההילולא סקכ״ח סי״ט) ולהמשיך בהמתברכים אה״י (זכרונות ע׳ שמג).

בברכה לבריאות הנכונה לו ולזוגתו שיחיו ולהצלחה בעניניהם הכלליים והפרטיים.

יב, כב – ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזת מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר

א. ולקחתם אגודת אזוב. איתא במכילתא ר"ש אומר ארבעה מזבחות היו משקוף ושתי המזוזות וסף שהוא אסקופה, וכבר כתבנו לעיל שמשקוף ושתי המזוזות היו נגד אברהם יצחק ויעקב כמבואר בזוהר (עי' ש"ר א, לו), יש לומר שדם אשר בסף על אסקופה יסוד הבית שמרמז על יוסף והוא כי אזוב מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא בבחינת יוסף, ואפשר שהי' לכפר על מכירת יוסף דכתיב בו (בראשית מב, כב) וגם דמו הנה נדרש ולכך נצטוו על דם מילה ודם פסח כדכתיב (יחזקאל טו, ו) ואומר לך בדמייך חיי, ועמ"ש לעיל עוד כי שתי המזוזות היו מרמזים על בתי מקדשים ראשון ושני והמשקוף על בית שלישי שיבנה במהרה בימינו, והסף הי' מרמז למזבח שבשילה שהי' בחלקו של יוסף.

פנים יפות

יב, מ – ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה

ב. ומושב בני ישראל. מצינו בגאולת מצרים שלשה קצים, והם: ת' שנה, ת"ל שנה, רד"ו שנה. ת' שנה נמנים מתחלת גרות זרע אברהם עם ענים ודלותם ולחצם של בניו, שנאמר: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה[1], ובזה נכלל גרות ועבדות. ת"ל שנה הם נמנים מיצחק משעה שנולד[2]. רד"ו שנה הם שישבו במצרים מנין רד"ו.

1) בראשית טו, יג.

2) כן מצאתי בכל ד"ר. אבל הוא תמוה מאד, כי כל המפרשים (רש"י וראב"ע בפירוש הארוך ורמב"ן) וגם המדרשים (סדר עולם פרק ג, מכילתא פסחא פרשה יד, ועיין תורה שלימה לך לך טו, הערה קמב) וגם הרמב"ם ב"אגרת תימן" (הוצ' מוסד הרב קוק עמוד קנד), וגם רבינו בתוכם (עיין לעיל פרשת לך לך טו בסוף פסוק יד), כולם פה אחד שמשנולד יצחק עד שיצאו ממצרים היו ארבע מאות שנה בשוה (והחשבון הוא בדיוק: יצחק הי' ס' שנה בלדת רבקה את יעקב, ויעקב הי' ק"ל שנה, וישראל עמדו שם רד"ו שנה, הרי ת). והחשבון ת"ל הוא מגזירת בין הבתרים. ואם כן איך יתכן חשבון זה של הר"ח, כי כן מסיים רבינו שדעה זו היא של הר"ח (ועיין לעיל בפרשת ויגש מו, ח, שגם כן רמז לשיטה זו, ע"ש ביאורים ד"ה וכבר ידעת). ולא מצאתי דעה זו שהוזכרה בשום מקום (והחכם שי"ר באספו את הליקוטים של פירוש ר"ח השמיטו, וגם בת"ש לא מצאתי רמז לשיטה זו). שוב ראיתי שב"תורת חיים" הרגיש בזה דמלידת יצחק לא היו אלא ת' שנה והניח בצ"ע. ועיין עוד בפירוש הקצר לראב"ע מה שמביא בשם רב סעדי' גאון שחשבון ת"ל הוא מיום שיצא אברהם אבינו מארץ כשדים. והחשבון ת' הוא מיום שעמד בו אברהם כשאמר לו השם "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". והנה מזה שנודע לנו כי ר"ח הלך בעקבות ר"ס. עוד תהי' התימה יותר גדולה למה חולק עליו בזה.

3) אחד מן המלאכים (רש"י).

4) דניאל ח, יג-יד.

5) היינו "ערב בקר" (שנאמר בדניאל ח, יד).

6) שהרי חצי 2300 הוא: 1150.

7) שם יב, יא.

8) שם יב.

9) יחזקאל לז, יא. – ועיין לעיל ברבינו בחיי פרשת לך לך יז, כ, שגם שם הביא מרבינו חננאל דברים יקרים מחזקים לב בגאולה העתידה.

וכן תמצא בגאולתנו העתידה שלשה קצים בספר דניאל: אלף ק"נ, אלף ר"צ, אלף של"ה, הוא שכתוב תחלה: ויאמר אחד קדוש[3] לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע שומם תת וקדש וצבא מרמס, ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש[4], חשוב ימים ולילות[5] ביחד, וכיון שנחלקם בימים הרי אלף ק"נ שנה[6], וכתיב: ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים[7], וכתיב אחריו: אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה[8].

והיתה הסבה מאת הקב"ה שהיתה גאולת מצרים על ג' קצים כדי לחזק ידינו הרפות בגלותנו זה, ושלא נאמר: אבדה תקותנו נגזרנו לנו[9], כי מאחר שנתברר לנו כי שלשה קצים אלו של גאולת מצרים שלשתן היו אמת, כי עלינו להאמין כי שלשה קצים המפורשין בדניאל בגאולתנו העתידה כלם אמת אע"פ שיש שם מדות וחשבונות מתחלפות, וע"כ נגזרו כאן וכאן ג' קצים, שאם יזכו יהיו נגאלין בראשון, ואם לא יזכו בראשון יזכו בשני, ואם לא יזכו בשני יזכו בשלישי, ואי אפשר שתאחר הגאולה מן הקץ הקצוב האחרון ואילך.

רבינו חננאל, מובא ברבינו בחיי

המשך ביאור למס' מגילה ליום שבת קודש עמ' א

1 אגב דינו של רבא בגבו והותירו, מביאה הגמרא מאמר בענין זה:
2 **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, בְּנֵי הָעִיר שֶׁהָלְכוּ לְעִיר אַחֶרֶת,**
3 **וּפָסְקוּ עֲלֵיהֶן אנשי אותה עיר צְדָקָה, נוֹתְנִין אותה לגבאי צדקה של**
4 **העיר אף שאינם דרים שם, שלא יחשדום שאינם נותנים צדקה**
5 **שפסקו עליהם, וּכְשֶׁהֵן בָּאִין לחזור לעירם, תובעים את הצדקה**
6 **שנתנו וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עִמָּהֶן, וּמְפַרְנְסִין בָּהּ עֲנִיֵּי עִירָן.**
7 **ראיה מברייתא: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, כמה מִבְּנֵי הָעִיר שֶׁהָלְכוּ לְעִיר אַחֶרֶת**
8 **וּפָסְקוּ עֲלֵיהֶן צְדָקָה, נוֹתְנִין, וּכְשֶׁהֵן בָּאִין לעירם מְבִיאִין אוֹתָהּ עִמָּהֶן**
9 **ומפרנסים בה עניי עירם. וְיָחִיד שֶׁהָלַךְ לְעִיר אַחֶרֶת וּפָסְקוּ עָלָיו**
10 **צְדָקָה, נותנה, וכשחוזר לעירו אינו נוטלה להביאה לעירו, אלא**
11 **תִּנָּתֵן לַעֲנִיֵּי אוֹתָהּ הָעִיר, שהיחיד בטל אצל המקום ודין צדקת יחיד**
12 **כשאר צדקות של בני העיר שהלך אליה.**
13 **הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַב הוּנָא גָּזַר תַּעֲנִיתָא על הציבור**
14 **על צרה שהיתה בעירו. עַל לְגַבֵּיהּ רַב חָנָה בַּר חֲנִילַאי שהיה דר**
15 **בעיר אחרת, וְכָל בְּנֵי מָתֵיהּ [–בני עירו], וּרְמוּ גבאי הצדקה עֲלֵיהוּ**
16 **צְדָקָה, וְיָהֲבוּ להם. כֵּי בָּעוּ רב חנה ובני עירו לְמֵיתֵי למקומם, אָמְרוּ**
17 **לֵיהּ לרב הונא, נוֹתְבָהּ לָן מַר את הצדקה שנתקבלה מעמנו, וְנֵיזוֹל**
18 **וּנְפַרְנֵס בָּהּ עֲנִיֵּי מָאתִין [–עירנו]. אָמַר לְהוּ, תְּנִינָא בברייתא, כַּמָּה**
19 **דְּכָרִים אֲמוּרִים שבני העיר לוקחים הצדקה לעירם, כְּשֶׁאֵין שָׁם**

◆ יום ראשון כ"ט טבת ◆

י (א) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִּי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ:**

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוּל לְוָת פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא יַקָּרִית יָת לִבֵּהּ וְיָת לִבָּא דְעַבְדּוֹהִי בְּדִיל לְשַׁוָּאָה אָתַי אִלֵּין בֵּינֵיהוֹן:

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה • וְהַתְרֵה בּוֹ. שִׁתִּי • שִׂימִי, שֶׁאָשִׁית אֲנִי.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 65)

וְהַתְרֵה בּוֹ (רש"י י, א) מְבֹאָר בַּ'תַּנְיָא', שֶׁאַף מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שֶׁ"אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה", הִנֵּה "אִם דָּחַק וְנִתְחַזֵּק . . וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - מְקַבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ". וְאַף כָּאן, גַּם לְאַחַר שֶׁהִכְבִּיד ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה, עֲדַיִן הָיְתָה בְּיָדוֹ הַבְּחִירָה לְהִתְחַזֵּק וְלָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה. זֶהוּ **וְהַתְרֵה בּוֹ** – הַקָּבָּ"ה הִכְבִּיד אֶת לֵב פַּרְעֹה כְּדֵי **לִשְׁלֹל** מִמֶּנּוּ אֶת הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁל תְּשׁוּבָה; אַף רַשִּׁ"י מְגַלֶּה שֶׁעֲדַיִן הָיָה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּטָּרָה שֶׁל הַתְרָאָה הִיא, בְּדֶרֶךְ כְּלָל, שֶׁהָאָדָם **יְקַבֵּל** אוֹתָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת בא פרשת תש"מ – מתוך 'התקשרות')

בֹּא אֶל פַּרְעֹה (י, א)

מַדּוּעַ נוֹקֵק הַכָּתוּב לְשׁוֹן 'בֹּא' וְלֹא כְּפִי שֶׁלִּכְאוֹרָה מַתְאִים יוֹתֵר – 'לֵךְ'?

הַהֶסְבֵּר הוּא, שֶׁפָּרָשָׁתֵנוּ מְסֻפֶּרֶת עַל הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם, וְעַל כָּךְ רוֹמֵז הַכָּתוּב כִּי עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא בְּאֹפֶן שֶׁל 'בֹּא' – מְקָרֶבֶת אֶת הַגְּאוּלָה.

כַּאֲשֶׁר אָדָם קוֹבֵעַ עִתִּים לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, יִתְּכֵן שֶׁאָמְנָם הוּא 'הוֹלֵךְ' אֶל הַלִּמּוּד וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, אַךְ הַלִּמּוּד אֵינוֹ פּוֹעֵל וּמַשְׁפִּיעַ עָלָיו, וְהוּא וְהָעִנְיָן הַנִּלְמָד נִשְׁאָרִים שְׁנֵי דְּבָרִים נִפְרָדִים. עַל כָּךְ נֶאֱמַר בֹּא – עַל הָאָדָם 'לְבוֹא' אֶל הַלִּמּוּד, שֶׁהִתּוֹכֶן הַנִּלְמָד 'יָבוֹא' וְיִכָּנֵס בִּפְנִימִיּוּתוֹ, וְהָעִנְיָן יַשְׁפִּיעַ עָלָיו וְיִתְאַחֵד עִמּוֹ בְּהִתְאַחֲדוּת גְּמוּרָה. זוֹ גַּם צְרִיכָה לִהְיוֹת הַשְּׁאִיפָה בְּכָל עִנְיְנֵי עֲבוֹדַת ה' – הִתְאַחֲדוּת וְהִתְקַשְּׁרוּת פְּנִימִית בֵּין הָעוֹבֵד לָעֲבוֹדָה.

עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת ה' בִּבְחִינַת "בֹּא", מְחִישִׁים אֶת בּוֹא הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות מוצאי ש"ק פרשת וארא תשל"ח – מתוך 'התקשרות')

כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ (י, א)

גְּזֵרוֹת פַּרְעֹה וְקֹשִׁי גְּלוּת מִצְרַיִם לֹא בָּאוּ מֵרְצוֹנוֹ הַחָפְשִׁי שֶׁל **פַּרְעֹה** אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה הִכְבִּיד אֶת לִבּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְגַּלּוּ נִסֵּי ה' וְנִפְלְאוֹתָיו.

כְּשֶׁיְּהוּדִי נִתְקָל בְּ'מֵיצַר' – בִּדְבָרִים הַמּוֹנְעִים אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא, יִתֵּן אֶל לִבּוֹ שֶׁמְּקוֹר הַמְּנִיעוּת הוּא לְמַעֲשֶׂה הַקָּבָּ"ה עַצְמוֹ, הַמְבַקֵּשׁ לְנַסּוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּגַלֶּה אֶת כֹּחוֹת נִשְׁמָתוֹ.

(ב) **וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה:**

ב וּבְדִיל דְּתִשְׁתְּעֵי קֳדָם בְּרָךְ וּבַר בְּרָךְ יָת נִסִּין דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וְיָת אַתְוָתַי דִּי שַׁוֵּיתִי בְּהוֹן וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ **הִתְעַלַּלְתִּי • שִׂחַקְתִּי, כְּמוֹ:** (במדבר כב) "כִּי הִתְעַלַּלְתָּ בִּי", (שמואל א ו) "הֲלוֹא כַּאֲשֶׁר הִתְעַלֵּל בָּהֶם", הָאָמוּר בְּמִצְרַיִם. וְאֵינוֹ לְשׁוֹן פּוֹעֵל וּמַעֲלָלִים – שֶׁאִם כֵּן, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב עוֹלַלְתִּי – כְּמוֹ: (איכה א) "וְעוֹלֵל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ לִי", "אֲשֶׁר עוֹלַל לִי".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) **כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ.** הוֹדִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה שֶׁהוּא הִכְבִּיד אֶת לִבָּם עַתָּה אַחֲרֵי שֶׁפָּחֲדוּ מִמֶּנּוּ בַּבָּרָד וְהִתְוַדּוּ עַל עֲוֹנָם (לעיל ט׳, כ"ז. ל׳.). וְאָמַר לוֹ: הַטַּעַם כִּי עָשִׂיתִי כֵּן, "לְמַעַן שֶׁאָשִׁית בְּקִרְבָּם אֵלֶּה הָאוֹתוֹת" אֲשֶׁר אֲנִי חָפֵץ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם שֶׁיֵּדְעוּ מִצְרַיִם אֶת גְּבוּרָתִי, לֹא שֶׁאֶעֱנִישׁ אוֹתָם יוֹתֵר מִפְּנֵי הַכֹּבֶד הַזֶּה. וְעוֹד "כְּדֵי שֶׁתְּסַפֵּר אַתָּה וְכָל יִשְׂרָאֵל לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים כֹּחַ מַעֲשַׂי", **וְתֵדְעוּ כִּי אֲנִי ה',** (פסוק ב׳.) וְכָל אֲשֶׁר אֶחְפֹּץ אֶעֱשֶׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. תורה ב

(ב) וְטַעַם **הִתְעַלַּלְתִּי** "כִּי אֲנִי מְצַחֵק בּוֹ", שֶׁאֲנִי מַכְבִּיד אֶת לִבּוֹ וְעוֹשֶׂה

(ג) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי:**

ג **וַאֲתָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמָרוּ לֵהּ כְּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיהוּדָאֵי עַד אִמָּתַי מְסָרֵב אַתְּ לְאִתְכְּנָעָא מִן קֳדָמָי שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי:**

רש"י ◄ **לֵעָנֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְאִתְכְּנָעָא, וְהוּא מִגִּזְרַת עָנִי, מֵאַנְתָּ לִהְיוֹת עָנִי וְשָׁפָל מִפָּנַי.

(ד) **כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ:**

ד **אֲרֵי אִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא יָת עַמִּי הָא אֲנָא מַיְתִי מְחָר גּוֹבָא בִּתְחוּמָךְ:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך ו, עמוד 65 – מתוך 'לקראת שבת')

בְּכָל מַצָּב יְכוֹלִים לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה

בִּתְחִלַּת פֵּרָשָׁתֵנוּ הוּבְאוּ דִּבְרֵי מֹשֶׁה אֶל פַּרְעֹה בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה "כִּי אִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת עַמִּי, הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ" (י, ד).

וִידוּעָה הַקּוּשְׁיָא, דַּהֲרֵי כָּתוּב לִפְנֵי זֶה "אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ", שֶׁהַטַּעַם שֶׁמַּאֵן פַּרְעֹה לְשַׁלֵּחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מִכֹּיוָן שֶׁהַקָּבָּ"ה חִזֵּק אֶת לִבּוֹ, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ נֶעֱנַשׁ בָּאַרְבֶּה מִטַּעַם שֶׁמַּאֵן לְשַׁלֵּחַ, הֲרֵי זֶה לֹא הָיָה בִּבְחִירָתוֹ?

וְיֵשׁ לְתָרֵץ עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּ'אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה' (פרק יא) שֶׁאַף מִי שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו "אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה" (יומא פה, ב במשנה), הִנֵּה "אִם דָּחַק וְנִתְחַזֵּק וְנִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה מְקַבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ". דְּהַיְנוּ, דְּאַף מִי שֶׁמִּלְּמַעְלָה מַכְבִּידִים עָלָיו הַתְּשׁוּבָה, מִכָּל־מָקוֹם עֲדַיִן יֵשׁ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּחִירָה "לְהִדָּחֵק" וְלָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ לְפַרְעֹה, שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁ"הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ" הוּא שֶׁמִּלְּמַעְלָה הִקְשׁוּ עָלָיו לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, אֲבָל לֹא לָקְחוּ מִמֶּנּוּ אֶת מִשְׁפַּט הַבְּחִירָה, וַעֲדַיִן הָיָה יָכוֹל "לְהִדָּחֵק" וְלָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וּלְשַׁלֵּחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה הוּא נֶעֱנַשׁ.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה נִפְלָאָה אֵלֵינוּ, שֶׁאִם בְּנוֹגֵעַ לְפַרְעֹה שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּמוּר, אוֹמֶרֶת לָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁהָיָה בְּכֹחוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְשָׁמָה קְדוֹשָׁה שֶׁ"אֲפִילוּ בִּשְׁעַת הַחֵטְא הָיְתָה בְּאֶמְנָה אִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ" (תניא סוף פרק כד) שֶׁבְּכָל מַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, בִּיכָלְתּוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וּלְהִתְקָרֵב לַהַקָּבָּ"ה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַנִּקְמוֹת בּוֹ, כְּטַעַם: יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק ה' יִלְעַג לָמוֹ (תְּהִלִּים ב', ד').

וְהִנֵּה הוֹדִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַתָּה לְמֹשֶׁה מַכַּת הָאַרְבֶּה וְשֶׁיַּגִּיד אוֹתָהּ לְפַרְעֹה, כִּי מַה טַּעַם **בֹּא אֶל פַּרְעֹה,** כִּי לֹא יֵאָמֵר לוֹ כְּלוּם, וְלֹא נִזְכַּר רַק בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה אֶל פַּרְעֹה, כִּי הַכָּתוּב קִצֵּר בָּזֶה. וְכֵן קִצֵּר לְמַעְלָה בְּמַכַּת הַבָּרָד שֶׁסִּפֵּר דִּבְרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶל מֹשֶׁה: הִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו (לְעֵיל ט', י"ג), וְלֹא הִזְכִּיר דִּבְרֵי מֹשֶׁה אֶל פַּרְעֹה כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (לְעֵיל ט', י"ח־י"ט), וְסִבַּת זֶה שֶׁלֹּא יִרְצֶה לְהַאֲרִיךְ בִּשְׁנֵיהֶם, וּפַעַם יְקַצֵּר בָּזֶה וּפַעַם בָּזֶה.

וּבֵאֵלֶּה שְׁמוֹת רַבָּה (י"ג, ה') רָאִיתִי: **וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ,** הוֹדִיעוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מַה מַּכָּה יָבִיא עֲלֵיהֶם, וְכָתַב אוֹתָהּ מֹשֶׁה בְּרֶמֶז, **וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן בִּנְךָ,** זוֹ מַכַּת הָאַרְבֶּה, כְּמָה דְּתִימַר עָלֶיהָ לִבְנֵיכֶם סַפְּרוּ וּבְנֵיכֶם לִבְנֵיהֶם וְגוֹ' (יואל א', ג'). תורה ג

(ג) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.** כָּתַב רַבִּי אַבְרָהָם יָדֵעְנוּ כִּי לְעוֹלָם לֹא יָבֹא מֹשֶׁה אֶל פַּרְעֹה בְּלֹא אַהֲרֹן עִמּוֹ כִּי הוּא הַמֵּלִיץ, אֲבָל הִזְכִּיר עַתָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בַּעֲבוּר שֶׁצִּוָּה פַּרְעֹה לְהָשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם וְגֵרֵשׁ אוֹתָם בְּאַחֲרוֹנָה, שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵּן בְּכָל הַמַּכּוֹת. תורה ד

(ד־ה) **הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה.** אָמְרוּ הַמְּפָרְשִׁים (הראב"ע בשם יפת בפסוק ה'.) שֶׁהָיוּ יָמִים רַבִּים בֵּין מַכַּת הַבָּרָד לְמַכַּת הָאַרְבֶּה בַּעֲבוּר: **הַצִּמַּח לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה.** וְעַל דַּעְתִּי לֹא הָיוּ יָמִים רַבִּים בֵּינֵיהֶם, רַק מְעַט, כִּי בַּיָּדוּעַ הוּא שֶׁלֹּא נִמְשַׁךְ דִּין הַמַּצְרִיִּים יוֹתֵר מִשָּׁנָה, כִּי מִשְּׁנוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ יְוֻדַּע זֶה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת (ב', י'): מִשְׁפַּט הַמַּצְרִים בְּמִצְרַיִם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְכֵן אָמַר: **יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן הַבָּרָד** (פסוק ה'.). וּכְתִיב: **אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד** (פסוק י"ב.), כִּי הָיְתָה הַשָּׁנָה הַהִיא בְּעַצְמָהּ, אִם כֵּן הָיָה הַבָּרָד בְּחֹדֶשׁ אֲדָר בַּשָּׁנָה הַהִיא, לֹא מִקֹּדֶם לָכֵן, כִּי הַשְּׂעוֹרָה אָבִיב וְהַחִטָּה אֲפִילָה וְלֹא יַזִּיק אֵלֶיהָ אִם יַכֶּה הַבָּרָד מַה שֶּׁצָּמַח מִמֶּנָּהּ כִּי תָּשׁוּב וְתַצְמִיחַ. וַעֲדַיִן לֹא פָּרְחָה הַגֶּפֶן וְלֹא הֵנֵצוּ הָאִילָנוֹת, וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב: **וְאֵת כָּל עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר** (לְעֵיל ט', כ"ה.), כִּי שָׁבַר הָעֲנָפִים וְהַפְּאֵרוֹת. וְאַחֲרֵי כֵן בְּחֹדֶשׁ יָמִים בְּנִיסָן צָמְחָה הַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת, וְהִיא הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָהֶם מִן הַבָּרָד, וְהִתְחִילוּ הָעֵצִים לְהוֹצִיא פֶּרַח וְהַנִּצָּנִים נִרְאוּ. וְזֶה טַעַם **הַצִּמַּח,** כִּי בָּא הָאַרְבֶּה וְאָכַל פִּרְחֵיהֶם וְהִשְׁחִית הַכֹּל אֲשֶׁר לֹא הִשְׁאִיר לָהֶם פֶּרַח אוֹ צִיץ, וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה

(ה) וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ
וְאָכַל ׀ אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד
וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:

ה וַחֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְּאַרְעָא וְלָא יִכּוּל לְמֶחֱזֵי יָת אַרְעָא וְיֵכוּל יָת שְׁאָר שֵׁזְבְתָּא דְּאִשְׁתָּאַר לְכוֹן מִן בַּרְדָּא וְיֵכוּל יָת כָּל אִילָנָא דְּאַצְמַח לְכוֹן מִן חַקְלָא:

רש"י◄ אֶת עֵין הָאָרֶץ • אֶת מַרְאֵה הָאָרֶץ. וְלֹא יוּכַל וְגוֹ' • הָרוֹאֶה לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְלָשׁוֹן קְצָרָה דִּבֵּר.

(ו) וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם
אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם
עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה:

ו וְיִמְלוּן בָּתָּיךָ וּבָתֵּי כָל עַבְדָּיךָ וּבָתֵּי כָל מִצְרַיִם דִּי לָא חֲזוֹ אֲבָהָתָךְ וַאֲבָהַת אֲבָהָתָךְ מִיּוֹמָא דְּמֶהֱוֵיהוֹן עַל אַרְעָא עַד יוֹמָא הָדֵין וְיִתְפְּנִי וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה:

(ז) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם:

ז וַאֲמָרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה לֵהּ עַד אִמָּתַי יְהֵי דֵין לָנָא לְתַקְלָא שַׁלַּח יָת גֻּבְרַיָּא וְיִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲהוֹן הַעַד כְּעַן לָא יְדַעְתְּ אֲרֵי אֲבֵדַת מִצְרָיִם:

רש"י◄ הֲטֶרֶם תֵּדַע • הֲעוֹד לֹא יָדַעְתָּ כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם?.

(ח) וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי
הַהֹלְכִים:

ח וְאִתּוֹתַב יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמַר לְהוֹן אֱזִילוּ פְּלְחוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן מָן וּמָן דְּאָזְלִין:

רש"י◄ וַיּוּשַׁב • הוּשְׁבוּ עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ שֶׁשָּׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם, וֶהֱשִׁיבוּם אֶל פַּרְעֹה.

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ
וּבְבִנֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוּלֵמָנָא וּבְסָבָנָא נְזֵיל בְּבָנָנָא וּבִבְנָתָנָא בְּעָנָנָא וּבְתוֹרָנָא נְזֵיל אֲרֵי חַגָּא קֳדָם יְיָ לָנָא:

(י) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם:

י וַאֲמַר לְהוֹן יְהֵי כֵן מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן כַּד אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְיָת טַפְּלְכוֹן חֲזוֹ אֲרֵי בִישָׁא דְּאַתּוּן סְבִירִין לְמֶעְבַּד לְקֳבֵל אַפֵּיכוֹן לְאִסְתַּחֲרָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עַצְמוֹ נִגְאָלוּ, וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר: **וְאֵת כָּל פְּרִי הָעֵץ** (לקמן פסוק ט"ו), יֹאמַר עַל הָעֵץ שֶׁיַּעֲשֶׂה פְּרִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: **כָּל יֶרֶק בָּעֵץ** (שם). תורה ו

(ו־ז) **וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה.** בַּעֲבוּר שֶׁפָּחֲדוּ מְאֹד בַּבָּרָד, חָשַׁב מֹשֶׁה שֶׁיִּפְחֲדוּ גַּם עַתָּה שֶׁיָּמוּתוּ בָּרָעָב אִם יֹאבְדוּ יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָהֶם, וְיָצָא בְּלֹא רְשׁוּתוֹ טֶרֶם שֶׁיַּעֲנוּהוּ הֵן אוֹ לָאו, כְּדֵי שֶׁיִּתְיַעֲצוּ בַּדָּבָר, חָשַׁב מַחְשָׁבוֹת אֱמֶת, כִּי כֵּן עָשׂוּ וְאָמְרוּ לְפַרְעֹה: **הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם.** וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (שמו"ר י"ג, ה'): רָאָה אוֹתָן שֶׁפּוֹנִים זֶה לָזֶה, מַאֲמִינִים לִדְבָרָיו, יָצָא מִשָּׁם כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ עֵצָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, כִּי כֵּן הָיָה עוֹשֶׂה בְּכָל עֵת בּוֹאוֹ אֶל פַּרְעֹה אֶל הֵיכָלוֹ, מַתְרֶה בּוֹ וְיוֹצֵא מִלְּפָנָיו, אֲבָל הָאָרֵךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר זֶה בְּכָאן בַּעֲבוּר: **וַיּוּשַׁב אֶת מֹשֶׁה** וְגוֹ'. תורה ח

(ח־ט) **מִי וָמִי הַהֹלְכִים.** הָיָה פַּרְעֹה רוֹצֶה שֶׁיֵּלְכוּ רָאשֵׁיהֶם זְקֵנֵיהֶם וְשׁוֹטְרֵיהֶם, אֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְבוּ בַּשֵּׁמוֹת, וּמֹשֶׁה עָנָהוּ כִּי גַּם **הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת יֵלְכוּ כִּי חַג ה' לָנוּ,** וּמִצְוָה עַל כֻּלָּנוּ לָחוּג לְפָנָיו, אָז חָרָה לְפַרְעֹה עַל הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת, וְאָמַר שֶׁלֹּא יִשְׁלַח הַטַּף בְּשׁוּם פָּנִים, כִּי הֵם לֹא יִזְבְּחוּ, אֲבָל יִשְׁלַח כָּל הַזְּכָרִים הַגְּדוֹלִים בַּעֲבוּר הֶחָגּ שֶׁאָמַר, וְיִשָּׁאֲרוּ הַטַּף וְהַנָּשִׁים. תורה י

(י־יא) **כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם.** כְּתַרְגּוּמוֹ. זֶה לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וּמַה טּוֹב הָיָה שֶׁיִּפְרְשֵׁהוּ אֵלֵינוּ, וְהַנִּסְתָּרוֹת מִן

רש״י◄ **כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגוֹ׳** • אַף כִּי אֲשַׁלַּח גַּם אֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם. **רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה שֶׁמַּעְתִּי: כּוֹכָב אֶחָד יֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹ ׳רָעָה׳, אָמַר לָהֶם פַּרְעֹה: רוֹאֶה אֲנִי בָּאִיצְטַגְנִינוּת שֶׁלִּי, אוֹתוֹ כּוֹכָב עוֹלֶה לִקְרַאתְכֶם בַּמִּדְבָּר, וְהוּא סִימַן דָּם וַהֲרִיגָה. וּכְשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל וּבִקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהָרְגָם, אָמַר מֹשֶׁה בִּתְפִלָּתוֹ: (לקמן לב) ״לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם״? זוֹ הִיא שֶׁאָמַר לָהֶם: ״רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם״, מִיָּד: ״וַיִּנָּחֶם ה׳ עַל הָרָעָה״ וְהָפַךְ אֶת הַדָּם לְדַם מִילָה שֶׁמָּל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ה) ״הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם״, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָכֶם: דָּם אָנוּ רוֹאִין עֲלֵיכֶם בַּמִּדְבָּר.

(יא) לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ ס

יא לָא כֵן אֲזִילוּ כְּעַן גֻּבְרַיָּא וּפְלָחוּ יְקָדָם יְיָ אֲרֵי יָתַהּ אַתּוּן בָּעָן וְתָרִיךְ יָתְהוֹן מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃

רש״י◄ **לֹא כֵן** • כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לְהוֹלִיךְ הַטַּף עִמָּכֶם, אֶלָּא ״לְכוּ הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת ה׳״. **כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים** • (אוֹתָהּ עֲבוֹדָה) בִּבַקָּשָׁתֶם עַד הֵנָּה: נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ, וְאֵין דֶּרֶךְ הַטַּף לִזְבֹּחַ. **וַיְגָרֶשׁ אֹתָם** • הֲרֵי זֶה לָשׁוֹן קָצָר, וְלֹא פֵּרַשׁ מִי הַמְגָרֵשׁ.

◆ יום שני א׳ שבט ◆

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָّרָד׃

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְיֵתֵי גֹּבָא וְיִסַּק עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְיֵכוּל יָת כָּל עִסְבָּא דְּאַרְעָא יָת כָּל דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָּא׃

רש״י◄ **בָּאַרְבֶּה** • בִּשְׁבִיל מַכַּת הָאַרְבֶּה.

(יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה׃

יג וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת חֻטְרֵהּ עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וַיְיָ דַּבַּר רוּחַ קִדּוּמָא בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לֵילְיָא צַפְרָא הֲוָה וְרוּחַ קִדּוּמָא נְטַל יָת גֹּבָא׃

רש״י◄ **וְרוּחַ הַקָּדִים** • רוּחַ מִזְרָחִית נָשָׂא אֶת הָאַרְבֶּה, לְפִי שֶׁבָּא כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁמִּצְרַיִם בִּדְרוֹמִית מַעֲרָבִית הָיְתָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַתַּרְגּוּם מִתְחַלְּפוֹת בּוֹ, יֵשׁ שֶׁכָּתוּב בָּהֶן: אֲרִי בִּישָׁא דְּאִתּוּן סְבִירִין לְמֶעְבַּד לָקֳבֵיל אַפֵּיכוֹן אִסְתַּחֲרַת. וְנִרְאָה לְזֹאת הַנִּסְחָא שֶׁרָצָה אֻנְקְלוֹס לְפָרֵשׁ: **הָרָעָה** שֶׁאַתֶּם חוֹשְׁבִים לַעֲשׂוֹת יָשְׁבָה **נֶגֶד פְּנֵיכֶם** לְהָעִיד בָּכֶם שֶׁאַתֶּם רוֹצִים לִבְרֹחַ, כַּלָּשׁוֹן: וְהוֹשִׁיבוּ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל נֶגְדּוֹ וְיֵעִדֻהוּ לֵאמֹר (מלכים־א׳ כ״א, י׳). וְהוּא כְּלָשׁוֹן: וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם (בראשית ל״ז, כ״ה), וְאַסְתָּרוּ. קוּם נָא שְׁבָה (בראשית כ״ז, י״ט), אִסְתְּחַר. וְיֵשׁ נֻסְחָאוֹת כָּתוּב בָּהֶן: לְקֳבֵיל אַפֵּיכוֹן לְאִסְתַּחֲרָא, יֹאמַר הִנֵּה **הָרָעָה** הַזֹּאת מְזֻמֶּנֶת לָשׁוּב **לְנֶגֶד פְּנֵיכֶם,** כִּי עֲלֵיכֶם תַּחֲזֹר, מִלְּשׁוֹן: וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה (במדבר ל״ו, ז׳), לֹא תִסְתְּחַר. וְזֶה כְּמִדְרַשׁ חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ בְּאֵלֶּה שְׁמוֹת רַבָּה (י״ג, ה׳): דֶּרֶךְ הַבַּחוּרִים וְהַזְּקֵנִים לִזְבֹּחַ, שֶׁמָּא הַקְּטַנִּים וְהַטַּף, מִי שֶׁאוֹמֵר דָּבָר זֶה אֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא לִבְרֹחַ, רְאוּ **כִּי אוֹתָהּ שֶׁאַתֶּם מְבַקְּשִׁים לַעֲשׂוֹת,** שֶׁיֵּשׁ בְּדַעְתְּכֶם לִבְרֹחַ, הִיא תָּשׁוּב **נֶגֶד פְּנֵיכֶם** שֶׁלֹּא תֵצְאוּ מִכָּאן. כְּלוֹמַר מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. וְעוֹד מָצָאתִי בּוֹ נֻסְחָא אַחֶרֶת: לֵית קָבֵיל אַפֵּיכוֹן לְאִסְתַּחֲרָא, יֹאמַר אֵין ״בְּהַכָּרַת פְּנֵיכֶם לְהָסֵב הָרָעָה אֲשֶׁר בִּלְבַבְכֶם״, כִּי הַכָּרַת פְּנֵיכֶם עָנְתָה בָּכֶם. וְדֶרֶךְ הַפְּשָׁט: דְּעוּ **כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם,** עוֹמֶדֶת וּקְרוֹבָה לָבֹא עֲלֵיכֶם מֵאִתִּי, כִּי אֶגְמֹל אִתְּכֶם רָעָה בִּרְאוֹתִי שֶׁאַתֶּם חֲפֵצִים לִבְרֹחַ. תורה יב

(יד) וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן:

יד וּסְלִיק גּוֹבָא עַל כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּשְׁרָא בְּכָל תְּחוּם מִצְרָיִם תַּקִּיף לַחֲדָא קֳדָמוֹהִי לָא הֲוָה כֵן גּוֹבָא דִּכְוָתֵהּ וּבַתְרוֹהִי לָא יְהֵי כֵן:

רש״י◄ **וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן •** וְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ב) ״כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן־הָעוֹלָם״, לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה כָּבֵד מִשֶּׁל מֹשֶׁה, [כִּי שֶׁל יוֹאֵל הָיָה] עַל־יְדֵי מִינִין הַרְבֵּה שֶׁהָיוּ יַחַד: אַרְבֶּה, יֶלֶק, חָסִיל, גָּזָם, אֲבָל שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיָה אֶלָּא שֶׁל מִין אֶחָד (כָּךְ גִּרְסַת רַבִּי אֵלִיָּהוּ מִזְרָחִי), וְכָמוֹהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה.

(טו) וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

טו וַחֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְּכָל אַרְעָא וַחֲשׁוֹכַת אַרְעָא וַאֲכַל יָת כָּל עֶסְבָּא דְּאַרְעָא וְיָת כָּל פֵּירֵי אִילָנָא דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָּא וְלָא אִשְׁתְּאַר כָּל יָרוֹקָא בְּאִילָנָא וּבְעֶסְבָּא דְּחַקְלָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש״י◄ **כָּל יֶרֶק •** עָלֶה יָרֹק, וירדור״א בְּלַעַ״ז.

(טז) וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם:

טז וְאוֹחִי פַּרְעֹה לְמִקְרֵי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר חָבִית קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְכוֹן:

(יז) וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה:

יז וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבִי בְּרַם זִמְנָא הָדָא וְצַלּוֹ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְיַעְדֵּי מִנִּי לְחוֹד יָת מוֹתָא הָדֵין:

(יח) וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה:

יח וּנְפַק מִלְּוָת פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) **וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן.** הַכָּתוּב מוֹדִיעַ אוֹתָנוּ מִדַּרְכּוֹ הַנְּבוּאָה שֶׁאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן. וְכָתַב רַשִׁ״י: וְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאֵל שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן הָעוֹלָם (יואל ב׳, ב׳), לָמַדְנוּ שֶׁהָיוּ גְּדוֹל מִשֶּׁל מֹשֶׁה, אוֹתוֹ שֶׁל יוֹאֵל הָיָה עַל יְדֵי מִינִים הַרְבֵּה שֶׁהָיוּ יַחַד אַרְבֶּה וְחָסִיל וְיֶלֶק וְגָזָם, אֲבָל שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא מִין אֶחָד, ״וְכָמוֹהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה״. וְקָשֶׁה עָלַי מַאֲמַר הָרַב, שֶׁהָרֵי כָּתוּב: וַיִּתֵּן לָחָסִיל יְבוּלָם וִיגִיעָם לָאַרְבֶּה (תְּהִלִּים ע״ח, מ״ו), וּכְתִיב: אָמַר וַיָּבֹא אַרְבֶּה וְיֶלֶק וְאֵין מִסְפָּר (שם ק״ה, ל״ד). וְאוּלַי יֹאמַר הָרַב שֶׁהָיָה מִין הָאַרְבֶּה שֶׁל מֹשֶׁה גָּדוֹל מִשֶּׁל יוֹאֵל, וּשְׁאָר הַמִּינִין שֶׁל יוֹאֵל גְּדוֹלִים מִשֶּׁל מֹשֶׁה. וְאֵלֶּה דְּבָרִים בְּטֵלִים.

אֲבָל בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם נִמְשָׁךְ, **לְפָנָיו לֹא הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן** שָׁם. וְיִתְכֵּן כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת אֶרֶץ מִצְרַיִם לַחָה מְאֹד בַּיְּאוֹר, לֹא יִהְיֶה שָׁם אַרְבֶּה גָּדוֹל, כִּי דַּרְכּוֹ לָבֹא בִּשְׁנֵי עֲצִירַת הַמָּטָר, וְכַאֲשֶׁר הוּא מֻזְכָּר בְּיוֹאֵל (א׳, ב׳).

וְכָתַב רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל בְּפֵרוּשׁ הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ: מֵעֵת עֲתָרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד עַכְשָׁיו אֵין אַרְבֶּה מַפְסִיד בְּכָל מִצְרַיִם, וְאִם יִפֹּל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיָבֹא וְיִכָּנֵס בִּגְבוּל מִצְרַיִם אֵינוֹ אוֹכֵל מִכָּל יְבוּל הָאָרֶץ כְּלוּם עַד עַכְשָׁיו, וְאוֹמְרִים כִּי זֶה כְּבָר יָדוּעַ הוּא לַכֹּל. בֹּא וּרְאֵה, כִּי בַּצְּפַרְדֵּעַ אָמַר: **רַק בַּיְּאֹר תִּשָּׁאֲרְנָה** (לְעֵיל ח׳, ה׳), וּלְפִיכָךְ נִשְׁאָר אֲלַתְּמַצַּח עַד עַכְשָׁיו, אֲבָל בָּאַרְבֶּה כְּתִיב: **לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם**, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: שִׁיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו (תְּהִלִּים ק״ה, ב׳). עַד כָּאן לְשׁוֹן הָרַב.

וְדַעְתִּי בִּפְשֹׁט הַכָּתוּב כִּי בַּעֲבוּר שֶׁמִּכֹּת הָאַרְבֶּה רְגִילָה לָבֹא לִפְעָמִים בְּכָל הַדּוֹרוֹת, וְעוֹד שֶׁבָּאָה זֹאת כְּדֶרֶךְ הַמִּקְרִים כִּי **רוּחַ הַקָּדִים נָשָׂאוֹ,** בַּעֲבוּר זֶה אָמַר כִּי הָיָה גָּדוֹל מְאֹד מִכָּל אֲשֶׁר נִהְיָה בְּמִקְרֵה הָעוֹלָם, כִּי **לְפָנָיו וְאַחֲרָיו** אֵינֶנּוּ בָּא כְּמוֹהוּ, וּבְגָדְלוֹ יָדְעוּ כִּי מַכַּת אֱלֹהִים הִיא שֶׁאֵין רְגִילוּת לָבֹא כֵּן בְּאַחַד הַזְּמַנִּים, וְגַם אוֹתוֹ שֶׁל יוֹאֵל מַכָּה מֵאֵת אֱלֹהִים. תורה טו

(יז) וְטַעַם **שָׂא נָא חַטָּאתִי,** דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְמֹשֶׁה, כִּי הוּא אֱלֹהִים לְפַרְעֹה (לְעֵיל ז׳, א׳), וְגָדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (לְהַלָּן י״א, א׳, ג׳). **וְהַעְתִּירוּ אֶל ה׳ אֱלֹהֵיכֶם,** לִשְׁנֵיהֶם, כִּי כֵּן יֹאמַר פַּרְעֹה בְּכָל פַּעַם דֶּרֶךְ מוּסָר, כִּי יוֹדֵעַ פַּרְעֹה כִּי מֹשֶׁה הוּא הַמַּעְתִּיר, כִּי כֵּן אָמַר לוֹ: לְמָתַי אַעְתִּיר לְךָ (לְעֵיל ח׳, ה׳), וְהַעְתַּרְתִּי אֶל ה׳ (שם כ״ה), אֶפְרֹשׂ אֶת כַּפַּי אֶל ה׳ (שם ט׳, כ״ט), כִּי לֹא יִדְבֵּר מֹשֶׁה בָּזֶה לְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁלֹּא יוֹצִיא שֶׁקֶר מִפִּיו. תורה יח

(יט) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יַמָּה סוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם:

יט וַהֲפַךְ יְיָ רוּחָא מַעֲרָבָא תַּקִּיף לַחֲדָא וּנְטַל יָת גּוֹבָא וּרְמָהִי לְיַמָּא דְסוּף לָא אִשְׁתְּאַר גּוֹבָא חַד בְּכֹל תְּחוּם מִצְרָיִם:

רש״י◄ **רוּחַ יָם** • רוּחַ מַעֲרָבִי. **יָמָּה סוּף** • אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁיַּם סוּף הָיָה מִקְצָתוֹ בַּמַּעֲרָב כְּנֶגֶד כָּל רוּחַ דְּרוֹמִית וְגַם בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, רוּחַ יָם תְּקָעוֹ לָאַרְבֶּה בְּיָמָּה סוּף כְּנֶגְדּוֹ. וְכֵן מָצִינוּ לְעִנְיַן תְּחוּמִין, שֶׁהוּא פּוֹנֶה לְצַד מִזְרָח, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן כג) ״מִיַּם סוּף וְעַד יָם פְּלִשְׁתִּים״, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב, שֶׁיַּם פְּלִשְׁתִּים בַּמַּעֲרָב הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְלִשְׁתִּים: (צפניה ב) ״יוֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם, גּוֹי כְּרֵתִים״. **לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד** • אַף הַמְּלוּחִים שֶׁמָּלְחוּ מֵהֶם (שמות רבה).

(כ) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כ וְאַתְקֵף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ:

כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי חֲשׁוֹכָא עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם בָּתַר דְּיֶעְדֵּי קְבַל לֵילְיָא:

רש״י◄ **וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ** • וְיַחֲשִׁיךְ עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מֵחֶשְׁכוֹ שֶׁל לַיְלָה, וְחֹשֶׁךְ שֶׁל לַיְלָה יַאֲמִישׁ וְיַחֲשִׁיךְ עוֹד. **וְיָמֵשׁ** • כְּמוֹ וְיַאֲמֵשׁ. יֵשׁ לָנוּ תֵּבוֹת הַרְבֵּה חֲסֵרוֹת אָלֶ״ף, לְפִי שֶׁאֵין הֲבָרַת הָאָלֶ״ף נִכֶּרֶת כָּל־כָּךְ, אֵין הַכָּתוּב מַקְפִּיד עַל חֲסָרוֹנָהּ, כְּגוֹן: (ישעיה יג) ״לֹא יָחֵל שָׁם עֲרָבִי״ – כְּמוֹ לֹא יַאֲהִיל, – לֹא יִטֶּה אָהֳלוֹ, וְכֵן: (שמואל ב כב) ״וַתַּזְרֵנִי חַיִל״, כְּמוֹ וַתְּאַזְּרֵנִי. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן הֲסָרָה, כְּמוֹ לֹא יָמִישׁ, בָּתַר דְּיֶעְדֵּי קְבַל לֵילְיָא, כְּשֶׁיַּגִּיעַ סָמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אֲבָל אֵין הַדִּבּוּר מְיֻשָּׁב עַל הַוְיו״ו שֶׁל ״וְיָמֵשׁ״, לְפִי שֶׁהוּא כָּתוּב אַחַר ״וִיהִי חֹשֶׁךְ״. וּ׳מִדְרַשׁ אַגָּדָה׳ פּוֹתְרוֹ, לְשׁוֹן (דברים כח) ״מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם״, שֶׁהָיָה כָּפוּל וּמְכֻפָּל וָעָב עַד שֶׁהָיָה בּוֹ מַמָּשׁ.

(כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

כב וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה חֲשׁוֹךְ קְבַל בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם תְּלָתָא יוֹמִין:

רש״י◄ **וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה וְגוֹ׳ שְׁלֹשֶׁת יָמִים** • חֹשֶׁךְ שֶׁל אֹפֶל, שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו אוֹתָן ג׳ יָמִים (בשמות רבה), וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אֲחֵרִים חֹשֶׁךְ מֻכְפָּל עַל זֶה שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו, יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לֵישֵׁב (שמות רבה. עיי״ש). וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לָצֵאת, וּמֵתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ מִצְרַיִם בְּמַפַּלְתָּם וְיֹאמְרוּ: אַף הֵם לוֹקִין כָּמוֹנוּ. וְעוֹד שֶׁחִפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וּכְשֶׁיָּצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִין מֵהֶן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רְאִיתִיו בְּבֵיתְךָ וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי הוּא. **שְׁלֹשֶׁת יָמִים** • שְׁלוּשׁ שֶׁל יָמִים, טרציינ״א בְּלַעַ״ז, וְכֵן ״שִׁבְעַת יָמִים״ בְּכָל מָקוֹם, שטיינ״א שֶׁל יָמִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ׳ 3)

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לָצֵאת (רש״י י, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל: הֲרֵי בְּגָלוּת מִצְרַיִם הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה, וְלַמְרוֹת זֹאת נִגְאֲלוּ, וּמַדּוּעַ דַּוְקָא אֵלּוּ שֶׁסֵּרְבוּ לָצֵאת לֹא זָכוּ לִגְאֻלָּה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מִי שֶׁעָבַר עַל אִסּוּרֵי יוֹם כִּפּוּר, אֵין יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר עָלָיו. וּבְטַעַם הַדָּבָר מְבֹאָר, שֶׁיּוֹם כִּפּוּר עַצְמוֹ הוּא בְּגֶדֶר גּוֹרֵם לְחֵטְא זֶה, וְאֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּגוֹר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כָּאן: גְּאֻלַּת מִצְרַיִם נָבְעָה מֵהַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי הַקַּיָּם בֵּין הַקָּבָּ״ה וּבֵין כָּל יְהוּדִי, לְרַבּוֹת הָרָשָׁע; אַךְ מִי שֶׁסֵּרֵב לָצֵאת הִתְנַגֵּד לְעֶצֶם הַקֶּשֶׁר – וְשׁוּב לֹא יִתָּכֵן שֶׁהוּא יוֹעִיל לוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך ה עמ' 80 ואילך. כרך לא עמ' 48 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קיּוּם הַמִּצְוֹת בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע

וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם (י, כב) וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ . . שֶׁחִפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם וּכְשֶׁיָּצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ אֲנִי רְאִיתִיו בְּבֵיתְךָ וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי הוּא (רש"י).

מִלְּשׁוֹן רַשִּׁ"י "שֶׁחִפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל" מַשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ מְפָרֵשׁ כְּפֵרוּשׁ שֶׁהוּבָא בְּתַנְחוּמָא (פרשתנו ג') שֶׁ"הָיָה מֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל וּמַרְאָה לָהֶן כָּל כְּלֵי כֶּסֶף וְזָהָב וְכוּ'", דִּמְפָרֵשׁ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צְרִיכִים לְחַפֵּשׂ אֶת כְּלֵי הַזָּהָב וְכוּ', וְצָרִיךְ בִּיאוּר טַעַם הַשִּׁנּוּי. וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה, דְּהִנֵּה צִוּוּיֵי הַקָּבָּ"ה נִתְּנוּ "לְצָרֵף בָּהֶן אֶת הַבְּרִיּוֹת", וְלָכֵן הַדִּין שֶׁצִּוּוּיֵי הַקָּבָּ"ה צָרִיךְ לְקַיֵּם בִּדְבָרִים טְבָעִיִּים וְלֹא בְּמַעֲשֶׂה נִסִּים, בִּכְדֵי שֶׁהַמִּצְוֹת יִהְיוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵם מִגִּדְרֵי הָעוֹלָם (ראה מצפה איתן על תוד"ה חטין סנהדרין סט, ב. כלי חמדה פ' ויקהל לה, כז־כח).

וְעַל־פִּי־זֶה גַּם הַצִּוּוּי דְּ"וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם", הָיוּ צְרִיכִים לְקַיֵּם בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י שֶׁכְּדֵי שֶׁקִּיּוּם הַצִּוּוּי לֹא יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ נֵס, הִנֵּה לֹא רַק עֶצֶם קִיּוּם הַמִּצְוָה (וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם) הָיָה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, אֶלָּא גַּם הַהֲכָנָה לְקִיּוּם הַמִּצְוָה (חִפּוּשׂ כְּלֵי הַזָּהָב שֶׁל הַמִּצְרִיִּים) הָיָה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע וְלֹא בְּאֹפֶן נִסִּי.

(כג) לֹא־רָאֻוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:

כג לָא חֲזוֹ אֱנָשׁ יָת אֲחוֹהִי וְלָא קָמוּ אֱנָשׁ מִתְּחוֹתוֹהִי תְּלָתָא יוֹמִין וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲוָה נְהוֹרָא בְּמוֹתְבָנְהוֹן:

◆ יום שלישי ב׳ שבט ◆

(כד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם:

כד וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֱזִילוּ פֻּלְחוּ קֳדָם יְיָ לְחוֹד עָנְכוֹן וְתוֹרְכוֹן שְׁבוּקוּ אַף טַפְלְכוֹן יֵזֵיל עִמְּכוֹן:

רש"י◄ **יֻצָּג** • יְהֵא מֻצָּג בִּמְקוֹמוֹ.

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אַף אַתְּ תִּמְסַר בִּידָנָא נִכְסַת קֻדְשִׁין וַעֲלָוָן וְנַעְבֵּד קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא:

רש"י◄ **גַּם אַתָּה תִתֵּן** • לֹא דַיְּךָ שֶׁמִּקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ, אֶלָּא גַּם אַתָּה תִתֵּן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כג) וְטַעַם **לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו,** כִּי לֹא הָיָה הַחֹשֶׁךְ הַזֶּה אֲפֵיסַת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבָּא שִׁמְשָׁם וְהָיָה כְּמוֹ לַיְלָה, אֲבָל הָיָה **חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה,** כְּלוֹמַר אֵד עָב מְאֹד שֶׁיָּרַד מִן הַשָּׁמַיִם, כִּי עַל כֵּן אָמַר: **נְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם** (פסוק כ"א), לְהוֹרִיד מִשָּׁם חֲשֵׁכָה גְּדוֹלָה נוֹפֶלֶת עֲלֵיהֶם. וְהָיְתָה מְכַבָּה כָּל נֵר, כַּאֲשֶׁר בְּכָל הַחֲפִירוֹת הָעֲמֻקּוֹת וּבְכָל מְקוֹמוֹת הַחֹשֶׁךְ הָעָצוּם לֹא יִתְקַיֵּם הַנֵּר, וְכֵן הָעוֹבְרִים בְּהָרֵי חֹשֶׁךְ לֹא יַעֲמֹד לָהֶם שָׁם הַנֵּר וְלֹא הָאֵשׁ כְּלָל, וְעַל כֵּן **לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו,** וְאִלְמָלֵא כֵּן הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּנֵרוֹת, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחְשֹׁךְ (תהלים ק"ה, כ"ח), כִּי הָיָה שִׁלּוּחַ חֹשֶׁךְ, לֹא אֲפִיסַת אוֹר הַיּוֹם בִּלְבַד.

וַיִּתָּכֵן שֶׁהָיָה אֵד עָב מְאֹד מֻרְגָּשׁ שֶׁהָיָה בּוֹ כְּמוֹ מַמָּשׁ, כִּדְבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (שמו"ר י"ד, א'), כַּאֲשֶׁר הוּא בֵּינִים אֶקְיְנוּס כְּעֵדוּת ר"א. תורה כד

(כד) וְטַעַם **צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג** כִּי אַנְשֵׁי הַמִּקְנָה הָיוּ, וְכָל רְכוּשָׁם וְחֵילָם בַּמִּקְנָה הָיָה, וְחָשַׁב פַּרְעֹה כִּי לֹא יַנִּיחוּ כָּל מְמוֹנָם וְיִבְרְחוּ. וְאִם אוּלַי יַעֲשׂוּ כֵּן הִנֵּה יִשָּׁאֵר לוֹ עֹשֶׁר גָּדוֹל, כִּי הָיָה מִקְנָה כָּבֵד מְאֹד. תורה כה

(כה) **גַּם אַתָּה תִתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת.** לֹא אָמַר מֹשֶׁה דָּבָר זֶה עַל מְנָת לְהֵעָשׂוֹת, וְלֹא עָשָׂה כֵּן כְּלָל, אֲבָל הֵם דִּבְרֵי חִזּוּק. יֹאמַר כִּי תִּכְבַּד מְאֹד יַד ה' עָלָיו וְעַל עַמּוֹ, עַד כִּי גַּם זְבָחִים וְעוֹלוֹת וְכֹל אֲשֶׁר לוֹ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ (איוב ב', ד'). וּבֶאֱמֶת כִּי כַּאֲשֶׁר אָמַר לָהֶם: **וּבֵרַכְתֶּם גַּם אֹתִי** (לְהַלֵּן י"ב, ל"ב), הָיָה נוֹתֵן בִּרְצוֹנוֹ כָּל מִקְנֵהוּ לְכַפֵּר עָלָיו, אֲבָל לֹא עָלָה עַל דַּעַת מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה (משלי כ"א, כ"ז), כִּי ה' חָפֵץ דַּכְּאוֹ, לֹא לְכַפֵּר עָלָיו, רַק לְהַעֲנִישׁוֹ וּלְנַעֵר אוֹתוֹ וְאֶת כָּל חֵילוֹ בַּיָּם.

וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (מְכִילְתָא פי"ג. תַּנְחוּמָא בֹּא ז'), כִּי "כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם" (לְהַלֵּן י"ב, ל"ב) הוּא עַל מַאֲמָרָם **גַּם אַתָּה תִתֵּן**

(כו) וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:

כו וְאַף בְּעִירָנָא יֵזֵיל עִמָּנָא לָא תִשְׁתָּאַר מִדַּעַם אֲרֵי מִנֵּהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין לְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וַאֲנַחְנָא לֵית אֲנַחְנָא יָדְעִין מָה נִפְלַח קֳדָם יְיָ עַד מֵיתְנָא תַּמָּן:

רש״י◄ פַּרְסָה • פַּרְסַת רֶגֶל, פלנט״א בְּלַעַ״ז. לֹא נֵדַע מַה נַּעֲבֹד • כַּמָּה תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה. שֶׁמָּא יִשְׁאַל יוֹתֵר מִמַּה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדֵינוּ.

(כז) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:

כז וְאַתְקֵף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא אָבָה לְשַׁלָּחוּתְהוֹן:

(כח) וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֵף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת:

כח וַאֲמַר לֵהּ פַּרְעֹה אֲזֵיל מִעִלָּוֵי אִסְתַּמַּר לָךְ לָא תּוֹסִיף לְמֶחֱזֵי אַפַּי אֲרֵי בְּיוֹמָא דְתֶחֱזֵי אַפַּי תְּמוּת:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: פ

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה יָאוּת מַלֵּילְתָּא לָא אוֹסִיף עוֹד לְמֶחֱזֵי אַפָּיךְ:

רש״י◄ כֵּן דִּבַּרְתָּ • יָפֶה דִּבַּרְתָּ, וּבִזְמַנּוֹ דִּבַּרְתָּ. אֱמֶת, שֶׁלֹּא אוֹסִיף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ (שמות רבה).

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מַכְתָּשׁ חַד אֵיתִי עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם בָּתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן מִכָּא כְּשַׁלָּחוּתֵהּ גְּמֵירָא תָּרָכָא יְתָרִיךְ יָתְכוֹן מִכָּא:

רש״י◄ כָּלָה • ״גְּמֵירָא״. ״כָּלָה״, כָּלִיל. כֻּלְּכֶם יְשַׁלַּח.

(ב) דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב:

ב מַלֵּיל כְּעַן קֳדָם עַמָּא וּשְׁאֵילוּ גְּבַר מִן חַבְרֵהּ וְאִתְּתָא מִן חַבְרָתַהּ מָנִין דְּכְסַף וּמָנִין דְּדָהָב:

רש״י◄ דַּבֶּר־נָא • (ברכות ז) אֵין ׳נָא׳ אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, הַזְהִירֵם עַל כָּךְ, שֶׁלֹּא יֹאמַר אוֹתוֹ צַדִּיק, אַבְרָהָם: ״וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם״ קִיֵּם בָּהֶם, ״וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל״ לֹא קִיֵּם בָּהֶם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת. אוּלַי רָצוּ לוֹמַר שֶׁרָמַז לָהֶם לָתֵת בְּכָל אֲשֶׁר אָמְרוּ, לֹא שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ בְּכֹל. אוֹ זְבָחִים וְעוֹלוֹת לָהֶם כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ, לֹא לְהַקְרִיבָם עָלָיו. וְגַם זֶה אֵינוֹ נָכוֹן. תורה כו

(כט) **לֹא אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ** פַּעַם אַחֶרֶת אַחֲרֵי צֵאתִי, כִּי בְּמִכַּת הַבְּכוֹרוֹת לֹא רָאָהוּ, כִּי טַעַם: **וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן** (לְהַלָּן י״ב, ל״א), שֶׁהָלַךְ עַד פֶּתַח בֵּיתָם וְצָעַק בַּחֹשֶׁךְ: **קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי** (שם). אוֹ שֶׁשָּׁלַח לָהֶם עַל יַד הַמִּצְרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שם פסוק ל״ג): וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן הָאָרֶץ.

וְיִתָּכֵן שֶׁיֹּאמַר **לֹא אוֹסִיף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ,** בְּהֵיכָלְךָ, שֶׁלֹּא אָבֹא עוֹד אֲנִי אֵלֶיךָ, וְכָךְ אָמְרוּ בְּאֵלֶּה שְׁמוֹת רַבָּה (שֶׁלְּפָנֵינוּ לֵיתָא) יָפֶה אָמַרְתָּ **אַל תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי** עוֹד אֵינִי בָּא אֶצְלְךָ, אַתָּה בָּא אֶצְלִי. תורה א

(א־ב) **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד.** בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה נֶאֱמַר לוֹ זֶה, שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁיָּצָא מִלְּפָנָיו לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פָּנָיו. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (שמו״ר י״ח, א׳): קָפַץ עָלָיו הָאֱלֹהִים, כִּבְיָכוֹל נִכְנַס בְּפַלְטִין שֶׁל פַּרְעֹה בִּשְׁבִיל מֹשֶׁה שֶׁאָמַר **לֹא אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ** שֶׁלֹּא יִמְצָא בַּדַּאי, וְאַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּא דִּבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם מֹשֶׁה בְּבֵיתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה אֶלָּא אוֹתָהּ שָׁעָה, מִנַּיִן, כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר וְגוֹ׳ (לְעֵיל ט׳, כ״ט), וְעַכְשָׁיו קָפַץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדִבֵּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: **עוֹד נֶגַע אֶחָד** וְגוֹ׳.

וְהִנֵּה גַּם בָּזֶה קִצֵּר בְּסִפּוּרִים, כִּי ה׳ אָמַר לוֹ: **עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 12 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רְכוּשׁ גָּדוֹל כְּמַתָּנָה אוֹ כְּתַשְׁלוּם

דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ | מֵאֵת רֵעֵהוּ וְגו׳ . . וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וגו׳ וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם: (פרשתנו יא, ב ואילך)

וְיֵשׁ לְעַיֵּן, דְּאִם הַכַּוָּנָה בְּ"וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם" הָיְתָה כְּדֵי לְקַיֵּם הַהַבְטָחָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים שֶׁ"וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל", לָמָּה עָשָׂה הַקָּבָּ"ה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְקַבְּלוּ אֶת הָ"רְכוּשׁ גָּדוֹל" עַל־יְדֵי "שְׁאֵילָה וּבַקָּשָׁה מֵהַמִּצְרִיִּים, דְּלְכְאוֹרָה הָיָה מַתְאִים יוֹתֵר אִם הַמִּצְרִיִּים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֶת זֶה בְּדֶרֶךְ כָּבוֹד עַל־יְדֵי נְתִינַת מַתָּנָה וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְלָמָּה הִצְרִכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ וְלִשְׁאֹל אֶת הָרְכוּשׁ מֵהַמִּצְרִיִּים?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל פִּי מַה דְּאִיתָא בְּסַנְהֶדְרִין (צא, א) "פַּעַם אַחַת בָּאוּ בְּנֵי מִצְרַיִם . . אָמְרוּ . . תְּנוּ לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁנְּטַלְתֶּם מִמֶּנּוּ, אָמַר גְּבִיהָא בֶּן פְּסִיסָא . . תְּנוּ לָנוּ שְׂכַר עֲבוֹדָה שֶׁל שֹׁשִׁים רִבּוֹא שֶׁשִּׁעְבַּדְתֶּם בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה . . וְלֹא מָצְאוּ תְּשׁוּבָה", וְהֵינוּ, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ אֶת הָרְכוּשׁ כְּתַשְׁלוּם שָׂכָר עַל שִׁעְבּוּדָם לְמִצְרַיִם.

וְעַל־פִּי־זֶה אִם הַמִּצְרִיִּים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֶת זֶה מִצַּד עַצְמָם, הָיוּ יְכוֹלִים לַחְשֹׁב שֶׁזֶּה הָיָה רַק בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה וְלֹא כְּתַשְׁלוּם שָׂכָר (שֶׁחַיָּבִים לְשַׁלֵּם לָהֶם), וְלָכֵן עָשָׂה הַקָּבָּ"ה שֶׁהַמִּצְרִיִּים יִתְּנוּ אֶת הָרְכוּשׁ רַק כְּתוֹצָאָה מֵהַשְּׁאֵלָה וְהַ"תְּבִיעָה" שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׁמַּגִּיעַ לָהֶם שָׂכָר, מִצַּד הַדִּין) וְאָז רָאוּ הַכֹּל, שֶׁזֶּה הִגִּיעַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הָיוּ רְאוּיִים וְזַכָּאִים לָזֶה כְּתַשְׁלוּם, וְלֹא בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה. וק"ל.

(ג) **וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם: ס**

ג **וַיהַב יְיָ יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָיִם אַף גַּבְרָא מֹשֶׁה רַב לַחְדָּא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַמָּא:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 239)

וַיִּתֵּן ה׳ אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם (יא, ג) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשֵּׁבֶט לֵוִי, שֶׁלֹּא הָיָה בִּשְׁעְבּוּד מִצְרַיִם, לֹא הָיָה בִּכְלָל נְתִינַת הַחֵן וְלֹא קִבֵּל מִבִּזַּת מִצְרַיִם. אֲבָל רְאֵה רַשִּׁ"י לְהַלָּן (יג, יג): שֶׁאֵין לְךָ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוֹרִים טְעוּנִים מִכַּסְפָּם וּמִזְהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם.

◆ יום רביעי ג׳ שבט ◆

(ד) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם:**

ד **וַאֲמַר מֹשֶׁה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ כְּפַלְגוּת לֵילְיָא אֲנָא מִתְגְּלֵי בְּגוֹ מִצְרָיִם:**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פַּרְעֹה, וְהוֹדִיעוֹ הַנֶּגַע הַהוּא, וְאָמַר לוֹ: כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם, וְכָל עִנְיַן הַפָּרָשָׁה הַהִיא (פסוקים ד"-ח'), אֲבָל לֹא רָצָה הַכָּתוּב לְהַאֲרִיךְ בַּאֲמִירָה שֶׁאָמַר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה, כִּי דַּי בַּמָּה שֶׁסִּפֵּר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה: **כֹּה אָמַר ה׳,** כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בָּאֲרֻכָּה (לעיל י', ב'). וּבָאוּ כָּעִנְיָן הַזֶּה פָּרָשִׁיּוֹת רַבּוֹת בַּתּוֹרָה. וּבְסֵדֶר הַזֶּה פָּרָשַׁת קֹדֶשׁ לִי כָּל בְּכוֹר, תִּקְצֹר בְּדִבּוּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, וְתַאֲרִיךְ בְּמַאֲמַר מֹשֶׁה אֶל הָעָם: זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה (לְהַלֵּן י"ג, ג'), וְגָמַר הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ, וְהֵם דִּבְרֵי הַשֵּׁם אֶל מֹשֶׁה שֶׁאָמְרָם לְיִשְׂרָאֵל בּוֹ בַּלְּשׁוֹן שֶׁנִּצְטַוָּה. וְאָמַר: **דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם,** בְּצֵאתְךָ מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה. תורה ג

(ג) וְטַעַם **וַיִּתֵּן ה׳ אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם** שֶׁלֹּא הָיוּ אַנְשֵׁי מִצְרַיִם שׂוֹנְאִים אוֹתָם עַל הַמַּכּוֹת, אֲבָל מוֹסִיפִין בָּהֶם אַהֲבָה וְנוֹשְׁאִים חֵן בְּעֵינֵיהֶם, לֵאמֹר, אֲנַחְנוּ הָרְשָׁעִים גַּם עוֹשִׂים חָמָס, וְרָאוּי הוּא שֶׁיְּחוֹנֵן אֶתְכֶם הָאֱלֹהִים. **גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה,** הַמֵּבִיא עֲלֵיהֶם הַמַּכּוֹת, **גָּדוֹל מְאֹד בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פַרְעֹה** וְאַנְשֵׁי רִיבוֹ. **וּבְעֵינֵי הָעָם,** "יִשְׂרָאֵל", אַחֲרֵי שֶׁאָמְרוּ לוֹ **יֵרֶא ה׳ עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט** (לעיל ה', כ"א), אַחֲרֵי: **וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ** (שם ו', ט'), כִּי נִתְגַּדֵּל מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם בִּרְאוֹתָם כִּי נֶאֱמָן הוּא לְנָבִיא לָהּ'.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים (הראב"ע) כִּי **בְּעֵינֵי הָעָם,** עִם מִצְרַיִם. וְלֹא אָמַר "בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו", כִּי הַשֵּׁם אִמֵּץ אֶת לִבּוֹ כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְדִבֵּר לוֹ שֶׁלֹּא כְּהוֹגֶן עַתָּה פְּעָמִים (לעיל י', י'. כ"ח), כִּי רָצָה ה' שֶׁיָּבֹא אֵלָיו וְיִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ כְּבֹא אָדָם אֶל שׂוֹנְאוֹ, כִּי כָּל זֶה גְּדֻלָּה וּמַעֲלָה לְמֹשֶׁה.

וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרֵשׁ (כְּהָראב"ע) כִּי **וַיִּתֵּן ה׳ אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם** הוּא חֵן הַהַשְׁאָלָה, כִּי עַתָּה בִּזְמַן הַהַבְטָחָה לֹא יֹאמַר "וַיִּתֵּן ה'", אֲבָל הָיָה אוֹמֵר "וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת חֵן הָעָם", וּלְמַטָּה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה נֶאֱמַר: **וַה׳ נָתַן** (י"ב, ל"ו). תורה ד

(ד) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה׳ כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה.** אֶל פַּרְעֹה אָמַר כֵּן וְאֶל עֲבָדָיו כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּסוֹף דְּבָרָיו: וְיָרְדוּ כָּל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי (פסוק ח'). וְלֹא פֵּרַשׁ

רש״י◄ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה׳** • בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה נֶאֱמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁיָּצָא מִלְּפָנָיו לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פָּנָיו. **כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה** • כְּהֵחָלֵק הַלַּיְלָה. כַּחֲצוֹת, כְּמוֹ: (מלכים א יט) ״כַּעֲלוֹת״, (תהלים קכד) ״בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ״, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ, לְיַשְּׁבוֹ עַל אָפְנָיו, שֶׁאֵין ׳חֲצוֹת׳ שֵׁם דָּבָר שֶׁל חֵצִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (ברכות ד)

כְּמוֹ כְּבַחֲצוֹת הַלַּיְלָה, וְאָמְרוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: ׳כַּחֲצוֹת׳, דְּמַשְׁמַע סָמוּךְ לוֹ, אוֹ לְפָנָיו אוֹ לְאַחֲרָיו, וְלֹא אָמַר בַּחֲצוֹת, שֶׁמָּא יִטְעוּ אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה וְיֹאמְרוּ: מֹשֶׁה בַּדַּאי הוּא, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, אָמַר: ׳בַּחֲצוֹת׳.

(ה) **וּמֵת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחַיִם וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃**

ה וִימוּת כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דְּפַרְעֹה דְּעָתִיד לְמִתַּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתֵהּ עַד בּוּכְרָא דְּאַמְתָא דִּי בָּתַר רֵיחָיָא וְכֹל בּוּכְרָא דִּבְעִירָא׃

רש״י◄ **עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי** • לָמָּה לָקוּ הַשְּׁבוּיִים? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: יִרְאָתָם תָּבְעָה עֶלְבּוֹנָם, וְהֵבִיאָה פֶּרְעָנוּת עַל מִצְרַיִם. **מִבְּכוֹר פַּרְעֹה וְגוֹ׳ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה** • כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פַּרְעֹה וַחֲשׁוּבִים מִבְּכוֹר הַשִּׁפְחָה הָיוּ בִּכְלָל, וְלָמָּה לָקוּ בְּנֵי הַשִּׁפָּחוֹת? שֶׁאַף הֵם הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים בָּהֶם וּשְׂמֵחִים בְּצָרָתָם. **וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה** • לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ. וּכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרָע מִן הָאֵמָּה, נִפְרָע מֵאֱלֹהֶיהָ (מכילתא).

(ו) **וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃**

ו וּתְהֵי צְוָחְתָּא רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּכְוָתֵהּ לָא הֲוַת וְדִכְוָתֵהּ לָא תּוֹסֵף׃

(ז) **וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃**

ז וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַנְזֵק כַּלְבָּא לִישָׁנֵהּ לְמִנְבַּח לְמַאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל דְּתִדְּעוּן דִּיפַרֵישׁ יְיָ בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ **לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ** • אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא לָשׁוֹן שִׁנּוּן: לֹא יְשַׁנֵּן, וְכֵן (יהושע י) ״לֹא חָרַץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ״, לֹא שִׁנֵּן. (שמואל ב ה) ״אָז תֶּחֱרַץ״, תִּשְׁתַּנֵּן. (ישעיה מא) ״לְמוֹרַג חָרוּץ״, שָׁנוּן. (משלי כא) ״מַחְשְׁבוֹת חָרוּץ״, אָדָם חָרִיף וְשָׁנוּן, (שמואל א י) ״וַיַּד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר״, חֲרִיפִים, סוֹחֲרִים שְׁנוּנִים. **אֲשֶׁר יַפְלֶה** • יַבְדִּיל.

(ח) **וְיָרְדוּ כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בְּחָרִי־אָף׃ ס**

ח וְיֵחֲתוּן כָּל עַבְדָּיךְ אִלֵּין לְוָתִי וְיִבְעוֹן מִנִּי לְמֵימַר פּוּק אַתְּ וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּךְ וּבָתַר כֵּן אֶפּוּק וּנְפַק מִלְּוָת פַּרְעֹה בִּתְקוֹף רְגָז׃

רש״י◄ **וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ** • חָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת, שֶׁהֲרֵי בַּסּוֹף, יָרַד פַּרְעֹה בְּעַצְמוֹ אֵלָיו בַּלַּיְלָה וְאָמַר: ״קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי״, וְלֹא אָמַר לוֹ מֹשֶׁה מִתְּחִלָּה: וְיָרַדְתָּ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִי (זבחים קב). **אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ** • הַהוֹלְכִים אַחַר עֲצָתְךָ וְהִלּוּכְךָ. **וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא** • עִם כָּל הָעָם מֵאַרְצְךָ. **וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה** • כְּשֶׁגָּמַר דְּבָרָיו, יָצָא מִלְּפָנָיו. **בְּחָרִי־אָף** • עַל שֶׁאָמַר לוֹ: ״אַל תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עַתָּה אֵיזֶה לַיְלָה תִּהְיֶה הַמַּכָּה הַזֹּאת, כִּי הַדִּבּוּר הַזֶּה וְהָאֲמִירָה אֶל פַּרְעֹה קֹדֶם רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן הָיָה. וּכְשֶׁיֹּאמַר **כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה** לֹא יוֹדֵעַ אֵיזֶה לַיְלָה הוּא. וְהִנֵּה לֹא הוֹדִיעָם מֹשֶׁה לֵיל מַכָּתָם, אֲבָל אָמַר בְּחָרִי אַף: **לֹא אוֹסִיף אֲנִי רְאוֹת פָּנֶיךָ,** אֲבָל אַתָּה תִּקְרָאנִי ״וַעֲבָדֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לִי״ כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה לְצֵאת מֵאַרְצְךָ. וּבַפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה (לְהַלָּן י״ב, י״ב) פֵּרֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל: **וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה** וְגוֹ׳, וּבַפָּרָשָׁה הַשְּׁלִישִׁית (שם כ״ט.) אָמַר: **וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה** הַנִּזְכָּר שֶׁעָשׂוּ בּוֹ הַפֶּסַח. תורה ה

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן פַּרְעֹה בְּדִיל לְאַסְגָּאָה מֹפְתַי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש״י ◄ לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי • ״מוֹפְתַי״ שְׁנַיִם, ״רְבוֹת״ שְׁלֹשָׁה: מַכַּת בְּכוֹרוֹת, וּקְרִיעַת יַם־סוּף וּלְנַעֵר אֶת מִצְרָיִם.

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: ס

י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ יָת כָּל מוֹפְתַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם פַּרְעֹה וְאַתְקֵיף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ:

רש״י ◄ וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וְגוֹ׳ • כְּבָר כָּתַב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שִׁנָּאָה כָּאן אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְסָמְכָהּ לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ.

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֵימָר:

רש״י ◄ וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן • בִּשְׁבִיל שֶׁאַהֲרֹן עָשָׂה וְטָרַח בַּמּוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חָלַק לוֹ כָּבוֹד זֶה בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁכְּלָלוֹ עִם מֹשֶׁה בַּדִּבּוּר. בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • (מכילתא) חוּץ לַכְּרָךְ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּתוֹךְ הַכְּרָךְ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר וְגוֹ׳״, וּמַה תְּפִלָּה קַלָּה לֹא הִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ הַכְּרָךְ, לְפִי שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דָּבָר חָמוּר כָּזֶה, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?.

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

ב יַרְחָא הָדֵין לְכוֹן רֵישׁ יַרְחִין קַדְמָאי הוּא לְכוֹן לְיַרְחֵי שַׁתָּא:

רש״י ◄ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה • (מכילתא. שמות רבה) הֶרְאָהוּ לְבָנָה בְּחִדּוּשָׁהּ, וְאָמַר לוֹ: כְּשֶׁהַיָּרֵחַ מִתְחַדֵּשׁ, יִהְיֶה לְךָ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ נִיסָן אָמַר לוֹ: זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ לְסֵדֶר מִנְיַן הַחֳדָשִׁים, שֶׁיְּהֵא אִיָּר קָרוּי שֵׁנִי, סִיוָן - שְׁלִישִׁי. הַזֶּה • נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְּבָנָה, בְּאֵיזוֹ שִׁעוּר תֵּרָאֶה וְתִהְיֶה רְאוּיָה לְקַדֵּשׁ, וְהֶרְאָה לוֹ בְּאֶצְבַּע אֶת הַלְּבָנָה בָּרְקִיעַ וְאָמַר לוֹ: כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ. וְכֵיצַד הֶרְאָהוּ, וַהֲלֹא לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) ״וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר ה׳״, (ויקרא ז) ״בַּיּוֹם צַוּוֹתוֹ״, (במדבר טו) ״מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וָהָלְאָה״? אֶלָּא סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה נֶאֱמְרָה לוֹ פָּרָשָׁה זוֹ, וְהֶרְאָהוּ עִם חֲשֵׁכָה.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה.** בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה רָאוּי שֶׁיִּפְחַד פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו בְּמַכַּת הַבְּכוֹרוֹת וְיִירָא מִמֶּנָּה יוֹתֵר מִכָּל אֲשֶׁר בָּא עֲלֵיהֶם, וּכְבָר רָאוּ כָּל דִּבְרֵי מֹשֶׁה מִתְקַיְּמִים בָּהֶם, בַּעֲבוּר כֵּן הוֹדִיעוֹ הַשֵּׁם שֶׁהוּא מְחַזֵּק אֶת לִבּוֹ ״כְּדֵי שֶׁיִּרְבֶּה בּוֹ מוֹפְתָיו״ בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה וּשְׁפָטִים בֵּאלֹהֵיהֶם (לְהַלָּן י״ב, י״ב). וְרַשִׁ״י אָמַר: מַכַּת בְּכוֹרוֹת וּקְרִיעַת יַם סוּף וּלְנַעֵר הַמִּצְרִים בְּתוֹכוֹ. וְלֹא יִתָּכֵן זֶה בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר: **וְלֹא שִׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ** (פסוק י׳). תורה י

(י) וְטַעַם **וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה** הֵם הַמּוֹפְתִים הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, וְאָמַר זֶה בַּעֲבוּר שֶׁהִשְׁלִים כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁעָשׂוּ, וּגְזֵרַת מַכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁכְּבָר הוֹדִיעוּ אוֹתָהּ לְפַרְעֹה, כִּי בְּמִיתַת הַבְּכוֹרוֹת אֵין לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בָּהּ מַעֲשֶׂה. תורה א

(ב) **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים.**

זוֹ מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁצִּוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מֹשֶׁה, וְלָכֵן אָמַר: **בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם,** כִּי שְׁאָר מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הָיוּ בְּהַר סִינַי, אוֹ שֶׁבָּא לוֹמַר **בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם,** לֹא בְּעִיר מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (מְכִילְתָא כָּאן): חוּץ לַכְּרָךְ.

וְהָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר תְּחִלָּה: **דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם** וּגוֹמֵר הַפָּרָשָׁה, אֲבָל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הֵם בִּמְקוֹם יִשְׂרָאֵל (תַּנְחוּמָא חֻקַּת כ״ג), וְאָמַר **לָכֶם** כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתָם, וְחָזַר וְאָמַר: **דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל,** שֶׁיְּצַוּם בְּמִצְוֹת שָׁעָה לְקָחַת פֶּסַח מִצְרַיִם מִבָּעֲשׂוֹר (פִּסְחִים צ״ו). וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ (ר״ה כ״ה:) **לָכֶם** לוֹמַר שֶׁקִּדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ צָרִיךְ בֵּית דִּין מְמֻחִין. וּלְכָךְ לֹא נֶאֱמַר בְּתְחִלָּה ״דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל״, שֶׁאֵין

(ג) **דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת:**

ג מַלִּילוּ עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּעַסְרָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִסְּבוּן לְהוֹן גְּבַר אִמַּר לְבֵית אַבָּא אִמַּר לְבֵיתָא:

רש״י◄ **דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת •** (מכילתא) וְכִי אַהֲרֹן מְדַבֵּר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: ״אַתָּה תְּדַבֵּר״? — אֶלָּא חוֹלְקִין כָּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לַמְּדֵנִי, וְהַדִּבּוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כְּאִלּוּ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. **דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ •** (מכילתא)

דַּבְּרוּ הַיּוֹם, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁיִּקָּחוּהוּ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ. **הַזֶּה •** פֶּסַח מִצְרַיִם מִקְּחוּ בֶּעָשׂוֹר וְלֹא פֶּסַח דּוֹרוֹת (פסחים צו). **שֶׂה לְבֵית אָבֹת •** (שם) לְמִשְׁפָּחָה אַחַת. הֲרֵי שֶׁהָיוּ מְרֻבִּין, יָכוֹל שֶׂה אֶחָד לְכֻלָּן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״שֶׂה לַבָּיִת״.

(ד) **וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֻסּוּ עַל־הַשֶּׂה:**

ד וְאִם יִזְעֵיר בֵּיתָא מִלְּאִתְמְנָאָה עַל אִמְּרָא וְיִסַּב הוּא וְשֵׁיבְבֵהּ דְּקָרִיב לְבֵיתֵהּ בְּמִנְיַן נַפְשָׁתָא גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ תִּתְמְנוּן עַל אִמְּרָא:

רש״י◄ **וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה •** וְאִם יִהְיוּ מוּעָטִין מִהְיוֹת מִשֶּׂה אֶחָד, שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְאָכְלוֹ וְיָבֹא לִידֵי נוֹתָר, ״וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ וְגוֹ׳״, זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְרָשׁ לְלַמֵּד שֶׁאַחַר שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו, יְכוֹלִין לְהִתְמַעֵט וְלִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם הֵימֶנּוּ וּלְהַמָּנוֹת עַל שֶׂה אַחֵר, אַף אִם בָּאוּ לִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם וּלְהִתְמַעֵט, ״מִהְיוֹת מִשֶּׂה״ יִתְמַעֲטוּ, בְּעוֹד הַשֶּׂה קַיָּם, בִּהְיוֹתוֹ בַּחַיִּים, וְלֹא מִשֶּׁנִּשְׁחַט (פסחים פט). **בְּמִכְסַת •** חֶשְׁבּוֹן, וְכֵן: (ויקרא כז) ״מִכְסַת הָעֲרָכְךָ״. **לְפִי אָכְלוֹ •** הָרָאוּי לַאֲכִילָה, פְּרָט לְחוֹלֶה וְזָקֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כַּזַּיִת (מכילתא). **תָּכֻסּוּ •** תִּתְמְנוּן.

(ה) **שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ:**

ה אִמַּר שְׁלִים דְּכַר בַּר שַׁתֵּהּ יְהֵי לְכוֹן מִן אִמְּרַיָּא וּמִן עִזַּיָּא תִּסְּבוּן:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ אֶלָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכִיּוֹצֵא בָהֶם.

וְטַעַם הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, שֶׁיִּמְנוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל ״חֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן״, וּמִמֶּנּוּ יִמְנוּ כָּל הַחֳדָשִׁים שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי עַד תַּשְׁלוּם הַשָּׁנָה בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה זֶה זִכָּרוֹן בַּנֵּס הַגָּדוֹל, כִּי בְּכָל עֵת שֶׁנַּזְכִּיר הַחֳדָשִׁים יִהְיֶה הַנֵּס נִזְכָּר, וְעַל כֵּן אֵין לַחֳדָשִׁים שֵׁם בַּתּוֹרָה, אֶלָּא יֹאמַר: בַּחֹדֶשׁ **הַשְּׁלִישִׁי** (לְהַלָּן י״ט, א׳), וְאוֹמֵר: וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ **הַשֵּׁנִי** נַעֲלָה הֶעָנָן (בְּמִדְבַּר י׳, י״א), וּבַחֹדֶשׁ **הַשְּׁבִיעִי** בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ וְגוֹ׳ (שם כ״ט, א׳), וְכֵן כֻּלָּם. וּכְמוֹ שֶׁתִּהְיֶה הַזְּכִירָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּמִנּוֹתֵינוּ מִמֶּנּוּ אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ (לְהַלָּן כ׳, ח׳), כָּךְ הַזְּכִירָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּמִנּוֹתֵינוּ הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְהַחֹדֶשׁ הַב׳ וְהַשְּׁלִישִׁי לְגִאֻלָּתֵנוּ, שֶׁאֵין הַמִּנְיָן הַזֶּה לַשָּׁנָה, שֶׁהֲרֵי תְּחִלַּת שְׁנוֹתֵינוּ מִתִּשְׁרֵי, דִּכְתִיב: וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה (לְהַלָּן ל״ד, כ״ב.), וּכְתִיב: בְּצֵאת הַשָּׁנָה (לְהַלָּן כ״ג, ט״ז.), אִם כֵּן כְּשֶׁנִּקְרָא לְחֹדֶשׁ נִיסָן ״רִאשׁוֹן״ וּלְתִשְׁרֵי ״שְׁבִיעִי״, פִּתְרוֹנוֹ רִאשׁוֹן לַגְּאֻלָּה וּשְׁבִיעִי אֵלֶיהָ. וְזֶה טַעַם: **רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם,** שֶׁאֵינֶנּוּ רִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה, אֲבָל הוּא ״רִאשׁוֹן לָכֶם״, שֶׁנִּקְרָא לוֹ לְזִכָּרוֹן גְּאֻלָּתֵנוּ.

וּכְבָר הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ זֶה הָעִנְיָן (יְרוּשַׁלְמִי ר״ה א׳, ב׳, ר״ר מ״ח, ט׳.), וְאָמְרוּ שֶׁמּוֹת חֳדָשִׁים עָלוּ עִמָּנוּ מִבָּבֶל, כִּי מִתְּחִלָּה לֹא הָיוּ לָהֶם שֵׁמוֹת אֶצְלָנוּ, וְהַסִּבָּה בָּזֶה, כִּי מִתְּחִלָּה הָיָה מִנְיָנָם זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם, אֲבָל כַּאֲשֶׁר עָלִינוּ מִבָּבֶל וְנִתְקַיֵּם מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: וְלֹא יֵאָמֵר עוֹד חַי ה׳ אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** כִּי אִם חַי ה׳ אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **מֵאֶרֶץ צָפוֹן** (יִרְמְיָה ט״ז, י״ד־ט״ו.), חָזְרוּ לִקְרֹא הַחֳדָשִׁים בַּשֵּׁם שֶׁנִּקְרָאִים בְּאֶרֶץ בָּבֶל, לְהַזְכִּיר כִּי שָׁם עָמַדְנוּ וּמִשָּׁם הֶעֱלָנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. כִּי אֵלֶּה הַשֵּׁמוֹת נִיסָן אִיָּר וְזוּלָתָם שֵׁמוֹת פַּרְסִיִּים, וְלֹא יִמָּצֵא רַק בְּסִפְרֵי נְבִיאֵי בָּבֶל (זְכַרְיָה א׳, ז׳. עֶזְרָא ו׳, ט״ו. נְחֶמְיָה א׳, א׳.) וּבִמְגִלַּת אֶסְתֵּר. וְלָכֵן אָמַר הַכָּתוּב: בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ **נִיסָן** (אֶסְתֵּר ג׳, ז׳.), כְּמוֹ: הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל (שם). וְעוֹד הַיּוֹם הַגּוֹיִם בְּאַרְצוֹת פָּרַס וּמָדַי כָּךְ הֵם קוֹרְאִים אוֹתָם נִיסָן וְתִשְׁרֵי וְכָלָם כְּמוֹנוּ. וְהִנֵּה נַזְכִּיר בַּחֳדָשִׁים הַגְּאֻלָּה הַשֵּׁנִית כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עַד הֵנָּה בָּרִאשׁוֹנָה. תורה ג

(ג) **אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת.** טַעַם הַמִּצְוָה הַזֹּאת, בַּעֲבוּר כִּי מַזָּל טָלֶה בְּחֹדֶשׁ נִיסָן בְּכֹחוֹ הַגָּדוֹל, כִּי הוּא מַזָּל הַצּוֹמֵחַ, לְכָךְ צִוָּה לִשְׁחֹט טָלֶה וְלֶאֱכֹל אוֹתוֹ, לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא בְּכֹחַ מַזָּל יָצָאנוּ מִשָּׁם אֶלָּא בְּגְזֵרַת עֶלְיוֹן. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (שמו״ר ט״ז, ב׳.) שֶׁהָיוּ הַמִּצְרִים עוֹבְדִים אוֹתוֹ, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹדִיעַ בְּמִצְוָה הַזֹּאת שֶׁהִשְׁפִּיל אֱלֹהֵיהֶם וְכֹחָם בִּהְיוֹתוֹ בַּמַּעֲלָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלּוֹ. וְכָךְ אָמְרוּ (שם): קְחוּ לָכֶם צֹאן וְשַׁחֲטוּ (לְהַלָּן פְּסוּק כ״א.) אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם. תורה ד

רש״י◄ **תָּמִים** • בְּלֹא מוּם. **בֶּן שָׁנָה** • כָּל שְׁנָתוֹ קָרוּי ״בֶּן שָׁנָה״, כְּלוֹמַר שֶׁנּוֹלַד בְּשָׁנָה זוֹ. **מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים** • אוֹ מִזֶּה אוֹ מִזֶּה, שֶׁאַף עֵז קָרוּי שֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יד) ״וְשֶׂה עִזִּים״.

(ו) **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם:**

ו וִיהֵי לְכוֹן לְמַטְרָא עַד אַרְבְּעָא עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִכְּסוּן יָתֵהּ כֹּל קְהָלָא כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל בֵּין שִׁמְשַׁיָּא:

רש״י◄ **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת** • זֶהוּ לְשׁוֹן בִּקּוּר, שֶׁטָּעוּן בִּקּוּר מִמּוּם אַרְבָּעָה יָמִים קֹדֶם שְׁחִיטָה. וּמִפְּנֵי מַה הִקְדִּים לְקִיחָתוֹ לִשְׁחִיטָתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים, מַה שֶּׁלֹּא צִוָּה כֵּן בְּפֶסַח דּוֹרוֹת? הָיָה רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל טז) ״וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וְהִנֵּה עִתֵּךְ עֵת דֹּדִים״, הִגִּיעָה שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם שֶׁאֶגְאַל אֶת בָּנָיו, וְלֹא הָיוּ בְּיָדָם מִצְוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם כְּדֵי שֶׁיִּגָּאֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְאֵתֶּנָּה עֵרֹם וְעֶרְיָה״, וְנָתַן לָהֶם שְׁתֵּי מִצְוֹת: דַּם פֶּסַח וְדַם מִילָה שֶׁמָּלוּ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ״, בִּשְׁנֵי דָּמִים, וְאוֹמֵר: (זכריה ט) ״גַּם־אַתְּ בְּדַם־בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ״, וְשֶׁהָיוּ שְׁטוּפִים בַּעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים, אָמַר לָהֶם: ״מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם״, ״מִשְׁכוּ״ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים ״וּקְחוּ לָכֶם״ צֹאן שֶׁל מִצְוָה. **וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ וְגוֹ׳** • וְכִי כֵּלֶן שׁוֹחֲטִין? אֶלָּא מִכָּאן, שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ (מכילתא. קידושין מא). **קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל** • קָהָל וְעֵדָה וְיִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: פִּסְחֵי צִבּוּר נִשְׁחָטִין בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת, זוֹ אַחַר זוֹ. נִכְנְסָה כַּת רִאשׁוֹנָה, נִנְעֲלוּ דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בִּ׳פְסָחִים׳ (דף סד). **בֵּין הָעַרְבָּיִם** • מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה קָרוּי בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נוֹטָה לְבֵית מְבוֹאוֹ לַעֲרֹב, וּלְשׁוֹן ״בֵּין הָעַרְבַּיִם״ נִרְאֶה בְּעֵינַי, אוֹתָן שָׁעוֹת שֶׁבֵּין עֲרִיבַת הַיּוֹם לַעֲרִיבַת הַלַּיְלָה. עֲרִיבַת הַיּוֹם בִּתְחִלַּת שֶׁבַע שָׁעוֹת מִכִּי יִנָּטוּ צִלְלֵי עָרֶב, וַעֲרִיבַת הַלַּיְלָה בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה. עָרֶב, לְשׁוֹן נָשֶׁף וְחֹשֶׁךְ: (ישעיה כד)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ׳ 114)

וּמִפְּנֵי מַה הִקְדִּים לְקִיחָתוֹ לִשְׁחִיטָתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים (רש״י יב, ו) אַרְבָּעָה יָמִים הֵם מָשָׁךְ הַזְּמַן הַנִּדְרָשׁ לְאָדָם לְקַבֵּל הַחְלָטָה מִתּוֹךְ מְתִינוּת וְיִשּׁוּב הַדַּעַת. וּכְפִי שֶׁפֵּרֵשׁ רַשֵׁ״י לְגַבֵּי הָעֲקֵדָה, שֶׁהַקָּבָּ״ה הֶרְאָה לְאַבְרָהָם אֶת הַר הַמּוֹרִיָּה רַק בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמַסָּעוֹ (שֶׁהוּא הַיּוֹם **הָרְבִיעִי** מֵאָז הַצִּוּוּי עַל הָעֲקֵדָה) ״כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ, הֲמָמוֹ וְעִרְבְּבוֹ פִּתְאוֹם וְטָרַד דַּעְתּוֹ״. וְאַף כָּאן: מִכֵּיוָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ שְׁטוּפִים בָּאֱלִילִים, לֹא הָיָה דַּי בִּפְעֻלָּה חַד־פַּעֲמִית כְּדֵי לְנַתֵּק אוֹתָם מֵעֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא הָיָה צָרֵךְ בְּאַרְבָּעָה יָמִים שֶׁל יִשּׁוּב הַדַּעַת לִפְנֵי פְּעֻלָּה זוֹ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) **בֵּין הָעַרְבָּיִם.** מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה קָרוּי **בֵּין הָעַרְבָּיִם,** שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נוֹטָה לְצַד מְבוֹאוֹ לַעֲרֹב. וּלְשׁוֹן **בֵּין הָעַרְבָּיִם** נִרְאָה בְּעֵינַי, אוֹתָן שָׁעוֹת שֶׁבֵּין עֲרִיבַת הַיּוֹם לַעֲרִיבַת הַלַּיְלָה. עֲרִיבַת הַיּוֹם בִּתְחִלַּת שֶׁבַע, כִּי יִנָּטוּ צִלְלֵי עָרֶב (יִרְמְיָה ו, ד), וַעֲרִיבַת הַלַּיְלָה בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה. עָרֶב, לְשׁוֹן נָשֶׁף וְחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ עֶרְבָּה כָּל שִׂמְחָה (יְשַׁעְיָה כ״ד, י״א). לְשׁוֹן רַשֵׁ״י. וְר״א הֵשִׁיב מִן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם (לְהַלָּן ל׳, ח׳), כִּי שָׁם כָּתוּב: יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר (שָׁם כ״ז, כ״א), וְעוֹד מִן הַכָּתוּב בַּפֶּסַח עַצְמוֹ: שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בָּעֶרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם (דְּבָרִים ט״ז, ו׳), כִּי בְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ שְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְאֵין זֶה תְּשׁוּבָה עַל הָרַב, שֶׁכְּבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (בְּרָכוֹת ט׳.): בָּעֶרֶב אַתָּה זוֹבֵחַ, כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ אַתָּה אוֹכֵל, מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם אַתָּה שׁוֹרֵף. וּכְבָר כָּתַב הָרַב זֶה.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי בָּזֶה, כִּי הַלַּיְלָה נִקְרָא ״עֶרֶב״, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת (לְהַלָּן פְּסוּק י״ח), וְהוּא בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת (לְהַלָּן פָּסוּק ח׳). וְכֵן וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר (בְּרֵאשִׁית א׳, ה׳), עַל תְּחִלַּת הַלַּיְלָה כְּצֵאת הַכּוֹכָבִים, וְכֵן: בְּנָשֶׁף בָּעֶרֶב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה (מִשְׁלֵי ז׳, ט׳). וְיִקְרָא גַּם כֵּן סוֹף הַיּוֹם ״עֶרֶב״ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֹם (בְּרֵאשִׁית י״ט, א׳). וְכֵן וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׁלָו (לְהַלָּן ט״ז, י״ג), וְלֹא בָא הַשְּׁלָו בַּלַּיְלָה. וְכֵן רַבִּים. וּכְתִיב: עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה (תְּהִלִּים נ״ה, י״ח), וְהִנֵּה אֵלֶּה הַשְּׁלֹשָׁה עִתִּים כּוֹלְלִים כָּל הַיּוֹם. אִם כֵּן אַחֲרֵי הַצָּהֳרַיִם יִקָּרֵא עֶרֶב מִיָּד.

וְכַעֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ, וְכָל עֵת הֱיוֹתוֹ בַּמִּזְרָח, יִקָּרֵא בֹּקֶר, וְהוּא אַרְבַּע שָׁעוֹת, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ (עֵדֻיּוֹת ו׳, א׳.) עַל תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר שֶׁקָּרֵב בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, וְאַחַר הַבֹּקֶר יִקָּרֵא הָעֵת צָהֳרַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: מֵהַבֹּקֶר וְעַד הַצָּהֳרַיִם (מְלָכִים־א׳, י״ח, כ״ו.), וְהֵן שְׁתֵּי הַשָּׁעוֹת הַחֲמִישִׁית וְהַשִּׁשִּׁית, וְהוּא מִלְּשׁוֹן: צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה (בְּרֵאשִׁית ו׳, ט״ז.), כְּעִנְיַן זֹהַר. וַיְזַכִּיר בָּהֶן לְשׁוֹן רַבִּים, בָּעֲבוּר שֶׁהֵן שְׁתַּיִם. וְהִנֵּה הֵם שְׁנֵי צָהֳרַיִם, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁיִּצְהִירוּ כָּל הַצְּדָדִין, כִּי בַּבֹּקֶר הָאוֹר בַּמִּזְרָח, וּבָעֶרֶב בַּלַּיְלָה.

(ז) **וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָהֶם:**

ז וְיִסְּבוּן מִן דְּמָא וְיִתְּנוּן עַל תְּרֵין סִפָּיָא וְעַל שַׁקְפָא עַל בָּתַּיָּא דְּיֵכְלוּן יָתֵהּ בְּהוֹן:

רש״י◄ **וְלָקְחוּ מִן הַדָּם** • זוֹ קַבָּלַת הַדָּם. יָכוֹל בַּיָּד? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״אֲשֶׁר בַּסַּף״. **הַמְּזוּזֹת** • הֵם הַזִּקּוּפוֹת אַחַת מִכָּאן לַפֶּתַח וְאַחַת מִכָּאן. **הַמַּשְׁקוֹף** • הוּא הָעֶלְיוֹן שֶׁהַדֶּלֶת שׁוֹקֵף עָלָיו כְּשֶׁסּוֹגְרִין אוֹתוֹ, לינט״ל בְּלַעַ״ז. וּלְשׁוֹן שְׁקִיפָה — חֲבָטָה, כְּמוֹ: (וי״קרא כו) ״קוֹל עָלֶה נִדָּף״ טַרְפָא דְּשָׁקֵיף, ״חַבּוּרָה״ מַשְׁקוּפֵי. **עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָהֶם** • וְלֹא עַל מַשְׁקוֹף וּמְזוּזוֹת שֶׁבְּבֵית הַתֶּבֶן וּבְבֵית הַבָּקָר שֶׁאֵין דָּרִין בְּתוֹכָן.

(ח) **וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ:**

ח וְיֵכְלוּן יָת בִּסְרָא בְּלֵילְיָא הַהוּא טְוִי נוּר וּפַטִּיר עַל מְרָרִין יֵכְלֻנֵּהּ:

רש״י◄ **אֶת הַבָּשָׂר** • וְלֹא גִּידִים וַעֲצָמוֹת (מכילתא. פסחים פג). **עַל מְרֹרִים** • כָּל עֵשֶׂב מַר נִקְרָא מָרוֹר, וְצִוָּם לֶאֱכֹל מָרוֹר, זֵכֶר לְ״וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הוּא בַּמַּעֲרָב, וּבְאֶמְצַע הַיּוֹם בְּגֹבַהּ הָרָקִיעַ מֵאִיר לְכָל הַצְּדָדִין. וְכַאֲשֶׁר יַעַבְרוּ הַצָּהֳרַיִם וְיָסוּר הַשֶּׁמֶשׁ מִזְּרֹחַ בִּשְׁנֵי הַצְּדָדִין יִקָּרֵא ״עַרְבַּיִם״ מִפְּנֵי שֶׁיֵּעָרֵב הַשֶּׁמֶשׁ מִשְּׁנֵי הַצְּדָדִין הָהֵם, וְהַזְּמָן הַזֶּה הוּא כָּל עֵת זְרוֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ בָּרָקִיעַ. אֲבָל בִּשְׁקִיעַת הַחַמָּה, וְהוּא כְּמוֹ שָׁעָה וּרְבִיעַ עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (פְּסָחִים צ״ד: בְּרָכוֹת כ״ו.), אֵינוֹ זְמַן הַשְּׁחִיטָה וְאֵינוֹ נִקְרָא עַרְבַּיִם, אֲבָל הוּא עֶרֶב יוֹם.

וְאָמַר ״בֵּין הָעַרְבָּיִם״, כִּי **בֵּין** בַּמָּקוֹם הַזֶּה אֵינֶנּוּ מַבְדִּיל, אֲבָל הוּא כְּעִנְיָן בְּתוֹכָם, וְהוּא כְּמוֹ: בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ (בְּרֵאשִׁית כ״ו, כ״ח.), בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה הִוא (שֶׁם כ״ג, ט״ו.), עַל בֵּין עֲבֹתִים (יְחֶזְקֵאל י״ט, י״א.), מְבֵינוֹת לַגַּלְגַּל (שֶׁם י׳, ו׳.), כְּמוֹ בְּתוֹכָם, מִבֵּין הַשְּׂרָפָה (בְּמִדְבַּר י״ז, ב׳.), מִתּוֹכָהּ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה (מִשְׁלֵי ל״א, ט״ו.), בְּתוֹךְ לַיְלָה, וְכֵן **בֵּין הָעַרְבָּיִם.** וְלֹא נֶאֱמַר **בָּעַרְבַּיִם,** שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּמַשְׁמָע עֶרֶב יָמִים רַבִּים.

וְהִנֵּה אָמַר הַכָּתוּב שֶׁנִּשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח ״בְּתוֹךְ הָעַרְבָּיִם״, כִּי זְמַן הַשְּׁחִיטָה מִן הַתּוֹרָה הוּא מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה עַד תְּחִלַּת שְׁקִיעַת הַחַמָּה, וְכֵן אָמַר: בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם פֶּסַח לַה׳ (וַיִּקְרָא כ״ג, ה׳.), שֶׁהוּא זְמַן הַשְּׁחִיטָה, וְכֵן: בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ (בְּמִדְבַּר ט׳, ג׳.), עַל תְּחִלַּת הָעֲשִׂיָּה שֶׁהִיא הַשְּׁחִיטָה, וְכֵן: בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר (לְהִלָּן ט״ז, י״ב.), הֵם הַשָּׁעוֹת הַנִּזְכָּרוֹת, כִּי הָיָה לָהֶם לֶאֱכִילַת הַבָּשָׂר זְמַן גָּדוֹל. וְאָמַר: וַיְהִי בָּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו (שֶׁם י״ג.), כִּי עָלָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לְשָׁעָה אַחַת בָּעֶרֶב.

וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה הַלָּשׁוֹן כְּדִבְרֵי רַשִׁ״י, שְׁנֵי עֲרָבִים, עֶרֶב בֹּקֶר וְעֶרֶב יוֹם, כִּי כֵן יֹאמַר הַכָּתוּב: מִנְחַת הַבֹּקֶר וּמִנְחַת הָעֶרֶב, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַבֹּקֶר כַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה (מְלָכִים־ב׳ ג׳, כ׳.), וְאוֹמֵר: עַד לְמִנְחַת הָעֶרֶב וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קַמְתִּי מִתַּעֲנִיתִי (עֶזְרָא ט׳, ד״-ה׳.). וּמִנְחָה לְשׁוֹן מְנוּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וְהַשְׁקֵט אוֹרוֹ הַגָּדוֹל, כְּדִמְתַרְגְּמִינָן: לְמִנַּח יוֹמָא (בְּרֵאשִׁית ג׳, ח׳.), וְהֵן מִנְחָה גְּדוֹלָה וּמִנְחָה קְטַנָּה שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים (בְּרָכוֹת כ״ו.). וְהִנֵּה כָּל הַזְּמָן הַזֶּה לְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת וְלִקְטֹרֶת שֶׁאֵינָן כְּשֵׁרִין בַּלַּיְלָה אֶלָּא בִּזְמַן תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וְקוֹדְמִין לוֹ. וְלָזֶה יַטֶּה דַּעַת אֶנְקְלוֹס שֶׁאָמַר ״בֵּין שִׁמְשָׁיָא״, שֶׁמֶשׁ הַמִּזְרָח וְשֶׁמֶשׁ הַמַּעֲרָב, וְאָמַר הַכָּתוּב: יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר (לְהִלָּן כ״ז, כ״א.), שֶׁתִּתְהַיֶּינָה דּוֹלְקוֹת כָּל הַלַּיְלָה. **וְהִנֵּה** נוּכַל לְפָרֵשׁ: שֶׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בָּעֶרֶב (דְּבָרִים ט״ז, ו׳.), בַּזְּמָן הַנִּזְכָּר, כִּי נִקְרָא עֶרֶב, וְיִהְיֶה: כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם (שֶׁם) מְחֻבָּר עִם וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ (שֶׁם ז׳.), וְכֵן רַבִּים. אֲבָל עַל דַּעְתִּי אֵין ״תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח״ עַל הַשְּׁחִיטָה, אֲבָל יֹאמַר: בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ, שָׁם תַּעֲשֶׂה זֶבַח הַפֶּסַח בַּלַּיְלָה כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם (דְּבָרִים ט״ז, ו׳.), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹצִיאֲךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה (שֶׁם פָּסוּק א׳.). וְאָמַר עַל זוֹ הָעֲשִׂיָּה: (שֶׁם פָּסוּק ו׳.): וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם הַהוּא הַנִּזְכָּר (שֶׁם פָּסוּק ז׳.), וְהַפֶּסַח עַצְמוֹ יִקָּרֵא זָבַח, לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי (שְׁמוֹת ל״ד, כ״ה.), פִּסְחִי.

וְזֶה טַעַם כָּל הַפָּרָשָׁה (דְּבָרִים ט״ז) שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַה׳ אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה וְגוֹ׳ (שֶׁם פָּסוּק א״-ב׳) לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ (שֶׁם פָּסוּק ג׳.), הִזְכִּיר הָעֲשִׂיָּה וְהַלַּיְלָה, וְצִוָּה אֵיךְ יֹאכְלוּהוּ, וְהִזְכִּיר שִׁבְעַת הַיָּמִים (שֶׁם פְּסוּקִים ג״-ד׳.), וְאֵין בְּכָל הַפָּרָשָׁה הַהִיא זֵכֶר לְיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְהַשְּׁחִיטָה בּוֹ. וְכֵן אָמַר: וְלֹא יָלִין מִן הַבֹּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר (שֶׁם פָּסוּק ד׳.). וְהִנֵּה בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, הָרִאשׁוֹן בְּשִׁבְעַת הַיָּמִים הַנִּזְכָּרִים כִּי יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לֹא הֻזְכַּר כָּאן כְּלָל, וְכֵן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת (לְהִלָּן י״ח.) הוּא לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר. וְהִנֵּה פֵּרוּשׁ אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב: שֶׁלֹּא יָלִין לַבֹּקֶר מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ זֶבַח בָּעֶרֶב יוֹם הָרִאשׁוֹן. תורה ז

(ח) **וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ.** שִׁעוּרוֹ: **וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ, וּכְמַצּוֹת** ״עִם״ **מְרוֹרִים יֹאכְלֻהוּ.** וְכֵן: עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים (בְּמִדְבַּר ט׳, י״א.), כְּמוֹ עִם, וְכְמוֹהוּ: וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים (לְהִלָּן ל״ה, כ״ב.), וְכֵן: רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ (הַפָּסוּק הַבָּא). וְלֹא אָמַר ״עִם״, לְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה שֶׁיְּהֵא כּוֹרְכָן

(ט) אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ:

ט לָא תֵּיכְלוּן מִנֵּהּ כַּד חַי וְאַף לָא בַּשָּׁלָא מְבֻשָּׁל בְּמַיָּא אֶלָּהֵן טְוֵי נוּר רֵישֵׁהּ עַל כְּרָעוֹהִי וְעַל גַּוֵּהּ:

רש״י◄ **אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא • שֶׁאֵינוֹ צָלוּי כָּל צָרְכּוֹ,** קוֹרְאוֹ ׳נָא׳ בְּלָשׁוֹן עַרְבִּי. **וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל • כָּל זֶה** בְּאַזְהָרַת ״לֹא תֹאכְלוּ״ (שם פא). **בַּמָּיִם •** מִנַּיִן לִשְׁאָר מַשְׁקִין? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל״, מִכָּל־מָקוֹם (שם). **כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ •** לְמַעְלָה, גָּזַר עָלָיו בְּ׳מִצְוֹת עֲשֵׂה׳, וְכָאן הוֹסִיף עָלָיו ׳לֹא תַעֲשֶׂה׳, ״אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ כִּי־אִם צְלִי אֵשׁ״. **רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו •** צוֹלֵהוּ כֻּלּוֹ כְּאֶחָד עִם רֹאשׁוֹ וְעִם כְּרָעָיו וְעִם קִרְבּוֹ, וּבְנֵי מֵעָיו נוֹתֵן לְתוֹכוֹ אַחַר הֲדָחָתָן (שם עד). וּלְשׁוֹן ״עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ״, כִּלְשׁוֹן (לקמן יג) ״עַל צִבְאוֹתָם״, כְּמוֹ בְּצִבְאוֹתָם — כְּמוֹת שֶׁהֵן, אַף זֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא, כָּל בְּשָׂרוֹ מֻשְׁלָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממכתב כללי לחג הפסח י״א ניסן תשכ״ו. אגרות מלך כרך ב, עמ׳ נד – מתוך ׳התקשרות׳)

רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ (יב, ט)

קָרְבַּן הַפֶּסַח הָיָה שֶׁה – הָאֵיל שֶׁל מִצְרַיִם. בִּשְׁחִיטָתוֹ בָּא לִידֵי בִּטּוּי בִּטּוּלָהּ הַמֻּחְלָט שֶׁל הָעֲבוֹדָה־זָרָה וּפּוּלְחַן הָאֵלִילִים.

גַּם כַּיּוֹם יֶשְׁנָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁל שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּבִטּוּל ׳אֱלִילִים׳, וּבִשְׁלֹשֶׁת הַפְּרָטִים שֶׁל ׳רֹאשׁוֹ׳, ׳כְּרָעָיו׳ וְ׳קִרְבּוֹ׳.

רֹאשׁוֹ: אָסוּר לָאָדָם לַעֲשׂוֹת אֶת רֹאשׁוֹ – שִׂכְלוֹ וַהֲבָנָתוֹ הַמְּגֻבָּלִים – ׳אֱלִיל׳, וּלְקָבְעוֹ לַסַּמְכוּת הֲכִי עֶלְיוֹנָה, אֶלָּא עָלָיו לִהְיוֹת בָּטֵל לָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן.

כְּרָעָיו: אָסוּר לָאָדָם לַעֲשׂוֹת אֱלִיל מֵהַתַּאֲוָה לְכֹחַ וְעָצְמָה (תַּאֲוַת הַשִּׁלְטוֹן), לִמְשׁוֹל וְלִתְבֹּעַ אֶת כָּל הַנִּמְצָא סְבִיבוֹ.

קִרְבּוֹ: הָאָדָם אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת אֱלִיל מִצְּרָכָיו הַגַּשְׁמִיִּים, עַד שֶׁאֵינוֹ נִרְתָּע מִכְּלוּם וְכָל הָאֶמְצָעִים כְּשֵׁרִים כְּדֵי לְהַשִּׂיג אֶת פַּרְנָסָתוֹ.

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ:

י וְלָא תַּשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וּדְיִשְׁתְּאַר מִנֵּהּ עַד צַפְרָא בְּנוּרָא תּוֹקְדוּן:

רש״י◄ **וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר •** מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר ״עַד בֹּקֶר״ פַּעַם שְׁנִיָּה, לִיתֵּן בֹּקֶר עַל בֹּקֶר, שֶׁהַבֹּקֶר מַשְׁמָעוֹ מִשְּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה, וּבָא הַכָּתוּב לְהַקְדִּים שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר, זֶהוּ לְפִי מַשְׁמָעוֹ. וְעוֹד מִדְּרָשׁ אַחֵר: לִמֵּד שֶׁאֵינוֹ נִשְׂרָף בְּ׳יוֹם טוֹב׳ אֶלָּא מִמָּחֳרָת, וְכָךְ תִּדְרְשֶׁנּוּ: וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ בְּבֹקֶר רִאשׁוֹן, עַד בֹּקֶר שֵׁנִי תַּעֲמֹד וְתִשְׂרְפֶנּוּ.

(יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיָדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:

יא וּכְדֵין תֵּיכְלוּן יָתֵהּ חַרְצֵיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין מְסָנֵיכוֹן בְּרִגְלֵיכוֹן וְחֵטְרֵיכוֹן בִּידֵיכוֹן וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בִּבְהִילוּ פִּסְחָא הוּא קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ **מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים • מְזֻמָּנִים לַדֶּרֶךְ. בְּחִפָּזוֹן •** לְשׁוֹן בֶּהָלָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ: (שמואל א כג) ״וַיְהִי דָוִד נָחְפָּז לָלֶכֶת״, (מלכים ב ז) ״אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּחָפְזָם״. **פֶּסַח הוּא לַה׳ •** הַקָּרְבָּן הוּא קָרוּי פֶּסַח, עַל שֵׁם

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּבֵת אַחַת וְאוֹכְלָן. וְיֶחְסַר הַכָּתוּב בֵּי״ת, כְּמוֹ: יִרְחֲצוּ מַיִם (לְהַלָּן ל׳, כ׳), וַיָּמָת סֶלֶד לֹא בָנִים (ד״ה־א׳, ב׳, ל׳). וּילַמֵּד הַכָּתוּב שֶׁאֵין מִצְוָה בְּמְרוֹרִים אֶלָּא עִם אֲכִילַת הַבָּשָׂר, אֲבָל הַמַּצּוֹת חָזֵר וְצִוָּה: **בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת,** (לְהַלָּן פָּסוּק י״ח), אֲפִלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן, כְּדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (פִּסְחִים ק״כ).

וְיוֹתֵר נָכוֹן שֶׁנֹּאמַר כִּי **וּמַצּוֹת** נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה, **וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר וּמַצּוֹת,** וְחָזַר וְצִוָּה **עִם מְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ** לַבָּשָׂר הַנִּזְכָּר, וְהִנֵּה צִוָּה בַּאֲכִילַת הַבָּשָׂר וּבַאֲכִילַת הַמַּצּוֹת, וְלֹא צִוָּה בַּאֲכִילַת הַמְּרוֹרִים, רַק אָמַר שֶׁיֹּאכְלוּ לַבָּשָׂר עִם מְרוֹרִים, יְרִמֹז שֶׁאֵין בְּמְרוֹרִים מִצְוָה רַק לֶאֱכֹל הַבָּשָׂר עִמָּהֶם, וּבִזְמַן שֶׁאֵין בָּשָׂר אֵין בַּמְּרוֹרִים מִצְוָה. וְגַם אֵינָם מְעַכְּבִים הַבָּשָׂר, וְאִם אָכַל פֶּסַח וְלֹא אָכַל מְרוֹרִים יָדֵי פֶּסַח יָצָא, כִּי הַמִּצְוָה בְּפֶסַח כְּמוֹ הַמִּצְוָה בְּמַצָּה, כָּל אַחַת צִוָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. תורה ט

(ט) **אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל.** זוֹ מִצְוָה לְדוֹרוֹת, שֶׁכָּל הַמִּצּוֹת בְּכָאן בְּגוּף הַפֶּסַח מִצְוָה לְדוֹרוֹת, אֲבָל הַמִּצְוָה בְּאוֹכְלִים, כְּגוֹן: מְתְנֵיכֶם חֲגֻרִים (פָּסוּק י״א), וְהַדָּם עַל הַמַּשְׁקוֹף (פָּסוּק ז׳), אֵינֶנּוּ רַק בְּפֶסַח מִצְרַיִם. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בְּפֶסַח שֵׁנִי: עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֻהוּ, לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ (בְּמִדְבַּר ט׳, י״א־י״ב), שֶׁהֵן צִלִּי אֵשׁ, לֹא נָא וְלֹא מְבֻשָּׁל. תורה י

הַדִּלּוּג וְהַפְּסִיחָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְדַלֵּג בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין בָּתֵּי מִצְרַיִם וְקוֹפֵץ מִמִּצְרֵי לְמִצְרֵי, וְיִשְׂרָאֵל אֶמְצָעֵי נִמְלָט, וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתָיו לְשֵׁם שָׁמַיִם. (דָּבָר אַחֵר) דֶּרֶךְ דִּלּוּג וּקְפִיצָה, זֵכֶר לִשְׁמוֹ שֶׁקָּרוּי פֶּסַח, וְגַם פסק״א לְשׁוֹן פְּסִיעָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך יב עמ׳ 161 ואילך – מתוך ׳התקשרות׳)

פֶּסַח הוּא לַה׳ (יב, יא) פֶּסַח הוּא לַה׳: הַקָּרְבָּן הוּא קָרוּי פֶּסַח עַל שֵׁם הַדִּלּוּג... וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתָיו... דֶּרֶךְ דִּלּוּג וּקְפִיצָה (רש״י). מַה הַצֹּרֶךְ בְּ׳דִּלּוּג׳ בִּשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם? בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים בְּמָשָׁךְ כַּמָּה דּוֹרוֹת בְּמִצְרַיִם, שֶׁהָיְתָה "עֶרְוַת הָאָרֶץ". מִשְּׁעָה שֶׁהִשְׁתַּחְרְרוּ מֵעֲבֹדוּת זוֹ וְעַד שֶׁעָמְדוּ לְיַד הַר־סִינַי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה – עָבַר זְמַן קָצָר בְּיוֹתֵר (אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יָמִים). מַעֲבָר חַד שֶׁכָּזֶה אִי־אֶפְשָׁר לְבַצֵּעַ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ שֶׁל ׳דִּלּוּג וּקְפִיצָה׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מכתב־כללי י״א בניסן תשמ״ו – מתוך ׳התקשרות׳)

וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ, מָתְנֵיכֶם חֲגוּרִים, נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם, וּמַקֵּלְכֶם בְּיָדְכֶם (יב, יא)

חַיָּיו שֶׁל אָדָם מִתְחַלְּקִים, בְּדֶרֶךְ כְּלָל, לִשְׁלוֹשָׁה סוּגִים: הָאָדָם עַצְמוֹ, קִשְׁרָיו עִם סְבִיבָתוֹ הַקְּרוֹבָה, קִשְׁרָיו עִם הַסְּבִיבָה הָרְחוֹקָה.

שְׁלוֹשָׁה חֲלָקִים אֵלּוּ נִרְמָזִים בִּשְׁלֹשֶׁת הַפְּרָטִים הָאֲמוּרִים – "מָתְנֵיכֶם", "נַעֲלֵיכֶם", "מַקֵּלְכֶם":

"**מָתְנֵיכֶם**" – אָדָם צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְחֵרוּת בְּכָל הַקָּשׁוּר בּוֹ־עַצְמוֹ. חֵרוּת זוֹ נִרְמֶזֶת בְּ"מָתְנֵיכֶם", שֶׁכֵּן "הַמָּתְנַיִם הֵם דָּבָר הַמַּעֲמִיד אֶת כָּל הַגּוּף עִם הָרֹאשׁ הַנִּצָּב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם".

"**נַעֲלֵיכֶם**" – עַל הָאָדָם לַעֲזוֹר וּלְסַיֵּעַ לַאֲנָשִׁים שֶׁאִתָּם הוּא בָּא בְּמַגָּע. וּבְאֹפֶן כְּלָלִי יוֹתֵר – לְהַכְנִיס אֶלְקוּת וּקְדֻשָּׁה בְּכָל סְבִיבָתוֹ. עִנְיָן זֶה נִרְמָז בְּ"נַעֲלַיִם", שֶׁהֵרֵי עַל־יְדֵי הָרֶגֶל בָּא הָאָדָם בְּמַגָּע עִם הָאֲדָמָה.

"**מַקֵּלְכֶם**" – אָדָם חַיָּב לְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַחֵלֶק בָּעוֹלָם שֶׁרָחוֹק מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵינוֹ מִסְגָּל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהֵרֵי "חַיָּב אָדָם לוֹמַר בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם". דָּבָר זֶה נִרְמָז בְּ׳מַקֵּל׳, שֶׁכֵּן אָדָם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַקֵּל כְּדֵי לְהַגִּיעַ לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו בְּיָדוֹ.

(יב) **וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:**

יב וְאִתְגְּלֵי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּלֵילְיָא הָדֵין וְאֶקְטוֹל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טַעֲוַת מִצְרַיִם אֶעְבֵּד דִּינִין אֲנָא יְיָ:

רש״י◄ **וְעָבַרְתִּי** • כְּמֶלֶךְ הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבְהַעֲבָרָה אַחַת וּבְרֶגַע אֶחָד כֻּלָּן לוֹקִין (מכילתא). **כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם** • אַף בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִנַּיִן אַף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם". **מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה** • מִי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה, מִמֶּנּוּ מַתְחִלֶּת הַפֻּרְעָנוּת. **וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם** • שֶׁל עֵץ - נִרְקֶבֶת, וְשֶׁל מַתֶּכֶת - נִמֶּסֶת וְנִתֶּכֶת לָאָרֶץ. **אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה׳** • אֲנִי בְּעַצְמִי וְלֹא עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב) **וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים.** שֶׁל עֵץ הָיְתָה נִרְקֶבֶת וְשֶׁל מַתֶּכֶת הָיְתָה נִתֶּכֶת. וְלֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב בִּשְׁפָטִים הָאֵלֶּה, בְּעֲבוּר כִּי מוּסָר הֲבָלִים עֵץ הוּא. וְכֵן בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה כָּתוּב: וַה׳ הִכָּה כָּל בְּכוֹר אָדָם וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה (לְהַלָּן פְּסוּק כ״ט), וְלֹא הִזְכִּיר הַשְּׁפָטִים בֵּאלֹהֵיהֶם, כִּי לְמִיתַת הַבְּכוֹרוֹת חָרְדוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל עֲבָדָיו וְכָל מִצְרַיִם (לְהַלָּן פְּסוּק ל׳), וְהַשְּׁפָטִים בֵּאלֹהֵיהֶם לֹא נוֹדְעוּ עַד הַבֹּקֶר שֶׁהָלְכוּ לְבֵית תּוֹעֲבוֹתָם. וּכְתִיב (בְּמִדְבַּר ל״ג, ד׳): וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה ה׳ בָּהֶם כָּל בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה ה׳ שְׁפָטִים.

וְעַל דַּעְתִּי יִרְמֹז הַכָּתוּב לְשָׁרֵי מַעְלָה, אֱלֹהֵי מִצְרַיִם, כְּעִנְיָן: יִפְקֹד ה׳ עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם וְעַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה עַל הָאֲדָמָה (יְשַׁעְיָה כ״ד, כ״א). וְהִנֵּה הִשְׁפִּיל מַזָּלָם וְשָׂרֵי הַמַּזָּלוֹת שֶׁעֲלֵיהֶם. וְהַכָּתוּב יִרְמֹז וִיקַצֵּר בַּנֶּעֱלָם.

אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה׳. אֲנִי בְּעַצְמִי וְלֹא עַל יְדֵי הַשָּׁלִיחַ. זֶה לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וּמִדְּרַשׁ חֲכָמִים (מוּבָא בְּהַגָּדָה שֶׁל פֶּסַח) אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא: **וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם,** אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ. **וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר,** אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. **וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים,** אֲנִי וְלֹא הַשָּׁלִיחַ. **אֲנִי ה׳,** אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר. וּפֵרוּשׁוֹ, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהִפְרִישָׁה דְּבַר מֹשֶׁה עִם יִשְׂרָאֵל, הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר "וְעָבַר ה׳ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהִכָּה כָּל בְּכוֹר", וּלְכָךְ יִדְרְשׁוּ כִּי **וְעָבַרְתִּי** אֲנִי בְּעַצְמִי, לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ שָׁלוּחַ מֵאִתּוֹ בְּמַגֵּפוֹת, כְּעִנְיָן בְּדָוִד (שְׁמוּאֵל־ב׳ כ״ד, ט״ז) וּבְסַנְחֵרִיב (מְלָכִים־ב׳ י״ט, ל״ה). **וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר,** אֲנִי וְלֹא שָׂרָף, לוֹמַר כִּי גַּם הַמַּכָּה תִּהְיֶה עַל יַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא כְּמֶלֶךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה נְקָמָה בְּשׁוֹנְאָיו לְפָנָיו עַל יְדֵי סְפַּקְלְטוֹרִים שֶׁלּוֹ

(יג) וְהָיָה֩ הַדָּ֨ם לָכֶ֜ם לְאֹ֗ת עַ֤ל הַבָּתִּים֙ אֲשֶׁר־אַתֶּ֣ם שָׁ֔ם וְרָאִיתִ֥י אֶת־הַדָּ֖ם וּפָסַחְתִּ֣י עֲלֵכֶ֑ם וְלֹא־יִהְיֶ֤ה בָכֶם֙ נֶ֣גֶף לְמַשְׁחִ֔ית בְּהַכֹּתִ֖י בְּאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

יג ויהי דמא לכון לאת על בתיא די אתון תמן ואחיזי ית דמא ואיחוס עליכון ולא יהי בכון מותא למחבלא במקטלי בארעא דמצרים׃

רש״י◄ **וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת•** ״לָכֶם לְאוֹת״ וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת. מִכָּאן, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַדָּם אֶלָּא מִבִּפְנִים. **וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם•** הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינַי לִרְאוֹת שֶׁאַתֶּם עֲסוּקִים בְּמִצְוֹתַי, וּפוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם. **וּפָסַחְתִּי•** וְחָמַלְתִּי, וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה לא) ״פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט״. וַאֲנִי אוֹמֵר: כָּל ׳פְּסִיחָה׳, לְשׁוֹן דִּלּוּג וּקְפִיצָה: וּפָסַחְתִּי, מִדַּלֵּג הָיָה מִבָּתֵּי יִשְׂרָאֵל לְבָתֵּי מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ שְׁרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מלכים א יח) ״פִּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים״, וְכֵן כָּל הַפִּסְחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים, וְכֵן ״פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט״, מְדַלְּגוֹ וּמְמַלְּטוֹ מִבֵּין הַמּוּמָתִים. **וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף•** אֲבָל הוֹוֶה הוּא בְּמִצְרַיִם. (מכילתא). חֲרֵי שֶׁהָיָה מִצְרִי בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יָכוֹל יִמָּלֵט? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף״, אֲבָל הוֹוֶה בְּמִצְרִי שֶׁבְּבָתֵּיכֶם. חֲרֵי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקֶה כְּמוֹתוֹ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ׳לקוטי שיחות׳ כרך לו, עמוד 50 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

קרוב כל יהודי באשר הוא

בְּנוֹגֵעַ לְדַם הַפֶּסַח שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל לָתֵת עַל הַמַּשְׁקוֹף, כָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ ״וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכּוֹתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם״ (יב, יג). וּפֵרֵשׁ רַשׁ״י ״הֲרֵי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקֶה כְּמוֹתוֹ, תַּלְמוּד־לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף״.

וְיֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ בְּדֶרֶךְ קָרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

דְּהִנֵּה יֶשְׁנָם הָאוֹמְרִים, דְּאַף שֶׁהֵם מוּכָנִים לַעֲסֹק בְּקָרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, גַּם אִם הֵם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים בְּיוֹתֵר, הִנֵּה זֶהוּ רַק אִם לְכָל־הַפָּחוֹת יַגִּיעוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְאָז יִתְעַסְּקוּ בְּקָרוּבָם. אַךְ עִם אֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ שֶׁאֵינָם מַגִּיעִים מִצַּד־עַצְמָם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אֵינָם רוֹצִים לְהִתְעַסֵּק. שֶׁהֲרֵי לְזֶה צָרִיךְ לְהַפְסִיק אֶת הַלִּמּוּד, וְ״לָרֶדֶת״ לִמְקוֹמוֹת בָּהֶם נִמְצָאִים אֲנָשִׁים אֵלּוּ.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מִלֵּיל הַפֶּסַח:

דְּהִנֵּה יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית הַמִּצְרִי בַּלַּיְלָה הַזֶּה, מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ בְּרוּחָנִיּוּת נָמוּךְ מְאוֹד. דְּלְאַחַר כָּל מַה שֶׁעָשׂוּ לָהֶם הַמִּצְרִים, וּלְאַחֲרֵי הַמַּכּוֹת שֶׁקִּבְּלוּ הַמִּצְרִים, וּלְאַחֲרֵי שֶׁהִזְהִירוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבַּלַּיְלָה זֶה ״לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר״ (שם, כב), עֲדַיִן נִמְצָא הוּא בְּבֵית שֶׁל מִצְרִי!

וְעִם כָּל זֶה, ״יָרַד״ הַקָּבָּ״ה ״בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ״ (הגדה של פסח, פיסקא ויוציאנו), עַד לְבֵיתוֹ שֶׁל הַמִּצְרִי, לְהַצִּיל גַּם יְהוּדִי זֶה וּלְהוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם, וְהוּא מִצַּד חִבָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

וּמִזֶּה לוֹמְדִים גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שֶׁ״דַּיּוֹ לְעֶבֶד שֶׁיְּהֵא כְּרַבּוֹ״ (ברכות נח, ב. ועוד). דִּכְשֶׁם שֶׁהַקָּבָּ״ה יָרַד ״בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ״ עַד לְבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי לְקָרֵב בֶּן יִשְׂרָאֵל לְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, כֵּן צָרִיךְ כָּל אֶחָד לְקָרֵב כָּל יְהוּדִי בַּאֲשֶׁר הוּא, לְדַרְכֵּי וַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, גַּם אִם לְזֶה צָרִיךְ ״לָרֶדֶת״ מִמַּעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ הַנַּעֲלֶה.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁהֵם הַשְּׂרָפִים שֶׁמֵּהֶם תֵּצֵא אֵשׁ שׁוֹרֶפֶת בְּאוֹיְבָיו, כְּעִנְיַן אֵלִיָּהוּ בְּשָׂרֵי הַחֲמִשִּׁים (מלכים־ב׳ א׳, י׳). **וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים,** וְלֹא עַל יְדֵי הַשָּׁלִיחַ הַשָּׁלוּחַ מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ לְכָל הַמַּעֲשִׂים הַנַּעֲשִׂים בָּאָרֶץ, וְהוּא הַמַּלְאָךְ הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא בַּעֲבוּר כֵּן מְטַטְרוֹן. כִּי פֵּרוּשׁ הַמִּלָּה מוֹרֶה הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּסִפְרֵי (האזינו של״ח): אֶצְבָּעוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נַעֲשָׂה מְטַטְרוֹן לְמֹשֶׁה וְהֶרְאָהוּ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבִילַמְּדֵנוּ (מובא בערוך ע׳ מטטרון): וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בִלְעָם (במדבר כ״ב, ל״ו), שֶׁשָּׁלַח מְטַטְרוֹן לְפָנָיו, וְעוֹד שָׁם: רְאֵה הַחִלּוֹתִי תֵּת לְפָנֶיךָ (דברים ב׳, ל״א), אִי אִבְכַּפֵּת לְךָ אֲנִי מְטַטְרוֹן שֶׁלְּךָ. וְאַל תִּתְמַה שֶׁהֲרֵי אֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת מְטָטוֹר לִפְנֵי אָדָם עָרֵל, לִפְנֵי כֹּרֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲנִי לְפָנֶיךָ אֵלֵךְ (ישעיה מ״ה, ב׳), לִפְנֵי אִשָּׁה אֲנִי עָתִיד לְקַדֵּם, לִפְנֵי דְּבוֹרָה וּבָרָק, שֶׁנֶּאֱמַר: הֲלֹא ה׳ יָצָא לְפָנֶיךָ (שופטים ד׳, י״ד). וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים. וְכֵן שָׁמַעְתִּי כִּי שָׁלִיחַ בִּלְשׁוֹן יָוָן ״מְטָטָר״. וְדָרְשׁוּ: **אֲנִי ה׳,** אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר, שֶׁהוּא אֶחָד וְאֵין אֱלֹהִים עִמּוֹ לִמְחוֹת עַל יָדוֹ, וְזֶהוּ עִנְיַן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה. תורה יג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ׳לקוטי שיחות׳ כרך ה, עמוד 175 ואילך, ועוד – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֵיךְ יָכוֹל אָדָם לְהַרְגִּישׁ כְּאִילוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם?

שָׁנוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנָתָם "בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִילוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ גו׳" (פסחים קטז, ב במשנה).

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ הַדָּבָר, אֵיךְ יָכוֹל הָאָדָם לְהַרְגִּישׁ "כְּאִילוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם", בְּעוֹד שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הָיְתָה בִּשְׁנַת ב׳תמ״ח, וּמֵאָז וְעַד עַתָּה עָבְרוּ אַלְפֵי שָׁנִים?

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים עַל־פִּי מַה שֶּׁבֵּאֵר הַמַּהֲרַ״ל מִפְּרָאג בְּסִפְרוֹ גְּבוּרוֹת־ה׳ (פס״א, וראה שם פנ״ב), שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּפֹעַל, הֲרֵי אָז נִפְעַל שֶׁנִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין בְּעֶצֶם, וּבִלְשׁוֹנוֹ "כִּי אַחַר שֶׁהוֹצִיא הַקָּבָּ״ה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְנָתַן אוֹתָם בְּנֵי חוֹרִין כו׳, זֶה הַשֵּׁם הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּעֶצֶם, וְהַמַּעֲלָה וְהַחֲשִׁיבוּת שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה לֹא נִתְבַּטֵּל בְּגָלוּתָם".

וְנִמְצָא, שֶׁמֵּאָז יְצִיאַת מִצְרַיִם אִי־אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגֶדֶר "עֲבָדִים", וְגַם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּגָלוּת - הֲרֵי הֵם "בְּנֵי חוֹרִין".

וְהִנֵּה מְבֹאָר בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (שער היחוד והאמונה פ״ב) שֶׁדָּבָר שֶׁהוּא נֶגֶד הַטֶּבַע, הִנֵּה כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּם הַדָּבָר וְלֹא יִתְבַּטֵּל, יֵשׁ צֹרֶךְ שֶׁיְּחַדֵּשׁ הַקָּבָּ״ה וְיִפְעַל אֶת הַנֵּס בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע, וְאִם יַפְסִיק הַקָּבָּ״ה לְחַדְּשׁוֹ לְרֶגַע אֶחָד, יִתְבַּטֵּל הַנֵּס וְיַחְזְרוּ הַדְּבָרִים לְטִבְעָם.

וְעַל־פִּי־זֶה, מִכֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּנֵי חוֹרִין בְּעֶצֶם וְאִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ עֲבָדִים, הוּא נֵס שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע לְגַמְרֵי, הֲרֵי מוּבָן שֶׁנֵּס זֶה מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל רֶגַע, וּבְכָל רֶגַע וָרֶגַע הַקָּבָּ״ה מוֹצִיא אוֹתָנוּ מִמִּצְרַיִם, וּפוֹעֵל בָּנוּ לִהְיוֹת ׳בְּנֵי חוֹרִין׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש כרך טז, עמ׳ 114 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לְהַשְׁרִישׁ בַּלֵּב אֶת הַמִּיאוּס בָּרַע

וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

הֲרֵי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקֶה כְּמוֹתוֹ, תַּלְמוּד־לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף (יב, יג. ובפרש״י)

יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ כְּ״עֲשֵׂה טוֹב״, וְקָרְבַּן פֶּסַח כְּ״סוּר מֵרָע״. קָרְבַּן פֶּסַח הָיָה שֶׁה, שֶׁנִּבְחַר עַל יְדֵי הַקָּבָּ״ה בִּגְלַל שֶׁנֶּחְשַׁב בְּעֵינֵי הַמִּצְרִים כָּעֲבוֹדָה־זָרָה. לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִצְטַוּוּ לְשָׁחֲטוֹ לַמְרוֹת חֲמָתָם שֶׁל הַמִּצְרִים, אֶלָּא אַף נִדְרְשׁוּ לְהַחְזִיקוֹ בַּבַּיִת אַרְבָּעָה יָמִים כְּדֵי שֶׁהַמִּיאוּס וְהַהִפָּרְדוּת מֵהָרַע יַחְדְּרוּ וְיֻשְׁרְשׁוּ בְּלִבָּם.

(יד) **וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ:**

יד **וִיהֵי יוֹמָא הָדֵין לְכוֹן לְדוּכְרָנָא וּתְחַגּוּן יָתֵהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלָם תְּחַגֻּנֵּהּ:**

רש״י◄ **לְזִכָּרוֹן** • לְדוֹרוֹת. **וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ** • (מכילתא) יוֹם שֶׁהוּא לְךָ לְזִכָּרוֹן אַתָּה חוֹגְגוֹ, וַעֲדַיִן לֹא שָׁמַעְנוּ אֵי זֶהוּ יוֹם הַזִּכָּרוֹן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם", לָמַדְנוּ שֶׁיּוֹם הַיְצִיאָה הוּא יוֹם שֶׁל זִכָּרוֹן. וְאֵיזֶה יוֹם יָצְאוּ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (במדבר לג) "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ", הֱוֵי אוֹמֵר יוֹם ט״ו בְּנִיסָן, הוּא שֶׁל ׳יוֹם טוֹב׳, שֶׁהֲרֵי לֵיל ט״ו אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח וְלַבֹּקֶר יָצְאוּ (מכילתא). **לְדֹרֹתֵיכֶם וְגוֹ׳** • שׁוֹמֵעַ אֲנִי, מִעוּט "דּוֹרוֹת", שְׁנַיִם? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ" (מכילתא).

(טו) **שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי:**

טו **שִׁבְעַת יוֹמִין פַּטִּיר תֵּיכְלוּן בְּרַם בְּיוֹמָא קַדְמָאָה תְּבַטְּלוּן חֲמִיעַ מִבָּתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵכוּל חֲמִיעַ וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַד יוֹמָא שְׁבִיעָאָה:**

רש״י◄ **שִׁבְעַת יָמִים** • שטיינ״א שֶׁל יָמִים. **שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ** • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דברים טז) "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת". (פסחים קכ) לִמֵּד עַל שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה לֶאֱכֹל מַצָּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאכַל חָמֵץ. מִנַּיִן אַף שִׁשָּׁה רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר "שִׁבְעַת יָמִים", זוֹ מִדָּה בַּתּוֹרָה: דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ בִּלְבַד יָצָא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא: מַה שְּׁבִיעִי רְשׁוּת, אַף שִׁשָּׁה רְשׁוּת. יָכוֹל אַף לַיְלָה הָרִאשׁוֹן רְשׁוּת? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת", הַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה (שם כח). **אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר** • מֵעֶרֶב ׳יוֹם טוֹב׳, וְקָרוּי

״ראשון״ לְפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַשִּׁבְעָה. וּמְצִינוּ מֵקְדָּם קָרוּי ״רִאשׁוֹן״, כְּמוֹ (איוב טו) ״הָרִאשׁוֹן אָדָם תּוֹלַד״? הֲלִפְנֵי אָדָם נוֹלַדְתָּ? אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רִאשׁוֹן שֶׁל שִׁבְעָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״לֹא־תֹאכַל עַל־חָמֵץ״, לֹא תֹאכַל הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּם (מכילתא). **הַנֶּפֶשׁ הַהוּא** • כְּשֶׁהִיא בְּנַפְשָׁהּ וּבְדַעְתָּהּ, פְּרָט לְאָנוּס. **מִיִּשְׂרָאֵל** • שׁוֹמֵעַ אֲנִי תִּכָּרֵת מִיִּשְׂרָאֵל וְתֵלֵךְ לָהּ לְעַם אַחֵר? תַּלְמוּד־לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: ״מִלְּפָנַי״, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי.

(טז) **וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הִוא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם:**

רס״י◄ **מִקְרָא קֹדֶשׁ** • ״מִקְרָא״, שֵׁם דָּבָר. קְרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לַאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וּכְסוּת (מכילתא). **לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם** • אֲפִלּוּ עַל־יְדֵי אֲחֵרִים. **הוּא לְבַדּוֹ** • (יָכוֹל אַף לַכְּנַעֲנִים? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם״, לָכֶם וְלֹא לַכְּנַעֲנִים), הוּא וְלֹא מַכְשִׁירָיו, שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם־טוֹב. **לְכָל נֶפֶשׁ** • אֲפִלּוּ לִבְהֵמָה. יָכוֹל אַף לַכְּנַעֲנִים? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״לָכֶם״ (נִסְחָה אַחֶרֶת: תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״אַךְ״, חֵלֵק) (ביצה כ״ח, ב״ר.)◆

טז וּבְיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִיבִידָא לָא יִתְעֲבֵד בְּהוֹן בְּרַם דִּי מִתְּאֲכֵל לְכָל נְפַשׁ הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי יִתְעֲבֵד לְכוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות יום ב׳ דחג הסוכות ושבת חול־המועד סוכות ה׳תשכ״ח)

מִזֶּה שֶׁהַתּוֹרָה **הִתִּירָה** מְלָאכוֹת הָאֲסוּרוֹת בְּיוֹם־טוֹב לְצֹרֶךְ אֲכִילַת יוֹם־טוֹב, נִרְאֶה עַד כַּמָּה שִׂמְחַת יוֹם־טוֹב הוּא עִנְיָן עִיקָּרִי בַּמּוֹעֲדִים, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה".

וְהִנֵּה יָדוּעַ דְּהָאָרַת הַמּוֹעֲדִים מְאִירָה בְּכָל יוֹם. וְעַל־פִּי הַנַּ״ל דְּהַשִּׂמְחָה הוּא עִנְיָן עִיקָּרִי בְּיוֹם־טוֹב, מוּבָן שֶׁגַּם שִׂמְחַת יוֹם־טוֹב צָרִיךְ הָאָדָם לְהַרְגִּישָׁהּ בְּכָל הַשָּׁנָה.

זֹאת אוֹמֶרֶת, דְּנוֹסָף עַל שִׂמְחַת הָאָדָם **בְּעֵת** קִיּוּם הַמִּצְוָה - "שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה", פּוֹעֶלֶת הָאָרַת הַמּוֹעֲדִים שֶׁיַּרְגִּישׁ שִׂמְחָה זוֹ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם.

(יז) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:**

יז וְתִטְרוּן יָת פַּטִירָא אֲרֵי בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיקִית יָת חֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וְתִטְרוּן יָת יוֹמָא הָדֵין לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלָם:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) **כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם.** פֵּרַשׁ רַשִׁ״י אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים. וְלֹא הֲבִינוֹתִי זֶה, שֶׁאִם הָאֲחֵרִים הָאֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, הֵם עַצְמָן מֻזְהָרִין עָלֶיהָ, וְאֵין אֲנִי מֻזְהָר בִּמְלַאכְתִּי שֶׁלֹּא תֵּעָשֶׂה עַל יָדוֹ, אֶלָּא שֶׁאִם מִטְעָה אוֹתוֹ בְּאִסּוּר, מֻזְהָר עָלֶיהָ מִשּׁוּם **וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל** (וַיִּקְרָא י״ט, י״ד.), בֵּין בִּמְלַאכְתּוֹ בֵּין בִּמְלָאכֶת הָעוֹשֶׂה עַצְמוֹ. וְאִם אֲחֵרִים הַלָּלוּ גּוֹיִם, אֵין אָנוּ מֻזְהָרִים בַּתּוֹרָה עַל מְלָאכָה שֶׁל גּוֹי כְּלָל לֹא בְּיוֹם טוֹב וְלֹא בְּשַׁבָּת, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁבוּת מִדִּבְרֵיהֶם עִם הָאֱמִירָה שֶׁלָּנוּ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: אֱמִירָה לְגוֹי שְׁבוּת (שבת ק״נ.), וְזֶה דָּבָר מְבֹאָר בַּגְּמָרָא.

אֲבָל מָצָאתִי בַּמְּכִילְתָּא (כאן): **כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם,** לֹא תַעֲשֶׂה אַתָּה, וְלֹא יַעֲשֶׂה חֲבֵרְךָ, וְלֹא יַעֲשֶׂה גּוֹי מְלַאכְתְּךָ. אַתָּה אוֹמֵר לֹא תַעֲשֶׂה אַתָּה וְלֹא יַעֲשֶׂה חֲבֵרְךָ וְלֹא יַעֲשֶׂה גּוֹי מְלַאכְתְּךָ, אוֹ לֹא תַעֲשֶׂה אַתָּה וְלֹא יַעֲשֶׂה חֲבֵרְךָ וְלֹא יַעֲשֶׂה גּוֹי מְלַאכְתּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: **שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה** (וַיִּקְרָא כ״ג, ג.), הָא לֹא תַעֲשֶׂה אַתָּה וְלֹא יַעֲשֶׂה חֲבֵרְךָ אֲבָל יַעֲשֶׂה גּוֹי מְלַאכְתּוֹ. דִּבְרֵי ר׳ יֹאשִׁיָּה. וְר׳ יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: **שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ** (לְהַלָּן כ׳, ט.), וְדַבְרֵי דִּבְרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה שַּׁבָּת חֲמוּרָה אֵין אַתָּה מֻזְהָר עַל מְלֶאכֶת הַגּוֹי כִּמְלַאכְתְּךָ וְכוּ׳. עַד כָּאן בְּבָרַיְתָא זוֹ. וּבְוַדַּאי הִיא אֶסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא שֶׁבָּאוּ לֶאֱסֹר מִדִּבְרֵיהֶם אֲמִירָה בִּמְלֶאכֶת שֶׁלָּנוּ, וְסָמְכוּ אוֹתָהּ לַמִּקְרָא הַזֶּה, אֲבָל בִּמְלֶאכֶת הַגּוֹי בְּשֶׁלּוֹ מֻתָּר. וּלְפִי דַּרְכֵּנוּ לָמַדְנוּ שֶׁלֹּא גָּזְרוּ בַּאֲמִירָה לְגוֹי אֶלָּא בְּשֶׁלָּנוּ, אֲבָל בְּשֶׁלּוֹ אוֹמֵר לַגּוֹי וְעוֹשֶׂה. וְכֵן פֵּרַשׁ רַשִׁ״י בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (צ׳.).

וְשָׁם בַּמְּכִילְתָּא עוֹד, אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵם מִשּׁוּם מְלָאכָה, דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה** (פסוק י״ז.), לְהָבִיא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת. וּבְרַיְרִיתוֹת כָּאֵלֶּה מַטְעוֹת וְאֵין רָאוּי לִכְתָבָן בִּכְפִשׁוּטָן, שֶׁגַּם זֶה נִרְאֶה שֶׁהוּא אִסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. וְיֵשׁ לִי בָּזֶה פֵּרוּשׁ נָכוֹן, עוֹד אֲדַבֵּר עָלָיו בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם (וַיִּקְרָא כ״ג, כ״ד.).

לְכָל נֶפֶשׁ. אֲפִלּוּ נֶפֶשׁ בְּהֵמָה. יָכוֹל אַף לַכּוּתִים, תַּלְמוּד לוֹמַר **לָכֶם** (בִּיצָה כ״א.). לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְגַם זֶה אֵינֶנּוּ כַּהֲלָכָה. אֲבָל **לָכֶם** וְלֹא לַכּוּתִים, **לָכֶם** וְלֹא לַבְּהֵמָה. תורה יז

רש״י◄ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת** • שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִידֵי חִמּוּץ, מִכָּאן אָמְרוּ: תָּפַח, תִּלְטֹשׁ בְּצוֹנֵן. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: אַל תְּהִי קוֹרֵא ״אֶת הַמַּצּוֹת״, אֶלָּא ״אֶת הַמִּצְוֹת״, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמַּצּוֹת, כָּךְ אֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמִּצְוֹת, אֶלָּא אִם בָּאָה לְיָדְךָ, עֲשֵׂה אוֹתָהּ מִיָּד. **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה** • מִמְּלָאכָה. **לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם** • לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר ״דּוֹרוֹת״ וְ״חֻקַּת עוֹלָם״ עַל הַמְּלָאכָה, אֶלָּא עַל הַחֲגִיגָה, לָכֵן חָזַר וּשְׁנָאוֹ כָּאן, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: אַזְהָרַת ״כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה״, לֹא לְדוֹרוֹת נֶאֱמְרָה, אֶלָּא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר.

(יח) **בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב:**

יח בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעָא עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא תֵּיכְלוּן פַּטִירָא עַד יוֹמָא עֶסְרִין וְחַד לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא:

רש״י◄ **עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים** • לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: ״שִׁבְעַת יָמִים״? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״יָמִים״, לֵילוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״עַד יוֹם הָאֶחָד וְגוֹ׳״.

(יט) **שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ:**

יט שִׁבְעַת יוֹמִין חֲמִיר לָא יִשְׁתְּכַח בְּבָתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵכוּל מַחְמְעָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מִכְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרָא וּבְיַצִּיבָא דְּאַרְעָא:

רש״י◄ **לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם** • מִנַּיִן לִגְבוּלִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּכָל גְּבוּלֶךָ״. מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר ״בְּבָתֵּיכֶם״? — מַה בֵּיתְךָ בִּרְשׁוּתְךָ, אַף גְּבוּלְךָ שֶׁבִּרְשׁוּתְךָ, יָצָא חֲמֻצוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אֵצֶל יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת. **כִּי כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת** • לַעֲנֹשׁ כָּרֵת עַל הַשְּׂאוֹר. וַהֲלֹא כְּבָר עָנַשׁ עַל הֶחָמֵץ? אֶלָּא שֶׁלֹּא תֹּאמַר: חָמֵץ שֶׁרָאוּי לַאֲכִילָה עָנַשׁ עָלָיו, שְׂאוֹר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה לֹא יֵעָנֵשׁ עָלָיו. וְאִם עָנַשׁ עַל הַשְּׂאוֹר וְלֹא עָנַשׁ עַל הֶחָמֵץ, הָיִיתִי אוֹמֵר: שְׂאוֹר שֶׁהוּא מְחַמֵּץ אֲחֵרִים, עָנַשׁ עָלָיו, חָמֵץ שֶׁאֵינוֹ מְחַמֵּץ אֲחֵרִים, לֹא יֵעָנֵשׁ עָלָיו. לְכָךְ נֶאֱמְרוּ שְׁנֵיהֶם (מכילתא)• **בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ** • לְפִי שֶׁהַנֵּס נַעֲשָׂה לְיִשְׂרָאֵל, הֵצְרַךְ לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יט) **לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם.** מִנַּיִן לִגְבוּלִין, ת״ל **בְּכָל גְּבֻלֶךָ** (להלן י״ג, ז׳). מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **בְּבָתֵּיכֶם,** מַה בֵּיתְךָ בִּרְשׁוּתְךָ אַף גְּבוּלְךָ בִּרְשׁוּתְךָ, יָצָא חֲמֻצוֹ שֶׁל נָכְרִי שֶׁהוּא אֵצֶל יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת. זֶה לְרַשִׁ״י. וְאֵינוֹ מְכֻוָּן אֶצְלִי, שֶׁאֵין בְּמַשְׁמָע ״בִּרְשׁוּתְךָ״ לְהוֹצִיא חָמֵץ שֶׁל נָכְרִי, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ הוּא, וּבָתִּים וּגְבוּלִין שֶׁיֵּין הֵן בּוֹ, שֶׁהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן רְשׁוּת שֶׁלּוֹ וּמְמוֹן שֶׁל אֲחֵרִים. וְעוֹד, שֶׁחָמֵץ שֶׁל נָכְרִי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת אֵינוֹ בָּא בַּהֶקֵּשׁ הַזֶּה, שֶׁאֵין שֶׁל בָּתִּים פָּשׁוּט לְהֶתֵּר יוֹתֵר מִשֶּׁל גְּבוּלִין, אֲבָל בְּבָתִּים הוּא בְּמַשְׁמָע אִסּוּר מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה דִּכְתִיב: **לֹא יִמָּצֵא,** וְהֶתֵּרוֹ יוֹצֵא לָנוּ מִדִּכְתִיב: **לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר** (להלן י״ג, ז׳), שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ, וְאֵין לִי אֶלָּא בְּגְבוּלִין בַּבָּתִּים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר **שְׂאוֹר שְׂאוֹר** לִגְזֵרָה שָׁוָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפֹּרָשׁ בִּתְחִלַּת מַסֶּכֶת פְּסָחִים (ה׳.). **אֲבָל** הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה שֶׁדָּרְשׁוּ מַה בֵּיתְךָ בִּרְשׁוּתְךָ אַף גְּבוּלְךָ בִּרְשׁוּתְךָ אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא חָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת נָכְרִי. וְכֵן שְׁנוּיָה בַּמְּכִילְתָּא (פא״ז): **בְּבָתֵּיכֶם** לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר **בְּכָל גְּבֻלֶךָ,** שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר **בְּבָתֵּיכֶם,** מַה בֵּיתְךָ בִּרְשׁוּתְךָ אַף גְּבוּלְךָ בִּרְשׁוּתְךָ, יָצָא חֲמֻצוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת נָכְרִי אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְבַעֲרוֹ אֲבָל אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, יָצָא חֲמֻצוֹ שֶׁל נָכְרִי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל וְחָמֵץ שֶׁנָּפַל עָלָיו מִפֹּלֶת אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְבַעֲרוֹ וְכוּ׳. וּפֵרוּשָׁהּ, שֶׁהָיָה בְּמַשְׁמָע **וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ בְּכָל גְּבֻלֶךָ** שֶׁלֹּא נִנִּיחַ חֲמֻצָנוּ בְּכָל גְּבוּלֵנוּ אֲפִלּוּ בְּבֵית שֶׁל נָכְרִי, וּלְכָךְ בָּא **בְּבָתֵּיכֶם** לְהוֹצִיא בֵּיתוֹ שֶׁל נָכְרִי. וְלָמְדְנוּ מִן הַבָּרִיְתָא הַזּוֹ שֶׁלֹּא הֶזְהִירָנוּ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא שֶׁלֹּא נָקִים חָמֵץ שֶׁלָּנוּ בִּרְשׁוּתֵנוּ, בֵּין ״בְּבָתֵּינוּ״ בֵּין ״בִּגְבוּלֵנוּ״, אֲבָל אִם הִפְקַדְנוּ אוֹתוֹ בְּיַד גּוֹי בְּבֵית שֶׁלּוֹ אֵין אָנוּ עוֹבְרִים עָלָיו בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא.

וְכֵן הַדָּבָר, שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן, עַל חָמֵץ שֶׁלּוֹ עוֹבֵר בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִלּוּ הִפְקִידוֹ בְּיַד גּוֹי בְּמְדִינַת הַיָּם, וְעַל שֶׁל נָכְרִי אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו אֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ״בְּבָתֵּיכֶם״ וְלָמָּה נֶאֱמַר ״בִּגְבוּלְךָ״, אֵין בֵּין בָּתֵּינוּ וּגְבוּלֵנוּ לְבָתֵּי הַגּוֹיִם וּגְבוּלֵיהֶם הֶפְרֵשׁ, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶזְהִירָנוּ כְּלָל מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵרְשׁוּתֵנוּ. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים הֶצְרַכְנוּ לְבַעֵר חָמֵץ שֶׁלָּנוּ מִכָּל מָקוֹם. וּלְפִי זֶה אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (שם ו׳.): יְחֵד לוֹ בֵּית אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו, לוֹמַר שֶׁחָמֵץ שֶׁל נָכְרִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת אַף עַל פִּי שֶׁנִּדּוֹן כְּשֶׁלּוֹ אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בִּרְשׁוּת גּוֹי מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם לֹא גָּזְרוּ עָלָיו כְּלָל. וְהָרַב לֹא סָבַר כֵּן בְּפֵרוּשׁ גְּמָרָא דִּפְסָחִים.

וְזֶה שֶׁסִּימוּ בַּבָּרִיְתָא שֶׁכָּתַבְנוּ: יָצָא

(כ) כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ

כ כָּל מַחְמְעָא לָא תֵיכְלוּן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא:

רש״י◄ מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ • אַזְהָרָה עַל אֲכִילַת שְׂאוֹר. כָּל מַחְמֶצֶת • לְהָבִיא אֶת תַּעֲרֹבְתּוֹ. בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת • זֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְהֵאָכֵל בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, פְּרָט לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְחַלּוֹת תּוֹדָה (מכילתא עיין שם) (שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְהֵאָכֵל בְּכָל מוֹשָׁבוֹת, אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם).

◆ יום חמישי ד׳ שבט ◆

(כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח:

כא וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִתְנְגִידוּ וְסִיבוּ לְכוֹן (מִן בְּנֵי) עָנָא לְזַרְעֲיָתְכוֹן וְכוּסוּ פִסְחָא:

רש״י◄ מִשְׁכוּ • מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צֹאן, יִמְשֹׁךְ מִשֶּׁלּוֹ. וּקְחוּ • מִי שֶׁאֵין לוֹ, יִקַּח מִן הַשּׁוּק. לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם • שֶׁה לְבֵית אָבוֹת.

(כב) וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר:

כב וְתִסְּבוּן אֱסָרַת אֵזוֹבָא וְתִטְבְּלוּן בִּדְמָא דִבְמָנָא וְתַדּוּן לְשַׁקְפָא וְלִתְרֵין סִפַּיָּא מִן דְּמָא דִּבְמָנָא וְאַתּוּן לָא תִפְּקוּן אֱנַשׁ מִתְּרַע בֵּיתֵהּ עַד צַפְרָא:

רש״י◄ אֵזוֹב • מִין יָרָק שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּבְעוֹלִין. אֲגֻדַּת אֵזוֹב • ג׳ קְלָחִין קְרוּיִין אֲגֻדָּה. אֲשֶׁר בַּסַּף • בִּכְלִי, כְּמוֹ סִפּוֹת כֶּסֶף. מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף • לָמָּה חָזַר וּשְׁנָאוֹ? שֶׁלֹּא תֹּאמַר: טְבִילָה אַחַת לִשְׁלֹשׁ הַמַּתָּנוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר עוֹד ״אֲשֶׁר בַּסָּף״, שֶׁתְּהֵא כָּל נְתִינָה וּנְתִינָה ״מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף״: עַל כָּל הַגָּעָה, טְבִילָה. וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ וְגוֹ׳ • מַגִּיד שֶׁמֵּאַחַר שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית לְחַבֵּל, אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע, וְלַיְלָה רְשׁוּת לַמְּחַבְּלִים הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קד) ״בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר״ (מכילתא).

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

חֶמְצוֹ שֶׁל נָכְרִי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, מֵהֶקֵּשׁ בָּתִּים וּגְבוּלִין קָאָמַר, דְּמַה בִּגְבוּלִין מֻתָּר דִּכְתִיב **לְךָ**, שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ, אַף בְּבָתִּים נָמֵי מֻתָּר. וּמוֹצִיא נָמֵי חָמֵץ שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת גְּדוֹלָה שֶׁאֵין בְּיָדוֹ לְפַקֵּחַ הַגַּל, וְהוּא אָבוּד מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם שֶׁהוּא מֻתָּר, דְּלָא קְרֵינָא בֵּיהּ שֶׁלְּךָ. תורה כ

(כ) **כָּל מַחְמֶצֶת.** לְהָבִיא אֶת תַּעֲרוּבָתוֹ (סְתָם מִשְׁנָה פְּסָחִים מ״ב.), לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְגַם זֶה אֵינוֹ, שֶׁהֲלָכָה הִיא כְּדִבְרֵי חֲכָמִים (שָׁם מ״ג.) עַל חֲמֵץ דָּגָן עָנוּשׁ כָּרֵת, וְעַל עֵרוּבוֹ בְּלֹא כְּלוּם. תורה כא

(כא־כב) **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם.** הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ מְקַצֶּרֶת בַּאֲשֶׁר צִוָּה אוֹתוֹ ה׳ בַּפָּרָשָׁה שֶׁל מַעְלָה, כִּי בַּיָּדוּעַ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל הַכֹּל בִּפְרָט וְלִמֵּד אוֹתָם כָּל הָעִנְיָן, וְנִכְלַל הַדָּבָר בַּכָּתוּב: **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ** (לְהַלָּן פָּסוּק כ״ח.). אֲבָל הִזְכִּיר זֹאת הַפָּרָשָׁה בִּכְלָל ״כִּי קָרָא מֹשֶׁה״ **לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל** וְהֵם אָסְפוּ אֵלָיו כָּל הָעָם, ״וְאָז אָמְרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל״: **מִשְׁכוּ הַצֹּאן** מִן הָעֵדֶר אֶל בָּתֵּיכֶם לִהְיוֹת לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת מִבֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ.

וְיִתָּכֵן שֶׁאָמַר **מִשְׁכוּ,** בַּעֲבוּר הֱיוֹת צֹאנָם רָחוֹק מְאֹד מֵהֶם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רֹעֵה צֹאן (בְּרֵאשִׁית מ״ו, ל״ד.). וְאָמַר: **וּקְחוּ לָכֶם,** ״קְחוּ אוֹתָם לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם״ אִישׁ שֶׁה לְבֵית אָבוֹת שֶׁה לַבָּיִת **וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח** בֵּין הָעַרְבַּיִם, כְּכָל הַמְפֹרָשׁ לְמַעְלָה בַּמִּצְוָה.

וְשָׁנוּ בַּמְּכִילְתָא (כָּאן): **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל,** מַגִּיד שֶׁעֲשָׂאָן ב״ד. **וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם,** הַדָּבָר מִפִּי מֹשֶׁה לֵאמֹר לְכָל יִשְׂרָאֵל. דִּבְרֵי ר׳ יֹאשִׁיָּה. ר׳ יוֹנָתָן אוֹמֵר הַדָּבָר מִפִּי מֹשֶׁה לֵאמֹר לַזְּקֵנִים, וּזְקֵנִים לֵאמֹר לְכָל יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה לְדַעַת רַבִּי יֹאשִׁיָּה יִהְיֶה **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל** שֶׁיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל הָעָם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְעַל דַּעַת רַבִּי יוֹנָתָן הֵן יֹאמְרוּ לַקָּהָל, וְיִהְיֶה ״דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ (לְעֵיל פָּסוּק ג׳.) הַזְּקֵנִים הַנּוֹעָדִים לָהֶם, כְּמוֹ (בַּמִּדְבָּר ט״ו, כ״ד.): וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה.

וְהוֹסִיף בְּזֹאת הַפָּרָשָׁה בֵּאוּר בִּנְתִינַת הַדָּם שֶׁתִּהְיֶה **בַּאֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבִילָה בַּסַּף** שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לְמַעְלָה בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל שָׁם נֶאֱמַר סְתָם: **וְלָקְחוּ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז ענ׳ 78)

טְבִילָה אַחַת לְשָׁלֹשׁ הַמַּתָּנוֹת (רש״י יב, כב) לִזְרִיקַת הַדָּם עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף הָיָה גֶּדֶר שֶׁל זְרִיקַת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּדְאִיתָא בַּמְּכִילְתָּא: ״שְׁלֹשָׁה מִזְבְּחוֹת הָיוּ לָהֶם בְּמִצְרַיִם, הַמַּשְׁקוֹף וּשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת״. וְכֵן מַשְׁמַע מִלְּשׁוֹן רַשִׁ״י כָּאן: ״לִשְׁלֹשׁ הַמַּתָּנוֹת״. וְכֵן כָּתַב לְעֵיל (פָּסוּק ז): זוֹ קַבָּלַת הַדָּם. וְכָתַב הַחִיד״א (סֵפֶר דְּבָרִים אֲחֲדִים דְּרוּשׁ ד) שֶׁ״קַבָּלַת הַדָּם בַּסַּף וּנְתִינָתוֹ עַל הַמַּשְׁקוֹף וְהַמְּזוּזוֹת . . בְּוַדַּאי דִּינוֹ שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּכֹּהֲנִים, דַּהֲווּ בְּכוֹרוֹת בּוֹ בַּפֶּרֶק״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אור־התורה שמות כרך א ענ׳ שכה – מתוך ׳התקשרות׳)

וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף (יב, כב) בַּמִּדְרָשׁ כָּאן אָמְרוּ, שֶׁ״דָּם׳ רוֹמֵז לְלִמּוּד הַתּוֹרָה. וְסִימָנְךָ: ׳סַף׳ רוֹמֵז לְ״שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת״, **שִׁשִּׁים** מַסֶּכְתּוֹת, ״וּשְׁמוֹנִים פִּילַגְשִׁים״ – **שְׁמוֹנִים** בְּרַיְיתוֹת (ראה במדב״ר פי״ח).

(כג) **וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֶּיכֶם לִנְגֹּף:**

כג **וְיִתְגְּלֵי יְיָ לְמִמְחֵי יָת מִצְרָיִם וְיֶחֱזֵי יָת דְּמָא עַל שַׁקְפָא וְעַל תְּרֵין סִפָּיָא וְיֵחוּס יְיָ עַל תַּרְעָא וְלָא יִשְׁבּוֹק לְחַבָּלָא לְמֵיעַל לְבָתֵּיכוֹן לְמִמְחֵי:**

רש״י◄ **וּפָסַח** • ׳וְחָמַל׳, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ ׳וְדִלֵּג׳. **וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית** • וְלֹא יִתֵּן לוֹ יְכֹלֶת לָבֹא, כְּמוֹ: (בראשית כא) ״וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי״.

(כד) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם:**

כד **וְתִטְרוּן יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין לִקְיָם לָךְ וְלִבְנָיךְ עַד עָלָם:**

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִן הַדָּם (בְּפָסוּק ז׳), לְלַמֵּד שֶׁכָּל לְקִיחָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם שֶׁתְּהֵא בַּאֲגֻדָּה, וְשֶׁכָּל קַבָּלַת דָּם טְעוּנָה כְּלִי, כְּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (בַּמְּכִילְתָּא כָּאן). וּפֵרַשׁ לָהֶם בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת: **וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר,** כִּי בַּעֲבוּר זֶה נִצְטַוּוּ בִּנְתִינַת הַדָּם עַל הַמַּשְׁקוֹף שֶׁיִּהְיוּ שְׁמוּרִים שָׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית (לְעֵיל פָּסוּק י״ג).

וְכָתַב רַשִׁ״י: **וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ,** מַגִּיד שֶׁמֵּאַחַר שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית לְחַבֵּל אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע, וְלַיְלָה רְשׁוּת לַמְּחַבְּלִים הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: בּוֹ תִּרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר (תְּהִלִּים ק״ד, כ׳) וְלֹא הֶבִינוֹתִי דְּבָרָיו בַּמָּה שֶׁאָמַר וְלַיְלָה רְשׁוּת לַמְּחַבְּלִים הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ תִּרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר, וְכִי אָסוּר לָאָדָם בְּכָל לַיְלָה לָצֵאת מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה, וְהָיָה לוֹ לוֹמַר שֶׁהַלַּיְלָה הַזֶּה נִתְּנָה בּוֹ רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית לְחַבֵּל, וְלָכֵן הִזְהִירָם מִמֶּנּוּ. אֲבָל לֹא רָאָה הָרֵב לוֹמַר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ וּבְכִבּוּדוֹ הָיָה הַמַּכֶּה.

וְהָעִנְיָן הַזֶּה שָׁנוּי הוּא בַּמְּכִילְתָּא (פִּסְחָא י״א.) בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת: **וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר,** מַגִּיד מִשֶּׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית לְחַבֵּל אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ (יְשַׁעְיָה כ״ו, כ׳), וְאוֹמֵר: הִנְנִי אֵלַיִךְ וְהוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע (יְחֶזְקֵאל כ״א, ח׳), וְאוֹמֵר: וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי (לְהִלָּן ל״ג, כ״ב), לְלַמֶּדְךָ שֶׁתְּהֵא נִכְנָס בְּכִי טוֹב וְיוֹצֵא בְּכִי טוֹב. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהָאָבוֹת וְהַנְּבִיאִים נָהֲגוּ בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר (בְּרֵאשִׁית כ״ב, ג׳), וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר (שָׁם כ״ח, י״ח), וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר (לְהִלָּן ל״ד, ד׳), וַיַּשְׁכֵּם יְהוֹשֻׁעַ בַּבֹּקֶר (יְהוֹשֻׁעַ ג׳, א׳), וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר (שְׁמוּאֵל־א׳ ט״ו, י״ב). וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה הָאָבוֹת וְהַנְּבִיאִים שֶׁהָלְכוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם נָהֲגוּ בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, שְׁאֵר בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: תָּשֵׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה (תְּהִלִּים ק״ד, כ׳), הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף (שָׁם כ״א), תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן (שָׁם כ״ח), תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן (שָׁם כ״ב), מִכָּאן וְאֵילָךְ: יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב (שָׁם כ״ג). עַד כָּאן הַבְּרַיְיתָא.

וְהָעִנְיָן לוֹמַר שֶׁהַזְּהִיר הַכָּתוּב אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִפֶּתַח בֵּיתָם בַּלַּיְלָה הַהוּא, לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹבֵר בְּמִצְרַיִם כְּמֶלֶךְ שֶׁעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּסְפַּקְלְטוֹרִים לְפָנָיו שֶׁלֹּא יִפְגַּע בּוֹ אָדָם וְלֹא יִסְתַּכֵּל בּוֹ, כָּעִנְיָן: וּבָא ה׳ אֱלֹהַי כָּל קְדוֹשִׁים עִמָּךְ (זְכַרְיָה י״ד, ה׳), וְכֵן: וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר (לְהִלָּן ל״ג, כ״ב), לְהָגֵן עָלָיו מִשְׁרָפִים וּפְמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. וְכֵיוָן שֶׁמָּצִינוּ: בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית לְחַבֵּל שֶׁאֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיק לָרָשָׁע, לְפִיכָךְ אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְשַׁנּוֹת דֶּרֶךְ הָעוֹלָם שֶׁיֵּצֵא בַּלַּיְלָה, לְפִי שֶׁהוּא זְמַנָּן שֶׁל חַיּוֹת שֶׁנִּתַּן לָהֶם לִטְרֹף, וְאֵין לְהַבְחִין בֵּין צַדִּיק לָרָשָׁע. תורה כג

(כג) וְטַעַם **וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית** הַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית בָּעוֹלָם בְּעֵת הַנֶּגֶף, כְּעִנְיָן: וַיֹּאמֶר לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית בָּעָם רַב עַתָּה הֶרֶף יָדֶךָ (שְׁמוּאֵל־ב׳ כ״ד, ט״ז), לֹא הַמַּשְׁחִית בְּמִצְרַיִם, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא הַמַּכֶּה. תורה כד

(כד) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה.** הוּא דְּבַר הַפֶּסַח עַצְמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה

(כה) וְהָיָ֣ה כִּֽי־תָבֹ֣אוּ אֶל־הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֨ר יִתֵּ֧ן יְהוָ֛ה לָכֶ֖ם כַּאֲשֶׁ֣ר דִּבֵּ֑ר וּשְׁמַרְתֶּ֖ם אֶת־הָעֲבֹדָ֥ה הַזֹּֽאת׃

כה וִיהֵי אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא דִּיתֵּן יְיָ לְכוֹן כְּמָא דִי מַלִּיל וְתִטְּרוּן יָת פָּלְחָנָא הָדֵין׃

רש״י◄ **וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ** • תָּלָה הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ בְּבִיאָתָם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְּבוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא פֶּסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית עַל־פִּי הַדִּבּוּר. **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** • וְהֵיכָן דִּבֵּר? (לעיל ו) ״וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ׳״.

(כו) וְהָיָ֣ה כִּֽי־יֹאמְר֥וּ אֲלֵיכֶ֖ם בְּנֵיכֶ֑ם מָ֛ה הָעֲבֹדָ֥ה הַזֹּ֖את לָכֶֽם׃

כו וִיהֵי אֲרֵי יֵימְרוּן לְכוֹן בְּנֵיכוֹן מֶה פָּלְחָנָא הָדֵין לְכוֹן׃

(כז) וַאֲמַרְתֶּ֨ם זֶ֤בַח־פֶּ֙סַח ה֔וּא לַֽיהוָ֗ה אֲשֶׁ֣ר פָּ֠סַ֠ח עַל־בָּתֵּ֤י בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ בְּמִצְרַ֔יִם בְּנָגְפּ֥וֹ אֶת־מִצְרַ֖יִם וְאֶת־בָּתֵּ֣ינוּ הִצִּ֑יל וַיִּקֹּ֥ד הָעָ֖ם וַיִּשְׁתַּחֲוֽוּ׃

כז וְתֵימְרוּן דַּבַּח חֲיָס הוּא קֳדָם יְיָ דִּי חָס עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כַּד הֲוָה מָחֵי יָת מִצְרָאֵי וְיָת בָּתָּנָא שֵׁזִיב וּכְרַע עַמָּא וּסְגִידוּ׃

רש״י◄ **וַיִּקֹּד הָעָם** • עַל בְּשׂוֹרַת הַגְּאֻלָּה וּבִיאַת הָאָרֶץ, וּבְשׂוֹרַת הַבָּנִים שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם.

(כח) וַיֵּלְכ֥וּ וַיַּעֲשׂ֖וּ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל כַּאֲשֶׁ֨ר צִוָּ֧ה יְהוָ֛ה אֶת־מֹשֶׁ֥ה וְאַהֲרֹ֖ן כֵּ֥ן עָשֽׂוּ׃ ס

כח וַאֲזָלוּ וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ׃

רש״י◄ **וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וְגוֹ׳** • וְכִי כְּבָר עָשׂוּ? וַהֲלֹא מֵרֹאשׁ־חֹדֶשׁ נֶאֱמַר לָהֶם? אֶלָּא מִכֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשׂוּ (מכילתא). **וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ** • אַף הַהֲלִיכָה מָנָה הַכָּתוּב, לִיתֵּן שָׂכָר לַהֲלִיכָה וְשָׂכָר לַעֲשִׂיָּה. **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן** • לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָּבָר מִכָּל מִצְוַת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמַהוּ ״כֵּן עָשׂוּ״? אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ.

◆ יום שישי ה׳ שבט ◆

(כט) וַיְהִ֣י ׀ בַּחֲצִ֣י הַלַּ֗יְלָה וַיהוָ֨ה הִכָּ֣ה כָל־בְּכוֹר֮ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֒יִם֒ מִבְּכֹ֤ר פַּרְעֹה֙ הַיֹּשֵׁ֣ב עַל־כִּסְא֔וֹ עַ֖ד בְּכ֣וֹר הַשְּׁבִ֔י אֲשֶׁ֖ר בְּבֵ֣ית הַבּ֑וֹר וְכֹ֖ל בְּכ֥וֹר בְּהֵמָֽה׃

כט וַהֲוָה בְּפַלְגּוּת לֵילְיָא וַיְיָ קְטַל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דְּעָתִיד לְמִתַּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתֵהּ עַד בּוּכְרָא דְשִׁבְיָא דִּי בְּבֵית אֲסִירֵי וְכֹל בּוּכְרָא דִבְעִירָא׃

רש״י◄ **וַה׳** • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַה׳, הוּא וּבֵית דִּינוֹ, שֶׁהַוָּי״ו לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא, כְּמוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. **הִכָּה כָל בְּכוֹר** • אַף שֶׁל אֻמָּה אַחֶרֶת וְהוּא בְּמִצְרַיִם. **מִבְּכוֹר פַּרְעֹה** • אַף פַּרְעֹה בְּכוֹר הָיָה, וְנִשְׁתַּיֵּר מִן

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(בְּפָסוּק כ״א.): **וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח,** וְאִם הוּא רָחוֹק, לֹא מַתַּן הַדָּמִים הַסָּמוּךְ לוֹ, כִּי בְּפֶסַח מִצְרַיִם בִּלְבַד נִצְטַוּוּ בְּכָךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: **וְעָבַר ה׳ וְרָאָה אֶת הַדָּם** וְגוֹ׳ (בְּפָסוּק כ״ג.), וְכֵן: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת (פָּסוּק כ״ה.), זֶבַח פֶּסַח, וְכָמוֹהוּ: וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן (דְּבָרִים ט״ו, י״ז.). תורה כה

(כח) **וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** שֶׁיָּצְאוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה וְהָלְכוּ אֶל הַצֹּאן וְעָשׂוּ הַפֶּסַח בָּעַרְבַּיִם, וְדֶרֶךְ הַכָּתוּב לִכְפֹּל וְלֵאמֹר **כֵּן עָשׂוּ,** לְבָאֵר שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָּבָר מִכָּל אֲשֶׁר צֻוּוּ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּנֹּחַ (בְּרֵאשִׁית ו׳, כ״ב.). וְכֵן: וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ כֵּן עָשׂוּ (לְהַלָּן ל״ט, מ״ג.). וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּזֶה מִדְרָשׁ (מְכִילְתָא כָּאן): לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר הַהֲלִיכָה, אָמְרוּ לִתֵּן שָׂכָר לַהֲלִיכָה וְשָׂכָר לַעֲשִׂיָּה. **וַיַּעֲשׂוּ,** וְכִי כְּבָר עָשׂוּ, אֶלָּא מִכֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת הֶעֱלָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשׂוּ. **כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ,** לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן **עָשׂוּ.** ד״א מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **כֵּן עָשׂוּ,** אֶלָּא שֶׁאַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן **כֵּן עָשׂוּ.** דָּרְשׁוּ תְּחִלָּה כִּי הַכֶּפֶל לְשַׁבֵּחַ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא שָׁכְחוּ, וְלֹא נָפַל לָהֶם דָּבָר מִכָּל אֲשֶׁר אָמְרוּ לָהֶם, וְהוּא דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים. תורה כט

הַבְּכוֹרוֹת, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר: (לעיל ט) ״בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ, בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי״, בְּיַם סוּף. **עַד בְּכוֹר הַשֶּׁבִי** • שֶׁהָיוּ שְׁמֵחִין לְאֵידָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: יִרְאָתֵנוּ הֵבִיאָה זוּ הַפֶּרְעָנוּת.

וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה בִּכְלָל הָיָה, שֶׁהֲרֵי מָנָה מִן הֶחָשׁוּב שֶׁבְּכֻלָּן עַד הַפָּחוּת, וּבְכוֹר הַשִּׁפְחָה חָשׁוּב מִבְּכוֹר הַשֶּׁבִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת י״א ניסן תשד״מ)

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה (יב, כט) הַתְחָלַת הַגְּאֻלָּה הָיְתָה בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וְהַגְּאֻלָּה בְּפֹעַל הָיְתָה בַּחֲצִי הַיּוֹם (״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה׳ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״). **חֲצִי הַלַּיְלָה** – הָרֶגַע הֶחָשׁוּף בְּיוֹתֵר בַּיְּמָמָה, מְסֻמָּל מַצָּב שֶׁבּוֹ הָאָדָם שָׁקוּעַ בְּחֶשְׁכַּת הָעוֹלָם; וְגַם אָדָם זֶה **בְּכֹחוֹ** ׳לְצֵאת מִמִּצְרַיִם׳ וְלַעֲלוֹת בַּדֶּרֶךְ הַמּוֹבִילָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה. **חֲצִי הַיּוֹם** - הָרֶגַע הַמּוּאָר בְּיוֹתֵר בַּיְּמָמָה, מְסֻמָּל מַצָּב שֶׁבּוֹ הָאָדָם מְקֻקָּף בְּאוֹר הַתּוֹרָה; וְגַם אָדָם זֶה **חַיָּב** ׳לְצֵאת מִמִּצְרַיִם׳ וְלִחוּשׁ שֶׁמַּצָּבוֹ הַנּוֹכְחִי נָחְשָׁב כְּ׳מִצְרַיִם׳ בְּיַחַס לִדְרָגוֹת גְּבוֹהוֹת יוֹתֵר.

(ל) **וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת:**

ל וְקָם פַּרְעֹה לֵילְיָא הוּא וְכָל עַבְדּוֹהִי וְכָל מִצְרַיִם וַהֲוַת צְוָחְתָּא רַבְּתָא בְּמִצְרָיִם אֲרֵי לֵית בֵּיתָא דִּי לֵית הֲוָה בֵּה תַּמָּן מֵתָא:

רש״י◄ **וַיָּקָם פַּרְעֹה** • מִמִּטָּתוֹ. **לַיְלָה** • וְלֹא כְּדֶרֶךְ הַמְּלָכִים בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם. **הוּא** • תִּחְלָה, וְאַחַר־כָּךְ עֲבָדָיו, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הוּא מְחַזֵּר עַל בָּתֵּי עֲבָדָיו וּמַעֲמִידָן. **כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת** • יֵשׁ שָׁם בְּכוֹר, מֵת. אֵין שָׁם בְּכוֹר, גָּדוֹל שֶׁבַּבַּיִת קָרוּי בְּכוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פט) ״אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ״. דָּבָר אַחֵר: מִצְרִיּוֹת מְזַנּוֹת תַּחַת בַּעֲלֵיהֶם וְיוֹלְדוֹת מֵרַדְּקִים פְּנוּיִים, וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרוֹת הַרְבֵּה. פְּעָמִים, חֲמִשָּׁה לְאִשָּׁה אַחַת, כָּל אֶחָד בְּכוֹר לְאָבִיו.

(לא) **וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם:**

לא וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילְיָא וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִגּוֹ עַמִּי אַף אַתּוּן אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וֶאֱזִילוּ פְּלָחוּ יְקָדָם יְיָ כְּמָא דִּהֲוֵיתוּן אָמְרִין:

רש״י◄ **וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה** • מַגִּיד שֶׁהָיָה מְחַזֵּר עַל פִּתְחֵי הָעִיר, וְצוֹעֵק: הֵיכָן מֹשֶׁה שָׁרוּי? הֵיכָן אַהֲרֹן שָׁרוּי?. **גַּם אַתֶּם** • הַגְּבָרִים. **גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • הַטַּף. **וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת ה׳ כְּדַבֶּרְכֶם** • הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתֶּם וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי אֲנִי, בָּטֵל ״לֹא אֲשַׁלֵּחַ״, בָּטֵל ״מִי וָמִי הַהוֹלְכִים״, בָּטֵל ״רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ל) **כִּי אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת.** לְשׁוֹן רַשִׁ״י: הָיָה שָׁם בְּכוֹר מֵת, אֵין שָׁם בְּכוֹר, גְּדוֹל הַבַּיִת מֵת, שֶׁקָּרוּי ״בְּכוֹר״, שֶׁנֶּאֱמַר: אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ (תהלים פ״ט, כ״ח). ד״א מִצְרִיּוֹת מְזַנּוֹת תַּחַת בַּעֲלֵיהֶן וְיוֹלְדוֹת מֵרַדְּקִים פְּנוּיִים, וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרוֹת הַרְבֵּה, פְּעָמִים הֵם חֲמִשָּׁה לְאִשָּׁה אַחַת, וְכָל אֶחָד בְּכוֹר לְאָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הַבְּכוֹרוֹת שֶׁמֵּתוּ בְּמִצְרַיִם בְּכוֹרֵי פֶּטֶר רֶחֶם הָיוּ, וְעַל כֵּן קִדֵּשׁ תַּחְתֵּיהֶם כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה (לְהִלָּן י״ג, ב׳), וְהָיָה בְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל כִּסְאוֹ (פסוק כ״ט.) פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ, וְכֵן מִנְהַג הַמְּלָכִים לִהְיוֹת הַגְּבִירָה הַמּוֹלֶכֶת בְּתוּלָה כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ (אסתר ב׳, ג׳.). **אֲבָל** עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (בְּמִכִּילְתָא) נָתְרַץ שֶׁהִכָּה בְּמִצְרַיִם כָּל בְּכוֹרֵיהֶם, כְּלוֹמַר בְּכוֹר הָאָב רֵאשִׁית אוֹנוֹ, וּבְכוֹר הָאֵם פֶּטֶר רֶחֶם, וְגַם גְּדוֹל הַבַּיִת. וְלֹא רָצָה לְקַדֵּשׁ תַּחְתֵּיהֶם בְּיִשְׂרָאֵל רַק בְּכוֹר הָאֵם, שֶׁהוּא יָדוּעַ וּמְפֻרְסָם יוֹתֵר, וּבַבְּהֵמָה לֹא יְוָדַע כְּלָל רַק בְּכוֹר הָאֵם, וּבְחַר מִכֻּלָּם הַמִּין הַהוּא. וְכִדְמוּת רְאִיָּה לָזֶה: וַיַּךְ כָּל בְּכוֹר בְּמִצְרַיִם רֵאשִׁית אוֹנִים בְּאָהֳלֵי חָם (תְּהִלִּים ע״ח, נ״א.), כִּי עַל הַזָּכָר יֹאמַר כֵּן. תורה לא

(לא) **וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה.** מַגִּיד שֶׁהָיָה מְחַזֵּר עַל פִּתְחֵי הָעִיר ״וְצוֹעֵק״ הֵיכָן מֹשֶׁה שָׁרוּי, הֵיכָן אַהֲרֹן שָׁרוּי. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְהָיָה זֶה כִּי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָנוּ בְּמִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַהוּא, לְקַיֵּם דִּבְרָיו שֶׁאָמַר: **וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ לִי לֵאמֹר** (לעיל י״א, ח׳.). וּבְבֹא פַּרְעֹה אֲלֵיהֶם שָׁלְחוּ מַלְאָכִים אֶל אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָתֵת לָהֶם רְשׁוּת לָצֵאת, וְנֶאֱסְפוּ כֻּלָּם בְּרַעַמְסֵס וְהָיָה יוֹם גָּדוֹל, וּמִשָּׁם נָסְעוּ בְּיַד רָמָה וּמֹשֶׁה בְּרֹאשֵׁם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **וַיִּסְעוּ מֵרַעַמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה**

(לב) גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי׃

לב אַף עָנְכוֹן אַף תּוֹרְכוֹן דְּבָרוּ כְּמָא דִי מַלֶּלְתּוּן וֶאֱזִילוּ וְצַלּוּ אַף עָלַי׃

רש״י◄ גַּם צֹאנְכֶם גַּם בְּקַרְכֶם קְחוּ • וּמַהוּ ״כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם״? (לעיל י׳) ״גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת״. וּבֵרַכְתֶּם גַּם אוֹתִי • הִתְפַּלְּלוּ עָלַי שֶׁלֹּא אָמוּת, שֶׁאֲנִי בְּכוֹר (מכילתא)◆

(לג) וּתְחֱזֶק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים׃

לג וּתְקֵיפַת מִצְרַיִם עַל עַמָּא לְאוֹחָאָה לְשַׁלָּחוּתְהוֹן מִן אַרְעָא אֲרֵי אֲמָרוּ כֻּלָּנָא מָיְתִין׃

רש״י◄ כֻּלָּנוּ מֵתִים • אָמְרוּ: לֹא כִּגְזֵרַת מֹשֶׁה הוּא, שֶׁהֲרֵי אָמַר: ״וּמֵת כָּל בְּכוֹר״, וְכָאן אַף הַפְּשׁוּטִים מֵתִים, חֲמִשָּׁה אוֹ עֲשָׂרָה בְּבַיִת אֶחָד (מכילתא)◆

(לד) וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל־שִׁכְמָם׃

לד וּנְטַל עַמָּא יָת לַיְשִׁיהוֹן עַד לָא חֲמָע מוֹתַר אַצְוָתְהוֹן צְרִיר בְּלְבָשֵׁיהוֹן עַל כַּתְפֵּיהוֹן׃

רש״י◄ טֶרֶם יֶחְמָץ • הַמִּצְרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לִשְׁהוֹת כְּדֵי חִמּוּץ. מִשְׁאֲרֹתָם • שְׁיָרֵי מַצָּה וּמָרוֹר (מכילתא)◆ עַל שִׁכְמָם • אַף־עַל־פִּי שֶׁבְּהֵמוֹת הַרְבֵּה הוֹלִיכוּ עִמָּהֶם, מְחַבְּבִים הָיוּ אֶת הַמִּצְוֹת (מכילתא)◆

(לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת׃

לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וּשְׁאֵילוּ מִמִּצְרַיִם מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין׃

רש״י◄ כִּדְבַר מֹשֶׁה • שֶׁאָמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (לעיל י״א) ״וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ״. וּשְׂמָלֹת • אַף הֵן הָיוּ חֲשׁוּבוֹת לָהֶם מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב, וְהַמְאֻחָר בַּפָּסוּק - חָשׁוּב (מכילתא)◆

(לו) וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם׃ פ

לו וַיְיָ יְהַב יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וּשְׁאֵילוּנוּן וְרוֹקִינוּ יָת מִצְרָיִם׃

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְעֵינֵי כָּל מִצְרָיִם (בְּמִדְבַּר ל״ג, ג׳), וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר: **הוֹצִיאֲךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה** (דְּבָרִים ט״ז, א׳), כִּי מֵעֵת שֶׁפִּקְדָם פַּרְעֹה יִקְרָאוּ יוֹצְאִים. וְכָךְ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (רְאֵה קב״ח): וַהֲלֹא לֹא יָצְאוּ אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: **מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל** (בְּמִדְבַּר ל״ג, ג׳), אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּגְאֲלוּ מִבַּלַּיְלָה. וּבִגְמָרָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (ט׳): הַכֹּל מוֹדִים כְּשֶׁנִּגְאֲלוּ לֹא נִגְאֲלוּ אֶלָּא בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **הוֹצִיאֲךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה,** וּכְשֶׁיָּצְאוּ לֹא יָצְאוּ אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: **מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל מִצְרָיִם.**

וְיֵשׁ אוֹמְרִים (הְרַאב״ע) שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם בַּלַּיְלָה (דְּבָרִים ט״ז, א׳), וּמֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהִיא רַעְמְסֵס בַּיּוֹם (לְהַלֵּן פָּסוּק מ״א. בְּמִדְבַּר ל״ג, ג׳), כִּי רַבִּים מֵהֶם יוֹשְׁבִים בְּעִיר מִצְרַיִם, וְיָצְאוּ בַּלַּיְלָה וְנֶאֱסְפוּ עִם אַחֵיהֶם בְּרַעְמְסֵס. וְאֵינוֹ נָכוֹן, כִּי הַכָּתוּב אָמַר: **וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר** (פְּסוּק כ״ב), שֶׁהָיוּ אֲסוּרִים לָצֵאת כְּלָל מִן הַבָּתִּים בַּלַּיְלָה, וְכָךְ אָמְרוּ בַּמְּכִילְתָּא (פִּסְחָא י״ג): **וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ,** אָמַר לוֹ מֹשֶׁה כָּךְ נִצְטַוִּינוּ: **וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר,** וְכִי גַּנָּבִים אֲנַחְנוּ שֶׁנֵּצֵא בַּלַּיְלָה, לֹא נֵצֵא אֶלָּא בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל מִצְרָיִם. וְאָנְקְלוּס פֵּרֵשׁ כִּי הַנְּסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָהֶם בַּלַּיְלָה יִקָּרֵא ״הוֹצִיאֲךָ״, כִּי בַּעֲבוּרָם יָצְאוּ.

וְטַעַם קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי, מִצְוַת מֶלֶךְ שֶׁיֵּצְאוּ מִיָּד, כִּי לֹא אֶתֵּן לָכֶם רְשׁוּת לַעֲמֹד בְּתוֹךְ עַמִּי כְּלָל, כִּי הֵם נֶהֱרָגִים עֲלֵיכֶם. **גַּם אַתֶּם,** הַמַּכִּים, **גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כֻּלָּם תֵּצְאוּ וְלֹא תִּתְעַכְּבוּ בְּכָאן בְּשׁוּם פָּנִים, וְזֶה לְקַיֵּם גְּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה (לְעֵיל י״א, א׳). וְאָמְרוּ **לְכוּ עִבְדוּ אֶת ה׳ כִּדְבַרְכֶם,** פִּיּוּס, שֶׁיִּרְצוּ לָצֵאת וְיִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי אַתֶּם חֲפַצִים לָלֶכֶת לַמִּדְבָּר לַעֲבֹד אֶת ה׳. תורה לב

(לב) וְטַעַם **וּבֵרַכְתֶּם גַּם אֹתִי,** כַּאֲשֶׁר תִּזְבְּחוּ לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם, וְתִתְפַּלְּלוּ עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם שֶׁלֹּא יִפְּגַע אֶתְכֶם בְּדָבָר אוֹ בְּחֶרֶב, תִּזְכִּירוּ גַּם אוֹתִי עִמָּכֶם. וְאָמַר רַשִׁ״י: הִתְפַּלְּלוּ עָלַי שֶׁלֹּא אָמוּת שֶׁאֲנִי בְּכוֹר. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹתוֹ וְאֶת מַמְלַכְתּוֹ, כִּי בְּכְלַל בִּרְכַּת הַמֶּלֶךְ שְׁלוֹם כָּל הַמַּלְכוּת. וּבַמְּכִילְתָּא (פִּסְחָא י״ג): הִתְפַּלְּלוּ עָלַי שֶׁתִּכְלֶה מִמֶּנִּי הַפַּרְעָנוּת, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ עוֹד בַּעֲבוּרָם. תורה לג

רש״י◄ **וַיַּשְׁאִלוּם** • אַף מַה שֶּׁלֹּא הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם: אַתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טֹל שְׁנַיִם וְלֵךְ. **וַיְנַצְּלוּ** • ״וְרוֹקִינוּ״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כא, עמ׳ 80 – מתוך ׳התקשרות׳)

וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם (יב, לו) בְּכָל דָּבָר בָּעוֹלָם יֵשׁ נִיצוֹץ אֱלוֹקִי הַמְחַיֵּהוּ וּמְקַיְּמוֹ. מֵאַחַר שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוּ אֶת כָּל נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה מִמִּצְרַיִם, הָיְתָה צְרִיכָה לְהִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי! אִם־כֵּן כֵּיצַד הִיא מוֹסִיפָה לְהִתְקַיֵּם? אֶלָּא בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בֵּרְרוּ רַק אֶת הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לְבָרֵר, אַךְ לֹא אֶת הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לְמִצְרַיִם לְצֹרֶךְ עֶצֶם קִיּוּמָהּ.

(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף:

לז **וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת כְּשִׁתְּ מְאָה אַלְפִין רִגְלָאִין גֻּבְרַיָּא בַּר מִטַּפְלָא:**

רש״י◄ **מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה** • מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל הָיוּ, וּבָאוּ שָׁם לְפִי שָׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן יט) ״וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים״. **הַגְּבָרִים** • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה.

(לח) וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד:

לח **וְאַף נוּכְרָאִין סַגִּיאִין סְלִיקוּ עִמְּהוֹן וְעָנָא וְתוֹרִין בְּעִירָא סַגִּי לַחֲדָא:**

רש״י◄ **עֵרֶב רַב** • תַּעֲרוֹבוֹת אֻמּוֹת שֶׁל גֵּרִים.

(לט) וַיֹּאפוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

לט **וַאֲפוּ יָת לַיְשָׁא די אַפִּיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיצָן פַּטִירָן אֲרֵי לָא חֲמָע אֲרֵי אִתְּרְכוּ מִמִּצְרַיִם וְלָא יְכִילוּ לְאִתְעַכָּבָא וְאַף זְוָדִין לָא עֲבָדוּ לְהוֹן:**

רש״י◄ **עֻגֹת מַצּוֹת** • חֲרָרָה שֶׁל מַצָּה. בָּצֵק שֶׁלֹּא הֶחֱמִיץ קָרוּי מַצָּה. **וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם** • לַדֶּרֶךְ. מַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הֵיאַךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּר בְּלֹא צֵדָה? אֶלָּא הֶאֱמִינוּ וְהָלְכוּ. הוּא שֶׁמְּפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה: (ירמיה ב) ״זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ, לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה״. וּמַה שָּׁכָר מְפֹרָשׁ אַחֲרָיו? ״קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה׳ וְגוֹ׳״ (מכילתא).

(מ) וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

מ **וּמוֹתַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל די יְתִיבוּ בְּמִצְרָיִם אַרְבַּע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין:**

רש״י◄ **אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם** • אַחַר שֶׁאָר הַיְשִׁיבוֹת שֶׁיָּשְׁבוּ גֵּרִים, ״בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם״. **שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה** • בֵּין הַכֹּל, מִשְּׁנוֹלַד יִצְחָק עַד עַכְשָׁו הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. מִשֶּׁהָיָה לוֹ זֶרַע לְאַבְרָהָם, נִתְקַיֵּם: ״כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ״, וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיוּ מִשֶּׁנִּגְזְרָה גְּזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים עַד שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק, תִּמְצָא מִבִּיאָתָן לְמִצְרַיִם עַד יְצִיאָתָן וְעֶשֶׂר שָׁנִים. זֶה לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְהוּא דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (במכילתא כאן). אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן בְּפֵרוּשׁוֹ כָּל צָרְכּוֹ, שֶׁהֲרֵי כָּתוּב: **וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים**

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לט) וְטַעַם **וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק** שֶׁאָפוּ אוֹתוֹ מַצּוֹת מִפְּנֵי הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוּוּ: **שְׁאוֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אוֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה** (לעיל פסוק י״ט). וְאָמַר: **כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם,** לוֹמַר שֶׁאָפוּ אוֹתוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲבוּר כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ לֶאֱפוֹת אוֹתוֹ בָּעִיר וְלָשֵׁאת אוֹתוֹ אָפוּי מַצּוֹת, וְעַל כֵּן **נָשְׂאוּ אוֹתוֹ בָּצֵק וּמִשְׁאֲרוֹתָם צְרוּרוֹת בְּשִׂמְלוֹתָם עַל שִׁכְמָם** (לעיל פסוק ל״ד), וּמִהֲרוּ וְאָפוּ אוֹתוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ בַּדֶּרֶךְ אוֹ בְּסֻכּוֹת, כְּשֶׁבָּאוּ שָׁם לְשָׁעָה קַלָּה כִּדְבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (מכילתא כאן). תורה מ (מ־מא) **וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה.** מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד עַכְשָׁיו הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁהָיָה זֶרַע לְאַבְרָהָם (בראשית רבה מ״ד, י״ח) נִתְקַיֵּם בּוֹ: **כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם** (בראשית ט״ו, י״ג), וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה מִשֶּׁנִּגְזְרָה גְּזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים עַד שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק, וּכְשֶׁתִּמְנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק תִּמְצָא מִבִּיאָתָן לְמִצְרַיִם עַד יְצִיאָתָן וְעֶשֶׂר שָׁנִים. זֶה לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְהוּא דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (במכילתא כאן). אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן בְּפֵרוּשׁוֹ כָּל צָרְכּוֹ, שֶׁהֲרֵי כָּתוּב: **וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים**

יִצְחָק. וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבַדָּהּ, שֶׁהֲרֵי קְהָת מִן הַבָּאִים עִם יַעֲקֹב הָיָה. צֵא וַחֲשֹׁב כָּל שְׁנוֹתָיו וְכָל שְׁנוֹת עַמְרָם בְּנוֹ וּשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא תִּמְצָאֵם כָּל־כָּךְ. וְעַל־כָּרְחֲךָ הַרְבֵּה שָׁנִים הָיוּ לִקְהָת עַד שֶׁלֹּא יָרַד לְמִצְרַיִם, וְהַרְבֵּה מִשְּׁנוֹת עַמְרָם נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת קְהָת, וְהַרְבֵּה מִשְּׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה נִבְלָעִים בִּשְׁנוֹת עַמְרָם. הֲרֵי, שֶׁלֹּא תִּמְצָא אַרְבַּע מֵאוֹת לְבִיאַת מִצְרַיִם, וְהֵזַקְתָּ לוֹמַר עַל־כָּרְחֲךָ, שֶׁאַף שְׁאָר הַיְשִׁיבוֹת נִקְרְאוּ גֵּרוּת וַאֲפִלּוּ בְּחֶבְרוֹן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית לה) "אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק", וְאוֹמֵר: (לעיל ו) "אֵת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָהּ". לְפִיכָךְ אַתָּה צָרִיךְ לוֹמַר "כִּי גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ", מִשֶּׁהָיָה לוֹ זֶרַע. וּכְשֶׁתִּמְנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק, תִּמְצָא מִבִּיאָתָן לְמִצְרַיִם עַד יְצִיאָתָן מָאתַיִם וָעֶשֶׁר שָׁנָה, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשִּׁנּוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ.

(מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

מא וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבַּע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וַהֲוָה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין נְפָקוּ כָּל חֵילָיָא דַיְיָ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש״י◄ וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וגו׳, וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה • מַגִּיד שֶׁכִּוְּנָן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ, לֹא עִכְּבָן הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עַיִן. בְּט״ו בְּנִיסָן בָּאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵצֶל אַבְרָהָם לְבַשְּׂרוֹ, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן נוֹלַד יִצְחָק, וּבְט״ו בְּנִיסָן נִגְזְרָה גְּזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים (מכילתא)◆

(מב) לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ

מב לֵילֵי נְטִיר הוּא קֳדָם יְיָ לְאַפָּקוּתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם הוּא לֵילְיָא הָדֵין קֳדָם יְיָ נְטִירִין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָרֵיהוֹן:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן (בראשית י״ב, ד׳), וּמֵעֲמַד בֵּין הַבְּתָרִים הָיָה אַחַר כָּךְ יָמִים רַבִּים.

אֲבָל נִצְטָרֵךְ לְתָרֵץ הָעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁשָּׁנוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם (פרק א׳): אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה בְּשָׁעָה שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בֵּין הַבְּתָרִים בֶּן שִׁבְעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת ה׳ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** (פסוק מ״א). חָזַר לְחָרָן וְעָשָׂה שָׁם חָמֵשׁ שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן (בראשית י״ב, ד׳). (עב״ל) וְיִהְיֶה עִנְיַן הַכָּתוּב לוֹמַר כִּי בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ שֶׁלֹּא חָזַר וְרָאָה עוֹד בְּבֵית אָבִיו הָיָה בֶּן שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה.

וְדַעְתִּי בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט כִּי ה׳ אָמַר לְאַבְרָהָם, **יָדוֹעַ תֵּדַע כִּי** טֶרֶם תִּתִּי לְךָ הָאָרֶץ הַזֹּאת **גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם יָמִים רַבִּים אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה** (בראשית ט״ו, י״ג), וְלֹא חָשַׁשׁ לְהוֹדִיעַ הַשְּׁלֹשִׁים, כִּי אָמַר לוֹ עוֹד: **וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה** (שם ט״ו, ט״ז), לְהוֹדִיעוֹ שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ מִיָּד בְּסוֹף אַרְבַּע מֵאוֹת עַד הַדּוֹר הָרְבִיעִי **שֶׁיִּהְיֶה שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי**, יִרְמֹז לִשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הַלָּלוּ, כִּי עָמְדָם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא מִפְּנֵי עֲוֹן הָאֱמוֹרִי שֶׁלֹּא נִשְׁלַם. וְיִהְיֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב: **וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם** עַד **שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה** שֶׁיָּשְׁבוּ שָׁם לִמְלֹאת לָהֶם כֵּן **בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם**. הוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב כִּי עַתָּה בְּצֵאתָם נִשְׁלְמָה הַגְּלוּת הַנִּגְזֶרֶת עֲלֵיהֶם וְהוֹצִיאָם מֵעֲבֹדוּת לְחֵרוּת, לֹא שֶׁיּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם וְיִהְיוּ עוֹד גֵּרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וּבַעֲבוּר שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר הָעִנְיָן הַזֶּה וְהוֹדִיעַ בּוֹ, לֹא הֶצְרַךְ בּוֹ לְהַאֲרִיךְ, כִּי לֹא בָּא הַכָּתוּב הַזֶּה רַק לְהוֹדִיעַ הַשְּׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁנּוֹסְפוּ עֲלֵיהֶם. וּלְכָךְ אָמַר דֶּרֶךְ קִצְרָה שֶׁהִשְׁלִימוּ בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה הַנֶּאֱמָרִים לְאַבְרָהָם אֲבִיהֶם וִידוּעִים לָהֶם, וְעוֹד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְחָזַר וְאָמַר: **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה** לְגָלוּתָם **יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** לְחֵרוּת עוֹלָם.

וְדוֹמֶה לוֹ: וְהַיָּמִים אֲשֶׁר הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר עָבַרְנוּ אֶת נַחַל זֶרֶד ל״ח שָׁנָה, אָבָל יָשְׁבוּ בְּקָדֵשׁ שְׁנַיִם רַבּוֹת, וְאַחַר כָּךְ הָלְכוּ מִשָּׁם וְחָזְרוּ לְאָחוֹר דֶּרֶךְ יַם סוּף, וּבִשְׁנַת ל״ח עָבְרוּ נַחַל זֶרֶד. וְהִנֵּה שִׁעוּר הַכָּתוּב: וְהַיָּמִים אֲשֶׁר הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר עָבַרְנוּ אֶת נַחַל זֶרֶד עַד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה. וְכָמוֹהוּ: אֲשֶׁרֵי הַמְחַכֶּה וְיַגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה (דניאל י״ב, י״ב), שֶׁיַּגִּיעַ לְקִצָּם, לֹא לָהֶם עַצְמָם. תורה מב

(מב) וְאָמַר **לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה׳ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** כִּי "שֶׁמַּר לָהֶם" הַדָּבָר מִן הָעֵת שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם הַגָּלוּת שֶׁיּוֹצִיאֵם בַּלַּיְלָה הַזֶּה בְּבֹא הַקֵּץ מִיָּד, כִּי בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה (יְשַׁעְיָה ס׳, כ״ב). אוֹ טַעְמוֹ **לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה׳**, "שֶׁהוּא שׁוֹמֵר וּמְצַפֶּה לַלַּיְלָה שֶׁיּוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצַפֶּה לָעֵת שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לְהוֹצִיאָם מִשָּׁם.

וְהִנֵּה אִם נֹאמַר שֶׁטַּעַם **כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ** מֵעֵת שֶׁיִּהְיֶה לְךָ זֶרַע, זֶרֶד ל״ח שָׁנָה (דברים ב׳, י״ד), לְהַשְׁלִים הַחֶשְׁבּוֹן, כִּי לֹא הָלְכוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד נַחַל זֶרֶד ל״ח שָׁנָה, אָבָל יָשְׁבוּ בְּקָדֵשׁ שְׁנַיִם רַבּוֹת, וְאַחַר כָּךְ הָלְכוּ מִשָּׁם וְחָזְרוּ לְאָחוֹר דֶּרֶךְ יַם סוּף, וּבִשְׁנַת ל״ח עָבְרוּ נַחַל זֶרֶד. וְהִנֵּה שִׁעוּר הַכָּתוּב: וְהַיָּמִים אֲשֶׁר הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר עָבַרְנוּ אֶת נַחַל זֶרֶד עַד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה. וְכָמוֹהוּ: אַשְׁרֵי הַמְחַכֶּה וְיַגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה (דניאל י״ב, י״ב), שֶׁיַּגִּיעַ לְקִצָּם, לֹא לָהֶם עַצְמָם.

רש״י◄ **לֵיל שְׁמָרִים** • שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹמֵר וּמְצַפֶּה לוֹ לְקַיֵּם הַבְטָחָתוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה׳** • הוּא הַלַּיְלָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם, בַּלַּיְלָה הַזֶּה אֲנִי גּוֹאֵל אֶת בָּנֶיךָ. **שְׁמָרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם** • מְשֻׁמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִין, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית וְגוֹ׳״.

(מג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ:**

מג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן דָּא גְּזֵירַת פִּסְחָא כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל דְּיִשְׁתַּמַּד לָא יֵכוּל בֵּהּ:

רש״י◄ **זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח** • בִּי״ד בְּנִיסָן נֶאֱמְרָה לָהֶם פָּרָשָׁה זוֹ. **כָּל בֶּן־נֵכָר** • שֶׁנִּתְנַכְּרוּ מַעֲשָׂיו לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְאֶחָד עוֹבֵד־כּוֹכָבִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל מוּמָר בְּמַשְׁמַע (מכילתא).

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְנִתְחִיל הַחֶשְׁבּוֹן מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק, תִּהְיֶה עֲמִידָתָם בְּמִצְרַיִם מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים שָׁנָה כְּפִי הַפֵּרוּשׁ שֶׁהִזְכִּרְנוּ. גַּם זֶה לְדַעְתִּי אֵינֶנּוּ דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט עַל נָכוֹן, שֶׁכָּל יְמֵי אַבְרָהָם לֹא יִקָּרֵא הַגָּלוּת בְּזַרְעוֹ. וְהַנָּכוֹן שֶׁיֹּאמַר: **כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה** מִן הַיּוֹם הַזֶּה. וְהָעִנְיָן לֵאמֹר לוֹ: לֹא יִנְחֲלוּ בָּנֶיךָ הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מִיָּד, אֲבָל **יִהְיוּ גֵרִים** כְּמוֹךָ **בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה,** וְעוֹד ״לֹא יָשׁוּבוּ הֵנָּה עַד הַדּוֹר הָרְבִיעִי״ לִמְלֹאת אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים. וְאִם כֵּן תִּהְיֶה עֲמִידָתָם בְּמִצְרַיִם כְּמוֹ מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, אוֹ קָרוֹב לָזֶה. וְאִם יִהְיֶה חֶשְׁבּוֹן שֶׁל אוֹתִיּוֹת **רד״ו שָׁמָּה** (בְּרֵאשִׁית מ״ב, ב׳.) מְסֹרֶת בְּיִשְׂרָאֵל, יִתְּכֵן שֶׁיִּרְמֹז לַיּוֹרְדִים עַצְמָם, שֶׁאַחֲרֵי מוֹת יַעֲקֹב יַעַמְדוּ הֵם שָׁם מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים. וְעַם י״ז יִהְיוּ רכ״ז.

וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי (בְּרֵאשִׁית ט״ו, י״ג.) פֵּרוּשׁ ר״א שֶׁמַּאֲמַר כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּעַבְדוּת וְעִנּוּי עַד אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִן הַיּוֹם הַזֶּה. וְאָמַר כִּי הַשְּׁלֹשִׁים הַנִּסְפָּים הָיוּ מִיּוֹם צֵאת אַבְרָהָם מֵאַרְצוֹ. וְהִנֵּה יִהְיֶה פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב: **וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם** עַד מְלֹאת **שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְד׳ מֵאוֹת שָׁנָה** לִהְיוֹתָם גֵּרִים הֵם וַאֲבוֹתֵיהֶם בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם.

וְעוֹד אֲנִי אוֹמֵר כִּי הַפְּשָׁט הַמְחֻדָּשׁ מִן הַכֹּל הוּא שֶׁנֹּאמַר כִּי הַגְּזֵרָה הָיְתָה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִן הַיּוֹם הַהוּא, כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְנוּ, וְהַשְּׁלֹשִׁים שָׁנָה הָאֵלּוּ הֵם תּוֹסֶפֶת עֲלֵיהֶם בַּעֲוֹן הַדּוֹר הַהוּא. כִּי אִם נִגְזַר עַל הָאָדָם בְּחֶטְאוֹ גָּלוּת וְעִנּוּי שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם וְהוּא יוֹסִיף עַל חַטָּאתוֹ פֶּשַׁע בָּהֶם, יוֹסִיפוּ עָלָיו שֶׁבַע עַל חַטֹּאתָיו וְגָלוּת וְיִסּוּרִין כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה, שֶׁאֵין עָנְשׁוֹ הָרִאשׁוֹן הַבְטָחָה לוֹ שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ בָּעָוֹן שֶׁיַּעֲשֶׂה. וְהִנֵּה הָיָה עַל אַבְרָהָם אָבִינוּ גְּזֵרָה שֶׁיִּהְיֶה **זַרְעוֹ גֵּר בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְשֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ הֵנָּה עַד דּוֹר רְבִיעִי כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי,** וְלֹא הָיְתָה לוֹ הַבְטָחָה רַק **בְּאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל,** וְהוּא מִיָּד, אוֹ מֻפְלָג כַּמָּה, וְגַם הוּא עַל תְּנַאי כְּמוֹ שֶׁאָמַר: **וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל** (בְּרֵאשִׁית ט״ו, י״ד.), שֶׁיַּעֲמִיד בְּדִין אֶת הַגּוֹי אִם עָשׂוּ כָּרָאוּי לְיִשְׂרָאֵל לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם וּלְפִי הַנִּגְזַר עֲלֵיהֶם. וְעוֹד, שֶׁאֵין שׁוּם הַבְטָחָה שֶׁלֹּא יִגְרֹם הַחֵטְא לְבַטְּלָהּ אֶלָּא בִּמְקוֹם שְׁבוּעָה.

וּמִן הַיְּדוּעַ שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם רָעִים וְחַטָּאִים מְאֹד, וּבִטְּלוּ גַּם הַמִּילָה, דִּכְתִיב: וַיֹּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ, וְאוֹמֵר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ׳ (יְחֶזְקֵאל כ׳, ח׳.), וּכְתִיב: וְהָסִירוּ אֶת אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּעֵבֶר הַנָּהָר וּבְמִצְרַיִם וְעִבְדוּ אֶת ה׳ (יְהוֹשֻׁעַ כ״ד, י״ד.), וְעַל כֵּן אָרַךְ גָּלוּתָם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה. וְהָיָה רָאוּי שֶׁיִּתְאָרֵךְ יוֹתֵר, אֶלָּא שֶׁצָּעֲקוּ וְהִרְבּוּ תְּפִלָּה. וְזֶה טַעַם: וַיֵּאָנְחוּ מִן הָעֲבוֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם (לְעֵיל ב׳, כ״ג־כ״ד.), וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי (שָׁם ג׳, ט׳.), וּכְתִיב: וַנִּצְעַק אֶל ה׳ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה׳ אֶת קוֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ וְאֶת עֲמָלֵנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ (דְּבָרִים כ״ו, ז׳.), כִּי לֹא הָיוּ רְאוּיִים לְהִגָּאֵל מִפְּנֵי הַקֵּץ שֶׁבָּא, אֶלָּא שֶׁקִּבֵּל צַעֲקָתָם וְנַאֲקָתָם מִפְּנֵי הַצַּעַר הַגָּדוֹל שֶׁהָיוּ בוֹ, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת (ב׳, כ״א.).

וְלָמָּה יִהְיֶה קָשֶׁה עַל הָרִאשׁוֹנִים לְפָרֵשׁ כִּי נִתְאָרֵךְ גָּלוּתָם עַל הַקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְהִנֵּה נִתְאָרֵךְ עֲלֵיהֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֵטְא הַמְרַגְּלִים, כִּי כָּל הָאַרְבָּעִים שָׁנִים הָהֵם הָיָה לָהֶם עִנּוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכֲךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ (דְּבָרִים ח׳, ב׳.), וּכְתִיב: וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ (שָׁם פִּסּוּק ג׳.), וְהָיָה לָהֶם גָּלוּת שְׁלֵמָה בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם רַק לְנָחָשׁ שָׁרָף וְעַקְרָב, וְלֹא נִתְקַיֵּם לָהֶם וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה, כִּי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה נִתְחַלֵּף הַדּוֹר הַהוּא בְּוַדַּאי שֶׁכְּבָר נוֹלַד, אֲבָל הַחַטָּאִים גָּרְמוּ הַכֹּל. וְאָפְשָׁר שֶׁהָיָה זֶה סִבַּת בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁיָּצְאוּ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה קֹדֶם לְבִיאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּכְמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (סַנְהֶדְרִין צ״ב:), כִּי הֵם מָנוּ וְלֹא טָעוּ, וַעֲוֹנוֹתָיו יִלְכְּדֻנוּ אֶת הָרָשָׁע (מִשְׁלֵי ה׳, כ״ב.). וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִמְחֹל לָנוּ עַל כָּל חֵטְא וּשְׁגִיאָה.

וְזֹאת הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה׳ שְׁמָרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם שֶׁזֶּה הַלַּיְלָה שֶׁהָיָה שָׁמוּר לַשֵּׁם לְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם הוּא **לַה׳,** כְּלוֹמַר מְקֻדָּשׁ לִשְׁמוֹ, **שְׁמָרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם,** ״שֶׁיִּשְׁמְרוּ אוֹתוֹ״ לַעֲבֹד בּוֹ לְפָנָיו בַּאֲכִילַת הַפֶּסַח וּזְכִירַת הַנִּסִּים, וְלָתֵת הַלֵּל וְהוֹדָאָה לִשְׁמוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת (לְהַלָּן י״ג, י׳.), וְאָמַר: שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב (דְּבָרִים ט״ז, א׳.). וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי טַעַם **לֵיל שְׁמָרִים הוּא לַה׳,** ״שֶׁהַשֵּׁם שְׁמָרָם״ וְלֹא נָתַן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל בָּתֵּיהֶם. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר **לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.** תורה מג

(מג) **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח.** בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר

(מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ׃

מד וְכָל עָבֵד גְּבָר זְבִינֵי כַּסְפָּא וְתִגְזַר יָתֵהּ בְּכֵן יֵכוּל בֵּהּ׃

רש״י◄ **וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ** • רַבּוֹ. (יבמות עא) מַגִּיד שֶׁמִּילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בַּפֶּסַח, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מִילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בַּפֶּסַח. אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״אָז יֹאכַל בּוֹ״? הָעֶבֶד.

(מה) תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

מה תּוֹתָבָא וַאֲגִירָא לָא יֵכוּל בֵּהּ׃

רש״י◄ **תּוֹשָׁב** • זֶה גֵּר תּוֹשָׁב. **וְשָׂכִיר** • זֶה הָעוֹבֵד־כּוֹכָבִים. וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר, וַהֲלֹא עֲרֵלִים הֵם, וְנֶאֱמַר ״וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ״? אֶלָּא כְּגוֹן עַרְבִי מָהוּל וְגִבְעוֹנִי מָהוּל, וְהוּא תּוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר.

(מו) בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃

מו בַּחֲבוּרָא חֲדָא יִתְאֲכֵל לָא תַפֵּיק מִן בֵּיתָא מִן בִּסְרָא לְבָרָא וְגַרְמָא לָא תִתְבְּרוּן בֵּהּ׃

רש״י◄ **בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל** • (מכילתא) בַּחֲבוּרָה אַחַת, שֶׁלֹּא יֵעָשׂוּ הַנִּמְנִין עָלָיו שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת וִיחַלְקוּהוּ. אַתָּה אוֹמֵר בַּחֲבוּרָה אַחַת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא ״בְּבַיִת אֶחָד״ כְּמַשְׁמָעוֹ, וּלְלַמֵּד שֶׁאִם הִתְחִילוּ וְהָיוּ אוֹכְלִים בֶּחָצֵר וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לַבַּיִת? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם״, מִכָּאן שֶׁהָאוֹכֵל, אוֹכֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת. **לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת** • מִן הַחֲבוּרָה. **וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ** • הָרָאוּי לַאֲכִילָה, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם. אֵין עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר אוֹ מֹחַ, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם.

(מז) כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃

מז כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַעְבְּדוּן יָתֵהּ׃

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּנִיסָן נֶאֶמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְכֵן הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי כָּתוּב בְּסוֹפָהּ: **וַיַּעֲשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳** (פסוק נ׳), לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם שֶׁנִּמּוֹלוּ הֵם וְעַבְדֵיהֶם. וְאִם כֵּן הָיָה בַּדִּין לְהַקְדִּים הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת קֹדֶם **וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה** (לְעֵיל פסוק כ״ט). אֲבָל הַטַּעַם, כִּי פָּרָשַׁת **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם** נֶאֶמְרָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ (פְּסָחִים ו׳), וּבוֹ בַּיּוֹם מִיָּד עָשָׂה מֹשֶׁה שְׁלִיחוּתוֹ, **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם** (פסוק כ״א), צִוָּה אוֹתָם בְּחֻקַּת הַפֶּסַח וְהִבְטִיחָם שֶׁיִּגָּאֲלוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְהֵם הֶאֱמִינוּ, **וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ** (פסוק כ״ז). וְסָמַךְ הַכָּתוּב לָזֶה **וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה** לוֹמַר שֶׁקִּיֵּם לָהֶם הַבְטָחָתָם, וּכְשֶׁהִשְׁלִים זֶה חָזַר לְעִנְיָן רִאשׁוֹן לְהַשְׁלִים חֻקַּת הַפֶּסַח. וְהוֹסִיפָה זֹאת הַפָּרָשָׁה מִצְוֹת רַבּוֹת, ״אִסּוּר בֶּן נֵכָר וְעָרֵל״, ״וְהוֹצָאָה מִן הַבַּיִת״, ״וּשְׁבִירַת עֶצֶם״ ״וּפֶסַח הַגֵּר״, וְהֵן מִצְוֹת מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, וְהִשְׁלִים בָּהּ כִּי עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל זֶה **וְעָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳.**

וְאָמַר בְּכָאן: **כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** לְבָאֵר שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶחָד עוֹבֵר אֶת פִּי ה׳ בְּכָל אֵלֶּה וּבְכָל אֲשֶׁר צִוָּה בְּדִינֵי הַפֶּסַח בְּכָל הַפָּרָשִׁיּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת.

וְר״א אָמַר כִּי זֹאת הַפָּרָשָׁה בְּפֶסַח דּוֹרוֹת נֶאֶמְרָה אַחֲרֵי פֶּסַח מִצְרַיִם, וְאָמַר: **וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל** עַל פֶּסַח מִדְבָּר שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית, וְנִכְתַּב בְּכָאן עִם הַצַּוָּאָה, כְּדֶרֶךְ: וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת (לְהַלָּן ט״ז, ל״ד). וְזֶה שִׁבּוּשׁ, כִּי לֹא נִצְטַוּוּ בְּכָל הַפָּרָשִׁיּוֹת הָאֵלּוּ אֶלָּא בְּפֶסַח מִצְרַיִם וּבְפִסְחֵי הָאָרֶץ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעְלָה, וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ׳ (פסוק כ״ה.), אֲבָל פֶּסַח מִדְבָּר מִצְוָה שֶׁנִּצְטַוּוּ בָּהּ בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק.

כָּל בֶּן נֵכָר. ״שֶׁנִּתְנַכְּרוּ״ מַעֲשָׂיו לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְאֶחָד גּוֹי וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל בְּמַשְׁמָע. לְשׁוֹן רַשִׁ״י מִמְּכִילְתָא (כָּאן פִּסְחָא ט״ו.). וְהַכָּתוּב לֹא הֻצְרַךְ אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן ת״א **כָּל בֶּן נֵכָר:** ״כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל״ דְּאִשְׁתַּמַּד, שֶׁהִתְנַכֵּר לְאֶחָיו וּלְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים, וְהוּא מְשֻׁמָּד שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם, וּפֵרוּשׁוֹ מְנֻכָּר, וְשִׁעוּרוֹ מִשֻּׁמְדָּע, מִלְּשׁוֹן: וְאִשְׁתְּמוֹדַע יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי וְאִינוּן לָא אִישְׁתְּמוֹדְעוֹהִי (בְּרֵאשִׁית מ״ב, ח׳.), וְחָסְרוּ הָעַי״ן, כְּמוֹ שֶׁהִבְלִיעוּהָ בְּמִלּוֹת רַבּוֹת, וְאָמְרוּ מֵדַם בִּמְקוֹם מֵדַעַם (מִשְׁלֵי כ״ז, ז׳. בַּתַּרְגּוּם), דּוֹר קָטִי, דּוֹר קָטִיעַ (כְּתֻבּוֹת י״ז). בָּקִי, בָּקִיעַ (סַנְהֶדְרִין ה״ז). תורה מג

(מה) **תּוֹשָׁב** זֶה גֵּר תּוֹשָׁב. **שָׂכִיר,** זֶה הַגּוֹי. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲלֹא עֲרֵלִים הֵם, אֶלָּא כְּגוֹן עֲרָבִי מָהוּל וְגִבְעוֹנִי מָהוּל (מְכִילְתָא כָּאן). לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְלֹא יָדַעְתִּי לָמָּה יִכְתֹּב הָרַב הַדְּבָרִים הַנִּדָּחִים בַּגְּמָרָא (יְבָמוֹת ע״א.), שֶׁהֲרֵי הִקְשׁוּ עַל זֶה: וְהַנֵּי מוּלִין נִינְהוּ וְהָתָנַן: הַנּוֹדֵר מִן הָעֲרֵלִים מֻתָּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל וְאָסוּר בְּמוּלֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם (נְדָרִים ל״א.), שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל עַרְלֵי לֵב (יִרְמְיָה ט׳, כ״ה.), וְהֶעֱמִידוּ הַכָּתוּב בְּגֵר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל. תורה מו

רש״י◄ כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפֶסַח מִצְרַיִם: ״שֶׂה לְבֵית אָבוֹת״, שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו לְמִשְׁפָּחוֹת, יָכוֹל אַף ״פֶּסַח דּוֹרוֹת״ כֵּן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ״.

(מח) וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָּל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ:

מח וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ מִגְּזַר לֵהּ כָּל דְּכוּרָא וּבְכֵן יִקְרַב לְמֶעְבְּדֵהּ וִיהֵי כְּיַצִּיבָא דְּאַרְעָא וְכָל עַרְלָא לָא יֵכוּל בֵּהּ:

רש״י◄ וְעָשָׂה פֶסַח • יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ״. מָה אֶזְרָח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אַף גֵּר בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ • לְהָבִיא אֶת שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מַחֲמַת מִילָה, שֶׁאֵינוֹ מוּמָר לַעֲרֵלוּת, וְאֵינוֹ נִלְמָד מִ״בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ״.

(מט) תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם:

מט אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵא לְיַצִּיבָא וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן:

רש״י◄ תּוֹרָה אַחַת וְגוֹ׳ • לְהַשְׁוּוֹת גֵּר לְאֶזְרָח אַף לִשְׁאָר מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה (מכילתא).

(נ) וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס

נ וַעֲבַדוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא די פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ:

(נא) וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם: פ

נא וַהֲוָה בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיק יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן:

◆ שבת קודש ו׳ שבט ◆

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא:

ב אַקְדֵּשׁ קֳדָמַי כָּל בּוּכְרָא פָּתַח כָּל וַלְדָּא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא דִּילִי הוּא:

רש״י◄ פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם • שֶׁפָּתַח אֶת הָרֶחֶם תְּחִלָּה, כְּמוֹ (משלי יז) ״פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן״, וְכֵן (תהלים כב) ״יַפְטִירוּ בְשָׂפָה״, יִפְתְּחוּ שְׂפָתַיִם. לִי הוּא • לְעַצְמִי קְנִיתִים עַל־יְדֵי שֶׁהִכֵּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם.

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ:

ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא הֲווֹ דְּכִירִין יָת יוֹמָא הָדֵין די נְפַקְתּוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא אֲרֵי בִּתְקוּף יְדָא אַפֵּיק יְיָ יָתְכוֹן מִכָּא וְלָא יִתְאֲכֵל חֲמִיעַ:

רש״י◄ זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • לִמֵּד שֶׁמַּזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(נא) **וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה׳.** מִפְּנֵי שֶׁאָמַר לְמַעְלָה (פסוק מ״ב.): **לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה׳ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם,** חָזַר וּפֵרַשׁ כִּי לֹא יָצְאוּ בַּלַּיְלָה כֻּלָּם מִן הָאָרֶץ, אֶלָּא שֶׁנִּתַּן לָהֶם רְשׁוּת לְצֵאת וְהָיוּ בְּנֵי חוֹרִין, אֲבָל **בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַהוּא** יָצְאוּ מִכָּל גְּבוּל מִצְרַיִם ״עִם כָּל צִבְאוֹתָם״ צְבָא הַנְּשִׁים וְעֵרֶב רַב הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם. וְר״א פֵּרַשׁ כִּי **וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה** ״שֶׁהוֹצִיא״ **ה׳ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** דִּבֵּר הַשֵּׁם אֶל מֹשֶׁה קַדֵּשׁ לִי. תורה א

(ב) וְטַעַם **קַדֵּשׁ לִי** שֶׁיְּקַדֵּשׁ אוֹתָם מִיָּד, שֶׁתִּהְיֶה הַמִּצְוָה נוֹהֶגֶת בְּמִדְבָּר (בכורות ד׳). וְהוֹסִיפָה הַפָּרָשָׁה מִצְוֹת רַבּוֹת

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:

רש״י◄ בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב • וְכִי לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִין בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ יָצְאוּ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֶסֶד שֶׁגְּמַלְכֶם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת, לֹא חַמָּה וְלֹא צִנָּה וְלֹא גְּשָׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) ״מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת״, חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָצֵאת.

ד יוֹמָא דֵין אַתּוּן נָפְקִין בְּיַרְחָא דְּאַבִּיבָא:

(ה) וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה:

ה ויהי אֲרֵי יָעֵלְנָךְ יְיָ לְאַרְעָא דִכְנַעֲנָאָה וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ אַרְעָא עַבְדָּא חֲלָב וּדְבָשׁ וְתִפְלַח יָת פֻּלְחָנָא הָדָא בְּיַרְחָא הָדֵין:

רש״י◄ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגוֹ׳ • וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה עַמְּמִין, כָּל שִׁבְעָה גּוֹיִים בְּמַשְׁמַע, שֶׁכֻּלָּן בִּכְלַל כְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִמִּשְׁפַּחַת כְּנַעַן הָיְתָה שֶׁלֹּא נִקְרָא לָהּ שֵׁם אֶלָּא כְּנַעֲנִי (תנחומא). נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ וְגוֹ׳ • בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית טו) ״בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה׳ אֶת אַבְרָם וְגוֹ׳״, וּבְיִצְחָק הוּא אוֹמֵר: (שם כ) ״גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְגוֹ׳״, וּבְיַעֲקֹב הוּא אוֹמֵר: (שם כט) ״הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגוֹ׳״. זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ • חָלָב זָב מִן הָעִזִּים, וְהַדְּבַשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֵנִים (מגילה ו). אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת • (פסחים צו) שֶׁל פֶּסַח. וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה: ״וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ׳״, וְלָמָּה חָזַר וּשְׁנָאָהּ? בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמַר: (לעיל יב) ״וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם״, בְּבֵן רָשָׁע הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל. וְכָאן: ״וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ״, בְּבֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, וְהַכָּתוּב מְלַמְּדְךָ שֶׁתִּפְתַּח לוֹ אַתָּה בְּדִבְרֵי אַגָּדָה הַמּוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב.

(ו) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה:

ו שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה חַגָּא קֳדָם יְיָ:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁיִּזְכְּרוּ הַיּוֹם וְהַחֹדֶשׁ שֶׁהָיָה אָבִיב, וְיִשְׁמְרוּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ, וְזֶה רָמַז לְעִבּוּר הַשָּׁנָה כִּי לֹא נַעֲשָׂה פֶּסַח רַק בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, וְהוֹסִיפָה בְּחָמֵץ לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ, וּמִצּוֹת הַטּוֹטָפוֹת. תורה ג

(ה) **וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ ה׳ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי.** אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה עַמְּמִין, כָּל שִׁבְעָה עַמִּים בְּמַשְׁמָע שֶׁכֻּלָּם בִּכְלַל הַכְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִן הַמִּשְׁפָּחוֹת הָיְתָה שֶׁלֹּא נִקְרָא לָהּ אֶלָּא כְּנַעֲנִי. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וּבֶאֱמֶת שֶׁהֵם בִּכְלַל כְּנַעֲנִי שֶׁהֵם בָּנָיו כֻּלָּם (בְּרֵאשִׁית י׳, ט״ו־י״ז), וּלְכָךְ כְּשֶׁאָמַר: **וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ ה׳ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי** (פְּסוּק י״א.), יִכְלֹל בּוֹ אֶת כֻּלָּם, וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בְּכָל מָקוֹם ״אֶרֶץ כְּנַעַן״, אֲבָל בְּכָאן אֵין טַעַם שֶׁיִּזְכִּיר רֻבָּם וְיַנִּיחַ קְצָתָם בִּכְלַל כְּנַעֲנִי. **וְדַעַת** רַבּוֹתֵינוּ (כְּסִפְרֵי דְּבָרִים כ״ו, ט.) שֶׁהָיְתָה אֶרֶץ ה׳ עֲמָמִים הַלְּלוּ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ, וְלֹא הָיְתָה כֵּן אֶרֶץ הַשְּׁנַיִם הַנִּשְׁאָרִים, וּלְכָךְ יְבַשֵּׁר אוֹתָם בְּאֶרֶץ הַזֹּאת. כָּךְ שָׁנִינוּ בְּסִפְרֵי לְעִנְיַן הַבִּכּוּרִים: **וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ,** מָה **אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ** הָאָמוּר לְהַלָּן (בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵינוּ) אֶרֶץ חֲמִשָּׁה עַמְּמִים אַף **אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ** הָאֲמוּרָה כָּאן אֶרֶץ ה׳ עַמְּמִים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֵין מְבִיאִים בִּכּוּרִים מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן שֶׁאֵינָהּ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ (עכ״ל). הֲרֵי מֵעֵבֶר אֶרֶץ שְׁנֵי הָעַמְּמִים מִן הַבִּכּוּרִים לְפִי שֶׁאֵינָהּ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ, וְר׳ יוֹסִי מֵעֵבֶר אַף עֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁהָיְתָה שֶׁל אֱמוֹרִי לְפִי שֶׁגַּם הִיא אֵינָהּ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ, וְהָאֱמוֹרִי הַמְזַכֵּר כָּאן הוּא אוֹתוֹ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַצְמָהּ. וְכָעִנְיָן הַזֶּה שָׁנוּ בַּמְּכִילְתָּא בְּפָרָשָׁה הַזֹּאת (רִישׁ פֶּרֶק י״ז.). וְעוֹד שָׁנוּי בְּסִפְרֵי (שׁוֹפְטִים קס״ד.): וְנִחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ (דְּבָרִים י״ח, ב.), זוֹ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה עַמְּמִין. בְּקָרֵב אֶחָיו (שָׁם), זוֹ נַחֲלַת שְׁנֵי עַמְּמִים (עכ״ל). הִפְרִישוּ בִּפְנֵי עַצְמָן ה׳ עַמְּמִין הַלָּלוּ, לְפִי שֶׁהֵם עִקַּר הָאָרֶץ שֶׁבָּהּ הִבְטִיחָם שֶׁהִיא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. וְרַשִׁ״י בְּפָרָשַׁת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים (שָׁם) נִתְקַשָּׁה בְּזוֹ הַבְּרַיְיתָא.

וְעַל הַדַּעַת הַזּוֹ הַכָּתוּב לְמַעְלָה: **אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ** (לְעֵיל ג׳, ח׳.), לֹא בַּעֲבוּר זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ הוֹסִיף שָׁם אֶת **הַפְּרִזִּי,** אֶלָּא בַּעֲבוּר **אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה,** וְהֵם הַשִּׁשָּׁה גּוֹיִם הַנִּזְכָּרִים בְּכָל מָקוֹם, כִּי הַגִּרְגָּשִׁי פִּנָּה וְלֹא נִזְכַּר בַּתּוֹרָה רַק בַּפָּסוּק: וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים מִפָּנֶיךָ וְגוֹ׳ (דְּבָרִים ז, א.), וְלָכֵן אָמַר רַבִּים, וְכֵן כָּתוּב: כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי (שָׁם כ׳, י״ז.), וְלֹא הִזְכִּיר הַגִּרְגָּשִׁי, יִרְמֹז כִּי לֹא יָבֹא עִמָּהֶם בְּמִלְחָמָה וִיפַנֶּה מִפְּנֵיהֶם. תורה ו

(ו) וְטַעַם **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַה׳** שֶׁיְּבִיאוּ ״חַגֵּיהֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי״, וְלֹא יְאַחֲרוּ עוֹד, שֶׁאֵין לוֹ תַּשְׁלוּמִין אַחַר כָּךְ. אֲבָל הָרִאשׁוֹן יֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁבְעָה לְעִנְיַן הֶחָג (חֲגִיגָה ט.). וּשְׁנֵיהֶם

(ז) מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃

ז פַּטִּיר יִתְאֲכֵל יָת שִׁבְעַת יוֹמִין וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיעַ וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמָךְ׃

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃

ח וּתְחַוִּי לִבְנָךְ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בְּדִיל דֵּין עֲבַד יְיָ לִי בְּמִפְּקִי מִמִּצְרָיִם׃

רש״י◄ **בַּעֲבוּר זֶה** • בַּעֲבוּר שֶׁאֲקַיֵּם מִצְוֹתָיו, כְּגוֹן: פֶּסַח, מַצָּה וּמָרוֹר הַלָּלוּ. **עָשָׂה ה׳ לִי** • רָמַז תְּשׁוּבָה לְבֵן רָשָׁע, לוֹמַר: ״עָשָׂה ה׳ לִי״ וְלֹא לָךְ, שֶׁאִלּוּ הָיִיתָ שָׁם, לֹא הָיִיתָ כְּדַאי לְהִגָּאֵל (מכילתא)◆.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ׳ 187)

לֹא הָיִיתָ כְּדַאי לִיגָּאֵל (יג, ח) וְאִלּוּ בַּמְּכִילְתָּא נֶאֱמַר ״לֹא הָיָה נִגְאָל״. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה רַק הָרְשָׁעִים שֶׁסָּרְבוּ **לָצֵאת מִמִּצְרַיִם** מֵתוּ בְּעֵת מַכַּת חֹשֶׁךְ וְלֹא נִגְאֲלוּ (רש״י לעיל י, כב). מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁ׳בֵּן רָשָׁע׳ זֶה כֵּן הָיָה נִגְאָל, שֶׁהֲרֵי הוּא מוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל רַק לְגַבֵּי **קָרְבַּן פֶּסַח** (מַצָּה וּמָרוֹר), אוּלָם הוּא מוֹדֶה שֶׁהוּא שַׁיָּךְ לִיצִיאַת מִצְרַיִם. לָכֵן אוֹמֵר לוֹ הַכָּתוּב: לוּ הָיִיתָ שָׁם הָיִיתָ נִגְאָל (כְּמוֹ שְׁאָר הָרְשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ בִּדְבָרִים אֲחֵרִים, שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם), אֲבָל לֹא הָיִיתָ כְּדַאי וְרָאוּי לְכָךְ.

(ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃

ט וִיהֵי לָךְ לְאָת עַל יְדָךְ וּלְדָכְרָנָא בֵּין עֵינָיךְ בְּדִיל תְּהֵי אוֹרַיְתָא דַיְיָ בְּפוּמָךְ אֲרֵי בִּידָא תַקִּיפָא אַפְּקָךְ יְיָ מִמִּצְרָיִם׃

רש״י◄ **וְהָיָה לְךָ לְאוֹת** • יְצִיאַת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת. **עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ** • רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁתִּכְתֹּב פָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ וְתִקְשְׁרֵם בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ. **עַל יָדְךָ** • עַל יַד שְׂמֹאל. לְפִיכָךְ, ״יָדְכָה״ מָלֵא בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה (לקמן פסוק טז), לִדְרֹשׁ בָּהּ, יַד שֶׁהִיא כֵּהָה (מכילתא. מנחות לז)◆.

(י) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ

י וְתִטַּר יָת קְיָמָא הָדָא לְזִמְנַהּ מִזִּמַּן לִזְמָן׃

רש״י◄ **מִיָּמִים יָמִימָה** • מִשָּׁנָה לְשָׁנָה (מנחות לו)◆.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שָׁוִים לְעִנְיַן מִקְרָא קֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ לְמַעְלָה: **וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ** וְגוֹ׳ **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ** וְגוֹ׳ (י״ב, ט״ז). תורה ז

(ח) **בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה׳ לִי. בַּעֲבוּר זֶה** ״שֶׁעָשָׂה״ **ה׳ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם,** וְכֵן: וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ (לְהַלָּן י״ח, כ׳), וְרַבִּים כֵּן. יֹאמַר כִּי **בַּעֲבוּר זֶה שֶׁעָשָׂה ה׳ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם** אֲנִי עוֹבֵד אֶת הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת, בְּעִנְיָן שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה: עַל כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַה׳ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם (לְהַלָּן י״ג, ט״ו). וְאָמַר **זֶה,** כְּלוֹמַר תַּגִּיד לוֹ זֶה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה בְּעֵינֶיךָ שֶׁעָשָׂה ה׳ לְךָ בְּצֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (מְכִילְתָא כָּאן פִּסְחָא י״ז) כִּי עַל מַצָּה וּמָרוֹר שֶׁמְּנֻחִים לְפָנָיו יִרְמֹז. **וְיִתָּכֵן** שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּרוֹ: **וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה׳ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם,** כְּאוֹמֵר ״כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה ה׳ לִי״, כִּי מִלַּת **בַּעֲבוּר** תְּשַׁמֵּשׁ גַּם ״בְּעֶצֶם עִנְיָן״, כְּמוֹ: בַּעֲבוּר הַיֶּלֶד חַי צַמְתָּ וַתֵּבְךְ (שמואל־ב׳ י״ב, כ״א), אֵינוֹ בְּגָלֶל. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי **בַּעֲבוּר זֶה** שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה וְעוֹבֵד לְפָנָיו בַּאֲכִילַת הַפֶּסַח וְהַמַּצָּה **עָשָׂה ה׳ לִי** אוֹתוֹת עַד **שֶׁהוֹצִיאַנִי מִמִּצְרַיִם.** וְאֵינוֹ נָכוֹן. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ הַכָּתוּב (לְהַלָּן בְּפָסוּק ט״ז. ד״ה וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת). תורה ט

(ט) **וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה׳ בְּפִיךָ.** שִׁעוּרוֹ: **וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצִיאֲךָ ה׳ מִמִּצְרַיִם לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה׳ בְּפִיךָ.** וּפֵרוּשׁ שֶׁתִּכְתֹּב עַל יָדְךָ וְעַל בֵּין עֵינֶיךָ יְצִיאַת מִצְרַיִם וְתִזְכֹּר אוֹתָהּ תָּמִיד, **לְמַעַן שֶׁתִּהְיֶה תּוֹרַת ה׳ בְּפִיךָ** לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְתוֹרוֹתָיו כִּי הוּא אֲדוֹנֶיךָ הַפּוֹדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים. תורה י

(יא) **וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ׃**

יא וִיהֵי אֲרֵי יָעֲלִנָּךְ יְיָ לְאַרְעָא דִכְנַעֲנָאֵי כְּמָא די קַיְּים לָךְ וְלַאֲבָהָתָךְ וְיִתְּנִנַּהּ לָךְ׃

רש״י◄ **וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ** • יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁלָּמְדוּ מִכָּאן שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת הַנּוֹלָדִים בַּמִּדְבָּר. וְהָאוֹמֵר שֶׁקָּדְשׁוּ, מְפָרֵשׁ בִּיאָה זוֹ לוֹמַר: אִם תִּקַּיְּמוּהוּ בַּמִּדְבָּר, תִּזְכּוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּתְקַיְּמוּהוּ שָׁם (מכילתא).

נִשְׁבַּע לְךָ • וְהֵיכָן נִשְׁבַּע לְךָ? (לעיל ו) ״וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי וְגוֹ׳״. **וּנְתָנָהּ לָךְ** • (מכילתא) תְּהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ נְתָנָהּ לְךָ בּוֹ בַּיּוֹם, וְאַל תְּהִי בְּעֵינֶיךָ כִּירֻשַּׁת אֲבוֹת.

(יב) **וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה׃**

יב וְתַעְבַּר כָּל פָּתַח וַלְדָּא קֳדָם יְיָ וְכָל פָּתַח וְלַד בְּעִירָא די יְהֵי לָךְ דִּכְרִין תַּקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ׃

רש״י◄ **וְהַעֲבַרְתָּ** • אֵין ״וְהַעֲבַרְתָּ״ אֶלָּא לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ״. **שֶׁגֶר בְּהֵמָה** • נֵפֶל שֶׁשִּׁגְּרַתּוּ אִמּוֹ וְשִׁלְּחַתּוּ בְּלֹא עִתּוֹ, וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה לִפְטֹר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו, וְאַף שֶׁאֵינוֹ נֵפֶל, קְרוּי שֶׁגֶר, כְּמוֹ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ, אֲבָל זֶה לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֵּפֶל, שֶׁהֲרֵי כְּבָר כָּתַב: ״כָּל פֶּטֶר רֶחֶם״. וְאִם תֹּאמַר: אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמַשְׁמַע, בָּא וּפְרֵשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: ״בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ״. לָשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ לְפָרֵשׁ: ״וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם״, בִּבְכוֹר אָדָם - הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

(יג) **וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃**

יג וְכָל פָּתַח (בּוּכְרָא) דַחֲמָרָא תִּפְרוֹק בְּאִמְּרָא וְאִם לָא תִּפְרוֹק וְתִנְקְפֵהּ וְכָל בּוּכְרָא דַאֲנָשָׁא בִּבְנָיךָ תִּפְרוֹק׃

רש״י◄ **פֶּטֶר חֲמֹר** • וְלֹא פֶּטֶר שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה, גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לַחֲמוֹרִים. וְעוֹד, שֶׁסִּיְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם (שֶׁאֵין לְךָ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוֹרִים) טְעוּנִים מִכַּסְפָּם וּמִזְהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם. **תִּפְדֶּה בְשֶׂה** • נוֹתֵן שֶׂה לַכֹּהֵן, וּפֶטֶר חֲמוֹר מַתָּנָה בַּהֲנָאָה, וְהַשֶּׂה חֵלִין בְּיַד כֹּהֵן. **וַעֲרַפְתּוֹ** • עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאַחוֹרָיו וְהוֹרְגוֹ. הוּא הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יַפְסִיד מָמוֹנוֹ (מכילתא). **וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה** • חָמֵשׁ סְלָעִים, פִּדְיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר.

(יד) **וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃**

יד וִיהֵי אֲרֵי יִשְׁאֲלִנָּךְ בְּנָךְ מָחָר לְמֵימַר מָא דָא וְתֵימַר לֵהּ בִּתְקוֹף יְדָא אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא׃

רש״י◄ **כִּי יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר** • יֵשׁ ׳מָחָר׳ שֶׁהוּא עַכְשָׁו וְיֵשׁ ׳מָחָר׳ שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן: (יהושע כב) ״מָחָר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ״ דִּבְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן. **מַה זֹּאת** • זֶה תֵּינוֹק טִפֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יא־יג) **וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ ה׳ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי.** בְּעֲבוּר כִּי מִצְוַת פֶּטֶר חֲמוֹר אֵינֶנָּה נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט: **קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר** (לעיל פסוק ב׳), כָּל הַנִּמְצָאִים בְּיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁפְּדָאָם מִמָּוֶת בְּהַכּוֹתוֹ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם צִוָּה שֶׁיִּהְיוּ קְדוֹשִׁים לוֹ לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת ה׳ לְכָל אֲשֶׁר יְצַוֶּה בָּהֶם, וְלֹא צִוָּה לָהֶם עַתָּה פִּדְיוֹן עַד שֶׁהֶחֱלִיפָם בַּלְּוִיִּים וְצִוָּה בְּפִדְיוֹן הָעוֹדְפִים (בְּמִדְבַּר ג׳, מ״ו), אֲבָל הַמִּצְוָה בַּנּוֹלָדִים לֹא נָהֲגָה בַּמִּדְבָּר, וְצִוָּה כִּי כַּאֲשֶׁר יָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ תִּנְהַג ״בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה וּבְפֶטֶר חֲמוֹר״ וְצִוָּה בִּפְדְיוֹנָם לְדוֹרוֹת.

וְטַעַם כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ ״שֶׁנִּשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ לָתֵת לְךָ״, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה: אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֵת לָךְ (לעיל פסוק ה׳), אוֹ שֶׁיִּקְרָא דְּבַר הַשֵּׁם שְׁבוּעָה, כִּי אָמַר כֵּן פְּעָמִים: **וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה** (לעיל ג׳, ח׳), וְעוֹד: **וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי** (שם ו׳, ח׳). תורה יב

(יב־יג) **וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם לַה׳.** לְשׁוֹן ״הַפְרָשָׁה״, שֶׁתַּעֲבִירֶנּוּ מִן הָעֵדֶר לִהְיוֹת לַה׳, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מַה הִיא הַעֲבָרָה זוֹ, שֶׁכָּל **פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה הַזְּכָרִים וּפֶטֶר חֲמוֹר וּבְכוֹר אָדָם בְּבָנָיו יִהְיוּ לַה׳.** וְרַשִׁ״י כָּתַב: **וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם לַה׳,** בִּבְכוֹר אָדָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תורה יד

שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתֵם וְשׁוֹאֵל: "מַה זֹּאת". וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דברים ו) "מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְגוֹ׳", הֲרֵי זֹאת שְׁאֵלַת בֵּן חָכָם. דִּבְּרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע, וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, וְהַשּׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חָכְמָה.

(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהֹוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהֹוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה:

טו וַהֲוָה אֲרֵי אַקְשֵׁי פַרְעֹה לְשַׁלָּחוּתָנָא וּקְטַל יְיָ כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דַאֲנָשָׁא וְעַד בּוּכְרָא דִבְעִירָא עַל כֵּן אֲנָא דָבַח קֳדָם יְיָ כָּל פָּתַח וַלְדָּא דִּכְרִין וְכָל בּוּכְרָא דִבְנַי אֶפְרוֹק:

(טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהֹוָה מִמִּצְרָיִם: ס״ס

טז וִיהֵי לְאַת עַל יְדָךְ וְלִתְפִלִּין בֵּין עֵינָיךְ אֲרֵי בִּתְקוֹף יְדָא אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרָיִם:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) **וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ.** אֵין לַמִּלָּה הַזֹּאת מִשְׁפָּחָה יְדוּעָה, אֲבָל בַּעֲלֵי הַלָּשׁוֹן יַחְשְׁבוּ לְיַחֵס אוֹתָהּ אֶל לָשׁוֹן: וְהַטֵּף אֶל דָּרוֹם (יְחֶזְקֵאל כ״א, ב׳), וְעָלֵימוֹ תִּטֹּף מִלָּתִי (אִיּוֹב כ״ט, כ״ב), עִנְיַן מֻשְׁאָל מִן: וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס (עָמוֹס ט׳, י״ג), יֹאמַר שֶׁתַּעֲשֶׂה מִיצִיאַת מִצְרַיִם "עַל יָדְךָ אוֹת וּבֵין עֵינֶיךָ דִּבּוּר", יִזַּל כַּטַּל עַל שׁוֹמְעָיו. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ יִקְרְאוּ הַדָּבָר הַמֻּנָּח בָּרֹאשׁ "טוֹטָפוֹת" כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (שַׁבָּת נ״ז): לֹא בְּטוֹטֶפֶת וְלֹא בְּסַנְבּוֹטִין, וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אֵי זֶהוּ טוֹטֶפֶת הַמַּקֶּפֶת מֵאֹזֶן לְאֹזֶן (שָׁם), וְהֵם בַּעֲלֵי הַלָּשׁוֹן שֶׁמְּדַבְּרִים בּוֹ וְיוֹדְעִים אוֹתוֹ וּמֵהֶם רָאוּי לְקַבְּלוֹ. וְאָמַר **טוֹטָפוֹת** וְלֹא אָמַר "טוֹטֶפֶת" בַּעֲבוּר שֶׁהֵם בָּתִּים רַבִּים כַּאֲשֶׁר קִבַּלְנוּ צוּרָתָם מִן הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים שֶׁרָאוּ הַנְּבִיאִים וְהַקַּדְמוֹנִים עוֹשִׂים כֵּן עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

וְהִנֵּה שֹׁרֶשׁ הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁנַּנִּיחַ כְּתַב יְצִיאַת מִצְרַיִם עַל הַיָּד וְעַל הָרֹאשׁ כְּנֶגֶד הַלֵּב וְהַמֹּחַ שֶׁהֵם מִשְׁכְּנוֹת הַמַּחְשָׁבָה. וְהִנֵּה נִכְתֹּב פָּרָשַׁת **קַדֵּשׁ** (לְעֵיל פְּסוּקִים ב״י׳) **וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ** (פְּסוּקִים י״א־ט״ז) בְּטוֹטָפוֹת מִפְּנֵי הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶם לַעֲשׂוֹת יְצִיאַת מִצְרַיִם טוֹטָפוֹת בֵּין עֵינֵינוּ, וּבְפָרָשַׁת **שְׁמַע וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ** נִצְטַוִּינוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת גַּם כֵּן טוֹטָפוֹת, דִּכְתִיב: **וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ** (דְּבָרִים ו׳, ו׳ ח׳), וּלְכָךְ אָנוּ כּוֹתְבִים גַּם שְׁתֵּי הַפָּרָשִׁיּוֹת הָהֵן לְטוֹטָפוֹת שֶׁהֵם מִצְוַת הַיִּחוּד וְזִכְרוֹן כָּל הַמִּצְוֹת וְעָנְשָׁן וּשְׂכָרָן וְכָל הַשֹּׁרֶשׁ בֶּאֱמוּנָה. וְאָמַר בְּשֶׁל יָד: **וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְכָה** (כָּאן), וְדָרְשׁוּ בּוֹ (מְנָחוֹת ל״ו:) שֶׁהוּא שְׂמֹאל שֶׁהַלֵּב נוֹטֶה לוֹ.

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: **בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה׳ לִי** (לְעֵיל פָּסוּק ח׳), כִּי כְּמוֹ: זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ (לְהַלָּן ט״ו, ב׳), יֹאמַר כִּי בַּעֲבוּר שְׁמוֹ וּכְבוֹדוֹ עָשָׂה עִמָּנוּ וְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְהָיָה זֶה לְךָ לְאוֹת עַל זְרוֹעַ עֻזְּךָ, כְּטַעַם: כִּי תִפְאֶרֶת עֻזָּמוֹ אָתָּה (תְּהִלִּים פ״ט, י״ח). וְהִנֵּה הָאוֹת כְּאוֹת הַמִּילָה (בְּרֵאשִׁית י״ז, י״א.) וְהַשַּׁבָּת (לְהַלָּן ל״א, י״ג. ט״ז). וּבַעֲבוּר שֶׁהַכֹּל בִּכְלַל הוּא הָאוֹת עַל הַיָּד הֶעְתִּיקוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמֹּשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה שֶׁיִּהְיֶה בַּיִת אֶחָד כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: אֲחֹתִי כַלָּה (שִׁיר הַשִּׁירִים ה׳, א׳), בַּעֲבוּר שֶׁהִיא מִתְאַחֶדֶת וּכְלוּלָה מִל״ב נְתִיבוֹת, וּכְתִיב: שְׁמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי (שָׁם ב׳, ו׳).

וְאָמַר: וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ (פָּסוּק ט׳), שֶׁיֻּנְּחוּ בִּמְקוֹם הַזִּכָּרוֹן בֵּין הָעֵינַיִם שֶׁהוּא רֵאשִׁית הַמֹּחַ, וְהוּא תְּחִלַּת הַזִּכָּרוֹן וּמַעֲמַד הַצּוּרוֹת אַחֲרֵי הִפָּרְדָן מִלְּפָנָיו, וְהֵם מַקִּיפִים אֶת כָּל הָרֹאשׁ בִּרְצוּעוֹתֵיהֶם, וְהַקֶּשֶׁר שֶׁהוּא עַל אַחֲרִית הַמֹּחַ הַמְשַׁמֵּר הַזְּכִירָה. וּלְשׁוֹן **בֵּין עֵינֶיךָ,** שֶׁיִּהְיוּ בְּאֶמְצָעוּת הָרֹאשׁ לֹא מִצַּד אֶחָד, אוֹ שֶׁשָּׁם שָׁרְשֵׁי הָעֵינַיִם וּמִשָּׁם יִהְיֶה הָרְאוּת. וְכֵן: וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת, וּלְפָרֵשׁ זֶה חָזַר וְאָמַר **וּלְטוֹטָפֹת** (כָּאן) לְבָאֵר שֶׁאֵין הַמִּצְוָה בֵּין הָעֵינַיִם לְמַטָּה, אֲבָל בְּגֹבַהּ הָרֹאשׁ מֻנָּחִים שָׁם כְּטוֹטָפוֹת. וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁהֵם בָּתִּים רַבִּים כַּאֲשֶׁר קִבַּלְנוּ.

וְעַתָּה אֹמַר לְךָ כְּלָל בְּטַעַם מִצְוֹת רַבּוֹת.

הִנֵּה מֵעֵת הֱיוֹת עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים בָּעוֹלָם מִימֵי אֱנוֹשׁ הֵחֵלּוּ הַדֵּעוֹת לְהִשְׁתַּבֵּשׁ בֶּאֱמוּנָה, מֵהֶם כּוֹפְרִים בָּעִקָּר וְאוֹמְרִים כִּי הָעוֹלָם קַדְמוֹן, כַּחֲשׁוּ בַּה׳ וַיֹּאמְרוּ לֹא הוּא, וּמֵהֶם מַכְחִישִׁים בִּידִיעָתוֹ הַפְּרָטִית וְאָמְרוּ: **אֵיכָה יָדַע אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן** (תְּהִלִּים ע״ג, י״א.), וּמֵהֶם שֶׁיּוֹדוּ בַּיְדִיעָה וּמַכְחִישִׁים בָּהַשְׁגָּחָה וְיַעֲשׂוּ אָדָם כִּדְגֵי הַיָּם שֶׁלֹּא יַשְׁגִּיחַ הָאֵל בָּהֶם וְאֵין עִמָּהֶם עֹנֶשׁ אוֹ שָׂכָר, יֹאמְרוּ: עָזַב ה׳ אֶת הָאָרֶץ. וְכַאֲשֶׁר יִרְצֶה הָאֱלֹהִים בְּעֵדָה אוֹ בְּיָחִיד וְיַעֲשֶׂה עִמָּהֶם מוֹפֵת בְּשִׁנּוּי מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם וְטִבְעוֹ, יִתְבָּרֵר לַכֹּל בִּטּוּל הַדֵּעוֹת הָאֵלֶּה כֻּלָּם, כִּי הַמּוֹפֵת הַנִּפְלָא מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ לָעוֹלָם אֱלֹהַּ מְחַדְּשׁוֹ, וְיוֹדֵעַ וּמַשְׁגִּיחַ וְיָכוֹל. וְכַאֲשֶׁר יִהְיֶה הַמּוֹפֵת הַהוּא נִגְזַר תְּחִלָּה מִפִּי נָבִיא יִתְבָּרֵר מִמֶּנּוּ עוֹד אֲמִתַּת הַנְּבוּאָה, כִּי יְדַבֵּר הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וִיגַלֶּה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, וְתִתְקַיֵּם עִם זֶה הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְלָכֵן יֹאמַר הַכָּתוּב בַּמּוֹפְתִים: **לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה׳ בְּקֶרֶב הָאָרֶץ** (לְעֵיל ח׳, י״ח), לְהוֹרוֹת עַל הַהַשְׁגָּחָה, כִּי לֹא עָזַב אוֹתָהּ לַמִּקְרִים כְּדַעְתָּם. וְאָמַר: **לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַה׳ הָאָרֶץ** (שָׁם ט׳, כ״ט), לְהוֹרוֹת עַל הַחִדּוּשׁ, כִּי הֵם שֶׁלּוֹ שֶׁבְּרָאָם מֵאַיִן. וְאָמַר: **בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל הָאָרֶץ** (שָׁם ט׳, י״ד), לְהוֹרוֹת עַל הַיְכֹלֶת, שֶׁהוּא

רס״ו◄ **וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ • תְּפִלִּין, וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם אַרְבָּעָה בָּתִּים קְרוּיִין טוֹטָפוֹת, ׳טט׳ בְּכִתְּבֵי שְׁתַּיִם, ׳פּת׳ בְּאַפְרִיקֵי שְׁתַּיִם. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם ״וְהַטֵּף אֶל דָּרוֹם״, ״אַל תַּטִּיפוּ״, לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמוֹ ״וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ״, הָאֲמוּרָה בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהָרוֹאֶה אוֹתָם קְשׁוּרִים בֵּין הָעֵינַיִם, יִזְכֹּר הַנֵּס וִידַבֵּר בּוֹ:**

ק״ה פסוקים, ימנ״ה סימן. חסלת פרשת בא

ההפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רמג - רמד

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֵׁלִיט בַּכֹּל, אֵין מְעַכֵּב בְּיָדוֹ, כִּי בְּכָל זֶה הָיוּ הַמִּצְרִים מַכְחִישִׁים אוֹ מִסְתַּפְּקִים. אִם כֵּן הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים הַגְּדוֹלִים עֵדִים נֶאֱמָנִים בֶּאֱמוּנַת הַבּוֹרֵא וּבַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

וּכְעֻבּוּר כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא יַעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת בְּכָל דּוֹר לְעֵינֵי כָּל רָשָׁע אוֹ כּוֹפֵר, יְצַוֶּה אוֹתָנוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה תָּמִיד זִכָּרוֹן וָאוֹת לַאֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵינוּ, וְנַעְתִּיק הַדָּבָר אֶל בָּנֵינוּ, וּבְנֵיהֶם לִבְנֵיהֶם, וּבְנֵיהֶם לְדוֹר אַחֲרוֹן, וְהֶחְמִיר מְאֹד בָּעִנְיָן הַזֶּה כְּמוֹ שֶׁחִיֵּב כָּרֵת בַּאֲכִילַת חָמֵץ (לְעֵיל י״ב, ט״ו) וּבַעֲזִיבַת הַפֶּסַח (בְּמִדְבַּר ט׳, י״ג), וְהִצְרִיךְ שֶׁנִּכְתֹּב כָּל מַה שֶּׁנִּרְאָה אֵלֵינוּ בְּאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים עַל יָדֵינוּ וְעַל בֵּין עֵינֵינוּ, וְלִכְתֹּב אוֹתוֹ עוֹד עַל פִּתְחֵי הַבָּתִּים בַּמְּזוּזוֹת, וְשֶׁנַּזְכִּיר זֶה בְּפִינוּ בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (בְּרָכוֹת כ״א.): אֱמֶת וְיַצִּיב דְּאוֹרַיְתָא, מִמַּה שֶּׁכָּתוּב: **לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ** (דְּבָרִים ט״ז, ג׳), וְשֶׁנַּעֲשֶׂה סֻכָּה בְּכָל שָׁנָה, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִצְוֹת רַבּוֹת זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. וְהַכֹּל לִהְיוֹת לָנוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת עֵדוּת בַּמּוֹפְתִים שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכְּחוּ, וְלֹא יִהְיֶה פִּתְחוֹן פֶּה לַכּוֹפֵר לְהַכְחִישׁ אֱמוּנַת הָאֱלֹהִים.

כִּי הַקּוֹנֶה מְזוּזָה בְּזוּז אֶחָד וּקְבָעָהּ בְּפִתְחוֹ וְנִתְכַּוֵּן בְּעִנְיָנָהּ כְּבָר הוֹדָה בְּחִדּוּשׁ הָעוֹלָם וּבִידִיעַת הַבּוֹרֵא וְהַשְׁגָּחָתוֹ, וְגַם בַּנְּבוּאָה, וְהֶאֱמִין בְּכָל פִּנּוֹת הַתּוֹרָה, מִלְּבַד שֶׁהוֹדָה שֶׁחֶסֶד הַבּוֹרֵא גָּדוֹל מְאֹד עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ, שֶׁהוֹצִיאָנוּ מֵאוֹתוֹ עַבְדּוּת לְחֵרוּת וְכָבוֹד גָּדוֹל לִזְכוּת אֲבוֹתֵיהֶם הַחֲפֵצִים בְּיִרְאַת שְׁמוֹ. וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ (אָבוֹת ב׳, א׳.): הֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה שֶׁכֻּלָּן חֲמוּדוֹת וַחֲבִיבוֹת מְאֹד, שֶׁבְּכָל שָׁעָה אָדָם מוֹדֶה בָּהֶן לֵאלֹהָיו.

וְכַוָּנַת כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁנֶּאֱמִין בֵּאלֹהֵינוּ וְנוֹדֶה אֵלָיו שֶׁהוּא בְּרָאָנוּ, וְהִיא כַּוָּנַת הַיְצִירָה, שֶׁאֵין לָנוּ טַעַם אַחֵר בַּיְצִירָה הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵין אֵל עֶלְיוֹן חָפֵץ בַּתַּחְתּוֹנִים מִלְּבַד שֶׁיֵּדַע הָאָדָם וְיוֹדֶה לֵאלֹהָיו שֶׁבְּרָאוֹ, וְכַוָּנַת רוֹמְמוּת הַקּוֹל בַּתְּפִלּוֹת וְכַוָּנַת בָּתֵּי הַכְּנֵסִיּוֹת וּזְכוּת תְּפִלַּת הָרַבִּים זֶהוּ שֶׁיִּהְיֶה לִבְנֵי אָדָם מָקוֹם יִתְקַבְּצוּ וְיוֹדוּ לָאֵל שֶׁבְּרָאָם וְהִמְצִיאָם וִיפַרְסְמוּ זֶה וְיֹאמְרוּ לְפָנָיו בְּרִיּוֹתֶיךָ אֲנַחְנוּ, וְזוֹ כַּוָּנָתָם בַּמֶּה שֶׁאָמְרוּ ז״ל (יְרוּשַׁלְמִי תַּעֲנִית ב׳, א׳.): **וַיִּקְרְאוּ אֶל אֱלֹהִים בְּחָזְקָה** (יוֹנָה ג׳, ח׳.), מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁתְּפִלָּה צְרִיכָה קוֹל, חֲצִיפָא נִצַּח לְבִישָׁה.

וּמִן הַנִּסִּים הַגְּדוֹלִים הַמַּפְרְסָמִים אָדָם מוֹדֶה בַּנִּסִּים הַנִּסְתָּרִים שֶׁהֵם יְסוֹד הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁאֵין לָאָדָם חֵלֶק בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַד שֶׁנַּאֲמִין בְּכָל דְּבָרָנוּ וּמִקְרֵינוּ שֶׁכֻּלָּם נִסִּים אֵין בָּהֶם טֶבַע וּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, בֵּין בְּרַבִּים בֵּין בְּיָחִיד, אֶלָּא אִם יַעֲשֶׂה הַמְּצוֹת יַצְלִיחֻנוּ שְׂכָרוֹ, וְאִם יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם יַכְרִיתֻנוּ עָנְשׁוֹ, הַכֹּל בִּגְזֵרַת עֶלְיוֹן כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי כְּבָר (בְּרֵאשִׁית י״ז, א׳. שְׁמוֹת ו׳, ב׳.). וְיִתְפַּרְסְמוּ הַנִּסִּים הַנִּסְתָּרִים בְּעִנְיָן הָרַבִּים כַּאֲשֶׁר יָבֹא בְּיִעוּדֵי הַתּוֹרָה בְּעִנְיָן הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: **וְאָמְרוּ כָּל הַגּוֹיִם עַל מֶה עָשָׂה ה׳ כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת, וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה׳ אֱלֹהֵי אֲבֹתָם** (דְּבָרִים כ״ט, כ״ג-כ״ד.), שֶׁיִּתְפַּרְסֵם הַדָּבָר לְכָל הָאֻמּוֹת שֶׁהוּא מֵאֵת ה׳ בְּעָנְשָׁם. וְאָמַר בַּקִּיּוּם: **וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ** (שָׁם כ״ח, י׳.). וְעוֹד אֲפָרֵשׁ זֶה בְּעֻזְרַת הַשֵּׁם (וַיִּקְרָא כ״ו, י״א.).

אגרות קודש

ב״ה, י״ח טבת, תשי״ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...מה שמסיים במכתבו, אז פון עם קומט אסאך ומתחנן מהשי״ת לסייעו בזה, כיון שאינו מתאים למה שמגיע ממנו כו׳, הנה ידוע פסק רז״ל שהמקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה, אבל עכ״פ צ״ל הקידוש במעט, ולפתוח כחודה של מחט לכל הפחות, וכחות אלו ניתנו לנו בשופי מנשיאנו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע אלא שצריך להחזיק צנור ההתקשרות עמהם פתוח ולהרחיב עד כמה שאפשר, והוא ע״י ההליכה בדרך אשר הורו לנו, שמירת תקנותיהם לימוד תורתם וכו׳ והעולה על כולנה הוא הענין דאהבת ישראל, אשר בהתאחדות עם עוד ישראל בכלל ואנ״ש בפרט, הנה הרי זה כלי המחזיק ברכה וברכתו של הקב״ה שהיא ברכה עד אין קץ, ובמילא - הן בענינים הגשמים והן בענינים הרוחנים.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט טבת מפרק קמ עד סוף פרק קנ	**יום רביעי - ג' שבט** מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שני - א' שבט פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	**יום חמישי - ד' שבט** מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שלישי - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז	**יום שישי - ה' שבט** מפרק כט עד סוף פרק לד
שבת קודש - ו' שבט פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ט טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 40, פרק טו ובזה... עד עמ' 40, ולבו חלל בקרבו.

ליקוטי אמרים

פרק טו ובזה יובן מ"ש ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו שההפרש בין עובד אלהים לצדיק הוא שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה שהיא המלחמה עם היצה"ר להתגבר עליו ולגרשו מהעיר קטנה שלא יתלבש באברי הגוף שהוא באמת עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד והיינו הבינוני. אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כמו שם חכם או מלך שכבר נעשה חכם או מלך כך זה כבר עבד וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע עד כי ויגרשהו וילך לו ולבו חלל בקרבו.

1 **פֶּרֶק טו.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק"
2 ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצר־הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר
3 שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו. ולכן, יתכן
4 שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני"
5 לוחמת ב"רע" של הנפש
6 הבהמית, ואינה נותנת ל"רע"
7 להתפשט, ולתאוה להתממש,
8 במחשבה, דיבור או במעשה. 1
9 **וּבְזֶה** - במה שלמדנו על
10 ההבדל שבין "צדיק
11 ל"בינוני", יוּבָן מַה
12 שֶּׁכָּתוּב[1]: "וְשַׁבְתֶּם
13 וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק 6
14 לְרָשָׁע, בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים 7
15 לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ", - 8
16 הגמרא[2] שואלת על פסוק 9
17 זה: היינו "צדיק" היינו 10
18 "עובד אלקים", היינו 11
19 "רשע" היינו "לא עבדו",
20 כלומר, הרי צדיק ועובד אלקים הם דבר אחד, וכן "רשע"
21 ו"אשר לא עבדו" הם דבר אחד, ומהי כפילות הלשון, כאילו
22 ישנם כאן שני הבדלים, בין "צדיק" ל"רשע" ובין "עובד אלקים"
23 ל"אשר לא עבדו"? והגמרא מתרצת: "עובד אלקים" ו"אשר לא
24 עבדו" תרווייהו צדיקי גמורי נינהו (שניהם הם צדיקים גמורים)
25 ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים
26 ואחד". כלומר: "לא עבדו" אין הכוונה ל"רשע", אלא ל"צדיק",
27 והפסוק קורא לו "אשר לא עבדו" מפני שהוא חוזר על לימודו
28 מאה פעמים בלבד, ואילו "עובד אלקים" הוא "צדיק" החוזר על
29 לימודו מאה פעמים **ואחד**. בכך מתרצת, לכאורה, הגמרא רק
30 את הקושיא "היינו רשע, היינו לא עבדו". ואילו הקושיא "היינו
31 צדיק, היינו עובד אלקים" לא תורצה כלל, שהרי שניהם
32 "צדיקים", ועוד נוסף שלישי ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק" לפי
33 פירוש הגמרא. ברם, לפי מה שלמדנו על ההבדל בין "צדיק"
34 ל"בינוני" – יובן גם ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים",
35 וכדלהלן: שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בֵּין "עוֹבֵד אֱלֹהִים" לְ"צַדִּיק" הוּא,
36 שֶׁ"עוֹבֵד" הוּא לְשׁוֹן הֹוֶה, - הוא עובד **עכשיו** את הקב"ה,
37 שֶׁהוּא בְּאֶמְצַע הָעֲבוֹדָה, שֶׁהִיא הַמִּלְחָמָה עִם הַיֵּצֶר הָרָע,
38 לְהִתְנַבֵּר עָלָיו וּלְגָרְשׁוֹ מֵהָ"עִיר קְטַנָּה", - מהגוף, הנקרא "עיר
39 קטנה", שעל השליטה עליה, נאבקים היצר־הטוב והיצר־הרע,
40 שֶׁלֹּא יִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, - שיצר־הרע לא יתלבש באברי
41 הגוף, כלומר, שלא יעשה,
42 שלא ידבר ושלא יחשוב
43 משהו רע. **"עבודה"** זו
44 מבוססת על המאבק של
45 הנפש האלקית והיצר־
46 טוב ביצר־הרע, שֶׁהוּא
47 בְּאֱמֶת עֲבוֹדָה וְעָמָל
48 גָּדוֹל לְהִלָּחֵם בּוֹ תָּמִיד,
49 וְהֵינוּ הַבֵּינוֹנִי; - על
50 ה"בינוני" ללחום **תמיד**
51 ביצר־הרע. שכן, בו עלול
52 היצר־הרע לעורר תאוה
53 לתענוגי העולם־הזה, ועל
54 ה"בינוני" ללחום ביצר־
55 הרע ולהשתלט על
56 התאוה, שלא תמומש, לא במעשה, לא בדיבור ולא במחשבה.
57 משום כך נקרא ה"בינוני" – "עובד אלקים" – הוא עסוק **עתה**
58 בתהליך של עבודת ה'. הוא עומד כל העת בעיצומו של
59 המאבק ביצר־הרע. **אֲבָל הַצַּדִּיק נִקְרָא "עֶבֶד ה'"** - "עבד"
60 ולא "עובד", **בְּשֵׁם הַתֹּאַר**, - המציין את האדם עצמו. "עובד"
61 הוא שם הפעולה המציין את האדם בעבודתו – הוא נמצא כעת
62 באמצע עבודתו, ואילו "עבד" הוא: **כְּמוֹ שֵׁם חָכָם אוֹ מֶלֶךְ,**
63 **שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה חָכָם אוֹ מֶלֶךְ, כָּךְ זֶה** - ה"צדיק" שנקרא **"עבד**
64 **ה'"**, **כְּבָר עָבַד וְגָמַר לְגַמְרֵי עֲבוֹדַת הַמִּלְחָמָה עִם הָרַע, עַד**
65 **כִּי וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ, וְלִבּוֹ חָלָל בְּקִרְבּוֹ.** - מקומו של
66 היצר־הרע בלבו – ריק, אחרי שפינה את ה"רע" משם, ולכן הוא
67 נקרא בשם התואר **"עבד ה'"**, כי הוא סיים כבר את המלחמה
68 ב"רע". הרי, ש"עובד אלקים" אינו אותה מדריגה כמו "צדיק":
69 "עובד אלקים" הכוונה למדריגת ה"בינוני" (כך מוסברת
70 הכפילות בפסוק "ושבתם... בין צדיק לרשע, בין עובד
71 אלקים..."). להלן, יוסבר ההבדל בין "עובד אלקים" ל"לא
72 עבדו", שגם על "לא עבדו" אומרת הגמרא שאין הוא רשע:

יום שני א' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 40, ובבינוני יש... עד עמ' כא, יותר מרגילותו.

ליקוטי אמרים

ובבינוני יש ג"כ שתי מדרגות עובד אלהים ואשר לא עבדו ואעפ"כ אינו רשע כי לא

73 **וּבַבֵּינוֹנִי יֵשׁ גַּם־כֵּן שְׁתֵּי**
74 **מַדְרֵגוֹת:** "עוֹבֵד 12
75 אֱלֹהִים", וַ"אֲשֶׁר לֹא 13
76 עֲבָדוֹ" - אין הוא עמל
77 ויגע בעבודת ה'. **וְאַף־עַל־**
78 **פִּי־כֵן** - זה "אשר לא
79 עבדו", **אֵינוֹ רָשָׁע**, -
80 למרות שנעדר ממנו

---

1. מלאכי ג, יח. 2. חגיגה ט, ב.

המאבק עם היצר־הרע, **כִּי לֹא עָבַר מִימָיו שׁוּם עֲבֵרָה קַלָּה,** - וודאי הדבר שלא עבר מימיו שום עבירה חמורה. – זהו ביחס למצוות־לא־תעשה; **וְגַם קִיֵּם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמָן,** - מצוות־עשה, **וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם,** - אף שעוון ביטול תורה הוא אחד העוונות שקשה מאד להינצל ממנו, **וְלֹא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא.** - לא פסק פיו מללמוד תורה. אך, מדוע, אם כך, הוא נקרא "לא עבדו"? **אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוּם מִלְחָמָה עִם הַיֵּצֶר לְנַצְּחוֹ, עַל־יְדֵי אוֹר ה' הַמֵּאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ הַשַּׁלִּיט עַל הַלֵּב כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[3],** - שזו דרכו של ה"בינוני", ללחום ביצר־הרע שלו ולנצחו באור האלקי המאיר על נפשו האלקית הנמצאת במוח "השליט על הלב". ואילו הוא, אינו זקוק למלחמה עם היצר־הרע כדי להיות "בינוני". וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁאֵין יִצְרוֹ עוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ כְּלָל לְבַטְּלוֹ מִתּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לִלְחֹם עִמּוֹ** - עם היצר־הרע, **כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁהוּא מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטִבְעוֹ מִתּוֹלַדְתּוֹ עַל־יְדֵי תִּגְבֹּרֶת הַ"מָּרָה שְׁחֹרָה",** - כידוע, כש"המרה הלבנה" שולטת באדם, **אין** הוא נוטה מטבעו להיות "מתמיד", ואילו אם ה"מרה השחורה", שולטת באדם – יש בו הנטיה הטבעית להתמדה. וממילא אין הוא צריך להזדקק למלחמה ביצר־הרע, כדי ללמוד בזמן האפשרי לו. **וְכֵן אֵין לוֹ מִלְחָמָה מִתַּאֲוֹת נָשִׁים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻנָּן בְּטִבְעוֹ,** - וממילא אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה, **וְכֵן בִּשְׁאָר תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה** - אין הוא צריך לעמול כדי להשתלט עליהם, כי **הוּא מְחֻסַּר הֶרְגֵּשׁ הַנָּאָה בְּטִבְעוֹ. וְלָכֵן אֵין צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן כָּל־כָּךְ בִּגְדֻלַּת ה',** - כדי, לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת **ה' בְּמֹחוֹ,** - ועל־ידי־זה, **לְהַשְׁמֵר שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה,** - כך, שמחמת פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות דבר שנאסר על־ידי הקב"ה. ואילו הוא אינו צריך להזדקק לכך. כן אין הוא זקוק להתבונן בגדלות ה' כדי לעורר **וְאַהֲבַת ה' בְּלִבּוֹ,** - וכתוצאה מאהבה זו, **לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּן,** - ועל־ידי לימוד תורה שהוא כנגד כולן, אין הוא צריך להתייגע במוחו כדי לעורר בלבו אהבה גלויה אל הקב"ה. **אֶלָּא** דַּי לוֹ - כדי להיות שלם בתורה ומצוות, **בְּאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת אֲשֶׁר בְּלֵב בְּלְלוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרְאוּ[4] "אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ".** - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות. מי שצריך להילחם ביצר־הרע כדי לשמור תורה ומצוות, עליו להתבונן בגדולת השי"ת, כדי לעורר בתוכו רגש הפחד מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות־לא־תעשה; וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה – כדי להתאחד עם הקב"ה. רגש־אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות וללמוד תורה, מאחר שעל־ידו הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו זה שאודותו מדובר כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצר־הרע, בגלל הסיבות האמורות, וממילא אינו צריך להיזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעות מהתבוננות בגדולת ה'. מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות המתאימות, אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל. ברם, אין כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית. **וְלָכֵן אֵינוֹ נִקְרָא "עוֹבֵד" כְּלָל,** - אינו נקרא "עובד אלקים", **כִּי אַהֲבָה זוֹ הַמְסֻתֶּרֶת** - על־ידה הוא מקיים תורה ומצוות, **אֵינָהּ פְּעֻלָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ כְּלָל,** - אינה נובעת מעבודתו העצמית, **אֶלָּא הִיא** - האהבה המסותרת, **יְרֻשָּׁתֵנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ לְכָלַל יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[5].** - כיצד אהבה זו היא ירושה לנו מאבותינו. על־כל־פנים, מאחר שלא הוא – מתוך עבודתו – יצר אהבה זו, וקיומו את התורה והמצוות, אינו קשור אצלו ב"עבודה" – הוא נקרא "לא עבדו". הרי, שב"בינוני" עצמו, ישנן שתי מדריגות: "עובד אלקים" ו"לא עבדו". כל האמור הוא ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו ואינו זקוק להילחם עם יצרו הרע. **וְכֵן אַף מִי שֶׁאֵינוֹ מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטִבְעוֹ, רַק שֶׁהַרְגִּיל עַצְמוֹ לִלְמֹד בְּהַתְמָדָה גְּדוֹלָה, וְנַעֲשָׂה הֶרְגֵּל לוֹ טֶבַע שֵׁנִי** - כפי שנזכר בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני" – ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, **דַּי לוֹ** - כעת, **בְּאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת זוֹ, אֶלָּא־אִם־כֵּן רוֹצֶה לִלְמֹד יוֹתֵר מֵרְגִילוּתוֹ.** - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק, לפרוץ את גדרי הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

ליקוטי אמרים

עבר מימיו שום עבירה קלה וגם קיים כל המצות שאפשר לו לקיימן ותלמוד תורה כנגד כולם ולא פסיק פומיה מגירסא אלא שאינו עושה שום מלחמה עם היצר לנצחו ע"י אור ה' המאיר על נפש האלהית שבמוח השליט על הלב כנ"ל מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל לבטלו מתורתו ועבודתו ואין צריך ללחום עמו כלל כגון שהוא מתמיד בלמודו בטבעו מתולדתו על ידי תגבורת המרה שחורה וכן אין לו מלחמה מתאות נשים מפני שהוא מצונן בטבעו וכן בשאר תענוגי עוה"ז הוא מחוסר הרגש הנאה בטבעו ולכן אין צריך להתבונן כל כך בגדולת ה' להוליד מביניתו רוח דעת ויראת ה' במוחו להשמר שלא לעבור על מצות ל"ת ואהבת ה' בלבו לדבקה בו בקיום המצות ות"ת כנגד כולן אלא די לו באהבה מסותרת אשר בלב כללות ישראל שנקראו אוהבי שמו ולכן אינו נקרא עובד כלל כי אהבה זו המסותרת אינה פעולתו ועבודתו כלל אלא היא ירושתנו מאבותינו לכלל ישראל וכמ"ש לקמן. וכן אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו רק שהרגיל עצמו ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני די לו באהבה מסותרת זו אא"כ רוצה ללמוד יותר מרגילותו

---

3. פרק יב. **4.** תהלים סט, לז. **5.** פרק יח, יט ומד.

יום שלישי ב' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כא, ובזה יובן... עד עמ' 42, עבודתו כלל:

וּבְזֶה יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[6], דְּ"עוֹבֵד אֱלֹהִים" הֵינוּ מִי שֶׁשּׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים וְאֶחָד, וְ"לֹא עֲבָדוֹ" - הֵינוּ מִי שֶׁשּׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים לְבַד. – שלכאורה: מדוע יש בפעם המאה **ואחת** להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים – שאם הוא לומד מאה פעמים בלבד, **אין** הוא נקרא "עובד אלקים", ובגלל הפעם **האחת** הנוספת על המאה – הוא כבר נקרא "עובד אלקים"? אלא – כפי שהוסבר, שכדי ללמוד יותר מרגילותו, זקוק האדם ל"עבודה" ולמלחמה עם היצר־הרע, יובן הדבר היטב, וכפי שה"תניא" ממשיך: **וְהֵינוּ, מִשּׁוּם שֶׁבִּימֵיהֶם** – בימי חכמי התלמוד והגמרא, **הָיָה הָרְגִילוּת לִשְׁנוֹת כָּל פֶּרֶק מֵאָה פְּעָמִים,** – ולכן, לא נזקקו לשם כך ל"עבודה", כיון שהיה זה דבר שבהרגל. ואילו, כדי ללמוד פעם **אחת** נוספת, על המאה הקודמות, שזהו יותר מרגילותם, היו צריכים ל"עבודה" – ובגלל פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים". **כִּדְאִיתָא הָתָם בַּגְּמָרָא** – כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: **מָשָׁל מִשּׁוּק שֶׁל חַמָּרִים שֶׁנִּשְׁכָּרִים לְעֲשֶׂר פַּרְסֵי בְּזוּזָא** – המשכירים את עצמם בשכר של זוז אחד עבור מרחק של עשר פרסאות, **וּלְאַחַד עָשָׂר פַּרְסֵי בִּתְרֵי זוּזֵי,** – בשני זוזים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא** – שהפרסא הנוספת, **יוֹתֵר מֵרְגִילוּתָם,** – לכן הם לוקחים עבור הפרסא האחת הנוספת – זוז נוסף. אותו דבר גם במי שלומד מאה פעמים **ואחת** – שכן, זהו יותר מכפי רגילותו, **וְלָכֵן זֹאת הַפַּעַם הַמֵּאָה וְאַחַת,** – פעם אחת ויחידה זו, **הַיְתֵרָה עַל הָרְגִילוּת שֶׁהָרַגַּל מִנְּעוּרָיו** - **שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְעוֹלָה עַל גַּבֵּיהֶן** – במעלתה, **כְּיֶתֶר שְׁאֵת וְיֶתֶר עֹז, לִהְיוֹת נִקְרָא "עוֹבֵד אֱלֹהִים";** – וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁכְּדֵי לְשַׁנּוֹת טֶבַע הָרְגִילוּת, צָרִיךְ לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה לַה', עַל־יְדֵי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' בְּמֹחוֹ,** – והתבוננות זו מביאה אותו **לִשְׁלֹט עַל הַטֶּבַע שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי** – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצר־הרע, **הַמָּלֵא דַּם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִיפָּה, שֶׁמִּמֶּנָּה הוּא הַטֶּבַע** – ובכוח אהבה זו, יש בידו להתגבר על הטבע. הרי, שהתגברותו על הטבע נגרמת כתוצאה מאהבה הבאה מהתבוננות בגדולת הקב"ה. **וְזוֹ** – ההתגברות על הנפש הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה על־ידי ההתבוננות, **הִיא עֲבוֹדָה תַּמָּה** – עבודה מלאה ושלימה, **לַבֵּינוֹנִי. אוֹ** – דרך נוספת בעבודתו של ה"בינוני": **לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת שֶׁבְּלִבּוֹ,** – שלא תישאר מוסתרת בלבו, אלא לעוררה ולגלותה, **לְמָשֹׁל עַל־יָדָהּ עַל הַטֶּבַע שֶׁבֶּחָלֶל הַשְּׂמָאלִי,** – שבלב, **שֶׁזּוֹ נִקְרָא גַּם־כֵּן עֲבוֹדָה, לְהִלָּחֵם עִם הַטֶּבַע וְהַיֵּצֶר, עַל־יְדֵי שֶׁמְּעוֹרֵר הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ.** – אין זו עדיין עבודה תמה, ברם, יש כבר בכך משום "עבודה". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֵין לוֹ מִלְחָמָה כְּלָל** – גם לא מלחמה ועבודה לעורר את האהבה המסותרת, כי הוא לומד רק עד כמה שהתמדתו **הטבעית** מכתיבה לו; ולמרות שגם לימוד כזה, אי אפשר שיהיה לו קיום תמידי, לולא האהבה המסותרת (שכן, בלי האהבה המסותרת לכל הפחות, לא היתה עומדת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכל, הוא אוהב יותר את גופו ואת נוחיותו). ברם, מאחר שאין אהבה זו באה לו מתוך יגיעה **אֵין אַהֲבָה זוֹ מִצַּד עַצְמָהּ נִקְרֵאת עֲבוֹדָתוֹ כְּלָל:** – וממילא הוא נקרא "לא עבדו". כדי שיקרא "עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או על־ידי אהבה הנגרמת כתוצאה מהתבוננות, או, על־כל־פנים, על־ידי הבאת האהבה המסותרת שלו לידי גילוי.

ליקוטי אמרים

ובזה יובן מ"ש בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים כדאיתא התם בגמרא משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי בזוזא ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי מפני שהוא יותר מרגילותם. ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלהים מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את האהבה לה' ע"י שמתבונן בגדולת ה' במוחו לשלוט על הטבע שבחלל השמאלי המלא דם הנפש הבהמית שמהקליפה שממנה הוא הטבע וזו היא עבודה תמה לבינוני. או לעורר את האהבה המסותרת שבלבו למשול על ידה על הטבע שבחלל השמאלי שזו נקרא ג"כ עבודה להלחם עם הטבע והיצר ע"י שמעורר האהבה המסותרת בלבו משא"כ כשאין לו מלחמה כלל אין אהבה זו מצד עצמה נקראת עבודתו כלל:

---

6. חגיגה ט, ב.

יבואו כתוצאה מ"עבודה", מיגיעה רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי מוהרש"ב נשמתו־עדן מליובאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן: – ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה, הדבר פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" – כשמתעלים במקצת ("כבש" היא כעין מדריגה על־ידה עולים למעלה), "ופנה לסובב" – והאדם מתבונן בנעשה סביבו, "ובא לו לקרן דרומית" – נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות, בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" – נהיה אור יותר (מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" – על־ידי־זה מאירים גם את היצר־הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית מערבית" – עושים מהיצר־הרע – טוב וקדושה, מהפכים אותו "ממרירו למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות המלה "מערבית" – מלשון עריבות ומתיקות.

יום רביעי ג' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 42, פרק טז וזה כלל... עד עמ' 44, לקמן באריכות:

פֶּרֶק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי הרגל־הטבע של הנפש הבהמית, על־ידי **עבודה**: – התעוררות והתגלות האהבה להקב"ה על־ידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה – וזו נקראת "עבודה תמה", עבודה שלימה; – התעוררות האהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה – אהבה זו אין האדם יוצר בעבודתו, אלא היא ירושה לנו מאבותינו, ועבודתו של האדם בכך מתבטאת בהתעוררות האהבה בלבד. בתחילת הפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן: בעבודתם של ה"בינונים" ישנו "כלל גדול", והוא – לשלוט ולמשול על הטבע של הנפש הבהמית.

ליקוטי אמרים

פרק טז וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים העיקר הוא למשול ולשלוט על הטבע שבחלל השמאלי ע"י אור ה' המאיר לנפש האלהית שבמוחו לשלוט על הלב כשמתבונן במוחו בגדולת א"ס ב"ה להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו להיות סור מרע דאורייתא ודרבנן ואפילו איסור קל של דבריהם ח"ו ואהבת ה' בלבו בחלל הימני בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בקיום המצות דאורייתא ודרבנן ות"ת שכנגד כולן. ויתר על כן צריך לידע כלל גדול בעבודה לבינונים שגם אם אין יד שכלו ורוח בינתו משגת להוליד אהבת ה' בהתגלו' לבו שיהיה לבו בוער כרשפי אש וחפץ בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת בלב לדבקה בו רק האהבה מסותרת במוחו ותעלומות

וְזֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּעֲבוֹדַת ה' לַבֵּינוֹנִים: הָעִקָּר הוּא לִמְשֹׁל וְלִשְׁלֹט עַל הַטֶּבַע שֶׁבַּחֲלָל הַשְּׂמָאלִי, – שבלב, היינו הטבע של הנפש הבהמית שמקומה בחלל השמאלי שבלב, עַל־יְדֵי אוֹר ה' הַמֵּאִיר לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחָהּ, – ועל־ידי־כך, וְלִשְׁלֹט עַל הַלֵּב, – כדי שה"בינוני" **יוכל** לשלוט בתאוות הנפש הבהמית, הוא זקוק בבחינות מסויימות, להשתמש, נוסף לענין "מוח שליט על הלב", גם באור האלקי שהנפש האלקית מאירה – וגם עזרה זו מבחינת אור הוי', יכולה להיות, על־ידי התעמקותו בגדולת הקב"ה, כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמֹחוֹ בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ – מהבנתו בגדולת הקב"ה, רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה' בְּמֹחוֹ, – יראה זו משפיעה עליו, לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע" – מאיסורי דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן, וַאֲפִלּוּ אִסּוּר קַל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם חַס־וְשָׁלוֹם, – מכל סוגי האיסורים האמורים, מצילה אותו, אותה יראת ה' שהוא מעורר במוחו; וגם יעורר על־ידי התבוננותו בגדולת הקב"ה: וְאַהֲבַת ה' בְּלִבּוֹ בֶּחָלָל הַיְמָנִי – מקומה של האהבה של הנפש האלקית, בַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם – על־ידי קיום, הַמִּצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן, וְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁכְּנֶגֶד כֻּלָּן. – שכנגד כל המצוות, שהרי על־ידי קיום המצוות ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים מצוות וללמוד תורה. כשאדם יוצר בלבו אהבה רגשית להקב"ה (והיא מביאה אותו לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו (המונעת אותו מלעבור עבירות) – הרי יש לו, כפי שהוסבר בפרק הרביעי, אותן אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי, ולזהירות בתרי"ג המצוות, והן השורש וה"פנימיות" של קיום מצוות־העשה ושל שמירת מצוות הלא־תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם מתעמק ומתבונן בגדלות הוי' ואף־על־פי־כן אין הוא יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה. הן נשארות מוסתרות במוחו ובלבו – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה, מתלבשות האהבה והיראה – רבנו הזקן קורא להן "תבונה" – במעשה המצוות, כאילו קיים אותן על־ידי אהבה ויראה גלויות ורגשיות. וְיֶתֶר עַל כֵּן, צָרִיךְ לֵידַע כְּלָל גָּדוֹל בַּעֲבוֹדָה לַבֵּינוֹנִים, שֶׁגַּם אִם אֵין יַד – אין כוח, שִׂכְלוֹ וְרוּחַ בִּינָתוֹ מַשֶּׂגֶת – עד לידי כך, שיוכל לְהוֹלִיד אַהֲבַת ה' בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ בּוֹעֵר כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְחָפֵץ בַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשׁוּקָה מֻרְגֶּשֶׁת בַּלֵּב – שהלב ירגיש את האהבה והתשוקה, לְדָבְקָה בּוֹ, – בהקב"ה. כך אכן צריך להיות, שהלב ירגיש באהבה להקב"ה. ואילו אצלו – אין הדבר כך, אלא: רַק הָאַהֲבָה – הנוצרת מהתבוננותו, מְסֻתֶּרֶת בְּמֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ, – הסיבה לכך, שאין האהבה באה אצלו בהתגלות בלב, אינה מפני שחסר משהו בהתבוננותו, אלא, כפי שרבנו הזקן אומר בהגהה, הסיבה לכך תלויה בשורש נשמתו: *(וְהַסִּבָּה לָזֶה הִיא, מִפְּנֵי הֱיוֹת הַמֹּחִין שֶׁלּוֹ וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ מִבְּחִינַת עִבּוּר וְהֶעְלֵם תּוֹךְ הַתְּבוּנָה, וְלֹא מִבְּחִינַת לֵידָה וְהִתְגַּלּוּת, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי־חֵן): – ליודעי תורת

ליקוטי אמרים

הגהה

(והסיבה לזה היא מפני היות המוחין שלו ונר"נ שלו מבחי' עיבור והעלם תוך התבונה ולא מבחי' לידה והתגלות כידוע לי"ח):

לבו* דהיינו שהלב מבין ברוח חכמה ובינ' שבמוחו גדולת א"ס ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב ממש אשר על כן יאתה לו יתב' שתכלה אליו נפש כל חי לידבק ולהכלל באורו. וגם נפשו ורוחו אשר בקרבו כך יאתה להן להיות כלות אליו בחשיקה וחפיצה לצאת מנרתקן הוא הגוף לדבקה בו רק שבע"כ חיות הנה בתוך הגוף וצרורות בו כאלמנות חיות ולית מחשבה דילהון תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ובמצותי' כמשל המחבק את המלך הנ"ל. ואי לזאת יאתה להן להבקו בכל לב ונפש ומאד דהיינו קיום התרי"ג מצות במעשה ובדבור ובמחשבה שהיא השגת וידיעת התורה כנ"ל הנה כשמעמיק בענין זה בתעלומות תבונות לבו ומוחו ופיו ולבו שוין שמקיים כן בפיו כפי אשר נגמר בתבונת לבו ומוחו דהיינו להיות בתורת ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה בפיו וכן הידים ושאר אברים מקיימים המצות כפי מה שנגמר בתבונת לבו ומוחו הרי תבונה זו מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה להיות להם

הקבלה. בסדר התהוותן של ה"מדות" מה"שכל" באדם – למשל: על־ידי הבנתו גדלות הקב"ה, "נולדת" בתוכו מדת האהבה להקב"ה – יש שהמדות כבר "נולדות" ומתגלות בלב, ויש שהמדות נמצאות עדיין ב"שכל". כלומר, לעת עתה קיימת בשכל בלבד נטיה לדבר המובן – במגמה של אהבה או של יראה. כך גם למעלה, בספירות, ישנן מדות שהן כבר בהתגלות, וישנן מדות שהן עדיין מוסתרות ב"בינה", ומאחר שהנשמות באות מהמדות שלמעלה – ישנן נשמות שהן ממדת החסד, ונשמות שהן ממדת הגבורה, ישנם גם בזה שני אופנים: נשמות ששורשן במדות כפי שכבר **התגלו** – ולכן יכולים בעלי נשמות אלו, ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה; ונשמות ששורשן במדות כפי שהן עדיין בהעלם ב"בינה" – בעלי נשמות אלו אינם יכולים ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה, אלא היא נשארת בהעלם – כמו שהדבר בשורש נשמתם. על־כל־פנים הרי מובן, שישנם כאלה שאהבתם היא בהעלם במוחם ומוסתרת בלבם, דְּהַיְנוּ שֶׁהַלֵּב מֵבִין בְּרוּחַ חָכְמָה וּבִינָה שֶׁבְּמֹחוֹ – צריך אמנם להיות, שהלב ירגיש ויוחדר בהתפעלות של אהבה; אלא שאצלו המצב הוא ש"הלב מבין", שגם בלבו נקלטת ההבנה בלבד בגֹּדֶל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב מַמָּשׁ, – כלפי הקב"ה נחשב הכל – לכלום ממש. אֲשֶׁר עַל כֵּן יָאֵתָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּכְלֶה אֵלָיו נֶפֶשׁ כָּל חַי לְדַבֵּק וּלְהִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ; וְגַם נַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ[1] אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ כָּךְ יָאֵתָה לָהֶן – ראוי להן, לִהְיוֹת כְּלוֹת אֵלָיו – להקב"ה, בַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה, לָצֵאת מִנַּרְתִּקָן, הוּא הַגּוּף, – הגוף הוא כמו נרתיק המחזיק בתוכו את הנשמה, לְדָבְקָה בּוֹ, – כך הוא מבין, שעל הנפש להיות בתשוקה להקב"ה עד ל"כלות הנפש", רַק שֶׁבְּעַל־כָּרְחָן חָיוֹת הֵנָּה בְּתוֹךְ הַגּוּף וּצְרוּרוֹת בּוֹ כְּאַלְמָנוֹת חַיּוֹת; – שאין להן היתר להינשא, מפני שבעליהן שעזבו אותן, חיים עדיין. כלומר, בעצם היה מן הראוי לנשמה שתהיה בה השאיפה לרצות לצאת מהגוף כדי להתאחד עם הקב"ה, וההישארות בגוף תהיה אצלה כדבר כפוי; וְלֵית מַחֲשָׁבָה דִּילְהוֹן תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, – המחשבה של נפשם ורוחם (בהיותן בגוף) אינה יכולה להשיג את הקב"ה, כִּי־אִם כַּאֲשֶׁר – מחשבתן, תְּפִיסָא וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹתֶיהָ, – כשיהודי לומד תורה ומקיים מצוות, הוא "תופס" ומשיג את רצונו וחכמתו של הקב"ה, שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. כְּמִשַּׁל הַמְחַבֵּק אֶת הַמֶּלֶךְ הַנִּזְכָּר לְעֵיל; – אף שהמלך לבוש בלבושיו, אין זה ממעט בחשיבות הנעלה של חיבוק המלך; כך גם בענינו: אף שהתורה והמצוות מלובשות בענינים גשמיים, אך יש בכך משום רצונו וחכמתו של הקב"ה, הרי זה כאילו "תופס" בהקב"ה עצמו כביכול. את כל האמור, הוא מבין במוחו, ומהמוח נקלטת הבנה זו בלב – וזה יוצר בו את ההחלטה: וְאִי לְוֹאת, – ולכן, יָאֵתָה לָהֶן – ראוי לנפשו ולרוחו, לְחַבְּקוֹ – את הקב"ה, בְּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמְאֹד, – בשלשת הבחינות של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". דְּהַיְנוּ קִיּוּם הַתַּרְיַ"ג מִצְוֹת בְּמַעֲשֶׂה וּבְדִבּוּר וּבְמַחֲשָׁבָה, שֶׁהִיא – "ובמחשבה", הַשָּׂגַת וִידִיעַת הַתּוֹרָה – את ההבנה בתורה מקבלים בלבוש המחשבה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. – בפרקים הקודמים, שעל־ידי לימוד תורה וקיום מצוות "לוקחים" כביכול, את הקב"ה עצמו. הרי, שמההתבוננות בגדולת הקב"ה, המשפיעה על הנפש לרצות להתדבק בהקב"ה – ושאי־אפשר להגיע לכך אלא על־ידי קיום מצוות ולימוד תורה – נוצרת אצלו ההחלטה להתדבק בהקב"ה על־ידי קיום התורה והמצוות. הִנֵּה, כְּשֶׁמַּעֲמִיק בְּעִנְיָן זֶה בְּתַעֲלוּמוֹת תְּבוּנוֹת לִבּוֹ וּמֹחוֹ, וּפִיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, – ההחלטה הנוצרת בלבו, באה לידי ביטוי, במלוא הועצמה, בדיבור, שֶׁמְּקַיֵּם כֵּן בְּפִיו כְּפִי אֲשֶׁר נִגְמַר – הוחלט, בִּתְבוּנַת לִבּוֹ וּמֹחוֹ, דְּהַיְנוּ לִהְיוֹת בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וְיֶהְגֶּה בָּהּ יוֹמָם וָלַיְלָה בְּפִיו, וְכֵן הַיָּדַיִם וּשְׁאָר אֵבָרִים מְקַיְּמִים הַמִּצְוֹת כְּפִי מַה שֶׁנִּגְמַר בִּתְבוּנַת לִבּוֹ וּמֹחוֹ – הנה, כשהוא מבצע החלטה זו, הֲרֵי תְּבוּנָה זוֹ – כלומר, האהבה והיראה **השכליות**, שאי־אפשר לקוראן בשם אהבה ויראה – כִּי־אִם "תבונה", מִתְלַבֶּשֶׁת בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָת

---

1. מדריגת נשמה אינה נזכרת כאן, כי מדריגה עליונה זו, כבר צויינה לעיל - במלים: "האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו".

הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, לִהְיוֹת לָהֶם בְּחִינַת מוֹחִין וְחַיּוּת – שה"תבונה" תשמש להם כמוחין וחיות, וְגַדְּפִין לְפָרְחָא לְעֵילָא, – כנפיים לתורה ולמצוות, לפרוח בהן למעלה, שהרי כך נאמר ב"זוהר"[2], ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא" – תורה בלי יראה ואהבה, אינה עולה למעלה; הרי שהאהבה והיראה הן כמו "כנפיים" לתורה ולמצוות, אף שאין ה"תבונה" מייצגת אהבה ויראה לבביות אמיתיות, כְּאִלּוּ עָסַק בָּהֶם – בתורה ובמצוות, בְּדַחְילוּ וּרְחִימוּ – ביראה ואהבה, מִמָּשׁ אֲשֶׁר בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ [בַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשוּקָה מֻרְגֶּשֶׁת בְּלִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ הִצְמְאָה לַה', מִפְּנֵי רִשְׁפֵי אֵשׁ אַהֲבָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל], – כל האמור היה נכון כשהאהבה והיראה היו בהתגלות בלב, ולכן היו הן נעשות לחיות ול"כנפיים" להעלות בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבנו הזקן מחדש, שגם בנידון דידן הדבר כך: תבונה זו, אף שאין היא מורגשת בלב, גם היא נעשית ל"חיות" ול"כנפיים" לתורה ולמצוות. וכל כך למה? הוֹאִיל וּתְבוּנָה זוֹ שֶׁבְּמוֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ הִיא הַמְּבִיאָתוֹ לַעֲסֹק בָּהֶם, – בתורה ובמצוות, וְלוּלֵי שֶׁהָיָה מִתְבּוֹנֵן בִּתְבוּנָה זוֹ לֹא הָיָה עוֹסֵק בָּהֶם כְּלָל, אֶלָּא – היה עסוק בְּצָרְכֵי גּוּפוֹ לְבַד – כפי טבעו הכללי של האדם להתעסק בצרכיו הוא, וה"תבונה" היא זו שמנתקת אותו מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן להתעסק בעניני תורה ומצוות. לכן נעשית ה"תבונה" – ה"חיות" וה"כנפיים" לתורה ולמצוות. שאת קיומן הביאה "תבונה" זו. [וְגַם אִם הוּא מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטִבְעוֹ, – ולכאורה היה לומד תורה גם בלי ה"תבונה", אַף־עַל־פִּי־כֵן אוֹהֵב אֶת גּוּפוֹ יוֹתֵר בְּטִבְעוֹ]. – מאשר את לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה מתעסק בענינים אחרים המביאים תענוג לגופו. האהבה להקב"ה – בענינו, "במוחו ותעלומות לבו" – משפיעה עליו, להגביר את טבע ההתמדה שלו על אהבתו הטבעית הגופנית. ולכן אהבה זו היא ה"חיות" של התורה והמצוות שלו. אם כי בפרק הקודם דובר, שמי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו, נקרא: "לא עבדו", כי אין הוא זקוק לשם כך ל"עבודה" כלל, כיצד איפוא, אומרים בפרק **זה (בו מדובר אודות זה **שעובד** כפי הדרוש. ואף עוסק ב"עבודה תמה") שגם מי שהוא בטבעו מתמיד בלימודו, צריך ל"תבונה" לשם עבודתו? אלא, בפרק הקודם דובר במי שאינו מעורר את האהבה כלל, ומה שטבע ההתמדה שלו מתגבר על הטבע של אהבת גופו – הרי זה מהאהבה **המסותרת** בלבד, שאין היא נמצאת בו בגלל עבודתו, הרי שאין כאן **שום** עבודה כלל. ואילו בענינו שהתגברות טבע ההתמדה שלו על אהבת גופו באה כתוצאה מה"תבונה" – אהבה המתעוררת בו על־ידי התבוננות – הרי הדבר נקרא "עבודה", ואפילו "עבודה תמה".

ליקוטי אמרים

בחי' מוחין וחיות וגדפין לפרחא לעילא כאלו עסק בהם בדחילו ורחימו ממש אשר בהתגלות לבו [בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת בלבו ונפשו הצמאה לה' מפני רשפי אש אהבתו שבלבו כנ"ל] הואיל ותבונה זו שבמוחו ותעלומות לבו היא המביאתו לעסוק בהם ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל אלא בצרכי גופו לבד [וגם אם הוא מתמיד בלמודו בטבעו אעפ"כ אוהב את גופו יותר בטבעו] וזה רמזו רז"ל באמרם מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה והוה ליה למימר מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. אלא הענין כי דחילו ורחימו שבהתגלות לבו הם המתלבשים במעשה המצות להחיותם לפרחא לעילא כי הלב הוא ג"כ חומרי כשאר אברים שהם כלי המעשה אלא שהוא פנימי וחיות להם ולכן יכול להתלבש בהם להיות להם גדפין להעלותם. אך

וָזֶה – מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב, רָמְזוּ רַז"ל בְּאָמְרָם[3]: "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה", – לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים אמורים לגבי מי שחשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה, שאינה תלויה בו, נמנע ממנו לעשותה, בכל זאת מחשיב הקב"ה כאילו עשה את המצוה – הרי, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר: – היה עליהם לומר: "מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ". – דברים מפורשים, שהתורה רואה אותו כאילו ביצע מחשבתו בפועל. מדוע, איפוא, השתמשו רבותינו ז"ל בביטוי "מצרפה למעשה"? ביטוי שמשמעותו שה"מעשה" קיים, אלא שאין לו שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה, המחשבה והמעשה? אֶלָּא הָעִנְיָן, – שאכן מתכוונים בכך לרמוז על מה שדברנו, כִּי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה, שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, הֵם הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְהַחֲיוֹתָם לְפָרְחָא לְעֵילָא, – להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למה? – כִּי הַלֵּב הוּא גַּם־כֵּן חָמְרִי, כִּשְׁאָר אֵבָרִים שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּעֲשֶׂה, – לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: אֶלָּא שֶׁהוּא – הלב, פְּנִימִי וְחַיּוּת לָהֶם, – לשאר האברים, וְלָכֵן יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם – מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר האברים, ויחד עם זה הוא ה"חיות" שלהם, יכולה אהבת־הלב להתלבש במעשים שהאברים עושים, לִהְיוֹת לָהֶם גַּדְּפִין – כנפיים, לְהַעֲלוֹתָם. – להעלות

---

2. תיקוני זהר תיקון יו"ד. **3.** קדושין מ, ב.

את מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה ומיוחדת. שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר האברים, ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה. **אַךְ הַדְּחִילוּ וְרְחִימוּ** – היראה והאהבה, **שֶׁבִּתְבוּנוֹת מֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל - גָּבְהוּ דַּרְכֵיהֶם לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה, וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם** – לאהבה ויראה ה"שכליות", **לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת לִהְיוֹת לָהֶם** – למצוות, **בְּחִינוֹת מֹחִין וְחַיּוּת לְהַעֲלוֹתָן לְפָרְחָא לְעֵילָא,** – להעלותן ("לפרוח") למעלה. שכן, העובדה שהאהבה באה לידי ביטוי במוח בלבד – והמוח עדין יותר משאר אברים אחרים – משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל כך, שיוכל להתפשט גם בשאר האברים שאינם עדינים כמו חומר המוח. כמו שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר מסויים, הוא אמנם עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין במוחו שעליו לעשות את המעשה – חסרה אז "חיות" במעשה זה. כך גם ביחס לאהבה ויראה שהן בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן להחדיר ולתת את ה"חיות" הראויה במעשה המצוות, ועל־ידי־זה להעלות את המצוות, **אִם לֹא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצַרְפָן וּמְחַבְּרָן לִבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה;** – וכך יכולות הן לשמש כ"כנפיים" למעשה; **וְהֵן** – אותן אהבה ויראה שבמוח, **נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה",** – הן רק **"מחשבה** טובה", **כִּי אֵינָן דְּחִילוּ וְרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **מַמָּשׁ בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, כִּי־אִם בְּתִבּוּנַת מֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ הַנִּזְכָּר לְעֵיל.** – ומפני שהן מתבטאות **במוח**, הן נקראות **"מחשבה** טובה" (מחשבה היא הרי במוח), שהקב"ה **"מצרפה** למעשה" – למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה למעשה" – שכן, "מעשה" ישנו כאן ו"מחשבה" ישנה כאן, יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא" הגהה, המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא למעלה, בספירות – ומשם מבינים אותו גם למטה בעבודת האדם: *(וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר 'עֵץ חַיִּים', ד"תְּבוּנָה" **אוֹתִיּוֹת "בֵּן וּבַת",** שֶׁהֵן בעבודה, הם: **דְּחִילוּ וְרְחִימוּ.** – יראה ואהבה. **וְלִפְעָמִים הַתְּבוּנָה יוֹרֶדֶת לִהְיוֹת מֹחִין בְּנוּקְבָא** ד"זְעֵיר אַנְפִּין", שֶׁהֵן **אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.** – ב"עבודה" זה רומז לאותיות התורה והמצוות. לפי הסדר הרגיל, צריך מ"תבונה" להימשך ל"זעיר אניפין" (המושג הקבלי ל"מדות") – כמו שבאדם נמשך הכל מהשכל למדות – ולאחר מכן זה יכול להימשך ל"מלכות". אך, "לפעמים" הסדר הוא, שמ"בינה" נמשך ישר ל"מלכות" (בלי אמצעות ההעברה דרך "זעיר אנפין"), משמעות הדבר ביחס לעבודתו של האדם, היא: הסדר הנכון צריך להיות באופן כללי, שמהתבוננות תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה אחרת, שמ"תבונה" נמשך באופן ישיר ללימוד וקיום התורה והמצוות. **וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין):** – ה"הגהה" שזורה במושגים קבליים, ובהמשך הלימוד ב"תניא" יוסברו ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שמעשי המצוות יוכלו לעלות לעולם **הבריאה** – הוא עולם **ההשגה** – בו עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה, הנוצרות מהתבוננות **והשגה** בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי צירוף זה, עולות התורה והמצוות לעולם **היצירה** – על־ידי האהבה והיראה הטבעיות להקב"ה, המסותרות בלבו של כל אחד מישראל. **אַךְ צֵרוּף זֶה** – שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, **מְצָרֵף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְעֶסֶק הַתּוֹרָה הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה" הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** – אותה "מחשבה טובה" הנובעת מן ה"תבונה", **עַד עוֹלָם הַבְּרִיאָה, מְקוֹם עֲלִיַּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וְרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁכְּלִיִּים אֲשֶׁר בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ מַמָּשׁ. אֲבָל בְּלָאוּ־הָכִי** – בלעדי זאת, **נָמִי** – גם כן, **עוֹלִים** – התורה והמצוות, **לְעוֹלָם הַיְצִירָה, עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וְרְחִימוּ טִבְעִיִּים** – אהבה ויראה טבעיות, **הַמְסֻתָּרִים בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם,** – לכל יהודי יש בטבע אהבה ויראה מוסתרות להקב"ה, ובאמצעות אהבה ויראה אלו, עולות המצוות לעולם היצירה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בַּאֲרִיכוּת:** – כמו שיוסבר בפרקים הבאים באריכות, מדוע מעלות האהבה והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם היצירה. על־כל־פנים, מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות הלב, אלא בבחינת ה"תבונה", מספיק לו הדבר, להיות שלם, על־ידן, בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שמעשי המצוות יוכלו לעלות לעולם **הבריאה** – הוא עולם **ההשגה** – בו עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה, הנוצרות מהתבוננות **והשגה** בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי צירוף זה, עולות התורה והמצוות לעולם **היצירה** – על־ידי האהבה והיראה הטבעיות להקב"ה, המסותרות בלבו של כל אחד מישראל. **אַךְ צֵרוּף זֶה** – שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, **מְצָרֵף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְעֶסֶק הַתּוֹרָה הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה" הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** – אותה "מחשבה טובה" הנובעת מן ה"תבונה", **עַד עוֹלָם הַבְּרִיאָה, מְקוֹם עֲלִיַּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וְרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁכְּלִיִּים אֲשֶׁר בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ מַמָּשׁ. אֲבָל בְּלָאוּ־הָכִי נָמִי** – גם כן, **עוֹלִים** – התורה והמצוות, **לְעוֹלָם הַיְצִירָה, עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וְרְחִימוּ טִבְעִיִּים** – אהבה ויראה טבעיות, **הַמְסֻתָּרִים בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם,** – לכל יהודי יש בטבע אהבה ויראה מוסתרות להקב"ה, ובאמצעות אהבה ויראה אלו, עולות המצוות לעולם היצירה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בַּאֲרִיכוּת:** – כמו שיוסבר בפרקים הבאים באריכות, מדוע מעלות האהבה והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם היצירה. על־כל־פנים, מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות הלב, אלא בבחינת ה"תבונה", מספיק לו הדבר, להיות שלם, על־ידן, בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה

ליקוטי אמרים

הדחילו ורחימו שבתבונות מוחו ותעלומות לבו הנ"ל גבהו דרכיהם למעלה מעלה מבחי' המעשה ואי אפשר להם להתלבש בבחי' מעשה המצות להיות להם בחי' מוחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא אם לא שהקב"ה מצרפן ומחברן לבחי' המעשה והן נקראות בשם מחשבה טובה כי אינן דחילו ורחימו ממש בהתגלות לבו כי אם בתבונת מוחו ותעלומות לבו כנ"ל * אך צירוף זה מצרף הקב"ה כדי להעלות מעשה המצות ועסק התורה הנעשים על ידי מחשבה טובה הנ"ל עד עולם הבריאה מקום עליית התורה והמצות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר' ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

הגהה

(וכמ"ש בזוהר וע"ח דתבונה אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו ורחימו ולפעמים התבונה יורדת להיות מוחין בנוק' דזעיר אנפין שהן אותיות התורה והמצות והמשכיל יבין):

למעלה, כמו התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה שבהתגלות הלב.

בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה את התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: חסידי רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת ה' או אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, והוא אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, שאוהבים גם את מי שהאהוב אוהב. הקב"ה אוהב הרי את בני ישראל, ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים יהודים, שהם אהוביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן סיים: – "ואהבת לרעך כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך".

יום חמישי ד' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 44, פרק יז ובזה יובן... עד עמ' כג, מצותיו ותורתו.

פֶּרֶק יז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של "בינוני": על־ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר־הרע. היראה תמנע אותו מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם אין בכוחו לעורר, על־ידי ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו, שתהיינה בהתגלות בלבו, אלא רק מוסתרות[1] במוחו ובלבו – גם אז בכוחן, להחזיק אותו במדריגת ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל התורה והמצוות; כן, עולות גם אז התורה והמצוות שלו למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

ליקוטי אמרים

פרק יז ובזה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו דלכאורה הוא בלבבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית] שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת וכמ"ש בגמרא אטו יראה מילתא זוטרתי היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לכם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה

וְזֶה – במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על־ידי התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחן להביאו לזהירות ולשלימות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות" ולהעלותן למעלה, **יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב**[1]: **"כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"**. – הפסוק אומר, שקל ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושיו: מחשבה, דיבור ומעשה – "בפיך" – בדיבור, "בלבבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם, במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של המילה "לבבך" למחשבה בלבד, אלא גם על ענינו האמיתי של הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: **דְּלִכְאוֹרָה, הוּא** - **"בִּלְבָבְךָ"** – רגשות הלב באהבה ויראה, **נֶגֶד הַחוּשׁ שֶׁלָּנוּ** – לפיו לא כל־כך קל להגיע לאהבה ולירא מהקב"ה, **[וְהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית]**, – כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשה רבנו אמר זאת לבני ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם להגיע למדריגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה **לכל** דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במוחש אנו רואים: **שֶׁאֵין "קָרוֹב מְאֹד הַדָּבָר" לְהַפֵּךְ לִבּוֹ מִתַּאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת ה' בֶּאֱמֶת,** – שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטיה המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת לקיצוניות קוטבית – מתאוות העולם־הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה – תאוות העולם־הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות"[2] שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם־הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל־כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא**[3]: **"אַטּוּ יִרְאָה מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא"?** – וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו[4]: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי־אם ליראה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" – "דמזה מוכח – דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה **וְכָל־שֶׁכֵּן אַהֲבָה.** – שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל־כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראיה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל־כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? **וְגַם אָמְרוּ רַז"ל**[5] **דְּ"צַדִּיקִים - דַּוְקָא - לְכֶם בִּרְשׁוּתָם".** – לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" – אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב כו', אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם־הזה לאהבת ה'? והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים? **אֶלָּא דְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ"**, – המלה "לעשותו"

---

1. דברים ל, יד. 2. פתיחה לשער האהבה. 3. ברכות לג, ב. מגילה כה, א. 4. דברים י, יב. 5. בראשית רבה לד, י.

יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבבך" – איזה "בלבבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה – אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפיך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפיך" – דיבור, וממשיך "בלבבך" – מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" – מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיום המצוות. **רוֹצֶה לוֹמַר, הָאַהֲבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת בְּלִבַּד,** – הכוונה לאהבה "שבתעלומות לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק שביחס לקיום המצוות היא נקראת "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, **שֶׁהִיא "רְעוּתָא דְּלִבָּא"** – רצון הלב, **שֶׁבְּתַעֲלוּמוֹת לֵב, גַּם כִּי אֵינָהּ בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ.** – ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. **וְדָבָר זֶה** – לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, **"קָרוֹב מְאֹד" וְנָקֵל לְכָל אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מֹחַ בְּקִדְקָדוֹ, כִּי מֹחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,** – גם אם אין לבו ברשותו, **וְיָכוֹל לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ** – במוחו, **בְּכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וּכְשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בּוֹ בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא - מִמֵּילָא יוֹלִיד, בְּמֹחוֹ עַל־כָּל־פָּנִים,** – אם לא בלבו, **הָאַהֲבָה לַה' לְדָבְקָה בּוֹ** – בהקב"ה, **בְּקִיּוּם** – על־ידי קיום, **מִצְוֹתָיו וְתוֹרָתוֹ.**

ליקוטי אמרים

המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא דלבא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה בו בקיום מצותיו ותורתו

יום שישי ה' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, וזה כל האדם.. עד עמ' כג, ובפי' הרמ"ז שם].

וְזֶה – העיקר והתכלית של **כָּל הָאָדָם,** – לקיים מצוות וללמוד תורה, **כִּי "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב**[6], – המצוות ניתנו לעשותן "היום", **שֶׁ"הַיּוֹם" הוּא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא**[7] – "היום" רומז על "עולם המעשה" דוקא, העולם־**הזה**, האהבה להקב"ה כשלעצמה איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן **המעשי** של המצוות. אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי, זקוק האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם", **"וּלְמָחָר** – כלומר לעתיד לבוא, **כו'",** – יקבלו את השכר, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא כשלעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת **כעת**, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך מספיקה גם האהבה שבתעלומות המוח והלב. הרי שהמלה "לעשותו" מסבירה את "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך" היא "קרוב מאד" לכל אדם – זוהי האהבה הבאה לידי ביטוי במוחו בלבד, ודי בה להביא לידי "לעשותו"; אהבה כזו יכול לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב. אהבה זו **במוח**, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות – כפי שיוסבר להלן: **וְהַמֹּחַ שַׁלִּיט בְּטִבְעוֹ וְתוֹלְדָתוֹ, עַל חֶלֶל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב,** – מקומה של הנפש הבהמית והיצר־הרע, משם עלולות להתעורר תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות, **וְעַל פִּיו, וְעַל כָּל הָאֵבָרִים שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּעֲשֶׂה.** – המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח, על־כל־פנים, תהיה לו האהבה והרצון ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו להשפיע על הלב ועל שאר האברים,

אִם לֹא מִי שֶׁהוּא רָשָׁע בֶּאֱמֶת, – לא "בינוני" הנקרא "כרשע" (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט על הלב", אלא אדרבה, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[8] **שֶׁ"הָרְשָׁעִים הֵם בִּרְשׁוּת לִבָּם",** – אין באפשרותם לשלוט על עצמם,

ליקוטי אמרים

וזה כל האדם כי היום לעשותם כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש במ"א. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה אם לא מי שהוא רשע באמת כמארז"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על

---

6. דברים ז, יא. 7. עירובין כב, א. 8. בראשית רבה לד, יא.

כשמתעוררת תאוה בלבם, **וְאֵין לִבָּם בִּרְשׁוּתָם כְּלָל,** – אין למוח שום פיקוח והשפעה על לבם. באמור לעיל, יוסבר דבר נוסף: לבאורה קשה, מצד אחד נאמר ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדריגה מ"צדיק" – אין לבו ברשותו; ומצד שני נאמר, שדוקא רשעים הם "ברשות לבם". ולפי זה, מי שאינו בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" – "לבם ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר באהבת ה', הם מתעוררים, מבלי שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין לבם ברשותם, אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" – אמנם אין לבם ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק", אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסויימת, ב"בינונים", הלב הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם ברשותם **כלל**" – גם באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב. למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של האדם, אך מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי, לבאורה, גם בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? – מסביר רבנו הזקן: **וְזֶה עֹנֶשׁ עַל גֹּדֶל וְעֹצֶם עֲוֹנָם.** – כעונש על עוונותיהם נלקח מהם כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד אפשר לומר **בהם** שהדבר "קרוב מאד", שגם ל"רשעים" קל הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבבך"? – והתשובה היא: **וְלֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה בַּמֵּתִים - אֵלּוּ שֶׁבְּחַיֵּיהֶם קְרוּבִים מֵתִים.** – אין התורה – בה נאמר ש"קרוב אליך וגו'" – מדברת ב"רשעים" שבחייהם נקראים מתים. **כ"ק רבינו העיר כאן:** "והנה עפהנ"ל [דהלב בטבעו רוצה גשמיות ולא אהו"ר אפי' לא שבתעלומות כו', והרשעים אפי' מוחם ברשות לבם] א"כ 1) א"א בהם עבודת ה' 2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת במצבם א"א כו'. אבל 2) בידם לשנות מצבם (טבע הלב **ותוקפו**) ע"י שבירת **לבם** כו'". **כִּי בֶּאֱמֶת, אִי אֶפְשָׁר לִרְשָׁעִים לְהַתְחִיל לַעֲבֹד ה'** – שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש הנפש, באהבה ויראה, **בְּלִי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הֶעָבָר תְּחִלָּה, לְשַׁבֵּר הַקְּלִפּוֹת, שֶׁהֵם** – הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, **מָסָךְ מַבְדִּיל וּמְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת בֵּינָם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם,** – כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? – **עַל־יְדֵי שְׁבִירַת לִבּוֹ וּמְרִירַת נַפְשׁוֹ עַל חֲטָאָיו,** – המרירות ושברון הלב – שוברים את הקליפות. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְגוֹ'"[9],** – קרבן לשם אלקים, הוא "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה. כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? – **שֶׁעַל־יְדֵי לֵב נִשְׁבָּר - נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה דְּסִטְרָא־אָחֳרָא** [עַיֵּן שָׁם פְּרָשַׁת פִּינְחָס דַף רמ וּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא דַף ח וְדַף ה עַמּוּד א וּבְפֵרוּשׁ הָרמ"ז שָׁם]. – ב"זוהר" שם מדובר, שכל הקרבנות נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: "ריח ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים – אינו נזכר שום קרבן. מה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים? – שבירת רוח ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "זבחי אלקים – רוח נשברה". הרי, על־כל־פנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם.

ליקוטי אמרים

גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחייהם קרוים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו על חטאיו כמ"ש בזהר על פסוק זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח הטומאה דס"א [ע"ש פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א ובפי' הרמ"ז שם]

יום שבת קודש ו' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, והיא בחי' תשובה תתאה... עד עמ' 46, כמ"ש במ"א:

וְהִיא – שברון הלב וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על העבר, הם **בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה,** – תשובה תחתונה. שתי בחינות בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי במילה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי'; בשם הוי' – שתי ההי"ן: ה' עילאה (העליונה), הה' הראשונה שאחרי היו"ד – וה' תתאה, הה' שאחרי הוא"ו. – "תשובה עילאה" היינו: החזרת ה' עילאה ליו"ד של שם הוי'; ו"תשובה תתאה" היינו: החזרת ה' תתאה לוא"ו של שם הוי'. התשובה אודותה מדובר כאן – היא תשובה תתאה: **לְהַעֲלוֹת ה' תַּתָּאָה,** – של שם הוי', **לַהֲקִימָהּ מִנְּפִילָתָהּ שֶׁנָּפְלָה אֶל** – הקליפות, הנקראות **הַחִיצוֹנִים, שֶׁהוּא** – נפילת ה' תתאה של שם הוי' לידי החיצונים, **סוֹד גָּלוּת**

ליקוטי אמרים

והיא בחי' תשובה תתאה להעלות ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני' שהוא סוד גלות השכינה כמארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם

---

9. תהלים נא, יח.

הַשְׁכִינָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[10]: "גָּלוּ לֶאֱדוֹם - שְׁכִינָה עִמָּהֶם", – בתוך הגלות, **דְּהַיְינוּ** – בעבודה הרוחנית של האדם, הכוונה: **כְּשֶׁאָדָם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה "אֱדוֹם"** – נכשל בעבירות רחמנא־ליצלן, **מוֹרִיד וּמַמְשִׁיךְ לְשָׁם** – בתוך הקליפות, **בְּחִינַת וְנִיצוּץ אֱלֹהוּת הַמְחַיֶּה אֶת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ,** – "גלות השכינה" – הניצוץ האלקי שבו הוא בגלות; הגלות מתבטאת בכך שהניצוץ האלקי הרי מחיה את נפשו, רוחו ונשמתו, **הַמְלֻבָּשִׁים בּוֹ בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מְחַקְלְפָה, שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁבֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, הַמּוֹלֶכֶת בּוֹ** – הנפש הבהמית והקליפה שולטות בו, **בְּעוֹדוֹ רָשָׁע,** – לפני שחזר בתשובה, **וּמוֹשֶׁלֶת בָּ"עִיר קְטַנָּה"** – הגוף, **שֶׁלּוֹ,** – הרי שהנפש, רוח ונשמה נמצאות בגלות בתוך הקליפה, ויחד איתן ועל־ידן נמצא בגלות גם הניצוץ האלקי המחיה אותן, **וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה כְּבוּשִׁים בְּגוֹלָה אֲצֻלָּה.** – הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד שהן נמצאות בגלות, הן גם "בבושות" בגלות – מצב של שבי. השבוי לא רק שמאבד את חירותו לעשות פעולותיו **הוא,** אלא גם כופים עליו לעשות פעולותיו של **השונא** שבידיו הוא שבוי. ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק בגלות – נעדרת השפעתו הראויה להחיות את הנפש, רוח ונשמה, שתורגש בהן, ועל־ידן בכל הגוף, "חיות" אלקית. **וּכְשֶׁנִּשְׁבָּר לִבּוֹ כְּקִרְבּוֹ, וְנִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה וְסִטְרָא־אָחֳרָא, וַיִּתְפָּרְדוּ** – כוחות הקליפה וה"סטרא אחרא", **כוּ' - הֵיא** – האות ה' תתאה של שם הוי', שהיא השכינה, **קָמָה מִנְּפִילָתָהּ וְגַם נִצְבָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** – הרי, שעל־ידי תשובה, משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז, הוא יכול להתחיל בעבודת ה'. כך הדבר ב"רשע". ואילו במי שאינו רשע, מוחו "שליט על הלב", ולכן אומר הפסוק (שמדבר באלה שאינם רשעים): "כי קרוב אליך הדבר מאד" – קל מאד ליהודי לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה'.

ליקוטי אמרים

דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדום מוריד וממשיך לשם בחי' וניצוץ אלהות המחיה את נר"נ שלו המלובשים בו בנפש הבהמית מהקליפה שבלבו שבחלל השמאלי המולכת בו בעודו רשע ומושלת בעיר קטנה שלו ונר"נ כבושי' בגולה אצלה וכשנשבר לבו בקרבו ונשברה רוח הטומאה וס"א ויתפרדו כו' היא קמה מנפילתה וגם נצבה כמ"ש במ"א:

בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועל־ידי הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו להתגבר על תאוות לבו. – ראוי להוסיף בקשר לאמור: הרבי מוהרש"ב נשמתו־עדן מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות? הרבי נשמתו־עדן ענה לו: – תורת החסידות היא, שהמוח יסביר ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: – אכן, בכך מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לכל־הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

---

10. ראה מגילה כט, א.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת אגודת חב"ד באה"ק ת"ו,
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

...קבלתי המברק שלהם בנוגע לבקור מר קול שי' כאן. וביקר אצלי ביום ה' העבר, ובמשך השיחה אמר בפשיטות, שיקיים הבטחתו בענין בנין בי"ס לחקלאות בכפר, ומצדי אשרתי עוד הפעם שבמשך חמש שנים - הנני אחראי - שישלמו חזרה להסוכנות חצי הוצאות הבנין. ובמענה על שאלתי אמר לי, כי לדעתו טוב יותר לחשוב ע"ד בתי עץ המובאים מחו"ל בנוים, אבל אח"כ הי' לי הזדמנות

המשך בעמוד קג

יום ראשון

יום רביעי — **כט טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: פרק טו, ובזה . . . 40 חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן . יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאַכען ליכטיג די וועלט באור תורה . ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחבוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

אֲנָן פּוֹעֲלֵי דִּימְמָא אֲנָן [=אָנוּ, פּוֹעֲלֵי יוֹם אָנוּ]. יוֹם הוּא אוֹר, עֲבוֹדָתֵנוּ הִיא עֲבוֹדַת הָאוֹר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה. וּמִלְּבַד כִּי צְרִיכִים לַעֲמֹד בְּמַעֲמָד וּמַצָּב טוֹב, בְּעֶזְרַת ה', בְּעַצְמוֹ - לִהְיוֹת בְּעַצְמוֹ כְּפִי שֶׁצָּרִיךְ - הִנֵּה כָּל הָעֲבוֹדָה הִיא לִזְכּוֹת לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים אֲנָשִׁים יְסוֹדִיִּים, אֲשֶׁר יִהְיוּ מְסוּרִים בְּלִבָּם וְדַעְתָּם אֶל הַכַּוָּנָה הַפְּנִימִית. שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק לִמּוּד תּוֹרָה הַנִּגְלֵית וְחִבּוּב הַקֹּדֶשׁ בִּשְׁמִירַת הַמִּצְוֹת, כִּי אִם צְרִיכִים גַּם עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב.

יום שני

יום חמישי — **א שבט, ר"ח** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: ובבינוני . . . כא מרגילותו.

אֲמִירַת תְּהִלִּים הָאָמוּר (בְּכָל יוֹם אַחַר הַתְּפִלָּה) אֵין בָּזֶה שׁוּם הֶפְרֵשׁ בֵּין בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל אַנ"שׁ [אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] שֶׁיִּחְיוּ, אוֹ מִתְפַּלְּלֵי נֶסַח אַשְׁכְּנַז אוֹ נֶסַח פּוֹלִין, ה' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ. וּמִצַּד אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל... וּבִפְרָט לְגֹדֶל הָעִנְיָן שֶׁל אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּצִבּוּר וְכַוָּנָתָהּ הַפְּנִימִית, הַנּוֹגֵעַ לְכָלֵל יִשְׂרָאֵל מַמָּשׁ בְּגַשְׁמִיּוּת, בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנָא, וּבְרוּחָנִיּוּת... עָלֵינוּ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל מִינֵי הִשְׁתַּדְּלוּת אֲשֶׁר יִקְבַּע בְּכָל בָּתֵּי הַכְּנֶסֶת מֵאֵיזֶה נֶסַח שֶׁיִּהְיֶה.

יום שלישי

יום ששי — **ב שבט** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: ובזה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשונו. ואמר הצ"צ: יעדער מאָל איז געווען א אור חדש. האָט דער טאַטע געזאָגט: א אור איז אלע מאָל גלייך, אָבער מאור איז אלע מאָל ווי א דבר חדש.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"ב] סִפֵּר: הַדְּרוּשׁ "וָאֵרָא גוֹ' וּשְׁמִי ה'" גוֹ', הַמְדַבֵּר בְּעִנְיָן "כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח" (אֵינוֹ הַנִּדְפָּס בְּ"תּוֹרָה אוֹר"), קָנָה לוֹ שֵׁם "דער פרומער וָאֵרָא", [="וָאֵרָא" הַ"יְרֵא שָׁמַיִם"]. וְהָיָה רָגִיל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לַחֲזֹר אוֹתוֹ אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְכָל פַּעַם וּפַעַם כִּמְעַט שֶׁהָיָה אוֹמֵר אוֹתוֹ כִּלְשׁוֹנוֹ. וְאָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק": בְּכָל פַּעַם הָיָה זֶה אוֹר חָדָשׁ. הֵגִיב אַבָּא: 'אוֹר' הוּא תָּמִיד זֶהֶה, אַךְ 'מָאוֹר' הוּא בְּכָל פַּעַם כִּדְבָר חָדָשׁ.

יום רביעי

שבת — **ג שבט** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תּוֹרָה אוֹר" נִדְפַּס לְרִאשׁוֹנָה בִּשְׁנַת תקצ"ז בְּקאָפּוּסְט (בְּלִי הַהוֹסָפוֹת) . הַ"צֶּמַח צֶדֶק" בְּמִכְתָּבוֹ מִיּוֹם ג שְׁבָט תקצ"ז כּוֹתֵב: סֵפֶר "תּוֹרָה אוֹר" הַנִּדְפָּס עַתָּה... בּוֹ מַאֲמָרִים רֹב הַדְּרוּשִׁים שֶׁמִּשְּׁנַת תקנ"ו עַד סוֹף תקע"ב, אֲשֶׁר הִרְבֵּה מֵהֶם שָׁם רַבֵּנוּ זַ"ל בְּעַצְמוֹ עֵין עֵינוֹ עֲלֵיהֶם וְהִגִּיהָם, וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ הַקְּדוֹשָׁה לַהֲבִיאָם לְבֵית הַדְּפוּס. וְהַסֵּפֶר כּוֹלֵל שְׁנֵי חֲלָקִים, חֵלֶק הָרִאשׁוֹן עַל שְׁנֵי חֲמִשֵּׁי הַתּוֹרָה וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, גַּם כַּמָּה דְּרוּשִׁים לְחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ, וּקְצָת לְפֶסַח בְּפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל. וְחֵלֶק הַשֵּׁנִי אִם יִרְצֶה ה' עַל ג' חֲמִשֵּׁי הַתּוֹרָה וְשִׁיר הַשִּׁירִים וּמוֹעֲדִים וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּפּוּר... וְשֵׁם הַמְחַבֵּר נָאֶה לוֹ: שְׁנִיאוֹר, כְּמוֹ "וְאָהַבְתָּ" בְּגִימַטְרִיָּא ב' פְּעָמִים אוֹר. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ –

לֹא הִסְפִּיקוּ לְהַדְפִּיס רַק חֵלֶק הָרִאשׁוֹן, כִּי עַל יְדֵי מַלְשִׁינוּת סָגְרָה הַמֶּמְשָׁלָה כַּמָּה מִבָּתֵּי הַדְּפוּס הָעִבְרִים בְּרוּסְיָה, וּבֵינֵיהֶם גַּם בֵּית הַדְּפוּס בְּקאָפּוּסְט אֲשֶׁר שָׁם הִדְפִּיסוּ הַ"תּוֹרָה אוֹר". בִּשְׁנַת תר"ח נִדְפַּס חֵלֶק ב' בְּזִיטאָמִיר וּבְשִׁנּוּי הַשֵּׁם "לִקּוּטֵי תּוֹרָה".

יום חמישי

יום ראשון — **ד שבט** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק יז. ובזה . . . כג מצותיו ותורתו.

מִצְרַיִם הוּא לְשׁוֹן מֵצַר וּגְבוּל. גְּלוּת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת, הוּא מַה שֶּׁנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַגְבֶּלֶת וּמַסְתֶּרֶת עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, עַד שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְצַמְצֶמֶת כָּל כָּךְ שֶׁנַּעֲשָׂה בְּקַטְנוּת וְהֶעְלֵם. וִיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא הֲסָרַת הַמֵּצַר וְהַגְּבוּל. וְהַיְנוּ דְּהַשֵּׂכֶל שֶׁבַּמֹּחַ מֵאִיר בַּלֵּב בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת בְּפֹעַל מַמָּשׁ.

יום שישי

יום שני — **ה שבט** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י.
תהלים: כט־לד.
תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטאַרקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילוים.

הָאָדָם צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בַּאֲמִירַת אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה (לוֹמַר תְּהִלִּים, לְשַׁנֵּן מִשְׁנָיוֹת) מָתַי וְהֵיכָן שֶׁיָּכוֹל, כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת קִיּוּם הָעוֹלָם, בִּכְדֵי לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר וְכַף הַקֶּלַע, וְלִזְכּוֹת לְכָל הַגִּלּוּיִים הַנַּעֲלִים בְּיוֹתֵר.

שבת קודש יום שלישי **ו שבט** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח.
תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] כּוֹתֵב שֶׁשָּׁמַע בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, שֶׁכָּל הַמְחַבְּרִים עַד הַטַּ"ז וְהַשַּׁ"דְּ [=הַ"טּוּרֵי זָהָב" וְהַ"שַּׁפְתֵּי כֹהֵן", בֵּאוּרִים עַל הַ"שֻׁלְחָן עָרוּךְ"], וְהֵם בִּכְלָל, עָשׂוּ הַחִבּוּרִים שֶׁלָּהֶם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְעִנְיַן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אִיתָא בְּקָרְבַּן הָעֵדָה סוֹף פֶּרֶק ג' דִּשְׁקָלִים, שֶׁזֶּהוּ שֶׁמְּגַלִּים לוֹ רָזֵי תּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ מִבְּחִינַת הֶעְלֵם דְּחָכְמָה.

המשך מעמוד ק

לשוחח עם איש העוסק בבנין באה"ק ת"ו ואמר לי כי למרות שיש הוצאות נוספות בזה, יש להשתדל בכל עוז שיהי' הבנין דוקא בנין קבע ממלט ולבנים וכו', מפני תוקף החום ויובש האויר הפוגע בקיום בתי עץ הנ"ל. ובטח יבררו זה ג"כ על אתר. כן אמר לי מר קול שהבנין יתארך לערך חצי שנה, אפילו אם יהי' בנין עץ הנ"ל, ועוד יותר - אם לחשוב ע"ד בנין לבנים וכו'. ואחכה מכם לבירור בזה...

פנו אלי ממרכז לטהרת המשפחה אשר בירושלים ת"ו (זו שבהנהלת הרב האלפערין) ע"י ב"כ ושלוחם כאן הרב ברזל שי' ואח"כ גם בכתב ישר מירושלים לסייע בבנין ובגמר מקואות באה"ק ת"ו, והבטחתי להם עזרתי, אבל ע"י ב"כ באה"ק ת"ו, היינו אגו"ח. כפי מכתבם - הנה ענין הנחיצות ביותר הם באלו - ע"פ דברי הנ"ל - שנעתקו בשולי המכתב, בצירוף הסכומים הנדרשים בכל מקום מהם. השערתי שבטח הסכום הוא יותר מכפי הדרוש, וזה הי' אחד הטעמים שאמרתי שא"א בלא"ה כ"א שתתקבל עזרתי ע"י אגו"ח, וב"כ יבקרו על אתר המצב. כמובן מבלי שייסדו מרכז לבנין מקואות עצמאותי, אלא שבאותו המקום שיסייעו יבחנו את המצב ויראו שהאמצעים שנותנים ילכו רק למטרה זו. ואף שלא ברצון, אבל מוכרח הי' הרב ברזל להסכים ע"ז, אלא שבקש שידעו שהוא בהשתדלותו, ומובן שהסכמתי ע"ז. ומטובם להתבונן ולסייע באחד המקומות האלו, באותו מקום שעכ"פ בסביבתו שם יש מפעולות חב"ד. ועוד אחת - שצריכה המקוה להעשות בהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע כיון שהוא הפוסק שלנו. וכידוע ג"כ בדין, אשר באתרא דרב צריך להתנהג דוקא כרב, אף כי באתרא דשמואל כו'. ואין בזה ענין דלא תתגודדו מכמה טעמים וכו'. וכותב הנני זה כדי שיעיינו בזה כיון שבטח ישתדלו אצלם לעשות דוקא ע"פ הוראות אחרות. מובן שאין עליהם להכנס במלחמה אלא להסביר, שזהו היפך הדין להכריח את מי שהוא שלא לקיים כדברי ופסק רבו, ובפרט בענינים כאלו, שמקואות אלו ואלו כשרים הם ע"פ דין לכל הדיעות, אלא שיש ומהדרין לצאת ידי דעת פוסקים אלה בוויתורם על דעת פוסקים אחרים, ויש שעושים להיפך...

במ"ש שאשרו כבר החמש מאות דונם בשביל הכפר, ובינתים נתקבל מכתבי שכדאי הי' להשתדל ע"ד אלף דונם, ולכן יש אומרים ומפרשים דברי, שלא לקבל החמש מאות דונם כ"א להתחיל בהשתדלות ע"ד אלף ולחכות עד אז. הנה נבהלתי מה שכ"א רוצה לתלות זיינע אייגענע קרומע סברות שזהו ג"כ דעתי. ופשיטא שצריכים לקחת ולהשתמש תיכף בהקרקע הניתן, ולהתחיל ג"כ בהשתדלות אודות חמש מאות נוספים.

וכיון שידיעה עד"ז גופא של הסברא קבלתי רק מהם, אינני כותב לאחרים על דבר שלילתה.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש - המחכה לבשו"ט מפורטות ובהקדם בכל הנ"ל,

מ. שניאורסאהן

נצחיות אפר הפרה

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשפ"ב

הלכות פרה אדומה פרק ג, הלכה ד: וְתֵשַׁע פָּרוֹת אֲדֻמּוֹת נַעֲשׂוּ מִשֶּׁנִּצְטַוּוּ בְּמִצְוָה זוֹ, עַד שֶׁחָרַב הַבַּיִת בַּשֵּׁנִיָּה: רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּשְׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא, וְשֶׁבַע מֵעֶזְרָא עַד חָרְבַּן הַבַּיִת.

מקורו בדברי המשנה (פרה פ"ג מ"ח). אך בעוד שבמשנה מובאים גם דברים שאינם נוגעים להלכה, ספרו של הרמב"ם הוא "הלכות הלכות" (כלשונו בהקדמת הספר) ואיזו הלכה נלמדת ממספר הפרות שנעשו במשך הדורות?

ועוד יש לדייק: למה הזכיר הרמב"ם רק את משה ועזרא ולא את שאר עושי הפרות, אף שבמשנה נזכרו כולם?

והביאור:

במשנה נימנו עושי הפרות הדבר בהמשך לדין הכנת הכהן השורף את הפרה, ש"מזין עליו כל ז' הימים מכל חטאות שהיו שם". אך ברמב"ם הדבר מובא בהמשך לדין "ושלשה חלקים היו חולקין את כל אפרה... זה שניתן בחיל היה מוכן ומוצנע... וכן היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה ששורפין בחיל" ובהמשך לכך: "ותשע פרות אדומות נעשו...".

כלומר: במשנה נמנים עושי הפרות בהמשך לדין השימוש באפר הפרה (ההזאה על הכהן השורף) ואילו ברמב"ם - בהמשך לדין חלק האפר המוצנע למשמרת, ובכך מגדיר הרמב"ם את יסוד חיוב הנחת חלק מהאפר למשמרת שאין זה רק כדי שיהא מוכן להזאה בפועל, אלא 'למשמרת', היינו שחלק מהמצוה הוא שהאפר יהא מצוי תמיד, אף כאשר אין הוא נצרך להזאה לטהרה מטומאת מת. וליסוד זה מביא הרמב"ם ראיה מכך שהאפר היה קיים "משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשניה". ולכן הזכיר רק את משה ועזרא ולא את שאר עושי הפרות, כי בהם מודגש ענין הנצחיות – מעשה ידי משה נצחיים (סוטה ט, א) ואפר הפרה שלו קיים לעולם (במדב"ר חוקת פי"ט, ו) ועזרא שקול כמשה (סנהדרין כא, ב).

(לקוטי שיחות כח, עמ' 131)

עשיית מלאכה בעת מילוי מי חטאת

יום שני א' שבט ה'תשפ"ב

הלכות פרה אדומה פרק ז, הלכה ג: הַמְמַלֵּא בְּאַחַת יָדוֹ, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ הָאַחֶרֶת, אוֹ הַמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר... שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין... שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּמִּלּוּי.

לדעת הראב"ד עשיית מלאכה בשעת מילוי המים כדי לקדש מי חטאת(לטהר מטומאת מת) פוסלת משום היסח הדעת כי "אין הוא יכול לכוין דעתו לשני דברים כאחד או לשני בני אדם כאחד... ואי אפשר בלא היסח הדעת". והוסיף: "ויש לזה שורש במסכת גיטין".

ופירש ה'כסף משנה':

כוונתו למסקנת הגמרא (גיטין נג, א) שדברי הברייתא שמי חטאת נפסלים מחמת מלאכה אמורים כאשר המלאכה לא נעשתה בגוף המים (המים הונחו בכף המאזניים והחפץ נשקל בכף הנגדית, ראה רש"י שם, ד"ה ששקל) אלא שהסיח דעתו משמירתם (אך אם המלאכה נעשתה בגוף המים, כגון שהכניס חפץ לתוך המים למדידה לפי השינוי הנעשה בגובה המים, נפסלו אף ללא היסח הדעת). ומכאן שפסילת מי חטאת נעשית על ידי היסח הדעת.

והקשה על זה: הברייתא האומרת שכאשר המלאכה לא נעשתה בגוף המים, נפסלו המים לא פירשה שזהו רק אם הסיח דעתו, ומסתימת הדברים משמע שהמים נפסלים אף ללא היסח הדעת!

ומבאר ה'חזון נחום' (פרה אדומה פ"ו מ"ב):

לדעת הראב"ד, מי חטאת נפסלים בשתי דרכים: א. היסח הדעת פוסל אף ללא עשיית מלאכה. ב. עשיית מלאכה פוסלת אף ללא היסח הדעת, כאשר "עושה מלאכה בגוף המים ובגוף האפר" (אף אם יאמר במפורש שלא הסיח דעתו), אך אם המלאכה אינה בגוף המים, הרי הם נפסלים רק אם הסיח דעתו. אמנם, בדרך כלל, כשעושה מלאכה הרי הוא מסיח דעתו אלא אם כן יאמר במפורש שלא הסיח דעתו.

ואם כן, הברייתא הפוסלת את המים כשהמלאכה לא נעשתה בגוף המים, לא אמרה במפורש שהיה היסח הדעת כי עשיית מלאכה בסתם היא בהיסח הדעת.

האם לקטן יש כוונה?

יום שלישי ב' שבט ה'תשפ"ב

הלכות פרה אדומה פרק י, הלכה ו: הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת - חוּץ מֵאִשָּׁה... וְתִינוֹק שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת; אֲבָל קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת, כָּשֵׁר לְהַזּוֹת.

ה'מנחת חינוך' (מצ' שצט, י) תמה על דברי הרמב"ם: בהלכה הבאה נאמר שהמזה צריך לכוון בשעת ההזאה לטהר את הטמא ובלא כוונה ההזאה פסולה, והרי בדברים שנדרשת בהם כוונה, כגון כתיבת גט או ספר תורה, הקטן פסול אפילו אם יש לו דעת (גיטין כב, ב), ואם כן, מדוע קטן כשר להזות?

וביאר כי יש לפרש שמדובר באופן שגדול עומד על גביו בשעת ההזאה ואומר לו לכוון, כשם שאמרו לגבי גט (גיטין שם) שאם גדול עומד על גבי הקטן ומלמדו לכתוב את הגט לשם האשה, הגט כשר.

ויש שהוסיפו כי כאשר הקטן מזה על אדם אחר, מחשבתו של זה שמזים עליו מועילה, ונמצא שלעולם יש כאן מחשבה של גדול (שהם וישפה, הובא בספר הליקוטים).

אולם בפירוש זה יש קושי שהרי דברי הרמב"ם אמורים באופן כללי, גם לגבי הזאה על כלים, ואם כן היה עליו לפרש שההזאה כשרה רק כשגדול עומד על גביו (שהם וישפה).

ויש מבארים את דברי הרמב"ם כפשוטם שקטן כשר להזאה אף כשאין גדול עומד על גביו, ומצינו שלדינים מסוימים מועילה כוונה של קטן, כפי שהביא הט"ז (או"ח סי' תס, ס"א) בשם הרשב"א שקטן בר דעת אף שלא הגיע לגיל שלוש עשרה כשר לשימור המצה לשם מצוה (נחלת ברוך סי' עא, ג).

ויש שהביאו ראיה לכך שהרי בגמרא (ר"ה כט, א) נאמר שקטן אינו יכול להוציא גדול ידי חובתו בקיום מצוה כי הקטן אינו מחויב ו"כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם", ומשמע שלולי חיסרון זה היה יכול להוציא אחר ידי חובה למרות שלשם כך נדרשת כוונה, אלא מוכח שלקטן יש כוונה.

וביאור החילוק הוא כי בכתיבת גט וכדומה הכוונה היא כדי לייעד ולייחד את החפץ למצוותו, וזאת אין בכוח מחשבת הקטן, אולם לגבי קיום מצוה או הזאה נדרשת רק כוונה שהעשייה היא לשם המצווה, ולכך כשר גם קטן שיש בו דעת (שחיטת חולין ע' צו).

מהו שיעור ההזאה?

יום רביעי ג' שבט ה'תשפ"ב

הלכות פרה אדומה פרק יב, הלכה א: אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְהִזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁנָּגַע כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה בְּכָל מָקוֹם מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ שֶׁל טָמֵא - עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה.

והקשה ה'כסף משנה' (פ"ט ה"ח):

לעיל (פ"ט ה"ח) פסק הרמב"ם "מים מקודשין שנתערב בהן מים אחר כל שהוא... הרי אלו פסולין", והיינו כדעת חכמים (זבחים פ, א) שמי ההזאה צריכים שיעור ובמים שמעורבין במים אחרים אין שיעור כי בכל הזאה חלק מהמים פסול להזאה. ואם כן, איך פסק כאן שהזאה אינה צריכה שיעור?

ותירץ בשם מהר"י קורקוס:

ההזאה עצמה אינה צריכה שיעור, אבל בכלי שטובלים בו את האזוב ומזים ממנו כן צריך שיהיה שיעור – "כדי שיטבול בו ראשי גבעולין של אזוב במים" (להלן פט"ו ה"א. ולכן אם נתערבו מים פסולים עם המים שנתקדשו, הרי הם פסולים להזאה, אבל כאשר בכלי יש שיעור, הרי אם הזו על הטמא אפילו כל שהוא עלתה לו ההזאה "כיון שאותו כל שהוא בא משיעור שלם".

וה'משנה ראשונה' (פרה פ"ט מ"א) מבאר:

לדעת חכמים שמי הזאה צריכים שיעור, יש לעיין מהו השיעור? שכן השיעור 'כדי שיטבול בו ראשי גבעולין' נאמר לגבי המים שבכלי, אבל וודאי אינו שיעור ההזאה על האדם שהרי מהמים שבכלי אפשר להזות על הרבה אנשים. ולכן צריך לומר שהוא הפחות שבשיעורים שיוכל להגיע בהזאה מרחוק, ואם באזוב יש מים כדי 'טופח על מנת להטפיח' ומתיזו על האדם, אזי בבשר האדם עצמו יהיה השיעור 'טופח' (ולא כדי להטפיח). ולדעת רבי אליעזר שהזאה אינה צריכה שיעור – לא צריך שיהיה בבשר האדם אפילו 'טופח' ודי בלחלוחית כל שהיא, ועל זה כתב הרמב"ם ש"אם נגע כל שהוא... עלתה לו ההזאה".

וכיון שבכל אופן שיעור מועט זה צריך להיות במי ההזאה, הרי אם נתערבו מים פסולים במים המקודשים ויזו על האדם את השיעור הפחות ביותר, יש לחשוש שבגלל התערובת לא יהא במים אפילו שיעור זה, ולכן מים אלה פסולים להזאה.

מהו 'מקום טמא'?

יום חמישי ד' שבט ה'תשפ"ב

הלכות פרה אדומה פרק יד, הלכה א: כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת, וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצִּדּוֹ - טָהוֹרִין; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מִטַּמֵּא מִנֵּגְבוֹ... הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי, הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר", וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר... וְכֵן כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת, וְנָתוּן עַל אֲרֻבָּה שֶׁבְּבַיִת טָמֵא - אִם הָיָה הַכְּלִי מְשֻׁלְשָׁל לַבַּיִת - נִטְמָא הָאֵפֶר.

והקשה ה'דבר אברהם' (ח"ב ס"ז סק"ז):

כלי חרס שיש בו אפר חטאת הנתון על ארובה שבבית טמא והטומאה אינה עוברת דרך הארובה כי אין בה טפח על טפח, אך אם חלק מהכלי נמצא בחלל הבית ("היה הכלי משולשל לבית"), נטמא האפר שבכלי כי הרי זה נחשב שהכלי מונח ב'מקום טומאה' (חלל הבית נטמא טומאת אוהל), כדוגמת כלי שהונח על גבי השרץ שהאפר נטמא כי הוא על גבי 'מקום טומאה'. וצריך להבין: אם הכלי המשולשל לבית נחשב כמונח ב'מקום טומאה' אף שהטומאה אינה תחת הכלי אלא מצדדיו, מדוע כלי חרס שהשרץ נגע מצדו (שבתחילת ההלכה) אינו מקבל טומאה, הרי יש להחשיב את מקום מגע השרץ כ'מקום טומאה'?

ומבאר:

א. בית טמא מוגדר כ'מקום טמא' כי כל אוירו של אוהל המת הוא 'מקום טמא' ("אוהל המת כמלוא טומאה דמי" - תוס' נזיר מד, א ד"ה בבית) וכאשר הכלי (שהיה בו אפר) מוכנס לתוך הבית, הרי הוא נמצא ב'מקום טמא', מה שאין כן כלי שנגע בו השרץ מצידו, אין כאן 'מקום טומאה', כי אמנם הטומאה מונחת שם, אך האויר עצמו אינו טמא, ולכן הכלי אינו טמא (כי כלי חרס אינו נטמא מגבו) וגם האפר אינו נטמא.

ב. יש סוג נוסף של 'מקום טמא'. כאשר הכלי הונח על גבי טומאה והטומאה נעשית בסיס לכלי (ובפרט לדעה שנחשב 'מקום טומאה' רק אם כשינטל השרץ יתנדנד הכלי על ידו. ראה מנחת ביכורים על התוספתא פרה פ"י), וזהו הדין שהביא הרמב"ם בתחילה "הניח הכלי על גבי השרץ... הרי האפר טמא", כי הוא מונח על 'מקום טמא', מה שאין כן כשהשרץ נגע בכלי בצידו, אין כאן 'מקום טמא' אלא זו נגיעת טומאה, וכיון שכלי חרס אינו נטמא מגבו, הכלי והאפר שבו טהורים.

אור נעלה אינו נותן מקום לישות

יום שישי ה' שבט ה'תשפ"ב

הלכות טומאת צרעת פרק ב, הלכה ט: סָפֵק שֵׁעֶר לְבָן קָדַם, סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה - הֲרֵי זֶה טָמֵא.

בשאלה זו, ספק האם הבהרת קדמה לשער לבן וטמא או השיער קדם לבהרת וטהור, נחלקו במתיבתא דרקיעא: "קוב"ה אמר טהור, וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא". שאלו את רבה בר נחמני בעת יציאת נשמתו, והוא הכריע כדעת הקב"ה (בבא מציעא פו, א).

ותמוה: איך שייך לומר ש'מתיבתא דרקיעא' תחלוק על הקב"ה?

תורת החסידות מאירה אור בהיר על המאורע.

מדובר בשתי דרגות אלוקיות: 'הקדוש ברוך הוא' זו דרגת האלוקות המקודשת ומובדלת מהעולם – 'סובב כל עלמין'; ואילו ב'מתיבתא דרקיעא' מאירה האלוקות שבערך העולם – 'ממלא כל עלמין'.

גם לטומאה ולטהרה יש משמעות פנימית: טומאה מבטאת הרגשת ישות, וטהרה מבטאת התבטלות מוחלטת.

וכאן התעורר דיון: מה הדין כאשר יש ספק האם ישות האדם יש בה כדי לטמאו?

'מתיבתא דרקיעא' אמרו טמא, שכן מצד האור המתלבש בעולמות יש נתינת מקום לישות; ואילו 'הקדוש ברוך הוא' אמר טהור, כי האור שלמעלה מהעולמות אינו נותן שום מקום לישות, ולכן כל עוד לא נודע בבירור שהאדם נטמא – הוא טהור.

וכיון שתורה 'לא בשמים היא', אין לפסוק שטהור מפני שהקב"ה אומר טהור. כך יובן כיצד יכל הרמב"ם לפסוק שטמא.

(לקוטי תורה תזריע, כב, ג; לקוטי שיחות, יב, עמ' 64)

דיני נשירת שער

שבת קודש ו' שבט ה'תשפ"ב

הלכות טומאת צרעת פרק ה, הלכה ח: מִי שֶׁנָּשַׁר כָּל שֵׁעָר רֹאשׁוֹ... אַף עַל פִּי שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, הוֹאִיל וְאֵבֵד כָּל שֵׁעָר רֹאשׁוֹ עַתָּה, הֲרֵי זֶה נִקְרָא 'קֵרֵחַ', אוֹ 'גִּבֵּחַ'.

להלן (פ"ו ה"א) מבואר שהראש והזקן אינם נטמאים בצרעת כל זמן שיש בהם שיער. וכאן מבאר הרמב"ם מה דינם כאשר נשרו מהם השערות.

ובענין זה נאמרו בתורה שתי פרשיות: פרשת 'נתקים' ופרשת 'קרחת' ו'גבחת': ה'נתקים' נחשבים בעצמם כנגע, היינו שעצם נשירת שערות הראש בשיעור של 'גריס' נחשב כנגע צרעת, אך קרחת וגבחת אינם נגעים בעצמם אלא שאם נקרח ראשו נטמא אותו המקום, כמו שאר הבשר אם תופיע שם בהרת מארבע המראות הטמאות המפורטים בתחילת פרק א.

ונחלקו ראשונים איזו נשירת שער נחשבת כנתק ואיזו נחשבת כקרחת וגבחת. לדעת הר"ש (נגעים פ"י, י), קרחת וגבחת אינם ראויים לחזור ולגדל שער, ואילו נשירת שער באופן העשוי לחזור ולגדול הרי היא נתק.

אך בדעת הרמב"ם אין לפרש כן, שהרי כתב בפירוש שבין אם ראוי לחזור ולגדל שער ובין אם אינו ראוי, הרי זו קרחת או גבחת.

ולשיטתו יש לבאר את החילוק בין קרחת וגבחת לנגע ע"פ דברי הראב"ד (בפירושו לתורת כהנים פ"ה), שאם נשר השער מאמצע הראש וסביבו נשארו שערות, הרי זה נתק שנחשב כנגע משום שאין זו תופעה טבעית, אך אם נשרו השערות שבצידי הראש מלפנים או מאחור ולא נשארו שערות המקיפות אותן, אין זה נתק משום שכן דרך הרבה בני אדם שמעט משערות ראשם נושרות (כסף משנה. וראה 'משנת הדעת' עמ' קמא).

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו טבת, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי ג' מכתביו והעיקר מכתבו השני ממוצש"ק פ' מקץ, בו כותב שנשאר על משמרתו משמרת הקדש בכרמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר בלי שום ספק שזה טובתו הן בגשמיות והן ברוחניות וטובת ב"ב שיחיו, ונכון יהי' לבו בטוח בהשי"ת אשר בודאי יראה זה גם בעיני בשר והשי"ת יזכהו שיהי' זה בהקדם, וידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר חסיד כדבעי צריך להיות חדור (דורכגעדרונגען) בהרעיון שהוא בהמתו של הקב"ה (להעיר מתניא ס"פ מ"ו ושם פי"ח) אשר במילא עליו למלאות את עניניו והוא "נתינת חלב" וכיו"ב - ומזונותיו וכל צרכיו הרי הם על בעה"ב שלו הוא ממה"מ הקב"ה.

בברכה להצלחה בכל עניניו וביחוד בעבודתו בקדש בקרוב לבן של ישראל לאביהם שבשמים.

המחכה לבשו"ט.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ט טבת־ו' שבט ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שמעלות והרחקות יתרות עשו בטהרת פרה אדומה ומה הן.

1 **א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת עָשׂוּ בְּטָהֲרַת פָּרָה אֲדֻמָּה וְהַרְחָקוֹת**
2 **גְּדוֹלוֹת הִרְחִיקוּ מִטֻּמְאַת הַמֵּת בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ; מִפְּנֵי**
3 **שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה בִּטְבוּלֵי יוֹם, חָשׁוּ שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לְזַלְזֵל**
4 **בָּהּ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁמַּפְרִישִׁין הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף אוֹתָהּ -**
5 **מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ לְלִשְׁכָּה מוּכֶנֶת בָּעֲזָרָה[2]. וּבֵית אֶבֶן**
6 **הָיְתָה נִקְרֵאת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל כֵּלֶיהָ כְּלֵי אֲבָנִים שֶׁאֵין**
7 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּבִכְלֵי הָאֶבֶן הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל**
8 **שִׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה. וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִין בּוֹ אֶחָיו**
9 **הַכֹּהֲנִים, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּטָהֲרָתוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מעלות יתירות עשו בטהרת פרה אדומה, והרחקות גדולות הרחיקו מטומאת המת בכל מעשיה, מפני שהיא כשירה בטבולי יום, חשו שמא יבואו לזלזל בה כו'".

וממשיך: "הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש, לפיכך היו בית־דין בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ עוסק בה, כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם, לא מן הקבלה".

וצריך להבין: מצד אחד נזהרים מאוד שמא יבואו לזלזל בפרה אדומה ו"מעלות יתרות" ו"הרחקות גדולות" עשו בה, ומצד שני מטמאין את הכהן כדי שדווקא טבול יום יעסוק בה כדי לבטל דברי הצדוקים, ואין חוששים לזלזול בפרה אדומה ש'טבול יום' יעסוק בה, הגם שעדיין לא העריב שמשו.

והביאור בזה: כאשר קובעים את דרגת קדושתו האמיתית של עניין מסוים, ואומרים שקדושתו קלה מעניין אחר, אין בזה זלזול כלל, כגון הדינים השונים בשעיר המשתלח, הן באופן שילוחו שהיו "מתלשים בשערו ואומרים לו טול וצא, טול וצא כו'". והן בנוגע לעשייתו שהיה "דוחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד", או בקדשי הבית שהן קלים מקדשי המזבח שאין לפדותן וכו', כי אלו הדינים המיוחדים לכל דבר ודבר, ולכן אין לחשוש שמא יבואו לזלזל בהם. אבל זה שפרה אדומה מותרת בטבול יום עלול להביא לידי זלזול, כי יבואו לומר שאין צריכים להיות זריזין בטהרתה, וכשם שמותר בטבול יום כך מותר בלא טבילה כלל, ומשום זה עשו "מעלות יתירות" לפרה אדומה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ה)

2) במשנה שם כתוב: "שעל פני הבירה" ורבי יוחנן (ביומא שם) אומר שבירה הוא מקום בהר הבית ולמה כותב רבינו כאן ללשכה מוכנת בעזרה? ונראה, שהלשכות שלא נתקדשו בקדושת המקדש, אף על פי שהן בשטח העזרה, בכלל "בירה" הן, ולשכה זו לא נתקדשה.

10 **ב. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם שְׂרֵפַת הַפָּרָה מַפְרִישִׁין כֹּהֵן**
11 **הַשּׂוֹרֵף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ, כְּשֵׁם שֶׁמַּפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל**
12 **לַעֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[3].**
13 **וְכֵן מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִשְׁתּוֹ, שֶׁמָּא תִּמָּצֵא נִדָּה וְיִהְיֶה**
14 **טָמֵא שִׁבְעַת יָמִים[4].**

3) במסכת יומא ב, א. דרשו מצות הפרשה מן המקרא. ודעת רבינו, שאין זאת דרשה גמורה אלא הדין מקובל ממשה רבינו והסמיכוהו על המקרא. 4) "בועל נידה - כנידה".

15 **ג. הַלִּשְׁכָּה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בָּהּ כָּל שִׁבְעָה צְפוֹנִית**
16 **מִזְּרָחִית הָיְתָה, כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ שֶׁהִיא כַּחֲטָאת**
17 **הַנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשְׁחֶטֶת בַּחוּץ[5].**

5) חוץ לבית המקדש.

18 **ד. כָּל יוֹם וָיוֹם[6] מִשִׁّבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה מַזִּין עָלָיו**
19 **מֵי חַטָּאת, שֶׁמָּא נִטְמָא לְמֵת וְהוּא לֹא יָדַע. חוּץ**
20 **מִיּוֹם רְבִיעִי לַהַפְרָשָׁה, שֶׁאֵין צָרִיךְ הַזָּאָה; לְפִי שֶׁאִי**
21 **אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לֹא שְׁלִישִׁי לְטֻמְאָתוֹ[7] וְלֹא שְׁבִיעִי[8],**
22 **שֶׁאֵין הַזָּאָה בַּשְּׁבִיעִי עוֹלָה מִשּׁוּם הַזָּאַת שְׁבִיעִי עַד**
23 **שֶׁיַּזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי מִלְּפָנֶיהָ. וּמִן הַדִּין הָיָה, שֶׁאֵין צָרִיךְ**
24 **הַזָּאָה אֶלָּא בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[9] לַהַפְרָשָׁה בִּלְבַד; וְזֶה**
25 **שֶׁמַּזִּין יוֹם אַחַר יוֹם, מַעֲלֶה יְתֵרָה עָשׂוּ בַּפָּרָה[10].**

6) פרה פרק ג משנה א. מי שנטמא במת צריך הזאת מי פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. וזה צריך הזאה בכל יום שמא הוא שלישי או שביעי. 7) שהרי לא נטמא בהיותו בלשכה בשמירה קפדנית. 8) אמנם אפשר הדבר, שרביעי להפרשה יהיה שביעי לטומאה, כגון שהופרש ביום רביעי לטומאה, אבל לעניין הזאה אין דינו כשביעי מפני שלא קיבל הזאת יום שלישי לטומאתו, כמו שמבאר רבינו. 9) ככל טמא מת שלא הקפידה תורה אלא על הזאת שביעי שתהיה ארבעה ימים אחר ההזאה הראשונה, אבל הזאה ראשונה שנתאחרה אין בכך כלום. 10) שם. והחמירו בה יותר מבעבודת יום הכיפורים, שאין מזים עליו אלא שלישי ושביעי בלבד.

26 **ה. בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁיָּחוּל**

1 רְבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת; שֶׁהַהַזָּיָה אֵינָהּ דּוֹחָה
2 שַׁבָּת, וְהָרְבִיעִי אֵין צָרִיךְ הַזָּיָה[11].

11) כמבואר בהלכה הקודמת, ואם יפרישו אותו ביום אחר נפסיד שני ימי הזאה.

3 ו. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִימֵי הַהַפְרָשָׁה שֶׁמַּזִּין עָלָיו בָּהֶן
4 מַזִּין מֵאֵפֶר פָּרָה מִן הַפָּרוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ כְּבָר[12]; וְאִם לֹא
5 הָיָה שָׁם אֶלָּא אֵפֶר פָּרָה אַחַת בִּלְבַד - מַזִּין מִמֶּנּוּ
6 עָלָיו כָּל הַשִּׁשָּׁה[13].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם לא היה שם אלא אפר פרה אחת בלבד, מזין ממנו עליו כל הששה".

הנה אמרו חז"ל "שכל הפרות בטילות, ושלך קיימת". ועניין זה מדויק בלשון המשנה "לא מצאו משבע, עושין משש, מחמש, מארבע, משלוש, משתים ומאחת, ומי עשאן: הראשונה עשה משה כו'" היינו שאפר פרתו של משה קיים לעד.

(על־פי לקו"ש חל"ג עמוד 127 והערה 3)

12) מימות משה ואילך, שליש מאפר כל פרה שנשרפה היה שמור בבית המקדש בחיל (שם משנה י"א). 13) כל ששת הימים. במשנה אמרו: "ומזין עליו וכו' מכל חטאות שהיו שם", ומפרש שם רבינו שכל יום היו מזים עליו אפר פרה אחרת, ויש מפרשים שכל יום ויום היו מזים מכל החטאות. ורבינו כאן - לשיטתו בפירושו.

7 ז. כְּשֶׁמַּזִּין עָלָיו בִּימֵי הַהַפְרָשָׁה, אֵין מַזֶּה עָלָיו אֶלָּא
8 אָדָם שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם, שֶׁהַמַּזֶּה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה
9 טָהוֹר. וְאִם תֹּאמַר: יַזֶּה עָלָיו אִישׁ שֶׁנִּטְמָא וְהֻזֶּה
10 עָלָיו? שֶׁמָּא זֶה שֶׁהֻזֶּה עָלָיו לֹא הָיָה טָהוֹר[14] מִטֻּמְאַת
11 מֵת. וְכֵן הַכֵּלִים שֶׁמְּמַלְּאִין בָּהֶן וּמְקַדְּשִׁין לְהַזּוֹת עַל
12 הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף - כֵּלָם כְּלֵי אֲבָנִים הָיוּ שֶׁאֵין מְקַבְּלִין
13 טֻמְאָה. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת הֵן שֶׁעָשׂוּ
14 בָּהּ. וְכִיצַד יִמָּצֵא אִישׁ שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם?
15 חֲצֵרוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּנוּיוֹת עַל גַּבֵּי הַסֶּלַע,
16 וְתַחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[15]. וּמְבִיאִין הָיוּ
17 נָשִׁים עֲבָרוֹת וְיוֹלְדוֹת שָׁם וּמְגַדְּלוֹת שָׁם אֶת בְּנֵיהֶם[16].
18 וּכְשֶׁיִּרְצוּ לְהַזּוֹת עַל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף, מְבִיאִין שְׁוָרִים,
19 מִפְּנֵי שֶׁכְּרֵסֵיהֶן נְפוּחוֹת[17], וּמַנִּיחִים עַל גַּבֵּיהֶן
20 דְּלָתוֹת[18], וְיוֹשְׁבִין הַתִּינוֹקוֹת עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת, כְּדֵי
21 שֶׁיִּהְיֶה הָאֹהֶל[19] מַבְדִּיל בֵּינָם לְבֵין הָאָרֶץ, מִפְּנֵי קֶבֶר
22 הַתְּהוֹם, וְכוֹסוֹת שֶׁל אֶבֶן בְּיָדָם וְהוֹלְכִין לַשִּׁילוֹחַ[20].
23 הִגִּיעוּ לַשִּׁילוֹחַ, יוֹרְדִין שָׁם וּמְמַלְּאִין[21]. שֶׁאֵין לָחוּשׁ
24 שָׁם מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִקְבֹּר
25 בִּנְהָרוֹת. וְעוֹלִין וְיוֹשְׁבִין עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת וְהוֹלְכִין
26 עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, יוֹרְדִין
27 וּמְהַלְּכִין עַל רַגְלֵיהֶן. מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַר הַבַּיִת וְהָעֲזָרוֹת
28 - תַּחְתֵּיהֶן הָיָה חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם. וּמְהַלְּכִין
29 עַד פֶּתַח הָעֲזָרָה[22]. וּבְפֶתַח הָעֲזָרָה הָיָה קַלְל שֶׁל
30 אֵפֶר, נוֹטְלִין הָאֵפֶר וְנוֹתְנִין בַּמַּיִם שֶׁבַּכּוֹסוֹת וּמַזִּין
31 עַל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף. וּמַטְבִּילִין הָיוּ הַתִּינוֹקוֹת
32 שֶׁמְּמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין וּמַזִּין עַל הַשּׁוֹרֵף, אַף עַל פִּי
33 שֶׁהֵן טְהוֹרִין מִטֻּמְאַת הַמֵּת, שֶׁמָּא נִטְמְאוּ בְּטֻמְאָה
34 אַחֶרֶת.

14) והתורה אמרה (במדבר יט, יט): והזה הטהור על הטמא. 15) שמא יש קבר בעומק רב עד התהום ואי אפשר להגיע שם ולבדוק, וקבר שעפר על גביו אפילו אלף אמה אינו חוצץ בפני הטומאה והיא בוקעת ועולה ומטמאה כל מה שכנגדה, ואם יש למעלה מן הקבר מקום חלול טפח על טפח בגובה טפח הוא מפסיק ואין הטומאה עוברת. 16) בתוספתא שם פרק ג הלכה ב: "עד שיהיו בני שמונה", ולא יותר מזה. ופירש בברטנורא הטעם, כדי שלא יראו קרי. 17) רחבות ויפסיקו בין התינוקות היושבים על גביהם ובין הטומאה הנמצאת במקומות שעליהם לעבור. 18) שחוצצות בפני הטומאה. 19) הדלתות נעשות אוהל, שהרי הן מאהילות על הנמצא תחתיהן. 20) נהר שוטף קרוב לירושלים. 21) בסוף הלכה זו כותב רבינו, שהתינוקות מקדשים, ולכאורה זה נוגד את דבריו לקמן בפרק ו הלכה ב: "הכול כשרים למלאות המים חוץ מחרש שוטה וקטן, והכול כשרים לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן". בתוספות יום טוב עמד על סתירה זו במשנתנו וביאר מפני שכל ההזאה על הכהן העושה את הפרה היא מחמת חשש טומאה ומגזירת חכמים, לכן התירו מילוי וגם קידוש על ידי קטן. 22) עזרת נשים הסמוכה לחיל ששם שמור אפר הפרות.

35 ח. תִּינוֹק שֶׁטָּבַל לְמַלֹּאת וּלְהַזּוֹת - לֹא יְמַלֵּא בְּכֵלָיו
36 תִּינוֹק אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל. וְתִינוֹק שֶׁטָּבַל לְהַזּוֹת
37 עַל כֹּהֵן זֶה - אֵינוֹ מַזֶּה עַל כֹּהֵן אַחֵר, עַד שֶׁיִּטְבֹּל
38 לְשֵׁם מַעֲשֶׂה זֶה הַכֹּהֵן. וְכֵן כֵּלִים שֶׁטְּהֲרוּם לְחַטָּאת
39 זוֹ וּבְנֵי אָדָם שֶׁטְּהֲרוּם לְחַטָּאת זוֹ - לֹא יִתְעַסֵּק בָּהֶם
40 בְּפָרָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ לִשְׁמָהּ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ
41 מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת בַּפָּרָה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר באי זה מקום שורפים הפרה וכיצד שורפים אותה, האזוב והארז ושני התולעת אם מעכבים זה את זה, לשלשה חלקים היו חולקים אפר הפרה ומי מתקדש בכל חלק, כמה פרות נעשו משנצטוו במצוה זו ומי עשאם.

42 א. אֵין שׂוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה אֶלָּא חוּץ לְהַר הַבַּיִת[2],
43 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה. וּבְהַר
44 הַמִּשְׁחָה[3] הָיוּ שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ. וְכֶבֶשׁ[4] הָיוּ עוֹשִׂין מֵהַר
45 הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה, וְתַחְתָּיו בָּנוּי כִּפִּין כִּפִּין[5], וְכִפָּה
46 עַל כָּל שְׁתֵּי כִּפִּין[6], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי רַגְלֵי הַכִּפָּה עַל
47 גַּג[7] שְׁתֵּי כִּפִּין שֶׁתַּחְתֶּיהָ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה תַּחַת הַכֹּל
48 חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[8]. אַף מְקוֹם שֹׁרֶפְתָּהּ וּמְקוֹם
49 הַטְּבִילָה שֶׁהָיוּ בְּהַר הַמִּשְׁחָה - תַּחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי

1 קֶבֶר הַתְּהוֹם. וְהַפָּרָה וְהַשּׁוֹרֵף וְכָל הַמְסַעֲדִין
2 בִּשְׂרֵפָתָהּ יוֹצְאִין מֵהַר הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה עַל גַּבֵּי
3 כֶּבֶשׁ זֶה.

2) מפני שבהר הבית היה מקום שריפת קדשים שנפסלו (רבינו פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד), כתב כאן "חוץ להר הבית". כלומר, לא במקום השריפה שבהר הבית אלא במקום השריפה שמחוץ לחומת ירושלים (יומא סח, ב, וזבחים קה, ב). ורבינו עצמו מסיים כאן: ובהר המשחה (שהוא מחוץ לחומה) היו שורפים אותה (ובזה מסולקת תמיהת החזון־איש על רבינו, הלא פרה נשרפת חוץ לחומת ירושלים, ולמה כתב חוץ להר הבית?). 3) למזרח ירושלים. 4) כעין גשר. 5) קשתות. 6) שתי שורות עשו, אחת על גבי חבירתה, וכל כיפה עליונה עמדה על שתי כיפות של השורה התחתונה. 7) שלא כנגד הרגל. 8) כמבואר בפרק ב ה"ז גבי חצירות.

4 ב. כֵּיצַד[9] שׁוֹרְפִין אוֹתָהּ? זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מַקְדִּימִין
5 בְּרַגְלֵיהֶן לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּבֵית טְבִילָה הָיָה שָׁם. וְכֹהֵן
6 וְהַמְסַעֲדִין בִּשְׂרֵפָתָהּ וְהַפָּרָה יוֹצְאִין עַל הַכֶּבֶשׁ וּבָאִין
7 לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּמְמַּאִין אֶת הַכֹּהֵן[10], וְסוֹמְכִין[11]
8 הַזְּקֵנִים אֶת יְדֵיהֶם עַל הַכֹּהֵן[12] וְאוֹמְרִים לוֹ: טְבֹל
9 אַחַת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי[13] כֹּהֵן
10 גָּדוֹל, טְבֹל אַחַת. יָרַד וְטָבַל, וְעָלָה וְנִסְתַּפֵּג. וְעֵצִים
11 מְסֻדָּרִים הָיוּ שָׁם: אֲרָזִים, אַלּוֹנִים וּבְרוֹשִׁים, וַעֲצֵי
12 תְּאֵנָה חֲלָקָה[14]. וְעוֹשִׂין מַעֲרָכָה כְּמִין מִגְדָּל[15],
13 וּמְפַתְּחִין בָּהּ חַלּוֹנוֹת[16], כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה הָאוּר מְלַבֶּבֶת[17]
14 בָּהֶן. וּמַרְאֶה[18] הַמַּעֲרָכָה בַּמַּעֲרָב. וְכוֹפְתִין אֶת הַפָּרָה
15 בְּחֶבֶל שֶׁל מָגָג[19], וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי הַמַּעֲרָכָה,
16 רֹאשָׁהּ לְדָרוֹם וּפָנֶיהָ לְמַעֲרָב. הַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרָח
17 וּפָנָיו לְמַעֲרָב. שׁוֹחֵט בִּימִינוֹ וּמְקַבֵּל הַדָּם בִּשְׂמֹאלוֹ[20].
18 וּמַזֶּה בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ הַשְּׂמָאלִית
19 שֶׁבַע פְּעָמִים כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, עַל כָּל הַזָּאָה
20 טְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִים
21 לְהַזָּיָה, לְפִיכָךְ עַל כָּל הַזָּאָה מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל
22 פָּרָה[21]. גָּמַר מִלְּהַזּוֹת, מְקַנֵּחַ אֶת יָדָיו[22] בְּגוּפָהּ שֶׁל
23 פָּרָה וְיוֹרֵד מִן הַמַּעֲרָכָה. וְהִצִּית אֶת הָאֵשׁ בְּעֵצִים
24 קְטַנִּים וְהִכְנִיסָן תַּחַת עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה וְהִתְחִיל הָאֵשׁ
25 בָּהּ, וְהַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּרִחוּק וּמְשַׁמֵּר לָהּ עַד שֶׁיֵּצֵת הָאוּר
26 בְּרֻבָּהּ[23] וְתִקְרַע בִּטְנָהּ. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב,
27 אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח[24], וְצֶמֶר צָבוּעַ בְּתוֹלַעַת מִשְׁקַל
28 חֲמִשָּׁה סְלָעִים[25]. וְאוֹמֵר לָעוֹמְדִים שָׁם: עֵץ אֶרֶז זֶה?
29 עֵץ אֶרֶז זֶה? עֵץ אֶרֶז זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב
30 זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת
31 זֶה? שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְהֵן אוֹמְרִין
32 לוֹ: הֵין! הֵין! הֵין! שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד
33 וְאֶחָד. וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁמִּינֵי אֲרָזִים שִׁבְעָה הֵן,
34 וּמִינֵי אֵזוֹב אַרְבָּעָה, וְהַצָּבוּעַ אָדֹם - יֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין
35 אוֹתוֹ בְּפוּאָה, וְיֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּלַכָּא, וְיֵשׁ
36 שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּתוֹלַעַת. וְהַתּוֹלַעַת הִיא הַגַּרְגִּרִים
37 הָאֲדֻמִּים בְּיוֹתֵר הַדּוֹמִים לְגַרְעִינֵי הֶחָרוּבִים, וְהֵן כְּמוֹ
38 הָאוֹג, וְתוֹלַעַת כְּמוֹ יַתּוּשׁ יֵשׁ בְּכָל גַּרְגִּיר מֵהֶן.
39 וּלְפִיכָךְ מוֹדִיעַ לַכֹּל וּמְגַלֶּה לָהֶן שֶׁאִלּוּ הֵן הַמִּינִים
40 הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה. וְהָאֵזוֹב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא הָאֵזוֹב
41 שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים וּמְתַבְּלִין בּוֹ הַקְּדֵרוֹת.
42 הָאֵזוֹב וְהָאֶרֶז וְהַתּוֹלַעַת - שֶׁלְּשִׁתָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.
43 וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל שָׁנִי וּמַשְׁלִיךְ אֶל
44 תּוֹךְ בִּטְנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה.
45 וְאֵינוֹ מַשְׁלִיךְ קֹדֶם שֶׁיֵּצֵת הָאוּר בְּרֻבָּהּ וְלֹא אַחַר
46 שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר[26], וְאִם הִשְׁלִיךְ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל
47 תּוֹךְ שְׂרֵפַת - לֹא קֹדֶם שֶׁיֵּצֵת הָאוּר בְּרֻבָּהּ וְלֹא אַחַר
48 שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ שְׁלָשְׁתָּן כְּאַחַת בֵּין
49 שֶׁהִשְׁלִיךְ זֶה אַחַר זֶה, בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ לְתוֹךְ גּוּפָהּ אוֹ
50 לְתוֹךְ שְׂרֵפָתָהּ, בֵּין שֶׁנִּקְרְעָה מֵאֵלֶיהָ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ
51 בֵּין שֶׁקְּרָעָהּ בְּיָדוֹ אוֹ בִּכְלִי - כְּשֵׁרָה[27].

9) הדינים האמורים בהלכה זו, מקורם במשניות פרה פ"ג, בתוספת פרטים אחדים שיתבארו לקמן. 10) ראה למעלה פ"ב הי"ד. 11) מבאר כיצד מטמאים את הכהן, כשלא היתה אפשרות לטמאו בשרץ. 12) והזקנים לא היו טהורים לפרה. 13) תואר לאדם רום המעלה. 14) שאין בה חורים או קשרים. 15) רחב למטה וצר למעלה. 16) מקומות פתוחים. 17) מתלהבת ומתחזקת. 18) החזית, הצד שמדליקים בו את האש. 19) מין גמי. 20) ביד ולא בכלי. בספרי חוקת פיסקה קכג, אמרו: מצוותה מצוות יד ולא מצוות רגל. 21) במשנתנו כתוב: גמר מלהזות, מקנח ידו בגופה של פרה. ומפרש אביי (בזבחים צג, ב) שבין הזאה להזאה מקנח אצבעו בשפת מזרק, וכשגמר מקנח ידו בגופה של פרה. ובכסף־משנה מתפלא למה נטה רבינו מדברי אביי. ולא ירדתי לעומק תירוצו. ובזרע אברהם מתרץ, שרבינו סובר כר' נתן בספרי פיסקא קכ"ג, שאינו מחלק בין גמר ובין לא גמר. 22) גם השמאלית שקיבל בה את הדם. [ב'שיטה מקובצת' מנחות ז, ב, מביא גירסא לפי כת"י עתיקים: "בפנים" במאי מקנח, פירוש, בקרבנות הנעשים בפנים, ואומר אביי: בשפת מזרק, והשאר נמחק. ונראה שגירסא זו היתה לעיני רבינו]. 23) כר' עקיבא, בספרי חוקת פיסקא קכד. 24) נדה כו, א. 25) ביומא מב, א, אמרו: משקל "עשרה זוז" [בתקופה העתיקה שימשו המטבעות משקלות]. ובהגהה כאן מסתמך על משנה תרומות פ"י מ"ח: "עשרה זוז ביהודה, שהם חמשה סלעים בגליל". אולם כבר הקדימו רבינו עצמו בפירושו למשנתנו. ולא נתבאר למה העדיף רבינו משקל גליל על משקל יהודה, שהסלע היה ארבעה זוזים. 26) תוספתא פרה פ"ג ה"ז. 27) תוספתא שם.

52 ג. נִגְמְרָה[28] שְׂרֵפָתָהּ - חוֹבְטִין אוֹתָהּ בְּמַקְלוֹת, הִיא
53 וְכָל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה שֶׁנִּשְׂרְפָה בָּהֶן, וְכוֹבְרִין אֶת הַכֹּל
54 בִּכְבָרוֹת. וְכָל שֶׁחוֹר שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּכָּתֵשׁ וְיִהְיֶה אֵפֶר, בֵּין
55 מִבְּשָׂרָהּ בֵּין מִן הָעֵצִים - כּוֹתְשִׁין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה

28) תוספתא פרה פ"ג ה"ז.

אֵפֶר; וְשֶׁאֵין בּוֹ אֵפֶר - מַנִּיחִין אוֹתוֹ. וְכָל עֵצֶם שֶׁנִּשְׁאַר מֵעַצְמֶיהָ בְּלֹא שְׂרֵפָה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הָיָה נִכְתָּשׁ.

28) כל הלכה זו מקורה במשנה פ"ג, יא.

ד. אֵין מַכְנִיסִין כְּלוּם מֵאֶפְרָהּ לְהַנִּיחוֹ בָּעַזָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[29] הָיוּ חוֹלְקִין אֶת כָּל אֶפְרָהּ: אֶחָד נִתָּן בַּחֵיל[30], וְאֶחָד בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת. זֶה שֶׁמִּתְחַלֵּק[31] לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת - הָיוּ הַכֹּהֲנִים מְקַדְּשִׁין מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנִּתַּן בְּהַר הַמִּשְׁחָה - הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַזִּין מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנִּתַּן בַּחֵיל הָיָה מוּכָן וּמֻצְנָע; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - מְלַמֵּד שֶׁמַּצְנִיעִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן הָיוּ מַצְנִיעִין מֵאֵפֶר כָּל פָּרָה וּפָרָה שֶׁשּׂוֹרְפִין בַּחֵיל. וְתִשַּׁע פָּרוֹת[32] אֲדֻמּוֹת נַעֲשׂוּ מִשֶּׁנִּצְטַוּוּ בְּמִצְוָה זוֹ עַד שֶׁחָרַב הַבַּיִת בַּשְּׁנִיָּה. רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שְׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא, וְשֶׁבַע מֵעֶזְרָא עַד חֻרְבַּן הַבַּיִת. וְהָעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מְהֵרָה יִגָּלֶה. אָמֵן, כֵּן יְהִי רָצוֹן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וזה שנתן בחיל היה מוכן ומוצנע, שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת".

וההוראה מזה לעבודת ה': יהודי יכול להיות שקוע בעסקנות ציבורית ובהשפעה על יהודי אחר, ולשכוח מעניינו הרוחניים בעצמו, ועל־כך באה ההוראה שגם כאשר "מטהרים" יהודי אחר, צריך לזכור ולהשמר שלא יהיה עניין של טומאת מת בו עצמו שבגללו יצטרך להגיע לאפר פרה אדומה.

(על־פי לקו"ש חלק ד' עמוד 1060)

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ותשע פרות אדמות נעשו משנצטוו במצוה זו... והעשירית עושה המלך המשיח, מהרה יגלה".

וצריך להבין מדוע מציין הרמב"ם למספר הפרות שנעשו במשך כל הדורות, ומדוע ציין גם לפרה העשירית שיעשה מלך המשיח כמובדלת מכל העניינים והקרבנות של "הנשיא" שבנבואת יחזקאל, והדגיש שיעשנה מלך המשיח. ויש לומר הביאור בזה: על המילים "ויקחו אליך פרה גו'" (שנאמרו למשה דווקא), אמרו חז"ל "שכל הפרות בטילות, ושלך קיימת". ועוד אמרו "לך אני מגלה טעם פרה", "אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על חטא העגל", וביארו המפרשים את השייכות בין חטא העגל לטהרה מטומאת מת, שלולא חטא העגל לא היתה מיתה אצל בני ישראל כי היתה "חירות ממלאך המות", שהרי במתן תורה פסקה זוהמתן (מחטא עץ הדעת – גורם המיתה) וחזרה על־ידי חטא העגל.

עפ"ז תובן השייכות של פרה אדומה למשה רבינו, כי יסוד הטהרה של פרה אדומה אינו רק ביטול הטומאה בפועל אלא גם ביטול סיבת הטומאה מעיקרא, היינו ענין המיתה, ולזה צריך את הכח של משה רבינו – הנצחיות - שהרי מעשי משה נצחיים "לא מת משה.... מה להלן עומד ומשמש, אף כאן כו'". ולכן הטהרה של כל פרה ופרה צריכה לכח הטהרה שבפרה שעשה משה רבינו.

ובזה יובן גם מה שמרמז הרמב"ם בכתבו על הפרה העשירית, ששלימות הטהרה על־ידי פרה אדומה בכלל תהיה רק בפרה שתיעשה בידי מלך המשיח, שאין כפרה גמורה לחטא העגל עד לעתיד־לבוא.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ג עמוד 128)

29) שם. 30) כל שטח המקדש היה מוקף חומה (חומת הר הבית), לפנים מן החומה היתה גדר מעשה רשת ונקראת סורג, ושטח שלפנים מהסורג בצד מזרח של המקדש ברוחב עשר אמות נקרא "חיל". 31) תוספתא שם. 32) כחכמים במשנה שם פ"ג ו.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר אם שוחטים ב' פרות אדומות כאחת, ואם לא רצתה לצאת אם מוציאים אחרת עמה, פרה שנשחטה שלא לשמה או על מנת לאכול מבשרה או מקבל דמה בכלי, אם היזו (שבעה) כהנים כאחת או שלא כיוון כנגד ההיכל או חיסר אחת מהמתנות כו', הוציא הדם חוץ ממערכתה או היזה בלילה, ואם שחטה חוץ ממקום שריפתה, שרפה חוץ למערכתה או הפשיטה ואחר־כך שרף ואם חסר או פקע ממנה, אם נפסלת בלינה, ואם שרפה שלא בקידוש ידים ורגלים, והיכן מקדש, שרפה שלא בעצים, ואם מרבה לה עצים.

א. אֵין שׁוֹחֲטִין[2] שְׁתֵּי פָּרוֹת אֲדֻמּוֹת כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ.

2) 'ספרי' חוקת קכג.

ב. לֹא רָצְתָה[3] פָּרָה לָצֵאת - אֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ שְׁחֹרָה[4], שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁחֹרָה שָׁחֲטוּ; וְלֹא אֲדֻמָּה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁתַּיִם שָׁחֲטוּ.

3) פרה, פ"ג מ"ז. 4) כשפרה מתעקשת ואינה רוצה לצאת, לוקחים פרה אחרת הנשמעת למוליכה, ועמה הולכת גם המסרבת.

ג. פָּרָה[5] שֶׁנִּשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[6], אוֹ שֶׁקִּבֵּל[7] אוֹ שֶׁהִזָּהּ[8] שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[9], אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְלִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא בְּכֹהֵן אוֹ בִּמְחֻסַּר בְּגָדִים[10], אוֹ שֶׁעֲשָׂאָהּ בִּבְגְדֵי זָהָב[11] אוֹ בִּבְגְדֵי חֹל - פְּסוּלָה[12]. שְׁחָטָהּ עַל מְנָת לֶאֱכֹל מִבְּשָׂרָהּ אוֹ לִשְׁתּוֹת מִדָּמָהּ - כְּשֵׁרָה[13], לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ רֵיחַ נִיחוֹחַ[14].

5) שם פ"ד ה"א. 6) בשעת שחיטה אמר שהוא שוחטה לשם אחד הקרבנות, כגון עולה או חטאת. 7) דמה.

8) ראה פ"ג ה"ב. 9) כגון לשם פרה אדומה ולשם עולה. 10) שלא לבש כל ארבעת הבגדים. 11) של כהן גדול. 12) שלא לשמה פסולה, מפני שנקראה חטאת, שנאמר (במדבר יט, יט): "חטאת היא" וחטאת פסולה שלא לשמה. ומחוסר בגדים, בגדי זהב ובגדי חול, למדנו גם כן ב'ספרי' שם פיסקה קכד מפסוק זה, אולם רבינו בפירושו למשנה כותב שכל זה למדנו ב'גזירה־שוה' מעבודת יום הכיפורים. 13) שם מ"ג. ויש גורסים שם "פסולה". 14) כלומר, שדמה ובשרה אינם קרבים לגבי מזבח. (תמהו רבים, שהרי גם בקרבנות שנאמר בהם "ריח ניחוח" אין מחשבה כזו פוסלת לדעת חכמים – שהלכה כמותם – במשנה זבחים לה, א. ונראה שרבינו מוסיף נימוק זה שכוחו יפה גם לפי דעת רבי אליעזר במשנה שם, שמחשבה כזו פוסלת בקרבנות).

1 **ד. קִבֵּל דָּמָהּ בִּכְלִי - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח אֶלְעָזָר**
2 **הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ - מִצְוָתָהּ מִצַּוַּאת יָד וְלֹא מִצַּוַּאת**
3 **כְּלִי[15].**

15) 'ספרי' שם, פיסקה קכג.

4 **ה. הִזָּה בִּכְלִי[16] אֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶן - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה.**
5 **הִזָּה אַחַת מֵהֶן בִּשְׂמֹאלוֹ - פְּסוּלָה. הִזּוּ שִׁבְעָה**
6 **כֹּהֲנִים[17] הַזָּיָתָן כְּאֶחָד[18] - הַזָּיָתָן פְּסוּלָה; זֶה אַחַר זֶה**
7 **- כְּשֵׁרָה[19]. הִזָּה וְלֹא כִּוֵּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה[20];**
8 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד - עַד שֶׁיְּכַוֵּן כְּנֶגֶד**
9 **הַהֵיכָל וְיִהְיֶה רוֹאֶהוּ[21]. וְכֵן אִם שְׁחָטָהּ אוֹ שְׂרָפָהּ**
10 **שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ**
11 **לְפָנָיו[22].**

16) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 17) כל אחד הזה הזאה אחת. 18) בבת אחת. 19) שם. 20) פרה פ"ד מ"ב. 21) הכהן יראה את ההיכל בשעה שהוא מזה. 22) לא נתבאר כיצד נלמד ממקרא זה שצריך לשחוט ולשרוף כנגד ההיכל (בגמרא זבחים קיג, א - למדו דינים אלה מהיקש מן הזאה).

12 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] שֶׁהִזָּה אוֹ שָׂרַף אוֹ שָׁחַט**
13 **כְּנֶגֶד הַדָּרוֹם אוֹ כְּנֶגֶד צָפוֹן אוֹ שֶׁהָיָה אֲחוֹרָיו**
14 **לַמִּקְדָּשׁ; אֲבָל אִם עָמַד בֵּין מִזְרָח וּמַעֲרָב וּפָנָיו כְּנֶגֶד**
15 **הַהֵיכָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּוֵּן כְּנֶגֶד [הַהֵיכָל] בְּדִקְדּוּק**
16 **- כְּשֵׁרָה[24].**

23) שלא כנגד ההיכל, פסולה. 24) כרבא, מנחות כח, א - בפירושה של הברייתא, וכן מתפרשת לדעתו גם משנתנו (פ"ד, ג).

17 **ז. חִסֵּר[25] אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת - פְּסוּלָה. טָבַל שְׁתַּיִם**
18 **וְהִזָּה אַחַת - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. טָבַל אַחַת וְהִזָּה שְׁתַּיִם,**
19 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִשֵּׁב הַזָּאָה שְׁנִיָּה אֶלָּא טָבַל וְהִזָּה**
20 **אַחֶרֶת - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[26]. כֵּיצַד? טָבַל אֶצְבָּעוֹ טְבִילָה**
21 **שִׁשִּׁית וְהִזָּה שִׁשִּׁית וּשְׁבִיעִית[27], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר**
22 **וְטָבַל אֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה שְׁבִיעִית - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. הִזָּה**
23 **מִטְּבִילָה שְׁבִיעִית [שְׁבִיעִית] וּשְׁמִינִית, אֲפִלּוּ חָזַר**
24 **וְטָבַל טְבִילָה שְׁמִינִית וְהִזָּה שְׁמִינִית - כְּשֵׁרָה; שֶׁכֹּל**
25 **שֶׁמּוֹסִיף עַל הַשֶּׁבַע אֵינוֹ כְּלוּם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה זֶה**
26 **שֶׁהוֹסִיף כֹּהֵן אַחֵר; אֲבָל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ אִם**
27 **הוֹסִיף - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ**
28 **בִּשְׁעַת שְׂרֵפָתָהּ.**

25) משנה, מנחות כז, א: "שבע הזאות שבפרה מעכבות זו את זו". ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד, למדו מן הכתוב (במדבר יט, י) "חטאת היא" שאם שינה אחד מכל מעשיה, פסולה. ובגמרא שם מנמק רבא, משום שכתוב בפרה (שם): "חוקת עולם", וכל מקום שנאמר בו לשון חוקה – מעכב. 26) תוספתא, פרה פ"ד, ה"א. ב'קרית ספר' להמבי"ט מנמק, מפני שהתורה קבעה טבילה אחת לכל הזאה ולא שתי טבילות. ודעתו, שבכל הדינים האמורים כאן נפסלה הפרה ולא אותה ההזאה בלבד, והטעם מפני שעשה פעולה שלא לצורך הזאה כשירה. 27) במשנה, שם: "הזה מששית שביעית". ומפרש רבינו, מטבילה ששית הזה גם את השביעית בלי טבילת אצבע בינתיים, והתורה אמרה טבילה לכל הזאה. כל שינוי במעשה פרה מעכב (פוסל אפילו בדיעבד). ראה למעלה הערה כד. במשנתנו מפרש רבינו: ואף־על־פי שהוא שב אחר זה וטבל טבילה שביעית, והזה ממנה הזאה שביעית, הנה זה לא יספיק לפי שהוא כבר פסלה.

29 **ח. הוֹצִיא[28] אֶת הַדָּם חוּץ מִמַּעֲרַכְתָּהּ וְהִזָּהּ[29] -**
30 **פְּסוּלָה[30].**

28) תוספתא, שם פ"ג ה"ו. 29) חוץ למערכתה. 30) הפרה נפסלה. ולכתחילה לא יחזיר את הדם לשטח מערכתה על מנת להזות, אבל אם החזיר את הדם למערכתה והזה – כשירה. (בתוספתא זו ישנן כמה גירסאות, וקשה לקבוע את גירסת רבינו).

31 **ט. הִזָּהּ[31] מִדָּמָהּ בַּלַּיְלָה, אֲפִלּוּ הִזָּה שֵׁשׁ הַזָּיוֹת בַּיּוֹם**
32 **וְאַחַת בַּלַּיְלָה - פְּסוּלָה[32].**

31) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 32) כמו בקרבנות, שהתורה קראה לפרה 'חטאת' (במדבר, שם).

33 **י. שְׁחָטָהּ[33] חוּץ מִמְּקוֹם שְׂרֵפָתָהּ, אֲפִלּוּ שְׁחָטָהּ**
34 **לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[34] - פְּסוּלָה.**

33) זבחים קיב, א. 34) חומת ירושלים. בגמרא שם קיג, א - אמרו, שאפשר להעלות על הדעת, שאם הקריב את הפרה למקום מקודש יותר – היא כשירה.

35 **יא. שְׂרָפָהּ[35] חוּץ מִמַּעֲרַכָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עָלֶיהָ, אוֹ**
36 **שֶׁחִלְּקָהּ לִשְׁנַיִם וּשְׂרָפָהּ בִּשְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת, אוֹ שֶׁשָּׂרַף**
37 **שְׁתַּיִם בְּמַעֲרָכָה אַחַת - פְּסוּלָה[36]. וְאִם אַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית**
38 **אֵפֶר מֵבִיא אַחֶרֶת - שׂוֹרֵף עַל גַּבָּהּ[37] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.**

35) פרה פ"ד מ"ב. שם שנינו: "שרפה חוץ מגיתה". ודעת רבינו שגת ומערכה היינו הך (כסף־משנה), ובפירושו למשנה זבחים קיב, א - מפרש: "עצים מסודרים כעין גת

במקום ששוחטים אותה בהר המשחה". ונראה שמדובר כששרפה שלא כנגד פתח ההיכל, ופסק כרבי יוחנן (שם קיג, א). וכן פירש הברטנורא במשנתנו. (ויש מפרשים, שאפילו נגד פתח ההיכל – פסולה, מפני שצריך לשורפה במקום שחיטתה. על דעתם יתפרש שינוי לשון רבינו מלשון המשנה שבא להשמיענו ש"חוץ מגיתה" שאמרו, הוא לאו דווקא, אלא אפילו חוץ ממערכתה – פסולה). 36) כמו בשחיטה, למעלה ה"א, מפני שנאמר "אותה" ודרשו: אותה – לבדה. 37) על גבי הראשונה. תוספתא, שם פ"ד ה"ה.

1 **יב. הִפְשִׁיטָהּ וְנִתְּחָהּ[38] וְאַחַר כָּךְ שָׂרַף כֻּלָּהּ -**
2 **כְּשֵׁרָה[39]; וְאִם חִסֵּר מִמֶּנָּה כְּלוּם, אֲפִלּוּ מִפְּרִשָׁהּ[40] -**
3 **פְּסוּלָה[41]. פָּקַע[42] מֵעוֹרָהּ אוֹ מִבְּשָׂרָהּ, אֲפִלּוּ מִשְּׁעָרָהּ,**
4 **כְּזַיִת - יַחֲזִיר[43]; וְאִם לֹא הֶחֱזִיר - פְּסוּלָה. פָּקַע חוּץ**
5 **לְמַעֲרַכְתָּהּ - מַרְבֶּה עָלָיו וְשׁוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ. פָּקַע**
6 **מִקַּרְנֶיהָ, מִטְּלָפֶיהָ אוֹ מִפְּרִשָׁהּ - אֵינוֹ צָרִיךְ**
7 **לְהַחֲזִיר[44].**

38) שם מ"ג. 39) לכתחילה צריך לשרפה כשהיא שלימה (חולין יא, א) אבל בדיעבד לא נפסלה אם נותחה לפני שריפתה. 40) האוכל המעוכל שבמעיה. 41) כתוב בתורה (שם יט, ה): "את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף". 42) תוספתא, פרה פ"ג ה"ז. 43) בתוספתא שנינו: "פקע מעורה משערה ומבשרה חוץ לגיתה יחזיר, ואם לא החזיר פסול, חוץ ממערכתה הרי זה מרבה עליו ושורפו במקומו". כאן על־כרחנו עלינו לפרש שגת היא חפירה בקרקע, ובה מסדרים מערכת עצים לשרוף עליה את הפרה, והמערכה אינה ממלאה את כל החפירה. ואם פקע ונפל חוץ לגת צריך להחזיר ואם לא החזיר פסול, אבל אם פקע ונפל בתוך הגת רחוק מן המערכה מרבה עצים ומרחיב את המערכה עד מקומו ושורפו במקום שנפל. וכן יש להבין גם דברי רבינו כאן. 44) תוספתא, שם.

8 **יג. הַפָּרָה[45] אֵינָהּ נִפְסֶלֶת בְּלִינָה. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁחֲטָה**
9 **הַיּוֹם וְהִזָּה דָּמָהּ כְּהִלְכָתוֹ וְנִשְׂרְפָה לְמָחָר - כְּשֵׁרָה.**

45) תוספתא, שם פ"ד ה"א.

10 **יד. שְׂרָפָהּ[46] אוֹנֵן[47] אוֹ מְחֻסַּר כַּפָּרָה[48] - כְּשֵׁרָה[49].**

46) זבחים יז, ב. 47) אבל ביום מיתת קרוביו (רבינו בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ט). ויש אומרים שלפני הקבורה בלבד נקרא אונן. בפ"ב מהל' אבל ה"א, מונה רבינו את הקרובים שאוננים על מיתתם. 48) מצורע, זב וזבה ויולדת מביאים קרבנות אחרי שטבלו והעריב שמשם, ולפני הקרבתם נקראים "מחוסרי כיפורים", 49) ואף־על־פי שהם פסולים בקרבנות, והתורה קראה לפרה – חטאת. והטעם, לפי שאמרה תורה טבול יום כשר בפרה (למעלה פ"א הי"ג) יש ללמוד מזה קל־וחומר להכשיר אונן ומחוסר כיפורים, שטומאתם קלה מטומאת טבול־יום ('תוספות' שם ד"ה שרפה).

11 **טו. שְׂרָפָהּ[50] שֶׁלֹּא בְּקִדּוּשׁ[51] יָדַיִם וְרַגְלַיִם - פְּסוּלָה,**
12 **מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ כְּעֵין עֲבוֹדָה[52]. וְהֵיכָן מְקַדֵּשׁ[53] יָדָיו**
13 **וְרַגְלָיו? בִּכְלִי שָׁרֵת[54] בִּפְנִים[55]. וְאִם קִדֵּשׁ בַּחוּץ**
14 **וּמִכְּלִי חֹל, אֲפִלּוּ בִּמְקִידָה[56] שֶׁל חֶרֶס - כָּשֵׁר, הוֹאִיל**
15 **וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בַּחוּץ. וְכֵן כְּשֶׁמַּטְבִּילִין אֶת הַכֹּהֵן**
16 **הַשּׁוֹרֵף אַחַר שֶׁמְּטַמְּאִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57] - אֵינוֹ**
17 **צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ[58], הוֹאִיל וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בִּטְבוּלֵי**
18 **יוֹם[59].**

50) פרה פ"ד מ"א. 51) כהן מחויב לרחוץ ידיו ורגליו לפני שהוא מתחיל בעבודה, ורחיצה זו נקראת "קידוש". 52) עבודת קרבנות. 53) זבחים ב, ב. 54) כלי שנתקדש לצרכי המקדש. 55) בעזרה. 56) כוס קטנה. (בסוף מס' שבת, מפרש רבינו: לוח קטן. מובן שכאן אין לפרש כך). 57) למעלה פ"ג ה"ב. 58) כהן שנטמא וטבל, צריך לקדש. 59) שם כ, א.

19 **טז. שְׂרָפָהּ[60] שֶׁלֹּא בְּעֵצִים[61] אוֹ בְּכָל עֵצִים[62], אֲפִלּוּ**
20 **בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא[63] - כְּשֵׁרָה. וּמִצְוָתָהּ[64] שֶׁלֹּא יְמַעֵט**
21 **לָהּ עֵצִים מִן הָרָאוּי לָהּ, אֲבָל מַרְבֶּה הוּא לָהּ חֲבִילֵי**
22 **אֵזוֹב[65] וְאֵזוֹב יָוָן בִּזְמַן שְׂרָפָה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת אֶת**
23 **הָאֵפֶר. וְיֵשׁ לוֹ[66] לְהַרְבּוֹת עֵצִים בִּשְׂרֵפָתָהּ עַד**
24 **שֶׁתַּעֲשֶׂה אֵפֶר; אֲבָל מִשֶּׁתַּעֲשֶׂה אֵפֶר, אִם הוֹסִיף בָּהּ**
25 **אֲפִלּוּ עֵץ אֶחָד - הֲרֵי זֶה כִּמְעָרֵב אֵפֶר מִקְלָה[67] בְּאֵפֶר**
26 **הַפָּרָה.**

60) פרה פ"ד מ"ג. 61) אלא הצית את גוף הפרה. 62) בכל עצים שהם, אפילו לא מסוגים שנמנו למעלה (פ"ג ה"ב). 63) בהל' שבת תחילת פ"ג, מפרש רבינו: "זבל שדות", ונראה שהתכוון למה שנשאר בקרקע אחר קצירת התבואה. 64) שם מ"ד. 65) בתוספתא, פרה פ"ד ה"ו: "לעולם מרבה לה עצים. אמר רבי יהודה, אף כשהיו מרבין לה לא היו מרבין אלא חבילי אזוב מפני שאפרו יפה ומרובה". ודעת רבינו שרבי יהודה אינו חולק על תנא־קמא אלא מפרש דבריו, ולפיכך פסק כמותו (כסף־משנה). 66) כלומר, מותר לו עד שתיעשה אפר. 67) אפר מעצים שנשרפו לצרכי חולין.

27 **יז. כָּל מַעֲשֵׂה הַפָּרָה[68] מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף אֵינוֹ אֶלָּא**
28 **בַּיּוֹם, וּבִזְכְרֵי כְּהֻנָּה[69], וְהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ[70], עַד**
29 **שֶׁתַּעֲשֶׂה אֵפֶר. אֲבָל מִשֶּׁתַּעֲשֶׂה אֵפֶר[71], אִם כִּנֵּס**
30 **אֶפְרָהּ בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁכִּנְסָתוּ אִשָּׁה אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה**
31 **אַחֶרֶת בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[72]. וּמִנַּיִן**
32 **שֶׁאַסִּיפַת הָאֵפֶר בְּכָל אָדָם[73] מִיִּשְׂרָאֵל חוּץ מֵחֵרֵשׁ**
33 **שׁוֹטֶה וְקָטָן[74]? שֶׁנֶּאֱמַר[75]: וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר.**
34 **מִכְּלָל[76] שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה כֹּהֵן. וּכְאִלּוּ אָמַר: אָדָם[77]**
35 **טָהוֹר, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וּמִנַּיִן שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת**
36 **בָּהּ?[78] שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ[79]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**
37 **לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁאִם נִתְעַסֵּק**
38 **בְּדָבָר אַחֵר בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתָהּ - פְּסָלָהּ. וְנֶאֱמַר:**
39 **וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו - שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו בָּהּ. לְלַמֵּד,**
40 **שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה**
41 **אֵפֶר. וְכָל הָעוֹסֵק בִּשְׂרֵפָתָהּ וְעָשָׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת**
42 **- פְּסָלָהּ, עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אֵפֶר.**

68) שם פ"ד מ"ד. 69) משמע שגם שחיטה טעונה כהן, אולם בפ"א מהל' פסולי המוקדשין פסק בפירוש שכשירה בזר. ראה סוף הלכה זו. 70) אם המתעסק בה עשה אז איזו מלאכה שהיא אינה לצורך שריפתה – הפרה פסולה. 71) תוספתא, שם פ"ד ה"ו. 72) במסכת יומא מב, ב. ומג, א - דרשו זה מהמקרא. 73) בין איש ובין אשה. 74) התורה אמרה "והניח", ודרשו חכמים (שם מג, א) מי שיש בו דעה להניח, ואלה אין בהן דעת. 75) נימוק להכשיר בכל אדם. 76) מזה שאמר "איש" ולא "כהן", יוצא ברור שגם זר (לא כהן) כשר. 77) שאם עשה מלאכה אחרת בשעה שהיה עוסק במעשה פרה – נפסלה. 78) כלומר, המילה איש אינה מוציאה את האשה, ופירושה – אדם. בגמרא שם אמרו: "איש" להכשיר את הזר, "טהור" להכשיר את האשה. פירוש: כתוב בתורה (במדבר יט, ט) "ואסף איש טהור את אפר הפרה", המילה "איש" מלמדת שאיסוף אינו צריך כהן, והמילה "טהור" שהיא מיותרת, שהרי נאמר בה (שם, יט) "חטאת היא" וטמא פסול למעשה חטאת, באה ללמד שעל טהרה בלבד הקפידה תורה, אבל לא על המין. 79) שם מב, א - נאמרה דרשה זו לדעת רב, ששחיטת פרה צריכה כהן, אבל לדעת שמואל למדו ממקרא זה ששחיטתה כשירה בזר, ופסול מלאכה נלמד מהכתוב (שם, ה) ושרף את הפרה לעיניו. ותמוה הדבר, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרה כשרה בזר, וכיצד למד ממקרא זה פסול מלאכה? (ונראה לומר בדעת רבינו, שאפשר לדרוש שתי הדרשות מהפסוק הזה, ולפיכך דקדק רבינו והביא כאן רק את קטע הפסוק "ושחט אותה", שממנו לומדים פסול מלאכה, ומן "לפניו" למדנו, שזר שוחט ואלעזר רואה, כשמואל. נראית לו לרבינו סברת רב, שצריכים לימוד מיוחד להיסח הדעת (פסול מלאכה) בשחיטה וכן גם בשריפה, אבל להלכה פסק כשמואל ששחיטה בזר כשירה, ואין בכך כל סתירה. עי' בגמרא שם).

1 **יח. שָׁחַט[80] אֶת הַפָּרָה וְנִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת עִמָּהּ[81]**
2 **אוֹ נֶחְתְּכָה דְּלַעַת עִמָּהּ - כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן[82]**
3 **לִמְלָאכָה; אַף עַל פִּי שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עִמָּהּ**
4 **כְּשֵׁרָה לַאֲכִילָה[83], שֶׁאֵין שְׁחִיטַת הַחֵלִין צְרִיכָה כַּוָּנָה.**
5 **אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לַחְתּוֹךְ הַדְּלַעַת[84] וְנֶחְתְּכָה בִּשְׁעַת**
6 **שְׁחִיטָה - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה עִמָּהּ מְלָאכָה.**

80) חולין לב, א. 81) שלא בכוונה, כגון ששחט בסכין ארוכה. 82) עשיית מלאכה פוסלת מפני שמסיח דעתו מן הפרה, ומובן שמלאכה בלי כוונה אין בה היסח הדעת. 83) לפי הגירסה שלפנינו בדברי רבא שם, תלויים שני הדינים זה בזה, אם שחיטת בהמת חולין אינה צריכה כוונה – הפרה פסולה, מהדרשה "ושחט אותה" ולא אותה ואת חבירתה, ואם שחיטת בהמת החולין פסולה – הפרה כשירה, ומתפלא ה'כסף משנה' על רבינו כאן שמכשיר שתיהן (פתגם תלמודי אומר: "מזכי שטרא לבי תרי"), ולא מצא דרך אחרת אלא לשנות את הגירסא בדברי רבא. עיי"ש. 84) וכל־שכן אם נתכוון לשחוט בהמה אחרת.

יום שני א' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שכל העוסקים בפרה מתחלה ועד סוף מטמאים בגדים, אם אחר שיפרוש ממטמאיו מטמא בגדים, והפרה עצמה אם מטמאה, המתעסק בה אחר שהכניסו אפרה, כל הנשרפים מטמאים עד שייעשו אפר, ובאיזה מקום הוא שורף, מאימתי מטמאים בגדים הנושאים פרים ושעירים הנשרפים.

7 **א. כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מְטַמְּאִין**
8 **בְּגָדִים כָּל זְמַן עֲשִׂיָּתָן. שֶׁנֶּאֱמַר בַּשּׁוֹחֵט וּמַשְׁלִיךְ עֵץ**
9 **אֶרֶז: וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ; וְנֶאֱמַר בַּשּׂוֹרֵף:**
10 **וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו; וְנֶאֱמַר: וְכִבֵּס הָאֹסֵף אֶת**
11 **אֵפֶר הַפָּרָה. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד**
12 **סוֹף מְטַמְּאִים בְּגָדִים וּטְעוּנִין טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ**
13 **דִּין תּוֹרָה. אֲבָל הַמְשַׁמְּרָהּ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָהּ מְטַמֵּא**
14 **בְּגָדִים מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָזִיז בָּהּ אֵיבָר[2].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים כל זמן עשייתן.... וטעונין טבילה והערב שמש דין תורה".

וצריך להבין בדברי חז"ל בדברי אומות העולם שמונין את ישראל על מצוה זו: איך יתכן שפרה אדומה תטהר את הטמאין ותטמא את הטהורים. והביאור בזה על־פי הסיפור הידוע שהיה אצל אדמו"ר האמצעי שמסקנתו שכדי לתת לאדם את התיקון וסדר התשובה הראויים לו, צריך למצוא בעצמו עניין דומה בדקות דדקות. ועוד, גם מצבו של הזולת צריך שיהיה נוגע לו, כידוע פתגם אדמו"ר הריי"ץ על הפסוק מהמגילה "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו", שצריך להרגיש כאילו העניין של חברו קרה לו עצמו.

כך גם בטהרת פרה אדומה, צריך המטהר שתהיה לו שייכות מסוימת למצב של היפך הטהרה, כדי שיוכל לטהר את חברו.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן זז)

2) לצורך שריפתה ודינו יהיה כעסוק בפרה.

15 **ב. כָּל מָקוֹם[3] שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה בְּטֻמְאוֹת 'יְכַבֵּס בְּגָדָיו'**
16 **- לֹא בָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו בִּלְבַד הֵם**
17 **טְמֵאִים; אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁכָּל בֶּגֶד אוֹ כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ**
18 **הַטָּמֵא הַזֶּה בִּשְׁעַת חִבּוּרוֹ בִּמְטַמְּאָיו - הֲרֵי הֵן**
19 **טְמֵאִים. אֲבָל אַחַר שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו אֵינוֹ מְטַמֵּא**
20 **בְּגָדִים. כֵּיצַד? הַנּוֹשֵׂא אֶת הַנְּבֵלָה - אֶחָד בֶּגֶד שֶׁעָלָיו**
21 **אוֹ כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּא נוֹשְׂאָהּ הֲרֵי הֵן**
22 **טְמֵאִין, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן זֶה הַנּוֹשֵׂא הֲרֵי**
23 **הוּא רִאשׁוֹן. פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו וְהִשְׁלִיךְ אֶת הַנְּבֵלָה -**
24 **הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן כְּמוֹת שֶׁהָיָה, וְאִם יִגַּע בִּכְלִי אוֹ בֶּגֶד**
25 **- אֵינוֹ מְטַמֵּא אוֹתוֹ, שֶׁאֵין וְלַד טֻמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים,**

כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּנְבֵלָה. וְכֵן כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה, אִם נָגַע בְּבֶגֶד אוֹ בִּכְלִי בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה אוֹ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָה - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין. אֲבָל אַחַר שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמַּעֲשֶׂיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא טָבַל, אִם נָגַע בִּכְלִי - אֵינוֹ מְטַמְּאוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וַלַד הַטֻּמְאָה[4]. וְהַפָּרָה עַצְמָהּ אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים[5] שֶׁנָּגְעוּ בּוֹ, אֶלָּא הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ בִּלְבַד הוּא הַטָּמֵא וְטָעוּן טְבִילָה וּמְטַמֵּא בְּגָדִים כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֵק בָּהּ.

3) תורת כהנים שמיני פרק ו פרשתא ו: "מנין לעשות שאר כלים כבגדים? תלמוד לומר וטמא". 4) ראשון לטומאה. אדם וכלים הנוגעים באב הטומאה נעשים ולד הטומאה. 5) והוא הדין שאינה מטמאה אוכלים, אלא שכאן המדובר בטומאת אדם וכלים בלבד וסמך על דבריו בהלכה ז.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּשְׂרֶפֶת כְּמִצְוָתָהּ; אֲבָל אִם נִפְסְלָה - הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ טָהוֹר. אֵרַע פִּסּוּל בִּשְׁחִיטָתָהּ[6] - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים. אֵרַע פִּסּוּל בְּהַזָּיָתָהּ - כָּל הָעוֹסֵק בָּהּ לִפְנֵי פִּסּוּלָהּ מְטַמֵּא בְּגָדִים[7], לְאַחַר פִּסּוּלָהּ אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים.

6) הרי לא נעשה בה כל פעולה כשירה לשם אפר פרה. 7) ואין אנו אומרים הרי פרה זו לא נעשתה כמצוותה ולא תטמא בגדים אפילו לפני פיסולה. וטעמו של דבר, מכיוון שהאדם או הכלים נטמאו, אינם חוזרים לטהרתם בלי טבילה והערב שמש.

ד. הִשְׁלִים לִכְנֹס אֶת אֶפְרָהּ - הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ אַחַר כֵּן בִּחְלוּק הָאֵפֶר אוֹ בְּהַצְנָעָתוֹ וְכֵן הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר[8]. וְלֹא הַפָּרָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[9] מִן הַפָּרִים וּמִן הַשְּׂעִירִים - הַשּׁוֹרְפָם מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת שְׂרֵפָתוֹ עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּפַר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה בִּנְיַן אָב[10] לְכָל הַנִּשְׂרָפִים שֶׁיְּהוּ מְטַמְּאִין בְּגָדִים עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא אֵרַע לָהֶן פִּסּוּל וְנִשְׂרְפוּ כְּמִצְוָתָן בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[11]; אֲבָל אִם נִפְסְלוּ בָּעֲזָרָה - נִשְׂרָפִין שָׁם[12] כִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, וְשׁוֹרְפָן טָהוֹר. וְכֵן הַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן[13] מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר[14] אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים. וְאֵי זֶהוּ שׂוֹרֵף? זֶה הַמְסַיֵּעַ בִּשְׂרֵפָה, כְּגוֹן הַמְהַפֵּךְ בַּבָּשָׂר וְהַמַּשְׁלִיךְ עֵצִים וְהַמְהַפֵּךְ בָּאֵשׁ וְהַחוֹתֶה גֶּחָלִים כְּדֵי שֶׁתִּבְעַר הָאֵשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הַמַּצִּית הָאוּר[15] וְהַמְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה - טָהוֹר. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁהַנּוֹשֵׂא פָּרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין לְבֵית הַדֶּשֶׁן לִשְׂרָפָן - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים דִּין תּוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּהוֹלָכָתָן, וְטָעוּן טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ; כְּמוֹ הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל, שֶׁהוּא מְטַמֵּא כָּל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ בַּכֵּלִים שֶׁעָלָיו כָּל זְמַן שֶׁמִּתְעַסֵּק בְּשִׁלּוּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו.

8) איסוף האפר הוא המעשה האחרון בעיסוק הפרה. 9) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח ושעירי חטאת של ציבור על עוון עבודה זרה. 10) אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ומשמעותה, הדבר שנאמר כאן מחייב גם בכל העניינים הדומים. 11) שמחוץ לחומת ירושלים. 12) אם נפסלו לאחר זריקת דמם, ואם נפסלו לפני זריקה שורפים אותם בהר הבית. 13) בפרים ושעירים הנשרפים. 14) ונגמרה מצוותם, שהרי אפרם אינו טעון איסוף כאפר פרה. 15) בעצים.

ה. מֵאֵימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים הַנּוֹשְׂאִין פָּרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים? מִשֶּׁיָּצְאוּ בָּהֶן חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה. נְשָׂאוּם בְּמוֹטוֹת וְיָצְאוּ מִקְצָת הַנּוֹשְׂאִים חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה וְהָאַחֲרוֹנִים לֹא יָצְאוּ - אֵלּוּ שֶׁיָּצְאוּ מְטַמְּאִין בְּגָדִים, וְאֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצְאוּ אֵינָן מְטַמְּאִין בְּגָדִים עַד שֶׁיֵּצְאוּ. יָצְאוּ וְחָזְרוּ[16] לָעֲזָרָה - הַנּוֹשְׂאִין בָּעֲזָרָה[17] טָהוֹר[18] עַד שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לָעֲזָרָה[19] וּמוֹשֵׁךְ אוֹתָם מִשָּׁם מֵאַחַר שֶׁחָזְרוּ[20], הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ לַחוּץ וַהֲרֵי זֶה הַמּוֹשְׁכָם בַּחוּץ - הֲרֵי הוּא סְפֵק טָמֵא.

16) הפרים. 17) באו אנשים אחרים והתחילו לנושאם. 18) ואין אנו אומרים הפרים כבר יצאו ולפיכך הם מטמאים את כל המטפל בהם. וטעמו של דבר, לפי שנאמר (במדבר יט, ז), "ורחץ בשרו במים ואחר יבוא אל המחנה", משמע שהוא נמצא מחוץ למחנה, ואלה הלא עודם בעזרה. 19) האנשים האחרים שבאו להוציא שנית את הפרים. 20) הפרים.

ו. וּמֵאֵימָתַי מְטַמֵּא בְּגָדִים הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר[21]? מִשֶּׁיֵּצֵא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד שְׁעַת דְּחִיָּתוֹ לַעֲזָאזֵל[22]. אֲבָל אַחַר שֶׁדָּחָהוּ, אִם נָגַע[23] בְּכֵלִים וּבִבְגָדִים - טְהוֹרִים[24].

21) לעזאזל ביום הכיפורים, ונאמר בו (ויקרא טז, כו): ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה. 22) שהוא דוחה את השעיר מן הצוק (צוק = הר סלעי זקוף). 23) הדוחה. והוא הדין אם נגע לפני דחייתו בשעה שפירש מן השעיר. 24) אבל מטמא אוכלין ומשקין כוולד הטומאה.

ז. הַנּוֹגֵעַ בְּפָרִים וּבִשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין עַצְמָן, אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁיָּצְאוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין אֲכָלִין בֵּין מַשְׁקִין[25] - הַכֹּל טָהוֹר. וְכֵן אִם נָגְעוּ בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ עַצְמוֹ בִּזְמַן הוֹלָכָתוֹ - טְהוֹרִין. שֶׁאֵין אֵלּוּ מְטַמְּאִין אֶלָּא לַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ - טָהוֹר.

25) כרב דימי זבחים קה, א. לפי גירסת הספרים שבידינו (וכן גורס רש"י שם): "צריכים הכשר טומאה ממקום אחר" ורבינו מפרש הדברים כפשוטם, שלדעת חכמים פרים הנשרפים ופרה אדומה אינם מטמאים טומאת אוכלין, אלא אם נגעו בשרץ וכדומה, אבל כל זמן שלא נטמאו אינם מטמאים.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר המים שנותנים עליהם אפר פרה מאי זה מקום

ממלאים אותם, ובאי זה דבר, הכשרים למלאות המים או לקדש, ואם מילוי וקידוש כשרים בלילה, כלים הכשרים למלאות ולקדש, והמסייע למלאות בדבר המקבל טומאה, המפנה המעיין לתוך הגת וחזר ומילא ממנו בכלי, המים הכשרים למלאות ומי התערובת.

א. הַמַּיִם שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו אֵפֶר הַפָּרָה - אֵין מְמַלְּאִין אוֹתָן אֶלָּא בִּכְלִי, וּמִן הַמַּעְיָנוֹת אוֹ מִן הַנְּהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי[3]. וּנְתִינַת אֵפֶר הַפָּרָה עַל הַמַּיִם[4] שֶׁנִּתְמַלְּאוּ הוּא הַנִּקְרָא קְדוּשׁ, וְהַמַּיִם הָאֵלּוּ שֶׁנִּתַּן עֲלֵיהֶן הָאֵפֶר הֵן הַנִּקְרָאִין מֵי חַטָּאת וּמַיִם מְקֻדָּשִׁין, וְהֵם שֶׁקְּרָאָן הַכָּתוּב מֵי נִדָּה[5].

~ נקודות משיחות קודש ~

"המים שנותנין עליו אפר הפרה אין ממלאין אותו אלא בכלי, שנאמר ונתן עליו מים חיים אל כלי".

זה ש"אין ממלאין אותן אלא בכלי" הוא לא מפני שאי־אפשר לקחת מים ללא דבר שיש לו בית קיבול, אלא שצריך למלאות בכלי שיש בו בית קיבול דווקא. וההוראה מזה, שכל עניין של גילוי והמשכה צריך שיבוא בכלים דווקא, כמבואר בכמה מקומות החשיבות של המשכה בגדרי הטבע.

בנוסף צריכים המים להיות "חיים", וכפירוש הרמב"ם להלן "מים המכזבין פסולין", ואם המים חרבין אפילו פעם בשבע שנים - פסולין".

ובזה ההוראה היא שעבודת היהודי צריכה רצף תמידיות וקביעות, שאם לא כן - מורה הדבר שאין זה באופן של אמת לאמיתו. ויתירה מכך, צריך שתהיה בעבודתו בעילוי אחר עילוי עד להליכה האמיתית שהיא עילוי שלא בערך לדרגתו הקודמת, עד כדי כך שמבטל לגמרי את דרגתו הקודמת, כפי שמצינו ברבי זירא ש"ישב מאה תעניתא דלישתכח גמרא בבלאה מיניה" כדי לבוא לעילוי של תלמוד ירושלמי שהוא באין־ערוך. וכמבואר ששכחה זו אינה של הלימוד עצמו ח"ו אלא של דרך הלימוד של תלמוד בבלי.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ט)

2) אבל מי בורות שניקוו פסולים. 3) מקרא זה מלמדנו שני הדינים: א. שאין ממלאים אלא בכלים; ב. מי בורות פסולים. "מים חיים" פירושו מי מעיינות או נהרות מושכים. 4) בתוספתא פרה פ"ו ה"ב, שנינו: "נתן את האפר ואחר־כך נתן את המים, פסול". ובגמרא סוטה טז, ב מפורש הטעם, מפני שכתבה תורה "מים חיים אל כלי", משמע שהמים צריכים להגיע ישר לכלי, בלי הפסק אפר ביניהם. 5) במדבר יט, ט.

ב. הַכֹּל כְּשֵׁרִים[6] לְמַלֹּאת הַמַּיִם, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[7]; וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ[8], חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[9]. וְאֵין מְמַלְּאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בִּכְלִי, וְאֵין מַזִּין אֶלָּא מִכְּלִי[10]. וְהַמְּלוּי וְהַקִּדּוּשׁ כְּשֵׁרִין בַּלַּיְלָה[11], אֲבָל אֵין מַזִּין וְאֵין טוֹבְלִין[12] אֶלָּא בַּיּוֹם[13]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְהַזָּאָה וְלִטְבִילָה[14].

6) אפילו אשה. רבינו מדמה מילוי לאיסוף האפר (ראה פ"ד הי"ז). 7) ראה פ"ב ה"ז, ובהערות שם. 8) לתת האפר על המים. 9) פרה פ"ה, מ"ד, כתנא־קמא. 10) ידים פ"א מ"ב. 11) תוספתא פרה פ"ד ה"ו. 12) את האזוב במי חטאת, כדי להזות על הטמא. 13) פרה פי"ב מי"א. והטעם, מפני שכתבה תורה (שם, יט): "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וכו'". וטבילת אזוב למדנו בהיקש מהזאה, משום שנאמר: וטבל . . . והזה (רבינו בפירושו למשנה שם). 14) הכסף־משנה רושם מקור הדין במשנה מגילה כ, ב. לא התכוון למה שנאמר במשנה "הזאה", שהרי שם הכוונה להזאת דם קרבנות, אלא למה שאמרו: זה הכלל, כל שמצוותו ביום, כשר כל היום.

ג. בְּכָל הַכֵּלִים מְמַלְּאִין וּמַזִּין וּמְקַדְּשִׁין[15], אֲפִלּוּ בִּכְלֵי גְלָלִים[16] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[17] וּבִסְפִינָה. וְאֶחָד כְּלֵי חֶרֶס וְאֶחָד כָּל הַכֵּלִים. אֲבָל אֵין מְמַלְּאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין וְלֹא מַזִּין בְּדָפְנוֹת הַכֵּלִים[18], וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ[19], וְלֹא בְּמְגוּפַת הֶחָבִית[20], וְלֹא בְּחָפְנָיו[21], וְלֹא בְּבֵיצַת הַתַּרְנְגֹלֶת[22], וְלֹא בְּשֹׁקֶת שֶׁבְּסֶלַע[23]. אֲבָל בֵּיצַת הַיּוֹצְרִים[24] כְּשֵׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּלִי אֲדָמָה.

15) בפרה פ"ה מ"ה, שנינו: "בכל הכלים מקדשים". ורבינו מדמה מילוי והזאה לקידוש. 16) רפש בקר מיובש. 17) ואף־על־פי שלגבי טומאה אין דינם ככלי. 18) כלי שנשבר ונשאר בית קיבול בדופן שבור. 19) כלי חרס לשאוב בו יין מן הגת, ובשוליו מבחוץ יש לו בית קיבול (ויש מפרשים, גומא בשולי הכלי בפנים). 20) אם יש בה בית קיבול, מפני שחור זה אינו משמש לקבלת משקין אלא לתחוב בו אצבע ולהוציא את המגופה מן החבית. 21) בכף היד. 22) כחכמים שם במשנה. 23) שחצב בית קיבול בסלע המחובר לקרקע, ונופלים בו מי מעיינות (רבינו כותב שם: "אם יהיה בו חפירה". אולם אין הבדל בין חפירה טבעית ובין חצובה בידי אדם). 24) יוצרי כלי חרס גובלים בתחילה תבנית ביצה מטיט, ויש לה בית קיבול, ולאחר מכאן נותנים לה התבנית הרצויה להם. ביצת היוצרים היא איפוא חומר גלמי, ואף־על־פי־כן מותר לקדש בה מפני שהיא כבר כלי (שם משנה ו).

ד. שׁוּלֵי כְּלֵי עֵץ[25] וּכְלֵי זְכוּכִית וּכְלֵי עֶצֶם - אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהֶן עַד שֶׁיְּשׁוּף אוֹתָן וִיתַקְּנֵם וְיַעֲשֵׂם כֵּלִים בִּפְנֵי עַצְמָן[26]. וְכֵן מְגוּפָה שֶׁהִתְקִינָהּ[27] לִהְיוֹת כְּלִי - מְקַדְּשִׁין בָּהּ. וּבֵיצַת הַנַּעֲמִית[28] כְּשֵׁרָה לְקַדֵּשׁ בָּהּ[29], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁרָה לְמַלֹּאת בָּהּ וּלְהַזּוֹת מִמֶּנָּה[30].

25) תוספתא שם פ"ה ה"ו. שולי כלים שיש להם בית קיבול מבחוץ. 26) אבל אם הפך את הכלי ושוליו למעלה - אין מקדשים בהם. 27) תוספתא שם, לפי גירסת הר"ש והגר"א. 28) של בת היענה, שהיא גדולה וקליפתה קשה

כאבן, ומתקנים ממנה כלים. 29) תוספתא שם. 30) עיקר הדין שצריכים כלי, נאמר בתורה גבי קידוש: "ונתן עליו מים חיים אל כלי". ומילוי והזאה למדנו מקידוש, ולפיכך הכשר לקידוש, ברור שהוא כשר גם למילוי והזאה.

ה. כְּלִי[31] שֶׁחִבְּרוּ בָּאָרֶץ אוֹ בְּסֶלַע[32], אֲפִלּוּ חִבְּרוּ בְּסִיד - מְקַדְּשִׁין בּוֹ[33] וּמַזִּין מִמֶּנּוּ. עָשָׂה עֲטָרָה[34] שֶׁל טִיט סָבִיב לַכְּלִי[35], וְהַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי צָפִין עַד שֶׁהָלְכוּ[36] לָעֲטָרָה: אִם נִטְּלָה הָעֲטָרָה עִם הַכְּלִי[37] - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי הֵן בִּכְלִי אֲדָמָה[38]; וְאִם לָאו - הֲרֵי הֵן כְּמִי שֶׁהִקִּיף עֲטָרָה שֶׁל טִיט בְּסֶלַע אוֹ עַל הָאָרֶץ וּמִלֵּא אוֹתָהּ מַיִם, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּכְלִי.

31) משנה שם פ"ה, ז. 32) מחובר לקרקע מימי בראשית. 33) הכלי לא נתבטל לגבי האדמה או הסלע. 34) שם. 35) רבינו במשנה אומר, שהמדובר בכלי שחיברו לסלע שבבבא הראשונה. וכן גם משמעות לשונו כאן בסוף ההלכה, ומפרש, שהקיף את כל הכלי בעטרה של טיט ושפתה עודפת על שפת הכלי. נראה כוונתו שהעטרה מרוחקת קצת מן הכלי, ונוצר חלול בינה ובין הכלי והיא מחוברת לשולי הכלי, וכשהמים עוברים על שפת הכלי הם נשפכים לחלול. 36) שהגיעו לעטרה אחרי שעברו על שפת הכלי. 37) ואינה מתפוררת ולא נשארת במקומה. 38) שאינו קשור בסלע (הר"ש פירש שהמדובר בסלע תלוש, וכן פירוש הברטנורא).

ו. כְּלִי חֶרֶס[39] שֶׁנִּקַּב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[40] - אֵין מְמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ; אֲבָל אִם נִקַּב בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה[41] - מְקַדְּשִׁין בּוֹ.

39) מימרא של רבא, במסכת שבת צה, ב. 40) אם יכניסו את המקום המנוקב למשקין, ייכנסו דרך הנקב. 41) המשקה שבתוך הכלי המנוקב יוצא דרך הנקב, אבל המשקין אינם נכנסים דרכו. מובן ששיעור זה הוא פחות מכונס משקה. [רבינו כאן וגם רבא שם, לא פירשו באיזה משקה אמרו. ברור שיש נקב שמוציא מים ואינו מוציא שמן. ונראה שהכוונה למים].

ז. כְּלִי שֶׁנִּקַּב[42] מִלְּמַטָּה[43] וּסְתָמוֹ בִּסְמַרְטוּטִין - פָּסוּל, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבּוֹ אֵינָן עַל עִגּוּל הַכְּלִי[44] אֶלָּא עַל הַפִּקָּק[45]. הָיָה נָקוּב מִן הַצַּד וּפִקְּקוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[46] לְמַלֹּאת וּלְקַדֵּשׁ וּלְהַזּוֹת מִמֶּנּוּ.

42) פרה פ"ה מ"ז. 43) בשוליים. 44) סתם כלים, עגולים הם. 45) הכלי אינו מחזיק את המים, ולולא הפקק היו נשפכים. 46) פירוש, החלק שלמטה מן הנקב, והוא־הדין כשלא סתם את הנקב. ונקט "פקקו", משום הרישא בנקוב מלמטה, שאפילו פקקו - פסול (כן פירוש הרא"ש והגר"א במשנה).

ח. הַזּוֹלֵף מַיִם[47] מִן הַמַּעְיָן בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו[48] וּבַחֲרָסִים[49] וְנָתַן לְתוֹךְ הֶחָבִית - פְּסוּלִין[50], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאוּ בִּכְלִי. נָתַן אֶת הֶחָבִית[51] בַּמַּיִם וְדָחַק הַמַּיִם בְּיָדָיו אוֹ בְּרַגְלָיו אוֹ בַּעֲלֵי יְרָקוֹת כְּדֵי שֶׁיַּעַבְרוּ לֶחָבִית - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[52]. וְכֵן אִם שִׁקְּעוּ בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּגְּבְּרוּ הַמַּיִם וְיַעֲלוּ וְיִשְׁפְּכוּ לֶחָבִית - פְּסוּלִין. וְאִם עָשָׂה כֵּן בַּעֲלֵי קָנִים אוֹ בַּעֲלֵי אֲגוּז[53] - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, אִם סִיַּע בּוֹ הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּמְּלְאוּ הַכְּלִי - הַמַּיִם פְּסוּלִין; וְאִם סִיַּע בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - כְּשֵׁרִים.

47) תוספתא פרה פ"ו ה"ב. 48) שואב את המים בידיים או ברגליים. 49) שברי כלי חרס. 50) כך גורס רבינו בתוספתא, ולא כגירסא שבספרים שלנו. ואפשר גם לפרש שהעמיד ידיו או רגליו במקום המעיין או הנהר המושך, והפנה את זרם המים לחבית. 51) פרה פ"ו מ"ד. 52) מפני שנכנסו לחבית באמצעות או בסיוע דבר המקבל טומאה. 53) שניהם אינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טומאה.

ט. הַמַּפְנֶה[54] הַמַּעְיָן לְתוֹךְ הַגַּת אוֹ לְתוֹךְ הַגֶּבֶא[55], וְחָזַר וּמִלֵּא בִּכְלִי מֵאוֹתוֹ הַגֶּבֶא אוֹ הַגַּת - פְּסוּלִים; שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ שֶׁתְּהֵיֶה לְקִיחַת הַמַּיִם מִן הַמַּעְיָן בִּכְלִי בַּתְּחִלָּה.

54) שם מ"ה. רבינו שם מפרש, שהשקיע ידו במעיין, ועלו המים ונשפכו לתוך הגת. והר"ש פירש שעשה חריץ מן המעיין עד הגת, וזרמו מים לתוכו ואחר־כך סתם את החריץ. 55) בור קטן לא עמוק, מלשון "כמשק גבים שוקק" בישעיה לג, ד (הר"ש).

י. הַיָּם[56] הַגָּדוֹל[57] - כְּמִקְוֶה[58], וְאֵינוֹ כְּמַעְיָן. לְפִיכָךְ אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ לְקִדּוּשׁ. וְכָל הַנְּהָרוֹת[59] פְּסוּלִין[60] לְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת. וּשְׁאָר הַיַּמִּים[61] - כְּמַעְיָן[62].

56) שם פ"ח מ"ח. 57) הכוונה לים התיכון ולאוקיינוס (תפארת ישראל). 58) שנאמר (בראשית א, י): "ולמקוה המים קרא ימים", ולפיכך אף־על־פי שמימיו חוזרים ושבים (ובגמרא חולין סז, א קורא להם "נובעים") פסולים לקדש מגזירת הכתוב. 59) שיש עליהם חשש תערובות של מים פסולים. 60) תוספתא פרה פ"ט ה"א. [גירסת הגר"א בתוספתא: "כשרות", וכנראה גם בדברי רבינו הוא גורס כך, בהסתמך על דבריו בהלכה א, שכל הנהרות המושכים כשרים]. אבל נהרות שאין בהם חשש תערובות, כתב רבינו למעלה בהלכה א שהם כשרים. 61) הקטנים, כגון כנרת וחולה. 62) כשרים לקידוש.

יא. וְהַמַּיִם הַנִּגְרָרִין[63] מִשְּׁאָר הַיַּמִּים[64], וְהֵן הַנִּקְרָאִין זוֹחֲלִין - פְּסוּלִין[65]. וְהַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן - הֲרֵי הֵם כְּמַעְיָן וּכְשֵׁרִים[66].

63) עוברים את שפת הים ונמשכים ונקווים בגומות. 64) וכל־שכן הנגררים מים הגדול. 65) לחטאת, כר' יוסי במשנה שם. ואפשר שגם ר' יהודה מודה שזוחלים פסולים גם בשאר ימים. 66) מקוואות פ"ה מ"ה, "הזוחלין כמעיין".

יב. מַיִם[67] הַמֻּכָּנִין[68] וְהַמְכַזְּבִין[69] - פְּסוּלִין. וְאֵלּוּ הֵן הַמֻּכָּנִין: הַמְּלוּחִים אוֹ הַפּוֹשְׁרִים[70]. וְהַמְכַזְּבִים הֵם הַמַּעְיָנוֹת שֶׁפְּעָמִים מְקִירִים[71] וּפְעָמִים חֲרֵבִין וִיבֵשִׁין. אֲפִלּוּ הָיוּ חֲרֵבִין פַּעַם אַחַת לְשֶׁבַע שָׁנִים - פְּסוּלִין. אֲבָל אִם הָיוּ חֲרֵבִין בִּשְׁנֵי בַּצֹּרֶת[72] אוֹ לְשָׁנִים רַבּוֹת יָתֵר מִשֶּׁבַע, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵימֵיהֶן פְּעָמִים מְרֻבִּין וּפְעָמִים מוּעָטִין וְאֵינָן חֲרֵבִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים. וּמַעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה[73] - כָּשֵׁר[74], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק שֶׁמָּא יְכַזֵּב.

67) פרה פ"ח מ"ט. 68) שהם מזיקים לגוף. 69) כלשון "אשר לא יכזבו מימיו" (ישעיה נח, יא). לקמן יבואר. 70) מעיין שמימיו מלוחים מטבעם או חמים, הם הנקראים "מוכים". 71) מוציאים מים, מלשון: "כהקיר בו מימיה" (ירמיה ו, ז). 72) עצירת גשמים יוצאת מן הכלל. 73) מעיין חדש, ואין אנו יודעים אם יכזב או לא. 74) כחכמים בתוספתא פרה פ"ט ה"ב.

יג. מֵי בְצִים[75] וּמֵי הַיַּרְדֵּן וּמֵי הַיַּרְמוּךְ - פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת[76]. וְאֵלּוּ הֵן מֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת: מַיִם כְּשֵׁרִים לְקִדּוּשׁ שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם פְּסוּלִין - אֵין מְמַלְּאִין מִתַּעֲרֹבֶת שְׁגִיהֶם; אֲבָל מַיִם כְּשֵׁרִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם כְּשֵׁרִים, כְּגוֹן מֵימֵי שְׁתֵּי הַמַּעְיָנוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ וְנִמְשְׁכוּ - מְמַלְּאִין מֵהֶן[77].

75) משנה יוד שם. פירוש, מים שנמצאים שמקומות מרעה שמעורב בהם טיט רך. 76) מעורבים בהם מים פסולים. 77) ולא גזרו על תערובת כשרים משום תערובת פסול. כחכמים שם.

יד. הַמַּיִם[78] שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ[79] שִׁנּוּיִין מֵחֲמַת עַצְמָן[80] - כְּשֵׁרִין.

78) שם מי"א. 79) נשתנה טעמם או צבעם. 80) ולא מתערובת דבר מן החוץ.

טו. בְּאֵר[81] שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ חַרְסִית אוֹ אֲדָמָה וְנַעֲשׂוּ מֵימֶיהָ עֲכוּרִין[82] - מְמַלֵּא מִמֶּנָּה וְאֵין צָרִיךְ לְהַמְתִּין[83]. נָפַל לְתוֹכָהּ שֶׁטֶף[84] שֶׁל מֵימֵי גְשָׁמִים[85] - יַמְתִּין עַד שֶׁתִּצַּל[86].

81) שהוא מעיין. 82) על־ידי עליית אבק וחול מקרקע הבאר (רבינו בפירושו שם). 83) עד שקיעת החול, שהחול הבא מקרקעית המעיין, אינו פוסל. כר' עקיבא שם. 84) תוספתא שם פ"ט ה"ב. 85) ונשתנה מראה מי הבאר (הגר"א שם). 86) שיחזרו המים לצלילותם הקודמת. חרסית ואדמה אינם מתערבים כל־כך במים, ולפיכך אין צריך להמתין. אבל מי גשמים מתערבים ונשתנו המים שלא מחמת עצמם. שנינו בתוספתא: הכול שווים (אין אדם חולק על זה) בבאר שירד לתוכה שטף של מי גשמים שצריך להמתין.

טז. אַמַּת[87] הַמַּיִם[88] הַבָּאָה מֵרָחוֹק, הוֹאִיל וּתְחִלָּתָהּ מִן הַמַּעְיָן - כְּשֵׁרָה לְמַלֹּאת מִמֶּנָּה. וּבִלְבַד שֶׁיִּשְׁמְרֶנָּה שֶׁלֹּא יִפְסְקֶנָּה אָדָם[89], וְנִמְצָא מְמַלֵּא מִן הַמַּיִם שֶׁפָּסְקוּ תְּחִלָּתָן מִן הַמַּעְיָן, שֶׁהֵן פְּסוּלִין.

87) שם במשנה. 88) חריץ עמוק בקרקע, ומי מעיין מושכים בו. 89) "אדם" לאו דווקא, אפילו תיפסק מאליה, נפסלו המים שנשארו בחלק האמה שאינו מחובר למעיין. פסק כתנא־קמא, שצריכה שמירה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם המלאכה פוסלת במים קודם שיתקדשו או בהזאה, השכר אם פוסל בקידוש ובהזייה ומילוי, הממלא בידו אחת ועושה מלאכה באחרת, והממלא לאחרים או לעצמו, חמשה שמילאו חמש חביות לקדשם חמשה קידושים ונמלכו לערבם, הרוצה למלאות מים לקדש ומים אחרים לצרכיו, השואל חבל למלאות בו כו', הממלא ונותן לחבית והצניע החבית שלא תשבר, הממלא ונותן לשוקת ופינה חרסית מהשוקת והממלא לשתות ונמלך, שלשל הדלי ונפסק החבל מידו, ומים שמלאם לחטאת ואח"כ נמלך.

א. הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת[2] בַּמַּיִם קֹדֶם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ[3], וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת בַּהַזָּאָה. וּדְבָרִים אֵלּוּ הֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה[4]. כֵּיצַד? הַמְמַלֵּא מַיִם לְקִדּוּשׁ וְנִתְעַסֵּק בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת בִּשְׁעַת הַמִּלּוּי, אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלְכַת הַמַּיִם שֶׁמְּמַלֵּא, אוֹ בְּעֵת שֶׁמְּעָרֶה אוֹתָן מִכְּלִי אֶל כְּלִי[5] - פְּסָלָן. לְעוֹלָם הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּמַּיִם עַד שֶׁיָּטִיל לָהֶן אֶת הָאֵפֶר. הֵטִיל אֶת הָאֵפֶר וְנִתְקַדְּשׁוּ וְנַעֲשׂוּ מֵי נִדָּה - אֵין הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן; אֶלָּא הַמּוֹלִיךְ הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין אוֹ מְעָרֶה אוֹתָן מִכְּלִי לִכְלִי וְהוּא עוֹסֵק בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְכֵן מַזֶּה מֵהֶן בְּיָדוֹ אַחַת וְהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ הָאַחֶרֶת.

2) משנה, פרה פ"ד, ד. 3) לפני נתינת האפר עליהם. 4) איש מפי איש עד משה רבינו. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד - שנינו: אין לי אלא שמלאכה פוסלת בפרה, במים מנין (שמלאכה פוסלת אותם)? תלמוד־לומר (במדבר יט, ט): "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה". או אפילו קידשו (המלאכה פוסלת אותם)? תלמוד־לומר "למי נדה", כבר הם מי נדה. ובמשנתנו מפרש רבינו שלמדנו מים מפרה, ששניהם נכללו באותו פסוק, ואות "ל" של "למי נדה" משמעותה, שהאדם חושב לעשותם מי נדה, ואחרי נתינת האפר כבר נעשו מי נדה, ואין הכתוב מדבר בהם. (נתבאר כבר, שהדינים שאינם יוצאים מפשוטו של הכתוב, אלא ע"י דרשה נוטה מהפשוט, דינים מקובלים הם, ומקובל גם לדרוש כך את הכתוב, ולפיכך אומר רבינו כאן: "דברי קבלה" אף־על־פי שנדרשים ב'ספרי' מן הכתוב). 5) מהכלי ששאב בו את המים מהמעיין, לכלי שבו יתן את האפר על המים.

ב. הַשָּׁכָר[6] פּוֹסֵל בַּקִּדּוּשׁ וּבַהַזָּיָה[7], וְאֵינוֹ פּוֹסֵל בַּמִּלּוּי[8]. כֵּיצַד? הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת אוֹ לְהַזּוֹת מֵהֶן - הֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם כְּמֵי הַמְּעָרָה[9] וְהָאֵפֶר

23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39

כְּאֵפֶר מִקְלֶה[10] שֶׁאֵינוֹ כְּלוּם. אֲבָל נוֹטֵל הוּא שָׂכָר לְמַלֹּאת הַמַּיִם אוֹ לְהוֹלִיכָן. וּמְקַדְּשִׁין אוֹתָן בְּחִנָּם, וּמַזֶּה מֵהֶן הַמַּזֶּה בְּחִנָּם. הָיָה הַמְקַדֵּשׁ אוֹ הַמַּזֶּה זָקֵן[11] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו, וּבָא הַטָּמֵא וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לַהֲלֹךְ עִמּוֹ בְּמָקוֹם רָחוֹק לְקַדֵּשׁ אוֹ לְהַזּוֹת - הֲרֵי זֶה מַרְכִּיבוֹ עַל הַחֲמוֹר, וְנוֹתֵן שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁבָּטַל מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁבִּטְּלוֹ מִמֶּנָּה[12]. וְכֵן אִם הָיָה כֹּהֵן, וְהָיָה טָמֵא[13] בְּטֻמְאָה הַמּוּנַעְתּוּ מִלֶּאֱכֹל תְּרוּמָתוֹ[14] בְּעֵת שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לְהַזּוֹת אוֹ לְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקֵהוּ וְסָכוֹ[15]; וְאִם בִּטְּלוֹ מִמְּלָאכָה - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינָן שָׂכָר שֶׁנִּשְׁתַּכֵּר בַּקִּדּוּשׁ אוֹ בַהַזָּאָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם וְלֹא נָטַל אֶלָּא כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהִפְסִיד.

6) משנה, בכורות כט, א. 7) אם קיבל שכר כדי לקדש או להזות, לא נתקדשו המים וההזאה פסולה, בגמרא שם למדו זה מן המקרא. 8) גמרא, שם. 9) שפסולים לקידוש. 10) אפר עצים שרופים. 11) משנה, שם. 12) כפי שכר פועל בינוני שמנכים משכרו המלא את ערך מניעת טירחת העבודה. כלומר, שמים במה היה הפועל מסכים לקבל ולהיבטל ממלאכתו, ורק סכום זה מותר לו לקבל (רבינו בפירושו למשנה). 13) ההליכה תגרום לו טומאה. 14) וצריך לקנות חולין שמחירם גדול ממחיר תרומה שמותרת רק לכהנים בלבד. 15) רגילים היו לסוך גופם בשמן (מלשונו – שהיא גם לשון המשנה – משמע שמאכילהו ומשקהו חינם, ולא נתבאר למה לא ינכה דמי תרומה).

ג. הַמְמַלֵּא[16] בְּאַחַת יָדוֹ וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ הָאַחֶרֶת, אוֹ הַמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר, אוֹ שֶׁמִּלֵּא לִשְׁנַיִם כְּאַחַת[17] - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין; שֶׁהַמִּלּוּי מְלָאכָה, וְנִמְצָא כָּל מִלּוּי מִשְׁנֵיהֶם כְּאִלּוּ עָשָׂה עִמּוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּמִּלּוּי, בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְעַצְמוֹ בֵּין שֶׁמִּלֵּא לַאֲחֵרִים.

16) פרה פ"ז מ"ב. 17) אבל בזה אחר זה כשרים, כמבואר בה"ד.

ד. הַמְמַלֵּא[18] לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ מִלֵּא אֶלֶף חָבִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ לְאֶלֶף בְּנֵי אָדָם[19] - כֻּלָּן כְּשֵׁרִים, וְכָל אֶחָד מֵהֶן נוֹטֵל הַמַּיִם שֶׁלּוֹ וּמְקַדְּשָׁן. מִלֵּא לְעַצְמוֹ חָבִית אַחַת חָבִית: אִם נִתְכַּוֵּן לְקַבֵּץ כָּל הֶחָבִיּוֹת לִכְלִי אֶחָד וּלְהַשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶן אֶת הָאֵפֶר וּמְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד - כֻּלָּן כְּשֵׁרִים, שֶׁהַכֹּל מִלּוּי אֶחָד הוּא[20]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְקַדֵּשׁ כָּל חָבִית וְחָבִית בִּפְנֵי עַצְמָהּ - כֻּלָּן פְּסוּלִין חוּץ מִן הָאַחֲרוֹנָה; שֶׁהָרִאשׁוֹנָה נִפְסֶלֶת בַּמְּלָאכָה שֶׁעָשָׂה קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ, וְהוּא מִלּוּי הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן הַשְּׁנִיָּה נִפְסֶלֶת בְּמִלּוּי הַשְּׁלִישִׁית, וְאֵין כְּשֵׁרָה אֶלָּא אַחֲרוֹנָה[21].

18) רבינו בפירושו למ"א שם, כותב שדין זה התבאר בתוספתא (כנראה התכוון לפ"ז ה"ד) ומנמק את ההבדל בין לאחרים ובין לעצמו: אם מילא לאחרים, הרי אחר מילוי כל חבית גמר את פעולתו במים שבחבית זו, ולהיפך אין המילויים האחרונים פוסלים את הקודמים, אבל במילא לעצמו כדי לקדש הרי המילוי השני הוא מלאכה המפסיקה בין מילוי לקידוש ופוסל את המילוי. 19) משמע, שאם מילא כמה חביות לאדם אחד, הדין כמו במילא לעצמו. (וכן משמע מדבריו בפ"ח ה"ה במילא לאחר בשתי ידיו). 20) והמילוי ייגמר עם שפיכת כל המים לכלי הגדול. 21) שלא עשה כל מלאכה בין מילואה לבין הקידוש.

ה. חֲמִשָּׁה[22] שֶׁמִּלְּאוּ חָמֵשׁ חָבִיּוֹת לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁים[23], כְּגוֹן שֶׁיַּשְׁלִיךְ הָאֵפֶר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְנִמְלְכוּ לְעָרְבָן וּלְקַדְּשָׁן כֻּלָּן קִדּוּשׁ אֶחָד, אוֹ שֶׁמִּלְּאוּם לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד וְנִמְלְכוּ לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין - כֻּלָּן כְּשֵׁרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעַסֵּק הַמְמַלֵּא בְּמִלּוּי אַחֵר[24]. אֲבָל הַיָּחִיד שֶׁמִּלֵּא חָמֵשׁ חָבִיּוֹת לְקַדְּשָׁם חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא אַחֲרוֹן[25]. מִלְּאָן לְקַדְּשָׁם קִדּוּשׁ אֶחָד וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא זֶה שֶׁקִּדֵּשׁ בַּתְּחִלָּה[26]. וְכֵן אִם אָמַר לְאַחֵר[27]: קַדֵּשׁ לְךָ[28] אֶת אֵלּוּ - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא זוֹ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה מֵהֶן בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: קַדֵּשׁ לִי[29] אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי כֻּלָּן כְּשֵׁרִין[30]; שֶׁהֲרֵי לְקִדּוּשׁ אֶחָד מִלְּאָן[31], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְלַךְ עָלֶיהָ לְקַדְּשָׁהּ חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין[32] - הֲרֵי לֹא קִדֵּשׁ הוּא אֶלָּא אַחֵר[33] קִדֵּשׁ לוֹ.

22) שם מ"א. 23) שכל אחד יקדש את חביתו. 24) וגם לא היה הפסק בין מילוי לקידוש. 25) הראשונות נפסלו לפני שנמלך, ואינן חוזרות להיות כשרות. 26) והאחרות נפסלו על־ידי קידוש ראשון המפסיק בין מילויין ובין קידושן. ואין זה דומה לחמשה שנמלכו, מפני ששם כל אחד מטפל בחבית שלו בלבד, ובה אין כל הפסק. 27) המדובר במילאן לקדש קידוש אחד ונמלך לקדש חמשה. שאם מילאן בתחילה על־מנת לקדש כל אחת בפני־עצמה נפסלו ארבע החביות הראשונות ע"י המלויים שאחריהן, כמו שנתבאר למעלה. 28) והממלא מסתלק מכל הענין, הרי השני בא במקומו, וכאילו הוא מילאן (רבינו בפירושו למשנתנו). 29) ואם כן, השני אין לו כל השתדלות במעשה המילוי, והראשון שמילא אינו עושה כל מלאכה. 30) כמו בחמישה שמילאו. 31) נימוק למה לא נפסלו ארבעה הראשונים. 32) ואמרנו שבנמלך, כשרה הראשונה בלבד. 33) שלא מילא, ואינו פוסל את המלויים של אדם אחר.

ו. הָרוֹצֶה[34] לְמַלֹּאת מַיִם לְקַדְּשָׁן וּמַיִם אֲחֵרִים לִצְרָכָיו[35] - מְמַלֵּא אֶת שֶׁל צְרָכָיו תְּחִלָּה, וְקוֹשְׁרָן[36] וְטוֹעֲנָן לַאֲחוֹרָיו, וְאַחַר כָּךְ מְמַלֵּא אֶת שֶׁל חַטָּאת,

כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בִּמְלָאכָה[37] אַחַר הַמִּלּוּי[38], וְנוֹתְנָם לְפָנָיו[39] וְהוֹלֵךְ.

34) שם מ"ה. 35) צרכים פרטיים. 36) בזמנם היו ממלאים מים בנודות של עור, וקושרים את פיהם בחבל וכדומה, כדי שלא יישפכו. 37) מילוי המים לצרכיו הפרטיים. 38) של מי חטאת. 39) ואם נתן את מי החטאת לאחוריו – פסולים, לפי שכתבה תורה (במדבר יט, ט): "למשמרת", משמע שצריך לשומרם, ואם הם מאחוריו אינו יכול לשמרן שמירה מעולה (נראה שפסולים מדרבנן, ומדאורייתא מספיקה השמירה גם כשהמים לאחוריו. ראה לקמן פ"י ה"ד).

ז. שְׁנַיִם[40] שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ וְהִגְבִּיהוּ זֶה עַל זֶה[41] וְנָטַל זֶה לָזֶה קוֹץ מִיָּדוֹ אוֹ מִגּוּפוֹ בִּשְׁעַת מִלּוּאוֹ[42]: אִם מִלְּאוּ שְׁנֵיהֶם לְקִדּוּשׁ אֶחָד[43] - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[44]; וְאִם מִלְּאוּ לְקַדֵּשׁ כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ - זֶה שֶׁהִגְבִּיהַּ אוֹ הוֹצִיא אֶת הַקּוֹץ פָּסַל מֵימָיו[45].

40) שם מי"א. 41) עזרו זה לזה בהגבהת החביות. 42) והקוץ התחוב מפריע לו בעבודת המילוי. 43) לערב את המים וליתן את האפר על המים המעורבים. 44) מפני שכל המלאכות היו לצורך המילוי האחד. 45) מפני שעשה מלאכה בשעת המילוי שלא לצורך המילוי שלו.

ח. הַשּׁוֹאֵל[46] חֶבֶל לְמַלֹּאת בּוֹ וּמִלֵּא, וְנָטַל הַחֶבֶל בְּיָדָיו וּמִימָיו עַל כְּתֵפוֹ, וּפָגַע בַּבְּעָלִים[47] בְּדַרְכּוֹ וְנָתַן לָהֶן אֶת הַחֶבֶל כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - כְּשֵׁרִין[48]. וְאִם יָצָא מִן הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהוֹלִיךְ הַחֶבֶל לַבְּעָלִים - פָּסַל אֶת הַמַּיִם[49].

46) שם מ"ו. 47) שהשאילו את החבל. 48) הולכת החבל בלי הוספת דרך, אינה מלאכה. 49) ההליכה שלא לצורך המים - פוסלת.

ט. מִי שֶׁהָיָה מְמַלֵּא[50] וּמַשְׁלִיךְ הַחֶבֶל שֶׁמִּלֵּא בּוֹ עַל הָאָרֶץ, וְאַחַר שֶׁמִּלֵּא חָזַר וְקִבֵּץ[51] עַל יָדוֹ - פְּסָלָן[52]. וְאִם הָיָה דּוֹלֶה וּמְקַבֵּץ לְתוֹךְ יָדוֹ - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים.

50) שם מ"ז. 51) כרך אותו סביב ידו. 52) אפשר היה לו לכרוך על ידו אגב דליה, והוסיף עבודה ע"י השלכת החבל על הקרקע.

י. הַמְמַלֵּא[53] וְנוֹתֵן לְחָבִית[54] עַד שֶׁיְּמַלְּאֶנָּה מַיִם, וְהִצְנִיעַ אֶת הַחָבִית[55] שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר[56] בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְמַלֵּא, אוֹ שֶׁכְּפָאָהּ עַל פִּיהָ עַל מְנָת לְנַגְּבָהּ[57] לְמַלֹּאת בָּהּ - כָּשֵׁר, שֶׁזֶּה מִצֹּרֶךְ הַמִּלּוּי הוּא. אֲבָל אִם הִצְנִיעָהּ אוֹ נִגְּבָהּ כְּדֵי לְהוֹלִיךְ בָּהּ אֶת הַקִּדּוּשׁ[58] - פָּסַל, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ הַמִּלּוּי[59]. וְכֵן הַמְמַלֵּא וְנוֹתֵן לְשֹׁקֶת, וּפִנָּה חַרְסִית מִן הַשֹּׁקֶת בִּשְׁעַת מִלּוּי: אִם בִּשְׁבִיל שֶׁתַּחֲזִיק מַיִם רַבִּים - כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי זוֹ צֹרֶךְ הַמִּלּוּי; וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַחֲרָסִין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא זוֹלֵף[60] אֶת הַמַּיִם שֶׁמִּלֵּא בַּשֹּׁקֶת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

53) שם מ"ח. 54) ממלא בדלי קטן, ומערה לתוך חבית גדולה על שתתמלא. אף־על־פי שהוא דולה כמה פעמים, הרי זה מילוי אחד. 55) להעמידה במקום שאין שם עוברים ושבים. 56) ברגלי אדם ובהמה. 57) להוציא ממנה את המים שלא נשאבו לשם מי חטאת. 58) את המים המקודשים. כשנתמלאה החבית, מפזר אפר פרה על המים ואחר הקידוש הזה הוא שואב ממנה פעם אחר פעם כפי צרכיו ונותן לחבית קטנה, ואם הצניע או נגב את החבית הקטנה כדי להוליך את המים המקודשים. 59) אלא לצורך קידוש או הזאה. 60) מוציא את המים מן השוקת.

יא. הַמְמַלֵּא[61] דְּלִי לִשְׁתּוֹת, וְנִמְלַךְ וְחִשֵּׁב עָלָיו לְמֵי חַטָּאת: אִם עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַדְּלִי לַמַּיִם חִשֵּׁב - מְעָרֶה[62] וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[63]; וְאִם מִשֶּׁהִגִּיעַ הַדְּלִי לַמַּיִם חִשֵּׁב - מְעָרֶה וְצָרִיךְ לְנַגֵּב[64] וְאַחַר כָּךְ יְמַלֵּא בּוֹ לְחַטָּאת. שִׁלְשֵׁל הַדְּלִי וְנִפְסַק הַחֶבֶל מִיָּדוֹ[65], אִם עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַדְּלִי לַמַּיִם חִשֵּׁב עָלָיו - מְעָרֶה וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[66]. נִמְלַךְ וְהוּא עוֹדֵהוּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם[67] וְחִשֵּׁב עָלָיו לְמֵי חַטָּאת - מְעָרֶה וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[68]. מַיִם שֶׁמִּלְּאָן לְמֵי חַטָּאת[69], וְאַחַר שֶׁנִּתְמַלֵּא[70] חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לִשְׁתּוֹתָן - כְּשֵׁיטָה אֶת הַכְּלִי לִשְׁתּוֹת פָּסַל הַמַּיִם[71], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁתָה מֵהֶן כְּלוּם.

61) תוספתא פרה פ"ה ה"ב, ויש בה גירסאות שונות, וגירסת רבינו ניכרת מתוך דבריו כאן. 62) שופך את המים ששאב. כלומר, הם פסולים למי חטאת, מפני שהורדת הדלי היתה שלא לשם מי חטאת. 63) המחשבה שלפני הגעת הדלי למים הועילה במקצת, שלא יצטרך לנגב את הדלי לפני שאיבת מים אחרים במחשבת קידוש (כסף־משנה). 64) המחשבה אחר שהגיע הדלי למים אינה מועילה כלום, ודין דלי זה ככל דלי שיש בו רטיבות מים פסולים שצריך ניגוב. 65) ונפל הדלי למים. 66) כמו בלא נפסק. 67) נמלך אחר שהגיע למים, ולפני שהוציאו. 68) ה'כסף משנה' גורס "וצריך לנגב". אולם אפשר לקיים גירסתנו: "ואינו צריך לנגב", וכן היא בדפוס רומי (ר"מ) וכן בכת"י תימן. והטעם, מפני שהוא לא הוריד את הדלי עד למים במחשבת שתיה אלא שנפל מאליו ע"י קריעת החבל, אנו רואים מחשבתו לשתיה כאילו נפסקה לפני הגעת הדלי למים. (אמנם לא ברור למה לא כלל את שני הדינים (עד שלא הגיע ואחר שהגיע) בבבא אחת, אולם גם לגירסת ה'כסף משנה' קשה למה לא כלל בבבא אחת דיני נפסק ולא נפסק, שהרי דינם שווה). 69) משנה, שם פ"ט, ד. 70) ולפני שנתקדשו. 71) המחשבה לבדה אינה פוסלת אלא עם מעשה ההטייה, כרבי יהושע במשנה שם. והטעם, מפני שהפסול הוא משום היסח הדעת משמירת המים לחטאת, וכל זמן שלא עשה מעשה אינו מסיח דעתו כי שמא יימלך ולא ישתה. לקמן (פ"ט הט"ו) יתבאר דין מים מקודשים.

יום שלישי ב' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המתעסק בדבר אחר קודם שיתן האפר על המים, דבר שאין בו משום מלאכה ועמד או בהיפך, הממלא מים לקדשם ומסרם לאחר לשומרם ועשו הבעלים מלאכה, היו שנים שומרים המים ועשה אחד מהם מלאכה, והמקדש בידו אחת ועשה מלאכה באחרת, מילוי או קידוש שעשה עמו מלאכה לעצמו או לאחד, האומר קדש או מלא לי ואקדש ואמלא לך, אם אמר מלא לי ואקדש לך, וההולך לקדש מה עושה.

1 **א. מִי שֶׁהָיוּ מֵימָיו עַל כְּתֵפוֹ וְעָמַד וְהוֹרָה הוֹרָאָה[2]**
2 **לַאֲחֵרִים, אוֹ שֶׁדָּן דִּין, אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו[3] אוֹ מֵאֲנָה[4],**
3 **אוֹ שֶׁהֶרְאָה לַאֲחֵרִים אֶת הַדֶּרֶךְ[5], אוֹ שֶׁהָרַג[6] נָחָשׁ אוֹ**
4 **עַקְרָב, אוֹ נָטַל אָכָלִין מִן הַשּׁוּק לְהַצְנִיעָם - הֲרֵי**
5 **הַמַּיִם פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי נִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן**
6 **הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם. אֲבָל אִם נָטַל הָאָכָלִין לְאָכְלָן**
7 **וַאֲכָלָן כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָרַג נָחָשׁ אוֹ עַקְרָב**
8 **הַמְעַכְּבִין אוֹתוֹ[7] - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁזֶּה מִצַּדֵּךְ**
9 **הוֹלֶכֶת הַמַּיִם[8]. זֶה הַכְּלָל: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם**
10 **מְלָאכָה שֶׁעָשָׂהוּ קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר, בֵּין עָמַד בֵּין לֹא**
11 **עָמַד - פָּסַל; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִשּׁוּם מְלָאכָה: אִם לֹא**
12 **עָמַד - כְּשֵׁרִים, וְאִם עָמַד - פָּסַל. הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמַּיִם**
13 **וּפָרַץ בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ מָקוֹם שֶׁיֵּלֵךְ בּוֹ, אַף עַל פִּי**
14 **שֶׁפָּרַץ עַל מְנָת לִגְדֹּר[9] - כְּשֵׁרִים[10]; וְאִם גָּדַר קֹדֶם**
15 **שֶׁיִּתֵּן הָאֵפֶר - פְּסוּלִין[11]. וְכֵן אִם קָצָה[12] פֵּרוֹת לֶאֱכֹל,**
16 **אַף עַל פִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַקְצוֹת[13] אֶת הַשְּׁאָר[14] - כְּשֵׁרִין;**
17 **וְאִם הִקְצָה קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר - פָּסַל[15].**

2) בענייני איסור והיתר. 3) השתתף כדיין בסידור החליצה. 4) קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה, יכולה למאן ולומר בפני עדים אינני רוצה בבעלי זה והנישואין בטלים. 5) עד כאן המדובר בעמד, אבל אם עשה אחת מאלה אגב הילוכו - המים כשרים. 6) אפילו אגב הילוך וכן מתפרש הדין הבא "נטל אוכלין להצניעם". מפני ששני אלה הם מלאכה ממש פוסלים אפילו לא עמד. 7) אינו יכול להמשיך בדרכו מפני הסכנה. 8) נראה שרבינו מכשיר בנחש ועקרב המעכבים אותו אפילו עמד. 9) כשיחזור בלי מי חטאת. 10) הפירצה היא לצורך הולכת המים ואינה פוסלת אף על פי שהיא מלאכה, ואפילו אם לא נתנו לו לפרוץ בלי התחייבות לגדור אחר כך את הפירצה. 11) אף על פי שלא הוסיף על מה שהיה לפני שפרץ, הרי היא מלאכה שלא לצורך המים (מהר"ם מרוטנבורג בפירושו למשנה). 12) קצץ. 13) לקצוץ ויש מפרשים לשטוח לייבוש. 14) את הפירות שנשארו על העץ ובעל הפירות אינו נותן לו לאכול אם לא יתחייב להקצות אותם אחר כן. 15) שמלאכה זו אינה לצורך האכילה ממש.

18 **ב. הָיָה אוֹכֵל בִּשְׁעַת הוֹלֶכֶת הַמַּיִם וְהוֹתִיר, וְזָרַק מַה**
19 **שֶׁהוֹתִיר לְתַחַת הַתְּאֵנָה אוֹ לְתַחַת הַמַּקְצֶה[16]: אִם**
20 **נִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ הַפֵּרוֹת - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין,**
21 **שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה; וְאִם זָרְקָן לְפִי שֶׁאֵין לוֹ צֹרֶךְ**
22 **בָּהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִין. הַמְמַלֵּא מַיִם לְקַדְּשָׁן וּמְסָרָן**
23 **לְאַחֵר לְשָׁמְרָן, וְעָשׂוּ הַבְּעָלִים מְלָאכָה - לֹא נִפְסְלוּ**
24 **הַמַּיִם, שֶׁהֲרֵי מְסָרָן לְשׁוֹמֵר; וְאִם עָשָׂה הַשּׁוֹמֵר**
25 **מְלָאכָה - פְּסָלָן, שֶׁהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ וְהוּא נִכְנַס תַּחַת**
26 **הַבְּעָלִים. הָיוּ שְׁנַיִם שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם וְעָשָׂה אֶחָד**
27 **מֵהֶן מְלָאכָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי הַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּר;**
28 **חָזַר הָרִאשׁוֹן[17] לִשְׁמֹר[18] וְעָמַד הַשֵּׁנִי וְעָשָׂה מְלָאכָה**
29 **- הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[19], עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל הַשּׁוֹמְרִין מְלָאכָה**
30 **כְּאַחַת[20].**

16) מחצלת שיש לה לבזבז ונותנים בה תאנים לייבשן. 17) אחר שעשה מלאכה. 18) בעשיית מלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה ולפיכך אומר רבינו "חזר לשמור". 19) אף על פי ששניהם עשו מלאכה בשעת שמירה. 20) אבל אם כל אחד עשה מלאכה בשעה אחרת - המים כשרים שהרי לא נפסקה השמירה.

31 **ג. הַמְקַדֵּשׁ בְּאַחַת יָדוֹ וְעָשָׂה מְלָאכָה בַּשְּׁנִיָּה: אִם**
32 **לְעַצְמוֹ קִדֵּשׁ - פָּסַל, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה קֹדֶם מַתַּן**
33 **אֵפֶר בַּמַּיִם[21]; וְאִם לַחֲבֵרוֹ קִדֵּשׁ - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים,**
34 **שֶׁאֵין זֶה פּוֹסֵל מֵימָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ[22] בַּמְּלָאכָה שֶׁעָשָׂה;**
35 **שֶׁאֵין הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּקִּדּוּשׁ[23] אֶלָּא בַּמַּיִם, וְהוּא[24]**
36 **שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹשֶׂה הַשּׁוֹמֵר אוֹ הַבְּעָלִים.**

21) שהרי בשעה שלקח האפר לידו התחיל לעשות מלאכה. [והר"ש מפרש הטעם, שמא קדמה המלאכה]. 22) חבירו לא מסר לו כל פעולה במילוי המים אלא בקידוש, ומלאכה פוסלת רק במילוי עד נתינת האפר. 23) ולפיכך אף על פי שנמסרה לו פעולה בקידוש, אין מלאכתו פוסלת. 24) בתנאי. ובכן, מלאכה פוסלת רק אם קיימים שני התנאים האמורים: א. אם נעשתה לפני נתינת האפר על המים; ב. עשו את המלאכה הבעלים או מי שנמסרה לו השמירה על המים.

37 **ד. הַמְקַדֵּשׁ לְעַצְמוֹ וּלְאַחֵר כְּאַחַת - שֶׁלּוֹ פָּסוּל,**
38 **שֶׁהֲרֵי נִפְסְלוּ הַמַּיִם שֶׁל עַצְמוֹ[25] בָּעֵסֶק שֶׁנִּתְעַסֵּק**
39 **בְּקִדּוּשׁ חֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם קִדֵּשׁ לִשְׁנַיִם כְּאַחַת - שְׁנֵיהֶם**
40 **כְּשֵׁרִין, שֶׁאֵין מְלַאכְתּוֹ פּוֹסֶלֶת מֵי אֲחֵרִים.**

25) לפני נתינת האפר.

41 **ה. הַמְמַלֵּא לְעַצְמוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו[26] כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ**
42 **אֶחָד - פָּסוּל, בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁים - כָּשֵׁר[27]. קִדֵּשׁ לְעַצְמוֹ**
43 **בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד[28] - כְּשֵׁרִים[29], בִּשְׁנֵי**
44 **קִדּוּשִׁין[30] - פְּסוּלִין[31]. מִלֵּא וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת**
45 **לְעַצְמוֹ[32] - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין[33]. מִלֵּא לְאַחֵר בִּשְׁתֵּי יָדָיו**
46 **כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד - כָּשֵׁר, בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין -**
47 **פְּסוּלִין[34]. קִדֵּשׁ לְאַחֵר בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת, בֵּין בְּקִדּוּשׁ**
48 **אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין - שְׁנֵיהֶן כְּשֵׁרִים[35]. מִלֵּא**
49 **וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת לְאַחֵר - הַמִּלּוּי פָּסוּל[36],**

1 **וְהַקִּדּוּשׁ כָּשֵׁר[37]. זֶה הַכְּלָל: כָּל מִלּוּי שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ**
2 **מְלָאכָה, בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְעַצְמוֹ בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְאַחֵר -**
3 **פָּסוּל. וְכָל מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ כְּהִלְכָתָן וְעָשָׂה מְלָאכָה**
4 **קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן אֶת הָאֵפֶר: אִם הָיוּ הַמַּיִם שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הֵן**
5 **פְּסוּלִין, וְאִם הָיוּ שֶׁל אַחֵר - כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר**
6 **שֶׁבִּידָיו[38] וְעָשָׂה מְלָאכָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ שָׁם שׁוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ**
7 **עוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין שֶׁאֵין [שָׁם] שׁוֹמֵר - פָּסוּל[39];**
8 **וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בְּיָדוֹ וְעָשָׂה מְלָאכָה: אִם יֵשׁ [שָׁם]**
9 **שׁוֹמֵר - לֹא פָּסַל[40], אִם אֵין שָׁם שׁוֹמֵר - פָּסַל[41].**

26) שתי חביות. 27) הכסף משנה גורס: "בקידוש אחד כשר בשני קידושין פסול" ומפרש, בקידוש אחד - כשנתכוון לקבץ כל המים לכלי אחד ולקדשם - כשר, שהרי אפילו מילא בזה אחר זה - כשרים (כלמעלה פרק ז הלכה ד), אבל בשני קידושין - לקדש כל חבית בפני עצמה - שניהם פסולים, מפני שמילוי שני פוסל את הראשון ואין אנו יודעים איזו חבית קדמה. 28) הטיל אפר בשתי ידיו לחבית אחת. 29) מפני שקידוש אחד הוא ואפילו קדמה יד אחת לשנייה אין בכך כלום, כאילו הטיל בידו אחת קימעה קימעה. 30) הטיל אפר לשתי חביות כאחת. 31) שקידוש הראשון פוסל את המים שבחבית השנייה ואין אנו יודעים איזו ראשונה. [נתבאר כבר (פרק ז הלכה ה), שלעצמו פוסל הקידוש את המילוי]. 32) מילא חבית וקידש חבית שמילאה קודם. 33) שמא קדם מילוי השנייה לקידוש הראשונה ונפסלה הראשונה על ידי מילוי השנייה, והשנייה נפסלה על ידי קידוש הראשונה. 34) במילוי אין הבדל בין לעצמו ובין לאחרים, שמלאכת הממלא פוסלת אפילו לאחרים, כמו שנתבאר למעלה. 35) כמו קידש לשניים כאחת בהלכה ד. 36) שמא קדם לו הקידוש. 37) שאפילו קדם המילוי לקידוש, לא נפסל כמו שנתבאר בהלכה ג. 38) אף על פי שאינו שלו אלא חבירו מסר לו. 39) פיסול המלאכה אינו תלוי בהיסח הדעת משמירת המים אלא פיסול בפני עצמו הוא (ודעת הראב"ד שמלאכה פוסלת מפני היסח הדעת). 40) מלאכה אינה פוסלת בשל אחרים, והיסח הדעת אין כאן שהרי יש שומר אחר. 41) בשעת עשיית המלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה.

10 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קַדֵּשׁ לִי וַאֲקַדֵּשׁ לָךְ, וְקִדְּשׁוּ זֶה**
11 **לָזֶה - הָרִאשׁוֹן כָּשֵׁר, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ**
12 **בְּשָׁכָר[42]. אָמַר לוֹ: מַלֵּא לִי וַאֲמַלֵּא לָךְ, וּמִלְּאוּ זֶה**
13 **לָזֶה - הָרִאשׁוֹן פָּסוּל, הוֹאִיל וְכַוָּנָתוֹ שֶׁיְּמַלֵּא לוֹ**
14 **חֲבֵרוֹ חֵלֶף מִלּוּי זֶה, הֲרֵי זֶה כִּמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר[43]**
15 **שֶׁהֵן פְּסוּלִין[44]; וְהַשֵּׁנִי כָּשֵׁר, שֶׁהַמִּלּוּי בְּשָׁכָר מֻתָּר,**
16 **וַהֲרֵי לֹא עָשָׂה מְלָאכָה אַחַר שֶׁמִּלֵּא, וְאֵין בְּכַוָּנָתוֹ**
17 **מִלּוּי אַחֵר[45].**

42) ונתבאר למעלה (פרק ז הלכה ב) שקידוש בשכר - פסול. והקידוש הראשון כשר מפני שבשעה שקידש לא קיבל כלום בשכרו וגם לא יקבל כל שכר, שהרי הקידוש השני יהיה פסול. 43) בבת אחת. 44) כלמעלה פרק ז הלכה ג, מפני שכל מילוי הוא מלאכה לגבי מילוי שני. וגם כאן רואים את מחשבתו למילוי שני כמלאכה. 45) הוא מתכוון רק למלא לחבירו אבל על מילוי בשביל עצמו אינו חושב כלל, שהרי מימיו כבר נתמלאו. והמדובר, כשקידש את מימיו לפני שהוא ממלא לחבירו, שאם לא קידשם עדיין, גם מימיו נפסלו, מפני שמילא לחבירו לפני נתינת האפר במים שלו.

18 **ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קַדֵּשׁ לִי וַאֲמַלֵּא לָךְ - שְׁנֵיהֶן**
19 **כְּשֵׁרִין; שֶׁהַמְּלָאכָה אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת הַקִּדּוּשׁ[46], וְהַמִּלּוּי**
20 **בְּשָׂכָר מֻתָּר. מַלֵּא לִי וַאֲקַדֵּשׁ לָךְ - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין.**
21 **זֶה שֶׁמִּלֵּא בַּתְּחִלָּה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמְמַלֵּא**
22 **וּמְקַדֵּשׁ כְּאַחַת[47], וּפָסַל הַמַּיִם בִּמְלָאכָה; וְזֶה שֶׁקִּדֵּשׁ**
23 **בָּאַחֲרוֹנָה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ בְּשָׂכָר, וּכְאִלּוּ הֶחֱזִיר**
24 **חוֹב שֶׁעָלָיו.**

46) כמבואר למעלה הלכה ג, ולפיכך אין מחשבת המילוי פוסלת את הקידוש. וההבטחה למלא בשבילו אינה נחשבת כשכר, מפני שהמקדש אינו סומך עליה, שהרי אם זה יקיימה יפסול את מימיו שנתקדשו. 47) מחשבת הקידוש כקידוש, כמו במלא לי ואמלא לך.

25 **ח. הַהוֹלֵךְ לְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל אֶת הַמַּפְתֵּחַ וּפוֹתֵחַ**
26 **לְהוֹצִיא הָאֵפֶר, וְנוֹטֵל קַרְדֹּם אִם צָרִיךְ לַחְפֹּר בּוֹ אֵפֶר**
27 **הַפָּרָה, וְנוֹטֵל סֻלָּם וּמוֹלִיךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְהָבִיא**
28 **הָאֵפֶר, וְכָשֵׁר[48]. וְאִם מִשֶּׁנָּטַל הָאֵפֶר לְקַדֵּשׁ בּוֹ כִּסָּה**
29 **הַכְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ הָאֵפֶר אוֹ שֶׁהֵגִיף[49] אֶת הַדֶּלֶת אוֹ**
30 **שֶׁזָּקַף אֶת הַכְּלִי[50] בָּאָרֶץ קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִיךְ הָאֵפֶר לַמַּיִם -**
31 **פָּסַל הַמַּיִם[51]; אֲבָל הָאֵפֶר כָּשֵׁר לְקַדֵּשׁ בּוֹ מַיִם**
32 **אֲחֵרִים. זָקַף אֶת הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר בְּיָדוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא**
33 **יִתְפַּזֵּר[52] - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר; שֶׁהֲרֵי אִם**
34 **הִנִּיחוֹ בָּאָרֶץ - פָּסַל, וְאִם כִּסָּהוּ - פָּסַל[53]. נָטַל אֶת**
35 **הָאֵפֶר וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה וְהֶחֱזִיר מִמֶּנּוּ[54] - כָּשֵׁר[55].**
36 **נָתַן הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה וְנָטַל מִמֶּנּוּ**
37 **לְקַדֵּשׁ מַיִם אֲחֵרִים - כָּשֵׁר[56]. קְרֵסֶם[57] עֲלֵה זַיִת לַחְתּוֹת**
38 **בּוֹ הָאֵפֶר[58]: אִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַחֲזִיק אֵפֶר הַרְבֵּה[59] -**
39 **פָּסַל[60], וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁיִּכָּנֵס הָאֵפֶר בַּכְּלִי[61] - כָּשֵׁר[62].**

48) שכל אלה הם לצורך הקידוש. 49) סגר. 50) שנטל ממנו את האפר. 51) כל אלה הם לצורך האפר ולא בשביל קידוש זה ואם כן עשה מלאכה לפני נתינת האפר על המים. 52) כשהוא שופך את האפר על המים הוא מטה את הכלי שהאפר בו (במשנה: שפופרת) ואם לא יזקפנו יתפזר האפר שבו. 53) המשך הנימוק למה שאמר: "אי אפשר". הדין עצמו, שאם כיסהו פסול, נאמר כבר למעלה. 54) לפני נתינתו על המים. 55) שהחזרת האפר לשפופרת אינה מלאכה (כסף משנה בשם הר"ש). 56) מפני שמלאכה אינה פוסלת אחר נתינת האפר על המים. 57) קטף (ויש מפרשים: חתך והתאימו לשפופרת). 58) עשהו כעין מרזב והכניסו לשפופרת, כדי שהאפר יעבור על פניו. 59) שלא יפול הרבה אפר לתוך המים. 60) שהרי מלאכה זו אינה לצורך קידוש זה, אלא לקמץ

אפר. 61) כשיטה את השפופרת שהאפר בה, לא יתפזר האפר חוץ לכלי שהמים בו, אלא יפול לתוכו. 62) מעשה זה הוא לצורך הקידוש.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר כיצד מקדשים המים באפר פרה, ואם צריך כוונה לקידוש כו', קידש פחות מכשיעור בכלי זה ופחות מכשיעור בכלי אחר, אפר שנגע במים אם מקדשים ממנו פעם שנית. וכלי קטן שהוא בכלי גדול שהם מלאים מים, היה ספוג במים בעת שנתן האפר ושתי שוקתות שבאבן אחת שנתנו אפר לאחת מהן, שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת, ומים מקודשים שנתערבו בהם מים אחרים, המטביל כלי לחטאת במים שאינם ראויים לקדש, מים מקודשים שנפלו לתוכם שרצים ורמשים או ששתתה מהם בהמה או חיה, מי חטאת או אפר חטאת שנשתנו מראיהם, החושב על מי חטאת לשתותם, מים שהניחם מגולים ומצאם מכוסים או איפכא, המוסר מים מקודשים לטמא לשמרם.

1 **א. כֵּיצַד מְקַדְּשִׁין[2] אֶת הַמַּיִם בְּאֵפֶר הַפָּרָה? נוֹתֵן אֶת**
2 **הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְשֵׁם מֵי חַטָּאת בִּכְלִי, וְנוֹתֵן אֵפֶר**
3 **עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁהִיא חֲבִית גְּדוֹלָה מְלֵאָה מַיִם[3], וּמְעָרֵב הַכֹּל. וְאִם**
5 **נָתַן הָאֵפֶר תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ נָתַן עָלָיו הַמַּיִם - פָּסַל[4].**
6 **וּמַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְנָתַן עָלָיו[5] מַיִם חַיִּים? כְּדֵי**
7 **לְעָרֵב אֶת הָאֵפֶר בַּמַּיִם[6].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"... נותן את המים שנתמלאו לשם מי חטאת בכלי ונותן אפר על המים... כו'".

וצריך להבין איך עולה סדר זה עם המבואר בלקו"ת בעניין שנקראה מצות פרה אדומה "חוקת התורה" כי כללות כל התורה כולה היא רצוא ושוב, וכך גם פרה אדומה ששריפת האפר הוא ה"רצוא" ונתינת המים היא ה"שוב", והלא סדר העבודה בכללות הוא שקודם צריך להיות ה"רצוא" ואח"כ עניין ה"שוב" כסדר עבודת התפילה שבכל יום שהיא עניין ה"רצוא", ואח"כ על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות נעשה עניין ה"שוב".

ועל־פי־זה היה צריך להיות אפר קודם למים, ומדוע אינו כן. ויתירה מזו "אם נתן האפר תחילה ואח"כ נתן עליו המים פסל". ויש לומר שכיון שהדין הוא שגם המים שנותן בתחילה צריך להיות האפר, והיינו שמצד מחשבת האדם הרי המחשבה על האפר קודמת לנתינת המים בכלי.

ועוד יש לומר שגם עניין ה'רצוא' (אפר) צריך להיות חדור ומיוסד על תנועת הביטול – 'שוב' (מים), והוא היסוד לקיום כל המצוות כולן.

(על־פי יין מלכות ספר טהרה סימן יא)

2) סוטה טז, ב. 3) אינו צריך לתת יותר מכדי שייראה על פני המים. 4) כחכמים שם, נגד דעת ר' שמעון. 5) ומשמע שנותן המים על האפר. 6) אחר נתינת האפר על המים, יערב הכול ויהיו מים על האפר. שם מבואר, שחכמים אומרים "אל כלי" דווקא. פירוש, כתוב בתורה "מים חיים אל כלי", משמע שהמים ניתנים ישר אל הכלי ולא אל האפר.

8 **ב. הַמְקַדֵּשׁ צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן[7] וְיִתֵּן הָאֵפֶר בְּיָדוֹ עַל**
9 **הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקְחוּ לַטָּמֵא - עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּן**
10 **לְקִדּוּשׁ וּלְמִלּוּי וּלְהַזָּיָה[8]. אֲבָל אִם נָפַל הָאֵפֶר מִן**
11 **הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּטַל הָאֵפֶר**
12 **בְּיָדוֹ וּדְחָפוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ הָרוּחַ וְנָפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל**
13 **הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל צַד הַכְּלִי[9] אוֹ עַל**
14 **יָדוֹ וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַמַּיִם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[10].**

7) תוספתא פ"ו ה"ג. 8) "ולקחו לטמא", משמע שהלקיחה תהיה לשם טהרת הטמא. וכן שאר הפעולות. 9) משנה פרה פ"ו, מ"א. 10) מפני שנאמר "ולקחו . . . ונתן", משמע מה שלקח, יתן הוא עצמו.

15 **ג. קִדֵּשׁ[11] פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּאָה בִּכְלִי זֶה וּפָחוֹת מִכְּדֵי**
16 **הַזָּאָה בִּכְלִי אַחֵר - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ. הָיָה הָאֵפֶר[12] צָף עַל**
17 **פְּנֵי הַמַּיִם וְכָנַס מִמֶּנּוּ מִלְּמַעְלָה[13] וְקִדֵּשׁ בּוֹ מַיִם**
18 **אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְקֻדָּשִׁין; וְכֹל שֶׁנָּגַע בַּמַּיִם - אֵין**
19 **מְקַדְּשִׁין בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[14], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוּ. וַאֲפִלּוּ**
20 **נָשְׁבָה הָרוּחַ וְנָתְנָה אֶת הָאֵפֶר עַל גַּבֵּי הַמַּיִם[15] - אֵינוֹ**
21 **מְנַגְּבוֹ וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ.**

11) זבחים צג, ב. 12) פרה פ"ו מ"ב. 13) אפר שלא נרטב במים. 14) כחכמים, שם. 15) ואמרנו למעלה (ה"ב) שאין המים מקודשים, אף־על־פי־כן נפסל האפר לקידוש. רבינו למד דין זה מדבריהם של חכמים במשנתנו, שאמרו: כל שנגע במים אין מקדשים בו, ומשמע אפילו לא נתקדשו המים.

22 **ד. כְּלִי קָטָן[16] שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל וְהֵן מְלֵאִין מַיִם**
23 **וְהַמַּיִם מְעֹרָבִין - כֵּיוָן שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי**
24 **הַגָּדוֹל נִתְקַדְּשׁוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי הַקָּטָן; וְאַף**
25 **עַל פִּי שֶׁהָיָה פִּיו צַר בְּיוֹתֵר וְלֹא נִכְנַס לוֹ אֵפֶר, שֶׁהֲרֵי**
26 **הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין.**

16) שם משנה ג.

27 **ה. הָיָה סְפוֹג[17] בְּתוֹךְ הַמַּיִם בְּעֵת שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר - הֲרֵי**
28 **הַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּכְלִי[18]. כֵּיצַד**
29 **יַעֲשֶׂה? זוֹלֵף אֶת כָּל הַמַּיִם עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסְּפוֹג, וְלֹא**
30 **יִגַּע בַּסְּפוֹג. וְאִם נָגַע בַּסְּפוֹג, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם צָפִין**
31 **עַל גַּבָּיו כָּל שֶׁהֵן[19] - פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג**
32 **יוֹצְאִין[20] וּמִתְעָרְבִין בַּמַּיִם הַכְּשֵׁרִין. נָפַל סְפוֹג לְתוֹךְ**
33 **הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין - נוֹטְלוֹ[21] וְסוֹחֲטוֹ חוּץ לַכְּלִי,**
34 **וְהַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי כְּשֵׁרִין[22].**

17) שם. 18) והתורה אמרה: אל כלי. 19) פירוש, בכל כמות שהיא, אפילו הרבה. 20) ע"י לחץ קל. 21) מוציאו מן המים, ואינו חושש שמא יצאו מים ע"י

ו. שְׁתֵּי[23] שְׁקָתוֹת[24] שֶׁבְּאֶבֶן[25] אַחַת שֶׁנָּתַן אֶת הָאֵפֶר לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אֵין הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין. וְאִם הָיוּ נְקוּבוֹת זוֹ לָזוֹ[26] כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[27], אוֹ שֶׁהָיוּ הַמַּיִם צָפִין עַל גַּבֵּיהֶן[28] אֲפִלּוּ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, וְנָתַן אֵפֶר לְאַחַת מֵהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין[29].

23) משנה שם פ"ה, ח. 24) שני בתי קיבול חצובים. 25) לא מחוברת בקרקע. 26) היה נקב במחיצה שבין שתי השקתות, והמים עוברים דרכן מאחת לשניה. 27) כשרוצים לשפוך המשקין שבנודות של עור, נותנים שפופרת לתוך פיו וקושרים אותו יפה, כדי שלא יזלפו המשקין מן הצדדים. ושיעורה כעובי "שתי אצבעות חוזרות למקומן". פירוש, שאפשר להכניס בנקב שתי אצבעות (אצבע ואמה) ולסבב אותן ברווח. 28) על גבי המחיצה המפרידה ביניהן, ונמצאו שתיהן מחוברות במים הצפים. 29) מפני שהן ככלי אחד.

ז. שְׁתֵּי אֲבָנִים[30] שֶׁהִקִּיפָן זוֹ לָזוֹ וַעֲשָׂאָן שֹׁקֶת[31], וְכֵן שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת[32], וְכֵן שֹׁקֶת שֶׁנֶּחְלְקָה, וְנָתַן אֵפֶר בְּחֵלֶק אֶחָד מֵהֶן - הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶן[33] אֵינָן מְקֻדָּשִׁין[34]. וְאִם חִבְּרָן בְּסִיד אוֹ בְּגִפְּסִיס[35] וְהֵם יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל כְּאַחַת - הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶן מְקֻדָּשִׁין[36].

30) שם מ"ט. 31) כגון שבשתיהן היתה חציבה פתוחה מצד אחד ופתוחה מלמעלה, וכשהסמיכן זו לזו נוצרה שוקת. 32) כלומר, שברי עריבות (ראב"ד). 33) שכנגד החריץ שביניהן. והמדובר כשחיברן בטיט, ואם יטול לידו חלק אחד תשבר השוקת. אולם אין המים יוצאים דרך הסדק, ולפיכך המים שבשוקת מקודשים, ואם לא חיברם כלל, אין כאן כלי וכל הקידוש פסול (כסף־משנה). 34) מפני שמקום החריץ משתייך גם לחצייה השני של השוקת שמימיה נתקדשו, אבל אם נתן אפר בשני החלקים - נתקדשו גם המים שבחריץ. 35) בהרבה לשונות לועזיות - גיפס. 36) אפילו אם נתן האפר רק בחלק אחד.

ח. מַיִם מְקֻדָּשִׁין[37] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בָּהֶן מַיִם אֲחֵרִים כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[38]. וְכֵן אִם יָרַד לְתוֹכָן טַל[39] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. נָפַל לְתוֹכָן מַשְׁקִין[40] וּמֵי פֵּרוֹת - יְעָרֶה הַכֹּל, וְצָרִיךְ לְנַגֵּב הַכֵּלִי וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין אֲחֵרִים. נָפַל לְתוֹכָן דְּיוֹ קוֹמוֹס[41] וְקַנְקַנְתּוּם[42] וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם - יְעָרֶה וְאֵין צָרִיךְ לְנַגֵּב[43]; שֶׁאִם יִשָּׁאֵר שָׁם דָּבָר הָרוֹשֵׁם, הֲרֵי הוּא נִרְאֶה.

37) שם פ"ט מ"א. 38) בפרה החמירו שלא יתבטלו המים הפסולים בכשרים. [פסק כחכמים, ונימוקם נתבאר בזבחים פ, א, שהזאה צריכה שיעור, וכאן אין שיעור מלא מפני שמים פסולים מעורבים בהם, ואפילו אם יזה פעמיים לא יועיל מפני שהזאות אינן מצטרפות. ואף־על־פי שרבינו (לקמן פ"י ה"ז) פסק שאם נפלה הזאה כל שהיא על הטמא נטהר, מודה הוא שעל האזוב שבו מזים - צריך להיות שיעור (הר"י קורקוס)]. 39) נגד דעת ר' אליעזר, האומר "יניחנה בחמה והטל עולה". 40) המונח "משקין" בכל הספרות התלמודית, פירושו שבעת המשקין: מים, חלב, שמן, טל, יין, דם, ודבש דבורים. אבל מיצים הנסחטים מפירות, חוץ מזיתים וענבים, נקראים "מי פירות", וגם כאן כך. ויוצא מזה, שגם בנפלו מים או טל, צריך לערות ולנגב כשרוצה לקדש מים אחרים באותו כלי. ולמה כתב רבינו בבבא ראשונה סתם "פסולים"? מפני ששם בא להשמיענו דין המים המקודשים, שהלכה כחכמים נגד ר' אליעזר שאמר: יזה שתי הזיות. ובנוגע לעירוי וניגוב, סמך על מה שיתבאר בבבא שניה (תפארת ישראל, בועז אות ג). 41) שרף־אילן צובע. 42) מים מכילים חלקיקי נחושת, ועושים מהם צבע. 43) אם לא נשארו רשמי צבע על דופני הכלי. ואם נשארו צריך להסירם, והניגוב לא יועיל.

ט. הַמַּטְבִּיל[44] כְּלִי לְחַטָּאת בְּמַיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְקַדֵּשׁ[45] - צָרִיךְ לְנַגֵּב[46] וְאַחַר כָּךְ יְקַדֵּשׁ בּוֹ. הִטְבִּילוֹ בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[47]. וְאִם הִטְבִּילוֹ לֶאֱסֹף בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ צָרִיךְ לְנַגֵּב[48].

44) שם פ"ה מ"ב. כל הכלים צריכים טבילה לפני שמשתמשים בהם למי חטאת. 45) שאינם מים חיים. ראה למעלה פ"ו. 46) כדי להעביר את לחלוחית המים הפסולים שעל דופני הכלי. 47) ואף־על־פי שצריכים מילוי לשם קידוש, לא הקפידו על הלחלוחית כמו במים פסולים. ועוד, מפני שהטבילו לצרכי חטאת, הרי זה כמו לשם מילוי (תפארת ישראל). 48) מפני שתערובת מים שאינם מקודשים במקודשים - פוסלת בכל שהיא.

י. קְרוּיָה[49] שֶׁהִטְבִּילָהּ בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ[50] - מְקַדְּשִׁין בָּהּ[51]; אֲבָל אֵין אוֹסְפִין לְתוֹכָהּ מֵי חַטָּאת[52], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהֻטְבְּלָה בָּהֶן נִבְלָעִים בְּתוֹכָהּ וְיוֹצְאִין וּמִתְעָרְבִין בְּמֵי חַטָּאת וּפוֹסְלִין אוֹתָן. נִטְמֵאת וְהִטְבִּילוּהָ - אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ[53], שֶׁהַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין הַנִּבְלָעִין בְּגוּפָהּ יֵצְאוּ וְיִתְעָרְבוּ בַּמַּיִם שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹתָן בְּתוֹכָהּ.

49) דלעת שהוציאו את מה שבתוכה, ונשארה הקליפה העבה, וראויה לשאוב בה מים. ומפני שהיא גוף ספוגי, נבלעים בה מים ונפלטים ממנה (שם מ"ג). 50) במשניות שבידינו, הגירסא "במים שאין ראויים לקדש". ורבינו גורס "הראויים". 51) ואין חוששים שמא ספגה מים אגב טבילה, ולא נשאבו לשם מי חטאת, ונפלטים לתוך המים העומדים לקידוש. אבל אם הטבילוה במים שאינם ראויים לקדש - חוששים (ראה ההלכה הקודמת בדין ניגוב). 52) החמירו בתערובת שאינם מקודשים במקודשים, יותר

מתערובת מים שנשאבו שלא לשם מילוי. 53) בטומאה החמירו יותר (כסף־משנה).

יא. מַיִם מְקֻדָּשִׁין[54] שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְנִתְבַּקְּעוּ אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן[55] - פְּסוּלִין[56]. אֲפִלּוּ הָיוּ יְבֵשִׁים[57] בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַנְּמָלָה וְהַדִּירָה וְהַכִּנָּה שֶׁבַּתְּבוּאָה. נָפַל לְתוֹכָהּ חִפּוּשִׁין[58], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְבַּקְּעוּ וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁפוֹפֶרֶת[59] וְהַמַּיִם נִכְנָסִין בְּתוֹכָהּ וְיוֹצְאִין מִתּוֹכָהּ עִם הַלֵּחָה שֶׁבָּהּ.

54) שם פ"ט מ"ב. 55) של המים, ואף־על־פי שלא נתבקעו. 56) שינוי מראה המים מוכיח שנפלטה לתוכם ליחותם של בעלי החיים. 57) מטבעם, ועורם קשה. 58) תולעת שחורה בעלת כנפים קשות סוככות על כנפים דקות. 59) פיה, וכן מקום יציאתה רחבים והמעי ישר.

יב. מַיִם מְקֻדָּשִׁין[60] שֶׁשָּׁתָת מֵהֶן בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה - פְּסוּלִין[61]. וְכֵן כָּל הָעוֹפוֹת - פְּסוּלִין; חוּץ מִן הַיּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹצֶצֶת[62] וְאֵין רִיר יוֹצֵא מִפִּיהָ וּמִתְעָרֵב בַּמַּיִם. וְכֵן כָּל הַשְּׁרָצִים[63] שֶׁשָּׁתוּ - אֵינָן פּוֹסְלִין; חוּץ מִן הַחֻלְדָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלַקֶּקֶת בִּלְשׁוֹנָהּ, וְנִמְצֵאת הַלֵּחָה יוֹצְאָה מִפִּיהָ לַמַּיִם.

60) שם מ"ג. 61) מפני שמים מעורבים בריר, ניגרים מפיהן וחוזרים לכלי (רבינו במשנה). 62) כשהיא שותה, פותחת את פיה קימעה ומוצצת. 63) שמונת השרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט - ל): החולד (חולדה) והעכבר והצב והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת.

יג. מֵי חַטָּאת[64] שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן[65] מֵחֲמַת עַצְמָן - כְּשֵׁרִים; נִשְׁתַּנּוּ מֵחֲמַת עָשָׁן[66] - פְּסוּלִין. הִגְלִידוּ[67] וְחָזְרוּ וְנִמּוֹחוּ - כְּשֵׁרִים[68]. אֲפִלּוּ נִמּוֹחוּ[69] בַּחַמָּה. אֲבָל אִם הִמְחָן בָּאוּר - פְּסוּלִין.

64) מים מקודשים ומי חטאת היינו הך, אלא שרבינו נקט לשונם של המקורות שמהם שאב. 65) תוספתא פרה פ"ט ה"ה. 66) עשן מעכיר את המים. 67) קרשו מפני הקור. 68) שם. 69) חימום טבעי, לא בידי אדם - דינו כמו נימוח מאליו.

יד. אֵפֶר חַטָּאת[70] שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ אוֹ מֵחֲמַת עָשָׁן - כָּשֵׁר[71]. נִשְׁתַּנּוּ מֵחֲמַת אָבָק, אוֹ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ סִיד אוֹ גִּפְסִיס, אוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ אֵפֶר מִקְלֶה[72] כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

70) שם. 71) מפני שעשן אינו דבר זר לגבי אפר. 72) אפר פשוט, שלא משריפת פרה אדומה.

טו. הַחוֹשֵׁב[73] עַל מֵי חַטָּאת לִשְׁתּוֹתָן - לֹא פְּסָלָן, עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה מֵהֶן[74]. וְאִם שָׁפַךְ מִן הַכְּלִי לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ וְלֹא נָגְעָה שְׁתָתוֹ בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי - לֹא פָּסַל[75].

73) משנה פרה פ"ט, ד. 74) כר' יוסי בשיטתו של ר' יהושע. והטעם, מפני שהמים כבר מקודשים אינו מסיח דעתו מהם, אולי יחזור בו ברגע האחרון. אבל אם שתה פסלם, מפני הרוק שבפיו, כמו בעלי חיים אחרים (ראה למעלה סוף פ"ז דין מים שאינם מקודשים). 75) את המים שנשארו בכלי. שם: ואם גרגר כשר. והטעם, זהירותו שלא לנגוע בשפתיו במים, מוכיחה שלא הסיח דעתו לגמרי, וחשב על הכשרן של המים שישארו.

טז. כְּלִי[76] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁהִנִּיחוֹ מְגֻלֶּה וּבָא וּמְצָאוֹ מְכֻסֶּה - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁמָּא אָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת נָגַע בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי אָדָם כִּסָּהוּ בְּוַדַּאי. הִנִּיחוֹ מְכֻסֶּה וּבָא וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה: אִם יְכוֹלָה הַחֻלְדָּה[77] לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁיָּרַד לוֹ טַל בַּלַּיְלָה - פְּסוּלִין, וְאִם לָאו - כְּשֵׁרִין. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁתֵּי סְפֵקוֹת: סָפֵק אָדָם גִּלָּה אוֹ בְּהֵמָה חַיָּה וָרֶמֶשׂ; וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר אָדָם גִּלָּהוּ, שֶׁמָּא הָיָה טָהוֹר[78] לְחַטָּאת אוֹ לֹא.

76) שם פי"א מ"א. 77) הפוסלת בשתייתה (ראה למעלה הי"ב). 78) ושני ספקות להתיר - מותר בין באיסור והיתר, ובין בטומאה וטהרה.

יז. הַמּוֹסֵר[79] מַיִם מְקֻדָּשִׁין אוֹ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ לְטָמֵא לְשָׁמְרָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[80].

79) שם פ"ז מ"י. 80) טמא אינו שומר כראוי מן הטומאה.

יח. שְׁנַיִם[81] שֶׁהָיוּ שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל שֵׁנִי[82]. טָהַר וְחָזַר לִשְׁמֹר וְנִטְמָא הַשֵּׁנִי - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[83]. נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת - הַמַּיִם פְּסוּלִין[84].

81) שם פ"ח מ"א. 82) השני שומר עליהם. 83) שחזר לטהרתו. 84) מפני שאין להם שומר טהור. [דינים דומים נתבארו למעלה (פ"ח ה"ב)].

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר הממלא מים לקידוש אם צריך שיהיה הוא בעצמו המקדש והמזה, אם ממלא ומקדש אדם מים ומניחם אצלו ואם מוליכם ממקום למקום, אם יוליכם בנהר ובספינה, ומים שנתקדשו אם מפשיל הכלי לאחוריו, מי חטאת ששקלם במשקל, ומי הוא כשר להזות, המזה וזה שמזין עליו אם צריך כוונה, ואם צריך טבילת האיזוב לכל הזייה.

א. הַמְמַלֵּא[2] מַיִם לְקִדּוּשׁ - אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הוּא עַצְמוֹ הַמְקַדֵּשׁ וְהַמַּזֶּה, אֶלָּא מְקַדֵּשׁ אֶחָד וּמַזֶּה אֶחָד. וְכֵן מְמַלֵּא אָדָם בִּכְלִי וּמְעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי[3] וּמְקַדֵּשׁ בִּכְלִי אַחֵר, וּמְעָרֶה הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין מִכְּלִי לִכְלִי וּמַזֶּה מִכְּלִי אַחֵר.

2) יומא מג, א. 3) תוספתא פרה פ"ט ה"א, וכן משמע בכמה משניות במס' פרה.

ב. מְמַלֵּא אָדָם[4] מַיִם וּמַנִּיחָן אֶצְלוֹ בְּלֹא קִדּוּשׁ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם, וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם

1 **וּמֵעִיר לְעִיר, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן אֵפֶר וּמְקַדְּשָׁן בְּכָל עֵת**
2 **שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין מַנִּיחָן אָדָם אֶצְלוֹ יָמִים**
3 **וְשָׁנִים וּמַזֶּה מֵהֶן בְּכָל יוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ עַד שֶׁיִּתַּמּוּ,**
4 **וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר לְעִיר. וּמְשַׁמֵּר אָדָם**
5 **אֵפֶר פָּרָה אֶצְלוֹ וּמוֹלִיכוֹ[5] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר**
6 **לְעִיר. פַּעַם אַחַת[6] הוֹלִיכוּ כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת**
7 **בִּסְפִינָה בַּיַּרְדֵּן, וְנִמְצָא כְּזַיִת מִן הַמֵּת בְּקַרְקַע**
8 **הַסְּפִינָה וְנִטְמְאוּ הַמַּיִם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ בֵּית דִּין**
9 **הַגָּדוֹל, שֶׁאֵין מַעֲבִירִין מֵי חַטָּאת וְלֹא אֵפֶר חַטָּאת**
10 **בְּנָהָר[7] וּבִסְפִינָה, וְלֹא יְשִׁיטֵם עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְלֹא**
11 **יַעֲמֹד בְּצַד הַנָּהָר מִכָּאן וְיִזְרְקֵם לַצַּד הַשֵּׁנִי. אֲבָל**
12 **עוֹבֵר הוּא אָדָם בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ[8] וּבְיָדוֹ אֵפֶר פָּרָה**
13 **אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין. וְכֵן אָדָם וְכֵלִים הָרֵיקָנִים שֶׁהֵן**
14 **טְהוֹרִין לְחַטָּאת, וּמַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת וַעֲדַיִן לֹא**
15 **נִתְקַדְּשׁוּ - מַעֲבִירִין אוֹתָם בְּנָהָר בִּסְפִינָה[9].**

4) תוספתא חגיגה פ"ג, ט. 5) בכת"י תימן: ומוליכו. 6) חגיגה כג, א. 7) כחכמים, שם. ובמשנה פרה פ"ט מ"ה, שגזרו בכל הנהרות, נגד דעת חנניה בן עקביה "שלא גזרו אלא בירדן ובספינה כמעשה שהיה". 8) פרה, שם. 9) שם, שלא גזרו אלא על מי חטאת אחר שנתקדשו בנתינת האפר.

16 **ג. מַעֲבִירִין מַיִם מְקֻדָּשִׁין בִּסְפִינָה בַּיָּם הַגָּדוֹל[10]**
17 **וְשָׁטִין [בָּהֶם] עַל פְּנֵי הַמַּיִם; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל**
18 **הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין וְעַל הָאֵפֶר בְּנָהָר.**

10) משמיענו, שאפילו החכמים שאינם מצמצמים את הגזירה לכמעשה שהיה, לא הרחיבוה על הים הגדול, ואפילו בספינה לא גזרו בו. ולמד זה מלשונם בברייתא: "אחד הירדן ואחד שאר הנהרות" משמע נהרות אבל לא ים.

19 **ד. הַמּוֹלִיךְ מַיִם[11] לְקַדְּשָׁן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מַיִם**
20 **שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ[12], לֹא יַפְשִׁיל הַכְּלִי לַאֲחוֹרָיו אֶלָּא לְפָנָיו.**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין -**
22 **הֵן מֵי נִדָּה, וְאִם לָאו - פְּסוּלִין. מִלֵּא שְׁתֵּי חָבִיּוֹת -**
23 **נוֹתֵן אַחַת לְפָנָיו וְאַחַת לַאֲחוֹרָיו, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר[13].**

11) שם, פ"ז, מ"ו. 12) בבא זו הוסיף רבינו מדעתו בהתאם לשיטתו, שפסול מלאכה ופסול היסח הדעת הם שני ענינים, והמלאכה אמנם אינה פוסלת מים שנתקדשו, אבל היסח הדעת פוסלת אותם. (נתבארה כבר שיטת הראב"ד, שמלאכה פוסלת מפני היסח הדעת משמירת המים. ומכיוון ששנינו, שמלאכה אינה פוסלת מים מקודשים, ברור שהיסח הדעת אינה פוסלת, ולפיכך השיג כאן על דברי רבינו). 13) השמירה היא אמנם מדאורייתא, אבל חובת שמירה מעולה מלפניו דווקא ולא מאחוריו – גזירת חכמים היא, ולא גזרו במקום שאי־אפשר, ולא החמירו על הממלא ללכת פעמיים (ראה למעלה פ"ז ה"ז).

24 **ה. מֵי חַטָּאת שֶׁשְּׁקָלָן[14] בְּמִשְׁקָל[15]: אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ**
25 **- פְּסוּלִין[16], וְאִם לָאו - כְּשֵׁרִין. אֲבָל אִם שָׁקַל דְּבָרִים**
26 **אֲחֵרִים בְּמֵי חַטָּאת, הוֹאִיל וַעֲשָׂאָן מִשְׁקֹלֶת -**
27 **פְּסָלָן[17], שֶׁאֵין זוֹ מִשְׁמֶרֶת[18]. כָּל אֵלּוּ הַטְּהוֹרִים**
28 **שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹ שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹ שֶׁמַּזִּין, וְכֵן כָּל הַכֵּלִים**
29 **שֶׁמְּמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין מֵהֶם וְשֶׁמַּזִּין מֵהֶן, אִם הָיוּ**
30 **טְבוּלֵי יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן - הֲרֵי**
31 **אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[19]; שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה הַפָּרָה וְהַמִּלּוּי וְהַקִּדּוּשׁ**
32 **וְהַהַזָּיָה כָּשֵׁר בְּטְבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וּמִפְּנֵי**
33 **הַצְּדוּקִין מְטַמְּאִין אֶת כָּל כְּלֵי שֶׁטֶף וּמַטְבִּילִין אוֹתָן**
34 **וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּמֵי חַטָּאת.**

14) גיטין נג, א־ב. 15) כדי לדעת משקל המים, מסקנת הגמרא שם "כנגדן" – אם הסיח דעתו פסולים, ואם לאו – כשרים. ומפרש רבינו "שכנגדן" היינו שהניח כנגד המים משקלות בכף המאזנים. 16) מפני שהיסח הדעת פוסל גם במים המקודשים. 17) בגמרא שם אמרו "בגופם", פסולים אפילו כשלא הסיח דעתו מהם. ולפי פירוש רבינו "בגופם" הכוונה שהשתמש בהם במשקלות לשקול דברים אחרים (לרש"י דרך אחרת בפירוש הסוגיא שם. ראה 'חזון איש' ו'אור שמח'). 18) והתורה אמרה (במדבר יט, ט) "למשמרת למי נדה". יוצא מזה שמלאכה במים עצמם פוסלת אפילו במקודשים, ומה שאמרו שמלאכה אינה פוסלת אחר הקידוש, הכוונה אם עשה מלאכה אחרת בשעת עיסוקו במים (ראה 'מנחת חינוך' מצוה שצט). 19) נתבאר למעלה פ"א הי"ג, ופ"ד, וכפלו דברים אלו כאן במקומן של ההלכות הנוגעות לבני אדם העוסקים במי חטאת.

35 **ו. הַכֹּל כְּשֵׁרִין[20] לְהַזּוֹת, חוּץ מֵאִשָּׁה וְטֻמְטוּם**
36 **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[21] [וְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה] וְקָטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת[22];**
37 **אֲבָל קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת - כָּשֵׁר לְהַזּוֹת. וְהֶעָרֵל כָּשֵׁר**
38 **לְהַזּוֹת, שֶׁאֵין הֶעָרֵל טָמֵא. קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת שֶׁהִזָּה**
39 **וְהָאִשָּׁה מְסַעֲדַתּוּ[23], כְּגוֹן שֶׁאָחֲזָה לוֹ הַמַּיִם בְּיָדוֹ -**
40 **הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֶּאֱחֹז בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַזָּאָה.**
41 **וְאִם אָחֲזָה בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַזָּיָתוֹ - פְּסוּלָה.**

20) פרה פי"ב מ"י. 21) שהם ספק אשה. 22) במשנה: "ותינוק שאין בו דעת". (ביומא מג, א - דרשו מן הכתוב, שקטן כשר להזות אף־על־פי שהוא פסול למילוי מים ולאיסוף אפר. ומובן שהכשירו רק קטן שיש בו דעת, שהרי הזאה צריכה כוונה (לקמן ה"ז). ומזה יוצא, שבאיסוף ומילוי ששנינו (פרה פ"ה מ"ד) "חוץ מחרש שוטה וקטן", פסול גם קטן שיש בו דעת ('תוספות יום־טוב' במשנה ג שם, וראה קושייתו מברייתא יומא שם)). 23) שם.

42 **ז. הַמַּזֶּה צָרִיךְ לְכַוֵּן וּלְהַזּוֹת עַל הַטָּמֵא לְטַהֲרוֹ[24];**
43 **וְאִם הִזָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. אֲבָל זֶה**
44 **שֶׁמַּזִּין עָלָיו[25] אֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה, אֶלָּא מַזִּין עַל הָאָדָם**
45 **לְדַעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. הַמִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת[26] לְפָנָיו וְהִזָּה**
46 **לַאֲחוֹרָיו, לַאֲחוֹרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[27].**
47 **נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו וְהִזָּה לַצְּדָדִין שֶׁל פָּנָיו - הַזָּיָתוֹ**
48 **כְּשֵׁרָה[28].**

24) 'ספרי' זוטא: "והזה הטהור על הטמא" (שם, יט) ולא

בזמן שלא נתכוון לטמא. 25) שם מ"ב. 26) במשנה, שם. 27) מפני שלא התכוון להזאה זו. 28) הצדדים של פניו, דינם כפניו.

1 ח. הַמַּזֶּה[29] אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה[30] לְכָל הַזָּיָה, אֶלָּא
2 טוֹבֵל אֶת הָאֵזוֹב וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַר הַזָּיָה עַד שֶׁיִּגָּמְרוּ
3 הַמַּיִם[31]. וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַת עַל כַּמָּה בְּנֵי אָדָם אוֹ עַל
4 כַּמָּה כֵּלִים כְּאַחַת, אֲפִלּוּ מֵאָה. כֹּל שֶׁנָּגַע בּוֹ מִן
5 הַמַּיִם כָּל שֶׁהוּא - טָהוֹר[32], וְהוּא שֶׁיִּתְכַּוֵּן הַמַּזֶּה
6 לְהַזּוֹת עָלָיו. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב[33] וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל
7 דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה[34] אוֹ עַל הָאָדָם[35], וְהִזָּה מֵאוֹתָהּ
8 טְבִילָה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה,
9 אִם נִשְׁאֲרוּ מַיִם בָּאֵזוֹב - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר
10 וּלְהַטְבִּיל[36], אֶלָּא מַזֶּה מִן הַשְּׁאָר עַל הָאָדָם אוֹ עַל
11 הַכֵּלִים הַטְּמֵאִים, שֶׁהֲרֵי תְּחִלַּת טְבִילָתוֹ כְּשֵׁרָה
12 הָיְתָה[37]. אֲבָל אִם טָבַל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר
13 שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה, וְהִזָּה עַל הָאָדָם
14 אוֹ עַל הַכְּלִי הַטָּמֵא - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[38], עַד שֶׁיַּחֲזֹר
15 וְיִטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה וְיִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל הָאָדָם אוֹ עַל
16 דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה.

29) שם. 30) טבילת אזוב במי חטאת. 31) שבאזוב. 32) למד זה מלשון המשנה "עד מאה". 33) שם מ"ג. 34) כלים. מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו, יש ללמוד שמדובר בכלים טמאים ממש, וכן באדם טמא (ראה 'ברטנורא' ו'תפארת ישראל'). 35) נקט לשון המשנה, שכתבה "אדם" בבבא בפני־עצמה (ולא נתברר לי טעם הכפילות במשנה). 36) במשנה: "לא ישנה", ומפרש רבינו, שאינו צריך להטביל פעם שנית. 37) לשם דבר שצריך הזאה. 38) מפני שהטבילה פסולה. (במשנה: "אם יש באזוב ישנה". ורבינו מפרש צריך לטבול שנית, ולפי זה, צריך לפרש מה ששנינו: "אם יש באזוב", הכוונה אפילו נשארו מים באזוב. ראה גירסת 'רבינו חננאל' ביומא יז, א. ופירושו. וראה רש"י שם).

17 ט. הִטְבִּיל[39] אֶת הָאֵזוֹב וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ
18 מְקַבֵּל טֻמְאָה - הַמַּיִם הַמְנַטְּפִים[40] כְּשֵׁרִין[41]. לְפִיכָךְ,
19 אִם נָטְפוּ בַּכְּלִי וְחָזַר וְהִטְבִּיל בָּהֶן אֶת הָאֵזוֹב בְּכַוָּנָה
20 לְהַזּוֹת עַל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה - הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה.

39) פרה, שם. 40) מן האזוב. 41) הטבילה בכוונה לא נכונה פסולה, שהרי התורה אמרה "וטבל... והזה", אבל המים נשארו בכשרותם. ונראה, שאפילו הזה על דבר שאינו מקבל טומאה, לא נפסלו המים שנשארו באזוב, ואם נטפו לכלי טהור לחטאת - מותר לטבול בהם את האזוב ולהזות.

21 י. מֵי חַטָּאת[42] שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טוֹבֵל בָּהֶן אֲפִלּוּ רָאשֵׁי
22 גְּבְעוֹלִין[43] וּמַזֶּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְסַפֵּג[44]. צְלוּחִית[45]
23 שֶׁפִּיהָ צַר - טוֹבֵל וּמַעֲלֶה כְּדַרְכּוֹ[46] וּמַזֶּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ
24 לְהִזָּהֵר שֶׁמָּא יִגַּע בְּצִדֵּי הַכְּלִי[47] בְּפַעַם שְׁנִיָּה.

42) שם מ"ב. 43) ראשי הבדים של האזוב. 44) שלא יקנח מדופני הכלי, אלא יטבול (רבינו בפירושו למשנתנו). 45) שם. 46) אפילו כמה פעמים. 47) שנדבקו שם טיפות מים אגב הוצאת האזוב בפעם הקודמת, ועכשיו יעלה האזוב את אותן הטיפות ויזה בהן ואין כאן טבילה (רבינו, במשנה שם). אמנם הסגנון מגומגם קצת, אבל הכוונה ברורה (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

יום רביעי ג' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כיצד מטהרים טמא מת במי פרה, ואם טבל ביום והיזה בלילה, מי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא הזאה, מי שהוזה עליו בשלישי ולא בשביעי, ושכל המטמאין מקבלין הזאה, כיצד מצוות אזוב, ואם נפרדו הגבעולים ונשרו העלים או שלא אגדו, ודין מאימתי מזים באזוב, ואי זהו אזוב הכשר.

25 א. כֵּיצַד מְטַהֲרִים טְמֵא מֵת בְּמֵי נִדָּה? לוֹקֵחַ אָדָם
26 טָהוֹר שְׁלֹשָׁה[2] קְלָחִין[3] שֶׁל אֵזוֹב וְאוֹגְדָן אֲגֻדָּה אַחַת,
27 וּבְכָל בַּד וָבַד גִּבְעוֹל אֶחָד[4], וְטוֹבֵל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין
28 בְּמֵי נִדָּה שֶׁבַּכְּלִי, וּמִתְכַּוֵּן וּמַזֶּה עַל הָאָדָם אוֹ עַל
29 הַכֵּלִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחַר שֶׁתָּנֵץ
30 הַחַמָּה. וְאִם הִזָּה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - כָּשֵׁר.
31 וְאַחַר שֶׁיַּזֶּה עָלָיו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי טוֹבֵל בַּיּוֹם[5] וּמַעֲרִיב
32 שִׁמְשׁוֹ וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר לָעֶרֶב. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב
33 בַּלַּיְלָה וְהִזָּה בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּיּוֹם וְהִזָּה
34 בַּלַּיְלָה - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה, וְהַמַּיִם מְטַמְּאִין[6] מְשׁוּם מֵי
35 חַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[7]. עַד שֶׁתִּהְיֶה טְבִילַת הָאֵזוֹב
36 בַּמַּיִם[8] וְהַזָּאָתוֹ מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
37 אַחַר שֶׁתָּנֵץ הַחַמָּה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד
38 הַשַּׁחַר - כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

2) בספרי חוקת פיסקא קכח למדו זה בגזירה שווה מפסח מצרים שכתוב בו (שמות יב, כב) "ולקחתם אגודת אזוב", ואין אגודה פחות משלושה. 3) בדים עם השורש שלהם. 4) שלא יצאו כמה בדים משורש אחד ואם יש יותר מפרידם וכולם כשירים (רבינו בפירוש למשנה ח שם אמר שגבעול הוא פרח לפני שייפתח, אולם כאן אי אפשר לפרש כך, וראה שם משנה ט). 5) לא התכוון לומר שהטמא צריך לטבול ביום ולא בלילה, שהרי המשנה (פרה שם) אומרת בפירוש: "אבל הוא עצמו טובל בלילה" וכן כותב רבינו בהלכה הבאה, אלא מבאר, כיצד אפשר למהר את הטהרה (כסף משנה למעלה פרק ו הלכה ב). 6) פירוש, המים של ההזאה הפסולה מטמאים. 7) לקמן פרק ט"ו הלכה א, שמי חטאת מטמאים כל זמן שלא נעשה מצוותם, פירוש, שלא הוזו על הטמא כהלכתם. 8) למעלה כתב דין זה בהזאה וכאן מוסיף ומשמיענו שגם בטבילה כך הדין.

39 ב. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים בְּלֹא הַזָּאָה,
40 כְּשֶׁיָּבוֹא לְהַזּוֹת - מוֹנֶה בְּפָנֵינוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וּמַזִּין
41 עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב
42 שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּא

לְהַזּוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ אָמַר: הַיּוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁלִּי - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא הַיּוֹם נִטְמָא, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְנוֹת בְּפָנֵינוּ; אֲבָל חָבֵר שֶׁבָּא לְהַזּוֹת[9] - מַזִּין עָלָיו אוֹ עַל כֵּלָיו מִיָּד[10]. מִי שֶׁהֻזֶּה[11] עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וְלֹא הֻזֶּה עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי, וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים - טוֹבֵל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה אַחַר הַשְּׁבִיעִי, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, וּמַזִּין עָלָיו בַּיּוֹם, בֵּין קֹדֶם טְבִילָה בֵּין אַחַר טְבִילָה. אֲפִלּוּ טָבַל בְּלֵיל תְּשִׁיעִי אוֹ בְּלֵיל עֲשִׂירִי[12] - מַזִּין עָלָיו לְמָחָר אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה[13].

9) ואומר שהיום יום שלישי לטומאתו. 10) הזאה ראשונה ואחר ארבעה ימים מזים עליו או על כליו הזאה שנייה. 11) רבינו בפירושו למשנה פרה פרק יב, משנה יא מוסר מקור דינים אלה בספרי חוקת פיסקא קכט, ויש שם כמה גירסאות, ורבינו גורס: אין לי אלא ליום שביעי, שמיני, תשיעי ועשירי מניין (פירוש אם לא היזה בשביעי לטומאתו אלא בשמיני, בתשיעי או בעשירי, מניין שהוא טהור)? תלמוד לומר "וחטאו" - מכל מקום (בכל אופן אפילו לא בשביעי). והספרי ממשיך: שהייתי אומר אם קדמה טבילה להזאה יצא, תלמוד לומר "וחטאו" ואחר כך "וכבס בגדיו ורחץ במים". ומפרש שם רבינו שדרשה אחרונה זו נאמרה רק כשהיזה בשביעי, אבל אם היזה בשמיני או תשיעי רשאי הוא לטבול קודם ההזאה, ונימוקו, מפני שהכתוב שעליו מסתמך לימוד הספרי מדבר בהזאה בשביעי. ולפיכך פסק למעלה בהלכה א, בהזאת שביעי; "ואחר שיזה עליו ביום השביעי טובל וכו'" ובהלכה זו בשהה כמה ימים כותב: "ומזין עליו ביום בין קודם טבילה בין לאחר טבילה". 12) והוא טבול יום עד שקיעת החמה של יום מחר. 13) ואינו צריך טבילה שנייה. ומכל שכן כשטבל לפני שקיעת החמה ונגמרה טהרת הטבילה.

ג. כָּל הַמִּטַּמְּאִין[14] מִקַּבְּלִין הַזָּאָה. כֵּיצַד? זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת - מַזִּין עֲלֵיהֶן בְּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וַהֲרֵי הֵם טְהוֹרִין מִטֻּמְאַת מֵת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין טֻמְאָה אַחֶרֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַזָּיָה מוֹעֶלֶת לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא. וְכֵן הֶעָרֵל מְקַבֵּל הַזָּאָה. כֵּיצַד? עָרֵל שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזֶּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת, וּכְשֶׁיִּמּוֹל טוֹבֵל וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב[15].

14) ספרי זוטא חוקת יט ובברייתא ובזבחים צג, א אמרו: "נדה מזין עליה". ונראה שדין זה אינו שנוי במחלוקת (כסף משנה). 15) שם: "מלו וטבלו ועשו פסחיהם בטהרה".

ד. מִצְוַת אֵזוֹב[16] - שְׁלֹשָׁה קְלָחִין, וְכָל קֶלַח וָקֶלַח גִּבְעוֹל אֶחָד. נִמְצָאוּ שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִין. וּשְׁיָרָיו שְׁנַיִם[17]. אוֹ אִם לָקַח[18] שְׁנַיִם בַּתְּחִלָּה וַאֲגָדָן - כָּשֵׁר. נִתְפָּרְדוּ הַגִּבְעוֹלִין וְנָשְׁרוּ הֶעָלִין, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִכָּל גִּבְעוֹל מֵהֶם אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא - כָּשֵׁר; שֶׁשְּׁיָרֵי הָאֵזוֹב בְּכָל שֶׁהוּא[19]. קֶלַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדִּין[20] - מְפַסְּקוֹ[21] וְאַחַר כָּךְ אוֹגֵד שְׁלָשְׁתָּן; שֶׁמִּצְוָתוֹ לִהְיוֹת אֲגֻדָּה[22], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה אֲגֻדָּה. פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ אוֹ שֶׁאֲגָדוֹ וְלֹא פִּסְקוֹ אוֹ שֶׁלֹּא פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ וְהִזָּה בּוֹ - כָּשֵׁר. הָאֵזוֹב הַקָּצָר[23] - אוֹגְדוֹ[24] בְּחוּט עַל הַכּוֹשׁ[25] וְכֵיוָצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל[26] בַּמַּיִם וּמַעֲלֶה, וְאוֹחֵז בָּאֵזוֹב וּמַזֶּה[27]. נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם מִן הַחוּט[28] הִזָּה אוֹ מִן הַכּוֹשׁ[29] אוֹ מִן הַגִּבְעוֹל[30] - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה[31].

16) תחילת הלכה זו נאמרה כבר למעלה ונכפלה כאן כהקדמה קצרה לדינים הבאים אחריה. 17) אם לקח שלושה ואגדם ונאבד אחד מהם מותר להזות בהם לכתחילה. 18) מצוה מן המובחר לקחת שלושה קלחים ואם לקח רק שניים ואגדם מותר להזות לכתחילה. בסוכה יג, א אמרו "לרבנן שלושה למצוה" אבל לא לעכב ופסק רבינו כרבנן. [בברייתא שם אמרו חכמים שאם נשתייר אחד גם כן כשר, ומדברי רבינו כאן משמע שרק שניים כשרים, ונראה שפסק בזה כרבי יוסי מפני שבמשנתנו אין חולק עליו]. 19) לפני כן המדובר בשיירי מספר הבדים ופסק רבינו שצריך שניים וכאן המדובר בשיריים של כל בד ובד עצמו, ודבר זה התכוון להדגיש בסיומו זה. 20) נראה שרבינו גורס כך במשנה ומפרש, ששלושה בדים יוצאים משורש אחד. בספרי שלפנינו כתוב: איזוב שיש בו שלושה קלחים. 21) מפריד את שלושת הבדים. 22) למעלה (הלכה א בהערה הראשונה) הובאו דברי הספרי חוקת פיסקא קכח, שלמדנו בגזירה שווה מפסח מצרים שמצוותו בשלושה בדים ומגזירה שווה זו עצמה נלמד שמצוה לאגדם. 23) וכשיאחזנו בידו לא יגיע למי החטאת. 24) קושרו. 25) פלך. 26) כשהוא אוחז בכוש. 27) שצריך להזות באיזוב עצמו ולא להניעו על ידי דבר אחר. 28) שאגד בו את בדי האיזוב. 29) שקשרו בו. 30) והזאתו כשירה. 31) מפני שהוא וודאי טמא ואין ספק הזאה מוציאה אותו מידי טומאתו הוודאית.

ה. אֵין מַזִּין לֹא בְּיוֹנְקוֹת הָאֵזוֹב וְלֹא בַּתְּמָרוֹת[32], אֶלָּא בַּגִּבְעוֹלִין. אֵלּוּ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גִּבְעוֹלִין שֶׁלֹּא גָּמְלוּ[33]. וּמִי שֶׁהֻזֶּה עָלָיו בַּיּוֹנְקוֹת וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - פָּטוּר[34]. וּמֵאֵימָתַי מַזִּין בָּאֵזוֹב? מִשֶּׁיָּנֵץ[35]. וְאֵזוֹב שֶׁהֻזֶּה בּוֹ מֵי נִדָּה - כָּשֵׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמְּצֹרָע. כָּל אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְיָי[36] - פָּסוּל. וְהָאֵזוֹב שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ אֵזוֹב בְּיִחוּד[37] - הוּא הַכָּשֵׁר, וְהוּא הָאֵזוֹב שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים; אֲבָל זֶה שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ אֵזוֹב יָוָן וְאֵזוֹב כָּחְלִית וְאֵזוֹב מִדְּבָרִי - פָּסוּל.

32) כיס שבו זרע האיזוב (רבינו בפירושו למשנה). 33) רכים מאוד, במשנה מפרש רבינו: "הוא אשר בארץ". 34) בשוגג מחטאת ובמזיד ממלקות אם התרו בו למלקות, מפני שגם יונקות איזוב שמם, וכשרים מן התורה, ומדרבנן לא יצא בהזאה זו וצריך הזאה שנייה. ואם הזה בתמרות חייב. פסק כתנא קמא שם. 35) יוציא ניצה (כיס קטן

שהפרח טמון בו לפני פיתוחו). 36) שם נוסף המלווה את השם "איזוב". 37) בלי תוספת.

1 **ו. אֵזוֹב שֶׁל אֲשֵׁרָה[38] וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת וְשֶׁל עֲבוֹדָה**
2 **זָרָה וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה[39] - פִּסּוּלָהּ[40]. שֶׁל תְּרוּמָה**
3 **טְהוֹרָה - לֹא יַזֶּה[41], וְאִם הִזָּה - כָּשֵׁר.**

38) אילן ונטעים אחרים שניטעו לשם אליל. כיוצא בזה שנינו בסוכה כט, ב, גבי לולב ופירשו בגמרא (שם לא, ב) שהמדובר באשירה דמשה (שבזמן משה) שהתורה אמרה (דברים יב, ג): "ואשריהם תשרפון באש" ולפיכך "כתותי מיכתת שיעוריה" (ככתות וטחון הוא ואין בו שיעור) ולולב צריך שיעור. אבל האשירות שניטעו אחרי כיבוש הארץ אינן טעונות שריפה וכשירות בדיעבד אף על פי שהן אסורות בהנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (המצוות חובה הן ולא הנאה). ונראה, שגם התוספתא כאן מתכוונת לאשירה שבזמן משה ופסול מפני שאיזוב צריך שיעור (הר"ש בפירושו למשנה פרק י"א ז). 39) שם. איזוב שלקטו לאכילה חייב בתרומה ומעשרות. 40) אפילו אם הוא פחות מכביצה ואינו מטמא את מי החטאת (ראה לקמן פרק י"ב הלכה ו). והטעם, מפני שאמרה תורה (במדבר יט, יא) "והזה הטהור על הטמא" למדנו שכל העיסוק בהזאה צריך להיות בטהרה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). 41) כיוצא בזה שנינו בסוכה לד, ב גבי אתרוג של תרומה ופירשו שם בגמרא (לה, ב) מפני שמפסידה או מפני שמכשירה לקבל טומאה.

4 **ז. אֵזוֹב שֶׁלִּקְּטוֹ לְעֵצִים[42] וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין[43] -**
5 **מְנַגְּבוֹ[44] וְהוּא כָּשֵׁר לְהַזָּיָה[45]. לִקְּטוֹ לָאֲכָלִין[46] וְנָפְלוּ**
6 **עָלָיו מַשְׁקִין[47], אַף עַל פִּי שֶׁנְּגָבוֹ - פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי**
7 **נִטְמָא לְהַזָּיָה[48]; שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין וְכָל הָאֲכָלִין וְכָל**
8 **הַכֵּלִים[49] הֲרֵי הֵן כִּטְמֵאִים לְעִנְיַן חַטָּאת, כְּמוֹ**
9 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. לִקְּטוֹ לְחַטָּאת - הֲרֵי זֶה כְּנִלְקָט לְעֵצִים[50],**
10 **וְאִם נָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין - מְנַגְּבוֹ וּמַזֶּה בּוֹ.**

42) איזוב שלא נלקט בכוונה לאוכלו אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיוחד למאכל אדם ואף על פי שיש אנשים שאוכלים אותו, אבל דבר שהוא מיוחד למאכל אדם, אפילו אם לקטו להסקה - מקבל טומאה. 43) אפילו טמאים ממש. 44) כדי שלא תתערבנה טיפות המשקין במי החטאת. 45) שהרי אינו מקבל טומאה. 46) מחשבתו עושה אותו אוכל וראוי לקבל טומאה כשיוכשר באחד משבעת המשקין. 47) שלא נשמרו בטהרת חטאת. 48) בנגיעתו במשקין שלא נטהרו לחטאת ועל ידי אותם המשקין עצמם הוכשר לקבל טומאה, וההכשר והטומאה באים כאחת. 49) שלא נשמרו בטהרת חטאת. 50) רק מחשבת אכילה עושה אותו כאוכל.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר אדם שנטמא במת והיזה עליו כמה הוא השיעור הצריך ליגע בו, נתכוון להזות על שני כלים או על שני בני אדם כאחת והיזה על האחד ונפל ממנו לאחר, היזה על שני כלים ונסתפק לו אם היזה על שניהם כאחת, הכלים שהם חיבור לטומאה ולהזייה או לזה ולא לזה או חיבור לטומאה ולא להזייה.

11 **א. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהִזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁנָּגַע כָּל**
12 **שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה בְּכָל מָקוֹם מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ שֶׁל טָמֵא**
13 **עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה[2]. אֲפִלּוּ נָפְלָה הַהַזָּאָה עַל רֹאשׁ**
14 **אֶצְבָּעוֹ אוֹ עַל רֹאשׁ שִׁפְתּוֹ. אֲבָל אִם נָגְעָה בִּלְשׁוֹנוֹ**
15 **- אֵינָהּ כְּלוּם[3]; אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּשׁוֹן כָּאֵיבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי**
16 **לְעִנְיַן טֻמְאָה[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5], אֵינָן כָּאֵיבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי**
17 **לְעִנְיַן הַזָּאָה וּטְבִילָה. וְכֵן כְּלִי[6] שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהִזָּה**
18 **עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי**
19 **הַנִּדָּה עָלְתָה לוֹ הַזָּאָה.**

2) כרבא (זבחים צג, א), שמפרש דעתם של חכמים שהזאה אינה צריכה שיעור. ופירשו שם בגמרא, שבכלי צריך להיות כשיעור טבילת ראשי גבעולים של האזוב (וכן כתב רבינו לקמן בפט"ו ה"א), אבל על הטמא מספיקה טיפה כל שהיא. 3) מפני שאינה מקום גלוי. מחלוקת רבי ורבנן בקידושין כה, א ופסק כחכמים. 4) דברי עולא שם. 5) בפ"א מהלכות טומאת מת ה"ג. 6) פרה פי"ב מ"ב: "מזין על האדם ועל הכלים אפילו הן מאה".

20 **ב. שְׁנֵי כֵּלִים[7] אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל**
21 **שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת וְהִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן, וְנָטְפוּ הַמַּיִם מֵעַל**
22 **הָרִאשׁוֹן עַל הַשֵּׁנִי - הֲרֵי הַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּפְּלוּ**
23 **עָלָיו הַמַּיִם מֵהַזַּיַּת הַמַּזֶּה, לֹא מִן הַתַּמְצִית[8]. הִזָּה עַל**
24 **שְׁנֵי כֵּלִים וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הִזָּה עַל שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד אוֹ**
25 **מֵחֲבֵרוֹ נִמְצָה עָלָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[9].**

7) דין זה יוצא מהבבא השניה שבהלכה זו, שמקורה במשנה פרה פי"ב, ב. 8) המתמצים ממקום אחר, לא מן האזוב. 9) שספק הזאה אינה מוציאה מידי ודאי טומאה, ואנו אומרים: העמד טמא על חזקתו (ראה למעלה פי"א ה"ד).

26 **ג. מַחַט[10] שֶׁנִּתּוּנָה עַל הַחֶרֶשׁ[11] וְהִזָּה עָלֶיהָ, סָפֵק עַל**
27 **הַמַּחַט הִזָּה סָפֵק מִן הַחֶרֶשׁ נִמְצָה עָלֶיהָ - הַזָּיָתוֹ**
28 **פְּסוּלָה[12].**

10) שם. 11) וכלי חרס אין לו הזאה. 12) שלוש בבות במשנה זו, ובכולן המדובר בספק הזאה: א. ספק מן החוט, ספק מן האזוב (ראה למעלה פי"א מ"ד); ב. שני כלים; ג. מחט על החרס. ונשנו בסדר "לא זו אף זו", כל בבא מוסיפה על קודמתה. לא רק בחוט, שהספק הוא אם בכלל נפלה הטיפה מן האזוב, אלא גם בשני כלים, שבוודאי נפלה הטיפה מן האזוב והגיעה גם לכלי השני - פסולה. ויותר מזה, לא רק בשני כלים שהטיפה שנפלה על כלי אחד נעשית מצוותה ואינה ראויה יותר להזאה, אלא אפילו במחט על החרס, שאפילו אם נפלה על החרס לא נעשית מצוותה, ואפשר לחשוב שאפילו ניתזה מן החרס ונפלה על המחט היא כשרה, משמיעה אותנו המשנה שהיא פסולה, מפני שההזאה צריכה לבוא ישר מן האזוב על הכלי הטמא (תפארת ישראל).

ד. כֵּלִים[13] הַמְּפֻצָּלִין[14] שֶׁמְּחֻבָּרִין זֶה לָזֶה בְּמַסְמְרִים, כְּגוֹן מַסְפֹּרֶת[15] שֶׁל פְּרָקִים[16] וְאִיזְמֵל שֶׁל רְהִיטְנִי[17] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן: בִּשְׁעַת מְלָאכָה[18] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה[19], שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה[20] - אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה. כֵּיצַד הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - נִטְמָא הַשֵּׁנִי[21], וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - עָלְתָה הַזָּיָה לִשְׁנֵיהֶן, וּכְאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד. וְכֵיצַד אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ, וְאִם נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן וְהִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא טִהֵר חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[22] גָּזְרוּ, שֶׁיִּהְיוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁעַת מְלָאכָה, וּלְעוֹלָם אִם נָגְעָה בְּאֶחָד מֵהֶן טֻמְאָה - נִטְמָא חֲבֵרוֹ. וְכֵן גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חִבּוּר לְהַזָּיָה אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מְלָאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וּלְעוֹלָם אִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן - לֹא טִהֵר חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיַּזֶּה גַּם עָלָיו. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ חִבּוּר לְטֻמְאָה וְאֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה - אֵין זֶה אֶלָּא גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[23], עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

13) שבת מח, ב. 14) חלקי הכלי מתפרקים, ובשעת מלאכה החלקים מחוברים. 15) מספריים. 16) חלקים. 17) רש"י מפרש "דפוס של עץ שמכניסים בו איזמל, ובו מחליקים את הקרשים" (מעצד). אולם רבינו מתכוון כנראה לכלי אחר, שהרי כתב: "שמחוברים זה לזה במסמרים" ומעצד אין חלקיו מחוברים במסמרים. 18) בזמן שהאדם משתמש בהם. 19) מבואר לקמן. 20) ואפילו כשהפרקים מחוברים. 21) כאילו נגע הוא בטומאה. 22) כרבא, שם מט, א. 23) שמן התורה אין הבדל בין חיבור לטומאה ובין חיבור להזאה, וכל מה שהוא חיבור לטומאה הוא חיבור להזאה.

ה. שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁחִבְּרָן עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּגוּף אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁתָּפַר שְׁנֵי בְּגָדִים אוֹ שִׁתֵּי יְרִיעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה[24] וּלְהַזָּאָה[25], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּכְלִי אֶחָד[26].

24) לחומרא. 25) לקולא, אפילו מדרבנן. 26) ראה ההלכה הבאה.

ו. שְׁלַל[27] הַכּוּבְסִין[28] וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בִּכְלָאַיִם[29] וְהֵן עוֹמְדִין לְהַתִּירָן[30] - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה[31], וַהֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה. וְכֵן הַסַּלִּים[32] שֶׁבַּקַּנְתָּל[33], וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבָּל[34], וְקֶרֶן שֶׁל כְּלִיבָה[35], וְקַרְנַיִם שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים[36], וְשַׁלְשֶׁלֶת הַמַּפְתְּחוֹת[37] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה; אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּגְּעוּ הַמַּיִם מִן הַמַּזֶּה בְּכָל סַל וָסַל, וּבְכָל מַפְתֵּחַ וּמַפְתֵּחַ, וּבְכָל קֶרֶן וָקֶרֶן, וּבְכָל קוֹרָה וְקוֹרָה מִמִּטָּה זוֹ הַמְּפֻצָּלֶת.

27) תפירה שנעשתה לזמן קצר. 28) דרכם של כובסים לחבר בגדים קטנים עם גדולים, כדי שלא יאבדו אגב כביסה או כדי שלא להחליפם בבגדים של אחרים. 29) שעטנז, צמר ופשתים יחדיו, כגון שתפר בגדי צמר בחוט פשתן. 30) מפני האיסור, ולפיכך אין זה חיבור גמור. ואף־על־פי שהתפירה כשהיא לעצמה היא בת קיימא. 31) אם הזה על אחד מהם לא נטהר השני, ואף־על־פי שלטומאה הם חיבור. 32) פרה פי"ב מ"ט. 33) סלים גדולים קשורים יחד, ומובילים בהם פירות על גבי חמורים, והם תלויים אחד מימין החמור והשני משמאלו (ר"ש שם. וכנראה גם רבינו בפירושו התכוון לכך, אלא שקיצר). 34) כלי לדוש בו תבואה, והוא מחובר מכמה חלקים מתפרקים. 35) מיטת מתים שרגליה מתפרקות, והרגל נקראת "קרן" (רבינו בפירושו). 36) כלים בתבנית קרן עשויים חוליות חוליות, ומשתמשים בהם לשתייה. 37) שתלויים בהם כמה מפתחות.

ז. הַמְּחֻבָּר[38] שָׁלֹשׁ כְּסָתוֹת[39] שֶׁל צֶמֶר, וְשֵׁשׁ שֶׁל פִּשְׁתָּן, אוֹ שְׁלֹשָׁה סְדִינִים, אוֹ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִטְפָּחוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה[40]; יָתֵר מִכָּאן[41] - חִבּוּר לְטֻמְאָה[42] וְלֹא לְהַזָּאָה[43]. חָלוּק אֶחָד וְטַלִּית אַחַת וּקְלוּבְקָרִין אֶחָד - הֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה, אֲפִלּוּ הָיוּ אֲרֻכִּין בְּיוֹתֵר אוֹ רְחָבִין בְּיוֹתֵר, כֹּל שֶׁהֵן[44]. וְאֵי זֶהוּ קְלוּבְקָרִין? זֶה שְׁנֵי בְּגָדִים שֶׁמַּנִּיחִין צֶמֶר גֶּפֶן בֵּינֵיהֶן וְתוֹפְרִין אוֹתָן כְּאַחַת וְעוֹשִׂין מֵהֶן חָלוּק לִימוֹת הַגְּשָׁמִים.

38) כלים פכ"ט מ"ב. 39) בגד עב שמתכסים בו מפני הקור. 40) דינם כבגד גדול אחד, כמו בהלכה ה. 41) אם חיבר יותר מהמספר האמור כאן. 42) לחומרא, כדין התורה. 43) אין רגילים לחבר כל־כך הרבה בגדים ביחד, ומפני כך יפרידו אותם. וגזרו חכמים שלא תספיק הזאה על בגד אחד, כמו בשלל הכובסים. משמע, שההזאה מועילה רק לאותו בגד שעליו הזה, וכל האחרים - אפילו המספר הקבוע בראש הלכה זו - לא נטהרו. 44) כל גודל שהוא.

ח. כְּסוּי[45] הַמֵּחַם[46] שֶׁמְּחֻבָּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת[47]: הִזָּה עַל הַמֵּחַם - טָהַר הַכֹּל[48]; הִזָּה עַל הַכְּסוּי - לֹא טָהַר הַמֵּחַם[49] עַד שֶׁיַּזֶּה עָלָיו.

45) פרה פי"ב ה"י. 46) כלי גדול לחמם בו מים. 47) למיחם. 48) מפני שהמיחם הוא עיקר הכלי, והכיסוי טפל לו. כבית־הלל שם. 49) בזה גם בית־הלל מודים.

ט. הַדּוּג[50] וְהָעִנְבָּל[51] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה, וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן - טָהֲרוּ שְׁנֵיהֶן[52].

50) שם מ"ט. 51) הלשון של הפעמון המתנועע, ודופק על הזוג המקיפו. 52) מפני שהם כלי אחד ואין מפרידים אותם.

י. הַטְּוִי[53] שֶׁטְּווּם בּוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ שׁוֹזְרִין בּוֹ הַחֲבָלִים - שְׁלֹשָׁה גּוּפִין יֵשׁ בּוֹ: הָעֵץ שֶׁמְּלַפֵּפִין עָלָיו

1 הַטָּווּי, וְהוּא הַנִּקְרָא כּוּשׁ[54]; וְהַנְּחֹשֶׁת אוֹ הַבַּרְזֶל
2 שֶׁבְּרֹאשׁ הָעֵץ, וְהוּא הַנִּקְרָא צִנּוֹרָא, שֶׁבָּהּ פּוֹתְלִין
3 וְטוֹוִין; וְהָרְחַיִם שֶׁבְּאֶמְצַע הַכּוּשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֶאת
4 פִּקָּא[55]. הַכּוּשׁ שֶׁפּוֹתְלִין בּוֹ[56] הַחֲבָלִים שֶׁנִּטְמָא - לֹא
5 יַזֶּה[57] עַל הַפִּקָּא שֶׁלּוֹ וְלֹא עַל הַכּוּשׁ[58], אֶלָּא עַל
6 הַצִּנּוֹרָא[59]; וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - טָהַר הַכֹּל.
7 וְשֶׁל פִּשְׁתָּן[60] - מַזֶּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן לְכַתְּחִלָּה,
8 שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן חִבּוּר.

53) שם מ"ח. 54) לפעמים משתמש רבינו במונח כוש לפלך בשלימותו, וכן במשנה, אבל בעיקרו הוא מגדיר את העץ בלבד. 55) בפירושו לכלים פ"ט מ"ז, כותב רבינו שהפיקה היא בראש הכוש. פירוש, בראשו השני של הכוש, וכן פירשו כל מפרשי המשנה כאן. 56) כאן הכוונה לפלך בשלימותו. 57) לכתחילה. 58) העץ שמלפפים עליו. 59) שהיא עיקר הכלי. 60) חלקי הפלך שטווים בו פשתן, הם יותר מהודקים מאשר חלקי הכלי ששזורים בו חבלים.

9 יא. עוֹר[61] שֶׁל עֲרִיסָה[62] שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְפִקּוֹת[63] -
10 חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה[64]. הַמַּלְבֵּן שֶׁל מִטּוֹת[65] - אֵינוֹ
11 חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה[66].

61) שם. 62) רגילים היו לעשות שוליים של עור למיטות של תינוקות, ועניבות יוצאות מצידיהם, וכעין כפתורים היו תלויים בדפנות העריסה ליד השוליים ומחברים אליהם את העניבות. ולפעמים, כשהשוליים מלוכלכים ביותר, מורידים את השוליים כדי לנקותם. 63) לכפתורים. 64) מפני שהכול כלי אחד, ואין מורידים את העור אלא במקרים יוצאים מן הכלל, ובהפסק זמן רב. 65) רבינו מפרש במשנתנו שמלבן הוא "מרובע של עץ מורכב למעלה מן המיטה". בהלכות כלים פרק ד הלכה ב, מבוארת תבנית המיטה וחלקיה. ראה שם. 66) מפני שחיבורו רופף, וכשמזיזים את המיטה מורידים את המלבן. [הר"ש מפרש שמלבנות מונחים תחת כרעי המיטה].

12 יב. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[67] הַקְּדוּחוֹת[68], כְּגוֹן נֹצֵב הַסַּכִּין
13 וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַנֹּצֵב נָקוּב וְהַבַּרְזֶל נִכְנָס בּוֹ - חִבּוּר
14 לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה. אֲבָל הַיְדוֹת הַחֲרוּקוֹת, כְּגוֹן עֵץ
15 הַחֲנִית, שֶׁהָעֵץ נִכְנָס בַּבַּרְזֶל - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּאָה[69].

67) שם. 68) מלשון מקדח. יש בהן חור עמוק, וקצה הכלי תחוב בו. 69) הקדוחות מהודקות יותר ואין רגילים לנתקן, והחרוקות מתנתקות בנקל.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שמעלות יתרות עשו בטהרת החטאת ומה הן, הכל נאמנין על טהרת חטאת מפני חומרתה.

16 א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת[2] עָשׂוּ בְּטָהֲרַת הַחַטָּאת[3]: שֶׁהָאָדָם
17 הַטָּהוֹר, אֲפִלּוּ טָבַל לְקֹדֶשׁ וְעוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי
18 הַמִּזְבֵּחַ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת[4] וְלֹא לִשְׂרֵפַת הַפָּרָה וְלֹא
19 לְמִלּוּי הַמַּיִם וְלֹא לְקַדְּשָׁן[5] וְלֹא לְהַזּוֹת עַד שֶׁיִּטְבֹּל
20 לְשֵׁם חַטָּאת וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה טָהוֹר לְחַטָּאת. וְכֵן
21 הַכֵּלִים, אֲפִלּוּ מִזְרָק שֶׁבָּעֲזָרָה, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת
22 עַד שֶׁיִּטְבְּלוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. וְכֵן כָּל הָאֲכָלִין וְכָל
23 הַמַּשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין, הֲרֵי הֵן לְעִנְיַן
24 חַטָּאת כָּאֲכָלִין וּמַשְׁקִין הַמְטַמְּאִין.

2) דרגות טהרה יוצאות מן הכלל. 3) טהרת פרה אדומה. 4) לשחיטה, קבלת הדם והזאתו. 5) לתת את אפרה במים חיים על־מנת להזות מהם על הטמאים. מקור הלכה זו, בחגיגה כ, א.

25 ב. כָּל כְּלִי[6] הָרָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב, אַף עַל פִּי
26 שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי הַקֹּדֶשׁ, הֲרֵי הוּא לְגַבֵּי חַטָּאת
27 כְּמִדְרַס הַזָּב[7] עַד שֶׁיִּטְבְּלוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. יוֹחָנָן בֶּן
28 גּוּדְגָּדָא[8] הָיָה אוֹכֵל בְּטָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיָה
29 מְטַפֵּחוּ כְּמִדְרַס הַזָּב לְעִנְיַן הַחַטָּאת[9].

6) שם. 7) המונח "מדרס" כולל משכב, מושב, מרכב ומדרס, ודיניהם מפורשים בהל' מטמאי משכב ומושב. 8) מגדולי התנאים. 9) היה מקפיד על מאכלי חולין שלו שיהיו טהורים, כטהרת דברים קדושים.

30 ג. כָּל[10] וְלַד הַטֻּמְאוֹת[11], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא
31 אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12] - הֲרֵי
32 הוּא מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים לְחַטָּאת. לְפִיכָךְ אָמְרוּ[13]:
33 הַמְקַדֵּשׁ[14] אֶת מֵי חַטָּאת לֹא יִנְעַל אֶת הַסַּנְדָּל, שֶׁמָּא
34 יִפְּלוּ מַשְׁקִין[15] עַל הַסַּנְדָּל וְנִמְצָא הַסַּנְדָּל טָמֵא, שֶׁכָּל
35 הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין הֵן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וְיִתְטַמֵּא זֶה
36 הַמְקַדֵּשׁ בִּנְגִיעָתוֹ בַּסַּנְדָּל[16], וְנִמְצְאוּ מֵי חַטָּאת
37 טְמֵאִים[17].

10) פרה פ"ח מ"ב. 11) הנוגע באב הטומאה נקרא ראשון, והנוגע בו הוא שני, וכן הלאה. וכולם נקראים ולד הטומאה. 12) בהל' טומאת מת פ"ה ה"ז־ח. 13) במשנה, שם. 14) הנותן את האפר על המים. 15) שאינם טהורים לחטאת, ומטמאים אדם ובגדים לחטאת. ולמה לא חששו שמא יפלו משקין על בגדיו, מפני שדרכם של משקין ליפול על הסנדלים וקשה להזהר מזה (ע"פ פירושו של ה'ברטנורא' למשנה. ראה ראב"ד וכסף־משנה. וראה 'תוספות יום־טוב' במשנתנו). 16) אם תיפול הטיפה על רגלו, לא תטמא את האדם, שמשקין מטמאים כלים בנגיעה, אבל את האדם אינם מטמאים אלא־אם־כן נגעו בידיו (לקמן ה"י), והכלי שנטמא במשקין מטמא את האדם בכל נגיעה שהיא. "והרי הוא (האדם) אומר: מטמאיך לא טימאוני, ואתה טמאתני" (מליצת המשנה). 17) שאין מונים לחטאת ראשון ושני ושלישי (לקמן ה"ו).

38 ד. מִי שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו[18] בִּלְבַד[19] בִּדְבָרִים הַמְטַמְּאִין אֶת
39 הַיָּדַיִם, כְּגוֹן שֶׁנָּגַע בָּאֲכָלִין אוֹ בְּמַשְׁקִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן,
40 אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא
41 טְבִילַת יָדָיו[20] בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[21] - הֲרֵי נִטְמָא כָּל
42 גּוּפוֹ לְעִנְיַן הַחַטָּאת וְצָרִיךְ טְבִילָה[22]. אֲפִלּוּ לֹא
43 נִטְמְאַת אֶלָּא יָדוֹ אַחַת[23] - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וַהֲרֵי הוּא
44 רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[24].

18) שם פי"ב מ"ז. 19) וגופו לא נטמא. 20) לקודש צריכות טבילה בארבעים סאה. 21) בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ז. 22) טבילת כל הגוף. 23) בפרה פ"י מ"ב, שנינו: "הטהור לחטאת שנגע באוכלין ומשקין בידו – טמא", משמע אפילו בידו אחת. 24) לא נתבארה כוונתו, הרי בחטאת אין מונים ראשון ושני כלל, כמו שיתבאר בה"ו. ראה 'חזון איש' שהתבלט בזה, ולא מצא יישוב לתמיהה זו.

1 **ה. כָּל הַטָּעוּן טְבִילָה[25], בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין**
2 **מִדִּבְרֵיהֶם, מְטַמֵּא[26] אֶת מֵי חַטָּאת[27] וְאֶת אֵפֶר**
3 **הַחַטָּאת וְאֶת הַמַּזֶּה מֵי חַטָּאת בְּמַגָּע[28] וּבְמַשָּׂא[29]. וְכֵן**
4 **מְטַמֵּא אֶת הָאֲזוֹב הַמֻּכְשָׁר[30], וְאֶת הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ**
5 **וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשוּ, וְאֶת הַכְּלֵי הָרֵיקָן הַטָּהוֹר**
6 **לְחַטָּאת. מְטַמֵּא כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ בְּמַגָּע אֲבָל לֹא**
7 **בְּמַשָּׂא[31]. וְטָמֵא שֶׁנָּגַע בְּמִקְצָת אֵפֶר חַטָּאת - פָּסַל**
8 **אֶת כֻּלּוֹ[32].**

25) שם פי"א מ"ו. 26) אפילו אם טבל לקודש, אלא שלא התכוון לטהרת חטאת. 27) שניתן עליהם האפר. 28) אם נגע בהם. 29) אם הוא נשא אותם בלא נגיעה, כגון שהכלי עם מי החטאת היה מונח על דבר שאינו מקבל טומאה, והטמא הגביהו או הזיזו ממקומו. 30) שנרטב במשקין טהורים לחטאת, שאם נרטב במשקין שאינם טהורים לחטאת, כבר נפסל לפני נגיעת הטמא. 31) לא גזרו חומרת משא אלא על דברים המקודשים לחטאת, אבל לא למזומנים לחטאת טרם שנתקדשו. פסק כחכמים, שם. (טומאת משא האמורה בכל מקום, פירושה שהטהור נשא את הטומאה, אבל כשטמא נושא את הטהור מטמא בזב בלבד, כמו ששנינו בשבת פג, א "שלא מצאנו לו חבר בכל התורה כולה", אלא שמעלה יתירה עשו בחטאת). 32) עדויות, פ"ח מ"א.

9 **ו. אֵין מוֹנִין[33] לְחַטָּאת רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי כְּדֶרֶךְ**
10 **שֶׁמּוֹנִין לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה שֶׁטָּבְלוּ לְשֵׁם**
11 **חַטָּאת וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמָא אֶלָּא לְגַבֵּי**
12 **חַטָּאת בִּלְבַד, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ בִּלְבַד, וְנָגַע בַּחֲבֵרוֹ**
13 **וַחֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן טְמֵאִין לְחַטָּאת.**
14 **וְכֵן כֵּלִים[34] הַטְּהוֹרִים לְחַטָּאת שֶׁנִּטְמָא כְּלִי מֵהֶן,**
15 **אֲפִלּוּ לֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא אֲחוֹרָיו בִּלְבַד לְגַבֵּי חַטָּאת[35],**
16 **כְּגוֹן שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְנָגַע כְּלִי זֶה בִּכְלִי שֵׁנִי**
17 **וְשֵׁנִי בַּשְּׁלִישִׁי - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים כֻּלָּן לְגַבֵּי הַחַטָּאת,**
18 **וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.**

33) פרה, פי"ב מ"ז. 34) שם מ"ח. (ראה 'תפארת ישראל' 'בועז' יד, שבכלים החמירו יותר מבאדם, שאדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטאת אינו מתטמא אלא אם נגע בידיו, אבל אם נגע בגופו לא נטמא, וכלי מתטמא בכל נגיעה שהיא). 35) המילים "לגבי חטאת" מיותרות, ומקומן בסוף ההלכה לפני הפיסקה "אפילו הן מאה", ונכפלו כאן בטעות. אם נקיים הגירסא כמו שהיא לפנינו, אפשר לטעות ולפרש שגם לגבי חטאת לא נטמא תוכו כשנגעו באחוריו. ומשנתנו אומרת בפירוש: לגין של חטאת שנטמאו אחריו - נטמא תוכו.

19 **ז. כָּל הָרָאוּי[36] לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב[37], אַף עַל פִּי**
20 **שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[38], אִם הֱנִידוֹ[39] הַטָּהוֹר לְחַטָּאת -**
21 **נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. וְכֵן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת**
22 **שֶׁהֵנִיד אֶת הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת[40], אוֹ שֶׁהֵנִיד**
23 **אֶת רֵקוֹ אוֹ אֶת מֵימֵי רַגְלָיו שֶׁל אָדָם זֶה[41] - נִטְמָא,**
24 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. אֲבָל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס**
25 **- אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶלָּא אִם כֵּן נָגַע בּוֹ.**

36) שם פי"א מ"א. 37) כלים המיוחדים לשכיבה, לישיבה ולרכיבה. פרטי דיניהם מבוארים בהל' משכב ומושב. 38) הר"ש מפרש משנתנו בטהור לתרומה, אבל הטהור לקודש אינו מטמא בלא נגיעה (ראה לקמן הערה נב, והשלמות שם). 39) הזיזו. במשנה שם שנינו: "כל הראוי לטמא מדרס – מדף לחטאת", ומפרש רבינו (וכן הר"ש) שאם הסיטו הטהור לחטאת, נטמא טומאת מדף. פירוש, טומאה קלה מדרבנן, מלשון המקרא (ויקרא כו, לז): "קול עלה נדף" (רבינו, בפירושו שם). 40) אע"פ שהוא טהור לקודש (ראה השלמות). 41) בתוספתא שם נאמר דין רוקו ומימי רגליו בשם רבי, ובטהור לתרומה. וסובר רבינו שהתרומה לאו דוקא, הוא־הדין לקודש.

26 **ח. כְּלִי[42] הַטָּמֵא[43] בִּטְמֵא מֵת[44], אִם הֱנִידוֹ הַטָּהוֹר**
27 **לְחַטָּאת - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, וְאַף עַל**
28 **פִּי שֶׁאֵין טְמֵא מֵת מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[45].**
29 **כֵּיצַד? מַפְּתֵחַ שֶׁהוּא טְמֵא מֵת שֶׁהָיָה תָּלוּי בְּדֶלֶת**
30 **וְסָגַר הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶת הַדֶּלֶת, הוֹאִיל וְהֵנִיד אֶת**
31 **הַמַּפְתֵּחַ הַטָּמֵא - נִטְמָא[46]. וְכֵן אִם הִסִּיט אֶת הַשֶּׁרֶץ**
32 **וְאֶת שִׁכְבַת זֶרַע[47] - הֲרֵי זֶה טָמֵא לְחַטָּאת, אַף עַל**
33 **פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[48].**

42) שם. 43) טמא ממש. מדובר, בדבר שאינו ראוי למדרס. 44) מן התורה. בתוספתא שם, אנו שונים: "טמא שאמרו, טמא מת ולא טמא מדף". פירוש, הדין שהנדה מטמאה בלא נגיעה נאמר רק בטומאה דאורייתא ולא בטומאה קלה מדרבנן. 45) בפ"ה מהל' טומאת מת ה"ט. 46) ראה השלמות לה"ז. 47) תוספתא שם. בתוספתא שלפנינו כתוב: "ואת הנבילה". והגר"א מוחק את המילים האלו. ונראה שגם רבינו אינו גורסן, מפני שנבילה מטמא במשא אפילו חולין. 48) שרץ – לקמן בפ"ד מהל' אבות הטומאות ה"ב. שכבת זרע – שם ה"א.

34 **ט. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[49] שֶׁנָּגַע בְּכֵלִים שֶׁהָיוּ לְמַעְלָה מִן**
35 **הַזָּב[50] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַדָּף, אַף עַל פִּי**
36 **שֶׁהוּא[51] טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[52] - נִטְמָא לְחַטָּאת[53]. וְכֵן כְּלִי**
37 **הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף - נִטְמָא לְחַטָּאת.**

49) שם מ"ב. 50) ולא נגע בהם הזב, כגון שהיו הרבה כלים מונחים עליו זה על גבי זה, ורק התחתון נגע בו ונטמא מן התורה. אבל העליונים לא נטמאו מן התורה, אבל חכמים גזרו עליהם טומאה משום שדומים לכלים שהזב

שוכב עליהם, שכולם, אפילו מאה, טמאים מן התורה. וטומאה זו נקראת "מדף" (ראה פ"ו מהל' משכב ומושב ה"ג). 51) הנוגע. 52) פירוש, לא נטמא לקודש מפני שמדף דינו כראשון לטומאה ומטמא אוכלין ומשקין בלבד, אבל לא את האדם. 53) ואף־על־פי שהכלים אינם ראויים למדרס, שאם הם ראויים למדרס מטמאים אפילו כשהנידם בלי נגיעה. (ה'כסף משנה' בשם הר"י קורקוס, שואל: הלא נגיעה מטמאה גם בכלים טהורים לגמרי אלא שאינם טהורים לחטאת (למעלה בסוף ה"ז) ומה בא להשמיענו כאן בנגיעה במדף? והשיב, שכלים טהורים מטמאים רק אם נגע בידיו, אבל נגיעה בגופו אינה מטמאה, בדומה לאוכלין ומשקין, אבל מדף מטמא גם אם נגע בגופו). (ראה השלמות).

1 **י. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[54] שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין, בֵּין**
2 **טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, שֶׁכָּל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין לְגַבֵּי**
3 **חַטָּאת אֵינָן טְהוֹרִין, אִם נָגַע בָּהֶן בְּיָדוֹ - נִטְמָא כָּל**
4 **גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. נָגַע בָּהֶן בְּרַגְלוֹ[56] אוֹ בִּשְׂאָר**
5 **גּוּפוֹ אוֹ שֶׁהֱסִיטָן בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן - טָהוֹר[57]. וְכֵן[58]**
6 **אִם נָגַע[59] בְּתַנּוּר[60] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר כֵּלִים שֶׁאֵינָם**
7 **טְהוֹרִין לְחַטָּאת[61] - נִטְמָא כֻּלּוֹ; אֲבָל אִם נָגַע בְּרַגְלוֹ**
8 **בָּהֶן - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת כְּמוֹ שֶׁהָיָה.**

54) משנה, שם. 55) למעלה ה"ד. 56) ה'כסף משנה' מפרש, שההבדל בין נגיעה בידיו לבין נגיעה בשאר חלקי הגוף נאמר באוכלין ומשקין טהורים, אבל לא בטמאים ממש. והביא ראיה מהלכה הקודמת בנגע בכלים, שלא חילק בין מגע ידים לבין מגע הגוף. (ב'אור שמח' דחה ראיה זו, מפני שאין לדמות אוכלין לכלים, שכלים ראויים להיות אב הטומאה ויש מקום לגזור גם כשהם וולד הטומאה, אבל אוכלין ומשקין אינם נעשים אב הטומאה. וכן משמע גם מלשונו של הר"ש בפירושו למשנתנו. והבדל זה בין ראויים להיות אב הטומאה לשאינם ראויים, כתב רבינו עצמו בפירושו למ"ד (ראה הערה אחרונה בהלכה הקודמת). 57) כחכמים, במשנה שם. וגם בזה מדובר בין בטהורים ובין בטמאים ('תפארת ישראל', וכן גם ב'אליהו רבה' שם). 58) שם מ"ד. 59) בידו. 60) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם (רבינו בפירושו למשנה). 61) שלא גזרו על כלי חרס שנגעו בגוף האדם, אבל כלי שטף (כלים שיש להם טהרה במקווה, נקראים בלשון חכמים "כלי שטף") גזרו (רבינו, שם).

9 **יא. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[62] שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְתוֹךְ מַיִם**
10 **שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת - נִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁאוּבִין[63];**
11 **וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין -**
12 **נִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[64].**

62) שם פי"א מ"ג. 63) מים הנמצאים בכלים נקראים "שאובים", ואינם מטהרים את הטובל בהם. 64) בפ"ט מהל' אבות הטומאות ה"א. מפני שאמרו, שמי חטאת אינם מטמאים את הטהור לחטאת כמו שמטמאים את שאינו טהור, אפשר לטעות ולומר שגם הבא ראשו ורובו בהם לא נטמא, מלמדת המשנה שאין דבר כן, אלא מטמאים אותו כמו מים שאובים אחרים. (רבינו בפירושו שם מבאר, שהוא נעשה ראשון לטומאה ואוכלין הנוגעים בו נעשו שני, ואף־על־פי שמים שאובים אחרים עושים את האדם שני לטומאה (רבינו בהל' אבות הטומאות, שם). והטעם מפני שהוא נטמא כשני, ונפסל לחטאת, והטמא לחטאת נטמא בנגיעה במי חטאת ונעשה ראשון (רבינו במשנתנו). ראה 'תפארת ישראל' במשנתנו, 'בועז' אות יג).

13 **יב. הַכֹּל נֶאֱמָנִין[65] עַל טָהֳרַת הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ עַמֵּי**
14 **הָאָרֶץ[66], מִפְּנֵי חֲמְרָתָהּ, וּמַעֲלוֹת אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ בָּהּ**
15 **הַכֹּל נִזְהָרִין בָּהּ. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהָיְתָה לַעֲדַת**
16 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין**
17 **לִשְׁמִירָה[67]. לְפִיכָךְ, עַם הָאָרֶץ שֶׁהֵבִיא כְּלֵי מִבֵּיתוֹ,**
18 **אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶס[68], וְאָמַר: כְּלֵי זֶה טָהוֹר לְחַטָּאת -**
19 **הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ וּמַזִּין מִמֶּנּוּ, וְאַף עַל**
20 **פִּי שֶׁאוֹתוֹ כְּלִי טָמֵא לְקֹדֶשׁ וְלִתְרוּמָה. וְכֵן עַם הָאָרֶץ**
21 **שֶׁאָמַר: טָהוֹר אֲנִי לְחַטָּאת, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵי חַטָּאת**
22 **אֶצְלוֹ וְאָמַר: טְהוֹרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אָדָם**
23 **מִיִּשְׂרָאֵל מְזַלְזֵל בָּהּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן עם הארץ שאמר טהור אני לחטאת או שהיו מי חטאת אצלו ואמר טהורין הן נאמן שאין אדם מישראל מזלזל בה".

וצריך להבין מדוע לא נקט הרמב"ם הטעם שהובא בגמרא לדין נאמנות עם־הארץ בפרה אדומה: "כדי שלא יהיה כל אחד ואחד הולך ושורף פרה אדומה לעצמו". ויש לבאר הטעם על־פי דיוק לשון הרמב"ם (בדין טומאת עם־הארץ ברגל) ש"עם־הארץ הרי הוא בחזקת טמא" ולא כתב שחכמים גזרו עליו טומאה, כי גזירת חכמים אינה רק מחשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על ע"ה חזקת טומאה כיון "שאינן בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות" לכן הן בחזקת טומאה. מסיבה זו לא הביא הרמב"ם שם את הטעם המובא בגמרא "משום איבה" כי מטעם זה לא היו חכמים מפקיעים חזקת טומאה, אלא רק משום שמפני חומרתן אין מזלזלים בה, ולכן "הרי זה בחזקת טהורה". מאותה הסיבה לא הביא הרמב"ם את טעם הגמרא בדין נאמנות עם־הארץ על טהרת פרה אדומה "שלא יהא כל אחד ואחד הולך ועושה פרה אדומה לעצמו" כי טעם זה אינו מספיק להסיר "חזקת טומאה" מעמי הארץ, ולכן נקט הטעם ש"מפני חומרתה אין מזלזלין בה".

(על־פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 23)

65) שם פ"ה מ"ה. 66) שאינם נזהרים במצוות, ואינם מקפידים בדיני טומאה וטהרה, וגזרו טומאה על מגעם. 67) תוספתא, חגיגה פ"ג ה"ח. 68) שאם נטמא אין לו טהרה במקווה, אף־על־פי־כן אין חוששים שמא נטמא, ומכל־שכן כלי שטף שאפילו נטמא יכול להטבילו ולטהרו.

יום חמישי ד' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצידו, הניח הכלי על גבי השרץ או על גבי אוכל שני וכיוצא בו, אם אפר חטאת ניצל בצמיד פתיל, או מים שאינם מקודשים וכלי הטהור לחטאת, היה עומד במקום שאינו טהור לחטאת והוציא ידו עם כלי שיש בו מי חטאת לחוץ, הזייה שעברה על גבי טומאה, כלי שיש בו אפר חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה, הגביה או הסיט שני הכלים בידו, וכל ספק טומאות שהוא טהור לגבי תרומה מה דינו לחטאת, הספיקות שתולין בהם את התרומה מה דינם לגבי חטאת.

א. כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצִּדּוֹ[2] - טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ אֲפִלּוּ לְגַבֵּי חַטָּאת. הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר. וְלֹא עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי אֹכֶל שֵׁנִי[3] וְכִיוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁטִּמְּאָתָן טֻמְאָה קַלָּה וְהֵם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי נִטְמָא הָאֵפֶר; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר[4] - שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל [גַּבֵּי] שׁוּם טֻמְאָה בָּעוֹלָם. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָתוּן עַל אַרֻבָּה שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא[5]: אִם הָיָה הַכְּלִי מְשֻׁלְּשָׁל לַבַּיִת[6] - נִטְמָא הָאֵפֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח[7]; וְאִם לֹא הָיָה מְשֻׁלְּשָׁל[8], אִם הָיָה בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח - טָמֵא[9].

2) מצד הכלי ולא מתוכו. 3) שהוא שני לטומאה ואינו עושה שלישי בחולין. [יש מקום להסתפק מה דינו של שלישי בתרומה ושל רביעי בקודש. יש פנים לכאן ולכאן. ומלשונו של רבינו, שכתב "אוכל שני" יש להסיק ששלישי ורביעי אינם נקראים מקום טמא לעניין זה]. 4) פירוש, חכמים עשו דבריהם כשל תורה וכשם שדברים הטמאים מדאורייתא פוסלים מן התורה את האפר שעל גביהם, אף על פי שהנגיעה בכלי אינה מטמאה, כך גזרו חכמים גם בדברים הטמאים מדבריהם. [ואפשר גם לפרש, שהאפר פסול מן התורה, מפני שהמקום הטמא מדברי חכמים אינו נקרא טהור. וסיוע קל לפירוש זה אתה מוצא בסיום דברי רבינו: שלא יהיה על גבי "שום טומאה בעולם". אולם זה מכניס אותנו לבעייה הסבוכה שהתלבטו בה רבים - ראשונים ואחרונים - אם גזירת חכמים מועילה לעניינים שהם דברי תורה]. 5) שיש בו דברים המטמאים באוהל. 6) לחלק הארובה הנמצא בתוך הבית ולא יצא מפי הארובה לבית. 7) טפח אורך וטפח רוחב ברום טפח ואין טומאה נכנסת בפחות משיעור זה. והטעם, מפני שאין המקום טהור. שהרי האפר בתוך הבית הטמא וזה דומה לכלי חרס העומד על השרץ. 8) אלא מונח על פי הארובה. 9) מפני שהטומאה נכנסת לארובה והכלי אינו חוצץ ונכנסת הטומאה לתוך הכלי.

ב. הָיָה הַכְּלִי שֶׁל אֶבֶן[10], בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ - הָאֵפֶר טָהוֹר[11].

10) שאינו מקבל טומאה כלל אפילו מדברי סופרים לא מגבו ולא מתוכו. 11) כשאינו משולשל (כסף משנה). מפני שאינו מקבל טומאה כלל הוא חוצץ.

ג. וְכֵן כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵפֶר אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁים וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל[12] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי הָאֵפֶר וְהַמַּיִם טְמֵאִים. שֶׁאֵין אֵפֶר הַחַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר.

12) לשון המקרא (במדבר יט, טו) ופירושו, כלי חרס מכוסה בכיסוי מהודק ומחובר.

ד. וְכֵן אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ[13] אֵינָן נִצָּלִין בְּצָמִיד פָּתִיל[14]. אֲבָל מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין וּכְלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים טְהוֹרִים; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים - נִפְסְלוּ הַמַּיִם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן. כֵּיצַד? הָיוּ מֵימָיו מֻקָּפִין צָמִיד פָּתִיל וְהוּא וָהֵם[15] בְּאֹהֶל הַמֵּת - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים. הָיָה הוּא מִבַּחוּץ וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין מִבִּפְנִים[16] - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין[17]. הוּא בִּפְנִים וְהַמַּיִם בַּחוּץ - כְּשֵׁם שֶׁהוּא טָמֵא, כָּךְ מֵימָיו פְּסוּלִין[18].

13) חגיגה כה, א: אין הקודש ניצל בצמיד פתיל. 14) משנה שם. והטעם, מפני שלא כתבה תורה "במקום טהור" אלא באפר לבד, ומים המקודשים נפסלים מפני האפר שבהם. 15) המים שאינם מקודשים. 16) באוהל המת בצמיד פתיל. 17) נתבאר למעלה, שמים שאינם מקודשים ניצולים בצמיד פתיל. 18) מפני שאדם טמא שומר עליהם (זר זהב ומנחת בכורים, וראה למעלה פרק ט הלכה י"ז).

ה. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר[19] וְכִיוֹצֵא בּוֹ מִכֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִים לְחַטָּאת וּפָשַׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת בְּיָדוֹ, וְכֵן קָנֶה הַמֻּטָּל עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר וּשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת תְּלוּיִין בּוֹ אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּמָקוֹם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וְהוֹאִיל וְהֵם נִשְׁעָנִין עַל הַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כְּאִלּוּ מֻנָּחִין עַל גַּבָּיו. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד עַל הַתַּנּוּר וּבְיָדוֹ כְּלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אוֹ מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[20] כְּמוֹת שֶׁהָיוּ. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר וּפָשַׁט יָדוֹ לַחַלּוֹן וְנָטַל כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הַזָּיָה שֶׁעָבְרָה עַל גַּבֵּי טֻמְאָה[21], כְּגוֹן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[22] וְכִיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[23].

19) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם ולפיכך אינו מטמא את האדם שנגע בו ברגלו. 20) לא הקפידה תורה על מקום טהור אלא באפר בלבד, ולא נטמאו מנגיעת ידיו

מפני שהאדם עצמו לא נטמא. 21) זרק את המים במקום טהור ועברו על פני טומאה ונפלו על הטמא הטעון הזאה העומד במקום טהור. 22) של זב שמטמאים טומאה חמורה, ומכל שכן אם עברה על שרץ ונבילה. 23) ומטהרת את המוזה. בתוספתא פרה פרק י הלכה ג אמרו, שבזה אף רבי עקיבא מודה, ופירש אביי בזבחים (צג, א) מפני שהטיפה כבר נעקרה מידו אין מקום לגזור שמא יניחנה במקום הטמא.

1 ו. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ שֶׁנָּגְעוּ
2 זֶה בָּזֶה - חֲרֵי נִטְמָא כְּלִי שֶׁל חַטָּאת וְכֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ,
3 אֲבָל כְּלִי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נָגַע הַטָּהוֹר
4 לְחַטָּאת בִּשְׁנֵיהֶן בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּשֶׁהֵן מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ
5 - חֲרֵי נִטְמָא שֶׁל חַטָּאת; שֶׁחֲרֵי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת
6 נִטְמָא בִּנְגִיעַת הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, כְּמוֹ
7 שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר וְטִמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת.

8 ז. הִגְבִּיהַּ[24] שְׁנֵי הַכֵּלִים בִּשְׁתֵּי יָדָיו[25] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין.
9 זֶה שֶׁל חַטָּאת נִטְמָא - מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בּוֹ אָדָם שֶׁנָּגַע
10 בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת; וְשֶׁל קֹדֶשׁ נִטְמָא - מִפְּנֵי
11 זֶה שֶׁהִגְבִּיהוֹ וְהוּא טָמֵא בִּנְשִׂיאַת מֵי נִדָּה, שֶׁהֵן
12 מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא מִפְּנֵי שֶׁנִּטְמְאוּ[26] מֵחֲמַת הַכְּלִי שֶׁל
13 קֹדֶשׁ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ כָּרוּךְ בְּנֵיר
14 וְהִגְבִּיהוֹ בַּנֵּיר וְלֹא נָגַע בּוֹ[27], וְהִגְבִּיהַּ הַחַטָּאת[28] בְּיָדוֹ
15 שְׁנֵיָה - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁחֲרֵי לֹא נָגַע בַּכְּלִי[29] וְלֹא
16 נִטְמָא לְחַטָּאת. אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בִּכְלִי הַקֹּדֶשׁ
17 בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל חַטָּאת בְּנֵיר - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין[30].

24) האדם הטהור לחטאת. 25) והוא הדין אם נגע בשל קודש והגביה את של חטאת. 26) צריך להיות: שנטמא, פירוש מפני שהאדם נטמא לחטאת בנגיעתו בכלי של קודש מטמאים אותו מי החטאת במשא ואף על פי שלא נגע במים עצמם, אבל כל זמן שהוא טהור לחטאת, אין מי חטאת מטמאים אותו (רבינו במשנתנו שורש ז). 27) בכלי עצמו. 28) אף על פי שאינו כרוך בנייר. 29) וכלי זה אינו מטמא במשא. 30) טומאת משא פירושה אפילו בלי נגיעה. ואם כן נטמא הנושא כלי החטאת וחוזר ומטמא את כלי הקודש בנגיעתו.

18 ח. הֵסִיט[31] אֶת שְׁנֵי הַכֵּלִים בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן -
19 שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת
20 מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא
21 אִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

31) הזיז.

22 ט. כָּל סְפֵק הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי תְּרוּמָה[32],
23 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - חֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת; וְכָל
24 הַסְּפֵקוֹת שֶׁתּוֹלִין בָּהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, אִם נוֹלְדוּ
25 בְּחַטָּאת[33] - חֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁפָּכִין[34]. וְאִם נַעֲשׂוּ טְהָרוֹת[35]
26 עַל גַּבֵּי אוֹתָן כֵּלִים וְאָדָם שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן סְפֵקוֹת אֵלּוּ
27 שֶׁהַחַטָּאוֹת נִשְׁפָּכִין עֲלֵיהֶן - חֲרֵי אוֹתָן הַטְּהָרוֹת
28 תְּלוּיוֹת[36]. וְהָרְפָפוֹת[37] אֵינָן כְּכֵלִים, וַחֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת
29 לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ וּלְחַטָּאת.

32) שלושה סוגי ספק טומאה הם לעניין תרומה: א. ספק טומאה, ששורפים את התרומה שנולד בה הספק; ב. שאין שורפים אותה אבל גם לא אוכלים אותה (בלשון המשנה: "תולים"); ג. התרומה נשארה בטהרתה, ספקות אלה לסוגיהם נתבארו במסכת טהרות פרק ה. 33) אם נולדו ספקות כאלה במי חטאת. 34) תרומה שהיא ראוייה לאכילה אסור לאבדה בידיים ולפיכך אם נולד בה ספק טומאה אסור לשורפה שמא היא טהורה, אבל מי חטאת שאפילו לא נטמאו אינם ראויים לשתייה מותר לשפוך אותם. 35) חולין שנעשו בטהרת חטאת. 36) ואין אנו אומרים הואיל ומי חטאת נשפכים על ספק זה, גם חולין על טהרת חטאת יישרפו, אלא הן תלויות. והטעם, מפני שהמים אינם דבר מאכל ומשתה אין כל הפסד אם שופכים אותם, שהרי אינם ראויים להזאה. אבל הטהרות ראויות לאכילה ולא גזרו עליהן. 37) שבכות מעץ.

30 י. דְּבֵלָה[38] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה[39] לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת
31 וּנְטָלָהּ וַאֲכָלָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּבֵיצָה[40] - הַמַּיִם טְמֵאִין,
32 בֵּין שֶׁהָיְתָה הַדְּבֵלָה טְמֵאָה בֵּין שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה; שֶׁכָּל
33 הָאֲכָלִין, אֲפִלּוּ אֹכֶל קֹדֶשׁ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת.
34 וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה[41], מִפְּנֵי שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה[42].
35 וְאִם אֵין בָּהּ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם בְּטָהֳרָתָן; שֶׁאֵין הָאֹכֶל
36 מְטַמֵּא אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה, בֵּין לִתְרוּמָה
37 בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחַטָּאת.

38) תאינים יבשות שנדרסו בעיגול ונדבקו לגוש אחד. 39) מעצמה לא מרצון הבעלים. 40) אוכלים פחות משיעור זה אינם מטמאים. 41) בידי שמים. 42) יש למחוק את המלה "טמאה" ובמקומה לכתוב: והוא כבר נטמא ממי נדה (כתב יד תימן), שהאוכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה, ובנידון שלפנינו חייב מיתה מפני שנטמא בנגיעת מי חטאת שלא לצורך הזאה. וטמא שאכל תרומה חייב מיתה בידי שמים.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, וכמה שיעור הזאה, הנוגע בהן אחר שעשו מצוותן והנוגע במי חטאת שנפסלו, מי חטאת שנפלו לתוכם מי מעיין או מי פירות, ואפר פרה שנתערב באפר מקלה, אפר כשר שנתנו על גבי מים פסולים נגע בהם הטהור לתרומה, מי חטאת אם בטלים בטיט, ופרה ששתתה מי חטאת, המזה ממים שמזים עליהם לרבים ואחר כך נמצאו המים פסולים, ודין המזה באזוב הטמא לחטאת, והמגביה כלי שהיזה עליו והרי עליו מים.

38 א. הַנּוֹגֵעַ בְּמֵי חַטָּאת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה[2], בֵּין אָדָם
39 בֵּין כֵּלִים - טָמֵא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[3];
40 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד הָעָרֶב. הִנֵּה
41 לָמַדְתָּ, שֶׁמֵּי הַנִּדָּה אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה.
42 וְטֻמְאַת מַגָּעָן בְּכָל שֶׁהוּא[4]. וְאִם הָיָה בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה
43 - מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[5], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן אוֹ שֶׁנּוֹשְׂאָן

שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ - מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[6] אוֹ בִּשְׁעַת מַשָּׂאוֹ עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו[7]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַזֶּה מִי הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו. אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמַזֶּה עַל הַטָּמֵא[8]; אִם טִהֵר אֶת הַטָּמֵא, קַל וָחֹמֶר שֶׁיִּהְיֶה הוּא טָהוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּמַזֶּה מִי הַנִּדָּה - לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְשְׁעוּר[9], שֶׁהַנּוֹגֵעַ אוֹ הַנּוֹשֵׂא מֵי נִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּיָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַזָּאָה? כְּדֵי שֶׁיִּטְבֹּל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין שֶׁל אֵזוֹב בַּמַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמֵּי חַטָּאת מְטַמְּאִין? בִּזְמַן שֶׁנִּגַּע בָּהֶן אוֹ נְשָׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן; אֲבָל אַחַר שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן - אֵינָן מְטַמְּאִין כְּלָל[10]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב וְהִזָּה עַל הָאָדָם הַטָּמֵא אוֹ עַל הַכֵּלִים, וְהָיוּ הַמַּיִם שׁוֹתְתִין וְיוֹרְדִין מֵעַל הַטָּמֵא לָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּיִם הַנִּתָּזִין בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל הַטָּהוֹר - הֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם טְהוֹרִים[11], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן וְהַנּוֹשְׂאָן טָהוֹר. הִטְבִּיל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[12] - הֲרֵי הַמַּיִם הַמְנַטְּפִין[13] כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת מֵהֶן[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15]. לְפִיכָךְ מְטַמְּאִין טֻמְאַת מֵי חַטָּאת, לְפִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוָתָן, שֶׁהֲרֵי הַטְּבִילָה הָיְתָה לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[16].

2) אבל לצורך הזאה אינם מטמאים (נדה ט, א). 3) כלומר, אפילו בשעת מגעו. ומכל־שכן אם נגע בכלים אחר שפירש מן המים. והמדובר, כשאין במים כשיעור הזאה. 4) אפילו טיפה קטנה מטמאה במגע. 5) בלי נגיעה, כגון הרבה כלים מונחים זה על גבי זה והמים בעליון, והגביה את כולם ונגע רק בתחתון, או שהזיזם ממקומם בלי נגיעה (ספרי חוקת, פיסקא קכט). 6) בכלים פ"א מ"ב, שנינו גבי מי חטאת: "וחשוכי בגדים במגע". ופירש רבינו, למנוע בגדים מטומאה כשנגע האדם במי חטאת ולא נשא אותם. ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנה זו, אולם בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, מפרש רבינו מה שסתם כאן, וכתב: "מי חטאת . . . הנוגע בהם מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא, שאי־אפשר שיגע במים שלא יסיט אותם, וכבר ביארנו שאחד הנושא ואחד המסיט", והמשנה תתפרש שאינו מיטמא משום מגע, אבל משום משא - מיטמא (כסף־משנה). 7) והבגדים שנגע בהם אחר שפירש מן הטומאה - טהורים, מפני שהאדם הוא ראשון לטומאה, וכלים אינם מיטמאים בנגיעה אלא מאב הטומאה. ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פרשתא ב ה"ט, דרשו: "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" - בשעת מגעו מטמא בגדים, פירש - אינו מטמא בגדים. ומכאן למדו לשאר מטמאים במשא. 8) נדה ט. 9) ללמדנו מה היא כמות המים המטמאה במשא ומטמאה בגדים. 10) משנה פרה פי"ב, מ"ד. 11) מפני שנעשה בהם כבר מה שציוותה תורה. 12) על הבהמה או על כלי אבנים. 13) מן האזוב לכלי טהור. 14) כשיטביל בהם את האזוב לשם הזאה על דבר המקבל טומאה, מפני שהטבילה הראשונה היא פסולה. 15) למעלה פ"י ה"ט. ראה בהערות שם. 16) כלומר, אפילו הזה על דבר המקבל טומאה לא נעשה מצוותם, מפני שכשהטבילה פסולה, גם ההזאה שלאחריה פסולה, ולפיכך המים שנשארו באזוב מטמאים.

ב. אֵין מֵי חַטָּאת[17] מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ[18] טְהוֹרִין וּכְשֵׁרִין לְהַזָּאָה. אֲבָל מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן מַיִם אוֹ שֶׁשָּׁתְתָה מֵהֶן בְּהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַפּוֹסְלִין אוֹתָן[19]: אִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה - נִטְמָא[20], בֵּין שֶׁנָּגַע בְּיָדָיו בֵּין שֶׁנָּגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ[21]; נָגַע בָּהֶן אָדָם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת וַאֲפִלּוּ בְּיָדָיו - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[22] כְּמוֹת שֶׁהָיָה[23].

17) שם פ"ט מ"ח. 18) פירוש, אלא אם הם. 19) נמנו למעלה בפ"ט הי"א, יב ויג. 20) ואסור לאכול תרומה מגזירת חכמים. אבל מן התורה, כיון שנפסלו ואינם ראויים להזאה אינם מטמאים (כסף־משנה). ולא גזרו אלא לתרומה, אבל לא לחולין. 21) ראה הלכה ג. 22) "לפי שהוא (המים) ממין מה שהוא טהור לו (להאדם)". לשון רבינו בפירושו שם. התכוון לומר, מפני שמי חטאת כשרים אינם מטמאים את הטהור לחטאת, לא גזרו חכמים בפסולים, ואף־על־פי שהוא נוגע שלא לצורך הזאה. 23) צ"ל: כמות שהיה (כת"י תימן).

ג. מֵי חַטָּאת[24] שֶׁנִּטְמְאוּ וְנָגַע בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ אָדָם הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּגוּפוֹ - נִטְמָא[25]. וְאִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו - נִטְמָא[26]; נָגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[27] כְּמוֹת שֶׁהָיָה.

24) שם. 25) כמו בנפסלו. 26) כל גופו. והטעם, מפני שנגע במשקין טמאים. 27) שמשקין אינם מטמאים במגע בגוף.

ד. מֵי חַטָּאת[28] שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן מֵי מַעְיָן אוֹ מֵי מִקְוֶה אוֹ מֵי פֵּרוֹת: אִם רֹב מֵי חַטָּאת - מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[29]; וְאִם רֹב מֵי פֵּרוֹת - אֵין מְטַמְּאִין; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - מְטַמְּאִין. אֵפֶר פָּרָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מִקְלֶה[30] וְקִדֵּשׁ בְּכֻלָּן: אִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר פָּרָה - מְטַמְּאִין[31] בְּמֵי נִדָּה; וְאִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר מִקְלֶה - אֵין מְטַמְּאִין בְּמַגָּע[32] אֲבָל מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[33].

28) תוספתא פרה פ"ט ה"ג. 29) את הטהור לתרומה, אבל לא את הטהור לחטאת (חזון־איש, ראה ה"ב). ונראה שגם במגע מטמא, כדברי רבינו בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, שאי־אפשר ליגע במים ולא להסיטם. 30) אפר עצי חולין שרופים. 31) משנה פרה פ"ט, ז. 32) מפני שאפר באפר אינו נבלל יפה. ומכיוון שהרוב הוא אפר מקלה, אנו אומרים: באפר מקלה נגע. 33) בכורות כג, א. והטעם, מפני שנשא גם את אפר הפרה.

ה. אֵפֶר כָּשֵׁר[34] שֶׁנִּתְּנוּ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְקַדֵּשָׁן וְנָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּגוּפוֹ - נִטְמָא. נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, אֲפִלּוּ בְּיָדָיו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה[35].

34) שם, מ"ט. 35) כל דיניהם שווים למי חטאת שנפסלו (ה"ג).

ו. מֵי חַטָּאת[36] שֶׁנִּפְסְלוּ - לֹא יִגַּבְּלֵם בְּטִיט, שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים, שֶׁמָּא יִגַּע בַּטִּיט וְיִטְמָא; שֶׁמֵּי חַטָּאת אֵינָם בְּטֵלִין בְּטִיט, שֶׁנֶּאֱמַר: חַטָּאת הִיא[37].

36) שם מ"ה. 37) בפירושו למשנה מביא רבינו דרשה זו בשם הספרי, אולם בספרי שבידינו לא מצאתיה.

ז. פָּרָה שֶׁשָּׁתָת[38] מֵי חַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[39] - בְּשָׂרָהּ טָהוֹר[40]. שֶׁנֶּאֱמַר: לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין - אֵינָן בְּטֵלִין, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁשָּׁתָתָן פָּרָה - בָּטְלוּ, שֶׁהֲרֵי אֵינָם שְׁמוּרִים[41].

38) שם. 39) ולא נתעכלו עדיין. 40) אף־על־פי שנגע אחר שחיטה במי החטאת שבמעיה. 41) ספרי חוקת, פיסקא קכה. פסק כר' יהודה במשנתנו נגד תנא־קמא, מפני שאמרו בספרי (שם): "וכבר הלכה זו נשאלה לפני שלושים ושמונה זקנים ביבנה, וטיהרו את בשרה", וכן נאמר שם בשם ר' יוסי הגלילי ור' טרפון (כסף־משנה).

ח. הַמַּזֶּה[42] מְחַלּוֹן שֶׁמַּזִּין מִמֶּנּוּ עַל הָרַבִּים, וְהַזֶּה עָלָיו וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[43]; שֶׁחֶזְקַת הַמַּיִם שֶׁמַּזִּין מֵהֵן עַל הָרַבִּים שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין, וַהֲרֵי זֶה כְּאָנוּס[44]. אֲבָל אִם הֵזָּה עָלָיו מֵחַלּוֹן שֶׁל יָחִיד וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין - חַיָּב בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[45], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִבְדֹּק עַל הַמַּיִם וְאַחַר כָּךְ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. מַחֲלִיקִים[46] הָיוּ הָעָם בַּמַּיִם שֶׁשּׁוֹתְתִים בָּאָרֶץ מֵחַלּוֹן שֶׁל רַבִּים[47], וְדוֹרְסִים אוֹתָן וְנִכְנָסִים לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא פְּסוּלִין הֵן.

42) שם פי"ב מ"ד. 43) מלהביא קרבן, כאדם טמא ששגג ונכנס למקדש. 44) מפני שלא היה צריך לחקור אם המים היו כשרים. [בפירושו למשנתנו, מוסיף רבינו עוד טעם ואומר, שאפילו אם היה ספק שמא הוא טמא, הרי אמרו, ספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור]. 45) עשיר מביא כשבה או שעירה, ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא ("דלי דלות") מביא סולת. ברוב החטאות, אין הבדל בין עשיר לעני, ונקראות "חטאת קבועה". 46) שם. 47) דרך החלון הזה היו מזים על טמאים רבים, ונאספו שם מים, והעם היו מתחלקים ובגדיהם מתלכלכים (רבינו שם).

ט. הַמַּזֶּה[48] בְּאֵזוֹב הַטָּמֵא[49] לְחַטָּאת[50]: אִם יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם פְּסוּלִין[51] וְהַזָּיָתוֹ [פְּסוּלָה]; אֵין בּוֹ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[52] וְהַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה[53]. וְאֵזוֹב זֶה[54] מְטַמֵּא חֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה, שֶׁאֵין מוֹנִין לְחַטָּאת[55].

48) שם מ"ו. 49) כגון שלקטו לאכילה (ראה פרק יא ה"ז). 50) והוא טהור לקודש. 51) ואם היה טמא לתרומה או לקודש, המים טמאים ולא רק פסולים (רבינו בפירושו). 52) שאין אוכל טמא מטמא אחרים בפחות משיעור זה (הלכות טומאת אוכלים פ"ד ה"א). 53) שנאמר (במדבר יט, יט): "והזה הטהור", בין האדם המזה ובין האזוב שבו מזים. 54) כשיש בו כביצה. 55) ראה למעלה פי"ג ה"ו.

י. הַמַּגְבִּיהַּ[56] כְּלִי שֶׁהֵזָּה עָלָיו וַהֲרֵי עָלָיו הַמַּיִם כְּדֵי הַזָּאָה - טָהוֹר; שֶׁהַמַּיִם שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן אֵינָן מְטַמְּאִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].

56) שם מ"ה "אוחז הוא הטהור בקורדום". 57) למעלה ה"א.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרְטָן: א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה. ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק. ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם. ה) טָהֳרַת צָרַעַת. ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר. ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד. ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר אי זהו צרעת עור הבשר, וכמה מראות בה, ואם מצטרפים זה עם זה, מראה הפיתוך ומראה נגע שאינו עמוק מעור הבשר, שיעור כל נגע צרעת, וכל מקום שנאמר בהרת אם הוא דווקא, שלשה סימני טומאה הם בצרעת עור הבשר.

א. צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[2] הוּא שֶׁיַּלְבִּין מָקוֹם מִן הָעוֹר[3], וְתִהְיֶה הַלַּבְנוּנִית כִּקְרוּם בֵּיצָה[4] וּמִקְּרוּם בֵּיצָה וּלְמַעְלָה[5]. אֲבָל לַבְנוּנִית שֶׁהִיא דֵּהָה[6] מִקְּרוּם הַבֵּיצָה וּלְמַטָּה - אֵינָהּ צָרַעַת, אֶלָּא בֹּהַק[7] הוּא.

2) האמורה בתורה (ויקרא יג, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו וכו' והיה בעור בשרו לנגע צרעת. 3) להוציא צרעת בראש או בזקן, שדיניה יתבארו לקמן בפ"ח. במה דברים אמורים, כשהלבנונית קשורה באיזו שהיא מחלת העור, אבל סתם כתם לבן בעור בריא לגמרי - אינו צרעת. וכן שנינו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ו: "והיה בעור בשרו לנגע", מלמד שהוא מצטער ממנו. ברור שהכוונה שהנגע גורם לו כאב או גירוי מצער (ראה 'התורה והמצוה' למלבי"ם שם). 4) כקרום הרך שבפנים ולא הקליפה

הקשה החיצונית ('תפארת ישראל' נגעים פ"א מ"א ב'בועז'). 5) לבנונית יותר עזה. 6) כהה. 7) שנאמר (שם, לט): בוהק הוא פרח בעור טהור הוא.

ב. וְאַרְבַּע מַרְאוֹת[8] יֵשׁ בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: לֹבֶן עַז בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא נִרְאֶה בְּעוֹר הַבָּשָׂר כַּשֶּׂלֶג, הוּא הַנִּקְרָא בַּהֶרֶת[9]. וְלֹבֶן שֶׁהוּא דֵּהֶה מִזֶּה מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּצֶמֶר נָקִי שֶׁל כֶּבֶשׂ בֶּן יוֹמוֹ[10], הוּא הַנִּקְרָא[11] שְׂאֵת[12]. וְלֹבֶן שֶׁדֵּהֶה מִן הַשְּׂאֵת מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּסִיד הַהֵיכָל[13], הוּא תּוֹלֶדֶת הַבַּהֶרֶת[14], וְנִקְרֵאת סַפַּחַת[15]. וְלֹבֶן שֶׁדֵּהֶה מִסִּיד הַהֵיכָל מְעַט, וַהֲרֵי הוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה[16], הִיא תּוֹלֶדֶת הַשְּׂאֵת, וְגַם זֶה נִקְרָא סַפַּחַת. הִנֵּה לָמַדְתָּ[17], שֶׁהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כְּסִיד הַהֵיכָל הוּא סַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, וְהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה הִיא סַפַּחַת הַשְּׂאֵת; שֶׁאֵין לְשׁוֹן סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵלָה. מִכָּאן אָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע[18]: בַּהֶרֶת וְסַפַּחְתָּהּ, שְׂאֵת וְסַפַּחְתָּהּ.

8) נגעים פ"א מ"א. 9) האמורה בתורה (שם, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת. ונקראה כך על שם הלובן העז והבהיר, כמו "בהיר הוא בשחקים" (איוב לז, כא) – רש"י בפירושו על התורה. וב'תורת כהנים' (פרשת נגעים, פ"ב ה"ב) שנינו: "וכמה תהא לבנוניתה? כשלג, שנאמר (במדבר יב, י) והנה מרים מצורעת כשלג". 10) ביום שנולד, ואחר שרחצו את צמרו כדי לנקותו (רבינו בפירושו על המשנה שם). 11) בתורה, שם. 12) כחכמים במשנה שם נגד דעת רבי מאיר. רבינו בפירושו למשנה שם אומר שהכתוב (שם, לט): "שאת לבנה או בהרת לבנה" מוכיח שאלו הן הלבנות ביותר. 13) של בית המקדש, שהוא לבן מאד, מפני שמלבינים את ההיכל בכל שנה, כמפורש במס' מדות פ"ג מ"ד ('תפארת ישראל' שם). 14) הנגעים המפורשים בתורה – בהרת ושאת – נקראים אבות, והנלמדים מדרשה כטפלים להם - נקראים תולדות, ונלמדו מהמילה "ספחת". ראה בהערה הבאה. 15) בגמרא שבועות ו, ב - אמרו: ואין ספחת אלא טפילה, וכן הוא אומר (שמואל־א ב, לו): ספחני נא אל אחת הכהונות. 16) רבינו נוקט שיטת רבי עקיבא (שבועות ה, ב) שארבעת המראות הם "זו למעלה מזו", פירוש נבדלים הם זה מזה בדרגת חוזק לבנוניתם ומסודרים בהתאם לכך, בהרת שלבנוניתה עזה ביותר נשנית בראש, ואחריה מראה השאת שהוא כצמר לבן, והשאת לבנוניתה למעלה מלובן סיד ההיכל, וסיד למעלה מקרום ביצה שלבנוניתו דיהה משלוש הקודמות. אבל לרבנן ההבדל הוא בסוג הלבנונית, לובן השלג והסיד הוא מסוג מיוחד שאינו דומה לסוג הלובן של צמר וקרום ביצה (ראב"ד כאן. והרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא יג, ג) מבאר שסוג לובן הבהרת הוא מבריק ומסנוור מה־שאין־כן סוג השאת. וראה 'תפארת ישראל' בתחילת מס' נגעים שחילק ג"כ את המראות לשני סוגים: מזהיר ובלתי מזהיר). 17) מזה שאמרנו, שהבהרת יותר לבנה משאת, וסיד יותר לבן מקרום ביצה, יש ללמוד שסיד הוא טפל לבהרת, וקרום ביצה טפל לשאת.

18) בגמרא שם משמע, ששיטת רבי עקיבא: "זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו" מנוגדת לשיטת אבות ותולדות השנויה בנגעים פ"א מ"א, ומכאן תמיהה חמורה על דברי רבינו כאן שנוקט שתי השיטות המנוגדות זל"ז. ב'כסף משנה' עמד על תמיהה זו ומבאר, שאמנם השקלא־וטריא במס' שבועות שם מסתמכת על ניגוד בין שתי השיטות, אבל לפי המסקנה שם ו, א - אפשר שגם רבי עקיבא מודה באבות ותולדות כפי שנשנו במשנתנו. ביאור נוסף בהערה הבאה.

ג. אַרְבַּע מַרְאוֹת נְגָעִים אֵלּוּ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[19], בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר[20]; בֵּין בִּתְחִלַּת רְאִיַּת הַנֶּגַע[21], בֵּין בְּסוֹף הַשִּׁבְעָה[22], בֵּין לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר הַמְּצֹרָע[23] אוֹ נֶחְלַט[24]. כֵּיצַד? אֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לָבָן כְּשֶׁלֶג אוֹ כְּסִיד הַהֵיכָל אוֹ כְּצֶמֶר נָקִי אוֹ כִּקְרוּם בֵּיצָה, וְאֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה מִקְצָת הַלֹּבֶן כְּמַרְאֵה הַבַּהֶרֶת וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַשְּׂאֵת וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַסַּפַּחַת[25] - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא חָשׁוּב. אִם כֵּן, לָמָּה מְנָאוּם חֲכָמִים[26] וְאָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע?[27] כְּדֵי לְהָבִין בַּמַּרְאוֹת[28]. שֶׁכָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר[29] הַמַּרְאוֹת וּשְׁמוֹתֵיהֶן כְּשֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ - לֹא יִרְאֶה הַנֶּגַע, עַד שֶׁיָּבִין וְיַכִּיר[30] וְיֹאמַר: זוֹ הִיא הַבַּהֶרֶת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ[31], זוֹ הִיא הַשְּׂאֵת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ.

19) בנגעים שם מ"ג, אנו שונים: "ארבעה מראות הללו מצטרפים זע"ז", ומשמע שאין כל הגבלה בדבר, ואפילו שתי התולדות או תולדה של שאת עם בהרת, שיש ביניהן הבדל של שלוש דרגות, גם כן מצטרפות. וכן משמע מ'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ד, שדרשו: והיה (פירוש, נאמר בתורה (שם יג, ב): "והיה לנגע צרעת" בלשון יחיד, ולא נאמר "והיו", והרי הכתוב מדבר בנגעים רבים) מלמד שמצטרפים זה עם זה, מפני שכולם נחשבים כאחד (ראה רש"י שבועות ו, א ד"ה ואע"ג, ורא"ש בפירושו למשנתנו). אמנם בסוגיה שם משמע, שמי ששונה אבות ותולדות סובר שתולדה מצטרפת רק עם אב שלה, אולם זה נאמר בשקלא־וטריא, אבל לפי המסקנה שם אליבא דרבי עקיבא, שדרגות הלובן אינן קובעות בצירוף, ונאמרו רק לשם לימוד טבעי הנגעים, אפשר שגם אבות ותולדות לא נקבעו לענין דיני צירוף אלא לשם לימוד טבעי הנגעים ומראותיהם "וכל כהן שאינו בקיא בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים" (גמרא שם). 'כסף משנה'. וראה דברי רבינו בסוף הלכה זו. 20) בין אם הצירוף מביא הקלה למצורע, בין אם הוא מחמיר עליו. כיצד? נקדים עיקרי דיני נגעי עור בשר: א. אדם שלקה בנגע מביאים אותו אל הכהן. ב. אם מצא הכהן נגע גדול כגריס (שיעורו יתבאר לקמן ה"ז) ויש בו שתי שערות שהלבינו או מחיה (בשר חי) כעדשה, הוא מודיע שהמנוגע הוא מצורע מוחלט. ג. אם אין בנגע אחד משני הסימנים האלה, הכהן מסגירו לשבעה ימים (פרטי ההסגר יבוארו לקמן). ד. אם לא פשה (= התרחב) הנגע אחרי שבעת הימים וגם לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נולדו בו סימני הטומאה שאמרנו למעלה, מסגירו הכהן שנית לשבוע. ה. אם אחרי הסגר שני לא נולדו בו אחד משלושת סימני הטומאה – שתי שערות לבנות, מחיה, פשיון – מטהרו הכהן. ולעולם אין הסגר שלישי בנגעי אדם (ראה סוף הפרק כאן. וראה רש"י בפירושו על התורה ויקרא יג, ו. וברבינו אליהו מזרחי שם). ו. אם פשה הנגע אחרי הסגר ראשון או הסגר שני - הוא מצורע מוחלט. ז. אם אחרי ההסגר או אחרי שהוחלט התרחבה הצרעת ופרחה בכל גופו – טהור. ח. אם פרחה הצרעת בכל הגוף בתחילה, דינה ככל נגע ומסגירים את המנוגע. ועכשיו נפרש.

21) כאן הצירוף הוא לחומרא בלבד, כגון שהיה במנוגע כחצי גריס מראה בהרת וכחצי גריס מראה שאת, מצטרפים לשיעור גריס ומסגירים אותו כשאין בנגע סימני טומאה או מחליטים אותו כשיש בו סימן טומאה (ראה דין ב).

22) של הסגר ראשון או הסגר שני. ויש בשניהם להקל ולהחמיר. כיצד? היתה בו בהרת כגריס ונסגר, ואחרי שבעת הימים ירדה הלבנונית ונמצא מראה שאת, אין אנו אומרים שזה נגע חדש וטעון הסגר ראשון, אלא דנים שני המראות כנגע אחד ומסגירים אותו שנית, ואינו טעון הסגר שלישי (ראה דין ה). ולהחמיר כיצד? היתה בו בהרת כגריס, ואחרי ההסגר הוכהה הלבנונית של מחצית הנגע והפך למראה שאת, אין אנו דנים את שני החצאים כשני נגעים שונים פחותים מכגריס אלא מצטרפים ודנים אותם כנגע אחד. וכן בסוף הסגר שני הצירוף הוא לפעמים להקל ולפעמים להחמיר. להקל כיצד? היתה בו בהרת כשני גריסים, ואחרי הסגר שני, מצאו במקום הנגע גריס או יותר שאת, והשאר כמה שהיה, אין אנו אומרים נגע חדש – שאת – הוא זה וטעון הסגר, אלא מצטרפים ונגע אחד הוא שלא פשה בהסגר שני – וטהור (ראה דין ה). ולהחמיר: ניתוספה אפילו פחות מכגריס שאת, הרי זה פשיון ומחליטים את המנוגע (ראה דין ו).

23) פירוש, שטיהרוהו ופטרוהו מדיני נגעים, היינו, כשלא נמצאו סימני טומאה – שיער לבן, פשיון, מחיה – אחרי הסגר שני. ואם אחרי שפטרוהו פשתה הצרעת, הוא מצורע מוחלט ואפילו אם הפשיון היה ממראה אחד - מצטרף הוא לנגע הראשון.

24) אם אחר החליטה פרח נגע ממראה אחר בכל הגוף, אנו דנים שני המראות כנגע אחד ומטהרים אותו (ראה דין ז). כל הדינים שלמעלה, נשנו בקיצור במסכת נגעים פ"א מ"ג.

25) כסיד ההיכל או כקרום ביצה, ואפילו אין בנגע שיעור גריס אלא אם נצרף כל ארבעת המראות – מצטרפים.

26) שם מ"א.

27) ויותר רצוי היה לומר: מקרום ביצה ולמעלה – טמא.

28) שלימדו הכהנים להכיר ולראות הנגעים.

29) שבועות ו, א.

30) אין בזה סתירה לדברי רבינו לקמן (פ"ט ה"ב): "ואפילו היה הכהן קטן או שוטה, החכם אומר לו והוא מחליט", מפני ששם מדובר כשכהן אינו סומך על עצמו כלל ואומר מה שהחכם מלמדו, כמו שמבאר שם רבינו, וכאן כשהכהן רוצה לסמוך על בינתו ואינו מזדקק להוראותיו של חכם בקיא, אסור לו לראות נגעים עד שיבין ויכיר ('קרית ספר', וראה ב'כסף משנה' שם הסבר אחר).

31) לקמן (שם) כותב רבינו שצריך להיות בקיא גם בנגעי בתים ובגדים.

1 **ד. הָיָה בְּמַרְאֵה הַלֹּבֶן מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ מִקְצָת**
אַדְמוּמִיּוּת מְעֹרֶבֶת בּוֹ - גַּם זֶה נֶגַע צָרַעַת הוּא; 2
שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת, וְהוּא הַדִּין 3
לַשְּׂאֵת[32] וְלַסַּפַּחַת שֶׁל שְׂאֵת וּלְסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת. 4
וְהַמַּרְאֶה הַזֶּה, שֶׁהוּא מְעֹרָב מִלַּבְנוּנִית וּמְעַט אֹדֶם, 5
הוּא הַנִּקְרָא פָּתוּחַ[33]. וְכֵיצַד מַרְאֵה הַפָּתוּחַ בְּאַרְבַּע 6
מַרְאוֹת אֵלּוּ? כְּאִלּוּ הֵן אַרְבַּע כּוֹסוֹת[34] מְלֵאוֹת חָלָב[35], 7
וְנִתְעָרֵב בַּכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה שְׁנֵי טִפֵּי דָם, וּבַשְּׁנִיָּה 8
אַרְבָּעָה טִפִּין, וּבַשְּׁלִישִׁית שְׁמוֹנָה טִפִּין, וּבָרְבִיעִית 9
שִׁשָּׁה עָשָׂר טִפִּין. הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּהֶרֶת הוּא הַמַּרְאֶה 10
הָרְבִיעִי, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבַּשְּׂאֵת - כְּמַרְאֵה כּוֹס שְׁלִישִׁית, 11
וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת - כְּמַרְאֵה הַכּוֹס הַשְּׁנִיָּה, 12
וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַשְּׂאֵת - כְּמַרְאֵה הַכּוֹס 13
הָרִאשׁוֹנָה[36]. 14

32) נגעים פ"א מ"ב. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ג, אנו שונים: "יכול (אפשר לחשוב) השאת תטמא חלקה (בלי תערובת אדמומית) והברת תטמא בפתוח (בתערובת כזו, שהרי "אדמדמת" נכתבה בתורה אצל בהרת בלבד), מנין ליתן את האמור בבהרת בשאת, ואת האמור בשאת בבהרת? תלמוד־לומר צרעת היא". ופירש רבינו במשנה (שם) מפני שגם בבהרת בשאת כתוב "צרעת היא" למדים זו מזו. (זוהי אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ונקראת "גזירה שוה", היינו שבשני מקומות נמצאת אותה המילה, ולומדים מזה ששני הענינים דינם שווה).

33) מעורב בלשון ארמית. בתרגום יונתן בן עוזיאל (איוב כה, ב): "פתיכין אשא ומיא", פירוש: מעורבים אש ומים ('תוספות יום־טוב' במשנתנו).

34) סתם כוס מחזיקה רביעית הלוג ('מראה כהן' סי' ד).

35) שבועות ו, א.

36) רבינו מפרש, שבהרת הלבנה ביותר אין אדמומית ניכרת בה אלא־אם־כן תתערב כמות גדולה של אודם, ובמראות הכהים ניכרת אדמומית כשנתערבה כמות יותר קטנה, וכל מה שהלבנונית מחלישה והולכת, מצטמצמת כמות החומר האדום הדרושה, כדי שתהיה ניכרת (הראב"ד מהפך את הסדר, וראה 'כסף משנה').

ה. כָּל הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין הַלָּבָן בֵּין הַפָּתוּחַ[37], 15
מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה וּכְמַרְאֶה אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וּבֵין 16
שֶׁהָיָה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ לָבָן אוֹ מִקְצָתוֹ לָבָן וּמִקְצָתוֹ 17
אֲדַמְדַּם - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא, בֵּין לְהָקֵל בֵּין 18
לְהַחְמִיר. 19

37) למעלה בה"ג השמיענו רבינו שארבעה המראות החלקים (בלי תערובת אדמימות) מצטרפים, וכאן מוסיף ואומר שגם הפתוכים מצטרפים, מפני שדין צירוף מראות נגעים נשנה (בנגעים פ"א מ"ג) אחרי דיני הפתוכים, ומשמע שכל האמור למעלה כלול בדין צירוף.

ו. כָּל מַרְאֵה צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[38] אֵינָהּ קְרוּיָה נֶגַע[39] 20
וְלֹא מִטַּמְּאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר 21
הַבָּשָׂר[40]. לֹא עָמֹק בִּמְשִׁישָׁתוֹ[41], אֶלָּא בְּמַרְאִית הָעַיִן, 22
כְּמַרְאֵה הַחַמָּה הַנִּרְאִית לָעַיִן עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. אֲבָל 23
אִם הָיָה מַרְאֵה הַלֹּבֶן אוֹ הַפָּתוּחַ בְּשָׁוֶה עִם שְׂאָר 24

הָעוֹר אוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָעוֹר - אֵינוֹ נֶגַע, אֶלָּא כְּמוֹ צֶמַח מִן הַצְּמָחִים הָעוֹלִים בַּגּוּף.

38) כל הנגעים שבגוף האדם, חוץ מנגעי הראש והזקן, נקראים צרעת עור הבשר. ודיני נגעי ראש וזקן יתבארו לקמן בפ"ח. 39) בין המראות הלבנים ובין הפתוכים. 40) שבועות ו, ב. כתוב בתורה (ויקרא יג, ג): "ומראה הנגע עמוק מעור בשרו". ומה שאמרו בגמרא (שם): "אין שאת אלא גבוה" פירושו, שגבוהה ממראה הבהרת מפני שהיא כהה ממנה, אבל עמוקה ממראה העור (כסף־משנה). 41) שיהיה העור הבריא גבוה ממש ממקום הנגע, ומורגש במשמוש היד. "ומראה הנגע עמוק, אין ממשו עמוק" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ה). התכוון לומר, שאפילו אין הנגע עמוק ממש מבשר העור אלא מראהו — נקרא צרעת, אבל גם כשהוא עמוק ממש דין צרעת עליו אם מראהו עמוק ('קרית ספר').

ז. שְׂעוּר כָּל נִגְעֵי צָרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין צָרַעַת בְּגָדִים - כִּגְרִיס[42] הַקִּלְקִי[43] שֶׁהוּא מְרֻבָּע[44]. וְהוּא מָקוֹם מְרֻבָּע מֵעוֹר הַבָּשָׂר כְּדֵי צְמִיחַת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ[45] שְׂעָרוֹת, שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת אֹרֶךְ וְשֵׁשׁ שְׂעָרוֹת רֹחַב. וְכָל הַפָּחוֹת מִזֶּה[46] אֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת[47].

42) נגעים פ"ו מ"א. 43) מין פול שהוא יותר גדול מפול רגיל, ונקרא כך על שם המקום שהוא גדל שם. 44) פירוש, הפול עצמו הוא מרובע. כך מפרש רבינו במס' מעשרות פ"ה מ"ח: "ומן הפולים מין אחד שהגרגרים שלו גדולים (גדילים?) מרובעים מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקי". (וראה רא"ש כאן שפירש, שהגריס הוא עגול אלא שמוסיפים עליו את ארבע הקרנות ומשלימים לריבוע). 45) כלומר, לא כעוביין של שלושים ושש שערות, אלא כשטח המקום שגדלות בו בממוצע (ש"ך יו"ד סי' קצ ס"ק יח). 46) משש שערות באורך וכן ברוחב, ואע"פ שיש בו כדי לרבעו ויצטרף למקום 36 שערות. 47) ראה בהלכה הבאה.

ח. נֶגַע שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ כְּדֵי צְמִיחַת חָמֵשׁ שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ הָיָה אָרְכּוֹ אַמָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וְאֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רִבּוּעַ כִּגְרִיס[48]. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[49].

48) באורך כגריס וברוחב כגריס. בפירושו על המשנה (שם) מבאר רבינו, שאין תבנית הנגע צריכה להיות מרובעת ממש, אלא שתתפוס מקום שאפשר להכניס בו גריס מרובע ולא יחרוג מגבולות הנגע. 49) עירובין ד, א.

ט. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֶרֶת[50] - הוּא הַדִּין לִשְׁאָר אַרְבַּע מַרְאוֹת[51] שֶׁל לֶבֶן אוֹ שֶׁל פָּתוּחַ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּגַע כִּגְרִיס אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר. וְזֶה הוּא שֶׁאָנוּ קוֹרִין אוֹתוֹ בַּהֶרֶת סְתָם[52]. בַּהֶרֶת שֶׁהִיא עַזָּה כְּשֶׁלֶג נִרְאֵית בְּאָדָם שֶׁהוּא לָבָן כֵּהָה[53], וּבַהֶרֶת שֶׁהִיא כֵּהָה נִרְאֵית בְּכוּשִׁי[54] עַזָּה. לְפִיכָךְ אֵין מְשַׁעֲרִין הַכֹּל אֶלָּא בְּבֵינוֹנִי[55], שֶׁאֵינוֹ לֹא לָבָן וְלֹא שָׁחֹר.

50) פירוש, שנאמר איזה דין שהוא בבהרת. 51) בפירושו על המשנה (שם) כותב רבינו, שלמדו מ'גזירה שוה', נאמר בבהרת "צרעת", ונאמר בנגעים אחרים "צרעת", ליתן בכל הנגעים את האמור בבהרת. 52) לפי הענין מסתיימת כאן ה"ט, ומכאן ואילך ענין בפני עצמו. 53) לפעמים אפילו למטה מקרום ביצה. 54) שעורו שחור. 55) לפי מראה עורו של אדם בינוני, לא בהיר ביותר ולא כהה ביותר. כחכמים, במס' נגעים פ"ב מ"א.

י. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה הֵן בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[56]: שֵׂעָר לָבָן, וְהַמִּחְיָה[57], וְהַפִּשְׁיוֹן[58]. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלְדָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר חַי, כְּשֶׁיִּרְאֵהוּ הַכֹּהֵן - יַחְלִיטוֹ וְיֹאמַר טָמֵא. לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - יִסָּגֵר[59] שִׁבְעַת יָמִים. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה, אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; לֹא נוֹלַד בָּהּ לֹא מִחְיָה וְלֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא פָּשְׂתָה בָּעוֹר - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - מַחְלִיטוֹ, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר וְיִפְטְרֶנּוּ; שֶׁאֵין בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר הֶסְגֵּר יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[60]. וְאִם לְאַחַר שֶׁפָּטְרוֹ וְטָהַר פָּשָׂה הַנֶּגַע אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט טֻמְאָה[61].

56) ראה למעלה הערה לז. 57) בשר בריא באמצע הנגע. 58) התרחבות הנגע. פרטי דיניהם מבוארים בפרקים הבאים. 59) ב'משנה למלך' לקמן פי"ד ה"ה כתב שאין סוגרים אותו ממש בבית, אלא הכהן אומר לו: הנך מוסגר, אולם רש"י בפירושו על התורה אומר שהכהן מסגירו ממש, וכן כתב גם בנדרים נו, ב. והר"ן וה'תוספות' שם קיבלו דעתו. 60) ראה מה שכתבנו למעלה ה"ג (דין ה). 61) נגעים פ"ג מ"ג.

יא. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה עַזָּה כְּשֶׁלֶג וּלְאַחַר הֶסְגֵּר נַעֲשֵׂית כִּקְרוּם בֵּיצָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה כִּקְרוּם בֵּיצָה וְנַעֲשֵׂית כְּשֶׁלֶג - הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[62]; שֶׁאֵין עַזּוּת הַמַּרְאֶה סִימַן טֻמְאָה, וְלֹא כְּהִיתוֹ סִימַן טָהֳרָה. אֶלָּא אִם נִתְמַעֵט מְאַרְבַּע מַרְאוֹת וְנַעֲשֵׂית כֵּהָה מִקְּרוּם בֵּיצָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית בֹּהַק[63], וּלְפִיכָךְ טָהוֹר. אִם כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן?[64] שֶׁאִם כֵּהָה מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת[65] - טָהוֹר. וְכֵן אִם לֹא כֵּהָה וְלֹא פָשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ לֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[66].

62) שם פ"ד מ"ז. דינה כאילו לא נשתנה כלל. 63) ראה למעלה ה"א. 64) ומשמע שכהיית הנגע הוא סימן טהרה, וכן אפשר ללמוד לכאורה מכאן שאם לא כהה — טמא. 65) למטה מקרום ביצה. 66) ומה שאמרה תורה "ולא פשה" הכוונה או לא פשה, כמו "ומכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, טו). ורש"י בפירושו על התורה אומר, ש"כהה הנגע" טהור, אבל לא כהה אפילו לא פשה — טמא.

(והרמב"ן שם מפריך דעת רש"י ופסק כדעת רבינו. ראה 'תוספות יום־טוב' שם פ"א מ"ג).

יום שישי ה' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שיער לבן שהוא סימן טומאה, וכמה שערות יהיו ושיעורם, לובן השערות מטמא בכל מראה ובאי זה מקום יהיו, אם קדם שיער לבן את הבהרת, שיער פקודה אם הוא סימן טומאה, היתה בו בהרת כגריס ובה שתי שערות והוחלט והלך ממנה כחצי גריס וטהר.

1 **א. שֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימַן טֻמְאָה בְּצָרַעַת - אֵין פָּחוֹת**
2 **מִשְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[2]. וְכַמָּה יִהְיֶה אָרְכָּן? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת**
3 **בְּזוּג[3]. הָיְתָה אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה מִשִּׁעוּר זֶה, אוֹ**
4 **אַחַת שְׁחֹרָה[4] וְאַחַת לְבָנָה, אוֹ אַחַת מִלְּמַטָּה וְנֶחְלְקָה**
5 **מִלְּמַעְלָה וְנִרְאֵית כִּשְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עִקָּרָן מַשְׁחִיר[5]**
6 **וְרֹאשָׁן מַלְבִּין[6] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיָה עִקָּרָן מַלְבִּין**
7 **וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּבָן כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא.**

2) בתורת כהנים על הכתוב (ויקרא יג, ג): "ושער בנגע הפך לבן" דרשו: "ושער - מיעוט שיער שניים", פירוש "שערה" משמעותה - אחת, אבל "שיער" הוא שם כולל היינו שם המין וכולל כמה פרטים. 3) שאפשר יהיה לגוזזן במספריים. במשנה נדה נב, ב נחלקו תנאים בדבר שיעורן של השערות, ובגמרא שם אמר מר עוקבא: "הלכה כדברי כולם להחמיר", ומפני שלדעת רבינו (בפירושו למשנה שם) שיעור זה הוא הקטן שבכולם קיבלו כאן להלכה. ולקמן בפרק ח הלכה ו בעניין שתי שערות שחורות שהן מצילות בנגעי ראש וזקן ומטהרות את המנוגע, מצריך רבינו השיעור הגדול היינו כדי לכוף ראשן לעיקרן גם כן להחמיר. [נראה שרבינו מפרש שמר עוקבא, באמרו: "הלכה כדברי כולם להחמיר" לא התכוון להגיד שמחמירים מפני הספק, אלא קבע הלכה וודאית, שלטמא ולפסול מספיק השיעור הקטן, אבל להציל מן הטומאה או מן הפסול צריך שיעור גדול, ולפיכך סתם רבינו כאן וכן לקמן בפרק ח הלכה ו וכתב סתם "טמא" ולא כתב "טמא מספק". והוכחה חותכת לפירושו זה ממה ששנינו בנגעים פרק ה משנה א: "ספק נגעים טהור", וכן פסק רבינו לקמן פרק ו הלכה ה, ולמה החמירו כאן? שמע מינה, שהלכה וודאית אמרו ולא חומרא מפני הספק]. 4) לאו דווקא שחורה, אלא כל צבע שהוא חוץ מלבן, ונקט שחורה, מפני שרוב בני האדם במקומם ובזמנם שערותיהם שחורות היו. 5) אפילו כל שהוא. 6) בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב למדו זה מהכתוב (שם) "ושער בנגע הפך לבן". משמע חלק השיער שנוגע בנגע הלבין.

8 **ב. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת שֶׁהֵן בְּתוֹךְ הַנֶּגַע, אַף עַל**
9 **פִּי שֶׁיֵּשׁ שֵׂעָר שָׁחוֹר בֵּינֵיהֶן וְהֵן מְפֻזָּרוֹת אַחַת כָּאן**
10 **וְאַחַת כָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ סִימַן טֻמְאָה[7]. אֲפִלּוּ הָיָה**
11 **הַנֶּגַע כִּגְרִיס מְצֻמְצָם - אֵין מְקוֹם שֵׂעָר הַשָּׁחוֹר**
12 **מְמַעֲטוֹ[8]. וּבֵין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת**
13 **וְהִיא מַקַּפְתָּן וּבֵין שֶׁהָיוּ בְּסוֹפָהּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[9].**
14 **אֲבָל אִם הָיוּ בְּצִדָּהּ מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[10], עַד**
15 **שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹר שֶׁצּוֹמְחוֹת בּוֹ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת**
16 **לָבָן. הָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַנֶּגַע[11] וְשׁוֹכְבוֹת חוּצָה**
17 **לוֹ[12] - טָמֵא[13]; הָיוּ חוּצָה לוֹ וְשׁוֹכְבוֹת בְּתוֹכוֹ -**
18 **אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[14].**

7) ששיער לבן מטמא וכו' במכונס ובמפוזר". וכשהן מפוזרות יש ביניהן שערות מצבע הטבעי. 8) אם היה נגע כגריס מצומצם ובו שיער שחור אין אנו אומרים שמקום השיער השחור ממעט את גודל הנגע ואין בו שיעור כגריס, ולמדנו למעלה בפרק א הלכה ז שפחות מכגריס אינו מטמא (שם משנה ד). ומובן מאליו ששיער לבן - שהוא סימן טומאה וודאי אינו ממעט. 9) שם משנה ג אמרו: "מטמא וכו' במבוצר ושלא במבוצר", פירוש בין שהשערות מוקפות נגע כעיר בצורה מוקפת חומה ובין כשאין הנגע מקיף אותן אלא עומדות על גבולו ממש. 10) שם משנה א: שער לבן מטמא בתוך הנגע בלבד. 11) פירוש, צמחו בתוך הנגע. 12) נכפפו לצד העור הבריא ושוכבות עליו. 13) תורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב: "ושער בנגע, להביא את מה שבתוכו (פירוש שצמח בתוך הנגע) ואפילו שוכב חוצה לו". 14) שם: "פרט שחוצה לו ושוכב בתוכו".

19 **ג. לֶבֶן[15] הַשְּׂעָרוֹת מְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ**
20 **לְבָנוֹת כְּשֶׁלֶג בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת לֶבֶן דֵּהֶה בְּיוֹתֵר[16],**
21 **הוֹאִיל וּמַרְאֵיהֶן לָבָן - טָמֵא.**

15) נגעים פרק ד משנה א: "ששיער לבן ... ומטמא בכל מראה לובן". 16) אפילו למטה מקרום ביצה, "ומראה הנגע עמוק - אין שער לבן עמוק" (תורת כהנים פרשת נגעים פרק ב, ה).

22 **ד. אֵין שֵׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּגוּף**
23 **הַבַּהֶרֶת[17]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ**
24 **בֹּהַק אוֹ מִחְיַת הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וּשְׁתֵּי**
25 **שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק**
26 **שֶׁבְּתוֹךְ הַנֶּגַע - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[18], וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת**
27 **שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר. אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּהֶרֶת**
28 **מַקֶּפֶת[19] אֶת הַשְּׁחִין אוֹ אֶת הַמִּכְוָה אוֹ אֶת מִחְיָתָן אוֹ**
29 **אֶת הַבֹּהַק שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת. וְכֵן אִם הָיָה**
30 **שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ מִחְיָתָן אוֹ בֹּהַק מַקִּיף אֶת שְׁתֵּי**
31 **הַשְּׂעָרוֹת[20] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[21], וַהֲרֵי**
32 **הַבַּהֶרֶת כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר.**

17) נגעים פרק א, משנה ה. נקדים פירוש המונחים: א. שחין - מכה בעור שלא מחמת האש ונפשט העור; ב. מכווה - כמו שחין, אבל מכוויית אש; ג. מחיית השחין - התחיל להתרפאות ועלתה על השחין כעין קליפה דקה. בתורה: "צרבת השחין"; ד. מחיית המכווה - כמו מכוות השחין; ה. בוהק, ראה למעלה פרק א הלכה א. 18) והמדובר כשהשחין או המכווה הם פחות מכגריס, שאם

הם כגריס, מטמאים מחמת עצמם מבלי צירוף הבהרת כשיש בהם שיער לבן. 19) אין אנו רואים את השערות כאילו הן בתוך הבהרת, ומכל שכן אם הבהרת אינה מקיפה אותם מכל צדדיהם, שזה כבהרת הסמוכה לשחין שהיא טהורה אפילו כשיש בה סימני טומאה, מפני שהבהרת אינה מטמאה אלא אם כן "כל שחוצה לנגע הוא בעור הבשר וראוי לפשיון" (לשון רבינו שם), ומקום השחין או המכווה אינו ראוי לכך, ואם פשה הנגע לתוכם אין זה סימן טומאה. 20) והם מחלקים את הבהרת לשני חלקים: בהרת פנימית שבה שתי שערות והיא מוקפת טבעת של שחין ובהרת חיצונה בצורת טבעת. 21) מפני שאין השערות שבבהרת הפנימית מועילה לבהרת החיצונה. והפנימית גם כן אינה מטמאה מפני שאין עור בשר ראוי לפשיון מקיף אותה. במשנה שם נמצא עוד דין אחד: "או שחילקן", פירוש, השחין נכנס בין שתי השערות והפריד ביניהן - טהור.

1 **ה. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין[22] וְהַבֹּהַק וְהַמִּכְוָה שֶׁהִקִּיפוּ אֶת**
2 **הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת אוֹ נִסְמָכִין לָהֶן אוֹ חוֹלְקִין אוֹתָן,**
3 **וְנִמְצְאוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת[23] בְּגוּפָהּ[24] בְּסוֹף**
4 **הַשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה**
5 **מֻחְלָט; וְאִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטָרֵנוּ[25].**

22) בסוף הסגר ראשון או שני וכן מסיים רבינו לקמן. 23) כגון שנרפא השחין לגמרי והתפשטה הבהרת למקומו וכן בבוהק המדובר כשהתפשטה שמה הבהרת. 24) בלי הפסק שחין או מכווה בינן ובין הבהרת. 25) יטהרנו, כדין כל בהרת שלא נולדו בה סימני טומאה אחרי ההסגר. והמדובר בסוף הסגר שני, אבל אם לא הלכו בסוף שבוע ראשון אין פוטרין אותו אלא מסגירים אותו שנית.

6 **ו. אֵין שֵׂעָר לָבָן[26] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתַּקְדִּים הַבַּהֶרֶת**
7 **אֶת הַשֵּׂעָר הַלָּבָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן -**
8 **שֶׁתַּהֲפֹךְ אוֹתוֹ[27] הַבַּהֶרֶת. אֲבָל אִם קָדַם שֵׂעָר לָבָן אֶת**
9 **הַבַּהֶרֶת - הֲרֵי הִיא כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה**
10 **וְיַסְגִּיר.**

26) שם פרק ד משנה יא: "אם בהרת קדמה לשיער לבן - טמא, ואם שיער לבן קדם לבהרת - טהור". 27) כלומר, המלה "והיא" נמשכת אל הצרעת. והכוונה, שהצרעת הפכה את השיער השחור ללבן.

11 **ז. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן וְהֻחְלַט בּוֹ, וְאַחַר**
12 **כָּךְ הָלְכָה הַבַּהֶרֶת וְהִגִּיחָה שֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ**
13 **וְטָהֵר[28], וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה בַּהֶרֶת אַחֶרֶת בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת**
14 **הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹכָהּ - זֶהוּ הַנִּקְרָא**
15 **שְׂעַר פִּקֶּדֶת[29], וְאֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא**
16 **הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן - שֶׁהֲפָכָתוּ הִיא, לֹא שֶׁהֲפָכָתוּ**
17 **חֲבֵרְתָּהּ[30].**

28) אף על פי שהשערות נשארו, המנוגע טהור כיוון שהבהרת נתרפאה. 29) כאילו הבהרת הראשונה שהלכה לה הפקידה כאן את שערותיה הלבנות (רבינו בפירושו על המשנה). 30) והפירוש, שאינה מטמאה אלא אם נגע זה הפך את השיער ללבן אבל לא כשנגע אחר עשה זאת.

18 **ח. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כְּגְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהֻחְלַט,**
19 **וְהָלַךְ מִמֶּנָּה כַּחֲצִי גְרִיס וְטָהֵר[31], וְנִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי**
20 **הַשְּׂעָרוֹת בַּחֲצִי גְרִיס הַנִּשְׁאָר, וְחָזַר כַּחֲצִי גְרִיס**
21 **בִּמְקוֹם זֶה שֶׁהָלַךְ וַהֲרֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בַּבַּהֶרֶת**
22 **כְּגְרִיס - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[32], עַד שֶׁיִּהְפֹּךְ שְׁתֵּי**
23 **הַשְּׂעָרוֹת בַּהֶרֶת אַחַת.**

31) מפני שלא נשאר בה כשיעור. 32) גם במקרה זה אין אנו אומרים שחצי הגריס שהלך הוא הוא שחזר, אלא אנו רואים את הגריס החדש כצירוף של שתי בהרות ויוצא מזה שבהרת אחרת הפכה את השיער.

24 **ט. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה בְּצִדָּהּ[33]**
25 **בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ**
26 **לְהַסְגִּיר[34]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת,**
27 **וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי**
28 **זוֹ לְהַסְגִּיר[35]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת,**
29 **וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי**
30 **זוֹ לְהַסְגִּיר[36]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם,**
31 **וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי**
32 **זוֹ לְהַחְלִיט, שֶׁהֲרֵי קָדְמָה בַּהֶרֶת לִשְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת**
33 **הַלְּבָנוֹת[37]. סָפֵק שֵׂעָר לָבָן קָדַם סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה**
34 **- הֲרֵי זוֹ טָמֵא[38]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָתוֹ בְּסָפֵק.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ספק שער לבן קדם, ספק בהרת קדמה הרי זה טמא.. כו'".

הרמב"ם פסק כדעת ה"מתיבתא דרקיעא", ובגמרא היא מחלוקת: "קאמיפלגי במתיבתא דרקיע אם בהרת קודמת לשער לבן טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת טהור. ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא. ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני, דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות, שדרו שליחא בתרי' כו' אמר טהור טהור". והתמיהה ברורה, הייתכן שמתיבתא דרקיעא יחלקו על הקב"ה, והיאך יעלה על הדעת שרבה בר נחמני הוא שיכריע בפלוגתא שבין הקב"ה ומתיבתא דרקיעא.

ויש לבאר בהקדים: כשאנו אומרים ש"הלכה כדברי המכריע" אין הפשט שהדעה השלישית היא כמו הראשונה או השניה, אלא שהיא כוללת את שתי הדעות ולכן הלכה כמותה. כך גם בענייננו זה שאמר רבה בר נחמני טהור טהור, הוא לא הסכמה ל"דעת" הקב"ה אלא שהיא דיעה נוספת הכוללת בתוכה את שתי הדעות.

קוב"ה ומתיבתא דרקיעא הם שתי דרגות באלוקות, קוב"ה הוא למעלה מהעולמות בחי' "סובב כל עלמין" ולכן נקרא בשם קודשא־בריך־הוא לפי שהוא קדוש ומובדל מעולמות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

והאור המאיר במתיבתא דרקיעא הוא מבחינת האור שבערך העולמות בבחינת ממלא כל עלמין. זהו "ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא" כי ענין הטומאה בא מצד הישות ולכן טהרתה בטבילה – אותיות ביטול. כל ישות אינה באה לעולם אלא מתוך האפשרות של הנבראים להרגשת מציאותם. האור ה"ממלא כל עלמין" שמאיר במתיבתא דרקיעא הוא אור שיש לו שייכות לעולמות, וממילא יש בו נתינת מקום למציאות וישות, ולכן במקום הספק אמרו טמא. אבל בקודשא־בריך־הוא – "סובב כל עלמין" אין העולמות תופסים מקום ואין בו נתינת מקום לישות ומציאות. ולכן שם, ספק טהור.

אמנם ידוע שגם ל"סובב כל עלמין" יש איזושהי שייכות לעולמות, שהרי אנו אומרים "סובב כל עלמין" לשון המראה על שייכות לעולמות, כי אם היה לגמרי מובדל מהם לא היה שייך לומר עליו "סובב כל עלמין" כי אפילו אינו סובב להם. ומזה מובן שגם ביטול העולמות שמצד אור זה הגם שהוא "ביטול במציאות" אינו שולל לגמרי את מציאות העולמות, וישנה איזושהי מציאות הבטלה אליו. אבל למעלה מדרגה זו הוא עצמותו ומהותו שאינו בגדר עלמין כלל, וביטול העולמות מצד בחינה זו שולל לגמרי כל מציאות שלהם. לכן מבואר שלגבי עצמותו "לא שייך עליו מילת אחד" כי עניין "אחד" הוא שכולל הכל ז' רקיעים וארבע רוחות העולם (המרומזים במילה אחד) ולמעלה מזה הוא דרגת יחיד שאינו ביחס לעולמות כלל. ומעתה יובן מה שאמרו במתיבתא דרקיעא טמא, אף שידעו שהקב"ה אומר טהור, כי מצד מדרגתם והבנת שכלם, מורגשת מציאות העולם שהיא הגורמת ישות וטומאה. אבל מצד קודשא־בריך־הוא שהוא "סובב כל עלמין", כל העולמות בביטול המציאות אליו ואין שייך שם ישות כנ"ל ולכן אמר טהור. גדולתו של רבה בר נחמני היא שהמשיך בעולם אור מבחינת "יחיד" – (יחיד בנגעים... כו") שאינו בגדר העולמות כלל, ולגבי בחינה זו אין העולמות תופסים מקום, לכן הכריעה סברתו של רבה בר נחמני את דעת המתיבתא דרקיעא כי המשיך בחינת יחיד גם בעולמות ובשכל שלהם. על־דרך הפס"ד של רב שכששאלוהו הטעם - שתק, כי לא היה שייך להסבר שכלי, אבל לא חזר בו מפסק זה.

בזה יובן מדוע הקב"ה אמר טהור פעם אחת, ורבה בר נחמני פעמיים, מכיון שמצד קוב"ה העולמות בטלים במציאות ואין בם ישות, לכן "ספק" טהור. אבל לרבה בר נחמני שהמשיך מבחינת יחיד גם לשכל שבעולם, הרי שלא רק מצד למעלה טהור אלא אף מצד למטה ובשכל שבעולם מובן שטהור.

(על פי לקו"ש חלק יב ע' 64)

33) כלומר, סמוך לה ללא הפסק עור בריא ביניהם. 34) ואפילו אם גם בחצי גריס השני אין כלום גם כן מסגירים. בבא זו אין בה כל חידוש ונאמרה כהקדמה לבבות הבאות אחריה, וכולן נשנו בסדר "לא זו אף זו". פירוש, כל בבא יש בה יותר חידוש. 35) אף על פי שיש בה שתי שערות לבנות אין מחליטים אלא מסגירים, מפני שהשערה הראשונה נהפכה על ידי חצי הגריס הראשון ולא על ידי כל הנגע. שנינו בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ג, הלכה ו: "והיא הפכה, שהפכה כולה את כולו ולא שהפכה כולה את מקצתו". 36) ולא להחליט, מפני שחצי הנגע הפך את שתי השערות ולא כולו. וברור, שמכל שכן אם אין שערה בחצי השני הדין כך. 37) כשנהפכו ללבן הייתה כבר בהרת שלימה והפכה "כולה את כולו". 38) כתנא קמא שם בסוף הפרק. בבבא מציעא פא, א מסופר, ששאלה זו נידונה בשמים בישיבה של מעלה, הקדוש ברוך הוא אמר טהור וכל בני הישיבה אמרו טמא, ושאלו את רבה בר נחמני ואמר טהור. ומבאר הכסף משנה כאן, שנקבעה הלכה: "תורה לא בשמים היא", פירוש, הקדוש ברוך הוא מסר לחכמי ישראל את הסמכות הבלעדית להכריע הלכות, וההכרעה בישיבה של מעלה אינה קובעת.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המחייה שהיא סימן טומאה כמה שיעורה ואם היתה מפוזרת, אם המחייה מטמאה בכל מראה ואם צריך שתהיה בגופה של בהרת, ודין אם קדמה מחייה את הבהרת או בהרת למחייה, בהרת כגריס מצומצם ובאמצע כעדשה מצומצמת, איזה הם ראשי איברים שאינם מטמאים במחייה.

א. אֵין הַמִּחְיָה[2] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה[3] מְרֻבַּעַת[4] אוֹ יָתֵר עַל זֶה. וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? כְּדֵי צְמִיחַת אַרְבַּע שְׂעָרוֹת[5], שְׁתַּיִם אֹרֶךְ וּשְׁתַּיִם רֹחַב[6]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, וְהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת אוֹתָהּ מִכָּל צַד[7], וְהִיא יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר. אֲבָל אִם הָיְתָה הַמִּחְיָה בְּצַד הַבַּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה. הָיְתָה מְפֻזֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם זֶה וּבָשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה[8], עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת כַּעֲדָשָׁה מְרֻבַּעַת אוֹ יָתֵר.

2) בשר חי בתוך הבהרת הוא אחד משלושת סימני הטומאה, שהם: שערות לבנות, פשיון, מחיה. ומרומזים בנוטריקון של המלה "שפם" (שערות, פשיון, מחיה) שנאמרה במצורע (ויקרא יג, מה "ועל שפם יעטה"). 3) נגעים פ"ד מ"ה. 4) העדשה היא עגולה, ומוסיפים עליה את הקרנות כדי לרבעה. תבניתה של המחיה אינה קובעת אלא גודלה, ואינה סימן טומאה אלא כשיש בה מקום להכניס בו עדשה שמילאו את קרנותיה ועשאוה רבוע, שאורכו ורחבו שוים. שם פ"א מ"ה. וראה רבינו בפירושו למשנה שם פ"ו, א. 5) משנה שם. 6) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרשתא ג ה"ז, שנינו: מה שיער לבן

מקום שתי שערות, אף מחיה מקום שתי שערות. 7) שם פ"א, מ"ה: "מבוצרת". פירוש, כעיר מבצר המוקפת חומה מכל צדדיה, שנאמר בתורה (שם, ט "ומחית בשר חי בשאת"), וההיקף צריך להיות ברוחב של שתי שערות (תורת כהנים שם ה"ט). 8) נגעים פ"א מ"ה: "מכונסת ונתפזרה . . . הרי אלו להקל".

1 **ב. הַמִּחְיָה מְטַמְּאָה בְּכָל מַרְאֶה[9], בֵּין שֶׁהָיָה מַרְאֵה**
2 **הַמִּחְיָה אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ לָבָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה**
3 **הַלֹּבֶן מֵאַרְבַּע הַמַּרְאוֹת שֶׁבְּאַרְנוּ[10].**

9) משנה שם פ"ד, ב. 10) למעלה בפ"א. ואם מראה שלה כלובן ארבעה המראות, אין זה בשר חי אלא נגע.

4 **ג. אֵין הַמִּחְיָה[11] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגוּפָהּ שֶׁל**
5 **בַּהֶרֶת. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה[12] בְּאֶמְצַע[13] שְׁחִין אוֹ**
6 **מִכְוָה אוֹ מִחְיָה[14] אוֹ בֹהַק, וְהַמִּחְיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ**
7 **בְּתוֹךְ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ מִחְיָתָן אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק, אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן**
9 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ**
10 **בְּתוֹךְ הַבֹּהַק אוֹ מִחְיָתָן. וְכֵן אִם הִקִּיף הַשְּׁחִין אוֹ**
11 **מִחְיָתוֹ וְהַמִּכְוָה אֶת מִחְיָתָהּ[15] וְהַבֹּהַק אֶת הַמִּחְיָה[16],**
12 **אוֹ שֶׁנִּסְמַךְ אֶחָד מֵהֶן לַמִּחְיָה מִצִּדָּהּ, אוֹ שֶׁחָלַק אֶחָד**
13 **מֵהֶן אֶת הַמִּחְיָה וְנִכְנַס לְתוֹכָהּ - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה,**
14 **וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן וְיַסְגִּיר. הָלְכוּ לָהֶן**
15 **הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁהָיוּ תַּחַת הַמִּחְיָה אוֹ**
16 **שֶׁהָיוּ בְּצִדָּהּ אוֹ שֶׁהָיוּ מַקִּיפִין אוֹתָהּ אוֹ שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין**
17 **לְתוֹכָהּ, וְנִמְצֵאת הַמִּחְיָה לְבַדָּהּ בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת בְּסוֹף**
18 **שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט;**
19 **אִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטֹר[17].**

11) נגעים פ"א מ"ה. 12) בדפוס רומי (ר"מ) ובכת"י תימן, הגירסא "שהיה" (והיא הגירסא הנכונה). 13) צ"ל: באמצעה (כת"י תימן), כלומר שבאמצע הבהרת היה שחין או מכווה. 14) מחית שחין או מחית מכווה. ראה למעלה פ"ב ה"ד. 15) טעות סופר, וצ"ל "או" מחייתו . . . " או" מחייתה. וכן הגירסא בכת"י תימן ובדפוס רומא (ר"מ). 16) אף-על-פי שהמחיה מטמאה בכל מראה, אינה זהה עם בוהק. שבוהק הוא לובן קשור במחלה - אלא שהוא למטה מקרום ביצה, אבל מחיה בשר בריא הוא (תוספות יום טוב נגעים פ"ו מ"ו). 17) כל הדינים שבהלכה זו, מתאימים להאמור למעלה בפ"ב ה"ד וה"ה, בדין שער לבן. ראה שם.

20 **ד. הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה לְעוֹלָם[18], בֵּין שֶׁקִּדְּמָה מִחְיָה**
21 **אֶת הַבַּהֶרֶת בֵּין שֶׁקִּדְּמָה בַּהֶרֶת אֶת הַמִּחְיָה, לְפִי**
22 **שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ 'וְהִיא הָפְכָה'[19]. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה:**
23 **וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשֵּׂאת - אֵינוֹ**
24 **צָרִיךְ לִשְׁנֵיהֶן, לִשֵּׂעָר וּלְמִחְיָה, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן**
25 **סִימַן טֻמְאָה; וְלֹא נֶאֱמַר שֵׂעָר לָבָן עִם הַמִּחְיָה אֶלָּא**
26 **לִתֵּן שִׁעוּר לַמִּחְיָה, שֶׁתִּהְיֶה כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׂעָר לָבָן,**
27 **שֶׁהוּא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.**

18) שם פ"ד מ"ג: "שהמחיה מטמאה . . . הפוכה ושלא הפוכה", פירוש: בין שהבהרת הפכה למחיה ובין שהמחיה קדמה לבהרת. 19) ראה למעלה פ"ב ה"ו (ב'תורת כהנים' פרשת נגעים, אמרו לימוד אחר, וידועה דרכו של רבינו להביא את הלימוד שלדעתו הוא יותר פשוט, ואף-על-פי שבתלמוד או במדרשי הלכה נאמר לימוד אחר).

28 **ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס מִצַּמְצָם[20] וּבְאֶמְצָעָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה**
29 **מִצַּמְצֶמֶת - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נִתְמַעֲטָה הַבַּהֶרֶת[21] אוֹ**
30 **שֶׁנִּתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה[22] - טָהוֹר[23]. וְכֵן אִם רָבְתָה**
31 **הַמִּחְיָה שֶׁבְּתוֹךְ בַּהֶרֶת זוֹ - טָהוֹר; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת**
32 **מִטַּמְּאָה בְּמִחְיָה עַד שֶׁתִּהְיֶה יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב**
33 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִכָּל צַד[24]. הָיְתָה הַמִּחְיָה פְּחוּתָה**
34 **מִכַּעֲדָשָׁה וְרָבְתָה הַמִּחְיָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית כַּעֲדָשָׁה - הֲרֵי**
35 **זֶה מֻחְלָט[25]. נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה אוֹ**
36 **שֶׁהָלְכָה לָהּ[26] - הֲרֵי זוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[27], וְאֵין כָּאן**
37 **סִימַן טֻמְאָה.**

20) ביחד עם העדשה שבתוכה. 21) מבחוץ. 22) אחרי הסגר. 23) נתמעטה הבהרת - טהור, מפני שאין בה כגריס. ואם נתמעטה המחיה – טהור, מפני שאין בה כעדשה. ומשמיענו שאע"פ שפשתה הבהרת אינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה חוץ לנגע (לקמן פ"ד ה"א) וכאן פשה לתוכו. 24) ומכיוון שכל הבהרת היא כגריס מצומצם, היינו שש שערות באורך וברוחב (למעלה פ"א ה"ז), והעדשה שבאמצעה תופסת יותר משתי שערות, לא נשאר מקום שתי שערות מכל צד. 25) שהרי נולד סימן טומאה. 26) פירוש, הבהרת נכנסה לתוך המחיה ומיעטה אותה או תפסה כל מקומה. 27) ומסגירים את המנוגע. ואינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה מחוץ לנגע, כמו שביארנו למעלה. והמדובר כשנתמעטה אחר הסגר הראשון, אבל אחר הסגר שני - טהור. מחלוקת ר' מאיר ורבנן שם פ"ו מ"ג, ופסק כרבים. [בעדשה מצומצמת, גם ר' מאיר מודה שהוא טהור כשנתמעטה או הלכה, שהרי היה כאן סימן טומאה והלך לו. אבל מחיה פחותה מכעדשה אינה סימן טומאה, ודינה כעור בלתי מנוגע, ולפיכך אם פשה הנגע לתוכה - טמא. דעת ר' מאיר שפשיון מבפנים מטמא (תפארת ישראל שם)]. ראה פירוש רבינו למשנתנו, ועליו מסתמך ביאורנו כאן.

38 **ו. בַּהֶרֶת[28] יְתֵרָה מִכִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה יְתֵרָה מִכַּעֲדָשָׁה,**
39 **וְרָבוּ אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טְמֵא; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט**
40 **בַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס, וְלֹא תִּתְמַעֵט הַמִּחְיָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְלֹא**
41 **תִּקְרַב הַמִּחְיָה לְסוֹף הַבַּהֶרֶת בְּפָחוֹת מִכְּדֵי צְמִיחַת**
42 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].**

28) שם מ"ד. 29) בפרק זה.

43 **ז. בַּהֶרֶת[30] כִּגְרִיס וּבְשָׂר חַי כַּעֲדָשָׁה אוֹ יָתֵר מַקִּיפָהּ**
44 **מִבַּחוּץ, וּבַהֶרֶת שְׁנִיָּה מַקֶּפֶת אֶת הַבָּשָׂר הַחַי - הֲרֵי**
45 **הַבַּהֶרֶת הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ סִימַן**

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כמה שיעור פשיון המטמא, ומאי זה מראה, ואם פשה לתוך הנגע, אי זה פשיון הוא סימן טומאה, ובהרת שנכנסה אחר הפטור ופשתה כמות שהיתה, בהרת כגריס ובה כעדשה ושיער לבן בתוך המחייה והחליטו, הטמא שהוחלט בתחילת או בסוף שבוע ראשון או שני.

א. הַפִּשְׁיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא[2]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַפִּשְׁיוֹן מֵאַחַת מִמַּרְאוֹת הַנְּגָעִים[3]; אֲבָל אִם הָיָה הַפִּשְׁיוֹן מַרְאֵה בֹהַק - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. וְאֵין הַפִּשְׁיוֹן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּפְשֶׁה חוּץ לַנֶּגַע[4]; אֲבָל אִם פָּשָׂה לְתוֹךְ הַנֶּגַע - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹלָהּ בָּשָׂר חַי פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה וְהִסְגִּירָהּ, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה[5] אוֹ שֶׁהָלַךְ הַבָּשָׂר הַחַי כֻּלּוֹ - אֵין זֶה פִּשְׁיוֹן; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת פּוֹשָׂה לְתוֹכָהּ אֶלָּא חוּצָה לָהּ.

2) נגעים פ"ד מ"א. 3) שם. ואפילו הפשיון אינו ממראה הנגע הראשון. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב הי"ד, שנינו: "המראות שהאום (הנגע העיקרי) מטמא – הפשיון מטמא". 4) ראה למעלה פ"ג ה"ה וה"ז. 5) והבהרת תפסה מקומה.

ב. אֵין הַפִּשְׁיוֹן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה אַחַר הֶסְגֵּר[6]; אֲבָל אִם בָּא בַּתְּחִלָּה וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שֶׁהוּא פּוֹשֶׂה וְהוֹלֵךְ - אֵינוֹ מַחְלִיטוֹ, אֶלָּא מַסְגִּירוֹ עַד סוֹף הַשָּׁבוּעַ וְיִרְאֶה.

6) נגעים פ"ג מ"ג: "ובפסיון (מטמא) בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני". וכן משמע שם בפ"ד מ"ב. ב'תורת כהנים' שם הי"ג למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ז): "אחרי הראותו אל הכהן".

ג. אֵין הַבַּהֶרֶת[7] פּוֹשָׂה לְתוֹךְ הַשְּׁחִין וְלֹא לְתוֹךְ הַמִּכְוָה, וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַשְּׁחִין[8] וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וְלֹא לָרֹאשׁ וְלֹא לַזָּקָן אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרְחוּ וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר[9]. אֲבָל בַּהֶרֶת שֶׁפָּשְׂתָה לְתוֹךְ הַבֹּהַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן[10].

7) שם פ"ו מ"ח. 8) שם פ"א, מ"ה. וראה למעלה פ"ב ה"ד פירוש המונחים. 9) ולא בשחין ומכווה, ולא בראש ובזקן שהתורה קבעה להם דינים מיוחדים לענין נגעים (ראה לקמן פ"ח). 10) מפני שבוהק אינו נגע, ודינו ככל עור בשר. (ומה שאמרו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים סוף פ"ב "פרט שפשה לבוהק" הכוונה שהפשיון הוא מראה בוהק. ראה שם).

ד. הַשְּׁחִין[11] וְהַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק וּמִחְיַת הַשְּׁחִין וּמִחְיַת הַמִּכְוָה שֶׁהֵן חוֹלְקִין בֵּין הָאוֹם לַפִּשְׁיוֹן[12] - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה. הִסְגִּירוֹ[13] וְהָלְכוּ לָהֶן עַד שֶׁנִּמְצָא[14] הַפִּשְׁיוֹן סָמוּךְ לָאוֹם - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.

11) משנה, שם. 12) אחרי שבוע ההסגר, פשה הנגע

1 **טֻמְאָה**[31], **וּבַהֶרֶת הַחִיצוֹנָה לְהַחְלִיט**[32], **שֶׁהֲרֵי הַמִּחְיָה**
2 **בְּאֶמְצָעָהּ. נִתְמַעֵט הַבָּשָׂר הַחַי שֶׁבִּינֵיהֶן**[33] **אוֹ שֶׁהָלַךְ**
3 **כֻּלּוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט וְכָלָה מִבִּפְנִים בֵּין שֶׁהָיָה**
4 **מִתְמַעֵט מִבַּחוּץ - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כְּבַהֶרֶת אַחַת שֶׁאֵין בָּהּ**
5 **סִימַן טֻמְאָה**[34].

30) שם מ"ה. 31) מפני שהמחיה אינה בבהרת אלא מחוצה לה. 32) כתנא־קמא שם, האומר שמחיה זו מבוצרת היא ע"י הבהרת החיצונה. 33) ונשאר פחות מכעדשה. 34) והפשיון אינו סימן טומאה, מפני שפשה לתוך המחיה. פסק כר' עקיבא, ואף־על־פי שהמחיה אינה סימן טומאה לפנימית, אין הפשיון שלה לתוך המחיה נקרא פשיון מבחוץ (ראה ה"ה). ואין הבדל בין אם היתה המחיה כעדשה מצומצמת, ובין אם היתה גדולה יותר, ולא כר' שמעון שם במ"ו.

6 **ח. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה בְּרֹאשׁ אִיבָּר**[35] **מִן הָאִיבָּרִים,**
7 **וְהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת בְּרֹאשׁ הָאִיבָּר - אֵינָהּ סִימַן**
8 **טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהַמִּחְיָה חוֹלֶקֶת אֶת הַנֶּגַע, וְנִמְצָא**
9 **מִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן וּמִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד**
10 **מִכָּאן, וְנֶאֱמַר בִּנְגָעִים: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה**
11 **הַנֶּגַע כֻּלּוֹ כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָם**
12 **מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם,**
13 **וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם**[36]**, וְרֹאשׁ הָעֲטָרָה**[37]**,**
14 **וְרָאשֵׁי דַדִּין שֶׁל אִשָּׁה. אֲבָל רָאשֵׁי דַדִּין שֶׁל אִישׁ**
15 **וְהַיִּבֶלֶת וְהַדִּלְדּוּלִין**[38] **מִטַּמְּאִין בְּמִחְיָה**[39].

35) שם מ"ו. נאמרו פירושים רבים על משנה זו. והכסף־משנה כאן מפרש לדעת רבינו, שיש הבדל בין בהרת בלי מחיה ובין בהרת שיש בה מחיה, והמדובר בהלכה זו כשיש בראש האבר מקום כגריס, ואף־על־פי־כן אינה נראית כאחת אם יש באמצעה מחיה, אבל אם אין בה מחיה היא נראית כאחת. ולפיכך כתב רבינו בה"ט: "שהיה מקומן יושב כגריס מטמאים בנגעים" פירוש, אם אין מחיה חולקת אותם. [אולם אין פירוש זה מתיישב לפי דברי התוספתא נגעים פ"ה, עיין־שם וצריך־עיון. ראה השגת הראב"ד כאן, ופירוש הרא"ש על המשנה]. 36) האף. 37) ראש אבר הזכרות. 38) גידול חולני על העור (רבינו בפירושו על המשנה). 39) שם במשנה, אומר ר' אליעזר, שגם יבלות ודלדולים אינם מטמאים, ומשמע שתנא־קמא חולק עליו. ופסק רבינו - כדרכו בכל מקום – כתנא־קמא. ולא נתבאר טעם ההבדל בין אלה ובין ראשי איברים (ראה 'תוספות יום טוב' שם).

16 **ט. וְכָל רָאשֵׁי אֵיבָרִים**[40] **אֵלּוּ שֶׁהָיָה מְקוֹמָן יוֹשֵׁב**
17 **כְּגְרִיס - מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים; אֲבָל אִם הָיוּ עֲגֻלִּין כְּרֹב**
18 **בְּרִיַּת בְּנֵי אָדָם - טְהוֹרִין. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת כְּגְרִיס בְּרֹאשׁ**
19 **חָטְמוֹ אוֹ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ שׁוֹפַעַת אֵילַךְ וְאֵילַךְ -**
20 **טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - עַד שֶׁיִּרְאֶהוּ כֻּלּוֹ**
21 **כְּאַחַת.**

40) תוספתא נגעים פ"ב. ראה ה"ח והערות שם.

והפשיון אינו נוגע בבהרת, ואחד מאלה מבדיל בינו לבינה. 13) הסגר שני. 14) אחרי שבעת ימי ההסגר.

1 **ה. בַּהֶרֶת כְּגְרִיס[15] וּפָשְׁתָה[16] כַּחֲצִי גְרִיס וָעוֹד[17],**
2 **וְהָלַךְ מִן הָאוֹם[18] כַּחֲצִי גְרִיס[19], אַף עַל פִּי שֶׁהַנּוֹתָר**
3 **מִן הָאוֹם עִם הַפִּשְׁיוֹן יָתֵר מִכְּגְרִיס - [הֲרֵי] זֶה**
4 **טָהוֹר[20]. הָיְתָה כְּגְרִיס וּפָשְׁתָה כְּגְרִיס וָעוֹד[21], וְהָלְכָה**
5 **לָהּ הָאוֹם[22] - תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה[23] וְיַסְגִּיר שָׁבוּעַ אַחַר**
6 **שָׁבוּעַ[24]. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְהִסְגִּירוֹ, וְהָלְכָה הַבַּהֶרֶת[25]**
7 **בְּסוֹף יְמֵי הֶסְגֵּר[26], וְחָזְרָה בַּהֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ[27] כְּמוֹת**
8 **שֶׁהָיְתָה[28] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה[29]. נִתְמַעֲטָה [בְּתוֹךְ**
9 **יְמֵי הֶסְגֵּר] וּפָשְׁתָה וְחָזְרָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[30], אוֹ**
10 **שֶׁפָּשְׁתָה[31] וְנִתְמַעֵט הַפִּשְׁיוֹן וְחָזְרָה[32] כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה -**
11 **הֲרֵי זֶה יַסְגִּיר[33] אוֹ יִפְטֹר[34].**

15) שם פ"ד מ"ט. 16) אחרי ההסגר. 17) משהו יותר מחצי גריס. 18) מצדו השני נתמעט הנגע. 19) והתוצאה היא פשיון כשיעור ה"ועוד". 20) כחכמים, שם. ונימוקם: הנגע הראשון נתמעט ולא נשאר בו כשיעור, והרי כולו כאילו אינו, ולפיכך אין הפשיון מצטרף עם הנותר להשלים את שיעורו, והחדש לבדו אינו כגריס. (רבינו דילג על הדין שבמשנה ח "שפשתה כחצי גריס", מפני שפסק כחכמים שמטהרים בכחצי גריס ועוד, ומכל־שכן בכחצי גריס מצומצם. והמשנה באה להשמיענו דעתו של רבי עקיבא שמחלק בין שני המקרים. ראה שם מ"ח ומ"ט, וראה כסף־משנה לקמן ה"ה, ד"ה באור). 21) והוא־הדין אם פשתה כגריס מצומצם, ורבינו נקט לשון המשנה (שם) שרבי עקיבא חולק ומטמא בכגריס ועוד, אבל בכגריס מודה לחכמים. 22) ונשאר כל הפשיון שיש בו כגריס ועוד, היינו יותר מהאום. 23) צ"ל: כתחילה. כחכמים שם, בהתאם למה שביארנו למעלה בפשיון של כחצי גריס, שהפשיון נידון כנגע חדש. 24) פירוש, שני הסגרים חדשים אם לא פשתה הבהרת אחרי ההסגר הראשון (שהוא למעשה הסגר שני), ויוצא מזה אפשרות של שלושה הסגרים. 25) שם מ"ז. 26) במשנה שלפנינו, הגירסה: "הלכה וחזרה בסוף שבוע". ואפשר לפרש, שהלכה באמצע ימי ההסגר וחזרה בסופם. ונראה שגירסת רבינו במשנה היא: "הלכה בסוף שבוע וחזרה". 27) באותו מקום עצמו של הבהרת הראשונה. 28) לא יתירה על הראשונה ולא פחותה ממנה. 29) כלומר, אין דנים אותה כנגע חדש להטיל עליו שני הסגרים, אלא דיו בהסגר נוסף אחד. ומדובר כשלא פטר הכהן את המנוגע לפני שחזרה, אבל אם פטרו - דינה כבהרת חדשה. במשנה שם, אמרו: "לאחר הפטור תראה כתחילה". 30) אחרי ההסגר. 31) בתוך ימי ההסגר. 32) בסוף ההסגר. 33) אם הוא בסוף שבוע ראשון. 34) אם המקרה הוא בסוף שבוע שני. ומשמיענו רבינו שאין זה פשיון כלל, ודין הנגע כאילו לא נשתנה כלל. ומקור דין זה ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ד: "שאם כנס ופשה, כאילו לא כנס. ואם פשה וכנס, כאילו לא פשה", שכל השינויים בתוך ימי ההסגר אינם לא מעלים ולא מורידים (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

12 **ו. בַּהֶרֶת כְּגְרִיס[35] וּפָשְׁתָה כְּגְרִיס[36], וְנוֹלַד[37] בַּפִּשְׁיוֹן**
13 **מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן, וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם - תֵּרָאֶה**
14 **בַּתְּחִלָּה[38]. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כְּגְרִיס וְהִסְגִּירוֹ, בְּסוֹף**
15 **הַשָּׁבוּעַ וַהֲרֵי הִיא כְּסֶלַע[39], סָפֵק שֶׁהִיא הִיא[40] סָפֵק**
16 **שֶׁהִיא אַחֶרֶת[41] בָּאָה תַּחְתֶּיהָ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[42].**

35) שם מ"ו. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים. 36) והוחלט. 37) אחרי שפשתה והוחלט, אבל אם בא הפשיון ביחד עם המחיה או עם שיער לבן, מודים חכמים שנשאר בטומאתו הראשונה ('תפארת ישראל'. ראה שם טעמו של דבר). 38) כאילו הוא נגע חדש, וצריך הכהן להתבונן בסימני הטומאה. כחכמים שם נגד דעת רבי עקיבא האומר שנשאר בטומאתו הראשונה מפני הפשיון (רבינו בפירושו על המשנה, שם). (נראה, שרבינו שם מתכוון לבאר מהו ההבדל שבין רבי עקיבא לחכמים, שהרי לדברי שניהם המנוגע טמא, ולפיכך הוא מפרש, שלדעת חכמים שזה נגע חדש צריך הכהן לבדוק את כל הפרטים המחייבים במחיה ובשיער לבן, אבל רבי עקיבא לשיטתו שהפשיון הוא חלק מהנגע הראשון ואין צורך בבדיקת כהן. ומכאן, שאם לא נולד סימן טומאה חדש והלכה האום, אף־על־פי שנשאר הפשיון כגריס – טהור לדעת חכמים. ור"ש שם כתב שההבדל הוא לענין קרבנות, לדעת רבי עקיבא מביא קרבן אחד, ולדעת חכמים – שנים. ובגליון הש"ס על ה'ירושלמי' מועד קטן פ"א ה"ה מעיר, שב'ירושלמי' שם נשאלה שאלה זאת: "מה ביניהון?" ומתפלא למה לא הזכירו רבינו והר"ש וגם ה'כסף משנה' את ה'ירושלמי' הזה). 39) שם פ"ה מ"א. הסלע גדול מגריס. 40) ופשתה והיא טמאה. 41) וטעונה הסגר. 42) רבינו לא ביאר כאן אם ספק טמא או ודאי טמא. ומפירושו על המשנה כאן משמע שהוא ספק טמא כמו בספק אם בהרת קדמה לשיער לבן או להיפך בסוף פ"ב.

17 **ז. בַּהֶרֶת כְּגְרִיס[43] וְחוּט יוֹצֵא מִמֶּנָּה[44], אִם יֵשׁ בּוֹ**
18 **רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקָהּ[45] לְשֵׂעָר לָבָן וּלְפִשְׁיוֹן[46],**
19 **אֲבָל לֹא לְמִחְיָה[47]; שֶׁאֵין הַמִּחְיָה סִימָן טֻמְאָה עַד**
20 **שֶׁתַּקִּיף אוֹתָהּ הַבַּהֶרֶת וְיִהְיֶה בֵּין סוֹף הַמִּחְיָה וְסוֹף**
21 **הַבַּהֶרֶת רֹחַב צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. הָיוּ שְׁתֵּי בֶּהָרוֹת**
22 **וְחוּט יוֹצֵא מִזּוֹ לָזוֹ: אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת -**
23 **מְצָרְפָן, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְצָרְפָן[48] הִסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ אַחַר**
24 **שָׁבוּעַ, וְלֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה וּפְטָרוֹ, וּלְאַחַר הֶפְטֵר**
25 **פָּשָׂה הַנֶּגַע כָּל שֶׁהוּא , הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.**

43) שם מ"ה. 44) פס מנוגע צר. 45) פירוש, דין החוט כבהרת עצמה. 46) אם יש שתי שערות לבנות בתוך החוט, או אם התרחב החוט המנוגע – טמא. 47) כי אי אפשר לה למחיה שהוא סימן טומאה, להימצא במקום צר שכזה, כמו שמסיים רבינו, אבל אם רוחב החוט הוא כמקום צמיחת שש שערות, ובאמצע המחיה רחבה שתי שערות – מטמאה. 48) כאן מסתיימת ה"ז לפי הענין.

26 **ח. בַּהֶרֶת שֶׁטְּהֵרָה[49] מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר[50] אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט,**
27 **שֶׁהָלְכוּ מִמֶּנָּה סִימָנֵי טֻמְאָה[51] - אֵין מַסְגִּירִין בָּהּ**
28 **לְעוֹלָם[52].**

49) תוספתא נגעים פ"ב. 50) שהסגירה פעמיים ולא נולדו סימני טומאה. 51) או שפרחה בכל גופו (ראה לקמן פ"ז ה"א). 52) ואם נולדו בה סימני טומאה כגון פשיון, שיער לבן או מחיה – מחליטים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ט. בַּהֶרֶת[53] שֶׁכָּנְסָה אַחַר הַפִּטּוּר[54] וּפִשְׁתָּה לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה[55], אוֹ שֶׁפָּשְׁתָה וְחָזְרָה לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ[56].

53) מדובר כשהיתה כגריס מצומצם (ראב"ד כאן), אבל כשהיא יותר מכגריס ופחתה לכגריס וחזרה ופשתה, הרי זה פשיון ומטמא (כן משמע במשנה נגעים פ"ט, מ"ג. וראה כסף־משנה כאן). 54) מפני שלא פשתה ולא נולדו בה מחיה או שתי שערות לבנות. 55) לפני הפיטור. 56) ואף־על־פי שאמרנו בה"ח שפשיון אחרי פיטור מטמא, היינו אם הנגע גדול משהיה בשעת הפיטור.

י. בַּהֶרֶת[57] כְּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה[58] וְשֵׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַמִּחְיָה וְהֶחְלִיטוֹ[59], וּלְאַחַר הֶחְלֵט הָלְכָה הַמִּחְיָה[60] - טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן[61]; הָלַךְ הַשֵּׂעָר לָבָן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. הָיָה הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת וְהָלַךְ לוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה; הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן.

57) שם פ"ד מ"ו. 58) לשון המשנה. שתי בבות בהלכה זו: א. שיער לבן בתוך המחיה: ב. שיער לבן בתוך הבהרת, ושתיהן שנויות שם במחלוקת רבי שמעון וחכמים, רבי שמעון מטהר וחכמים מטמאים. ומדובר שם, בבא ראשונה כשהבהרת לבדה – בלי המחיה – היא כגריס, והבבא השניה עוסקת במקרה שאין בבהרת כגריס אלא ביחד עם מחייתה. ומכאן שינוי הלשון בבבא כגריס", ובשתיהן באה המשנה להשמיענו כוחו של רבי שמעון שהוא מטהר אפילו כשהבהרת לבדה היא כגריס אם השיער הלבן הוא במחיה, ואם אין בבהרת כגריס הוא מטהר אפילו אם השיער הוא בתוך הבהרת ממש (ראה שם נימוקו). וחכמים מטמאים אפילו כשאין בבהרת כגריס בלי המחיה והשיער הלבן נמצא במחיה. רבינו פוסק כחכמים, ולפיכך דילג בבבא שניה על המילים: "היתה היא ומחייתה כגריס", כי שתי הבבות עוסקות באותו המקרה עצמו, היינו כשאין בבהרת כגריס אלא עם המחיה ואעפ"כ טמא, וכל־שכן אם יש בה כגריס (ראה פירוש רבינו למשנה שם, וראה 'תפארת ישראל' שם 'יכין' אות מב ומה, ולשונו של רבינו בפירושו למשנה שם, מוכיחה את נכונות פירושי). 59) מפני שני סימני הטומאה. 60) ונתפשטה הבהרת לתוכה ונמצא השיער הלבן בתוך הבהרת. 61) ואע"פ שאמרנו למעלה (פ"ב ה"ו) שאם קדם שיער לבן לבהרת אינו סימן טומאה, והרי כאן היה שיער לבן במקום זה לפני שהגיעה הבהרת, סוברים חכמים שהמחיה נחשבת כחלק מאותו הנגע, והתורה אמרה (ויקרא יג, ג) "ושער בנגע הפך לבן" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א פרשתא ב' ה"ז).

יא. בַּהֶרֶת[62] וּבָהּ מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן[63]: הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי הַפִּשְׁיוֹן; הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפִשְׁיוֹן. הֶחְלִיטוֹ[64] בְּשֵׂעָר לָבָן וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר לָבָן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה אַחֶרֶת אוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ פִּשְׁיוֹן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה בָּהּ מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה[65]. אֶחָד הַטָּמֵא שֶׁהֶחְלַט בַּתְּחִלָּה[66] אוֹ שֶׁהֶחְלַט בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי[67] אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר[68], הוֹאִיל וְהֶחְלַט מִכָּל מָקוֹם - אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ סִימַן טֻמְאָה, לֹא סִימַן הֶחְלֵט[69] וְלֹא סִימָן אַחֵר[70].

62) שם מ"ז. 63) פירוש, אחר ההסגר נמצאו בה שני סימני טומאה אלה, שהרי פשיון לפני ההסגר אינו מטמא (למעלה ה"ב). 64) כאן מתחילה בבא חדשה, ואינה קשורה עם הדינים שלפניה. 65) ואינה זקוקה להערכת כהן. 66) בראייה ראשונה של הכהן, כגון שהיו בו מחיה או שערות לבנות. 67) ע"י אחד מסימני הטומאה. 68) אחר שטיהרו הכהן נולד בו סימן טומאה והוחלט, ואחר־כך הלך סימן זה ובא במקומו אחר. 69) מחיה ושער לבן. 70) פשיון, שאינו סימן החלט בתחילה, אלא אחר הסגר.

יום ש"ק ו' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אי זו היא מכווה ושחין וצרבת השחין ודיניהם, ואם מצטרפים זה עם זה, שחין שנעשה מכווה או בהיפך, ומי שהסגירו בעור הבשר ובסוף השבוע נעשית שחין, ואי זה קרח גיבח ומה דינם, והראש והזקן שלא העלו שיער מעולם.

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ מַכָּה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְנִכְשַׁט הָעוֹר מֵחֲמַת הַמַּכָּה: אִם הָיְתָה הַמַּכָּה מֵחֲמַת הָאֵשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּכְוָה בְּגַחֶלֶת אוֹ בְּרֶמֶץ[2] אוֹ בְּבַרְזֶל אוֹ בְּאֶבֶן שֶׁלִּבְנוֹ בָּאֵשׁ[3] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת מִכְוָה; וְאִם הָיְתָה הַמִּכְוָה[4] שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הָאֵשׁ, בֵּין שֶׁלָּקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בֵּין שֶׁהָיְתָה הַמִּכְוָה מֵחֲמַת חֲלִי הַגּוּף, כְּגוֹן גָּרָב אוֹ חֲזָזִית[5] שֶׁהִפְסִיד הָעוֹר, אוֹ שַׁחֶפֶת אוֹ קַדַּחַת וְדַלֶּקֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהִשְׁחִיתוּ הָעוֹר - הֲרֵי זֶה נִקְרָא שְׁחִין.

2) אפר חם. 3) אבל מכה באבן וברזל שנתלבנו במעיינות חמים או בלוע הר געש אינה מכווה אלא שחין. 4) בכתב־יד תימן: "המכה". 5) מיני צמחים חולניים בעור.

ב. לִבֵּן שַׁפּוּד[6] וְהִכָּה בּוֹ[7]: אִם הָיָה רֹאשׁוֹ (מְבֹרָז) [כַּדּוּר] - הֲרֵי זוֹ מִכְוָה, וְאִם הָיָה רֹאשׁוֹ חַד[8] - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[9] אִם הִיא מִכְוָה אוֹ שְׁחִין. לָקָה בְּמֵי טְבֶרְיָא אוֹ בְּגֶפֶת[10] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה שְׁחִין.

6) כעין רומח. 7) מכת דקירה. 8) לא חד ממש אלא מחודד קצת וההכאה פוצעת. 9) אבעיא שלא נפשטה שם,

אבל בסכין חד ממש אמר שם "חידודה קודם לליבונה" כלומר, הפצע מחוד הסכין קודם להכווייה ולפיכך נידון כשחין. 10) רש"י שם פירש: פסולת זיתים שנסחטו להוציא שמנם.

ג. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה כָּל זְמַן שֶׁהֵן מַכּוֹת טְרִיּוֹת הֵן נִקְרָאִין מוֹרִדִין, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים כְּלָל. חָיוּ הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְנִתְרַפְּאוּ רִפּוּי גָּמוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם צַלֶּקֶת וְאֵינָהּ דּוֹמָה לִשְׂאָר הָעוֹר - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין[11] וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

11) פשיון, שיער לבן ומחייה.

ד. הִתְחִילוּ[12] הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה לִחְיוֹת וּלְהִתְרַפְּאוֹת וְנַעֲשֵׂית עֲלֵיהֶן קְלִפָּה כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - זוֹ הִיא צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה וּמִחְיַת הַמִּכְוָה הָאֲמוּרָה שָׁם, וּמְטַמְּאוֹת בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּשֵׂעָר לָבָן אוֹ בְּפִשְׁיוֹן[13], וְאֵין בָּהֶן הֶסְגֵּר אֶלָּא שָׁבוּעַ אֶחָד[14]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת[15] שֶׁהָיְתָה בְּצָרֶבֶת הַשְּׁחִין אוֹ בְּמִחְיַת הַמִּכְוָה: אִם הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַחְלִיט; לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ אֶחָד. וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלַד בָּהּ שֵׂעָר אוֹ פָּשְׂתָה - יַחְלִיט; וְאִם לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יִפְטֹר. פָּשְׂתָה לְאַחַר הַפִּטּוּר אוֹ נוֹלַד בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַחְלִיט[16].

12) שם. בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ו הלכה ה שנינו: "שחין", יכול (יכול אני לפרש) מורד, תלמוד לומר "ונרפא", אי "ונרפא" יכול עד שייעשה צלקת (שיתרפא לגמרי, ותישאר במקומו צלקת בלבד), תלמוד לומר "שחין", הא כיצד? נרפא ולא נרפא. 13) אבל מחייה אינה סימן טומאה. 14) ואם לא נולד סימן טומאה אחר ההסגר - טהור. בתורה נאמר רק הסגר אחד בשחין ומכווה. 15) כבר ביארנו, שבכל מקום שרבינו כותב "בהרת" סתם ללא קשר עם דירוג הלבנונית, הכוונה לכל ארבעת המראות, שלג, צמר, סיד, קרום ביצה. 16) בזה דין שחין ומכווה כדין נגע בעור הבשר.

ה. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה אֵין מִצְטָרְפִין[17] זֶה עִם זֶה. לְפִיכָךְ חִלְּקָן הַכָּתוּב, לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְאֵין פּוֹשִׁין זֶה לָזֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין לְעוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשָׂה לְתוֹכָן. כֵּיצַד? הָיָה שְׁחִין בְּצַד הַמִּכְוָה וּבַהֶרֶת כִּגְרִיס בִּשְׁתֵּיהֶן[18] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיְתָה בְּאַחַת מֵהֶן וּפָשְׂתָה לַשְּׁנִיָּה אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה לְעוֹר הַבָּשָׂר - טָהוֹר[19]. הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּעוֹר הַבָּשָׂר וּפָשְׂתָה לְאַחַת מֵהֶן - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. הָיָה בְּתוֹךְ כַּפּוֹ צָרֶבֶת שְׁחִין כִּגְרִיס[20] וּבָהּ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[21] - יַסְגִּיר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְשֵׂעָר לָבָן[22] וְלֹא לְפִשְׁיוֹן, שֶׁמָּא יִוָּלֵד לוֹ שְׁחִין אַחֵר בְּצִדָּהּ וְתִפְשֶׂה לְתוֹכוֹ.

17) אם היו בו כחצי גריס שחין וכחצי גריס מכווה אין מצטרפים לכגריס ומטהרים את המנוגע, ואף על פי שדיני שחין ומכווה שווים. בתורת כהנים שם למדו מהכתוב "או ... מכוות אש" המלה "או" באה לחלק ביניהם. 18) בשניהם יחד. 19) והפשיון מטמא רק אם פשה במקום אותה המחייה עצמה. 20) מצומצם. 21) ומילא את כל מקום הצרבת ואם כן אין כל אפשרות של פשיון, שהרי אמרנו שאינה פושה לעור הבשר. 22) אין שערות צומחות על כף היד.

ו. שְׁחִין שֶׁנַּעֲשָׂה מִכְוָה - בִּטְלָה מִכְוָה אֶת הַשְּׁחִין[23]; וּמִכְוָה שֶׁנַּעֲשֵׂית שְׁחִין - בִּטֵּל שְׁחִין הַמִּכְוָה. אִם אֵין יָדוּעַ אִם שְׁחִין הָיָה אִם מִכְוָה - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[24]; שֶׁשְּׁנֵיהֶם סִימָן אֶחָד וְטֻמְאָה אַחַת, וְלֹא חִלְּקָן הַכָּתוּב אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין.

23) השני מבטל את הראשון. ונפקא מינה לעניין צירוף, שאמרנו בהלכה הקודמת שאינם מצטרפים זה עם זה. 24) ומטמא.

ז. הִסְגִּירוּ בְּבַהֶרֶת שֶׁבִּשְׁחִין וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשָׂה עוֹר הַבָּשָׂר[25], אוֹ שֶׁהִסְגִּירוּ בְּעוֹר הַבָּשָׂר וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשֵׂית שְׁחִין - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה[26].

25) נתרפא לגמרי ויש לפנינו עכשיו נגע בעור הבשר. 26) צריך להיות: כתחילה. כאילו הוא נגע חדש וטעון שני הסגרים.

ח. מִי שֶׁנָּשַׂר[27] כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ, בֵּין מֻחֲמַת חֹלִי[28] בֵּין מֻחֲמַת מַכָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגַדֵּל שֵׂעָר, בֵּין שֶׁאָכַל דְּבָרִים הַמַּשִּׁירִין אֶת הַשֵּׂעָר אוֹ סָךְ דְּבָרִים שֶׁהִשִּׁירוּ שִׂעָרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, הוֹאִיל וְאִבֵּד כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ עַתָּה - הֲרֵי זֶה נִקְרָא קֵרֵחַ אוֹ גִּבֵּחַ. אִם נָשַׁר שִׂעָרוֹ מִן הַקָּדְקֹד[29] וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לְאָחוֹר וְעַד פִּקָּה שֶׁל צַוָּאר[30] - נִקְרָא קֵרֵחַ; וְאִם נָשַׁר מִן הַקָּדְקֹד וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לְפָנָיו עַד כְּנֶגֶד פַּדַּחְתּוֹ[31] - נִקְרָא גִּבֵּחַ.

27) הלכה זו היא כעין הקדמה להלכות הבאות עד סוף הפרק העוסקות בדיני נגעים שבקרחת ובגבחת. כתוב בתורה (ויקרא יג, מ) "קרח הוא טהור הוא" ובפסוק שלאחריו כתוב: "גבח הוא טהור הוא". ובפסוקים הבאים נכתבו דיני הנגעים שפרחו בקרחת או בגבחת. ובכן הקרחת והגבחת כשהן לעצמן אינן מטמאות, אלא הנגעים שבהן, ומבאר רבינו בהלכה זו פירוש שני המונחים האלה. 28) בתורת כהנים פרשת נגעים פרק י הלכה ו גורס רבינו: יכול נשר מחמת חולי יהא טהור (פירוש, לא יטמא בנגעים)? תלמוד לומר "קרחת וגבחת", מה קרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים. או (אם כן) מה קרחת שאינה ראוייה לגדל שער אף גבחת שאינה ראוייה לגדל שיער, מניין אכל נשם (סם שמשיר את השערות) סך נשם? תלמוד לומר קרחת קרחת (פעמיים) - ריבה (כל קרחת שהיא. - כסף משנה). ראה לקמן בפרק ח מה בין נתק לנגע בקרחת וגבחת. 29) הנקודה האמצעית בגובה הראש. 30) החוליה הראשונה מחוליות הצוואר. 31) מצחו.

ט. הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת מִטַּמְּאוֹת[32] בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּמִחְיָה וּבִפְשִׁיוֹן, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: כִּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר[33]. וּלְפִי שֶׁאֵין בָּהֶן שֵׂעָר, אֵין הַשֵּׂעָר הַלָּבָן סִימַן טֻמְאָה בָּהֶן[34]. וְכֵיצַד מִטַּמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִין וּבִשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת? שֶׁאִם הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּקָרְחָתוֹ אוֹ בְּגַבַּחְתּוֹ וְהָיְתָה בָּהּ מִחְיָה - יַחְלִיט; לֹא הָיְתָה בָּהּ מִחְיָה - יַסְגִּיר. וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלְדָה בָּהּ מִחְיָה אוֹ פִּשְׁיוֹן - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. פָּשַׁת אוֹ שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מִחְיָה - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יִפְטַר. וְאִם פָּשַׁת אוֹ נוֹלַד בָּהּ מִחְיָה לְאַחַר הַפִּטּוּר - יַחְלִיט[35].

32) אם נראה בהן נגע. 33) משמע שדינן כעור בשר. 34) פירוש, אפילו אם צמח שיער לבן. כן כתוב בפירוש בתורת כהנים שם ולמדו זה מהמלה "היא". 35) כאמור למעלה בנגעי עור בשר.

י. הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת אֵינָן מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּקָרְחָתוֹ אוֹ בְּגַבַּחְתּוֹ - מְלַמֵּד שֶׁהֵן שְׁתַּיִם. וְאֵין פּוּשׁוֹת מִזּוֹ לָזוֹ וְלֹא לִשְׂאָר עוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוּשָׁה לְתוֹכָן.

יא. הַקָּרַחַת אוֹ הַגַּבַּחַת אוֹ הַזָּקָן שֶׁנִּקְרַח וְנַעֲשָׂה בָּהֶן שְׁחִין אוֹ מִכְוָה - מִטַּמְּאִין כַּשְׁחִין וְכַמִּכְוָה שֶׁבְּעוֹר הַבָּשָׂר; שֶׁהָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן שֶׁנִּקְרְחוּ - כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בְּשֵׂעָר לְבָן. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן קֹדֶם שֶׁיִּצְמַח בָּהֶן הַשֵּׂעָר וַעֲדַיִן לֹא הֶעֱלוּ שֵׂעָר מֵעוֹלָם[36], וְכֵן הַדִּלְדּוּלִין שֶׁבָּרֹאשׁ וְשֶׁבַּזָּקָן - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין[37] וּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכֵן זְקַן הָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס[38] עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר; וְאִם הֶעֱלוּ שֵׂעָר - הֲרֵי הֵן כִּזְקַן הָאִישׁ, שֶׁמִּתְטַמֵּא בִּנְתָקִין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּבַהֶרֶת.

36) כגון נער שטרם צמח לו זקן ותינוק רך שטרם צמחו שערות ראשו. 37) פשיון, מחייה ושיער לבן. 38) הסנטר.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר מקומות באדם שאינם מתטמאים בבהרת ומה דינם, גוי שהיתה בו בהרת והתגייר או בעובר, נולד בקמט ונגלה ונשתנה מראהו, וכל ספק הנגעים אם ספיקם טהור.

א. אֵלּוּ מְקוֹמוֹת[2] בָּאָדָם שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין בְּבַהֶרֶת: תּוֹךְ הָעַיִן, וְתוֹךְ הָאֹזֶן, וְתוֹךְ הַחֹטֶם, וְתוֹךְ הַפֶּה, וְהַקְּמָטִים שֶׁבַּבֶּטֶן, וְהַקְּמָטִים שֶׁבַּצַּוָּאר, וְתַחַת הַדַּד, וּבֵית הַשְּׁחִי[3], וְכַף הָרֶגֶל[4], וְהַצִּפֹּרֶן, וְהָרֹאשׁ וְהַזָּקָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שֵׂעָר, וְהַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה הַמּוֹרִידִין[5]. כָּל אֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת אֵין מִתְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, וְאֵין מִצְטָרְפִין בִּנְגָעִים, וְלֹא הַנֶּגַע פּוּשֶׁה לְתוֹכָן, וְאֵין מִתְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, וְאֵין מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ, וְכָל אֵלּוּ אֵינוֹ עוֹר גָּלוּי, אֶלָּא מֵהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹר[7] וּמֵהֵן שֶׁהוּא עוֹר וְהוּא מְכֻסֶּה וְאֵינוֹ גָּלוּי[8]. וְאָדָם הַשְּׁפָתַיִם נִדּוֹן כְּבֵית הַסְּתָרִים[9] וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

2) משנה נגעים פ"ו, ח. 3) תחת הזרוע, במקום שהיא מחוברת לגוף. 4) הבשר העגול בשטח התחתון שבעקב. אבל לא שאר העקב הנמשך לפנים, מחוץ לעצם הרגל. 5) כך בכ"י תימן, וכן תיקן הכסף־משנה. בדפוסים החדשים: והמורדין. ראה למעלה פרק ה הלכה ג. 6) אם פרחה הצרעת בכל הגוף אחרי הסגר או אחרי החלט - טהור (לקמן פ"ז ה"א). ומלמדנו רבינו כאן, שאם נשאר עור בריא במקומות האלה אין זה מעכב, ומטהרים אותו. 7) צפורן, וכף הרגל שעורה קשה (הרא"ש בפירושו על המשנה), אולם בכסף־משנה כתב שכף הרגל אינה גלויה כמו שאר חלקי העקב, ולפיכך אינה בכלל "בעור בשרו". 8) המקומות הללו נקראים "בית הסתרים". 9) תוספתא שם פ"ב ה"ו (גירסת הגר"א). והטעם, מפני שאינו נראה כשהאדם סוגר את פיו בהידוק שפתיים. ראה כסף־משנה.

ב. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן שֶׁנָּשַׁר כָּל שְׂעָרָן, וְהַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה שֶׁהֶעֱלוּ צָרֶבֶת - מִטַּמְּאִין בְּבַהֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10], וְאֵינָן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין נֶגַע עוֹר הַבָּשָׂר פּוּשֶׁה לְתוֹכָם, וְאֵינָן מִטַּמְּאִים מִשּׁוּם מִחְיָה, אֲבָל מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן[11].

10) בפ"ה ה"ג וה"ט. כפל רבינו כאן את הדינים האלה, מפני הבבא האחרונה, שלא נכתבה למעלה. 11) בניגוד למקומות שנמנו בהלכה הקודמת שאינם מעכבים. (ראה ההערה שם). משנה נגעים פ"ו ח.

ג. בַּהֶרֶת[12] הַסְּמוּכָה לָרֹאשׁ אוֹ לָעַיִן אוֹ לָאֹזֶן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אוֹ לַשְּׁחִין אוֹ לַמִּכְוָה - טְהוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר - שֶׁיִּהְיֶה כֹּל שֶׁחוּצָה לַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְרָאוּי לְפִשְׁיוֹן.

12) ר' יוסי בר' יהודה, בתוספתא נגעים פ"ב ה"ו. פסק רבינו כמותו, אף־על־פי שב'תורת כהנים' משמע שהתנא־קמא חולק עליו, מפני שבתוספתא שם פ"א ה"י נאמר כדבריו בלשון "סתם" (כסף־משנה).

ד. אֵלּוּ בְּהָרוֹת[13]: טְהוֹרוֹת: עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְנִתְגַּיֵּר[14], הָיְתָה בְּעֻבָּר[15] וְנוֹלַד, בַּקֶּמֶט וְנִגְלָה, בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן כְּשֶׁהָיָה בָּהֶן שֵׂעָר וְנִקְרְחוּ וְנָשַׁר כָּל הַשֵּׂעָר וְנִתְגַּלְּתָה הַבַּהֶרֶת, הָיְתָה בַּשְּׁחִין וּבַמִּכְוָה כְּשֶׁהֵן מוֹרִידִין וְהֶעֱלוּ צָרֶבֶת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבַּהֶרֶת בָּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקָן קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ שֵׂעָר מֵעוֹלָם וְהֶעֱלוּ שֵׂעָר וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַבַּהֶרֶת בְּעוֹר וְנַעֲשָׂה מְקוֹמָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה וְחָיוּ וַהֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁתְּחִלָּתָהּ וְסוֹפָהּ טְמֵאִין,

הוֹאִיל וְהָיְתָה טְהוֹרָה בֵּינְתַּיִם - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[16].
נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן, בֵּין שֶׁהֵעֵזוּ[17] אוֹ שֶׁכָּהוּ - יֵרָאֶה
בַּתְּחִלָּה[18]. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת
כִּקְרוּם בֵּיצָה[19] וּלְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר נַעֲשֵׂית כַּשֶּׁלֶג, אוֹ
שֶׁהָיְתָה כַּשֶּׁלֶג וּלְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר נַעֲשֵׂית כִּקְרוּם בֵּיצָה
- תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה. וְכֵן בְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד, וּבְקֶמֶט שֶׁנִּגְלָה,
וּבְרֹאשׁ וּבְזָקָן שֶׁנִּקְרְחוּ, וּבִשְׂחִין וּבְמִכְוָה שֶׁחָיוּ: אִם
נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה אוֹתָן הַבֶּהָרוֹת - יֵרָאוּ בַּתְּחִלָּה, וְאִם
לָאוּ - טְהוֹרוֹת.

13) משנה שם פ"ז, א. 14) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרק א' ה"א וה"ב, למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ב): "אדם כי יהי' בעור בשרו" בלשון עתיד, משמע שהנגעים שפרחו לפני מתן־תורה אף־על־פי שנשארו אחרי שניתנה תורה - אינם מטמאים. ומכאן למדו, שהנגעים אינם מטמאים אלא כשנולדו בשעה שהיו ראויים לטמא ובמקום הראוי לטומאה. 15) שאינו מקום גלוי. 16) כחכמים, נגד דעת ר' אליעזר בן יעקב שם. ואף־על־פי שאמרו (עירובין סא, ב) משנת ר' אליעזר קב ונקי (פירוש, הלכה כמותו), סובר רבינו שזה נאמר במחלוקת עם יחיד, אבל אין הלכה כמותו נגד רבים (ראה שו"ת חוות יאיר, סי' צד. וראה רא"ש עירובין פ"ד סימן ב בשם רבינו חננאל, שרק במאה ושנים מקומות - מספר "קב" - הלכה כמותו, וראה יד מלאכי אות תטו). 17) שלבנוניתם נעשתה יותר עזה.
18) צ"ל: כתחילה, וכן הוא בדפוס רומי (ר"מ), וכן יש לתקן להלן. פירוש, כאילו הוא נגע חדש. 19) רבינו נקט השינויים הקיצוניים. ומובן שהוא־הדין בשינויים שביניהם, מראה צמר לבן שנשתנה למראה שלג או קרום ביצה.

ה. כָּל סְפֵק[20] נְגָעִים, חוּץ מִשְּׁנֵי סְפֵקוֹת שֶׁמָּנִינוּ
כְּבָר[21], טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה[22]; אֲבָל
מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה - סְפֵקוֹ טָמֵא[23]. כֵּיצַד? שְׁנַיִם
שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָזֶה כְּסֶלַע,
וְהִסְגִּירָם, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ הָיָה בָּזֶה כְּסֶלַע וּבָזֶה כְּסֶלַע,
וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן פָּשְׁתָה[24], בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בֵּין
בְּאִישׁ אֶחָד[25] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁוַּדַּאי
פָּשָׁה הַנֶּגַע בָּזֶה[26], הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא
הַבַּהֶרֶת שֶׁפָּשְׁתָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע בְּאֵי זֶה
נֶגַע טִמְּאוֹ[27].

20) שם פ"ה מ"א. 21) בפ"ב ה"ט: ספק אם בהרת קדמה או שיעור לבן קדם. ובפרק ד' ה"ו: בהרת כגריס, ואחרי ההסגר מצא כסלע, ספק אם היא אותה הבהרת ופשתה או הראשונה הלכה וזו אחרת היא. 22) שלא הוחלט, ואפילו אם הוסגר. 23) שם משנה ד', וה'. 24) אינו זוכר במי היתה בהרת כגריס לפני ההסגר, ובמי כסלע. 25) שהיו בו שני נגעים, אחד כגריס ואחד כסלע, ואחרי ההסגר שניהם כסלע, ואינו זוכר איזה היה כגריס ואיזה כסלע.
26) באדם זה. 27) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרשתא ד ה"ח: "וטמא אותו" (ויקרא יג, ג) - את הוודאי הוא מטמא, ואינו מטמא את הספק. פירוש, את הנגע הוודאי, אבל לא את הנגע הספק, ואפילו באדם אחד - טהור, מפני שאין אנו יודעים איזה נגע פשה.

ו. מִשֶּׁנִּזְקַק[28] לְטֻמְאָה - סְפֵקוֹ טָמֵא. כֵּיצַד? שְׁנַיִם
שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָזֶה כְּסֶלַע,
וְהִסְגִּירָם, בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ וַהֲרֵי בָּזֶה כְּסֶלַע וְעוֹד וּבָזֶה
כְּסֶלַע וְעוֹד - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין[29]. חָזְרוּ שְׁנֵיהֶן לִהְיוֹת
כְּסֶלַע, שֶׁהֲרֵי הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן[30] מֵאֶחָד מֵהֶן[31], הוֹאִיל
וְאֵינוֹ יָדוּעַ אֵי זֶהוּ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים[32], עַד שֶׁיַּחְזְרוּ
שְׁנֵיהֶן לִהְיוֹת כִּגְרִיס. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה
- סְפֵקוֹ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר
לָבָן שֶׁקָּדַם אֶת הַבַּהֶרֶת[33] וְשֵׂעָר לָבָן שֶׁהֶפְסַתּוּ
הַבַּהֶרֶת[34], וְאֵינוֹ יָדוּעַ זֶה שֶׁקָּדַם[35] מִזֶּה שֶׁנֶּהְפַּךְ: אִם
מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר נִסְתַּפֵּק לוֹ[36] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[37], וְאִם אַחַר
הֶחְלִיט[38] - הֲרֵי זֶה טָמֵא. אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ שֵׂעָר
אֶחָד[39] מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶה הָלַךְ, אִם הַשֵּׂעָר שֶׁהָיָה
סִימַן טֻמְאָה אוֹ הַשֵּׂעָר הָאַחֵר.

28) משנה שם. 29) שהרי אין כאן ספק כלל. דין זה אינו הדוגמה לנזקק לטומאה, אלא הבבא שלאחריה. 30) כולו.
31) מזה שבתחילה היה בו כסלע. 32) ב'תורת כהנים' שם סוף ה"ט, למדו: "וטיהרו" - את הוודאי הוא מטהר, ואינו מטהר את הספק. 33) ואינו סימן טומאה (למעלה פ"ב ה"ו) והוסגר. 34) והוא סימן טומאה. פירוש, שאחרי ההסגר נמצאו ארבע שערות לבנות, שתים שקדמו לבהרת ושתים שנולדו בבהרת. 35) אין הכהן מכיר בין השיער שקדם לשיער שנהפך. 36) אחר ההסגר מצא את ארבע השערות, ולא הבחין בין אלו שקדמו לבהרת ובין אלו שהבהרת הפכה אותן. 37) אע"פ שבוודאי יש כאן סימן טומאה - מפני שאינו יודע איזו שערות הן המטמאות, כמו שאמרנו בפשיון. 38) כגון שמתחילה הכיר והחליט ואחר־כך נשרו שתים, ואינו יודע איזו נשרו. 39) "שיער" הוא שם קיבוצי ולשון זכר, ו"שערה" משמעותה שערה יחידה. רבינו דייק וכתב "שיער אחד". והכוונה, שאחד משני הסוגים - סוג שקדם וסוג שנהפך - הלך ואינו יודע איזהו. ומה שאמר "אף־על־פי" הכוונה: לא רק כשהלכה אחת ונשארו שלוש, אלא אפילו אם הלכו שתים, ואפשר שלא נשאר כלום מסימן הטומאה - טמא. [אפשר גם לפרש, שדווקא אם הלך סוג שלם טמא, אבל אם אפשר שהלכה אחת מסוג זה והשניה מסוג השני - טהור, מפני שבכל שערה שהלכה יש להסתפק אולי היא נהפכה ולא נשארו שתי שערות מטמאות, והרי כאן שני ספיקות להקל]. מקור דין זה בתוספתא נגעים פ"ב ה"ה.

ז. מִי שֶׁבָּא[40] אֵצֶל כֹּהֵן וְרָאָהוּ שֶׁצָּרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ
שֶׁהוּא פָּטוּר, וְעַד שֶׁלֹּא הִסְגִּירוֹ אוֹ פְּטָרוֹ נוֹלְדוּ לוֹ
סִימָנֵי טֻמְאָה - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט. וְכֵן אִם רָאָהוּ שֶׁיֵּשׁ
בּוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה וְקֹדֶם שֶׁיַּחְלִיטוֹ וְיֹאמַר לוֹ 'טָמֵא
אַתָּה' הָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה: אִם הָיָה בַּתְּחִלָּה אוֹ
בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן - יַסְגִּירוּ[41], וְאִם הָיָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ
שֵׁנִי אוֹ לְאַחַר הַפְּטוּר - יִפְטֹר אוֹתוֹ.

40) משנה נגעים פ"ז, ג. 41) אבל אם נולדו סימני טומאה בתוך ימי ההסגר יישאר בהסגרו, בין שהלכו להם ובין שנשארו (תפארת ישראל).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר מי שהיתה בו בהרת והוחלט באחד מסימני טומאה, ודין הבא בתחילה והוא כולו הפך לבן, ואם החליטו בשיער לבן והשחירו שתיהם, אם פרחה הצרעת בכולו כאחת או שפרחה מעט מעט, היתה בו בהרת כגריס ובה מחייה כעדשה והוחלט במחייה ופרחה צרעת בכולו, ראשי אברים שאינם מטמאים משום מחייה אם מטמאים הנהפך כולו לבן, מי שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת אם מעכב ההופך כולו לבן, ודין יש נגע שנשכר מפני שהקדים להראותו לכהן ויש מפסיד.

1 **א. מִי שֶׁהָיְתָה[2] בּוֹ בַּהֶרֶת וְהֻחְלַט בְּאֶחָד מִסִּימָנֵי**
2 **טֻמְאָה, בֵּין בַּתְּחִלָּה[3] בֵּין אַחַר הֶסְגֵּר[4], אוֹ שֶׁהֻסְגַּר,**
3 **וְאַחַר כָּךְ[5] פָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ וְנֶהְפַּךְ לָבָן, בֵּין**
4 **שֶׁנֶּהְפַּךְ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר[6] בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט - הֲרֵי זֶה**
5 **טָהוֹר. אֲבָל אִם הֻסְגַּר וְלֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה**
6 **וְנִפְטַר, וּלְאַחַר הַפִּטּוּר פָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי**
7 **זֶה טָמֵא מֻחְלָט[7].**

2) משנה, נגעים פ"ח, א. 3) כשבא אל הכהן היה בו אחד מסימני טומאה והוחלט. 4) בסוף שבוע ראשון או שני, נמצא סימן טומאה והוחלט. 5) זה נמשך על כל המקרים שנאמרו למעלה. 6) ולא הוחלט עדיין. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ו: ופריחת הסגר תלמוד־לומר: "וטיהר את הנגע... טהור הוא" – לרבות את כולן. 7) במשנה שם אמרו: הפורח מן הטמא – טהור... מן הטהור – טמא.

8 **ב. הַבָּא בַּתְּחִלָּה[8] וְהוּא כֻּלּוֹ הָפֵךְ לָבָן: אִם הָיְתָה בּוֹ**
9 **מִחְיָה אוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת - מַחְלִיטִין אוֹתוֹ; אִם**
10 **אֵין שָׁם סִימַן טֻמְאָה - מַסְגִּירִין אוֹתוֹ שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן.**
11 **נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה - מַחְלִיטוֹ; לֹא נוֹלַד בּוֹ**
12 **כְּלוּם - מַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שֵׁנִי. לֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה**
13 **- הֲרֵי זֶה טָהוֹר. שֶׁדִּין בַּהֶרֶת זוֹ הַגְּדוֹלָה כְּדִין**
14 **הַקְּטַנָּה. הֻחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן[9] שֶׁנּוֹלַד בּוֹ וְהִשְׁחִירוּ**
15 **שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן, הִקְצִירוּ שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן,**
16 **נִסְמַךְ הַשְּׂחִין לִשְׁתֵּיהֶן אוֹ לְאַחַת מֵהֶן, הִקִּיף הַשְּׂחִין**
17 **אֶת שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁחִלְּקָן הַשְּׂחִין וּמִחְיַת**
18 **הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה וּמִחְיַת הַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק - הֲרֵי זֶה**
19 **טָהוֹר[10]. נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן אַחֵר אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה**
20 **טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁבָּא כֻּלּוֹ לָבָן בַּתְּחִלָּה[11]. אֶחָד שֶׁפָּרְחָה**
21 **הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ כְּאַחַת וְאֶחָד[12] שֶׁפָּשְׁתָה וּפָרְחָה מְעַט**
22 **מְעַט עַד שֶׁהֻלְּבִין כֻּלּוֹ, אִם מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ**
23 **הֶחְלֵט - טָהוֹר[13], וְאִם אַחַר הַפִּטּוּר - טָמֵא[14], וְאִם**
24 **בַּתְּחִלָּה - יַסְגִּיר[15]. אֶחָד שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ מַרְאֶה אֶחָד אוֹ**
25 **שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לָבָן בְּאַרְבַּע הַמַּרְאוֹת שֶׁבַּלֶּבֶן וּבְאַרְבַּע שֶׁל**
26 **פָּתוּךְ[16] - הַכֹּל מִצְטָרְפִין[17], בֵּין לְטַהֲרוֹ בֵּין לְטַמְּאוֹ,**
27 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

8) שם מ"ז. 9) לבא בתחילה כולו לבן, אבל אם נהפך אחר החלט או מתוך הסגר - אין שיער לבן מטמאו (ראה לקמן ה"ג). 10) כמו בבהרת קטנה (למעלה פ"ב ה"ב, ופ"ג ה"ג). 11) טעם זה נמשך לדין שיער לבן, שאינו מטמא את הנהפך כולו לבן מתוך טומאה, וכאן מטמא מפני שבא בתחילה (ראה בהערה הקודמת), אבל מחיה מטמאה אפילו כשלא באה בתחילה אלא נהפך מתוך טומאה. ראה לקמן ה"ג. 12) אחד... ואחד, תוקן עפ"י כת"י תימן, ופירושו בין... ובין. בדפוסים: אחר... ואחר. 13) 'תורת כהנים' שם פ"ג ה"ה: "אין לי אלא שפרחה כולה כאחת, פורחת וחוזרת פורחת וחוזרת מנין? תלמוד־לומר: ואם פרוח תפרח". "חוזרת" היינו מפסיקה את הפריחה ('חפץ חיים'). 14) נתבאר בהלכה א. 15) ואינו טמא, שהפשיון מטמא אחר הסגר בלבד. 16) אדמומית מעורבת בלובן. 17) נגעים פ"א מ"ג.

28 **ג. הָיְתָה בּוֹ[18] בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה**
29 **וְהֻחְלַט בַּמִּחְיָה, וּפָרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ[19] וְאַחַר כָּךְ**
30 **הָלְכָה הַמִּחְיָה[20], אוֹ שֶׁהָלְכָה הַמִּחְיָה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ**
31 **פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ[21] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[22], וַאֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר**
32 **לָבָן[23]. נוֹלְדָה בּוֹ מִחְיָה - טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם**
33 **הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה**
34 **מְרֻבַּעַת[24] אוֹ יָתֵר. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן**
35 **וְהֻחְלַט בְּשֵׂעָר לָבָן, וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, אַף עַל פִּי**
36 **שֶׁשֵּׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם**
37 **הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא - בִּמְחִיָּה מִתְטַמֵּא זֶה**
38 **שֶׁנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ לָבָן אַחַר הֻחְלֵט אוֹ אַחַר הֶסְגֵּר, וְאֵינוֹ**
39 **מִטַּמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן[25]. הֻחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְאַחַר כָּךְ**
40 **פָּשְׁתָה וּפָרְחָה בְּכֻלּוֹ - טָהוֹר. וְאִם נִרְאֵית בּוֹ מִחְיָה -**
41 **טָמֵא.**

18) שם פ"ח מ"ב. 19) וכל זמן שנשארה המחיה, עודנו בטומאתו. 20) פשתה הצרעת לתוכה. 21) לפני שטיהרו הכהן מפני שנעלם סימן הטומאה. 22) שהרי נהפך בזמן טומאה. 23) כחכמים במשנה שם, שהפך לבן מיטמא במחיה בלבד. ב'תורת כהנים' שם פ"ה ה"ד, דורש רבי עקיבא מהכתוב (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו בשר חי יטמא" בשר חי החוזר טמא, ואין שיער לבן החוזר טמא. ופסוק זה בהפך לבן נאמר. 24) כשיעור טומאתה בנגע קטן. פסק כרבי יוסי ב'תורת כהנים' שם ה"א, נגד דעת רבי מאיר שמחיה אחר הפיטור בהופך לבן מטמאה בכל שהיא. 25) ואפילו אם נטמא בתחילה – לפני שהפך כולו לבן – ע"י אותו שיער לבן עצמו.

42 **ד. אַף רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָן מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה[26]**
43 **שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת, מִטַּמְּאִין וּמְעַכְּבִין אֶת הַנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ**
44 **לָבָן[27]. כֵּיצַד? מֻחְלָט אוֹ מֻסְגָּר שֶׁהִלְבִּין כֻּלּוֹ בְּצָרַעַת**
45 **חוּץ מִכַּעֲדָשָׁה[28] בָּשָׂר חַי אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ אוֹ**
46 **בְּרֹאשׁ חָטְמוֹ וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכֵן**
47 **זֶה שֶׁנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ לָבָן וְטָהַר, אִם חָזַר בּוֹ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר**
48 **חַי אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.**

1 נֶהְפַּךְ כֻּלּוֹ לְמַרְאֵה צָרַעַת חוּץ מִכַּעֲדָשָׁה, אֲפִלּוּ
2 בְּרֹאשׁ אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים, שֶׁנֶּהְפַּךְ לְבֹהַק - הֲרֵי זֶה
3 טָמֵא מֵחְלָט[29]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת - לֹא
4 הִבְהַק[30]. אֲפִלּוּ הָיְתָה מִקְצָת הָעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי
5 וּמִקְצָתָהּ בֹּהַק - הֲרֵי זוֹ סִימַן טֻמְאָה[31]. נֶהְפַּךְ כֻּלּוֹ
6 לְמַרְאֵה צָרַעַת וְטָהַר, וְאַחַר כָּךְ חָזַר בּוֹ בָּשָׂר כְּמַרְאֵה
7 הַבֹּהַק[32] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר
8 חַי; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי - לֹא בֹהַק[33].
9 חָזַר בּוֹ כַּעֲדָשָׁה מִקְצָתָהּ בָּשָׂר חַי וּמִקְצָתָהּ בֹּהַק -
10 אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה[34] וַהֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ.

26) ראה למעלה פ"ג ה"ח. 27) ואין דינם כדין המקומות שנמנו בפ"ו ה"א שאינם מעכבים. 28) משמע מדבריו שאם נשאר פחות מכעדשה אינו מעכב אפילו בתחילה ומטהרים אותו (ראה 'משנה אחרונה' נגעים פ"ח מ"ד). 29) שם פ"ח מ"ו. 30) שבוהק אינו נגע ואינו מטמא (למעלה פ"א ה"א), ולפיכך הוא מעכב בנהפך כולו לבן. 31) כל בבא זו, החל מ"אפילו" אינה צריכה לגופה, שהרי לא כל־שכן היא מהבבא שלפניה, ונכתבה מפני דין חזרה שבסוף ההלכה. 32) בכל מקום שבגוף, ולא דוקא בראשי איברים. 33) [בפירושו על המשנה, מביא רבינו לימוד אחר: כתוב בתורה (ויקרא יג, טז־יז): "או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן... טהור הוא" ולא נכתב: "ונהפך גם כן טהור]. 34) כל זמן שאין בו מחיה ממש כעדשה. במשנה שם, שנינו: "וחכמים אומרים בוהק פחות מכעדשה סימן טומאה בתחילה ואין סימן טומאה בסוף". ומפרש רבינו, כגון שנוסף על הבוהק היתה שם גם מחיה, וביחד – הבוהק עם המחיה – יש בכעדשה. (הראב"ד גורס במשנה: "בוהק ופחות מכעדשה" ומפרש, בוהק כעדשה או מחיה פחות מכעדשה הם סימן טומאה בתחילה אבל לא בחזרה (ראה 'תפארת ישראל' שם 'יכין' אות נט ביאור הגירסא). ורבינו לשיטתו שפחות מכעדשה גם בתחילה אינו מעכב (ראה למעלה הערה כו), ולפיכך הוכרח לפרש כמו שכתבנו).

11 ה. כָּל טָמֵא שֶׁפָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ[35] - טָהוֹר, נִתְגַּלָּה
12 מִמֶּנּוּ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי - נִטְמָא. חָזַר וְנִתְכַּסָּה בְּצָרַעַת
13 - טָהוֹר, חָזַר וְנִתְגַּלָּה - נִטְמָא, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[36].
14 הִתְחִיל[37] הַבָּשָׂר הַחַי לְהִתְגַּלּוֹת וַהֲרֵי הוּא מוֹסִיף
15 וְהוֹלֵךְ וְהַצָּרַעַת מִתְמַעֶטֶת - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ עַד
16 שֶׁתִּתְמַעֵט הַבֹּהֶרֶת מִכִּגְרִיס.

35) אם נשאר פחות מכעדשה, הרי זה ככולו. 36) שם מ"ד. 37) שם מ"א, אמרו: "חזרו בו ראשי איברים טמא עד שתתמעט בהרתו מכגריס". נקטה ראשי איברים לרבותא, שאפילו אם נתגלו רק ראשי איברים, שאינם מטמאים במחיה – טמא, ומכל־שכן אם נתגלו מקומות שבשאר הגוף.

17 ו. כָּל הָרָאוּי[38] לִטַּמֵּא בְּנֶגַע הַבֹּהֶרֶת[39] - מְעַכֵּב הַהוֹפֵךְ
18 כֻּלּוֹ לָבָן[40], וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִטַּמֵּא בְּנֶגַע הַבֹּהֶרֶת -
19 אֵינוֹ מְעַכֵּב. כֵּיצַד? פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ אֲבָל לֹא בָּרֹאשׁ
20 וּבַזָּקָן, בַּשְּׁחִין וּבַמִּכְוָה הַמּוֹרִדִין, אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר פָּחוֹת
21 מִכַּעֲדָשָׁה[41] בָּשָׂר חַי סָמוּךְ לַשְּׁחִין וְלַמִּכְוָה הַמּוֹרִדִין
22 וְלָרֹאשׁ וְלַזָּקָן - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן
23 וְנִקְרְחוּ, וְכֵן אִם חָיוּ הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְהֶעֱלוּ צָרֶבֶת[42]
24 - הֲרֵי זֶה טָמֵא[43] עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הֵן
25 רְאוּיִין לְבַהֶרֶת[44]. הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי בֹּהָרוֹת[45], אַחַת יֵשׁ בָּהּ
26 סִימַן טֻמְאָה וְאַחַת טְהוֹרָה, וּפָרְחָה הַטְּהוֹרָה
27 לַטֻּמְאָה[46] וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר,
28 מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מֻחְלָט בְּטֻמְאָה[47], אַף עַל פִּי שֶׁהַטְּהוֹרָה
29 הִיא שֶׁפָּרְחָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הָיוּ אַחַת בִּשְׂפָתוֹ
30 הָעֶלְיוֹנָה וְאַחַת בִּשְׂפָתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה, אוֹ בִּשְׁתֵּי
31 אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ בִּשְׁנֵי רִיסֵי עֵינָיו, וּכְשֶׁהֵן נִדְבָּקִין זֶה
32 לָזֶה נִרְאִין שְׁתֵּי הַבֹּהָרוֹת כְּבַהֶרֶת אַחַת[48], הוֹאִיל
33 וּפָרְחָה בְּכֻלּוֹ[49] - טָהוֹר.

38) שם מ"ה. 39) שאם תצמח במקום זה, בהרת עם אחד מסימני טומאה – תטמא. 40) אם נשאר ממקום זה כעדשה שלא פשתה בו הצרעת (ראה למעלה הערה לב). 41) ואם כן, יש כאן שני צדדים מחמירים: א. מקום הראש יותר מכעדשה: ב. פחות מכעדשה בשר חי בעור, אף־על־פי־כן טהור ('קרית ספר'). 42) אף־על־פי שדיני נגע בשחין ומכווה שונים מדיני בהרת בעור הבשר, הם מעכבים. ומכל־שכן אם נתרפאו לגמרי, שהרי דינם כעור בשר (למעלה פ"ה, ה"ג). 43) ואף־על־פי שבשעה שפרחה בכולו לא היו מקומות אלה ראויים לבהרת. ונראה, שמדובר כשלא טיהרו הכהן עדיין, אבל אם טיהרו לפני שנקרחו או נתרפאו אין הקריחה והריפוי מטמאים ('משנה אחרונה'). מפרשי המשנה וכן נושאי־כלי רבינו מעירים, שבמשנה שבידינו כתוב בכל אלה "טהורים", ורק בכחצי עדשה נאמר שם "טמא". ונראה שגירסה אחרת נמצאה בספרים שהגיעו לידי רבינו (כסף־משנה). 44) עכשיו, כשהביאם לפני הכהן. 45) שם מ"ו. 46) וכל־שכן אם פרחה מטמאה לטהורה ('קרית ספר' ו'משנה אחרונה'. ראה 'תפארת ישראל' 'בועז' אות ח). 47) האדם היה כבר טמא, ואם כן כל גופו כלול בטומאה זו ופרח מן הטמא (הרא"ש בפירושו על המשנה אומר טעם אחר: מפני שהטהורה נתבטלה בטמאה. וכן פירש ה'ברטנורא'). 48) וכשהן מרוחקות, נראה בשר בריא שביניהן. 49) כשהן מחוברות. דין זה מבואר במשנה שם, ורבינו הוסיף את שתי המילים: "ולא עוד", מפני שלדעתו גם בבא זו עוסקת בפריחה בכולו, אבל מפרשים אחרים סוברים, שזוהי בבא בפני עצמה, ומדובר כשהיה חצי גריס בשפה זו וחצי גריס בזו, וכן בריסים ובאצבעות. ולפי פירושם אין מקום לומר "ולא עוד". (ונראה שזאת היא כוונת הראב"ד בהשגתו).

34 ז. יֵשׁ[50] מַרְאֶה נִגְעוֹ לַכֹּהֵן וְנִשְׂכָּר מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים
35 לְהַרְאוֹתוֹ וְלֹא נִתְאַחֵר, וְיֵשׁ מַרְאֶה וּמַפְסִיד. כֵּיצַד?
36 מִי שֶׁהָיָה מֻחְלָט וְהָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה, וְלֹא
37 הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - טָהוֹר;
38 וְאִלּוּ קֹדֶם וְהֶרְאָה לַכֹּהֵן וּפְטָרוֹ קֹדֶם שֶׁיֵּהָפֵךְ וְנֶהְפַּךְ
39 אַחַר הַפִּטּוּר - הָיָה מֻחְלָט, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51]. הָיְתָה בּוֹ

בַּהֶרֶת וְאֵין בָּהּ כְּלוּם[52], וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא וְצָרִיךְ הֶסְגֵּר; וְאִלּוּ קָדַם וְהֶרְאָה לַכֹּהֵן וְהִסְגִּירוֹ קֹדֶם שֶׁיְּהַפֵּךְ וְנֶהְפַּךְ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר - הָיָה טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[53].

50) שם מ"י. 51) למעלה ה"א. 52) כל סימן טומאה. 53) שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ט טבת־ו' שבט ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם היו רוב הצבור טמאים או הכהנים או כלי שרת, אם נדחים.

א. רַבִּים שֶׁהָיוּ טְמֵאֵי מֵת בְּפֶסַח רִאשׁוֹן: אִם הָיוּ מְעוּט הַקָּהָל - הֲרֵי אֵלּוּ נִדְחִין לְפֶסַח שֵׁנִי[2] כְּשְׁאָר הַטְּמֵאִים[3]; אֲבָל אִם הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת[4], אוֹ שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים אוֹ כְּלֵי שָׁרֵת טְמֵאִים[5] טֻמְאַת מֵת - אֵינָן נִדְחִין, אֶלָּא יַקְרִיבוּ כֻּלָּן הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה, הַטְּמֵאִים עִם טְהוֹרִים[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם - יְחִידִים נִדְחִים, וְאֵין הַצִּבּוּר נִדְחֶה[7]. וְדָבָר זֶה בְּטֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּבִיאַת הַמִּקְדָּשׁ[9].

2) משנה בפסחים עט. "נטמא מיעוט הקהל, הטהורין עושין את הראשון, והטמאין עושין את השני". 3) בטומאה אחרת, כגון זבים וזבות וטמאי שרץ ונבלה, שלעולם אין עושין בטומאה בראשון אלא נדחים לפסח שני (להלן בסוף ההלכה, ובפ"ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יב). 4) דוקא טמאי מת, אבל הטמאים בטומאה אחרת - נדחים ואינם עושים בטומאה, ראה להלן. 5) שהרי אי־אפשר בלא כהנים ובלא כלי שרת (תוספות יו"ט). 6) משנה בפסחים שם. ובגמרא שם מפרש למה גם המיעוט שהם טהורין עושין ביחד עם הטמאים בטומאה - משום שאין קרבן ציבור חלוק, "כלומר, מאחר שרוב הציבור עושין אותו, גנאי הוא להם שהטהורין שבהם פורשין מהן ונזהרין מהן" (מאירי שם). 7) שם סז. וספרי במדבר פרשת בהעלותך. 8) בפסחים שם למדו ממה שנאמר (במדבר שם) "לנפש" - שרק בטמא מת עושין הציבור את הפסח בטומאה, אבל בשאר טומאות אין הציבור עושין בטומאה. 9) פ"ד הלכה יב.

ב. הָיוּ הַקָּהָל מֶחֱצָה טְהוֹרִים וּמֶחֱצָה טְמֵאֵי מֵת - כֻּלָּן עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן, וְהַטְּהוֹרִים עוֹשִׂין לְעַצְמָן בְּטָהֳרָה, וְהַטְּמֵאִים עוֹשִׂין לְעַצְמָן בְּטֻמְאָה[10] וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּטֻמְאָה[11]. וְאִם הָיוּ טְמֵאֵי הַמֵּת עוֹדְפִין עַל הַטְּהוֹרִים אֲפִלּוּ אֶחָד - יַעֲשׂוּ כֻּלָּן בְּטֻמְאָה[12].

10) שם פט. כדעת רב "שמחצה כרוב". ומכיון שלשניהם דין רוב - עושים הטמאים בטומאה, כדין רוב שאינו נדחה לפסח שני, והטהורים עושים בטהרה ואינם בטלים כלפי הטמאים. 11) משנה שם עו: "הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה". וראה להלן הלכה ח. 12) מחלוקת תנאים בברייתא (שם עט:) ופסק רבינו כתנא־קמא, שגם היחיד מכריע את הציבור.

ג. הָיוּ הָאֲנָשִׁים[13] מֶחֱצָה טְמֵאֵי מֵת וּמֶחֱצָה טְהוֹרִים, וּבִזְמַן שֶׁאַתָּה מוֹנֶה הַנָּשִׁים בִּכְלָל הָאֲנָשִׁים יִהְיוּ הָרֹב טְהוֹרִים - הַטְּהוֹרִים עוֹשִׂים אֶת הָרִאשׁוֹן, וְהַטְּמֵאִין אֵינָן עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. אֵין עוֹשִׂין רִאשׁוֹן - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְעוּט[14]; וְאֵין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים בַּשֵּׁנִי רְשׁוּת[15], וְנִמְצְאוּ הַטְּמֵאִים מֻחֱצָה, וְאֵין מֻחֱצָה עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי[16].

13) הגברים. 14) שהרי נשים בראשון חובה (למעלה פ"א הלכה א), והן מצטרפות עם האנשים להיות רוב טהורים (שם עט:), ומיעוט קהל אינם עושים בטומאה (למעלה הלכה א). 15) למעלה פ"ה הלכה ח. ואינן מצטרפות להיות רוב (שם). 16) ראה למעלה הלכה ב. וכל הלכה זו היא ברייתא שם עט: "הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טהורין עושין את הראשון, וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני". ולפי דעת רב ש"מחצה כרוב" (ראה למעלה), פירשו שם ברייתא זו באופן שהיו ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין, והנשים עודפות על הטהורים, וכנ"ל.

ד. הָיוּ רֹב הַקָּהָל זָבִים וּמְצֹרָעִים וּבוֹעֲלֵי נִדּוּת[17], וּמְעוּטָן טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָן טְמֵאֵי מֵת אֵינָן עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן, לְפִי שֶׁהֵן מְעוּט[18]; וְאֵין עוֹשִׂין הַשֵּׁנִי, שֶׁאֵין הַיְחִידִים עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל אֶת הָרִאשׁוֹן, וְכָאן, הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה רֹב הַקָּהָל בָּרִאשׁוֹן - לֹא יַעֲשׂוּ אֵלּוּ הַמְּעוּט הַטְּמֵאִים לְמֵת אֶת הַשֵּׁנִי[19].

17) שאינם עושים בטומאה בראשון, שהרי טומאת מת בלבד הותרה. ראה למעלה הלכה א. וגם בשני אינם עושים שאין הציבור נדחה לפסח שני (ראה למעלה הלכות א־ג). 18) ראה למעלה הלכה א. 19) מימרא של רב בפסחים פ.

ה. הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת וּמְעוּטָן זָבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טְמֵאֵי מֵת עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן[20], וְהַזָּבִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. אֵינָן עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן - שֶׁאֵין נִדְחֵית בְּצִבּוּר אֶלָּא טֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד[21]; וְאֵינָן עוֹשִׂין בַּשֵּׁנִי - שֶׁאֵין

1 **עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי אֶלָּא אִם בָּא הָרִאשׁוֹן בְּטָהֳרָה, אֲבָל**
2 **אִם נַעֲשָׂה רִאשׁוֹן בְּטֻמְאָה - אֵין שָׁם פֶּסַח שֵׁנִי[22].**

20) כמבואר למעלה הלכה א. 21) כמבואר למעלה שם. 22) פסחים (שם) כרב הונא, שאין תשלומין לפסח שבא בטומאה.

3 **ו. הָיוּ שְׁלִישׁ הַקָּהָל טְהוֹרִים, וּשְׁלִישׁ זָבִים וְכַיּוֹצֵא**
4 **בָּהֶם, וּשְׁלִישׁ טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָן טְמֵאֵי מֵת אֵין עוֹשִׂין**
5 **אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. אֵינָן עוֹשִׂין רִאשׁוֹן -**
6 **שֶׁהֲרֵי הֵן מוּעָטִים לְגַבֵּי טְהוֹרִים עִם הַזָּבִים[23]; וּבַשֵּׁנִי**
7 **לֹא יַעֲשׂוּ - שֶׁהֲרֵי מְעוּט עָשׂוּ בָּרִאשׁוֹן, כְּמוֹ**
8 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[24]. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִים הַפֶּסַח לֵידַע אִם רֹב הַקָּהָל**
9 **טְמֵאִים אוֹ טְהוֹרִים? אֵין מְשַׁעֲרִין בְּכָל הָאוֹכְלִין,**
10 **שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ עֶשְׂרִים נִמְנִין עַל פֶּסַח אֶחָד**
11 **וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיַד אֶחָד לִשְׁחֹט עֲלֵיהֶן[25], אֶלָּא**
12 **מְשַׁעֲרִין בְּכָל הַנִּכְנָסִים לָעֲזָרָה[26]. וְעַד שֶׁהֵן מִבַּחוּץ**
13 **קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס כַּת הָרִאשׁוֹנָה מְשַׁעֲרִין אוֹתָן[27].**

23) ומיעוט טמאי מתים אינם עושין בטומאה אלא נדחין לפסח שני, ראה למעלה הלכה א. 24) למעלה הלכה ד "שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון". [והנה בגמרא שם אמרו: "בשני לא עבדי, נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוו להו רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני". ופירש"י: "דהואיל וטהרו זבין עכשיו, נמצאו רוב ציבור צריכין לו". אולם לפי טעמו של רבינו - אפילו אם לא טהרו הזבים, אין טמאי מת עושים פסח שני, הואיל ובראשון לא היו אלא מיעוט הציבור (וראה בצל"ח ובהגהות הגרע"א על הרמב"ם). וסבור רבינו שר' מני בר פטיש אינו סובר כרב (שם פ.) ש"כל היכי דלא עבדי ציבור בראשון, לא עביד יחיד בשני", ולפיכך דיבר רק באופן שהזבים נטהרו, אבל אליבא דרב שרבינו פוסק כמותו (למעלה הלכה ד) - אפילו אם לא טהרו אין עושין טמאי־מת את השני, כנ"ל]. וכתב המאירי שם: "שאף הזבים אין עושין את השני, כטעם טמאי מת, אלא שבטמאי מתים הוצרך לפרש הטעם מפני מה אינו עושה את הראשון, אבל בזבים אינו צריך". 25) ואינם נכנסים לעזרה. 26) ירושלמי פסחים פ"ז ה"ו: "לטומאה הילכו אחר רוב הנכנסים לעזרה", ומה שאמרו בבבלי פסחים צד: "בטמאין הלך אחר רוב העומדין בעזרה", היינו דוקא לר"י ב"ר יהודה, הסובר שהעומד בחוץ לעזרה הרי הוא כבדרך רחוקה, אבל אין הלכה כמותו, ראה למעלה פ"ה הלכה ט (הר המוריה). 27) שם בירושלמי: "מה בכל כת וכת משערין או אין משערין אלא כת הראשונה בלבד, אמר רבי יוסה ברבי בון עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן". פירוש, לפני שנכנסה כת הראשונה משערין בכל העומדין בחוץ כדי להיכנס לעזרה.

14 **ז. יָחִיד שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
15 **בִּמְקוֹמוֹ[28], הֲרֵי זֶה יִדָּחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי[29] כִּשְׁאָר טְמֵאֵי**
16 **מֵת[30]. וְצִבּוּר שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד - יַעֲשׂוּ**
17 **כֻּלָּן בְּטֻמְאָה[31].**

28) בפט"ו מהלכות אבות הטומאה הלכה ח: "היתה ברה"י, ספק נגע בה ספק לא נגע בה, ספיקו טמא". 29) כרבי הושעיה רבה, בירושלמי פסחים פ"ח הלכה ח. 30) שנטמאו בוודאי. 31) ירושלמי שם: "ציבור שנטמאו בספק רשות היחיד בפסח, רבי יוחנן אמר יעשו בספיקן. רבי הושעיה רבה אמר, יעשו בטומאה", ופסק כרבי הושעיה שהוא רבו של ר' יוחנן (כסף־משנה). [ואע"פ שאמרו שם "אף רבי הושעיה מודה שיעשו בספקן, לא אמר רבי הושעיה אלא לחומרן" - סובר רבינו שלדעת הבבלי אינו כן, שהרי אמרו בנדה ג. שספק טומאה ברשות היחיד שלמדו מסוטה הוא כמו סוטה: כשם שסוטה עשאה הכתוב כוודאי, כמו כן ספק טומאה ברשות היחיד הרי הוא כוודאי. ועיין תוספות נזיר נז. ד"ה באומר].

18 **ח. פֶּסַח שֶׁהִקְרִיבוּהוּ בְּטֻמְאָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱכָל**
19 **בְּטֻמְאָה[32], שֶׁמִּתְּחִלָּתוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לַאֲכִילָה[33]. וְאֵינוֹ**
20 **נֶאֱכָל לְכָל טָמֵא, אֶלָּא לִטְמֵאֵי מֵת, שֶׁנִּדְחֵית לָהֶם**
21 **הַטֻּמְאָה הַזֹּאת, וּלְכַיּוֹצֵא בָהֶן מִטְּמֵאֵי מַגַּע**
22 **טֻמְאוֹת[34]. אֲבָל הַטְּמֵאִים שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה עֲלֵיהֶן**
23 **מִגּוּפָן, כְּגוֹן זָבִים וְזָבוֹת[35], נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת**
24 **וּמְצֹרָעִים[36] - לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם אָכְלוּ -**
25 **פְּטוּרִין[37]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[38], שֶׁהַנֶּאֱכָל**
26 **לִטְהוֹרִים[39] - חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה, וְהַנֶּאֱכָל**
27 **לִטְמֵאִין[40] - אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה. אֲפִלּוּ**
28 **אָכְלוּ טְמֵאֵי הַמֵּת[41] מֵהָאֲמוּרִים שֶׁלּוֹ - פְּטוּרִין[42].**
29 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַפֶּסַח יֵאָכֵל בְּטֻמְאָה?**
30 **כְּשֶׁנִּטְמְאוּ הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם[43]; אֲבָל אִם**
31 **נִטְמְאוּ לְאַחַר זְרִיקַת הַדָּם - לֹא יֵאָכֵל.**

32) משנה בפסחים עו: 33) שם במשנה. ופירש"י "כשנצטוה עיקר פסח, לאכילה נצטוה, דכתיב (שמות יב, ד) "לפי אכלו", וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה וכו' אדעתא למיכליה שרייה", בניגוד לשאר קרבנות ציבור הקרבים בטומאה ואינם נאכלים בטומאה, שאינם באים בעיקר לצורך אכילה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יא). 34) שנטמא בשאר טומאות שאינם מן המת, על־ידי מגע. ומקור הדברים במשנה פסחים צה: "הפסח שבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות". ואמרו בבכורות לג. שלא מיעטה המשנה אלא אלה שהטומאה יוצאה מגופם, אבל שאר טמאין שאין הטומאה יוצאה מגופם - אוכלים (כסף־משנה). ולענין הקרבת הפסח לטמאי מגע טומאות, ראה בהלכות ביאת מקדש שם הלכה יב, ובספר "הר המוריה" שם. 35) צריך לומר, שכל אלה נטמאו אחרי השחיטה, שאם נטמאו לפני השחיטה, הרי אין שוחטין עליהן (ראה למעלה הלכה ח), ואם כן אסורין לאכול הפסח משום "שאין הפסח נאכל אלא למנויו", כמפורש בזבחים נו: (צל"ח). אולם עצם איסור אכילת הפסח שלא למנוייו אינו מפורש בדברי רבינו, שהרי למעלה פ"ב הלכה א כתב: "אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו", ולא כתב מאיסור אכילה כלל. וראה להלן פ"ט הלכה ז בכסף־משנה. ועיין בשו"ת בית זבול חלק א סימן כג אות

יא בסוף. 36) במשנה פסחים שם ליתא, אבל כן הוא בבכורות לג. בהבאת דברי המשנה הנ"ל. וצריך לומר שהמדובר כשעבר על דין שילוח מחנות, ונכנס לירושלים באיסור. וראה בצל"ח ובתפארת ישראל במשניות. 37) [במשנה שם: "פטורין מכרת". וכתב הצל"ח שאינם פטורים אלא מכרת, אבל חייבים מלקות. ומדבר רבינו נראה שפטורים גם ממלקות]. 38) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט-כ) "כל טהור יאכל בשר, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (גמרא שם). 39) קרבן שנקרב בטהרה. 40) קרבן פסח שרוב הציבור נטמאו, שמקריבין אותו בטומאה. 41) כן בגמרא שם (ראה להלן), ולא נתברר מה הדין אם אכלו זבין וזבות מהאימורים שלו, אם יש בהם כרת או לא. 42) בגמרא שם: "בעי רב יוסף: דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה, מהו - מדאישתרי טומאת בשר, אישתרי נמי טומאת אימורין. או דילמא מאי דאישתרי אישתרי, מאי דלא אישתרי לא אישתרי. אמר רבא, מכדי טומאת אימורין מהיכא איתרבי מטומאת בשר, דכתיב (ויקרא שם) "אשר לה'" לרבות את האימורין, כל היכא דאיתיה לטומאת בשר, איתיה לטומאת אימורין. כל היכא דליתיה לטומאת בשר, ליתיה לטומאת אימורין". 43) שאז נאכל בטומאה מדין התורה, אבל מדרבנן אסור באכילה (להלן הלכה ט.) וראה למעלה שהמדובר כאן כשנטמאו אחר שחיטה, לפני זריקה.

1 **ט. שְׁחָטוּהוּ בְּטָהֳרָה וְנִטְמְאוּ רֹב הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקָה**
2 **- זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְהַפֶּסַח לֹא יֵאָכֵל. גְּזֵרָה שֶׁמָּא**
3 **יִטְמְאוּ אַחַר זְרִיקָה בְּשָׁנָה אַחֶרֶת וְיֹאכְלוּהוּ**
4 **בְּטֻמְאָה[44]. הָיוּ כְּלֵי שָׁרֵת טְמֵאִים בְּשֶׁרֶץ[45] וְכִיּוֹצֵא**
5 **בּוֹ, הוֹאִיל וְאֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם[46] כְּמוֹ**
6 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[47], אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמְּאִין אֶת**
7 **הַבָּשָׂר - לֹא יַעֲשׂוּהוּ אֶלָּא הַטְּהוֹרִים, וְיֵאָכֵל אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁהוּא[48] טָמֵא. מוּטָב שֶׁיֵּאָכֵל בְּטֻמְאַת בָּשָׂר**
9 **שֶׁהִיא בְּלָאוֹ[49], וְלֹא יֹאכְלוּהוּ טְמֵאֵי הַגּוּף שֶׁהֵם**
10 **בְּכָרֵת[50], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[51].**

44) שיאמרו: "אשתקד לא נטמאנו? - ואכלנו, השתא נמי ניכול". ולא ידעי דאשתקד בעת שזרקו את הדם הבעלים היו טמאים, וזה נחשב לפסח הבא בטומאה שנאכל בטומאה, אבל השתא הבעלים טהורין הם בעת זריקת הדם, ואין זה פסח הבא בטומאה, ואסור לבעלים שנטמאו אח"כ לאכול את הפסח (פסחים עח:). אבל מצד הדין, היה מותר לאכול אם נטמאו הבעלים לפני זריקת הדם, ראה למעלה הלכה ח. 45) ראה למעלה הלכה א, שאם כלי שרת נטמאו במת, עושין את הפסח בטומאה. 46) שהרי הכלי אם נגע בשרץ, הוה הכלי ולד הטומאה שמטמא רק אוכלין ולא אדם. 47) להלן בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז. 48) הבשר. 49) שכתוב (ויקרא ז, ט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל". 50) שנאמר (שם, כ) "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". ובין בקודש טמא ובין בקודש טהור חייב כרת (פי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יג). וכל זה כדברי רב חסדא בפסחים (עט.). 51) שם.

יום שני א' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שאכילת בשר פסח בליל חמשה עשר מצות־עשה, ואם מצה ומרור מעכבין.

11 **א. אֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר - מִצְוַת**
12 **עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי**
13 **אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ.**

14 **ב. וְאֵין מַצָּה וּמָרוֹר מְעַכְּבִין. אִם לֹא מָצְאוּ מַצָּה**
15 **וּמָרוֹר - יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בַּאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח**
16 **לְבַדּוֹ[2]. אֲבָל מָרוֹר בְּלֹא פֶּסַח אֵינוֹ מִצְוָה[3], שֶׁנֶּאֱמַר:**
17 **עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ.**

2) במכילתא פ' בא: "מנין אתה אומר שאם אין להם מצה ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח, תלמוד־לומר (שמות יב, ח) "יאכלוהו", "כלומר, הבשר לבדו" (ספר המצוות' מצות־עשה נו). 3) מן התורה, אלא מדרבנן. בפסחים קכ, א: "אמר רבא, מצה בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן וכו' דכתיב (במדבר ט, יא) על מצות ומרורים יאכלוהו, בזמן דאיכא פסח יש מרור, ובזמן דליכא פסח ליכא מרור". וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' חמץ ומצה הי"ב. אבל מצה בלא פסח מצוה בפני עצמה היא, אע"פ שכתוב, על מצות ומרורים יאכלוהו" — הרי חזר וכתב (שמות יב, יח): "בערב תאכלו מצות", ולא הזכיר שם פסח (פסחים שם, ופ"ו מהל' חמץ ומצה ה"א).

18 **ג. מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח אֲכִילַת**
19 **שׂוֹבַע[4]. לְפִיכָךְ, אִם הִקְרִיב[5] שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בְּאַרְבָּעָה**
20 **עָשָׂר - אוֹכֵל מֵהֶן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל בְּשַׂר**
21 **הַפֶּסַח, כְּדֵי לִשְׂבֹּעַ מִמֶּנּוּ[6]. וְאִם לֹא אָכַל אֶלָּא כְּזַיִת**
22 **- יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[7]. וְכֵן אֲכִילַת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי בְּלֵילֵי**
23 **חֲמִשָּׁה עָשָׂר[8] לְחֹדֶשׁ אִיָּר - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:**
24 **עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אכילת בשר הפסח בליל חמשה־עשר מצות־עשה, וכן אכילת בשר 'פסח שני' בלילי חמשה־עשר לחודש אייר מצות־עשה כו"

ידוע פתגם אדמו"ר הריי"צ שעניינו של 'פסח שני' הוא שאין מקרה אבוד, ותמיד אפשר לתקן, ולא רק את הרגע הנוכחי אלא גם את הזמן שכבר עבר. החילוק שבין פסח ראשון לשני הוא שהראשון ניתן מלכתחילה מלמעלה בציווי ה', אבל השני התחדש על־ידי בקשת עם ישראל "למה נגרע", והוא החילוק שבין עבודת הצדיקים לעבודת בעלי־תשובה, צדיקים נולדו מלכתחילה באופן זה או שעבודתם נעשתה טבע בנפשם, משא"כ בעלי־תשובה שעבודתם היא בבחינת חידוש בכח עצמם.

וזהו גם החידוש ב'פסח שני' ש"חמץ ומצה עמו בבית", כי כיון שמדובר על עבודת בעלי־תשובה, הרי שזדונות נהפכים לו לזכויות, והחמץ גופא נהפך לקדושה.

בנוסף, שונה קרבן פסח משאר קדשים, שאכילתו היא מצות־עשה מיוחדת ולא כבשאר הקרבנות שהיא מצוה כללית של אכילת קדשים, כי עניין זה חודר בפנימיותו של יהודי ובאופן של שביעה, דם ובשר כבשרו, באופן של גדלות כדרך המלכים, ובהרחבה מתוך שמחה וטוב לבב דוקא.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן א)

4) במכילתא, שם: "על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר שם), מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שובע, ואין מצה ומרור נאכלים אכילת שובע". "כלומר, אחר אכילת מצה ומרור יאכלוהו" (כסף־משנה). 5) ראה להלן פ"י הי"ג, שחגיגת ארבעה עשר אינה אלא רשות, ולכן כתב "אם הקריב". 6) כן הוא בפסחים ע, א: "חגיגה הבאה עמו נאכלת תחילה, כדי שיהא פסח נאכל על השובע". 7) אף־על־פי שלא אכל על השובע, כי "כך דינה של סתם אכילה", ובמשנה פרק האשה (פסחים צא.) ואפילו חבורה של מאה שאינם יכולים לאכול כזית, והכי משמע מדאמרינן בפ' כיצד צולין (שם פה:) כזיתא דפסחא בביתא, והלילא פקע באיגרא" (כסף־משנה). (וכן הוא ב'סיפרא' אחרי, פי"ב ה"ב שאין אכילה פחותה מכזית). 8) כן הוא בפסחים צה, ב - שהוא נאכל בלילה, ולפיכך אין אומרים הלל באכילתו, שאין לילה זה מקודש לחג.

1 **ד. וּשְׁנֵיהֶן אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא צְלִי אֵשׁ[9]. וְהָאוֹכֵל מֵהֶן**
2 **כְּזַיִת[10] נָא[11] אוֹ מְבֻשָּׁל בְּלֵילֵי פְּסָחִים - לוֹקֶה,**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם.**
4 **אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל כְּאַחַת - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, לְפִי**
5 **שֶׁשְּׁנֵיהֶן נִכְלָלוֹת בְּלַאו אֶחָד[12]. אָכַל מִמֶּנּוּ נָא אוֹ**
6 **מְבֻשָּׁל מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אִם צְלִי**
7 **אֵשׁ; בְּשָׁעָה שֶׁמִּצְוָה לְאָכְלוֹ צָלִי[13] - חַיָּב עַל אֲכִילַת**
8 **נָא וּמְבֻשָּׁל, אֲבָל מִבְּעוֹד יוֹם - פָּטוּר[14].**

9) משנה, שם צה, א. 10) שאין אכילה פחותה מכזית (למעלה הערה ו). וכן נראה בפסחים מא, א - שאמרו: "יכול אכל כזית וכו' ת"ל וכו' נא ובשל, אמרתי לך (שהאוכל כזית חייב)". 11) שנצלה מעט ועדיין אינו ראוי לאכילת אדם, ראה להלן ה"ו. וכן מפורש שם צה, ב - שגם בפסח שני, יש לאו של "אל תאכלו ממנו נא". 12) בפסחים מא, א (לפי גירסת רבינו ב'ספר המצוות' כלל תשיעי עמ' לו) "אמר אביי, אכל נא לוקה שתים, מבושל לוקה שתים, נא ומבושל לוקה שלש ("וזה מפני שסבר לוקין על לאו שבכללות, ובשעה שאכל נא עבר על שני לאוין, האחד מהן אל תאכלו ממנו נא, והשני לאו הבא מכללא, כאילו אמר אל תאכלו אלא צלי, והרי אכלו שלא צלי. ואם אכל נא ומבושל לוקה לדעתו שלש, אחת על אכילתו נא, ושנית על אכילתו מבושל, ושלישית על אכילתו שלא צלי" – ב'ספר המצוות' שם), ורבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות. איכא דאמרי חדא מיהא לקי. ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי, משום דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה". "כלומר, אמרו יתעלה (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, שהוא לאו אחד המזהיר על דבר אחד, אבל לאו זה המזהיר על שני דברים, נא ומבושל, אין לוקין עליו. וכבר ידעת שהתבאר בגמרא סנהדרין (סג.) אין לוקין על לאו שבכללות, ולכן נדחים דברי אביי. והנכון, שהוא לוקה אחת בין שאכל נא או מבושל או נא ומבושל – אחת בלבד לוקה" ('ספר המצוות' שם, ובהשגות הרמב"ן משיג עליו). וראה גם בפי"ח מהל' סנהדרין ה"ג, שרבינו מפרש גם שם שהפסוק אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל הוא לאו שבכללות, ואין לוקין על הנא והמבושל שתים כי־אם רק אחת. וראה 'מאירי' בפסחים שם. 13) היינו בלילה, ראה להלן ה"ה. 14) כל זה בפסחים מא, ב.

9 **ה. אָכַל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם - עָבַר עַל מִצְוַת**
10 **עֲשֵׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה - בַּלַּיְלָה**
11 **וְלֹא בַּיּוֹם, וְלַאו הַבָּא מִכְּלָל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה הוּא[15].**

15) מחלוקת רבנן ורבי יהודה (שם מא: מב.) אם הוא 'עשה' או לאו, ופסק כרבנן שהוא 'עשה'.

12 **ו. נָא[16] שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה הוּא הַבָּשָׂר שֶׁהִתְחִיל**
13 **בּוֹ מַעֲשֵׂה הָאוּר וְנִצְלָה מְעַט וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילַת**
14 **אָדָם עֲדַיִן[17]. אֲבָל אִם אָכַל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חַי - אֵינוֹ**
15 **לוֹקֶה, וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[18]; שֶׁנֶּאֱמַר: צְלִי אֵשׁ, הָא**
16 **שֶׁאֵינוֹ צָלִי - אָסוּר. צָלָהוּ כָּל צָרְכּוֹ עַד שֶׁנִּתְחָרֵךְ[19]**
17 **וַאֲכָלוֹ - פָּטוּר[20].**

16) ראה למעלה ה"ד. 17) שם מא, א: "היכי דמי, נא? אמר רב, כדאמרי פרסאי אברנים". כגון שנצלה מעט ('רבינו חננאל'). 18) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול אכל כזית חי יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל, נא ובשל אמרתי לך ולא חי, יכול יהא מותר ת"ל כי־אם צלי אש". 19) שנשרף. 20) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול צלאו כל צרכו יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים, נא ובשל מבושל אמרתי לך, ולא שצלאו כל צרכו. היכי דמי, אמר רב אשי, דשויא חרוכא" (=שרוף – רש"י).

18 **ז. מְבֻשָּׁל שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה[21] - בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל**
19 **בְּמַיִם[22] בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בִּשְׁאָר מַשְׁקִין אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת[23];**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל - רִבָּה הַכֹּל[24].**

21) ראה למעלה ה"ד. 22) שאיסורם מפורש בתורה: "אל תאכלו וגו' ובשל מבושל במים" (פסחים, שם). 23) "כל רטיבות היוצאת מפירות שמכשירה לקבל טומאה, כיין ושמן (ראה להלן ה"ח), נקרא משקין, וכל רטיבות היוצאת מתותים ורמונים או תפוחים ושאר פירות שאינה מכשירה, נקרא מי פירות" ('תפארת ישראל' פסחים פ"ב מ"ח). 24) משנה, פסחים מ, ב: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות", ובגמרא שם (מא.) "תנו רבנן, במים - אין לי אלא במים, שאר משקין מנין. אמרת קל־וחומר, ומה מים שאין מפיגין טעמן (= אין נותנין טעם בתבשיל) אסורין, שאר משקים שמפיגין טעמן, לא כל־שכן. רבי אומר וכו' תלמוד־לומר, ובשל מבושל מכל־מקום".

ופסק רבינו כרבי, נגד חכמים, מפני שכן סובר גם רבי עקיבא, במכילתא פרשת בא, וב'ירושלמי' שם. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "ואמר הש"י בפסח ובשל מבושל במים, ולפי ששינה איסור הבישול בלשון מקור (= ובשל), קיבלנו שבא לרמוז ולאסור בישלו במי פירות". וראה להלן ה"ח הערה כה בדין צלי קדר.

1 **ח. צָלָהוּ וְאַחַר כָּךְ בִּשְׁלוֹ, אוֹ שֶׁבִּשְׁלוֹ וְאַחַר כָּךְ**
2 **צָלָהוּ[25], אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ צְלִי קְדֵרָה[26] וַאֲכָלוֹ - חַיָּב. אֲבָל**
3 **מֻתָּר לָסוּךְ אוֹתוֹ[27] בְּיַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ[28] וּבִשְׁאָר**
4 **מַשְׁקִין[29] וּמֵי פֵּרוֹת חוּץ מִן הַמַּיִם[30]. וּמֻתָּר לְטַבֵּל**
5 **הַבָּשָׂר אַחַר שֶׁנִּצְלָה[31] בְּמַשְׁקִים וּבְמֵי פֵּרוֹת[32].**

25) בגמרא (פסחים, שם): "ורבנן (שלומדים שאר משקין מקל־וחומר, ראה בהערה הקודמת) האי בשל מבושל מאי עבדי להו, מיבעי ליה לכדתניא: בשלו ואח"כ צלאו, או שצלאו ואח"כ בשלו חייב, בשלמא בשלו ואח"כ צלאו חייב, דהא בשליה. אלא צלאו ואח"כ בשלו, הא צלי אש הוא אמאי. אמר רב כהנא, הא מני רבי יוסי, דתניא: יוצאין (ידי־חובת מצה) ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח, דבר רבי מאיר. רבי יוסי אומר: יוצאין ברקיק השרוי, אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח (כיון שבישלו יצא מתורת אפוי והרי הוא כמבושל, כך זה הבשר אע"פ שצלאו כיון שבשלו אח"כ יצא מתורת צלי והרי הוא כמבושל – ר"ח בפירושו כאן). עולא אמר אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא דאמר קרא ובשל מבושל מכל־מקום". ויש לתמוה שלכאורה משמע מדברי הגמ', שדין זה שצלאו ואח"כ בשלו או בשלו ואח"כ צלאו חייב, הוא רק לרבנן דדרשי לי' מיתור הפסוק של בשל מבושל, ואע"פ שרבינו פסק כרבי, שמרבה מהיתור של "ובשל מבושל" משקין ומי פירות (למעלה ה"ז) וצלי קדר (להלן בסמוך) ואין ללמוד מפסוק זה גם על צלאו ואחר־כך בשלו – אין זה אליבא דרבי מאיר, הסובר שאין בישול מבטל אפיה, אבל לרבי יוסי שרבינו פסק כמותו (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ו), שבישול מבטל אפיה, כמו כן הוא מבטל צלי ואין צריך לזה לימוד מיוחד (לחם־משנה). 26) והוא שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה אלא (ב)מים הנפלטין משמנו (רש"י פסחים מא.). וחיוב "צלי קדר" נלמד אף הוא, כמו משקין ומי פירות, מן הפסוק "ובשל מבושל" אליבא דרבי (גמרא שם), שרבינו פוסק כמותו למעלה ה"ז, חוץ ממה שהוא נאסר גם באיסור 'עשה' של "צלי אש, ולא צלי דבר אחר" כדלהלן ה"ט. וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא. 27) משנה (שם מ:) "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות וכו' אבל סכין אותו בהן". וברש"י שם: "סכין בשעת צלייתו", וראה להלן הערה ל. (ואף־על־פי שלא מצינו בגמרא שום מקור להלכה זו, ובוודאי סברא היא שסיכה בשעת צלייתו אינה כבישול – יש לזה מקור לדעת הסוברים שצלי אינו צריך הדחה (ראה ביו"ד סי' עו ס"א, וברמב"ם פ"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ב, ובמגיד־משנה וכסף־משנה שם), הרי שאע"פ שנמצא עליו דם בעת צלייתו, אינו כבישול). 28) בכת"י תימן ובדפוס רומי, ליתא. 29) (היינו דם, ראה למעלה בהערות הקודמות).

30) במשנה, שם שנו: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות, אבל סכין ומטבילין אותו בהן". הרי שלא התירו לסוך ולהטביל אלא במשקין ובמי פירות. וכן נראה בתוספתא (פסחים פ"ה) "פסח שסכו יין ושמן אע"פ שמנטף ממעלה למטה, אין בו משום בישול", משמע מזה שדווקא יין ושמן ולא מים. וב'חסדי דוד' שם מבאר שהתוספתא היא לפי דעת רבי, שלמד את האיסור לבשל את הפסח במי פירות ושאר משקין, מיתור הפסוק "ובשל מבושל". ולפי זה, יש מקום לסברא שמים קרובים יותר לענין בישול מכל יתר המשקין, אבל לרבנן שלמדו מקל־וחומר, אדרבא שאר משקין גרועים ממים. ורבינו שפסק בה"ז כרבי, פסק כאן כדברי התוספתא, שאסור לסוך במים בשעת צלייתו. 31) בפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל סכין ומטבילין אותו בהן אחר שנצלה". ונראה ש"אחר שנצלה" שכתב אינו אלא על "מטבילין", אבל "סכין" היינו בשעה שנצלה כמו שפירש רש"י, ראה למעלה הערה כו. 32) חוץ מן המים ('מאירי').

6 **ט. אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח עַל גַּבֵּי כְּלִי אֶבֶן אוֹ כְּלִי**
7 **מַתֶּכֶת[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: צְלִי אֵשׁ - לֹא צְלִי דָּבָר אַחֵר[34].**
8 **לְפִיכָךְ, אִם הָיָה כְּלִי מְנֻקָּב כְּדֵי שֶׁתִּשְׁלֹט בּוֹ הָאוּר -**
9 **צוֹלִין עָלָיו[35]. וְאֵין צוֹלִין אוֹתוֹ בְּשַׁפּוּד שֶׁל מַתֶּכֶת[36],**
10 **שֶׁהֲרֵי הַשַּׁפּוּד כֻּלּוֹ חַם וְצוֹלֶה מְקוֹמוֹ[37].**

33) במשנה (פסחים עד.): "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא (= טס של ברזל)". ובמשנה שניה (להלן עה:) "נגע בחרסו של תנור, יקלוף את מקומו" (להלן הי"א), ומשמע בין תנור של אבן ובין תנור של מתכת (כסף־משנה כאן). 34) שם עד, א - בגמרא. 35) במשנה, שם: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק, מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו, צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא". ובגמרא (שם עה.) אמרו: "מעשה לסתור? – חסורי מחסרא והכי קתני, ואם אסכלא מנוקבת - מותר". וכתב הראב"ד: "והוא שלא יגע בכלי, שהרי אמרו נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו". ואפשר שגם רבינו כוונתו שלא יגע בכלי, ורק נקט לשון הגמרא (כסף־משנה בלשון אחד). 36) משנה, שם. 37) בגמרא, שם: "איידי דחם מקצתו חם כולו, וקמטוי מחמת השפוד, ורחמנא אמר (שמות יב) צלי אש, ולא צלי דבר אחר". פירוש: כשמתחממים הקצוות של השפוד שאין עליהן בשר, מתחמם גם החלק שהוא תחוב בבשר, ונצלה הבשר מחמת החום ולא מחמת האש. וראה להלן ה"י שצולים אותו בשפוד של עץ.

11 **י. הִסִּיק אֶת הַתַּנּוּר וְגָרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ וְתָלָהוּ**
12 **בַּתַּנּוּר[38] וְצָלָהוּ[39] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה צְלִי**
13 **אֵשׁ[40]. חֻתְּכוּ[41] וְתָלָהוּ[42] עַל גַּבֵּי גֶחָלִים - הֲרֵי זֶה צְלִי**
14 **אֵשׁ[43]. צָלָהוּ עַל גַּבֵּי סִיד אוֹ חַרְסִית[44] אוֹ חַמֵּי**
15 **טְבֶרְיָה[45] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה צְלִי אֵשׁ. כֵּיצַד**
16 **צוֹלִין אוֹתוֹ?[46] תּוֹחֲבוֹ מִתּוֹךְ פִּיו עַד בֵּית נְקוּבָתוֹ**
17 **בְּשַׁפּוּד שֶׁל עֵץ[47] וְתוֹלֶהוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר וְהָאֵשׁ**
18 **לְמַטָּה[48]. וְתוֹלֶה כְּרָעָיו וּבְנֵי מֵעָיו בַּתַּנּוּר חוּצָה לוֹ.**

וְלֹא יִתְּנֵם בְּתוֹכוֹ, שֶׁזֶּה כְּמִין בְּשׁוּל הוּא[49]. וְשַׁפּוּד שֶׁל רִמּוֹן הָיוּ בּוֹרְרִין לְצִלְיָתוֹ[50], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְרֹק אֶת מֵימָיו וִיבַשְּׁלֵהוּ[51].

38) בגמרא, שם: "תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח, אין זה צלי אש". ה'מאירי' שם כתב: ודבר זה אתה מפרשו בשתלאו, שאם תאמר שהניחו בקרקע התנור, לא הוצרך ללמדה, שהרי נתבאר במשנתנו שאפילו נגע בחרסו של תנור קולף את מקומו. 39) מחום התנור. 40) אלא תולדות אש, והתורה הקפידה שיצלוהו על האש דוקא ולא על תולדות האש, שהרי כתבה פעמיים "צלי אש" (שמות יב, ח־ט): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש כו' אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש" (בגמרא, שם). 41) קורעו לבטנו להעמידו שטוח על הגחלים ('מאירי' פסחים שם). ורש"י מפרש חתכו בשנים ושלושה מקומות למהר צלייתו, וראה להלן פ"י הי"א שלכתחילה אין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם. 42) בגמרא שם: "ונתנו על גבי גחלים". וכן בתוספתא שם פ"ה. ואפשר שבא להשמיענו שרק גחלים לוחשות (=בוערות), שאפשר לצלות עליהם גם על־ידי תליה, הם "צלי אש", אבל גחלים עמומות (־כבויות) אינם "צלי אש". וכן נראה בגמרא שם עה, ב. ובכת"י תימן: "וצלהו". 43) ברייתא שם, בשם רבי. ומשמע שם בגמרא, שאין הדברים אמורים אלא בגחלים של עץ, אבל לא בגחלים של מתכת, וכן כתב ה'מאירי'. 44) חרסית היא מין סיד ('ערוך' ערך חרס א). ובגמרא שם: "בסיד רותח בגפסית רותח". ושם מבואר שבלי ריבוי מיוחד, אין דינם כאש. 45) פסחים מא, א. וכגון שהביאום לירושלים ונשתמר חומם ('אגלי טל'). (וראה ב"סיני" כרך מד עמ' סו). 46) שם עד, א. 47) שאם מתחמם ראש השפוד אינו מתחמם כולו ואינו כשפוד של מתכת, ראה למעלה ה"ט. וראה להלן בסוף הלכה זו. 48) שאם גרף את כל האש אין זה צלי אש, ראה בתחילת הלכה זו. 49) במשנה, שם: "ונותן את כרעיו ובני מיעיו לתוכו, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר, כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו". והלכה כרבי עקיבא מחבירו. 50) במשנה, שם: "מביאין שפוד של רימון", "וכל עץ שרי מדאורייתא, אלא מדרבנן הוא דאמר שיהא של רמון דמחזי כמבושל, אי הוה עץ אחר כדאיתא שם בגמרא, ומדברי רבינו ז"ל נראה דאפילו מדרבנן שרי כל עץ, ולכתחילה הוא שהיו בוררין של רימון" ('קרית ספר'). וב'מלאכת שלמה' על המשנה כאן כתב, שרבינו פירש את דברי המשנה "מביאין שפוד של רימון" שהוא למצוה מן המובחר, שכן נראה מדברי המשנה: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא" שהם של מתכת, משמע שבשפוד של כל עץ מותר. 51) כי שפוד מעץ אחר על ידי שיוצא מהם ענפים וחותכן בסכין, יוצא מהם מים דרך החתך, ואילו עץ רימון חלק הוא ואין בו ענפים, ואין המים יוצאים ממנו אלא מראשו ששם נחתך, וראשו יוצא חוץ לקרבן הפסח (גמרא, שם).

יא. נָגַע הַבָּשָׂר בְּחַרְסוֹ שֶׁל תַּנּוּר - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ[52], מִפְּנֵי שֶׁהוּא צְלִי הַחֶרֶס[53].

52) משנה, שם עה, ב. 53) ולאו צלי אש הוא (פסחים עה.).

יב. נָטַף מֵרָטְבוֹ[54] עַל הַחֶרֶס[55] וְחָזַר עָלָיו[56] - יִטֹּל אֶת מְקוֹמוֹ[57]; שֶׁכָּל הַמָּרָק וְהַלֵּחָה[58] שֶׁתִּפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁיִּצָּלֶה אֲסוּרָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בָּשָׂר צָלִי.

54) משנה, שם. 55) חרס רותח של התנור (גמרא, שם). 56) על בשר הפסח. 57) שנבלע שם, ואין להסתפק כאן בקליפה דקה כבנגע הבשר בחרס (למעלה הי"א), אלא צריך נטילה יפה יפה בעובי אצבע, שהשומן של הרוטב נבלע בתוכו הרבה (רש"י שם). ובכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלוף את מקומו", ועי' 'כסף משנה' שכתב שטעות־סופר היא, וכי בנוסחא מדוייקת מצא: "יטול את מקומו" כלפנינו. 58) (בכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלוף (ראה למעלה) את מקומו מפני שהוא צלי החרש שנטף, שכל המרק והחלה וכו'". ולפי זה נראה שכל הקטע הזה "שכל המרק וכו' שהרי אינה בשר צלי", אינו שייך לכאן, אלא להלן הי"ג גבי סולת, שהרי כאן אסר "מפני שהוא צלי החרש שנטף". ובחרש של תנור, שהיא רותחת, הדברים אמורים, וכמבואר למעלה וכמפורש בגמרא שם. וראה להלן בהערה הבאה).

יג. נָטַף מֵרָטְבוֹ עַל הַסֹּלֶת - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ וְיַשְׁלִיכֶנּוּ[59].

59) (כנראה שכאן שייך הקטע שבהלכה יב: "כל המרק והליחה כו' שהרי אינה בשר צלי" (ראה בהערה הקודמת). ונראה שמדובר בסולת צוננת, וכמו שאמרו בגמרא שם בענין נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו שאם החרס צוננת אין צורך אלא בקליפה (לפי גירסת הספרים שהובאה ברש"י שם ד"ה אקורי) ואע"פ שהחרס צונן, צריך קליפה, מפני שהמרק שיצא מהפסח אינו בשר, והוא אסור ואוסר הפסח (וראה ב'תוספות' שם). וכמו כן בנטף מרוטבו על הסולת שהיא צוננת – צריכה קליפה, כנ"ל. ואמנם כן הוא בפירוש המשניות שם על נטף מרוטבו על הסולת, וז"ל: "כי אסור לאכול ממנו אלא מה שנשאר בעצמותו, אבל מה שיזוב ממנו הרי הוא כמרק". אבל יש להבין למה לא הביא רבינו כמסקנת הגמרא לפירוש המשנה, שברוטב רותח צריך לקמוץ את מקומו. ואמנם בכת"י תימן: "יקמוץ את מקומו". כמפורש במשנה וכמסקנת הגמרא בסולת רותחת, ועי' כסף־משנה).

יד. סָכוֹ[60] בְּשֶׁמֶן[61] שֶׁל תְּרוּמָה: אִם חֲבוּרַת הַכֹּהֲנִים - יֹאכְלוּ[62]; וְאִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל[63]: אִם חַי הוּא[64] - יְדִיחֶנּוּ[65] וְיַנְגֵּב[66], וְאִם צָלִי[67] - יִקְלֹף אֶת הַחִיצוֹן[68]. סָכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[69] - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ דָּמִים עַל בְּנֵי חֲבוּרָה; שֶׁאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם[70], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[71]. וְאֵין צוֹלִין שְׁנֵי פְּסָחִים כְּאַחַת[72], מִפְּנֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת[73]. אֲפִלּוּ גְּדִי וְטָלֶה[74].

60) את הפסח. משנה, שם עה, ב. 61) ראה למעלה ה"ח שמותר לסוך אותו ביין ושמן וכו'. 62) שהרי הם מותרים בתרומה. 63) שאסורים בתרומה. 64) כלומר חי וצונן, ונזכר לפני הצליה שסכו בשמן של תרומה. 65) בצונן דיו

בהדחה, ראה שם עו, א. 66) המים מעל הבשר, שלא יצלה עמהם. וראה למעלה ה"ח שאסור לסוכו במים. 67) שסך בעת הצליה או אחר הצליה בעוד הבשר חם (מאירי פסחים עה:) וב'תוספות' (שם) ד"ה ואם, כתבו שאפילו אחר הצליה וכבר נצטנן הבשר, הוא בולע, מתוך שהוא רך. 68) הקליפה החיצונה. 69) שהוא מותר לישראל בירושלים (מאירי). 70) משנה, שם עה, ב - לפי הנוסחא שלפנינו, ו"יש ספרים" שב'תוספות' שם ד"ה לפי, וראה ברש"י שם, ולפי זה נראה שמדובר שפודה את השמן על המעות, ראה ב'תוספות' שם. 71) פ"ב מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"ח. 72) ברייתא, פסחים עו, ב. 73) שמא יתחלפו הקרבנות, ונמצא שהפסחים נאכלים שלא למנוייהם. 74) שאין החילוף מצוי בהם כל־כך. ובתוספתא פסחים פ"ה נאמר הטעם "מפני הרגל", כלומר שלא יתרגלו לצלות גדי וגדי כאחד. וכן פירש 'רבינו חננאל' שם.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[75], שֶׁאֵין הַפֶּסַח נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת, כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הָעֲבֵרָה[76], וְדִין תּוֹרָה שֶׁיֵּאָכֵל כָּל הַלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[77]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה[78], שֶׁהוּא טָעוּן הַלֵּל בִּשְׁעַת אֲכִילָתוֹ[79], וְשֶׁאֵין בְּנֵי חֲבוּרָה חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין אַחַר שֶׁנִּרְדְּמוּ בְּשֵׁנָה[80], אֲפִלּוּ בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה.

75) לא נמצא כן בדברי רבינו אלא במקום אחד, ואף שם אינו בפסח אלא בשאר הקרבנות, ראה פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. 76) שלא יבוא לאכול אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת, ראה רש"י בברכות ב, א. וראה פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"א ובהערה ד שם. 77) כרבי עקיבא, ולא כרבי אלעזר בן עזריה (ברכות ט. ועוד). שסתם משנה במגילה כ, ב - כוותיה. ואף־על־פי שסתם משנה בזבחים נו, ב ובפסחים קכ, ב ועוד מקומות היא כראב"ע, מה לי חד סתמא, מה לי תרי סתמא, וההלכה כרבי עקיבא מחבירו (מאירי פסחים קכ, ב. ומגיד־משנה פ"ו מהל' חמץ ומצה שם). 78) פ"ח ה"י, לענין הלל. ושם הי"ד לענין נרדמו. 79) משנה, פסחים צה, א - שפסח ראשון טעון הלל באכילתו. וראה להלן פ"י הט"ו. 80) כלומר, נשתקעו כל בני החבורה בשינה, אבל אם רק נתנמנמו (שאם קוראים להם הם עונים, פסחים קכ:) כל בני החבורה או שנשתקעו בשינה רק מקצת מבני החבורה – חוזרין ואוכלין אחר שניעורו (פ"ח מהל' חמץ ומצה הי"ד). ומקור הלכה זו, במשנה פסחים קכ, ב: "ישנו מקצתן - יאכלו, כולן - לא יאכלו. רבי יוסי אומר: נתנמנמו - יאכלו, נרדמו - לא יאכלו". ומפרש רבינו שרבי יוסי חולק על הסיפא ואומר שרק אם נשתקעו כולן בשינה - לא יאכלו, אבל נתנמנמו כולן – יאכלו. ואינו חולק על הרישא, והוא שאף אם נשתקעו בשינה מקצת מבני החבורה יאכלו, ורשב"ם מפרש שרבי יוסי חולק על הרישא ועיי"ש בהל' חמץ ומצה, עמוד תמד הערה סא.

יום שלישי ב' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שהפסח אינו נאכל אלא בחבורה, ואם מוציאין מחבורה לחבורה.

א. כָּל הָאוֹכֵל מִן הַפֶּסַח אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא בַּחֲבוּרָה אַחַת[2]. וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִן הַחֲבוּרָה[3] שֶׁיֵּאָכֵל בָּהּ[4]. וְהַמּוֹצִיא מִמֶּנּוּ כְּזַיִת[5] בָּשָׂר מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר[6] - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה. וְהוּא שֶׁיַּנִּיחֶנּוּ בַּחוּץ; שֶׁהוֹצָאָה כְּתוּבָה בּוֹ כְּשַׁבָּת, לְפִיכָךְ צָרִיךְ עֲקִירָה וְהַנָּחָה כְּהוֹצָאַת שַׁבָּת. וְאֵין מוֹצִיא אַחַר מוֹצִיא בַּפֶּסַח[7], שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוֹצִיאוֹ הָרִאשׁוֹן נִפְסַל. מִן הָאֲגַף[8] וְלִכְפָנִים - כִּלְכְּפָנִים[9]; מִן הָאֲגַף וְלַחוּץ - כְּלַחוּץ[10]; וְהָאֲגַף עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עֲבִי הַפֶּתַח - כְּלַחוּץ[11]. הַחֲלוֹנוֹת[12] וְעָבֵי הַכְּתָלִים - כְּלִכְפָנִים. הַגַּגִּים וְהָעֲלִיּוֹת - אֵינָן בִּכְלַל הַבַּיִת[13].

2) בפסחים פו. "תניא על הבתים אשר יאכלו אותו בהם (שמות יב, ז) מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות (שני בני אדם אוכלים פסח אחד בשני בתים, שנאמר: "יאכלו" - שניים. "אותו" - פסח אחד. "בתים" - שניים - רש"י שם). יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות (אדם אחד אוכל בשני מקומות כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות את פניהם, רש"י שם) תלמוד לומר בבית אחד יאכל (שמות שם, מו) וכו' דברי ר' יהודה (ר' יהודה סובר: יש אם למסורת - "יאכל" כתיב, משמע אדם אחד אוכלו בבית אחד ולא בשני בתים, אבל גבי אוכלים הרבה כתיב בתים הרבה - רש"י). ר' שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם בלבד, שהאוכל אוכל בשתי מקומות (ר' שמעון סובר: יאכלו כל אחד ואחד מהאוכלים ולא כר' יהודה ש"יאכלו" - שניים - על פי רש"י). יכול יהא נאכל בשתי חבורות תלמוד לומר בבית אחד יאכל" (סבר ר' שמעון יש אם למקרא וקרינן יֵאָכֵל, היינו הפסח). וכתב המאירי (שם): "לעניין פסק הלכה כדברי שניהם להחמיר ואין הפסח נחלק ליאכל בשתי חבורות אלא בחבורה אחת לבד, וכן אותה חבורה משהסבו אין רשאין לשנות מקומם". 3) בפסחים פה: "תניא לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, חוץ לאכילתו". 4) כן הוא במכילתא דרשב"י שם (שמות יב, מו): "יאכל, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, בשעת אכילה חייב ואינו חייב שלא בשעת אכילה". 5) כן הוא בתוספתא שם ושם, בירושלמי שם ובבבלי שם פה. ובמכילתא דרשב"י שם: "יאכל, לא תוציא מן הבית חוצה על כדי אכילה הוא חייב ואינו חייב על פחות מכזית". 6) בשעת אכילה. 7) כלומר, לאחר שהוציאוהו חזרו והכניסוהו ושוב הוציאוהו. 8) משנה בפסחים שם. ופירשה רבינו במוציא בשר הפסח מן הבית. ו"אגף הוא מקום הדלתות כשסוגרין אותן הדלתות נבדל החיצון (של המזוזה) מן הפנימי". 9) של הבית ואם הניח שם כזית מן הפסח אינו נקרא מוציא

את הפסח לחוץ. 10) ואם הניח שם את הפסח עובר על לאו, ונפסל. 11) כן אמרו בגמרא שם לעניין הוצאה מירושלים. 12) של הבית. 13) והמוציא כזית מבשר הפסח לשם - לוקה ונפסל. וראה בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ז שגגים ועליות לא נתקדשו. ואין אוכלים שם קרבן פסח (פסחים פה: פו).

1 **ב. בְּשַׂר הַפֶּסַח שֶׁיָּצָא חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין**
2 **בִּשְׁגָגָה - נֶאֱסַר בַּאֲכִילָה, וַהֲרֵי הוּא כִּבְשַׂר קָדְשֵׁי**
3 **קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה אוֹ בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים**
4 **שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהַכֹּל כִּטְרֵפָה[14]**
5 **וְלוֹקִין עַל אֲכִילָתוֹ[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה**
6 **הַקָּרְבָּנוֹת[16]. אֵבֶר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ - חוֹתְךְ הַבָּשָׂר[17]**
7 **וְיוֹרֵד עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֶצֶם, וְקוֹלֵף אֶת הַבָּשָׂר[18]; כֹּל**
8 **שֶׁבִּפְנִים - יֵאָכֵל, וְכֹל שֶׁבַּחוּץ - יִשָּׂרֵף. כְּשֶׁהוּא מַגִּיעַ**
9 **לָעֶצֶם - חוֹתְךְ בְּקוֹפִיץ[19], אִם הָיָה שְׁאָר קָדָשִׁים;**
10 **וְאִם הָיָה פֶּסַח, שֶׁאָסוּר לִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם[20] - קוֹלֵף[21]**
11 **עַד הַפֶּרֶק[22], וּמְפָרֵק הָאֵבֶר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ מִן הַפֶּרֶק**
12 **וּמַשְׁלִיכוֹ לַחוּץ[23].**

14) "והשם אמר ובשר בשדה טריפה (שמות כב) וקבלנו (חולין סח:) כי עניין זה הכתוב שכל בשר שיצא חוץ למחיצתו שהיא בשדה והיא טרפה וכאילו אמר ובשר שיצא לשדה, טרפה היא, ולפיכך כשיוציא אדם מבשר קדשי הקדשים חוץ לעזרה או כלום מבשר קדשים קלים חוץ לירושלים או כלום מבשר הפסח חוץ לבית, נאסר אותו הבשר שיצא והוא אסור באכילה". 15) במכות יח. "ולילקי נמי משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", והיינו אם אכל ממנו כזית. 16) שם. וכתב שם שאף על פי שחזר הבשר למקומו אסור לאוכלו. 17) עד מקום שיצא. 18) במשנה שם לא הוזכר "קולף את הבשר" אלא בפסח, שאסור לשבור בו עצם, אבל בשאר קדשים שאפשר לחתוך בקופיץ, אין צורך בקליפה אלא כדי להבדיל בין הבשר הטעון שריפה לבין העצמות שאינם טעונים שריפה. 19) "סכין גדול". 20) שנאמר (שמות יב, מו) "ועצם לא תשברו בו". 21) את הבשר. 22) מקום שמתחברים העצמות. 23) שעצמות אינם טעונים שריפה, אלא משליכם (פסחים פג.).

13 **ג. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת[24] שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבַיִת אֶחָד - צְרִיכָה**
14 **כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן לַעֲשׂוֹת לָהּ הֶקֵּף; שֶׁנֶּאֱמַר: מִן**
15 **הַכֶּשֶׂב חוּצָה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן לוֹ**
16 **חוּצָה לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ[25]. וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶן**
17 **אֵילַךְ[26] וְאוֹכְלִין, וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶן אֵילַךְ**
18 **וְאוֹכְלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ מְעֹרָבִים[27].**

24) משנה שם פו. והעמידוה בגמרא שם כר' יהודה שאמר: הפסח נאכל בשתי חבורות. ולפי ההלכה שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן הלכה ה), צריך לפרש משנה זו בשתי חבורות האוכלות כל אחת את פסחה. 25) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, תן חוצה לאכילתו". 26) שם פו. במשנה. ופירש רש"י שם שהם רשאים לעשות כן. ואף על פי שנראים כשתי חבורות - לא איכפת לן. 27) כחבורה אחת. שצריך שיפרסמו שאינן מעורבות זו בזו, שלא יהא נראה זו כאוכלת משל חברתה, אלא אלו הופכין פניהם למזרח ואלו למערב או אלו לצפון ואלו לדרום.

19 **ד. הָיוּ הַמַּיִם שֶׁמּוֹזְגִים בּוֹ יַיְנָם בְּאֶמְצַע הַבַּיִת[28] בֵּין**
20 **שְׁתֵּי הַחֲבוּרוֹת - כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עוֹמֵד לִמְזֹג[29], קוֹפֵץ אֶת**
21 **פִּיו[30] וּמַחֲזִיר אֶת פָּנָיו[31] עַד שֶׁמַּגִּיעַ אֶצֶל חֲבוּרָתוֹ**
22 **וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל מַה שֶּׁבְּפִיו; שֶׁאָסוּר לָאוֹכֵל לֶאֱכֹל**
23 **בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת. וּמֵתֵּר לְכַלָּה לְהַחֲזִיר פָּנֶיהָ מִבְּנֵי**
24 **חֲבוּרָתָהּ וְאוֹכֶלֶת[32], מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה לֶאֱכֹל**
25 **בִּפְנֵיהֶם.**

28) משנה שם פו. "והמיחם באמצע כשהשמש עומד וכו'". ומפרש רש"י "שמחממין בו חמין שמוזגין בו היין". "והיו רגילים, כשהיו הרבה חבורות בבית אחד להיות מצמצמים להספיק לכולם במדורה אחת ובשמש אחד". 29) לבני החבורה האחרת. 30) סוגר את פיו ואינו אוכל. 31) מחבורתו לכיוון החבורה האחרת, כלומר, כיון שקופץ פיו מותר לו להחזיר פניו לצד החבורה האחרת. 32) כלומר, אף על פי שאינה קופצת פיה.

26 **ה. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת[33] שֶׁנִּפְרְצָה מְחִיצָה מִבֵּינֵיהֶן - אֵינָן**
27 **אוֹכְלִין[34]. וְכֵן אִם הָיְתָה חֲבוּרָה אַחַת וְנַעֲשֵׂית מְחִיצָה**
28 **בֵּינֵיהֶן - אֵינָן אוֹכְלִין עַד שֶׁתִּסְתַּלֵּק. שֶׁאֵין הַפֶּסַח**
29 **נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת[35], וְאֵינָן נֶעֱקָרִין מֵחֲבוּרָה**
30 **לַחֲבוּרָה[36].**

33) מאחר שפסק רבינו להלן שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, צריך לפרש כאן ששתי החבורות אכלו כל אחת ואחת פסח שלה. 34) בפסחים פו: "היו יושבין ונסתלקה מחיצה מביניהם לדברי האומר (ר' שמעון) האוכל אוכל בשני מקומות - אוכלין, לדברי האומר (ר' יהודה) אין האוכל אוכל בשני מקומות - אין אוכלין". ופסק רבינו כר' יהודה. 35) בגמרא שם: "היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם לדברי האומר (ר' יהודה) פסח נאכל בשתי חבורות - אוכלין, לדברי האומר (ר' שמעון) אין הפסח נאכל בשתי חבורות, אין אוכלין". ופסק רבינו כר' שמעון. וזה מוסב על הדין השני של "וכן אם הייתה חבורה אחת ונעשית מחיצה ביניהן". 36) כלומר, אין האוכל אוכל בשתי חבורות, וכר' יהודה שם. וזה מוסב על הדין הראשון של "שתי חבורות שנפרצה מחיצה מביניהם".

31 **ו. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶן אוֹ יָתֵר לֶאֱכֹל**
32 **פִּסְחֵיהֶן וְלֹא בָּאוּ שְׁאָר בְּנֵי חֲבוּרָה[37], אִם נִכְנְסוּ**
33 **בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכֹל הַפְּסָחִים[38], וְחָזַר**
34 **הַמְעוֹרֵר לְכֻלָּן עַל הַשְּׁאָר[39] וְלֹא בָּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ**
35 **שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹכְלִין עַד שֶׁיִּשְׁבְּעוּ וְאֵין מַמְתִּינִים לַשְּׁאָר.**
36 **וַאֲפִלּוּ בָּאוּ הַמִּתְאַחֲרִין אַחַר כָּךְ וּמָצְאוּ אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה**
37 **שֶׁאָכְלוּ הַכֹּל - אֵין מְשַׁלְּמִים לָהֶן כְּדֵי חֶלְקָם[40]. אֲבָל**
38 **אִם נִכְנְסוּ שְׁנַיִם בִּלְבַד - הֲרֵי אֵלּוּ מַמְתִּינִים[41]. בַּמֶּה**

דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָן לֶאֱכֹל; אֲבָל בְּעֵת שֶׁנִּפְטָרִין[42] - אֵין אָדָם צָרִיךְ לְהַמְתִּין לַחֲבֵרוֹ. אֲפִלּוּ גָּמַר אֶחָד בִּלְבַד מִלֶּאֱכֹל - יֵצֵא וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין[43].

37) בפסחים שם: "אמר רב הונא: בני חבורה נכנסין בשלושה ויוצאין אפילו באחד. 38) שם: "והוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל". 39) השמש של החבורה הלך אצל השאר לזרזן שיבואו, ומשמע בדברי רבינו חננאל שם, שבמקום "והוא דרגש בהו דיילא" גרס "והוא דשגרו בהו דילא", כלומר ששלחו השמש לעוררן לבוא לאכול. 40) "אלא שמכל מקום נראה לי וכו' שצריכים על כל פנים להשאיר להם כזית לכל אחד". 41) עד שיבוא השלישי. 42) יוצאין. 43) כתב הראב"ד, שמה שכתב רבינו בסוף דבריו אין בו טעם. ואמנם דברים אלו דחוקים, שמהיכא תיתי יצטרך אחד להמתין ביציאתו על חבירו, וייתכן כי היה מקום לסברא שכיוון שנשתתפו ונתחברו, צריך הוא להמתין עד הסוף לצוותא בעלמא שלא יישאר יחידי.

ז. הַמַּאֲכִיל כְּזַיִת מִן הַפֶּסַח, בֵּין מִפֶּסַח רִאשׁוֹן בֵּין מִפֶּסַח שֵׁנִי[44], לְמוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה[45] אוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב[46] אוֹ לְשָׂכִיר[47] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְאֵינוֹ לוֹקֶה[48], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וּבֶן נֵכָר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה - זֶה הָעוֹבֵד אֵל נֵכָר[49]. וְאֵין מַאֲכִילִין מִמֶּנּוּ לְנָכְרִי, אֲפִלּוּ גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ[50].

44) משום שנאמר בו (במדבר ט, יב) "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", וכל המצוות שבגופו, נוהגות בו כבפסח ראשון (פסחים צו. ולהלן פרק י הלכה טו). 45) כן כתב בספר המצוות (לא־תעשה קכח) "שהוזהרנו מלהאכיל את הפסח לישראל שנשתמד". 46) גוי שקבל עליו שבע מצוות, שנצטוו בני נח ואינו עובד עבודה זרה. 47) "זה הגוי". 48) שהרי הפסוק "תושב ושכיר לא יאכל בו" וודאי נאמר לישראל שלא יאכיל לגוי, וגם הפסוק "כל בן נכר לא יאכל בו" המדבר בין בישראל מומר ובין בגוי (מכילתא שם) - גם הוא נאמר, על כרחך, לישראל, שעל גוי לא ציוותה התורה, ומכיוון שלא הזהירה בלשון "לא תאכילום" אינו לוקה (כסף משנה). והמאירי ביבמות ע: כתב "שאינו לוקה, אחר שלא עשה הוא מעשה" וכן כתב החינוך מצוה יג ומצוה יד (וראה במנחת חינוך מצוה יג אות ב). וראה בפרק י מהלכות נדרים הלכה יג, שהמדיר אשתו מהנאה ומהנה אותה לוקה, וזה סותר למה שכתב כאן (הגאון ר' עקיבא איגר), ועיין עוד בפרק י מהלכות כלאיים הלכה לא, שהמלביש חבירו כלאיים, והיה הלובש שוגג - המלביש לוקה. והצל"ח (פסחים עג.) כתב שכל האיסור כאן הוא משום "לפני עיוור לא תיתן מכשול" שאין לוקין עליו, ראה בחינוך מצוה רלב. 49) כלומר, משומד לעבודה זרה. והמקור בתרגום אונקלוס שם: "כל בר ישראל דישתמד". וכן במכילתא דרשב"י שם: "כל בן נכר זה ישראל משומד שעבד עבודה זרה". ובמכילתא דר"י: "אחד ישראל מומר ואחד נכרי במשמע". 50) כן הוא במכילתא שם: "תושב זה גר תושב, שכיר זה הגוי". והמדובר בערבי מהול וגבעוני מהול (מכילתא שם), שאם לא כן הרי הוא בכלל ערל לא יאכל בו, ראה כסף משנה. והראב"ד פירש פסוק זה בתושב ושכיר ישראל, כלומר עבדים עבריים הקנויים קניין עולם או קניין שנים, שאינם ממונים עם הבעלים על פסחם שלא מדעתם.

ח. עָרֵל[51] שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַפֶּסַח[52] - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ. בּוֹ הוּא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל, אֲבָל אוֹכֵל הוּא מַצָּה וּמָרוֹר[53]. וְכֵן מֵתֶר לְהַאֲכִיל מַצָּה וּמָרוֹר לְגֵר תּוֹשָׁב וּלְשָׂכִיר[54].

51) ישראל שלא נימול משום שמתו אחיו מחמת מילה (רש"י פסחים כח:). 52) כי פחות מכזית אינה נחשבת "אכילה". 53) פסחים קכ. "דתניא כל ערל לא יאכל בו, בו אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור", וכתב המאירי (יבמות ע "מותר הוא במצה ובמרור. ויש מפרשים שחייב בהן - וגדולי המחברים (הוא רבינו) ז"ל כתבו שמותר להאכיל מצה ומרור לגר תושב". 54) מכילתא דרשב"י שמות יב, מה: "תושב ושכיר לא יאכל בו, בו אינו אוכל, אוכל הוא במצה ומרור". ובתוספות פסחים כח: דיבור המתחיל כל, העירו: האם מצה קדושה יש בה?

ט. כֵּשֵׁם שֶׁמִּילַת בָּנָיו וַעֲבָדָיו מְעַכְּבָתוּ מִלְּשְׁחֹט הַפֶּסַח[55], כָּךְ מְעַכְּבָתוּ מִלֶּאֱכֹל; שֶׁנֶּאֱמַר[56]: וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ[57]. כֵּיצַד[58]? קָנָה עֶבֶד אַחֵר שֶׁנִּשְׁחַט הַפֶּסַח, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִמּוֹל אֶלָּא אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל עַד שֶׁיָּמוּל אוֹתָן. וְכֵיצַד יִהְיֶה הַבֵּן רָאוּי לְמִילָה אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְלֹא יִהְיֶה רָאוּי קֹדֶם שְׁחִיטָה? כְּגוֹן שֶׁחֲלָצָתוּ חַמָּה[59], שֶׁצָּרִיךְ שִׁבְעַת יָמִים מֵעֵת לְעֵת מִיּוֹם הַבְרָאָתוֹ[60]; וּכְגוֹן שֶׁכָּאֲבָה עֵינוֹ וְנִרְפָּאת אַחַר שְׁחִיטָה[61]; אוֹ שֶׁהָיָה טָמְטוּם וְנִקְרַע אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְנִמְצָא זָכָר.

55) ראה למעלה פרק ה הלכה ה: "מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו וכו' מעכבים אותו, שנאמר (שמות יב, לט, אצל בניו) המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו". ובמכילתא (בא) וביבמות עא. למדו שגם עבדיו שלא מלו מעכבים אותו מלעשותו, כלומר, מלהקריבו, מגזירה שווה "אז אז": כתב בבניו "ואז יקרב לעשותו" וכתב בעבדיו (שם, מד) "וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו". 56) אצל עבדיו. 57) במכילתא בא: "אין לי אלא מילת עבדיו (שמעכבת את האכילה), מילת זכריו מנין? הרי אתה דן: נאמר כאן "אז" ונאמר להלן (אצל זכריו) "אז" מה להלן מילת זכרים (מעכבת מלהקריב את הפסח) אף כאן מילת זכרים (מעכבת לאכול את הפסח)". 58) באיזה אופן ישנה אפשרות שבשעת אכילה מעכבים בניו ועבדיו, שלא נימולו, מלאכול את הפסח, ובשעת השחיטה לא עכבוהו. 59) שהיה לתינוק חום ונחלץ ממנו. 60) ולפי זה ייתכן שבשעת השחיטה לא מלאו לו עוד שבעה ימים מעת לעת ולא הגיע הזמן למולו, ורק אחר ששחטו מלאו לו שבעה

ימים מעת לעת, ואז מעכב הוא את אביו לאכול את הפסח. 61) יבמות שם, שמפני זה לא יכלו למולו בשעת השחיטה. ואין צורך לחכות שבעה ימים אלא במקרה של חום, ראה שבת (קלז.).

יום רביעי ג' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר השובר עצם בפסח טהור, ועל איזה עצם חייב, ושלא ישאיר מהבשר עד הבוקר.

א. הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ[3] בוֹ. וְכֵן נֶאֱמַר בְּפֶסַח שֵׁנִי: וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ. אֲבָל פֶּסַח שֶׁבָּא בְּטֻמְאָה[4], אִם שָׁבַר בּוֹ עֶצֶם - אֵינוֹ לוֹקֶה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ - בְּטָהוֹר וְלֹא בְּטָמֵא[5]. אֶחָד הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֶצֶם בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר[6], אוֹ שֶׁשָּׁבַר בּוֹ עֶצֶם מִבְּעוֹד יוֹם[7], אוֹ שֶׁשָּׁבַר אַחַר כַּמָּה יָמִים[8] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

2) משנה פסחים פד. 3) צ"ל: "לא ישברו" [וטעות סופר כזו נפלה גם בגמרא פסחים פה. בכתבי־יד ובדפוסים ישנים (ראה בדקדוקי סופרים שם עמ' קכט הערה ט) ותוקנה בדפוסים חדשים]. 4) כגון שהיו רוב הקהל טמאי מת, שמקריבים כולם הפסח בטומאה, ראה למעלה פ"ז הלכה א, אבל היה הפסח טהור ונטמא אחר־כך - חייבים עליו משום שבירת עצם, ראה להלן הלכה ו. 5) בפסחים שם בברייתא: "ת"ר ועצם לא תשברו בו, בכשר ולא בפסול". ופירש"י שם: "האי פסול הוא שנעשה בפסול, דטומאה דחויה היא בציבור [ולא הותרה]". וכלשון רבינו כן הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, מו), ולפי זה אין צורך לדברי רש"י. ואף בפסח שני למדו כן שם צו. "לא ישברו בו־ בו בכשר, ולא בפסול". 6) של ניסן, שהוא פסח ראשון, ושל אייר שהוא פסח שני. 7) שם פד: "ת"ר ועצם לא תשברו בו (שמות יב), בכשר ולא בפסול. ר' אומר, בבית אחד יאכל (שמות שם) ועצם לא תשברו בו, כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם, ושאין ראוי לאכילה אין בו משום שבירת עצם, מאי בינייהו וכו' אביי אמר כו' אלא שבירת העצם מבעוד יום, איכא בינייהו. למ"ד כשר, הא כשר הוא. למ"ד ראוי לאכילה, השתא לאו ראוי לאכילה וכו'. רב פפא אמר, כל כי האי גוונא, כ"ע יש בו משום שבירת העצם, מאי טעמא, לאורתא (=לערב) מיחזי לאכילה". 8) ראה להלן הלכה ו, שפסח שהיתה לו שעת הכושר ונפסל - יש בו משום שבירת עצם.

ב. לְפִיכָךְ[9] שׁוֹרְפִין[10] עַצְמוֹת הַפֶּסַח בְּכָלַל הַנּוֹתָר מִבְּשָׂרוֹ[11], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ בָּהֶן לִידֵי תַקָּלָה[12].

9) לפי שאסור לשבור את העצם גם לאחר כמה ימים. 10) פסחים פג. בברייתא: "כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח, מפני התקלה". 11) כנראה שהמדובר כשאין בעצמות לא בשר ולא מוח, וכן מפורש בפי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט: "כל עצמות הקדשים שאין בהן מוח, אינן טעונין שריפה, חוץ מעצמות הפסח" (ועיין בראב"ד שם) וראה להלן. 12) כלומר, שמא יבואו לידי איסור שבירה, כן מפרש רבינו דברי הברייתא בפסחים פג. (הובאה למעלה). וסבור רבינו, שכשם שיש איסור שבירה בפסול שהיה לו שעת הכושר (להלן הלכה ו), כן יש איסור בעצם שהיה עליו כזית בשר וניטל ממנו. וכן נראה בגמרא שם שהקשו על הברייתא הנ"ל, "הני עצמות היכי דמי, אילימא דלית בהו מוח, עצמות קדשים למה להו שריפה" (כן הנוסחא בדפוסי וויניציאה ובסיליאה, ולפנינו "למה להו שריפה". ובכ"י ב: "עצמות הפסח למה להו שריפה"). כלומר: פשיטא שעצמות קדשים אינם צריכים שריפה, ואילו על עצמות הפסח לא קשה לו למה צריכים שריפה, הרי שאף עצמות שאין בהם מוח צריכים שריפה בפסח, שמא יבוא לידי תקלה של שבירת עצם, כנ"ל (אור שמח).

ג. אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל שְׁבִירַת עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר[13] אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ[14]; אֲבָל עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ וְשֶׁאֵין גַּעֲלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר - אֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁבִירָתוֹ. הָיָה עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר וְשָׁבַר הָעֶצֶם שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם הַבָּשָׂר - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁשָּׁבַר פָּנוּי מִבְּשָׂרוֹ[15].

13) פסחים פד: "רבינא אמר, כל כי האי גוונא (באבר שאין עליו כזית בשר) לית ביה משום שבירת עצם, דבעינן שיעור אכילה", משום שנאמר: "בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו" (שמות יב, מו) - יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת עצם, אין בו שיעור אכילה אין בו משום שבירת עצם (שם). 14) היינו כזית מוח, כמפורש שם פה. "ויש עליו כזית בשר מבפנים", והיינו כזית מוח. וכן מפורש בר"ח שם, וכן פירש"י. 15) מחלוקת שם בין ר' יוחנן ור"ש בן לקיש, ופסק כר' יוחנן.

ד. הַשּׁוֹבֵר אַחַר הַשּׁוֹבֵר[16] בְּעֶצֶם אֶחָד - לוֹקֶה.

16) כלומר, אחרי שהראשון שבר עצם, בא שני ושבר גם הוא אותו עצם, או שאדם אחד שבר עצם והתרו בו, ושוב שבר. וכן הוא בירושלמי פסחים פ"ז הי"א: "אבל בשתי התריות, שכן אפילו עצם אחד ושברו, וחזר ושברו חייב שתים". ולהלן שם בהלכה יג "ווידא אמר, דא יש שובר אחר שובר". וראה למעלה פ"ט הלכה א והערה ח.

ה. הַשּׁוֹרֵף עַצְמוֹת וְהַמְחַתֵּךְ גִּידִים[17] - אֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם[18].

17) של הפסח. 18) פסחים שם בברייתא: "השורף עצמות והמחתך גידים - אין בו משום שבירת העצם".

ו. פֶּסַח שֶׁהוּא נָא[19] אוֹ מְבֻשָּׁל[20] וְשָׁבַר בּוֹ אֶת הָעֶצֶם - לוֹקֶה[21]. אֲפִלּוּ נִפְסַל בְּטֻמְאָה[22] וִיצִיאָה[23] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר שְׁבִירַת הָעֶצֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְנִפְסַל[24]; אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפַּגֵּל[25] אוֹ נַעֲשָׂה בְּמַחֲשֶׁכֶת זְמַן[26] אוֹ מַחֲשֶׁכֶת שְׁנוּי הַשֵּׁם[27] - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם.

19) שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין (למעלה פ"ח הלכה ו), ואסור לאכלו משום שנאמר "אל תאכלו ממנו נא" (שם הלכה ד). והוא בפסחים (שם) רנב"י אמר, כל כי האי גוונא (שבירת העצם בנא) יש בו משום שבירת העצם, מאי טעמא דהא חזי לאכילה דמטוי לי' ואכל לי'. 20) שאסור לאכלו, משום "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים" (למעלה שם הלכה ד). 21) בנא הוא חייב, מפני שהוא ראוי לאכילה אחר שיצלה יפה (שם מדברי רב נחמן בר יצחק). ומבושל שאינו ראוי לעולם, שהרי גם "בשלו ואחר צלהו" חייב עליו (למעלה שם הלכה ח) - כיון שהיתה לו שעת הכושר, שנעשו עבודותיו בהכשר, חייבים עליו, כרב יוסף אליבא דתנא־קמא של רבי (שם). 22) לאחר זריקת הדם. 23) חוץ לחבורתו, ראה למעלה פ"ט הלכה ב. 24) שם כדברי רב יוסף וכתנא־קמא, ראה למעלה בהלכה זו. 25) [שחשב לאכלו חוץ למקומו, שזה נקרא פיגול (זבחים כט.) ועיין למעלה פי"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א, וראה להלן]. 26) כגון שחשב בשעת השחיטה, או בשעת קבלת הדם במזרק, או בשעת הולכת הדם למזבח, או בשעת זריקה, שיאכל ממנו חוץ לזמן המותר לאכילה, שיקריב ממנו חוץ לזמן המותר בהקרבה (פי"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). ובהגהות "בן אריה" מציע להגיה "מחשבת מקום". ולפי"ז "שנתפגל" שכתב מקודם היינו מחשבת חוץ לזמנו. 27) ששינה שמו לשם זבח אחר או לשם בעליו (שם פט"ו הלכה יא).

1 **ז. שָׁבַר עֶצֶם הָאַלְיָה[28] - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי**
2 **לַאֲכִילָה[29].**

28) זנב הכבש. 29) פסחים שם: "רב אשי אמר, כל כי האי גוונא (=שבירת עצם האליה) ודאי אין בו משום שבירת העצם (גם לרבי וגם לתנא־קמא) דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל", שהרי היא עומדת להקטרה על גבי המזבח (שם). וראה בהשגת הראב"ד ובכס"מ.

3 **ח. הַסְּחוּסִים, שֶׁהֵם כְּמוֹ עֲצָמִים רַכִּים[30] - הֲרֵי אֵלּוּ**
4 **מֻתָּרִין לְאָכְלָן[31].**

30) שם פד. והם "אותן שבראש הכתף" (פיה"מ שם). 31) ואין בהם משום שובר עצם. וראה להלן הלכה ט.

5 **ט. הָיָה גִּדִּי[32] קָטָן וָרַךְ שֶׁעַצְמוֹתָיו רַכִּים - לֹא יֹאכַל**
6 **אוֹתָן, שֶׁזֶּה שׁוֹבֵר עֶצֶם[33]. וְאִם אָכַל - לוֹקֶה[34]; שֶׁאֶחָד**
7 **הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם קָשֶׁה אוֹ עֶצֶם רַךְ[35]. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁנֶּאֱכָל**
8 **בַּשּׁוּר הַגָּדוֹל אַחַר שֶׁיִּתְבַּשֵּׁל[36] - הוּא שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל**
9 **כְּנֶגְדּוֹ מִן הַגִּדִּי הָרַךְ אַחַר צְלִיָּתוֹ[37], כְּגוֹן רָאשֵׁי כְּנָפַיִם[38]**
10 **וְהַסְּחוּסִים[39].**

32) משנה וגמרא שם. 33) שאכילת העצם הרך הוא שבירה. 34) משום "ועצם לא תשברו בו". 35) הוא בכלל האיסור של "ועצם לא תשברו בו". 36) פירוש, שור הגדול שנתקשו עצמותיו, אלא שאחרי בישול רב, הם ראויים לאכילה. 37) אף כי בשור הגדול אין אפשרות לאוכלם ע"י בישול בינוני, וכ"ש על ידי צלייה. 38) "פירושו בכאן קצוות. כלומר, ראשי העצמות שיש בהרבה מהן קליפה דקה של עצם, ואדם נוטלה בשיניו ולועסה" (מאירי פסחים פד.). 39) ראה למעלה הלכה ח. וזהו פירושו של רבינו לדברי המשנה פסחים פד. "כל הנאכל בשור הגדול, יאכל בגדי הרך וראשי כנפיים והסחוסים", ובגמרא, "רבה רמי. תנן, כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל לא. אימא סיפא, ראשי כנפיים והסחוסים, והא הני לא מיתאכלי בשור הגדול וכו'. רבא אמר, מה הן קתני, והכי קתני כל הנאכל בשור הגדול בשלקא (בישול רב) יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן ראשי כנפיים והסחוסים, ותניא כוותי' דרבא וכו'". ומפרש רש"י שהמדובר הוא לענין מינוי, שאין מותר להתמנות אלא בדבר שבשור הגדול יוכלו לאכול אחרי שנתבשל (וכן נראה מדברי רבינו בפירוש המשנה) והראב"ד בהשגות מפרשה לענין נותר, שמה שאפשר לאכול ע"י בישול רב בשור הגדול, יש חיוב לאכלו. ואם אינו אוכלו, עובר על לא תותירו ממנו עד בוקר. ורבינו מפרשה לענין איסור שבירת עצם.

11 **י. גִּידִין[40] הָרַכִּין שֶׁסּוֹפָן לְהַקְשׁוֹת[41], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
12 **רְאוּיִין לַאֲכִילָה עַתָּה[42] וְנֶאֱכָלִין[43] בַּפֶּסַח - אֵין נִמְנִין**
13 **עֲלֵיהֶן. וְנִמְנִין עַל מֹחַ שֶׁבָּרֹאשׁ[44], מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל**
14 **לְהוֹצִיאוֹ[45] בְּלֹא שְׁבִירַת עֶצֶם; וְאֵין נִמְנִין עַל מֹחַ**
15 **שֶׁבַּקּוֹלִית[46], וְהוּא הָעֶצֶם הַסָּתוּם מִשְּׁנֵי רָאשָׁיו, שֶׁהֲרֵי**
16 **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִירַת עֶצֶם[47].**

40) פסחים שם. כריש לקיש, ואף ר' יוחנן הודה לו. 41) להיות קשים ולא יהיו ראויים אז לאכילה, וכגון "גידי הצוואר, ובגדי ובטלה הם רכים, אבל אם היה מזקין סופם להיות קשים" (רש"י שם). 42) בעוד הגדי רך וקטן. 43) שמותרין באכילה. 44) שם פד: "רבי אומר, נמנין על מוח שבראש וכו'". 45) "לגוררו בקיסם דרך האף" (רש"י שם). 46) שם: "רבי אומר וכו' ואין נמנין על מוח שבקולית". 47) והשובר את העצם לוקה (למעלה הלכה א).

17 **יא. כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל אֶת הַפֶּסַח - חוֹתֵךְ הַבָּשָׂר וְאוֹכֵל,**
18 **וְחוֹתֵךְ הָעֲצָמוֹת מִן הַפֶּרֶק וּמְפָרְקָן אִם רָצָה[48].**
19 **וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְגִיד הַנָּשֶׁה[49] - מוֹצִיאוֹ וּמַנִּיחוֹ עִם שְׁאָר**
20 **הַגִּידִים וְהָעֲצָמוֹת וְהַקְּרוּמוֹת[50] שֶׁיּוֹצְאִין בִּשְׁעַת**
21 **אֲכִילָה[51]. שֶׁאֵין מְנַקִּין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַבָּשָׂר[52] וְאֵין**
22 **מְחַתְּכִין אוֹתוֹ[53], אֶלָּא צוֹלִין אוֹתוֹ שָׁלֵם[54]. וְאִם חֲתָכוֹ**
23 **חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - כָּשֵׁר[55]. וְהוּא שֶׁלֹּא יֶחְסַר אֵבֶר.**
24 **צָרִיךְ אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח עַד**
25 **בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. וְכֵן בַּשֵּׁנִי,**
26 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. וְאִם הִשְׁאִיר**
27 **מִמֶּנּוּ, בֵּין בָּרִאשׁוֹן בֵּין בַּשֵּׁנִי - עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.**
28 **וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה[56],**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ.**

48) ואין זו שבירת עצם, ראה למעלה פ"ט הלכה ב. 49) שהרי צולהו שלם בעוד הגיד בו, כדלהלן. ואף שהגיד אסור בהנאה, צולהו ביחד עם הבשר, משום שאין בגידין

בנותן טעם (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז). ולשומן הגיד שאינו אסור אלא משום מנהג (חולין צב:), לא חששו כאן, שהרי אין מחתכין אותו, כדלהלן (כסף משנה). וראה בהשגת הראב"ד. 50) שאינם אסורים. 51) כלומר, שבני האדם אין רגילים לאוכלם. 52) אלא רק מהדברים האסורים מן התורה ושיש בהם בנותן טעם (כסף־משנה). 53) לחתיכות. 54) כמו שכתוב (שמות יב, ט) "כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו", והוא בתוספתא פסחים פ"ה "הפסח צולין אותו שלם, ואין צולין אותו חתיכות". 55) תוספתא שם: "רצה מנתחו, ומטילו אבר אבר על גבי גחלים". 56) כלומר, שהעובר בלאו זה מתחייב בעשה. ולאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, ראה בפי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב. ומקור הדבר בפסחים פד. בדברי רבי יהודה. וכן כתב בפי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט. ולמעלה פ"א הלכה ז גבי אימורים כתב, שאם הניחם ונפסלו בלינה ועבר על "לא ילין חלב חגי עד בוקר" - "אינו לוקה לפי שאין בו מעשה". כדעת רבי יעקב שם, וראה בכסף־משנה כאן ובמשנה־למלך בהלכות פסולי המוקדשין שם.

יב. כְּשֶׁמַּקְרִיבִין אֶת הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן[57] - מַקְרִיבִין עִמּוֹ[58] שְׁלָמִים[59] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן[60], גְּדוֹלִים אוֹ קְטַנִּים[61], זְכָרִים אוֹ נְקֵבוֹת[62], כְּכָל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים[63]. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר[64], וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר[65]. אֵימָתַי מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה זוֹ?[66] בִּזְמַן שֶׁהוּא[67] בָּא בְּחֹל[68] וּבְטָהֳרָה[69] וּבְמוּעָט[70]; אֲבָל אִם חָל יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁבָּא הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה[71], אוֹ שֶׁהָיוּ הַפְּסָחִים מְרֻבִּים[72] - אֵין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, וְאֵין מַקְרִיבִין אֶלָּא הַפְּסָחִים בִּלְבַד.

57) כלומר בפסח ראשון, אבל לא בפסח שני, ראה להלן הלכה טו. 58) כן הוא במשנה פסחים סט: ומקריבים אותה לפני תמיד של בין הערבים (משנה־למלך פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ט). 59) קרבן שלמים. 60) משנה שם. 61) פירוש החגיגה אינה כפסח שבא בן שנה, אלא באה בת שנה וגם בת שתים ויותר, וכן הוא בתוספתא פסחים פ"ה: "ובאה בת שנתה בת שתים". 62) משנה שם. 63) ראה פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא. 64) ואינו יוצא בה משום חובת חגיגת חמשה עשר (פ"א מהלכות חגיגה הלכה י). 65) "והלא אין הפסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן למה נאמר צאן ובקר? צאן לפסח ובקר לחגיגה" (ספרי פ' ראה ופסחים ע:). אבל צריך עיון, שברייתא זו היא אליבא דמאן־דאמר שחגיגה זו היא חובה ודוחה את השבת. אבל לדידן, פסוק זה מדבר במותר הפסח, וראה בצל"ח לפסחים ע: 66) משנה פסחים שם. 67) הפסח. 68) שי"ד בניסן חל ביום חול. 69) שהפסח קרב בטהרה. 70) שהרבה נמנו על הפסח, ולא מספיק להם כדי שיאכלו כולם ממנו על השובע (ראה למעלה פ"ח הלכה ג, שמצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע). 71) שרק הפסח דוחה שבת (למעלה פ"א הלכה יח) וטומאה (למעלה פ"ז הלכה א), אבל לא חגיגה שאינה חובה (פסחים ע.). 72) ויש בהם כדי אכילת שובע לכולם.

יג. חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר - רְשׁוּת וְאֵינָהּ חוֹבָה[73]. וְנֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד[74], כְּכָל זִבְחֵי שְׁלָמִים[75]. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ[76] מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי[77], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[78], שֶׁזֶּה אַזְהָרָה לְמַנִּיחַ בְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר; שֶׁנֶּאֱמַר: לַבֹּקֶר[79] - עַד בֹּקֶר שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי[80]. וְהַמּוֹתִיר[81] - אֵינוֹ לוֹקֶה; אֶלָּא יִשְׂרֹף הַנּוֹתָר מִמֶּנָּה, כִּשְׁאָר הַנּוֹתָרִים[82].

73) שם סט: "א"ר אשי, שמע מינה, חגיגת ארבעה עשר לאו חובה היא. דאי סלקא־דעתך חובה, תיתי בשבת ותיתי במרובה ותיתי בטומאה". 74) ואינה כפסח שאינו נאכל אלא עד חצות (משנה שם, ודלא כבן־תימא שאמר שדינה כפסח). 75) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. 76) להשאיר. 77) מיום הקרבתו, שהוא יום ששה עשר בניסן. 78) שם עא. עא: 79) כלומר: אילו היו כתוב "בוקר" בלא "למד" היינו מפרשים בוקר הראשון, ומזה שנאמר "לבוקר" דרשו לבוקר שני (שם עא:). 80) שהוא יום ששה עשר בניסן. 81) מחגיגת י"ד ליום ששה עשר בניסן. 82) ראה למעלה הלכה יא.

יד. בְּשַׂר חֲגִיגָה שֶׁעָלָה עִם הַפֶּסַח עַל הַשֻּׁלְחָן וְכָל הַתַּבְשִׁילִין הָעוֹלִים עִמּוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן מִתְבַּעֲרִין עִמּוֹ[83], וְאֵינָן נֶאֱכָלִים אֶלָּא עַד חֲצוֹת[84] כַּפֶּסַח עַצְמוֹ[85]. גְּזֵרָה מִפְּנֵי הַתַּעֲרֹבֶת[86].

83) תוספתא פסחים פ"ה, וירושלמי שם פ"ו הלכה ד. 84) אף כי כל בשר החגיגה נאכל לשני ימים ולילה אחד (למעלה הלכה יג) - זה שעלה על שולחן אחד עם הפסח, אינו נאכל אלא עד חצות. 85) למעלה פ"ח הלכה טו. 86) כלומר, שמא נתערב בהם מן הפסח. [ואף־על־פי שהאיסור בפסח עצמו אינו מן התורה אלא כדי להרחיק מן העבירה (למעלה בפ"ח שם). אין זו "גזירה לגזירה" שלא גזרו כן (שבת יא: ועוד), כי כמה פעמים מצאנו שגזרו גזירה לגזירה, ואמרו חכמים כי "חדא גזירה היא", כלומר כשגזרו גזירה ראשונה גזרו גם על השניה, כי אילולא הא - לא קיימא הא, ראה ביצה ג. וחולין קד:].

טו. מַה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי?[87] הָרִאשׁוֹן אָסוּר בְּחָמֵץ בְּכָל יְרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא[88], וְאֵינוֹ נִשְׁחָט עַל חָמֵץ[89], וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חוּץ לַחֲבוּרָה[90], וְטָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ[91], וּמְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה[92], וְאֶפְשָׁר שֶׁיָּבֹא בְּטֻמְאָה, אִם נִטְמָא רֹב הַקָּהָל טֻמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[93]. אֲבָל פֶּסַח שֵׁנִי - חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת[94], וְאֵינוֹ טָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ[95], וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ[96], וְאֵין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה[97], וְאֵינוֹ בָּא בְּטֻמְאָה[98]. וּשְׁנֵיהֶם דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת[99],

1 **וּטְעוּנִין הַלֵּל בַּעֲשִׂיָּתָן[100], וְנֶאֱכָלִין צָלִי[101] בְּבֵית**
2 **אֶחָד[102] עַל מַצָּה וּמָרוֹר[103], וְאֵין מוֹתִירִין מֵהֶן[104],**
3 **וְאֵין שׁוֹבְרִין בָּהֶן אֶת הָעֶצֶם[105]. וְלָמָּה לֹא יִשְׁוֶה**
4 **הַשֵּׁנִי לָרִאשׁוֹן לְכָל הַדְּבָרִים, מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר[106]: כְּכָל**
5 **חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ? לְפִי שֶׁפֵּרֵשׁ בּוֹ מִקְצָת חֻקַּת**
6 **הַפֶּסַח[107], לְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה לָרִאשׁוֹן אֶלָּא בַּדְּבָרִים**
7 **שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ בּוֹ[108], וְהֵן הַמִּצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ[109], וְהֵם 'חֻקַּת**
8 **הַפֶּסַח'[110] שֶׁכְּלָל זֶה[111] שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם[112] שֶׁיִּלָּקַח**
9 **הַפֶּסַח מִבֶּעָשׂוֹר[113], וְשֶׁהוּא טָעוּן הַגָּעַת דָּם בַּאֲגַדַּת**
10 **אֵזוֹב[114] לַמִּשְׁקוֹף וְלִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת[115], וְשֶׁיֵּאָכֵל**
11 **בְּחִפָּזוֹן[116] - אֵין אוֹתָן הַדְּבָרִים נוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת[117],**
12 **וְלֹא נַעֲשׂוּ אֶלָּא בְּפֶסַח מִצְרַיִם בִּלְבַד[118].**

87) משנה בפסחים צה. 88) [ראה בפ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ח הערה מג, שלדעת רבינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" משש שעות ולמעלה בי"ד. וכן משמע הלשון: "הראשון" - "השני" שמדובר על קרבן הפסח ולא על חג הפסח]. 89) ראה למעלה פ"א הלכה ה, שהשוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה, שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי. 90) ראה למעלה פ"ט הלכה א, שהמוציא כזית מבשר הפסח מחבורה לחבורה בליל חמשה עשר לוקה, שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה. 91) משנה שם, ולמעלה פ"ח הלכה טו. 92) למעלה הלכה יב. 93) למעלה פ"ז הלכה א. 94) משנה שם. וגם נשחט על החמץ (שם צה:). 95) משנה שם, שאין אומרים הלל בלילה, אלא־אם־כן הוא מקודש לחג, שנאמר (ישעיה ל, כט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (שם צה:). 96) הכסף־משנה תמה על דברי רבינו, ממה שמפורש בפסחים צה. "בכלליה דלא ישאירו ממנו עד בוקר, מאי קא מרבה לא תוציא ממנו". הרי שגם בפסח שני אסור להוציא חוץ לחבורתו. אבל ראה במאירי פסחים כאן על דברי המשנה, שכתב וז"ל: "והשני מוציאין חוץ לחבורה כמו שיתבאר בגמרא". נראה מדבריו כי היתה כאן בגמרא גירסא אחרת. 97) תוספתא פסחים פרק ח. 98) תוספתא שם. 99) שאם חל יום י"ד ניסן או י"ד באייר ביום השבת שוחטין בו את הפסחים, והוא במשנה שם ובתוספתא שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א. 100) בשעת הקרבת פסח ראשון ופסח שני, צריך לומר הלל (משנה שם) - שרק בלילה (בשעת אכילה) אין אומרים הלל בפסח שני שאין לילו מקודש לחג, ראה למעלה. אבל ביום אין צריך קדושת חג (גמרא שם צה:). 101) משנה שם צה. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. 102) כלומר בחבורה אחת ובמקום אחד, ראה למעלה פ"ט הלכה ה, שרבינו פוסק להחמיר כשניהם, כר' יהודה וכר' שמעון (פסחים פו.). וכנראה שלרבינו היתה הגירסא בגמרא פסחים צה. באופן שגם בפסח שני הדין שנאכל בבית אחד, ראה למעלה הערה צה. 103) משנה פסחים שם. 104) ראה למעלה הלכה יא. 105) ראה למעלה הלכה א. 106) בפסח שני. 107) משום שבבמדבר שם, אחרי שכתב ככל חוקת הפסח, מפרט שם המקרא כמה פרטי דינים של פסח שני, כמו "ועצם לא תשברו", "ולא ישאירו ממנו עד בוקר", וכן "על מצות ומרורים יאכלוהו". 108) כלומר, דברים שפירט אותם הכתוב. 109) כמו "לא ישאירו ממנו עד בוקר", "ועצם לא תשברו", וכן שאר מצוות שבגוף הקרבן, כמו צלי. אבל דברים שאינן בגוף הקרבן, לא שוה השני לראשון. ומצה ומרור שאינן בגוף הקרבן, מפרש המקרא באופן מיוחד, שגם פסח שני נאכל על מצה ומרור, ראה הסוגיא בפסחים צה. 110) השני. 111) אולי צ"ל "וכלל" זה [ובכ"י תימן: חוקת הפסח שכלל". ואחר־כך מתחילה הלכה חדשה: "זה שנאמר וכו'"]. 112) בפסח שנעשה במצרים. 113) בעשור לחודש ניסן, כמו שנאמר (שמות יב, ג): "בעשור לחודש הזה, ויקחו להם איש שה וכו'". 114) (שם, כב). והוא: ג' קלחין של מין ירוק שיש לו גבעולים (רש"י שם). 115) כמו שנאמר (שם) "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף, והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות". 116) כמו שכתוב (שם, יא) "ואכלתם אותו בחפזון". 117) בפסחים של כל הדורות. 118) משנה בפסחים צו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום חמישי ד' שבט ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת חֲגִיגָה

13 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם**
14 **מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: א) לְהֵרָאוֹת פְּנֵי**
15 **ה'. ב) לָחוֹג בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים. ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים. ד)**
16 **שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם. ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב לֵוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְלִתֵּן**
17 **לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים. ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג**
18 **הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה.**
19 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר ששלש מצוות נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים, ומה הן, ואם הנשים חייבות בהן.

20 **א. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל רֶגֶל[2]**
21 **מִשָּׁלֹשׁ רְגָלִים[3], וְאֵלּוּ הֵן: הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: יֵרָאֶה כָּל**
22 **זְכוּרְךָ[4]; וְהַחֲגִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ[5];**
23 **וְהַשִּׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ[6]. הָרְאִיָּה הָאֲמוּרָה**
24 **בַּתּוֹרָה הִיא: שֶׁנִּרְאֶה פָּנָיו בָּעֲזָרָה בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן[7]**
25 **שֶׁל חַג, וְיָבִיא עִמּוֹ קָרְבַּן עוֹלָה[8], בֵּין מִן הָעוֹף בֵּין**
26 **מִן הַבְּהֵמָה[9]. וּמִי שֶׁבָּא לֶעָזְרָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְלֹא**
27 **הֵבִיא עוֹלָה - לֹא דַיּוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא**
28 **עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא[10] יֵרָאוּ פָנַי**
29 **רֵיקָם[11]. וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה**
30 **מַעֲשֶׂה[12]. הַחֲגִיגָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא: שֶׁיַּקְרִיב**
31 **שְׁלָמִים[13] בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג[14] בְּבוֹאוֹ**
32 **לְהֵרָאוֹת[15]. וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵין הַשְּׁלָמִים בָּאִים אֶלָּא**
33 **מִן הַבְּהֵמָה[16]. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֵן הָרְאִיָּה**
34 **וְהַחֲגִיגָה, אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהֶן[17]. וְהַשִּׂמְחָה**
35 **הָאֲמוּרָה בָּרְגָלִים הִיא: שֶׁיַּקְרִיב שְׁלָמִים יָתֵר עַל**

1 **שַׁלְמֵי חֲגִיגָה[18], וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים שַׁלְמֵי שִׂמְחַת**
2 **חֲגִיגָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם וְשָׂמַחְתָּ**
3 **לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ[19]. וְנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ[20].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלש מצוות־עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים ואלו הן: הראיה והחגיגה והשמחה. הראי'... יביא עמה קרבן עולה. החגיגה... יקריב שלמים ביום־טוב ושתי מצוות אלו.. אין הנשים חייבות בהן והשמחה האמורה.. ונשים חייבות במצוה זו".

והשיג עליו הראב"ד שהרי אין הנשים חייבות בקרבן שמחה אלא "בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה". ומקורו במסכת קידושין "אמר אביי אשה בעלה משמחה".

והכס"מ הביא דעת רש"י ש"אין חובת השמחה תלוי' בה אלא על בעלה שישמחנה במאכל ומשתה וכלי פשתן", ודעת התוס' "אשה בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו", ומסיים "ואין תפיסה על הרמב"ם למה לא האריך לבאר זה".

ותירוצו צריך עיון, שהרי הקושיא על הרמב"ם היא לא על שלא האריך לבאר ענין זה אלא שפסק היפך דברי הגמרא ש"אשה בעלה משמחה" ופסק ש"נשים חייבות במצוה זו".

(על פי יין מלכות ספר קרבנות סימן ג')

2) חגיגה ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל". 3) פסח, שבועות וסוכות. 4) שם נאמר: "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'". 5) ב'ספר המצוות' (מצות־עשה נב) כתב: "והוא אמרו יתעלה (שמות כג, יד), שלש רגלים תחוג לי בשנה". 6) פסוק זה נאמר בחג הסוכות. ובחג השבועות נאמר (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלוקיך", וב'ספרי' (שם, יב) אמרו: "וזכרת כי עבד היית בארץ וכו' מלמד שכל שנוהגים בעצרת, נוהגים בפסח וכו'". 7) אבל שאר הימים, אינם אלא תשלומין של ראשון (להלן ה"ד). 8) אבל אם בא לעזרה בשאר ימים (אחרי שקיים כבר חובת הראיה ביום הראשון של החג) – אינו חייב להביא קרבן עולה, וכרבי יוחנן (חגיגה ז.). 9) בברייתא שם ז, א: "ולא יראה פני ריקם, בזבחים. אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ובמנחות, ודין הוא וכו' אף ראיה האמורה לגבוה - זבחים (ולא עופות ומנחות)". הרי מפורש שעולת ראיה אינה אלא מן הבהמה ולא מן העוף, אבל במכילתא (פ' משפטים) במקום "או אינו אלא בעופות ובמנחות" נאמר: "או אינו אלא בכספים", ולפי זה אינו ממעט עופות, שגם הם בכלל הזבחים (ראה 'מאירי' חגיגה ז. ובכסף־משנה כאן בשם מהר"י קורקוס). 10) צריך לומר "ולא". 11) וכל זה אינו אלא אם לא השלים בשאר הימים, אבל אם והשלים והביא קרבן בשאר הימים, הרי הם תשלומין של הראשון ואינו עובר על ה'לאו' ועל ה'עשה' ('קרית ספר'). 12) ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ב). 13) תוספתא חגיגה פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 22, 232) "איזו היא חגיגה, שלמים הבאים לחגיגה". וכ"ה במדרש הגדול (שמות כג, יד) "תחוג לי, שיקריב שלמי חגיגה". 14) חגיגה ט, א: "דתניא, וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים (ויקרא כג, מא) יכול יהא חוגג והולך כל שבעה, ת"ל אותו, אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה, א"כ למה נאמר שבעה – לתשלומין". 15) שם ו, ב: "רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל: ראיה וחגיגה ושמחה". 16) ולא מן העוף, ראה פ"א מהל' מעשה הקרבנות הי"א: "השלמים באים מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר וכו' ואין העוף בא לשלמים". 17) שם ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתיהן, שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים, מה שאין בשתיהן". שהן מצוות־עשה שהזמן גרמא, והכתוב לא ריבה אותן במיוחד כמו שריבה אצל שמחה (רש"י). ושם ד, א - אמרו "זכור, להוציא את הנשים". 18) כלומר, נוסף לשלמי חגיגה, מקריב גם שלמי שמחה. 19) פסוק זה לא נאמר בשמחת החג אלא בהר עיבל, הרי שנראה מכאן שהשמחה היא בזביחת קרבן שלמים, כמו כן אצלנו שמחת החג היא ע"י זביחת שלמים, שכך למדנו ב'ספרי' (דברים טז, יא) "נאמר כאן שמחה, ונאמרה להלן (בהר עיבל) שמחה. מה שמחה האמורה להלן – שלמים, אף שמחה האמורה כאן – שלמים". 20) של שמחה (חגיגה ו:) "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתיהן (בחגיגה וראי') שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים", שנאמר (דברים יד, כו) "ושמחת אתה וביתך" (רש"י שם). וכרבי זירא (ראש השנה ז:) שהחיוב עליה. ולא כאביי שאמר (שם) "אשה בעלה משמחה", שאין החובה עליה אלא על בעלה (לחם־משנה פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הי"ד. וראה בראב"ד וכסף־משנה כאן).

4 **ב. הָרְאִיָּה[21] וְהַחֲגִיגָה[22] אֵין לָהֶן שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה,**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ[23] וְגוֹמֵר. אֲבָל מִדִּבְרֵי**
6 **סוֹפְרִים[24], שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבַּן עוֹלַת רְאִיָּה פָּחוֹת מִשָּׁוֶה**
7 **מָעָה כֶּסֶף[25], וְלֹא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה פָּחוֹת מִשָּׁוֶה שְׁתֵּי**
8 **כֶּסֶף[26]. וּמִצָּוָה לְהָבִיא כְּפִי עָשְׁרוֹ[27], שֶׁנֶּאֱמַר: כְּמַתְּנַת**
9 **יָדוֹ[28].**

21) פאה פ"א מ"א: "ואלו דברים שאין להם שיעור כו' הראיון וכו'". 22) בחגיגה ז, א - על דברי המשנה, פאה שם: "אמר רבי יוחנן, כסבורין אנו לומר הראיון אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה, עד שבא רבי הושעיא ברבי, ולימד אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה. אבל חכמים אומרים, הראי' מעה כסף והחגיגה שתי כסף", הרי שגם החגיגה אין לה שיעור מן התורה, וראה להלן. 23) "מפשטות הפסוק נראה שאין כאן שיעור אלא כפי מה שירצה, והפסק הזה מוסב על הפסוקים הקודמים של מצות קרבן ראיה וקרבן חגיגה" ('קרית ספר'). 24) דברי רבי יוחנן (חגיגה שם, הובאו למעלה). 25) משקלו שש עשרה שעורות כסף. ראה מה שכתב רבינו בפירוש המשניות, בתחילת מס' חגיגה. 26) שתי מעות כסף, שלושים ושתים שעורות (פירוש המשניות, שם). ופסק כבית הלל (משנה,

חגיגה ב.) ולא כבית שמאי הסוברים ההיפך מזה: שהחגיגה היא מעה כסף והראיה שתי כסף. 27) שהשיעור של מעה כסף ושתי כסף זהו רק "לפחות", אבל למי שידו משגת - מצוה עליו להביא כפי השגתו. 28) משנה, חגיגה ח, ב.

ג. שַׁלְמֵי שִׂמְחָה לֹא נָתְנוּ בָּהֶן חֲכָמִים שִׁעוּר[29]. בְּעֵת שֶׁיַּעֲלֶה אָדָם לִירוּשָׁלַיִם לָחוֹג, אִם הָיוּ בְּיָדוֹ קָרְבְּנוֹת הָרְאִיָּה - יְבִיאֵם, אוֹ יַעֲלֶה עִמּוֹ כֶּסֶף[30] לִקְנוֹת בּוֹ הַקָּרְבָּן. וְאִם אֵין בְּיָדוֹ כֶּסֶף - לֹא יָבִיא שָׁוֶה כָסֶף[31]. אֲפִלּוּ הָיָה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כַּמָּה זְהוּבִים - אָסוּר[32] לוֹ לַעֲלוֹת רֵיקָם בְּלֹא כֶּסֶף וְלֹא קָרְבָּן. וְלָמָּה אָסְרוּ שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף? גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יִמְצָא לִמְכֹּר, אוֹ שֶׁמָּא יִמָּצְאוּ הַמָּעוֹת סִיגִים[33].

29) שהרי במשנה (חגיגה ב.) לא הוזכר שיעור אלא לענין חגיגה וראיה, אבל לא לענין שמחה. ומשום כך ודאי שאין לשלמי שמחה שום שיעור (לחם־משנה). "ומצוה להביא שלמי שמחה כפי עשרו" ('מאירי' חגיגה, על המשנה). 30) מטבע של כסף. 31) בכורות מט, ב - במשנה: "וכולן וכו' בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים", ובגמרא (שם נא.): "תנא, חוץ מן השקלים ומעשר והראיון (= עולת ראיה)". 32) מדרבנן. 33) בכורות, שם: "והראיון, תני רב יוסף שלא יביא סיגה לעזרה", ומפרשה רבינו כפירוש ה'תוספות' (שם ד"ה והראיון), שזוהי נתינת טעם על זה שלא יביא שוה כסף, שמא ימצאו סיגים בחתיכת הכסף ולא תשווה שתי מעות. ומה שכתב רבינו "שמא לא ימצא למכור" לא נזכר שם בגמרא. (ומה שכתב "המעות" צריך לומר, שכוונתו לשווה המעות).

ד. מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן[34] עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ[35] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיבָן בִּשְׁאָר יְמוֹת הָרֶגֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁבְעַת יָמִים תָּחוֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ - מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּן רְאוּיִין לַחֲגִיגָה[36]. וְכֻלָּן תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הֵם[37].

34) של חג הפסח, וראה להלן ה"ז לענין חג הסוכות וחג השבועות. 35) ושלמי שמחה לא כתב כי בכל ימי החג הוא חייב בשמחה, ואין זה מטעם תשלומין ('תוספות יום־טוב' חגיגה פי"א מ"ו). (וזוהי כוונת התוספתא פ"א שם (עמוד 22, 232) "שמחה נוהגת וכו' כל שבעה, מה־שאין־כן בשתיהם". ועי' 'תוספות' שם ז: ד"ה יש בשמחה). 36) מכילתא, פרשת בא: "רבי יוסי הגלילי אומר, שבעת ימים תחוג לה' אלוקיך (דברים טז) להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה, או אינו אלא בחג (=הסוכות), כשהוא אומר וחגותם אותו חג לה' (ויקרא כז) הרי חג אמור, ומה אני מקיים שבעת ימים תחוג לה', להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה". וכן בחגיגה ט, א. ואע"פ שפסוק זה נאמר בחגיגה ולא בראיה – למדו ראיה מחגיגה לענין זה ('תוספות' שם ב. ד"ה תשלומין). וראה ב'קרית ספר' כאן. 37) עיקר המצוה להקריב ביום ראשון של החג (ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ה), ורק אם לא הקריב בראשון חייב להשלימן באחד מימות הרגל, כדעת רבי יוחנן במס' חגיגה שם, ודלא כרבי אושעיא.

ה. וּמִצְוָה לְהַקְדִּים וּלְהַקְרִיב בָּרִאשׁוֹן[38]. לֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן, בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד[39] - יַקְרִיב בַּשֵּׁנִי[40]. וְכָל הַמְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מְגַנֶּה[41], וְעָלָיו נֶאֱמַר: נוּגֵי מִמּוֹעֵד אָסַפְתִּי[42].

38) אף כי אפשר להשלים במשך שאר ימי החג, מצוה להקדים ולהקריב בראשון שהוא עיקר החיוב, ראה למעלה ה"א. 39) (במשנה (חגיגה שם): "מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג, חוגג את כל הרגל". ולשון "מי שלא חג", שנאמרה סתם, משמעה בין בשוגג בין במזיד. וכן לענין פסח שני, שאף הוא תשלומין לפסח ראשון אליבא דרבי נתן, גם מזיד מביא פסח שני (כן נראה בפסחים צג. שהברייתא אמרה שגם מזיד מביא פסח שני, והגמרא שם אינה מחלקת בין רבי לרבי נתן). ומה שאמרו בברכות כו, א - שאם ביטל תפילת שחרית במזיד אינו משלים במנחה, היינו משום שעבר זמנה של שחרית, אבל כאן כל הרגל זמנו הוא). 40) ולא יאחר בשלישי וכו' וכו'. 41) ובחגיגה ז, ב - נקרא פושע (הגהות 'יד איתן' על הרמב"ם, והגהות הרש"ש מגילה ח.). 42) ברכות כח, א: "כדמתרגם רב יוסף, תברא אתי על שונאיהון דבית ישראל על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים", פירוש: שבר יבוא על שונאיהם של ישראל (בלשון סגי נהור) על אשר איחרו את זמני המועדים בירושלים. ומפרש רבינו, שזמני המועדים הם קרבנות הרגלים שאיחרו ולא הקריבו בזמנן, ביום ראשון, ולא כדברי ה'תוספות' שם ד"ה כדמתרגם (הגהות 'יד איתן', וחידושים ומקורים להרש"ש על הרמב"ם).

ו. עָבַר הָרֶגֶל[43] וְלֹא חָגַג[44] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[45]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[46] נֶאֱמַר: מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן.

43) משנה, חגיגה ט, א. 44) לא הביא קרבנות החג. 45) כיון שעבר הרגל אינו מחויב להקריבם. אבל מביאם בתור נדבה, ואם אבדו או מתו אינו חייב באחריותם, כדין קרבנות נדבה (ראה 'טורי אבן' חגיגה שם). 46) הוא מה שאמר רבי שמעון בן מנסיא במשנה, שם: "איזהו מעוות שאינו יכול להתקן, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר", וראה ב'מאירי' חגיגה שם שכתב, שרבי שמעון בן מנסיא לא בא אלא להוסיף: שכל העובר עבירה שאי־אפשר לו להשיבה, הוא בכלל מעוות לא יוכל לתקון.

ז. מִי שֶׁלֹּא חָגַג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת[47] - חוֹגֵג אֶת כָּל הָרֶגֶל וּבְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁהוּא שְׁמִינִי[48]. וְאַף הַשְּׁמִינִי תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הוּא[49]. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא חָגַג בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת - חוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה, וְיֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁשֶּׁת יָמִים שֶׁלְּאַחַר חַג הַשָּׁבוּעוֹת. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה נֶאֱמַר, שֶׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת כְּחַג הַמַּצּוֹת לְתַשְׁלוּמִין[50].

47) משנה, חגיגה שם. ולענין חג הפסח, ראה למעלה ה"ד. 48) שמיני עצרת. 49) אף־על־פי שלענין פז"ר קש"ב הוא כרגל בפני עצמו (סוכה מז.), לענין תשלומין הרי הוא תשלומין של ראשון, ולמדו כן מפסוק מפורש בגמרא שם. 50) בחגיגה יז, א: "א"ר אלעזר וכו' מנין לעצרת שיש לה

תשלומין כל שבעה, שנאמר (דברים טז) בחג המצות ובחג השבועות וכו' מקיש חג השבועות לחג המצות. מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה, אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה".

ח. עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה אֵינָן דּוֹחִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת[51] וְלֹא אֶת הַטֻּמְאָה[52], לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן זְמַן קָבוּעַ כְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר; שֶׁאִם אֵינוֹ חוֹגֵג הַיּוֹם - חוֹגֵג לְמָחָר[53], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[54]. אֲבָל דּוֹחִין אֶת יוֹם טוֹב[55]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בְּיוֹם טוֹב נְדָרִים וּנְדָבוֹת[56] - מַקְרִיבִין עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה; שֶׁאֵין אֵלּוּ נְדָרִים וּנְדָבוֹת, אֶלָּא חוֹבוֹת.

51) שלעולם אין מקריבין אותם בשבת שבחג. 52) אם נטמאו הבעלים או הכהנים או כלי השרת, אין מקריבים אותם. 53) שכל קרבן שקבוע לו זמן דוחה את הטומאה ואת השבת, ואלו אין קבוע להם זמן, שהרי יש להם תשלומין כל שבעה, "וכיון דאית להו תשלומין כל שבעה, לא דחו את השבת. ומכיון שלא דחו שבת, לא דחו טומאה" (פסחים עו:) והוא־הדין לעולת ראיה, שאף היא יש לה תשלומין (כסף־משנה). 54) למעלה ה"ד וה"ז. 55) כדעת בית הלל (חגיגה יז.) ואף כי אין קבוע להם זמן ואפשר להשלים בשאר ימי הרגל – יש לחוש שמא יפשע או יאנס בשאר ימי המועד ולא יביא (ביצה כ: ורש"י שם). 56) מחלוקת (שם יט: כ:) ופסק לחומרא. כיון שאין קבוע להם זמן, ואפשר להקריבן אחר החג (שם).

ט. כְּשֶׁמַּקְרִיב הַמַּקְרִיב עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ וְשִׂמְחָתוֹ בְּיוֹם טוֹב - סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן[57] בְּכָל כֹּחוֹ[58], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בִּשְׁאָר הַיָּמִים. אַף עַל פִּי שֶׁסְּמִיכָה אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[59], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[60], לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁבוּת[61].

57) בעולת נדבה נאמר (ויקרא א, ד) "וסמך את ידו", ובעולת חובה נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה במשפט". ואמרו בברייתא (ביצה כ.) "כמשפט עולת נדבה, למד על עולת חובה שטעונה סמיכה", וגם אצל שלמי נדבה כתוב (שם ג, א־ב) "ואם זבח שלמים קרבנו – וסמך ידו", ולמדו בית הלל (ביצה שם) משלמי נדבה ועולת חובה, - ששלמי חובה אף הם טעונין סמיכה. 58) חגיגה טז, ב. 59) שאם לא סמך, גם־כן נתכפר (מנחות צג. במשנה ובברייתא שם צג:). 60) פ"ג הי"ב. 61) שגזרו חכמים, שלא לעלות באילן ולא לרכוב על גבי בהמה בשבת וביום טוב (ביצה לו:), וכשסומך בכל כחו הרי הוא משתמש בבעלי חיים, ואף־על־פי־כן לא גזרו בה משום שבות, וראה בחגיגה טז, ב.

י. הַמַּפְרִישׁ עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וָמֵת - הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לַהֲבִיאָהּ[62]. מֵתָר לְהַקְרִיב בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד נְדָרִים וּנְדָבוֹת[63]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם[64], מִכְּלָל שֶׁקְּרִבִין בָּרֶגֶל[65]. לְעֹלֹתֵיכֶם - כְּמוֹ עוֹלַת מְצֹרָע וְעוֹלַת יוֹלֶדֶת[66]. וּלְמִנְחֹתֵיכֶם - לְהָבִיא מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת[67]. וּלְשַׁלְמֵיכֶם - לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר[68]. הַכֹּל קְרֵבִין בַּמּוֹעֵד[69], וְאֵין קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב.

62) בכורות נא, ב. וראה גם ב"ירושלמי" חגיגה פ"א ה"א. 63) תמורה יד, ב. ביצה יט, ב. חגיגה ז, א. 64) וגו' לעולותיכם ולמנחותיכם ולנסיכם ולשלמיכם. 65) תמורה, שם. 66) תמורה, שם. שהמצורע והיולדת מביאים קרבן עולה בעת טהרתם (ויקרא יב, ו לענין יולדות, ושם יד, כ לענין מצורע). 67) תמורה, שם. מנחת חוטא, היא המנחה שמקריב העני כשיתחייב חטאת ולא הגיעה ידו (שם ה, יא), ומנחת קנאות היא מנחת סוטה, כשמשקין את הסוטה מביא בעלה מנחה (במדבר ה, טו). 68) תמורה, שם. שביום מלאות לו ימי נזירותו מביא איל לשלמים (במדבר ו, יד). 69) כלומר, בחולו של מועד.

יא. וּמִי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹכְלִים מְרֻבִּים[70] וּנְכָסִים מוּעָטִין - מֵבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה מְרֻבִּין וְעוֹלוֹת רְאִיָּה מוּעָטִין[71]. הָיוּ לוֹ אוֹכְלִין מוּעָטִין[72] וּנְכָסִים מְרֻבִּין - מֵבִיא עוֹלוֹת רְאִיָּה מְרֻבּוֹת וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה מוּעָטוֹת[73]. הָיוּ זֶה וָזֶה מוּעָט - עַל זֶה אָמְרוּ[74]: לֹא יִפְחֹת מִמָּעָה לְעוֹלָה וּשְׁתֵּי כֶּסֶף לִשְׁלָמִים. זֶה וָזֶה מְרֻבֶּה - עַל זֶה נֶאֱמַר: כְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.

70) כלומר, בני ביתו מרובים. 71) משנה, חגיגה ח, ב. 72) שם במשנה. 73) הואיל והאוכלים מועטין, שמא ישאירו ויבוא לבית הפסול ('מאירי'). 74) ראה למעלה ה"ב.

יום שישי ה' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר אם כל האנשים חייבים בראיה, ושהחייב בראיה חייב בחגיגה.

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה. וְכָל הָאֲנָשִׁים חַיָּבִים בָּרְאִיָּה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ וְאִלֵּם, וְשׁוֹטֶה וְקָטָן, וְסוּמָא וְחִגֵּר[2], וְטָמֵא וְעָרֵל, וְכֵן הַזָּקֵן וְהַחוֹלֶה וְהָרָךְ[3] וְהֶעָנֵג מְאֹד[4] שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לַעֲלוֹת עַל רַגְלֵיהֶן. כָּל אֵלּוּ הָאֶחָד עָשָׂר פְּטוּרִין, וּשְׁאָר כָּל הָאֲנָשִׁים חַיָּבִין בָּרְאִיָּה. הַחֵרֵשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר[5], אֲפִלּוּ חֵרֵשׁ בְּאָזְנוֹ אַחַת[6] - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה. וְכֵן הַסּוּמָא בְּעֵינוֹ אַחַת אוֹ חִגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת - פָּטוּר. הָאִלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ - פָּטוּר. טֻמְטוּם[7] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[8] - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[9]. מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד וְחֲצָיוֹ בֶּן חוֹרִין[10] - פָּטוּר מִפְּנֵי צַד עַבְדּוּת שֶׁבּוֹ[11]. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה? הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ[12] - לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ - אֵין הָעֲבָדִים חַיָּבִים בָּהּ[13]. וְעוֹד, הֲרֵי נֶאֱמַר: בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל - לְהוֹצִיא הָעֲבָדִים. וְנֶאֱמַר: בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת - כְּשֵׁם שֶׁהֵן בָּאִין לְהֵרָאוֹת לִפְנֵי

19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45

1 ה[14], כָּךְ הֵם בָּאִים לִרְאוֹת הֶדֵר קָדְשׁוֹ וּבֵית
2 שְׁכִינָתוֹ. לְהוֹצִיא סוּמָא, שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה[15]. אֲפִלּוּ
3 נִסְמֵית עֵינוֹ אַחַת, שֶׁהֲרֵי אֵין רְאִיָּתוֹ שְׁלֵמָה[16]. וְשָׁם
4 נֶאֱמַר: לְמַעַן יִשְׁמְעוּ - לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵין לוֹ
5 שְׁמִיעָה גְּמוּרָה[17]. וּלְמַעַן יִלְמְדוּ - לְהוֹצִיא מִי
6 שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר[18]; שֶׁכָּל הַמְצֻוֶּה לִלְמֹד - מְצֻוֶּה
7 לְלַמֵּד[19]. וְנֶאֱמַר: בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה' - מִי
8 שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת בְּרַגְלָיו, לְהוֹצִיא חִגֵּר וְחוֹלֶה וְזָקֵן
9 וְעָנֵג[20]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאֵין
10 הַטָּמֵא רָאוּי לְבִיאָה[21], וְכֵן הֶעָרֵל מָאוּס כַּטָּמֵא[22].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הסומא בעינו אחת.. פטור. ומנין שכל אלו פטורין מן הראי'... נאמר בבוא כל ישראל לראות, כשם שהם באים להראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו, להוציא סומא שאינו רואה, אפילו נסמית עינו אחת, שהרי אין ראייתו שלימה גמורה".

מבואר ב'אור התורה' על מסכת חגיגה, מה הוא רואה אותך בשתי עיניו, אף אתה כו' וענין שתי עיניו של אדם הוא ממכ"ע וסוכ"ע. ומעתה מבוארים שני הלשונות: "הדר קדשו" – סוכ"ע, "ובית שכינתו" – ממכ"ע.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן ד)

2) שוטה הוא "מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים" (פרק ט מהלכות עדות הלכה ט) וכדעת ר' יוחנן (חגיגה ג:), שאפילו שוטה באחד מן הדברים הרי הוא שוטה. וקטן הוא זה, שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אבל אם הוא יכול לאחוז בידו של אביו, חייב אביו להעלותו כדי לחנכו במצוות. 3) שאינו יכול לעלות ברגליו. 4) מפונק, שאינו הולך ברגליו אלא ברכיבה. ובמשנה שם: "ומי שאינו יכול לעלות ברגליו" וכן בברייתא (ד.) ופירשו בגמרא שם, שהכוונה גם לאנשים מפונקים. 5) מכיוון שאינו שומע פטור מהראייה (חגיגה ב:). 6) שם ג. דברי ר' תנחום, ולמד כן ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם", שחרש באזנו אחת פטור מן הראייה. 7) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום. 8) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות וספק הוא אם הוא זכר אם נקבה". 9) ואשה פטורה מן הראיה. ומטעם ספק ערל זכר (ראה ביבמות עב. ופרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט שאסור בתרומה מטעם זה) אינו אסור, שהרי כל פטורו של ערל אינו אלא משום שהוא מאוס (להלן בסוף ההלכה, עיין שם), וטומטום שהוא אטום ואי אפשר למולו, אינו מאוס, כמו שכתבו התוספות ביבמות עב: דיבור המתחיל התם. וראה במשנה למלך. ובגמרא (חגיגה ד.) פירשו שפטור טומטום הוא אפילו כשביציו בחוץ וניכר שהוא זכר ובכל זאת מיעטו הכתוב מן הראיה, ומדברי רבינו לא נראה כן. 10) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהן, או אם היה לו אדון אחד וקבל ממנו (מהעבד) קצת דמיו ושחרר מקצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על ידי שטר, הרי זה אינו כלום לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה וזהו בשטר". 11) שנאמר (שמות כג, יז) "יראה כל זכורך אל פני האדון ה'", ודרשו (בחגיגה ד.) "מי שאין לו אלא אדון אחד, יצא זה (עבד) שיש לו אדון אחר". ולא נצרכה דרשה זו אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין, אבל עבד שלם יש היקש של "לה" "לה" מאשה שהוא פטור (חגיגה שם). 12) חגיגה ד. ואף כי מצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא - יש צורך במיעוט זה של כל זכורך כדי שלא נלמד בגזירה שווה את הלימוד של "ראיה ראיה" ממצוות הקהל שנשים חייבות בה. 13) לפי שבשפחה נאמר: "או חופשה לא ניתן לה" (ויקרא יט, כ) ובאשה נאמר: "וכתב לה ספר כריתות" (דברים כד, א) ולמדו עבד ושפחה בגזירה שווה "לה" "לה" מאשה, שכל מצוה שהאשה חייבת בה אין העבד חייב בה (חגיגה ד.). 14) כלומר, כמו שהקב"ה רואה אותם. 15) בגמרא שם ממעטים סומא ממצות ראיה מן הפסוק "שלוש רגלים" (שמות שם יד) "רגלים פרט לחיגר ולחולה ולסומא וכו'". 16) ואין הוא בא לראות כשם שהוא בא להיראות, שהקב"ה רואהו בשתי עיניו והוא אינו רואה אלא בעין אחת (חגיגה ב.) אבל בגמרא (שם) למדו כן ממה שנאמר (שמות שם, יז) "יראה", ולומדים יראה יראה מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו. 17) בחגיגה ג. למדו מפסוק זה למדבר ואינו שומע. ואילו חרש באזנו אחת למדו ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם" ולא חרש באזנו אחת. וראה בלחם משנה. 18) אף אם הוא שומע ויכול ללמוד לעצמו. 19) וזה שאינו מדבר איננו יכול ללמד לאחרים. ושם בגמרא אמרו: "קרי ביה למען יְלַמְּדוּ". 20) בגמרא שם ד. למדו דברים אלו ממה שנאמר (שמות כג, יד) "רגלים - פרט לחיגר ולחולה ולסומא ולזקן שאינו יכול לעלות ברגליו". 21) שאסור לטמא להיכנס למקדש. ושם ד: למדו שטמא פטור מן הראיה ממה שנאמר (דברים יב, ה־ו) "ובאת שמה והבאתם שמה" - "כל שישנו בביאה (בכניסה למקדש) ישנו בהבאה (הבאת קרבן) וכל שאינו בביאה אינו בהבאה". 22) בחגיגה שם: "רבי עקיבא אומר איש איש (ויקרא כב, ד) לרבות את הערל (כטמא)". אבל ביבמות עב: פירשה רב יוסף משום דמאיס, כלומר לא מריבוי הכתוב אלא מפני שהוא מאוס, וללמדנו שלא השווהו לטמא מכל וכל, אלא דווקא לעניין גבוה כגון בראייה ובביאת מקדש ועבודת קרבנות. אבל למי חטאת, כשר ערל לקדש ולהזות.

11 ב. הַמְקַמֵּץ, וְהוּא שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְקַבֵּץ צוֹאַת כְּלָבִים
12 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לְעַבֵּד הָעוֹרוֹת[23] אוֹ לִרְפוּאָה, וְכֵן
13 הַמְצָרֵף נְחֹשֶׁת בַּמַּחְצָב שֶׁלּוֹ[24] וְהָעַבְּדָנִין[25], אַף עַל פִּי
14 שֶׁהֵן מְאוּסִין מִפְּנֵי מְלַאכְתָּן - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַהֲרִין גּוּפָן
15 וּמַלְבּוּשָׁן וְעוֹלִין בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת[26].

23) "ראיתי ששורין בהן הבגדים לפני כיבוסן יום או יומיים", וראה רש"י בבא בתרא יז. דיבור המתחיל נברכת הכובסין. 24) כלומר כורה נחושת ממקום מוצאו מן הארץ, וכרבה בר בר חנה בכתובות שם. 25) מעבדי עורות. 26) בחגיגה ד. ז: "אחרים אומרים המקמץ

והמצרף נחושת והבורסי פטורין מן הראיה, שנאמר (שמות כג) "כל זכורך" מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאינן ראויין לעלות עם כל זכורך (שריחן רע)". וראה במאירי (שם) שכתב שאין הלכה כאחרים ואדרבה "כל לרבות הוא ולא למעט, ויטהרו גופם ומלבושם ויעלו". והכסף־משנה כתב שם בשם הר"י קורקוס ש"אחרים" אינם ממעטים אלא בעודם במאיסותם, אבל כשיטהרו הרי הם כשאר כל אדם.

ג. כָּל קָטָן שֶׁיְּכוֹל לֶאֱחֹז בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת[27] - אָבִיו חַיָּב לְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהַרְאוֹת בּוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בַּמִּצְוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ[28]. וְאִם הָיָה הַקָּטָן חִגֵּר אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֵשׁ, אֲפִלּוּ בְּאַחַת - אֵינוֹ חַיָּב לְחַנְּכוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לִרְפוּאָה[29]; שֶׁאִלּוּ הָיָה גָדוֹל וְהוּא כָּךְ[30] - הָיָה פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

27) כבית הלל במשנה חגיגה ב. ולא כבית שמאי, שמחייבים גם אם יכול לרכוב על כתיפיו של אביו, שהוא קטן ביותר. 28) ברייתא שם ובגמרא אמרו, שחינוך הקטן אינו אלא מדרבנן והפסוק "כל זכורך" אינו אלא אסמכתא בעלמא. ורבינו נמשך אחר לשון הברייתא (לחם משנה). 29) וכשיתרפא יהיה חייב, בכל זאת אין חיוב על אביו לחנכו עכשיו. 30) לפיכך לא חייבו את אביו לחנכו.

ד. כָּל הַחַיָּב בִּרְאִיָּה - חַיָּב בַּחֲגִיגָה, וְכָל הַפָּטוּר מִן הָרְאִיָּה - פָּטוּר מִן הַחֲגִיגָה. וְכֻלָּן חַיָּבִין בְּשִׂמְחָה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[31] וְעָרֵל וְטָמֵא. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּנֵי חִיּוּב הֵרֵי הֵן פְּטוּרִין מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה; וְעָרֵל וְטָמֵא - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן אוֹכְלִים בַּקֳּדָשִׁים וְאֵינָן רְאוּיִין לְבִיאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ[32] וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

31) שם בדף ב: וחרש הוא שאינו שומע ואינו מדבר, אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב בשמחה (שם). 32) בפרק ג לעניין טמא. ובפרק ב הלכה יב לעניין ערל (שמשלח קרבנותיו, אבל הוא עצמו אינו בא לעזרה).

ה. מִי שֶׁהָיָה חִגֵּר אוֹ סוּמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְנִתְרַפֵּא בַּשֵּׁנִי - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה וּמִן הַחֲגִיגָה, שֶׁבְּיוֹם חוֹבָתוֹ הָיָה פָּטוּר; שֶׁכָּל יְמוֹת הֶחָג[33] תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הֵן[34], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר לְמָחָר[35] - פָּטוּר[36]. אֲבָל אִם נִטְמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן[37] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהָבִיא חֲגִיגָתוֹ וּרְאִיָּתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי הָרֶגֶל כְּשֶׁיִּטְהַר.

33) כלומר שאר ימי החג. 34) כר' יוחנן שם. וכיוון שביום הראשון לא היה בר חיוב, אין עליו חיוב להשלים בשאר הימים. 35) ביום שני של חג. 36) שהרי טמא פטור מן הראיה והחגיגה, ראה למעלה הלכה א, וכיוון שנפטר ביום הראשון לא היה לו אף רגע של חיוב ביום, שהרי נטמא בלילה, - שוב אינו חייב להשלים בשאר הימים. וכדעת חזקיה (שם) שהוא רבו של ר' יוחנן (מאירי שם ולחם משנה). 37) שהיה לו רגע של חיוב ביום לפני שנטמא, שוב יש עליו חיוב תשלומין בשאר הימים.

ו. מִי שֶׁבָּא לָעֲזָרָה בְּתוֹךְ יְמֵי הֶחָג[38] - אֵינוֹ חַיָּב לְהָבִיא עוֹלָה בְּיָדוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּכָּנֵס[39]. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם - אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִקַּר הָרֶגֶל בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן[40]. וְאִם הֵבִיא בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ וּמַקְרִיבִין אוֹתָהּ לְשֵׁם עוֹלַת רְאִיָּה, שֶׁהַרְאִיָּה אֵין לָהּ שִׁעוּר.

38) כל הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן החולק על ריש לקיש, ולפי הלשון הראשון שבגמרא חגיגה ז. הסובר שאין למצות ראיה שיעור, בין לראיית פנים ובין לעניין הבאת קרבן, וראה במאירי שם הטעם שאנו פוסקין כלשון ראשון אף כי בכל התלמוד אנו פוסקין כלשון אחרון. 39) כיוון שכבר הקריב פעם אחת. 40) אם לא חג ביום הראשון שחייב בתשלומין בשאר הימים.

ז. הִפְרִישׁ[41] עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת לַחֲגִיגָתוֹ וְהִקְרִיב מֵהֶן מִקְצָתָן בָּרִאשׁוֹן וּפָסַק[42] - שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַקְרִיב הַשְּׁאָר[43], שֶׁהֲרֵי שִׁיֵּר אוֹתָם[44]. וְאִם לֹא פָּסַק, אֶלָּא דְּחָקוֹ הַיּוֹם וְלֹא יָכוֹל לְהַקְרִיב הַיּוֹם[45] - מַקְרִיב הַשְּׁאָר לְמָחָר[46].

41) סתם ולא פירש שמפריש ליום ראשון. 42) הפסיק ולא הקריב את השאר, והיה לו עוד שהות להקריב ביום, וכמו כן היו לו אוכלין. 43) בחגיגה ח: "אמר ריש לקיש הפריש עשר בהמות לחגיגתו והקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני, ר' יוחנן אמר כיוון שפסק שוב אינו מקריב, אמר ר' אבא ולא פליגי (ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש) כאן (ר' יוחנן, מיירי) בסתם (הפריש את הבהמות סתם) וכאן (רבי שמעון בן לקיש מיירי) במפרש (שאמר מפורש שהוא מפריש את כולן ליום ראשון, חוזר ומקריבן שאינו אלא תשלומי ראשון - רש"י שם). 44) ומגלה על ידי כך, שאין רצונו שיהיו ליום ראשון. 45) פירוש, שהזמן היה דחוק ולא הספיק להקריב את הכל, וכמו כן אם לא היו לו אוכלין במדה מספקת (גמרא שם). 46) שהרי אין כאן שום גילוי שאין רצונו שיהיו ליום ראשון, והרי זה כמפרש ליום ראשון, שבוודאי מקריב אחר כך, שאין זה אלא תשלומין לראשון.

ח. עוֹלַת רְאִיָּה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[47], כִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָדָם חַיָּב בְּהֶן[48]. אֲבָל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בָּאוֹת מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַמְעֹרָבוֹת עִם מָעוֹת חֻלִּין[49], לוֹקֵחַ מִן הַתַּעֲרֹבֶת בְּהֵמָה וּמַקְרִיבָהּ שַׁלְמֵי חֲגִיגָה[50]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה מִן הַחֻלִּין[51]. מִפְּנֵי שֶׁשַּׁלְמֵי חֲגִיגָה חוֹבָה, וְכֹל שֶׁהוּא חוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[52].

47) כלומר, אין קונים אותה אלא במעות חולין ולא במעות הקדש (משנה חגיגה ז: וגמרא שם). 48) שכל דבר של

חובה צריך להביאו ממעות של חולין. ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים טז, י) "ועשית חג שבועות לה' אלוקיך מסת נדבת ידך אשר תיתן" - "מסת, מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין", - "מסת" הוא חולין, כמו שנאמר (אסתר י, א) "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ" (חגיגה ח.). 49) כבית הלל (חגיגה ח.) ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים שם) "כאשר יברכך ה' אלוקיך", ובזה ריבתה התורה גם תערובת (שם). 50) כר' יוחנן החולק על חזקיה, שם, שסובר טופלין (מחברין) מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה ולא כחזקיה הסובר להיפך, ועיין כסף משנה. וכל זה אינו אלא בחגיגה שמצינו בה ריבוי בתורה (ראה למעלה). אבל עולת ראיה אינה באה אלא מן החולין בלבד. 51) צריך שיהיה במעות של החגיגה מעות של חולין בשיעור של אכילה הראשונה. כן הוא בחגיגה שם וברייתא של חזקיה וסובר רבינו שהוא הדין לר' יוחנן (כסף משנה). 52) לפיכך צריך שיהיה שיעור אכילה ראשונה מן החולין.

ט. וְיוֹצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה[53]. וְאֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב[54].

53) חגיגה ח. "תניא כוותיה דחזקיה (שסובר טופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות למעות) "מסת" (דברים טז) מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין. בית שמאי אומרים יום ראשון מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר. ובית הלל אומרים אכילה ראשונה מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר ושאר כל ימות הפסח אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה", ומפרש רש"י שהמדובר בשאר ימות הפסח הוא לעניין שמחה, אבל רבינו מפרש שהמדובר הוא לעניין שלמי חגיגה שיוצאין ידי חובת שלמי חגיגה במעשר בהמה. 54) "ואי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא" (חגיגה שם). כלומר משום הצבע האדום שצובע את המעשר. ולולא זה מותר להקריב, ואין זה כנדרים ונדבות שאינם קרבים ביום טוב (למעלה פרק א הלכה ח), לפי שמקריבו לשם חגיגה, ולולא זה מותר להקדישו ביום טוב אף על פי שאין מקדישים ביום טוב, לפי שחייב מן התורה להקדישו.

י. יוֹצְאִין יִשְׂרָאֵל יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת[55] וּבְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה[56], וְהַכֹּהֲנִים[57] - בְּחַטָּאת[58] וּבְאָשָׁם[59] וּבִכּוּר[60] וּבְחָזֶה וָשׁוֹק[61]; שֶׁמִּצְוָה זוֹ[62] הִיא לִשְׂמֹחַ בַּאֲכִילַת בָּשָׂר לִפְנֵי ה'[63], וַהֲרֵי אָכְלוּ[64]. אֲבָל אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן לֹא בְּעוֹפוֹת וְלֹא בִּמְנָחוֹת, שֶׁאֵינָן בָּשָׂר הַמְשַׂמֵּחַ[65]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּפְסָחִים, שֶׁחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר[66] רְשׁוּת. לְפִיכָךְ[67] אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה[68], אֶלָּא יוֹצֵא בָּהּ חוֹבַת שִׂמְחָה[69].

55) שנדר (=שאמר הרי עלי שלמים) או שנדב (=שאמר הרי זה שלמים) כל השנה, ושלמים נאכלים לבעלים והביאן כשעלה לרגל, ושלמי נדרים ונדבות קריבין ביום טוב לשם שלמי שמחה. 56) נראה שגם בשלמי שמחה אין מביאין אותו ביום טוב, גזירה שמא יעשר, כמו שכתב לעניין שלמי חגיגה (למעלה הלכה ט). 57) יוצאין ידי חובתן. 58) שבשרה נאכל לזכרי כהונה בעזרה, ראה בפרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 59) שבשרו נאכל לזכרי כהונה בעזרה כחטאת. 60) שבשרו נאכל לכהנים (שם הלכה כה). 61) שהורמו משלמי העולים לרגל, והם נאכלים לכהנים. 62) של שמחה. 63) ואין שמחה אלא בבשר (פסחים ק ט.) ודרשינן בחגיגה ח. מהכתוב "ושמחת בחגך" (דברים ז, יד) "לרבות כל מיני שמחות לשמחה". 64) ואין צורך להקריב באופן מיוחד שלמי שמחה, שלא ההקרבה היא המצוה, אלא אכילת בשר הקרבנות, והרי אכלו. 65) בגמרא שם ח: "רב אשי אמר מ"ושמחת" נפקא, יצאו אלו שאין בהן שמחה". 66) בחודש ניסן. 67) כלומר, משום שהיא רשות, יוצא בה ידי חובת שמחה, שאם הייתה חובה, לא היו יוצאין בה משום שמחה, כיוון שגם היא מצוה לפסח, וכמו שאינו יוצא בחגיגה חובת שלמי שמחה, שהרי שלוש מצוות נצטוו לחג, כן אם הייתה חגיגת י"ד חובה לא היה יוצא בה ידי חובת שמחה (אור שמח). 68) כלומר, חגיגת חמשה עשר. כמבואר למעלה (הלכה ח) שאינה באה אלא מן החולין. 69) פסחים ע. ברייתא של בן תימא. וסובר רבינו שחכמים אינם חולקים עליו, אלא במה שאמר שאינה נאכלת אלא ליום ולילה, אבל במה שאמר "יוצא בה ידי חובת שמחה ואינו יוצא בה ידי חובת חגיגה" - אינם חולקים עליו.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שַׁלְמֵי נֶדֶר אוֹ נְדָבָה[70] וּשְׁחָטָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[71], אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב - אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה, שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, אֲבָל יָצָא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה.

70) בפסחים עא. "כי אתא רבין אמר רבי אלעזר שלמים ששחטן מערב יום טוב יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה". ובתוספות (שם ע:) דיבור המתחיל שלמים, כתבו שאפילו אם הקדישן מתחילה לשם חגיגה אינו יוצא בה ידי חגיגה, כיוון ששחטן מערב יום טוב, אבל מדברי רבינו שכתב "מי שהיו לו שלמי נדר או נדבה", נראה שאם הקדישם לשם חגיגה, יוצא בה ידי חגיגה, ואין צריך לשחוט דווקא ביום טוב. 71) כן הוא בגמרא שם. ונאמר כן משום הסיפא, להשמיענו שאף על פי ששחטם מערב יום טוב יוצא בהם משום שלמי שמחה. אבל לעניין חגיגה אינו יוצא בהם, אף אם שחטן ביום טוב.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם הָרֶגֶל, הוֹאִיל וְאוֹכֵל מֵהֶן בָּרֶגֶל - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁחֹט שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה.

יג. לֹא יָבִיא אָדָם תּוֹדָה[72] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[73], מִפְּנֵי הֶחָמֵץ שֶׁבָּהּ[74], שֶׁאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל[75]. וְאִם הֵבִיא[76] - יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה[77], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[78].

72) קרבן הודאה על הנס שנעשה לו. 73) בניסן. 74) שעל קרבן תודה מקריב לחם חמץ (ויקרא ז, יג).

75) לשריפה. משום שאינו יכול לאכול חמץ בערב פסח אלא עד ארבע שעות ומתוך כך חמץ שבה בא לידי נותר (ביצה יט: וברש"י שם). 76) כלומר בארבעה עשר, כנ"ל. 77) כלומר, בליל הפסח (שאילו למחר, היא נפסלת בלינה. וראה בכסף משנה ולחם משנה) ואף על פי שאמרו (פסחים עא.) שאין חובת שמחה אלא בליל יום טוב אחרון של חג, שיש שמחה לפניו, ולא בליל יום טוב ראשון של חג, שאין שמחה לפניו - זה אינו אלא בשאר ימים טובים, אבל בליל יום טוב ראשון של פסח, שיש בו בעצמו שמחה, שהרי אוכלים בו הפסח ויוצאים בו ידי חובת שמחה, כמו שיוצאים בבכור ובמעשר בהמה, יש בו גם חובת שמחה. 78) למעלה בהלכה י, שיוצאין ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ונדבות, ובהלכה יב שאינו צריך לשחוט שלמי שמחה בשעת שמחה.

1 **יד. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה שֶׁאֵצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתִי לְשֵׁם**
2 **חֲגִיגָה[79] - חַיָּב לְהָבִיא תּוֹדָה[80], וְאֵינוֹ יוֹצֵא בָהּ יְדֵי**
3 **חֲגִיגָה; שֶׁאֵין חֲגִיגָה בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[81]. כְּשֶׁיִּזְבַּח**
4 **אָדָם שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה - לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל הוּא**
5 **וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ בִּלְבַד וִידַמֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה מִצְוָה גְּמוּרָה, אֶלָּא**
6 **חַיָּב לְשַׂמֵּחַ הָעֲנִיִּים וְהָאֻמְלָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר[82]: וְהַלֵּוִי**
7 **וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה[83]. מַאֲכִיל הַכֹּל וּמַשְׁקֶן כְּפִי**
8 **עָשְׁרוֹ. וּמִי שֶׁאָכַל זְבָחָיו וְלֹא שִׂמַּח אִלּוּ עִמּוֹ - עָלָיו**
9 **נֶאֱמַר: זִבְחֵיהֶם כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ,**
10 **כִּי לַחְמָם לְנַפְשָׁם. וּמִצְוָה בַּלֵּוִי יוֹתֵר מִן הַכֹּל[84], לְפִי**
11 **שֶׁאֵין לוֹ לֹא חֵלֶק וְלֹא נַחֲלָה[85], וְאֵין לוֹ מַתָּנוֹת בַּבָּשָׂר.**
12 **לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְזַמֵּן לְוִיִּים עַל שֻׁלְחָנוֹ וּלְשַׂמְּחָם, אוֹ יִתֵּן**
13 **לָהֶם מַתְּנוֹת בָּשָׂר עִם מַעֲשַׂר שֶׁלָּהֶם[86], כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ בּוֹ**
14 **צָרְכֵיהֶם. וְכָל הָעוֹזֵב אֶת הַלֵּוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְשׁוֹהֶה מִמֶּנּוּ**
15 **מַעֲשְׂרוֹתָיו בָּרְגָלִים[87] - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
16 **הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי[88].**

79) כלומר, מפריש קרבן תודה ומתנה שהוא מפריש אותו לשם תודה בתנאי, שיוכל לצאת בו ידי חובת החגיגה. 80) נתחייב מיד בהבאת תודה. 81) שמיד שאמר הרי עלי תודה נתחייב להביאה, וכשמתנה אחר כך על מנת לצאת בו ידי חובת החגיגה, אין זה כלום, כיוון שכבר נתחייב בתודה, ואין החגיגה באה אלא מן החולין. 82) בעניין שמחת החג. 83) "כדדרש רב יהודה בר' סימן בפסיקתא, אתה יש לך ד' בני בית, בנך, בתך, עבדך ואמתך, אף אני יש לי ד', הלוי, הגר, היתום והאלמנה, וחייב אתה לשמח את כולם. 84) שהרי הקדימו הכתוב לכולם. וכן הוא בספרי (פרשת ראה לדברים טז, יד) "אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך", - "חביב חביב קודם". 85) כמו שנאמר: "והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו כי אין לו חלק ונחלה עמך". 86) מעשר ראשון שצריך לתת ללוי (פרק א מהלכות מעשרות הלכה א). 87) כלומר, שעוזב אותו מלשמחו בשלמי שמחה וחגיגה, או שמשהה מעשרותיו ברגלים. 88) שכל מקום שנאמר השמר, פן ואל, אינו אלא לא תעשה.

יום ש"ק ו' שבט ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להקהיל כל ישראל בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל.

17 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְהִיל[2] כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים**
18 **וָטַף, בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה[3] בַּעֲלוֹתָם לָרֶגֶל וְלִקְרוֹת**
19 **בְּאָזְנֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה פָּרָשִׁיּוֹת[4] שֶׁהֵן מְזֻרְזוֹת אוֹתָן**
20 **בְּמִצְוֹת וּמְחַזְּקוֹת יְדֵיהֶם בְּדַת הָאֱמֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: מִקֵּץ**
21 **שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת. בְּבוֹא**
22 **כָּל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת וְגוֹמֵר. הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים**
23 **וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹמֵר[5].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף כו' ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן המצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת כו'".

וצריך להבין, מדוע שינה כאן הרמב"ם מהרגלו להקדים בתחילת ההלכות הדנות במצוה, רק את תוכן המצוה בתכלית הקיצור, והקדים להאריך בביאור פרטי ההלכה, ובפירוט תוכן של הפרשיות ומטרת קריאתן, ולא כתב בקיצור "לקרות באזניהם פרשיות מן התורה".

גם להלן בהלכה ו' צריך להבין, מדוע האריך בטעם מצוה זו "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא־ל, שהסברת טעם המצוה באופן ובאורך כזה, אינו דבר רגיל בספרו "הלכות הלכות".

ויש לומר שלשיטת הרמב"ם ענינה של המצוה "לחזק דת האמת" אינה רק טעם של המצוה או תוצאה של קיומה, אלא שזהו תוכן המצוה, ולכן נקט הרמב"ם כל הפרטים "לקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותם במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת", כי עניין זה שבמצות 'הקהל' הוא מגוף ועצם המצוה.

על־פי־זה יובן גם מה שכתב בהלכה ו' "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת", בתור ביאור להתחלת ההלכה "וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני... אפילו חכמים גדולים... חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה כו'". כי "חיזוק דת האמת" אינו רק עניין הבא כתוצאה ממצוה זו, אלא שהוא עצם המצוה, ומשום כך פשיטא שחיוב ה"כוונה", מוטל על כל אחד ואחד.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן ה)

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה להקהיל כו'... ומצוה זו אינה אלא בזמן שישראל על אדמתן, משא"כ לאחר שחרב ביהמ"ק וגלו ישראל... בטלה מצות הקהל".

וצריך עיון בטעם הדבר, מדוע אין עושים בזמן הזה זכר ל'הקהל' שהיה בזמן הבית, והלא מצינו כמה וכמה עניינים שעושים זכר למקדש כתקנת ריב"ז "שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש", וכן עליה לרגל ש"אף לאחר החורבן היו מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל, כמו שעושים גם היום", ועל־דרך־זה בעוד עניינים.

יש שכתבו שהסיבה היא מכיון שקיום מעמד של 'הקהל' בגלות יכול להתפרש בעיני אומות העולם כמרידה במלכות, ויש בזה משום חשש פקו"נ דרבים מישראל. אלא שמצינו שגם בזמן הגלות היו תקופות שונות שבהם קיבלו ישראל רשיון ממלכות המדינה לקיים שלטון והנהגה משלהם, ולדוגמא נשיאותו של רבי וריש גלותא שבבבל שנמשכה כמה וכמה שנים וביניהם גם מוצאי שמיטה, ואעפ"כ לא מצינו שהקהילו את העם זכר למקדש.

ויש לומר הביאור בזה: פירוש המנהג לעשות "זכר" הוא כשהדבר עצמו אינו קיים, ועל־ידי הפעולה המסוימת עושים "זכר" לאותו עניין שאינו. דוגמא לדבר מצינו ב"כורך" שעשה הלל זכר למקדש, והרי "כורך" זה אינו דומה כלל, שהרי אין בו אכילת בשר שהוא עניין עיקרי בחיוב קרבן הפסח.

עפ"ז מובן מדוע אין עושים זכר למעמד "הקהל" שהיה במקדש, כי הפעולה של הקהלת העם לזרזם ולחזק ידיהם בדת האמת אינה "זכר" בלבד, אלא זהו עצם העניין של "הקהל את העם כו'", ואילו בהעדר העניין העיקרי של "הקהל את העם" לא נשאר אפילו "זכר" בלבד. ולכן במשך כל הדורות לא מצינו מעמד של "הקהל" במוצאי שמיטה, כי לעניין זה אין לעשות "זכר" בלבד אלא רק את עצם העניין שאין לעשותו בזמן הזה ללא ביהמ"ק ומלך, כדי שלא יהיה זלזול ח"ו בקדושת המעמד הנעלה והנשגב – "הקהל" – בבית המקדש.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן ו)

2) הסמ"ג (הלכות חגיגה) כתב, שהמצוה מוטלת על כל אחד ואחד מישראל לבוא ולשמוע אל המלך כשקורא את פרשיות התורה. ומדברי רבינו נראה, שחוץ מזה יש גם מצוה להקהיל את העם, והחיוב הוא על ב"ד הגדול שבירושלים או על המלך (הגאון אדר"ת בקונטרס "זכר למקדש"). 3) במוצאי השנה השביעית, וראה להלן הלכה ג. 4) ראה להלן הלכה ג, איזו פרשיות. 5) "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (שם לא, יג).

1 **ב. כָּל הַפָּטוּר מִן הָרְאִיָּה - פָּטוּר מִמִּצְוַת הַקְהֵל[6],**
2 **חוּץ מִן הַנָּשִׁים וְהַטַּף[7] וְהֶעָרֵל[8]. אֲבָל הַטָּמֵא פָּטוּר**
3 **מִמִּצְוַת הַקְהֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל, וְזֶה אֵינוֹ**
4 **רָאוּי לְבִיאָה. וְהַדָּבָר פָּרוּר שֶׁהַטְּמֵטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס**
5 **חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת[9].**

6) בחגיגה ג. למדו מצות ראיה בגזירה־שוה "ראיה ראיה" מהקהל, שכתוב בה: "הקהל את העם וכו' בבוא כל ישראל ליראות". ו"כשם שלמדנו בסוגיא זו ראיה מהקהל, כך נראה ללמוד הקהל מראיה, וכל הפטור מראיה פטור מהקהל, חוץ וכו' וכן כתבוה גדולי המחברים" (מאירי שם). 7) שמפורשין בפסוק הקהל וכו' והנשים והטף. ובחגיגה שם אמרינן אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה הם באים? כדי ליתן שכר למביאיהם. ועבדים פטורים, שאינן בכלל "כל ישראל", ראה למעלה פ"ב הלכה א ובלחם־משנה כאן. 8) אף כי ערל הוא כטמא לענין פטור ראיה (ראה למעלה פ"ב הלכה א), אינו כטמא לענין הקהל. שגם בראיה אינו כטמא אלא מדרבנן, מטעם שהוא מאוס, אבל מן התורה הוא ראוי לביאה, ולפיכך חייב הוא בהקהל, שהרי ראוי הוא ליראות מן התורה (ראה מה שכתב הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל"). 9) וכל פטורם של טומטום ואנדרוגינוס ממצות ראיה אינו אלא משום שהם ספק אשה (ראה למעלה פ"ב הלכה א).

6 **ג. אֵימָתַי[10] הָיוּ קוֹרִין? בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן**
7 **שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁהוּא תְּחִלַּת יְמֵי חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד[11]**
8 **שֶׁל שָׁנָה שְׁמִינִית. וְהַמֶּלֶךְ הוּא שֶׁיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם[12].**
9 **וּבְעֶזְרַת הַנָּשִׁים הָיוּ קוֹרִין[13]. וְקוֹרֵא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב[14].**
10 **וְאִם קָרָא מֵעֹמֶד - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[15]. מֵהֵיכָן הוּא**
11 **קוֹרֵא? מִתְּחִלַּת חֲמֵשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים[16] עַד סוֹף פָּרָשַׁת**
12 **'שְׁמַע'[17], וּמְדַלֵּג לְ'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ'[18] וְגוֹמֵר, וּמְדַלֵּג**
13 **לְ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר'[19], וְקוֹרֵא מֵ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר' עַל הַסֵּדֶר**
14 **עַד סוֹף בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת[20], עַד 'מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר**
15 **כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב'[21], וּפוֹסֵק.**

10) משנה בסוטה מא. 11) בגמרא שם "ואי כתב רחמנא בחג הסוכות, הוה־אמינא אפילו יו"ט אחרון, כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא דמועד". 12) במשנה שם. [ואם אין מלך בישראל, קורא הכהן הגדול. ראה בספרי "זמנים" עמודים פא ועח והערה 3]. 13) בגמרא שם מא: 14) במשנה שם. 15) שם במשנה "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים". [ואעפ"י ש"המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול" - כיון שעשה כן מחמת המצוה אין זה בזיון (גמרא שם). ואין זה דומה למה שאמרו (סנהדרין יח.) שהמלך אינו חולץ, אעפ"י שיש מצוה לחלוץ (עיין שם יט: וראה בפ"ב מהלכות מלכים הלכה ג) - שבחליצה זו המצוה היא לבזות את היבם, שאינו רוצה להקים לאחיו שם, כמו שכתב בהגהות מיימוני, פ"ד מהלכות יבום הלכה ח ("זמנים" עמוד פב). ואמנם במצות יבום, שאינה לשם בזיון, כתב רבינו בהלכות מלכים שם טעם אחר, עיין שם]. 16) שם במשנה. 17) דברים ו, ט. 18) ומתחיל פרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג) עד סוף הפרשה (שם, כא). 19) שם יד, כב. 20) במשנה שם:

"עשר תעשר, כי תכלה לעשר, ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה", ופירש רש"י מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקורא וכי תכלה לעשר, וברכות וקללות, ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך (שם יז, יד) ואעפ"י שפרשת המלך מפסקת בין "עשר תעשר" ל"כי תכלה", קורא את אלה (עשר תעשר וכי תכלה) יחד שלא להפסיק במעשרות, ואח"כ קורא את פרשת המלך. ורבינו שכותב שמ"עשר תעשר" הוא קורא על הסדר עד סוף הברכות, ולא כתב שמדלג וקורא "כי תכלה לעשר", וכמו כן לא כתב שקורא "פרשת המלך" - גורס במשנה: "עשר תעשר וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה" (לחם־משנה). 21) שם כח, סט. וראה ספרי שופטים על הפסוק "וכתב לו את משנה התורה הזאת" (שם יז, יח): "אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה". וברש"י (סוטה שם) מפרש הטעם למה קורין פרשיות הללו, משום שמ"אלה הדברים" עד "שמע" יש בהן קבלת עול מלכות שמים, "והיה אם שמוע" יש בה קבלת עול מצוות, וברכות וקללות יש בהן קבלת בריתות של תורה, "עשר תעשר" משום שהוא זמן אסיף ומתנת עניים והפרשת תרומות ומעשרות.

1 **ד. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא? תּוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּכָל**
2 **יְרוּשָׁלַיִם, כְּדֵי לְהַקְהִיל אֶת הָעָם[22]. וּמְבִיאִין בִּימָה**
3 **גְּדוֹלָה, וְשֶׁל עֵץ הָיְתָה[23], וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע**
4 **עֶזְרַת נָשִׁים[24], וְהַמֶּלֶךְ עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ[25], כְּדֵי**
5 **שֶׁיִּשְׁמְעוּ קְרִיאָתוֹ, וְכָל יִשְׂרָאֵל הָעוֹלִים לֶחָג**
6 **מִתְקַבְּצִין סְבִיבָיו. וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת[26] נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה**
7 **וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת[27], וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן[28],**
8 **וּסְגָן לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל לַמֶּלֶךְ, כְּדֵי לְהַדְּרוֹ בְּרֹב**
9 **בְּנֵי אָדָם[29]. וְהַמֶּלֶךְ מְקַבְּלוֹ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד[30]. וְאִם**
10 **רָצָה - יָשַׁב[31]. וּפוֹתֵחַ וְרוֹאֶה[32] וּמְבָרֵךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ**
11 **כָּל קוֹרֵא בַּתּוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת[33], וְקוֹרֵא הַפָּרָשִׁיּוֹת**
12 **שֶׁאָמַרְנוּ[34] עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר, וְגוֹלֵל וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ**
13 **כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבָתֵּי כְּנִסִיּוֹת[35]. וּמוֹסִיף שֶׁבַע**
14 **בְּרָכוֹת[36], וְאֵלּוּ הֵן: רְצֵה[37] ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל**
15 **וְכוּ'. מוֹדִים[38] אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ'. אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל**
16 **הָעַמִּים וְכוּ' עַד מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים[39], כְּדֶרֶךְ**
17 **שֶׁמְּבָרְכִין בַּתְּפִלָּה[40]. הֲרֵי שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת כְּמַטְבֵּעָן[41].**
18 **רְבִיעִית מִתְפַּלֵּל עַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיַּעֲמֹד[42], וְחוֹתֵם בָּהּ:**
19 **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַשּׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. חֲמִישִׁית מִתְפַּלֵּל עַל**
20 **יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמֹד מַלְכוּתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: הַבּוֹחֵר**
21 **בְּיִשְׂרָאֵל[43]. שִׁשִּׁית מִתְפַּלֵּל עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁיִּרְצֶה הָאֵל**
22 **עֲבוֹדָתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים.**
23 **שְׁבִיעִית מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל בָּהּ כְּפִי מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל[44],**
24 **וְחוֹתֵם בָּהּ: הוֹשַׁע יְיָ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ**
25 **צְרִיכִין לְהִוָּשֵׁעַ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.**

22) בתוספתא סוטה פ"ז: אותו היום עמדו הכהנים בגדירות ובפרצות, וחצוצרות של זהב בידם ותוקעין ומריעין" 23) במשנה סוטה מא. "עושין לו בימה של עץ בעזרה". 24) שם מא: 25) שם במשנה: "והוא יושב עליה". 26) שמש הכנסת. 27) כן הוא במשנה שם. וראש הכנסת הוא זה שעל פיו נחתכין דברי הכנסת, מי יפטיר בנביא, מי יפרוס על שמע, מי ירד לפני התיבה (רש"י שם מ:). 28) סגנו של כהן גדול המשמש במקומו כשאירעה לו טומאה (שם מב.). 29) וכן כתב בפירוש המשניות שם: "ואמנם היו נותנין הס"ת מיד ליד לכבוד ולתפארת". וכן כתב שם מ: "ונתינת הספר איש לאיש משום כבוד, שנאמר ברוב עם הדרת מלך". ולכאורה נראה מדבריו, שהכוונה להדר ולכבד את ספר התורה, אבל בגמרא (שם מא:) "אמר אביי, כולה משום כבודו של מלך". הרי שהמדובר לכבד את המלך, וראה במאירי סוטה שם, שכתב כלשון רבינו בפירוש המשניות. ונראה מדבריו שהמדובר הוא לכבוד המלך. 30) שם במשנה. 31) כלומר, אם רצה מקבל את ספר התורה כשהוא בישיבה. וראה בקונטרס "זכר למקדש" זצ"ל שכתב שרבינו למד כן ממה שאמרו במשנה (סוטה שם): "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד", שמיותר מה שמזכיר שעמד וקבל, וע"כ הכוונה שגם לקבל את ספר התורה מותר בישיבה. 32) כר' יהודה, במגילה לב. 33) בפי"ב מהלכות תפילה הלכה ה: "כל אחד ואחד מן הקורין פותח ספר תורה ומביט למקום שהוא קורא, ואח"כ אומר ברכו וכו' וכל העם עונין וכו' וחוזר ומברך בא"ה אשר בחר בנו וכו'". 34) למעלה בהלכה ג. 35) ברכת בא"ה וכו' אשר נתן לנו את תורתו וכו', ראה בהלכות תפילה שם. 36) במשנה שם: "ברכות שכהן גדול מברך אותן, המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון". ושם מ: במשנה "ומברך עליה שמונה ברכות, על התורה (ברכת התורה שלאחריה), ועל העבודה ועל ההודייה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים (ועל ירושלים) והשאר תפילה". 37) היא ברכת העבודה, שכתוב בה "והשב את העבודה". 38) היא ברכת ההודייה. 39) שם במשנה: "אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון" (שבברכת כהן גדול, ראה בפ"ג מהלכות עבודת יוהכ"פ הלכה יא). 40) של שלש רגלים. 41) כלומר, תפילות אלו הן קבועות לכל ואינן מיוחדות לכהן, כמו שאר התפילות שלהלן. 42) מתפלל ברכה בפני עצמה, שענינה הוא שיעמוד המקדש. 43) כלומר: ברוך אתה ה' הבוחר בישראל. ראה בהלכות עבודת יוהכ"פ שם. 44) כפי מה שהוא רגיל להתחנן ולהתפלל, ראה הלכות עבודת יוהכ"פ שם.

26 **ה. הַקְּרִיאָה וְהַבְּרָכוֹת - בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[45]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
27 **תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת - בִּלְשׁוֹנָהּ[46]. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ**
28 **שָׁם לוֹעֲזוּת[47].**

45) הקריאה שהיא בלשון הקודש, מפורש במשנה סוטה לב. "ואלו נאמרין בלשון הקודש וכו' ופרשת המלך". ועל הברכות שהוא בלה"ק כתב ב"מים חיים" (הובאו דבריו בקובץ "הקהל" במאמרו של הרב בצ"י רבינוביץ) "אפשר שלמד רבינו מברכות כה"ג שהיו בלה"ק, כדתנן בפ' ואלו נאמרין (סוטה שם) דמה טעם יש לחלק בין ברכות לברכות, אבל במתניתין הזכיר מקודם ברכות כה"ג, ולא נקט פרשת כה"ג לאשמועינן שאף הברכות יהיו בלה"ק, ומעתה תו

ליכא למיטעי בפרשת המלך, ולפיכך לא חש התנא ולא נקט ברכות המלך אלא פרשת המלך". 46) לימוד זה מן הפסוק הזה אינו גמרא בסוטה, ואולי לקחו רבינו ממקור אחר. 47) הם המדברים בשפה זרה, ואינם מבינים בלשון הקודש. ובקונטרס "זכר למקדש" להאדר"ת זצ"ל כתב: "פשוט הדבר שתיבות אלו "אע"פ שיש שם לועזות" שייכת להלכה ו' שלאחריה, וצ"ל: אע"פ שיש שם לועזות, וגרים שאינם מכירין וכו' (קובץ "הקהל" עמוד קיח). [ויותר מסתבר כי המלים "וגרים שאינן מכירין" שייכות למעלה הלכה ה, ומהמלים "חייבים להכין" מתחילה הלכה ו].

ו. וְגֵרִים שֶׁאֵינָן מַכִּירִין[48] חַיָּבִין[49] לְהָכִין לִבָּם וּלְהַקְשִׁיב אָזְנָם לִשְׁמֹעַ בְּאֵימָה וְיִרְאָה וְגִילָה בִּרְעָדָה כַּיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ בְּסִינַי. אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים, שֶׁיּוֹדְעִים כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ בְּכַוָּנָה גְּדוֹלָה יְתֵרָה[50]. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמֹעַ[51] - מְכַוֵּן לִבּוֹ לִקְרִיאָה זוֹ; שֶׁלֹּא קְבָעָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא לְחַזֵּק דָּת הָאֱמֶת[52]. וְיִרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ עַתָּה נִצְטַוָּה בָּהּ וּמִפִּי הַגְּבוּרָה שׁוֹמְעָהּ, שֶׁהַמֶּלֶךְ שָׁלִיחַ הוּא לְהַשְׁמִיעַ דִּבְרֵי הָאֵל.

48) בלשון הקודש. והם חייבים בהקהל, כמפורש למעלה בהלכה א. 49) [כאן מתחילה הלכה ו, כמבואר למעלה]. 50) "ונראה שלמד כן ממה שנאמר בענין "ואל כל זקני ישראל" (שם לא, ט) ואח"כ נאמר "באזניהם" (שם לא, יא) שאף הם בכלל" (הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל" שם). [או ממה שנאמר (שם שם, יב) "ולמען ילמדו", ואמרו בחגיגה ג. קרי ביה: "למען יִלְמְדוּ", הרי שמדובר בחכמים המלמדים לאחרים]. 51) שנמצא במרחק רב מן הקורא, אבל חרש שאינו שומע, שפטור מן הראיה (למעלה פ"ב הלכה א), פטור גם מ"הקהל", כמבואר למעלה הלכה ב. וראה לחם־משנה. 52) ראה למעלה הלכה א.

ז. יוֹם הַקְהֵל שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - מְאַחֲרִין אוֹתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת[53], מִפְּנֵי תְּקִיעַת הַחֲצוֹצְרוֹת[54] וְהַתְּחִנּוֹת[55] שֶׁאֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.

53) משנה במגילה ה. "אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב חגיגה והקהל, מאחרין ולא מקדימין". 54) ראה למעלה הלכה ד. בירושלמי מגילה פ"א הלכה ו: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין וכו' ר' בא בריה דרבי חייה בר בא אמר, מפני התקיעה. ר' יצחק בי ר' חייה אמר, מפני הבימה. ויעשו אותה מאתמול, שלא לדחוק את העזרה. א"ר מתניה, על שם לא תטע לך אשרה כל עץ". [ופסק רבינו כר' בא, כי הרי הביאוה לעזרת נשים (למעלה הלכה ד) ושם אין איסור של "לא תטע לך אשרה", ראה בכסף־משנה לפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ט]. 55) ראה למעלה הלכה ד שהברכה השביעית, שבירך המלך אחרי קריאת התורה, היה "מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול", וראה בפ"א מהלכות תעניות הלכה ו ש"אין תוקעין בהן (בשבתות ובימים־טובים) לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפילה".

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת חֲגִיגָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט טבת־ו' שבט ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה קיג.

הַמִּצְוָה הַקי"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהֶא מוּכָנֶת לְמַה שֶׁצָּרִיךְ בְּטָהֳרָה מִטֻּמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת" (במדבר יט, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת פָּרָה.

יום שני א' שבט ה'תשפ"ב

מצות עשה קיג.

הַמִּצְוָה הַקי"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהֶא מוּכָנֶת לְמַה שֶׁצָּרִיךְ בְּטָהֳרָה מִטֻּמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת" (במדבר יט, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת פָּרָה.

יום שלישי ב' שבט ה'תשפ"ב

מצות עשה קח.

הַמִּצְוָה הַק"ח — שֶׁצִּוָּנוּ בְּדִינֵי מֵי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְּטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אֳכָלִים וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָם — כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה

אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם — הֲרֵי סֵדֶר טְהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת — מֵהֶן מַסֶּכֶת טְהָרוֹת וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֲקָצִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבִשְׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַף אִם נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, הֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי מִצְוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרִתוֹת יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבָיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אָהֳלוֹת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יִחֲדוּ לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טְהָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיְנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה.

יום רביעי ג' שבט ה'תשפ"ב

מצות עשה קח.

הַמִּצְוָה הַק"ח — שֶׁצִּוָּנוּ בְּדִינֵי מֵי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אֳכָלִים וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָם — כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם — הֲרֵי סֵדֶר טְהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת — מֵהֶן מַסֶּכֶת טְהָרוֹת וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֲקָצִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבִשְׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַף אִם נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, הֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי מִצְוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרִתוֹת יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבָיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אָהֳלוֹת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יִחֲדוּ לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טְהָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיְנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה.

יום חמישי ד' שבט ה'תשפ"ב

מצות עשה קח. קא.

הַמִּצְוָה הַק"ח נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַק"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת אָדָם מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מַה מִּמְּנָּה טָמֵא וּמַה מִּמְּנָּה טָהוֹר, מַה מִּמְּנָּה צָרִיךְ הֶסְגֵּר (שבעת ימים), וּמַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ עִם הַהֶסְגֵּר — גִּלּוּחַ, כְּלוֹמַר: תִּגְלַחַת (מסביב) הַנֶּתֶק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) — וְזוּלַת זֶה מִפְּרָטֵי דִּינָיהָ וְאֵיכוּת טֻמְאָתָהּ.

יום שישי ה' שבט ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שח. שז.

הַמִּצְוָה הַש"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּתָלוֹשׁ סִימָנֵי צָרַעַת אוֹ לִכּוֹתָם (באש) כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה מַרְאֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת" (דברים כד, ח). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "'הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת' (דברים כד, ח) — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (נגעים פרק ז משנה ד): "הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְהַכֹּוֶה אֶת־הַמִּחְיָה (הבשר החי שבנגע) — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה" וְלוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

הַמִּצְוָה הַש"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגַלֵּחַ שְׂעַר הַנֶּתֶק (נגע בשער), וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ" (ויקרא יג, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תזריע): "מִנַּיִן לְתוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה מִתּוֹךְ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ".

יום ש"ק ו' שבט ה'תשפ"ב

מצות עשה קיב.

הַמִּצְוָה הַקי"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר בַּמְּצֹרָע כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (ויקרא יג, מה).

1 וְהָרְאָיָה שֶׁזּוֹהִי מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא אָמְרָם בְּסִפְרָא (תזריע):
2 "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בכהן גדול) "רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא
3 יִפְרוֹם" (שם כא, י), יָכוֹל אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְנֻגָּע? וּמָה
4 אֲנִי מְקַיֵּם: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ"
5 בְּכָל־אָדָם חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בּוֹ
6 הַנֶּגַע" — אַף כֹּהֵן גָּדוֹל יִהְיוּ בְגָדָיו פְּרוּמִים, קְרוּעִים,
7 וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ, יְגַדֵּל פֶּרַע (כך נקרא שער הגדל פרא).
8 בָּרוּר, אִם כֵּן, שֶׁפְּרִימָה אוֹ פְּרִיעָה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל
9 בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: "כָּל־מָקוֹם שָׁאַתָּה
10 מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, אִם אַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת־שְׁנֵיהֶם
11 מוּטָב; וְאִם לָאו יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת־לֹא־תַעֲשֶׂה". וְכֵיוָן
12 שֶׁמָּצָאנוּ שֶׁהֵם אוֹמְרִים, כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל אִם נִצְטָרַע פּוֹרֵעַ
13 וּפוֹרֵם, הֲרֵי רְאָיָה שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִמְסַר לָנוּ
14 בַּקַּבָּלָה, שֶׁגַּם שְׁאָר טְמֵאִים צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת לְעַצְמָם הֶכֵּר,
15 כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ בְּנֵי אָדָם מֵהֶם. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "טְמֵא
16 מֵת וּבוֹעֵל נִדָּה וְכָל־הַמְטַמְּאִין אֶת־הָאָדָם מִנַּיִן? תַּלְמוּד
17 לוֹמַר: וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". עִנְיָנוֹ: כָּל־טָמֵא (שאינו פורם)
18 צָרִיךְ לְהַכְרִיז עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא טָמֵא, וְהוּא: (שצריכין היכר
19 כלומר, או שיכריז בפה מלא, והיינו בשאר טמאים ובמצורעת,
20 או כבמצורע ש"יכריז" באמצעות סימני פריעה ופרימה שאז
21 אין אלא צורך להכריז ממש בפה) שֶׁיָּשִׂים לְעַצְמוֹ הֶכֵּר
22 הַמַּרְאֶה שֶׁהוּא טָמֵא וְשֶׁהַנּוֹגֵעַ בּוֹ נִטְמָא, כְּדֵי שֶׁיִּבָּדְלוּ
23 מִמֶּנּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֵר שֶׁהֶכֵּר זֶה שֶׁל מְצֹרָע אֵין כֻּלּוֹ (כל
24 סימני ההיכרות) חוֹבָה לְנָשִׁים, וְהוּא אָמְרָם (סוטה כג.):
25 "הָאִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת" אֲבָל
26 עוֹטָה (מכסה בבגדיה) עַל שָׂפָם וּמוֹדִיעָה עַל עַצְמָהּ
27 (בהכרזה ממש בפה) כִּשְׁאָר הַטְּמֵאִים (ובהל' טומאת צרעת
28 פרק ו הלכה ה פסק דאינה עוטה).

אגרות קודש

ב"ה, י"ז טבת, תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו'
מוהר"ר [שניאור זלמן] שי'

שלום וברכה!

... כפי הידיעה שקבלתי מהרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר בנימין שי' גאראדעצקי, הנה כת"ר שי' כבר קיבל הרשיון לנסיעת מרוקה, ומצטער הנני שמתעכב הענין כ"כ, בה בשעה אשר בכל יום ויום יש לפעול שם גדולות ונצורות, והרי ידוע אשר ימים יוצרו ולו אחד בהם, לו בוואו ולא באל"ף, אשר הענין בזה הוא, שצ"ל בכל יום עבודה, וכל יום ההולך ואין משתמשים בו כדבעי, הרי זה אבידה שאינה חוזרת, כי בכל זמן וזמן מהימים הבאים אחריהם, צריך למלאות בתוכיות שלו, ואין מקום פנוי לתוכיות של ימים הקודמים. זהו בהנוגע לחשבון עצמו, ובנוגע לזולתו הנה בני ובנות ישראל אשר במרוקה שיכולים הם לקבל השפעת טובה ברוחניות במשך ימים אלו, הנה הם אינם אשמים כלל ואינם מחוייבים לסבול כלל וכלל מכל הפוליטיקעס בענינים הפרטים של זה שיכול הי' להשפיע להם או שיכולים היו להשפיע על ידו המצטרך להם, ולא לדרשא קאתינא כ"א בנוגע אל הפועל וכידוע מאמר הזהר עשי' לעילא.

ד) במ"ש בנוגע להגלמודיות (עלענדקייט) במרוקה, הנה גם שם נמצא מושב גדול של יהודים - כן ירבו - וגם שם נמצא הקב"ה בכבודו ובעצמו, ותקותי אשר במשך זמן לא רחוק, יבואו לשם עוד משפחות מאנ"ש שיחיו, ואפשר וקרוב הדבר שימצא שם עבודה גם בשביל זוגתו תחי', כמובן אשר לא על היום כולו, אבל כשיהי' כבר על אתר, אקוה שימצא אופן שגם היא תסייע בעבודה, וכמו שכתב לי אשר גם בהיותו במארסעל סייעה אותו היא בעבודתו הוא.

אקוה להתבשר ממנו בשו"ט מבריאותו הוא, ומבריאות זוגתו תחי' בגשמיות וגם בשו"ט בכל הנ"ל.

בברכה.

יחזקאל פרק־טז ח־יא

ח וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וְהִנֵּה עִתֵּךְ עֵת דֹּדִים וָאֶפְרֹשׂ כְּנָפִי עָלַיִךְ וָאֲכַסֶּה עֶרְוָתֵךְ וָאֶשָּׁבַע לָךְ וָאָבוֹא
בִּבְרִית אֹתָךְ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה וַתִּהְיִי לִי: ט וָאֶרְחָצֵךְ בַּמַּיִם וָאֶשְׁטֹף דָּמַיִךְ מֵעָלַיִךְ וָאֲסֻכֵּךְ בַּשָּׁמֶן:
י וַאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה וָאֶנְעָלֵךְ תָּחַשׁ וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ וַאֲכַסֵּךְ מֶשִׁי: יא וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי וָאֶתְּנָה צְמִידִים עַל־יָדַיִךְ
וְרָבִיד עַל־גְּרוֹנֵךְ:

רש"י

(ח) דודים. אמיטיא"ש בלע"ז: **ואפרוש כנפי.** כנף בגדי: **ואשבע לך.** לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם (שם ו) ואין לכן אלא שבועה כמו שנאמר (שמואל א ו) לכן נשבעתי לבית עלי: **ואבא בברית אותך.** הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם: **(ט) ואסוכך.** לשון משיחה וכל הענין אינו אלא לשון משל ויונתן פי' את כולה ואין להוסיף על התרגום וכן פירשה מכורותיך ומולדותיך וגומר תותבותכון וילדותכון מארעא כנענאי תמן איתגליתי אל אברהם אבוכון בין בתריא ואודעתיה דאתון נחתין למצרים ובדרע מרומם אנא פריק יתכון ובזכות אבהתכון אנא מתריך ית אמוראי ומשיצי ית חתאי: **ומולדותיך ביום הולדת אותך** וגו'. ואף כד נחתו אבהתכון למצרים תותבון בארעא דלא דילהון משעבדין ומענן להון הות כנישתא דישראל דמיא לולדא דרטיש על אפי ברא דלא איתפסק שוריה ובמיא לא אישתטיף לאיתנקהא ובמלח לא איתמלח ובאיסורין לא איתאסא: **לא חסה עליך עין** וגו'. לא חסת עליכון עינא דפרעה רשיעא למעבד לכון טבא חדא לאנחא לכון משעבודכון לרחמא עליכון וגזר עליכון גזירת גמירא למרמי ית דכוריכון בנהרא לאבדא יתכון בעידן דהויתון במצרים. ואעבר עליך וגו'. ועל דוכרן קים אבהתכון קדמי איתגליתי למפרקכון ארי גלי קדמי ארי אתון מענן בשיעבודיכון ואמרית לכון בדמא דמהולת' אחוס עליכון ואמרית לכון בדם פסחא אפרוק יתכון. רבבה כצמח השדה נתתיך. ריבבת כצמחי חקלא יהבתיכון וסגיתון ותקיפתון והויתון לזרעין ולשבטין ובעובדי אבהתכון תקניא עידן פורקן כנישתכון מטא ארי אתון משעבדין ומענן. ואעבור עליך ואראך. ואיתגליתי על משה באסנא וארי גלי קדמי ארי מטא זמן פורקנכון ואגנית במימרי עליכון ואעדיתי חוביכון וקיימית במימרי למפרק יתכון כמה דקיימית לאבהתכון אמר ה' אלהים למהויכון עם משמש קדמי. וארחצך במים. ופריקית יתכון משעבוד מצראי ואעדיתי תקוף מרוותא מנכון ודברית יתכון בחירותא: **(י) ואלבישך רקמה.** ואלבישית יתכון לבושי ציורין מחמדת סנאיכון: **ואנעלך תחש.** איקאלצייטוי"י טיישו"ן בלע"ז ויהיבית מסן דיקר ברגליכון: **ואחבשך בשש.** איפוציינישטוי בלע"ז וקדשת מנכון כהניא למהוי משמשין קדמי במצנפן דבוץ: **ואכסך משי.** שווייא"ה בלע"ז וית כהנא רבא בלבושי צבעונים ומ"א ואכסך משי אלו שבעת עניני כבוד דכתיב לא ימיש עמוד הענן יומם (שמות יג): **(יא) ואעדך עדי.** איפאריטו"י בלע"ז ותקנית יתכון תיקון פתגמי אורייתא כתיבין על תרין לוחי אבניא: **ואתנה.** על ידי משה: **צמידים.** חברתי' דבור כנגד חברו חמשה כנגד חמשה:

מצודת דוד

(ח) ואעבור. ואז עברתי עליך וראיתי שכבר את בעת הראוי להראות לך אהבה וידידות ר"ל לקחת אותך לאשה: **ואפרוש.** ופרשתי עליך כנף בגדי לחסות בצילי והוא ענין נשואין וכן ופרשת כנפיך (רות ג'): **ואכסה ערותך.** לבל תהיה ערומה בגלוי ערוה: **ואשבע לך.** שלא אבגוד בך: **ואבוא.** כרתי עמך ברית על זאת: **ותהיי לי.** ר"ל והנה כן היה כי היית לי לאשה ר"ל בעת בוא זמן הגאולה לקחתיך ממצריך לחסות בצילי ועשיתי עמך נפלאות כאלו היית ראויה להם ונתתי לך התורה ונשבעתי לך וכרתי עמך ברית להיות לי לעם וכן היית עמי: **(ט) וארחצך.** עד לא לקחתיך לאשה רחצתי אותך במים להסר ממך הגעול והלכלוך ושטפתי ממך דם הלידה וסכתי אותך בשמן ר"ל עד לא קבלת התורה צויתי אותך להתקדש ולכבס השמלות כמ"ש וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם (שמות י"ט): **(י) ואלבישך.** לבשתי אותך בגדי רקמה ושמתי ברגליך נעלים מעור תחש וחגרתי אותך באזור משש וכסיתי אותך במלבושי משי: **(יא) ואעדך עדי.** קשטתי אותך בקשוטים ונתתי על ידיך צמידי הזרוע ורביד נתתי על גרונך:

מצודת ציון

(ח) דודים. ענין אהבה וחיבה: **כנפי.** הוא שולי הבגד: **(ט) ואשטוף.** ענין הדחה ורחיצת הטנוף: **ואסוכך.** מלשון סיכה ומשיחה: **(י) רקמה.** מעשה רוקם בחלוף הגוונים: **ואנעלך.** מל' נעל: **תחש.** שם בריה כמו ועורות תחשים (שמות כה): **ואחבשך.** ענין חגורת האזור כמו ויחבש את חמורו (בראשי' כב) ור"ל קשר אזורו: **בשש.** הוא פשתים: **(יא) צמידים.** הם הנתונים על הזרוע וכן ושני צמידים על ידיה (שם כד): **ורביד.** ענק לתכשיט וכן וישם רביד הזהב (שם מא): **גרונך.** צוארך וכן קרא בגרון (ישעיה נח):

נחמיה פרק־ט ל־לז

ל וַתִּמְשֹׁךְ עֲלֵיהֶם שָׁנִים רַבּוֹת וַתָּעַד בָּם בְּרוּחֲךָ בְּיַד־נְבִיאֶיךָ וְלֹא הֶאֱזִינוּ וַתִּתְּנֵם בְּיַד עַמֵּי הָאֲרָצוֹת:
לא וּבְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים לֹא־עֲשִׂיתָם כָּלָה וְלֹא עֲזַבְתָּם כִּי אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה: לב וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שׁוֹמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד אַל־יִמְעַט לְפָנֶיךָ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר־מְצָאַתְנוּ לְמְלָכֵינוּ
לְשָׂרֵינוּ וּלְכֹהֲנֵינוּ וְלִנְבִיאֵנוּ וְלַאֲבֹתֵינוּ וּלְכָל־עַמֶּךָ מִימֵי מַלְכֵי אַשּׁוּר עַד הַיּוֹם הַזֶּה: לג וְאַתָּה צַדִּיק עַל
כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ: לד וְאֶת־מְלָכֵינוּ שָׂרֵינוּ כֹּהֲנֵינוּ וַאֲבֹתֵינוּ לֹא עָשׂוּ תוֹרָתֶךָ
וְלֹא הִקְשִׁיבוּ אֶל־מִצְוֹתֶיךָ וּלֵעֲדוֹתֶיךָ אֲשֶׁר הַעִדֹתָ בָּהֶם: לה וְהֵם בְּמַלְכוּתָם וּבְטוּבְךָ הָרָב אֲשֶׁר־נָתַתָּ
לָהֶם וּבְאֶרֶץ הָרְחָבָה וְהַשְּׁמֵנָה אֲשֶׁר־נָתַתָּ לִפְנֵיהֶם לֹא עָבָדוּךָ וְלֹא־שָׁבוּ מִמַּעַלְלֵיהֶם הָרָעִים: לו הִנֵּה
אֲנַחְנוּ הַיּוֹם עֲבָדִים וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתָּה לַאֲבֹתֵינוּ לֶאֱכֹל אֶת־פִּרְיָהּ וְאֶת־טוּבָהּ הִנֵּה אֲנַחְנוּ עֲבָדִים עָלֶיהָ:
לז וּתְבוּאָתָהּ מַרְבָּה לַמְּלָכִים אֲשֶׁר־נָתַתָּה עָלֵינוּ בְּחַטֹּאותֵינוּ וְעַל גְּוִיֹּתֵינוּ מֹשְׁלִים וּבְבְהֵמְתֵּנוּ כִּרְצוֹנָם
וּבְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ: (פ)

נחמיה פרק־י א־ט

א וּבְכָל־זֹאת אֲנַחְנוּ כֹּרְתִים אֲמָנָה וְכֹתְבִים וְעַל הֶחָתוּם שָׂרֵינוּ לְוִיֵּנוּ כֹּהֲנֵינוּ: ב וְעַל הַחֲתוּמִים נְחֶמְיָה
הַתִּרְשָׁתָא בֶּן־חֲכַלְיָה וְצִדְקִיָּה: ג שְׂרָיָה עֲזַרְיָה יִרְמְיָה: ד פַּשְׁחוּר אֲמַרְיָה מַלְכִּיָּה: ה חַטּוּשׁ שְׁבַנְיָה
מַלּוּךְ: ו חָרִם מְרֵמוֹת עֹבַדְיָה: ז דָּנִיֵּאל גִּנְּתוֹן בָּרוּךְ: ח מְשֻׁלָּם אֲבִיָּה מִיָּמִן: ט מַעַזְיָה בִלְגַּי שְׁמַעְיָה
אֵלֶּה הַכֹּהֲנִים: (ס)

רש״י

(ל) ותמשוך עליהם. משכת עליהם רחמים שלא להשחיתם: **(לג)** על כל הבא. על כל מעשה יסוריך הרעים אשר באו עלינו: **(לו)** הנה אנחנו עבדים עליה. שאנחנו מעלים מס לכל העכו״ם: **(לז)** ותבואתה. של ארץ ישראל: מרבה. מעדני מאכלים למלכי העכו״ם: אשר נתתה עלינו. שהם מושלים בנו:

(א) ובכל זאת. ובכל הרעה הזאת הבאה עלינו אנחנו כורתים אמנה להקב״ה להאמין ולבטוח בו: וכותבים. ואנחנו כותבים בספר לקבל מלכותו עלינו למען תהיה לנו לעדות: ועל החתום. שרוב גדולים וחשובים שבנו חתומים על ספר קבלת המצות להיות לנו לעדות: **(ב)** ועל החתומים. עתה מונה והולך החתומים בספר לעדות קבול המצות: נחמיה התרשתא. שם אחד הוא וזהו שפירשתי (עזרא ב׳) דהתרשתא הוא נחמיה ולמה נקרא שמו התרשתא שהתירו לו חכמים לשתות יין נסך לפי שהיה משקה למלך:

מצודת דוד

(ל) ותמשוך. ר״ל משכת עליהם חסד: ברוחך. ברוח נבואה הבאה מעמך: ולא האזינו. לא הטו אוזן לשמוע: **(לב)** הברית. הגמול שהבטחת בברית: אל ימעט. ר״ל יחשב לפניך למרובים וימרקו כל פשעי עמך: אשר מצאתנו. אשר מצא אותנו וחוזר ומפרש למלכינו וכו׳: מימי מלכי אשור. שהיו הראשונים אשר הרעו לישראל: **(לג)** ואתה צדיק. הדין עמך על כל התלאה הבאה עלינו: כי אמת עשית. כי אתה היית מאמת ומקיים כל מה שהבטחתנו: ואנחנו הרשענו. ולא עשינו כגמול הראוי: **(לד)** ואת מלכינו. ר״ל ועם מלכינו וכו׳ הרשענו כי גם המה לא עשו תורתיך וכו׳ אשר הייתי מתרה בהם לעשותם: **(לה)** במלכותם. עם שהיה בהם המלוכה ורוב טובה עכ״ז לא עבדוך ולא שבו מדרכיהם הרעים: **(לו)** הנה וגו׳. ר״ל אבל עתה הנה אנחנו עבדים למלכי פרס: **(לז)** מרבה וכו׳. כי מלכי פרס לוקחים מהם המס וכל דבר היפה אף נעים: כרצונם. עושים כרצונם:

(א) ובכל זאת. מוסב למעלה שאמר הנה אבותינו היו במלכות ובטובה ועכ״ז לא עבדוך ואנחנו הלא עבדים ובצרה גדולה ובכל זאת אנחנו כורתים ברית אמנה ומקוימת לעובדיך וכותבים אותו בספר למען יהיה לזכרון: ועל החתום. על גמר דברי הספר יחתמו שרינו וכו׳ בחתימות ידם לאות ולראיה שקבלו על עצמן כל הכתוב בספר: **(ב)** ועל החתומים. ר״ל ואלו הם הבאים על החתומים: נחמיה וכו׳. ולפי שכתבו בספר כל הדברים אשר נשבעו עליהם האמורים למטה אמר החתומים בלשון רבים ור״ל הגמור של כל הדברים: **(ט)** אלה הכהנים. אלה החתומים היו מן הכהנים:

מצודת ציון

(לב) התלאה. ענין יגיעה וטורח כמו את כל התלאה (שמות י״ח): **(לה)** ממעלליהם. ממעשיהם כמו עולל לי (איכה א׳): **(לז)** גויותינו. ענין גוף:

(א) אמנה. ענין קיום כמו יאמן נא דברך (מ״א ה׳): החתום. ענינו גמר וסוף ובדרז״ל כל חותמי ברכות (ברכות ס״ג):

ד בַּעַל קֶרִי מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ; וְעַל הַמָּזוֹן מְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ לְפָנָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם.

ה הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְנִזְכַּר שֶׁהוּא בַּעַל קֶרִי — לֹא יַפְסִיק, אֶלָּא יְקַצֵּר. יָרַד לִטְבּוֹל — אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְהִתְכַּסּוֹת וְלִקְרוֹת עַד שֶׁלֹּא תְּנֵץ הַחַמָּה, יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרָא; וְאִם לָאו — יִתְכַּסֶּה בַּמַּיִם וְיִקְרָא; אֲבָל לֹא יִתְכַּסֶּה לֹא בְּמַיִם הָרָעִים וְלֹא בְּמֵי הַמִּשְׁרָה, עַד שֶׁיַּטִּיל לְתוֹכָן מַיִם. וְכַמָּה יַרְחִיק מֵהֶם וּמִן הַצּוֹאָה? אַרְבַּע אַמּוֹת.

פירוש ברטנורא

ד בעל קרי. עזרא תקן שלא יקרא בעל קרי בתורה בין שראה קרי לאונסו בין לרצונו עד שיטבול. ולא מפני טומאה וטהרה שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרגגולים: **מהרהר.** ק"ש בלבו כשהגיע זמן המקרא: **ואינו מברך לפניה ולאחריה.** ואפילו בהרהור, כיון דברכות לאו דאורייתא לא אצרכוהו רבנן: **ועל המזון מברך לאחריו.** דחיובא דאורייתא הוא: **ואינו מברך לפניו.** דלאו חיובא דאורייתא היא. וכבר נפסקה ההלכה דבטלוה לטביליותא, ובעלי קריין קורין ק"ש כדרכן ועוסקין בתורה ומתפללין ומברכין כל הברכות ואין מערער בדבר:

ה לא יפסיק. תפלתו לגמרי אלא יקצר כל ברכה וברכה: **ולקרות עד שלא תנץ החמה.** שהותיקין מדקדקים על עצמן לגמור אותה עם הנץ החמה, דכתיב (תהלים עב) יירא אותך עם שמש: **יתכסה במים.** ודוקא מים עכורים שאין לבו רואה את הערוה, אבל צלולים לא: **במים הרעים.** מים סרוחים: **במי המשרה.** מים ששורין בהם פשתן: **עד שיטיל לתוכן מים.** חסורי מחסרא והכי קתני, ולא יקרא אצל מי רגלים עד שיתן לתוכן מים, ושיעור המים שיטיל למי רגלים של פעם אחת רביעית: **וכמה ירחיק מהם.** מן המי רגלים שלא הטיל לתוכן מים, ומן הצואה: **ארבע אמות.** ודוקא כשהיא לצדדים או לאחריו אבל לפניו מרחיק כמלא עיניו:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ד

כתוב בתורה (דברים כג, יא): "כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה". ופירשו חכמים שכוונת הכתוב לאדם שיצאה ממנו שכבת זרע, שהוא טמא, כמפורש בתורה (ויקרא טו, טז): "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב". מכאן קראו חכמים לשכבת זרע בשם "קרי", ולאיש שיצא ממנו הזרע בשם "בעל הקרי". בין שיצא ממנו בשינה מעצמו ובין שיצא ממנו בהקץ, לרצונו או לאונסו (שלא לרצונו). בין שלא בדרך תשמיש ובין בדרך תשמיש; ולא נאמר "מקרה לילה" אלא משום שדיבר הכתוב בהווה (במקרה המצוי והרגיל). ושנינו בברייתא (בבא קמא פב, א): "עזרא תיקן טבילה לבעלי קרי", כלומר שאמנם מן התורה מותר לבעל קרי לעסוק בתורה בעודו בטומאתו כדין כל הטמאים, אבל עזרא ובית דינו הוציאוהו מכלל שאר הטמאים ותיקנו שלא יקרא בעל קרי בדברי תורה עד שיטבול. ולא מפני טומאה וטהרה תיקנו תקנה זו, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרגגולים. ועוד טעמים נאמרו בזה (עיין גמרא ברכות כב, א; ירושלמי ברכות ג, ד). לפיכך באה משנתנו ללמד דין בעלי קרי לקריאת שמע ולברכות. ברם, בגמרא מובא, שבטלה תקנת עזרא, ונהגו העולם לסמוך על רבי יהודה בן בתירא שאמר: "אין דברי תורה מקבלים טומאה, שנאמר (ירמיהו כג, כט): "הלא כה דברי כאש נאום ה'" — מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה". וכן כותב הרמב"ם (בסוף הל' קריאת שמע): "הואיל ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל ולא היה כוח ברוב הציבור לעמוד בה, לפיכך בטלה. וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, והן בעלי קרי, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתן לעולם"... מכל מקום משנתנו עוסקת בדין בעל קרי לפי תקנת עזרא.

בַּעַל קֶרִי – כשמגיע זמן קריאת שמע, **מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ** – את "שמע", ואינו קורא בשפתיו, מפני תקנת עזרא, כמבואר לעיל. **וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ** – ברכות קריאת שמע, **לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ** – אפילו בהרהור, שהברכות הואיל ואינן מן התורה אלא מדברי סופרים, לא הצריכוהו חכמים לבעל קרי לברכן. אבל קריאת שמע שחיובה מן התורה, חייבוהו בהרהור, כדי שיצא בזה ידי חובתו. ויש אומרים שאינו יוצא בהרהור ידי חובתו, ומכל מקום חייבוהו בהרהור, כדי שלא יהיו כל העולם עוסקים בקריאת שמע, והוא יושב בטל. **וְעַל הַמָּזוֹן** – הברכות שצריך לברך על המזון, **מְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו** – ברכת המזון בהרהור (**דברי יונה**), לפי שמצוותה מן התורה, שנאמר (**דברים ח, י**): "ואכלת ושבעת וברכת". **וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ לְפָנָיו** – את הברכה שלפני המזון, לפי שאין חייבים עליה מדברי תורה אלא מדברי סופרים, כמו שבארנו הטעם לעיל בברכות קריאת שמע. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם** – בין בקריאת שמע ובין על המזון, מברך לפניהם ולאחריהם, ומוציא את הברכות בשפתיו; וכל שכן קריאת שמע עצמה, שקוראה בשפתיו. ברם, בירושלמי מפרשים, שבקריאת שמע ובברכת המזון שהם מן התורה, הכל מודים שמוציא בשפתיו, ולא נחלקו במשנתנו אלא בברכות שהם מדרבנן, וכך פירושה של המשנה: בעל קרי מהרהר — **בלבו ברכות קריאת שמע**, ואינו מברך — **בפה**, לא לפניה ולא לאחריה. ועל המזון מברך לאחריו — **בפה**, ואינו מברך לפניו — **אלא בהרהור**. רבי יהודה אומר: מברך — **בפה**, בין לפניהם בין לאחריהם. **כך מפרש גם הגר"א (עיין "שנות אליהו")**, אלא שלפי פירוש זה יוצא שדין קריאת שמע עצמה לא נזכר מפורש במשנה.

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה ללמד דין בעל קרי לענין תפילת "שמונה עשרה", שכן תקנת עזרא היתה בין לדברי תורה בין לתפילה. ברם, הרמב"ם כותב, שעזרא לא תקן טבילה לבעל קרי אלא לדברי תורה, ובית דין שעמדו אחר כך התקינו שבעל קרי אסור אף בתפילה, ולא יתפלל עד שיטבול (עיין "כסף משנה" שתמה על הרמב"ם; הל' תפילה ד, ד).

הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה – בתפילת "שמונה עשרה", **וְנִזְכַּר שֶׁהוּא בַּעַל קֶרִי** – והרי אסור לו להתפלל עד שיטבול, **לֹא יַפְסִיק** – תפילתו לגמרי, **אֶלָּא יְקַצֵּר** – כל ברכה וברכה, דהיינו שלא יאמר אלא פתיחתה וחתימתה, כגון: "אתה חונן לאדם דעת ברוך אתה ה' חונן הדעת". **יָרַד** – בעל קרי, **לִטְבּוֹל** – בבוקר, **אִם יָכוֹל** – להספיק, **לַעֲלוֹת** – מן הטבילה, **וּלְהִתְכַּסּוֹת** – בטליתו, **וְלִקְרוֹת** – "שמע", **עַד שֶׁלֹּא תְּנֵץ הַחַמָּה** – קודם שתנץ החמה, שכך היא המצוה מן המובחר, כמו ששנינו (לעיל א, ב): "וגומרה עד הנץ החמה". וכן היו נוהגים הותיקין (ענווים ומחבבי המצוות), שהיו מדקדקים לגמור קריאת שמע עם הנץ החמה, כדי לסמוך גאולה לתפילה, כמו שהבאנו לעיל (א, ב), **יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרָא** – קריאת שמע של שחרית; **וְאִם לָאו** – שאינו יכול להספיק לעלות ולקרוא קודם שתנץ החמה, **יִתְכַּסֶּה בַּמַּיִם וְיִקְרָא** – כלומר, יכניס עצמו עד צוארו לתוך המים שהוא עומד בהם ויקרא "שמע"; ודווקא כשהמים אינם צלולים, שלא יהא לבו רואה ערותו. אבל כשהמים צלולים אסור לו לקרוא כשהוא עומד בתוך המים (**גמרא**). **אֲבָל לֹא יִתְכַּסֶּה לֹא בְּמַיִם הָרָעִים** – הסרוחים, או מי רגלים (שתן). **וְלֹא בְּמֵי הַמִּשְׁרָה** – מים ששורים בהם פשתן, שריחם רע, **עַד שֶׁיַּטִּיל לְתוֹכָן מַיִם** – יפים. בגמרא מבואר, שפיסקה זו מוסבה על מי רגלים, שלא יקרא אצלם עד שיטיל לתוכן מים — בשיעור של רביעית למי רגלים של פעם אחת. **וְכַמָּה יַרְחִיק מֵהֶם** – ממים הרעים וממי המשרה; ויש מפרשים: מהם — ממי רגלים שלא הטיל לתוכם מים, **וּמִן הַצּוֹאָה** – כדי שיהא רשאי לקרוא קריאת שמע? **אַרְבַּע אַמּוֹת** – כ- 2 מטר בערך. במה דברים אמורים? כשהמים או הצואה לצדדים או לאחוריו, אבל לפניו צריך להרחיק עצמו כמלוא עיניו, כלומר עד שאינו רואה אותם.

ו זָב שֶׁרָאָה קֶרִי, וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע, וְהַמְשַׁמֶּשֶׁת שֶׁרָאַתָּה נִדָּה — צְרִיכִין טְבִילָה; וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר.

פרק רביעי

א תְּפִלַּת הַשַּׁחַר עַד חֲצוֹת; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת. תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד הָעֶרֶב; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

ו זב שראה קרי. אע"פ שטמאת שבעה משום זיבה ואין טבילה זו מטהרתו, אפילו הכי צריך טבילה לדברי תורה כתקנת עזרא משום קרי. וכן נדה אם באה להתפלל ופולטת שכבת זרע הרי היא כבעל קרי. ושכבת זרע מטמא האשה בפליטתו כל שלשה ימים לאחר תשמיש, ולאחר מכאן כבר הסריה בגופה ואין ראוי עוד להיות ולד נוצר ממנו. והכי פירושו נדה שפלטה עתה תשמיש ששמשה אתמול קודם שראתה והמשמשת מטתה שראתה נדה אחר ששמשה צריכין טבילה: **ורבי יהודה פוטר.** אף במשמשת שראתה נדה פטר ר' יהודה, ואף על גב דמעיקרא בת טבילה הות ואיכא למימר דלא פקעא חובת טבילה מינה. וכבר כתבנו לעיל דבטלות לטבילותא מפני שהיתה תקנה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה:

ד א תפלת השחר עד חצות. שכן תמיד של שחר קרב עד חצות לרבנן, ולר' יהודה אינו קרב אלא עד ארבע שעות ביום. ועד ד' שעות היינו עד סוף שעה רביעית שהוא שליש היום בזמן שהיום י"ב שעות, וכן זמנה לעולם עד סוף שליש היום לפי אורך הימים וקטנן כדכתבינן לעיל גבי ק"ש. והלכה כרבי יהודה: **תפלת המנחה עד הערב.** עד שתחשך: **עד פלג המנחה.** זמן מנחה קטנה הוא מתשע שעות ומחצה עד הלילה, שהם שתי שעות ומחצה, נמצא פלג המנחה שהוא חצי שיעור זה שעה ורביע. ופסק ההלכה בזה, דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, והרוצה לעשות כדברי חכמים ולהתפלל תפלת המנחה עד הערב יעשה, ובלבד שלא יתפלל ערבית בזמן זה, שכיון שמחשיב אותו יום לענין שמתפלל בו מנחה אינו יכול להחשיבו לילה ולהתפלל בו ערבית.

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ו

משנה זו ממשיכה בענין בעל קרי, והיא באה ללמדנו, שבעל קרי שיש עליו טומאה יותר חמורה, כגון טומאת זיבה וכדומה, אף על פי שהטבילה משום קרי אינה מטהרת אותו מטומאתו, מכל מקום צריך הוא טבילה מתקנת עזרא, וכל עוד שאינו טובל אסור לעסוק בדברי תורה ובתפילה; ואילו לאחר שטבל, אף שעדיין טמא הוא מחמת הטומאה האחרת, הרי הוא מותר בדברי תורה ובתפילה, שלא תוקנה תקנת עזרא אלא לבעלי קרי בלבד, ולא משום טומאה וטהרה אלא מטעמים אחרים כמו שביארנו בהקדמה למשנה ד.

זָב שֶׁרָאָה קֶרִי – כתוב בתורה (**ויקרא טו, ב; יג**): "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא... וכי יטהר הזב מזובו (כלומר לכשתיפסק זיבתו), וספר לו שבעת ימים לטהרתו"... ומכאן שהזב טמא שבעה ימים; ואם הזב נעשה בעל קרי, הריהו צריך טבילה, כמבואר לקמן, **וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע** – אף הנידה טמאה שבעה ימים, כמו שכתוב (**שם שם, יט**): "שבעת ימים תהיה בנדתה"; ואם היא פלטה שכבת זרע מתשמיש המטה שקדם לנידתה, דינה כדין בעל קרי. **וְהַמְשַׁמֶּשֶׁת** – מיטתה, שדינה כבעל קרי, **שֶׁרָאַתָּה נִדָּה** – שלאחר ששימשה ראתה דם נידה; כל אלו **צְרִיכִין טְבִילָה** – לדברי תורה ולתפילה כתקנת עזרא משום הקרי, אף על פי שטבילה זו אינה מטהרתם מטומאת זיבה ונידה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. **וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר** – כולם מטבילה מחמת הקרי, בין שכבר נתחייבו בטבילה קודם שנטמאו בטומאה אחרת, כגון בעל קרי שראה זיבה, והמשמשת שראתה נידה, בין שהטומאה האחרת קדמה לקרי, כגון זב שראה קרי ונידה שפלטה שכבת זרע. וכבר הזכרנו, שבטלה טבילת בעלי קרי בכלל מפני שלא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ורוב הציבור לא היה יכול לעמוד בה.

באור משנה א

לאחר שלמדנו בשלשת הפרקים הראשונים של מסכתנו דיני קריאת שמע וברכותיה, בא פרק זה ללמדנו דיני התפילה, היינו תפילת "שמונה עשרה" (עיין לעיל ב, ד). דעת רבים היא, שחיוב התפילה בכל יום הוא מדברי סופרים, וכן אמרו בגמרא: "תפילה מדרבנן" (ברכות כא, א; סוכה לח, א). אבל לדעת הרמב"ם, מצוה מן התורה היא, וזה לשונו: "מצוות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר: "ועבדתם את ה' א-להיכם" (שמות כג, כה). מפי השמועה למדו, שעבודה זו היא תפילה, שנאמר: "ולעבדו בכל לבבכם" (דברים יא, יג) – אמרו חכמים: אי זו היא עבודה שבלב? זו תפילה. ואין מנין התפילות מן התורה. ואין משנה (משבנו) התפילה הזאת מן התורה. ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה.... אלא חיוב מצוה זו כך הוא, שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום, ומגיד שבחו של הקב"ה, ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה, ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו, כל אחד לפי כוחו; אם היה רגיל, מרבה בתחינה ובקשה, אם היה ערל שפתיים, מדבר כפי יכולתו. יש מתפלל פעם אחת ביום, ויש מתפללים פעמים הרבה... וכן היה הדבר תמיד ממשה רבנו ועד עזרא. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע, נתערבו בפרס ויוון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגויים, ואותן הבנים נתבלבלה שפתם, והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה... ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל, תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקב"ה בלשון הקודש, עד שיערבו עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותיקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר, שלש ראשונות — שבח לה', ושלש אחרונות — הודיה, ואמצעיות — יש בהן שאלת כל הדברים, שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן, ותהיה תפילת אלו העלגים תפילה שלמה כתפילת בעלי הלשון הצחה... וכן תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות: שתי תפילות בכל יום (שחרית ומנחה) כנגד שני תמידין ("זה האשה אשר תקריבו לה', כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עולה תמיד. את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים" — במדבר כח, ג-ד), וכל יום שיש קרבן מוסף (ראש חודש, שבת ומועד) תיקנו בו תפילה שלישית (תפילת מוסף) כנגד קרבן מוסף... וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפילה אחת בלילה, שהרי איברי תמיד של בין הערביים מתעכלין והולכין כל הלילה, שנאמר: "היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר" (ויקרא ו, ב) – כענין שנאמר: "ערב ובוקר וצהריים אשיחה ואהמה וישמע קולי" (תהלים נה, יח)... נמצאו התפילות בכל יום — שלש: ערבית ושחרית ומנחה, ובשבתות ובמועדים ובראשי חדשים — ארבע: שלש של כל יום, ותפילת המוספין"... (הל' תפילה א, א-ח). – משנתנו דנה בזמני התפילות; ומובא בתוספתא: "כשם שנתנה תורה קבע (שעות קבועות: זמן שכיבה וזמן קימה) לקרות "שמע", כך נתנו חכמים קבע לתפילה".

תְּפִלַּת הַשַּׁחַר – תפילת "שמונה עשרה" של שחרית, **עַד חֲצוֹת** – זמנה עד חצות היום. ותחילת זמנה — "משעלה ברק השחר והאיר פני המזרח" (**הרא"ש**), אך עיקר מצוותה להתחילה עם הנץ החמה כמנהגם של ותיקין, לקיים מה שכתוב (**תהלים עב, ה**): "ייראוך עם שמש" (**ברכות ט, ב**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת** – כבר בארנו, שהשעות הנזכרות במשנה הן שעות "זמניות", היינו חלקי שנים עשר של אורך היום (מעלות השחר עד צאת הכוכבים), וסובר רבי יהודה, שזמן תפילת שמונה עשרה של שחרית הוא עד ארבע שעות של היום (4/12 של אורך היום), שהן שליש היום. טעם המחלוקת מבואר בברייתא בגמרא (**ברכות כו, ב**), שתפילת השחר היא כנגד קרבן התמיד של שחר, וסובר תנא קמא שהתמיד של שחר קרב והולך עד חצות היום, הלכך גם תפילת השחר זמנה עד חצות. ורבי יהודה סובר, שאינו קרב אלא עד סוף ארבע שעות, ולכן זמן תפילת השחר אינו אלא עד ארבע שעות ביום. ההלכה כרבי יהודה (עיין עדיות ו, א). **תְּפִלַּת הַמִּנְחָה** – זמן תפילת "שמונה עשרה" של מנחה, **עַד הָעֶרֶב** – עד שקיעת החמה (**רבנו יונה; הגר"א**). זמן תפילת המנחה נקבע לפי זמן הקרבת התמיד של בין הערביים "ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, תקנו זמנה מתשע שעות ומחצה, והיא הנקראת "מנחה קטנה". ולפי שבערב פסח שחל להיות בערב שבת היו שוחטים את התמיד בשש שעות ומחצה אמרו, שהמתפלל אחרי שש שעות ומחצה, יצא; ומשהגיע זמן זה, הגיע זמן חיובה, וזו היא נקראת "מנחה גדולה" (**רמב"ם הל' תפילה ג, ב**). נמצאנו

עַד פְּלַג הַמִּנְחָה. תְּפִלַּת הָעֶרֶב אֵין לָהּ קֶבַע. וְשֶׁל מוּסָפִין כָּל הַיּוֹם; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁבַע שָׁעוֹת.
ב רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבִיצִיאָתוֹ תְּפִלָּה קְצָרָה. אָמְרוּ לוֹ: מַה מָּקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ? אָמַר לָהֶם: בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל, שֶׁלֹּא תֶאֱרַע תַּקָּלָה עַל יָדִי, וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָיָה עַל חֶלְקִי.
ג רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם מִתְפַּלֵּל אָדָם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי עֲקִיבָא

פירוש ברטנורא

ואם בא לעשות כדברי רבי יהודה שלא להתפלל מנחה אלא עד פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה עושה ומשם ואילך יוכל להתפלל ערבית: **אין לה קבע.** זמנה כל הלילה. והא דתני אין לה קבע ולא קתני זמנה כל הלילה, לאשמעינן דתפלת ערבית רשות, לפי שהיא כנגד הקרבת איברים ופדרים שקרבים כל הלילה, והנך רשות נינהו שכיון שנזרק הדם נרצה הקרבן אף על פי שנטמאו איברים ופדרים או שאבדו. ומיהו האידנא קבלוה עליהם כחובה: **ושל מוספין כל היום.** אם אחרה אחר שבע יצא, אבל נקרא פושע וכן הלכה:
ב מה מקום. כלומר מה טיבה: **שלא תארע תקלה.** שלא יבא מכשול על ידי, כדמפרש בברייתא שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו חבירי, הרי רעה שתבא על ידי שאגרום להם שיענשו: **אני נותן הודיה על חלקי.** מודה על הטובה שחלק לי ששם חלקי מיושבי בית המדרש. ושתי תפלות הללו בכניסתו לבית המדרש וביציאתו חובה על כל איש ואיש לאמרן, דהכי אמרינן בברייתא בכניסתו מה הוא אומר וביציאתו מהו אומר משמע דחובה למימרינהו:
ג מעין שמונה עשרה. אית דמפרשי בגמרא שאומר מכל ברכה וברכה מן האמצעיות בקוצר וחותם על כל אחת ואחת. ואית דאמרי, הביננו ה' אלהינו

משניות מבוארות – קהתי

למדים, שזמן מנחה גדולה מתחיל משש שעות ומחצה (ממחצית השעה אחרי הצהריים), וזמן מנחה קטנה הוא מתשע שעות ומחצה עד הערב. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד פְּלַג הַמִּנְחָה** – עד חצי זמן המנחה, כלומר, הואיל וזמן המנחה מתחיל מתשע שעות ומחצה של היום, נמצא שיש שתי שעות ומחצה עד הלילה, וסובר רבי יהודה שתפילת המנחה היא עד מחצית אותו הזמן, דהיינו שעה ורבע. (למשל אם נקח יום מימי תמוז הארוכים, וכגון שעלה בו השחר ב-2 לפי שעוננו וזמן צאת הכוכבים היה ב-8, דהיינו שארכו של יום זה 18 שעות, נמצאת השעה הזמנית של אותו יום שעה ומחצה לפי שעוננו, ומכאן – שעת הצהרים באותו יום היא ב-11; זמן תפילת השחר לדעת רבי יהודה עד 8, שהוא שליש היום; זמן מנחה גדולה בשתים עשרה חסר רבע; זמן מנחה קטנה – מארבע ורבע עד הערב לדברי תנא קמא, ולדברי רבי יהודה עד שש ו-8 דקות). בענין השם "מנחה" כותב הרמב"ן שהוא מלשון מנוחה, כלומר שעת מנוחת השמש והשקט אורו הגדול. והגר"א כותב: מה שקראו לאותה תפילה "מנחה" נראה משום שזמנה בשעת הקרבת מנחת התמיד של בין הערביים, שכן הקרבת קרבן התמיד היא משמונה ומחצה עד תשע ומחצה, ובתשע ומחצה מתחיל זמן הקרבת המנחה. ומה שקבעו זמן תפילת השחר משהאיר היום, שאז הוא זמן שחיטת התמיד, ותפילת המנחה קבעו בשעת הקרבת המנחה ולא בשעת שחיטת התמיד, היינו מפני שכתוב **(תהלים עב, ה)**: "ייראוך עם שמש", וזה מוסב על שתי התפילות הללו, שחרית ומנחה ... לכך בבוקר שהיו צריכים להקדים כל מה שאפשר כדי שיהיה "עם שמש" קבעוה בזמן שחיטת התמיד, שאז התחלת זמן התמיד. אבל בערב שהיו צריכים לאחר כל מה שאפשר כדי שיהיה "עם שמש", קבעוה בזמן הקרבת מנחה, שהוא סוף זמן התמיד. מכאן אמרו **(ברכות ו, ב)**: "לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה, שנאמר **(מלכים א יח, לו)**: "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר" וגו'. **תְּפִלַּת הָעֶרֶב אֵין לָהּ קֶבַע** – אין לה זמן קבוע, אלא זמנה כל הלילה, לפי שהיא כנגד הקרבת איברים ופדרים שקרבים כל הלילה. ויש בלשון המשנה "אין לה קבע" משמעות נוספת, שלא עשאוה חכמים תפילת חובה כתפילת שחרית ומנחה, אלא היא תפילת רשות. "ואף על פי כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפילת חובה" **(רמב"ם הל' תפילה א, ו)**. **וְשֶׁל מוּסָפִין** – תפילת מוסף, **כָּל הַיּוֹם** – זמנה, שכן קרבן המוסף קרב כל היום. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁבַע שָׁעוֹת** – של היום, דהיינו עד שעה לאחר חצות היום. ויש ספרים שאין גורסים פיסקה זו.

יום שלישי

באור משנה ב

במשנה הקודמת עסקנו בזמני התפילות, וכידוע המקום המיוחד לתפילה הוא בית הכנסת. לאחר התפילה היו יוצאים מבית הכנסת והולכים לבית המדרש, מקום המיוחד לתלמוד תורה ולישיבת תלמידי חכמים. וכן אמרו (ברכות סד, א): "היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה, זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר (תהלים פד, ח): "ילכו מחיל אל חיל יראה אל א־להים בציון". – משנתנו באה להשמיע שרבי נחוניא בן הקנה תיקן שתי תפילות לנכנס לבית המדרש ללמוד תורה: אחת בכניסתו לבית המדרש ואחת ביציאתו מבית המדרש.

רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ – לעסוק שם בתורה, **וּבִיצִיאָתוֹ** – מבית המדרש, **תְּפִלָּה קְצָרָה** – כמפורש לקמן. **אָמְרוּ לוֹ** – בני הישיבה: **מַה מָּקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ** – כלומר מה טיבה של תפילה זו? **אָמַר לָהֶם: בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל, שֶׁלֹּא תֶאֱרַע תַּקָּלָה עַל יָדִי** – שלא אכשל בדבר הלכה ולא אגרום לכשלון חברי, **וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָיָה עַל חֶלְקִי** – אני מודה לה' על ששם חלקי מיושבי בית המדרש, וכן מובא בברייתא בגמרא **(ברכות כח, ב)**: "בכניסתו מהו אומר? "יהי רצון מלפניך ה' א־להי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם". ביציאתו מהו אומר? "מודה אני לפניך ה' א־להי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים – אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים; אני עמל והם עמלים – אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים – אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת". הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: ואלו שתי תפלות חובה הן על כל מי שנכנס ללמוד בבית המדרש, שכן בברייתא לא נאמר: מה היה אומר — כלומר מה היה רבי נחוניא בן הקנה אומר, אלא "בכניסתו מהו אומר" — היינו כל אדם בהכנסו לבית המדרש מהו חייב לומר. וקראו שמה "תפילה" על מנהג הלשון שקוראים לכל בקשה "תפילה".

באור משנה ג

כבר הזכרנו (בהקדמה למשנה א) שתפילת "שמונה עשרה", שהיא התפילה העיקרית, תוקנה על ידי עזרא ובית דינו; ונקראת "שמונה עשרה" על שם מספר הברכות שבתפלה זו. בגמרא מובא, שרבן גמליאל דיבנה ובית דינו הוסיפו עוד ברכה, והיא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה וכל המינים כרגע יאבדו", הנקראת "ברכת המינים" כנגד המינים שהיו מצרים לישראל ומסיתים אותם לשוב מאחרי ה'. מאז כוללת התפילה תשע עשרה ברכות, ואף על פי כן נשאר לה השם: "תפילת שמונה עשרה". התפילה נחלקת לשלושה חלקים: שלש הברכות הראשונות כוללות שבחי

אוֹמֵר: אִם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתוֹ בְּפִיו, יִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה; וְאִם לָאו — מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה.
ד רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ קֶבַע, אֵין תְּפִלָּתוֹ תַּחֲנוּנִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הַמְהַלֵּךְ בְּמָקוֹם סַכָּנָה, מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה; אוֹמֵר: "הוֹשַׁע הַשֵּׁם אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל; בְּכָל פָּרָשַׁת הָעִבּוּר יִהְיוּ צָרְכֵיהֶם לְפָנֶיךָ; בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה".
ה הָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, יֵרֵד; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לֵירֵד, יַחֲזִיר אֶת פָּנָיו; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת פָּנָיו, יְכַוֵּן

פירוש ברטנורא

לדעת דרכך, שהיא ברכה אחת שיש בה מעין כל הברכות האמצעיות של שמונה עשרה, וחותם ברוך אתה ה' שומע תפלה: **שגורה בפיו.** שהוא למוד ורגיל בה. והלכה כרבי עקיבא שמי שאין תפלתו שגורה בפיו, או בשעת הדחק, מתפלל אדם שלש ראשונות ושלש אחרונות והבינני באמצע שהיא מעין כל האמצעיות, חוץ מימות הגשמים שאינו מתפלל הבינני מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים, וחוץ ממוצאי שבתות וי"ט שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת:

ד העושה תפלתו קבע. שתפלתו דומה עליו כמשאוי. ולשון קבע שאומר חוק קבוע עלי להתפלל וצריך אני לצאת ממנה: **מתפלל תפלה קצרה.** ומה היא תפלה קצרה, שאומר הושע ה' את עמך וגו': **בכל פרשת העבור.** אפילו בשעה שהם פורשים לעבירה, יהיו צרכיהם גלוים לפניך לרחם עליהם. פרשת לשון פרישה, העבור של עבירה. ואין הלכה כרבי יהושע, אלא התפלה שמתפללים במקום סכנה היא צרכי עמך מרובים וכו'. ומתפלל אותה אדם כשהוא מהלך. ואינו מתפלל לא ג' ראשונות ולא ג' אחרונות. וכשיעבור מקום הסכנה ותתיישב דעתו צריך לחזור ולהתפלל תפלה כתקנה אם לא עברה עונתה:

ה היה רוכב על החמור ירד. אין הלכה כסתם משנה זו, אלא בין יש לו מי שיאחזו חמורו בין אין לו מי שיאחזו חמורו לא ירד, מפני שאין דעתו מיושבת

משניות מבוארות – קהתי

ה', שלש הברכות האחרונות הן הודאה לה', והברכות האמצעיות הן בקשת צרכי הציבור והיחיד. משנתנו דנה, אם כל אדם חייב להתפלל בכל יום תפילה זו ובשלמותה, שכן בימיהם היו מתפללים בעל פה, ורבים לא היו בקיאים בתפילת "שמונה עשרה". ונחלקו תנאים בזה.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם מִתְפַּלֵּל אָדָם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה – חייב אדם להתפלל בכל יום תפילת שמונה עשרה ברכות. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** – לא כל שמונה עשרה חייב אדם להתפלל בכל יום אלא מעין תפילת שמונה עשרה. יש מפרשים בגמרא, שמקצר בברכות האמצעיות, דהיינו שאינו אומר מכל ברכה וברכה אלא פתיחתה וחתימתה, כגון: "אתה חונן לאדם דעת ברוך אתה ה' חונן הדעת, השיבנו אבינו לתורתך ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה" וכו'. ברם, שלש הברכות הראשונות ושלש האחרונות חייב לאמרן בשלמותן. ויש מפרשים (**שם**), שבמקום הברכות האמצעיות אומר ברכה אחת קצרה הכוללת תוכנן של כל הברכות, וזהו **נוסח הברכה:** "הבינֵנו ה' א־להינו לדעת דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, ותסלח לנו להיות גאולים, ורחקנו ממכאובינו, ודשננו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבץ, והתועים על דעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידך, וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתיקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך, טרם נקרא אתה תענה. ברוך אתה ה' שומע תפילה". **ואף לפי פירוש זה אומר תחילה שלש הברכות הראשונות, אחר כך ברכת "הבינֵנו" הנזכרת למעלה, ומסיים בשלש הברכות האחרונות. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתוֹ בְּפִיו, יִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** – מי שהתפלה רגילה בפיו ויודע לאומרה בשטף ובמהירות ואינו מתבלבל בה, מצוה עליו להתפלל את כל שמונה עשרה הברכות בשלמותן; **וְאִם לָאו** – אם אינה שגורה בפיו, **מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** – אינו מתפלל כל התפילה אלא תפילה קצרה מעין שמונה עשרה ברכות, כמו שביארנו לעיל. ההלכה היא כרבי עקיבא, שבשעת הדחק מתפלל אדם שלש ברכות ראשונות, ברכת "הבינֵנו" ושלש ברכות אחרונות. במה דברים אמורים? בימות החמה, אבל בימות הגשמים אינו מתפלל "הבינֵנו", מפני שצריך לומר "ותן טל ומטר" בברכת "ברך עלינו". וכן במוצאי שבתות וימים טובים אינו מתפלל "הבינֵנו", מפני שצריך לומר "אתה חוננתנו" בברכת חונן הדעת. **(רמב"ם הל' תפילה ב, ג-ד).**

יום רביעי

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד שני דברים: א) שהתפלה היא בקשת רחמים מאת הקב"ה ולכן צריך אדם להתפלל תפילתו בכוונת הלב ובדרך תחנונים. ב) שהמהלך במקום סכנה מתפלל תפילה קצרה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ קֶבַע – חובה קבועה, שאינו מתפלל אלא כדי למלא חובתו, כמי שמעיקה עליו מעמסה, וברצונו להפטר ממנה מהר, **אֵין תְּפִלָּתוֹ תַּחֲנוּנִים** – כלומר אין תפילתו ראויה לשמה, שאין בה משום בקשת רחמים ותחנונים מאת הקב"ה. יש מפרשים שרבי אליעזר חולק על המשנה הקודמת וסובר שאין לעשות קביעות לתפילה, שיתפלל אדם בכל יום שמונה עשרה או מעין שמונה עשרה, שהעושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הַמְהַלֵּךְ בְּמָקוֹם סַכָּנָה** – כגון במקום שמצויים ליסטים וחיות, וסכנה היא לשהות שם, והגיע זמן התפילה, **מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה** – והיינו שהוא **אוֹמֵר: "הוֹשַׁע הַשֵּׁם אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל** (לשון הכתוב בירמיה לא, ו); **בְּכָל פָּרָשַׁת הָעִבּוּר יִהְיוּ צָרְכֵיהֶם לְפָנֶיךָ; בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה"** – "בכל פרשת העבור" פירושו: אפילו בשעה שפורשים לעבירה יהיו צרכיהם לפניך ותמלא משאלותיהם **(גמרא; רש"י; רמב"ם).** ויש מבארים: "פרשת העבור" — פרשת עוברי דרכים, כלומר בכל זמן שהם עוברים בדרכים ונמצאים בסכנה, תן להם את צרכיהם **(ר"ח אלבק עפ"י תלמוד כתב יד אוקספורד ו"דקדוקי סופרים").** בברייתא בגמרא מובאים עוד נוסחאות, ופסקו הלכה שמתפללים בנוסח דלקמן: "צרכי עמך ישראל מרובים ודעתם קצרה (**שאינם יודעים לפרש צרכיהם**), יהי רצון מלפניך ה' א־להינו, שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גווייה וגווייה די מחסורה והטוב בעיניך עשה ברוך אתה ה' שומע תפילה". "ומתפלל תפילה זו בדרך כשהוא מהלך. ואם יכול לעמוד, עומד. וכשהוא מגיע ליישוב ותתקרר דעתו, חוזר ומתפלל תפילה כתקנתה, תשע עשרה ברכות" **(רמב"ם הל' תפילה ד, יט).**

באור משנה ה

תיקנו חכמים שיהא אדם מתפלל תפילת שמונה עשרה במעומד ופניו נוכח בית המקדש. דבר זה שצריך לכוון מול המקדש, למדו חז"ל מתפילת שלמה (מלכים א ח), כמו ששנינו בברייתא (ברכות ל, א): "היה עומד בחוצה לארץ – יכוון את לבו כנגד ארץ ישראל (יחזיר פניו נוכח ארץ ישראל ויתפלל — רמב"ם). שנאמר (שם, מח): "והתפללו אליך דרך ארצם". היה עומד בארץ ישראל – יכוון את לבו כנגד ירושלים, שנאמר (שם, מד): "והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה". היה עומד בירושלים – יכוון את לבו כנגד בית המקדש, שנאמר (דברי הימים ב ו, לב): "והתפללו אל הבית הזה". היה עומד בבית המקדש – יכוון את לבו כנגד בית קודש הקדשים, שנאמר (מלכים א ח, ל): "יתפללו אל המקום הזה"... נמצא עומד במזרח – מחזיר פניו למערב, במערב – מחזיר פניו למזרח, בדרום – מחזיר פניו לצפון, בצפון – מחזיר פניו לדרום; נמצא כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד". – משנתנו באה ללמד, כיצד נוהג אדם בתפילה כשאין באפשרותו לעמוד ולכוון פניו נוכח המקדש.

אֶת לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים.

ו הָיָה יוֹשֵׁב בִּסְפִינָה, אוֹ בְּקָרוֹן, אוֹ בְּאַסְדָּא – יְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים.

ז רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵין תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין אֶלָּא בְּחֶבֶר עִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּחֶבֶר עִיר וְשֶׁלֹּא בְּחֶבֶר עִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֶבֶר עִיר, הַיָּחִיד פָּטוּר מִתְּפִלַּת הַמּוּסָפִין.

פרק חמישי

א אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִים שָׁעָה אַחַת וּמִתְפַּלְּלִים, כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ אֶת לִבָּם לַמָּקוֹם. אֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבֶנּוּ; וַאֲפִלּוּ נָחָשׁ כָּרוּךְ עַל עֲקֵבוֹ, לֹא יַפְסִיק.

פירוש ברטנורא

עליו כשהוא יורד: **יחזיר את פניו.** לצד ירושלים, שנאמר (מלכים א ח) והתפללו אליך דרך ארצם: **יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.** שנא' (שם) והתפללו אל המקום הזה:

ו באסדא. עצים הרבה קשורים ומהודקים יחד, ומשיטים אותם בנהר ובני אדם הולכים עליהם. ובלשון מקרא (ד"ה ב ב) קרוין רפסודות:

ז אין תפלת המוספים אלא בחבר עיר. בחבורת העיר, כלומר בצבור ולא ביחיד: **בחבר עיר ושלא בחבר עיר.** בין בצבור בין ביחיד: **רבי יהודה אומר משמו.** של ר' אלעזר בן עזריה. ואיכא בין ת"ק לרבי יהודה יחיד הדר בעיר שאין שם עשרה לת"ק אליבא דר' אלעזר דאמר לא תקנוה אלא בחבר עיר יחיד זה פטור, ולר"י אין יחיד פטור אלא כשהוא במקום עשרה שש"צ פוטרו. והלכה כחכמים:

ה א אין עומדין. מתוך כובד ראש. הכנעה ומורא דכתיב (תהלים ב) עבדו את ה' ביראה, ועבודה זו תפלה היא: **שוהים שעה אחת.** במקום שבאו

משניות מבוארות – קהתי

הָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר – והגיע זמן התפילה, **יֵרֵד** – מעל החמור, ויעמוד ויכוון פניו כנגד המקדש, כמו שביארנו לעיל, ויתפלל "שמונה עשרה". **וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לֵירֵד** – כגון שאין לו מי שיאחז את חמורו, וחושש שמא החמור יברח, **יַחֲזִיר אֶת פָּנָיו** – כלומר לא ירד אלא ישב במקומו, ויסב את פניו לצד ירושלים ולצד המקדש שבתוכה ויתפלל. **וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת פָּנָיו** – כגון שצריך לשים לב לדרך שהולך בה, **יְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים** – כלומר יכוון מחשבתו שמתפלל כנגד בית קודש הקדשים. בגמרא מובאת ברייתא: "היה רוכב על חמור והגיע זמן תפילה, אם יש לו מי שיאחז את חמורו – ירד למטה ויתפלל, ואם לאו – ישב במקומו ויתפלל; רבי אומר: בין כך ובין כך ישב במקומו ויתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו. אמר רבא: הלכה כרבי". מכאן פוסק הרמב"ם (הל' תפילה ה, ב): "היה רוכב על הבהמה, אף על פי שיש לו מי שיאחז בהמתו, לא ירד, אלא ישב במקומו ויתפלל, כדי שתהא דעתו מיושבת עליו".

יום חמישי

באור משנה ו

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד במי שאינו יכול לעמוד בתפילה ולכוון פניו כנגד המקדש.

הָיָה יוֹשֵׁב בִּסְפִינָה – כגון בספינת מפרשים שהפליגה בים, **אוֹ בְּקָרוֹן** – בעגלה שיצאה לדרך, **אוֹ בְּאַסְדָּא** – ברפסודה, בדוברה (קורות עץ קשורות יחד ומושטות על פני הנהר) והגיע זמן התפילה, הואיל וטלטולי הנסיעה אינם מאפשרים לו לעמוד ולכוון דעתו בתפילה, או שמפחד שמא יפול למים, **יְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים** – כלומר ישב במקומו ויתפלל תפילת "שמונה עשרה", ויכוון לבו ומחשבתו שמתפלל כנגד בית קודש הקדשים.

באור משנה ז

לאחר שלמדנו במשנה ג', שחייב כל אדם להתפלל בכל יום "שמונה עשרה" או מעין "שמונה עשרה", דנה משנתנו בענין תפילת המוספין (עיין לעיל משנה א), אם היחיד חייב להתפלל תפילה זו בראש חודש, בשבת וביום טוב, או שאינה נוהגת אלא בציבור. ונחלקו בזה תנאים.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵין תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין אֶלָּא בְּחֶבֶר עִיר – בחבורת העיר (מקום שמתחברים ומתאספים בני העיר להתפלל), כלומר בציבור ולא ביחיד, שסובר רבי אלעזר בן עזריה, הואיל ואין בתפילת המוספין תחנונים כמו בשמונה עשרה אלא שבח ה' בלבד, וגם אין מתפללים תפילה זו כנגד תפילת תחנונים של חול, כמו תפילת שחרית ותפילת מנחה בשבת וביום טוב, די שהציבור בלבד יתפלל אותה (**רבנו יונה**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּחֶבֶר עִיר וְשֶׁלֹּא בְּחֶבֶר עִיר** – תפילת המוספין נוהגת בין בציבור ובין ביחיד. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ** – של רבי אלעזר בן עזריה: **כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֶבֶר עִיר** – אם יש ציבור המתפלל תפילת המוספין, **הַיָּחִיד פָּטוּר מִתְּפִלַּת הַמּוּסָפִין** – שכן שליח הציבור פוטרו; אבל במקום שאין חבר עיר, כלומר שאין שם עשרה מתפללים, או אפילו כשיש עשרה, אלא שלא התפללו תפילת המוספין בציבור, חייב היחיד להתפלל אותה (**גמרא ברכות ל, א-ב**). ההלכה כחכמים שתפילת המוסף חובה על היחיד בין בחבר עיר ובין שלא בחבר עיר.

הערה: בענין הביטוי "חבר עיר" רבות החקירות וההשערות, אך אין כאן המקום להתעכב על כך. ועיין פירוש המשניות להרמב"ם שמנקד "חבר" חית קמוצה ובית צרויה. ומפרש "חבר עיר" – כינוי לתפילת הקהל שלא יתקבצו אלא לפני החכם שבהם". ומכל מקום לעניין כוונת המשנה גם הרמב"ם מפרשה כמו שביארנוה.

יום ששי

באור משנה א

משנה זו באה ללמדנו, שתפילת "שמונה עשרה" צריכה כוונת הלב, דהיינו שיפנה אדם את לבו מכל המחשבות המטרידות אותו בענין עסקיו, עד שתהא מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו, ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה (רמב"ם הל' תפילה ד, טו-טז; אורח חיים צח, א). וכן באה המשנה להשמיענו, שאין להפסיק בתפילת "שמונה עשרה" אלא מפני סכנת נפשות בלבד.

אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל – תפילת שמונה עשרה, **אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ** – מתוך הכנעה ומורא שמים, כמו שכתוב (**תהלים ב, יא**): "עבדו את ה' ביראה". בברייתא שנינו: "אין עומדין להתפלל – לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, – אלא מתוך שמחה של מצוה", ומפרש רש"י: "כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך ל"תהלה לדוד" שהוא מזמור של שבח ותנחומין" (**ברכות לא, א**).

חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִים שָׁעָה אַחַת וּמִתְפַּלְּלִים – בבואם להתפלל היו מתעכבים תחילה במשך שעה אחת, כדי ליישב דעתם ולפנות מחשבתם מעסקיהם, ואחר כך היו עומדים להתפלל, **כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ אֶת לִבָּם לַמָּקוֹם** – לקדוש ברוך הוא, שיהא לבם שלם בעבודת ה' ויכוונו ברוממותו וביראת כבודו. **אֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ** – בשעת התפילה, **לֹא יְשִׁיבֶנּוּ** – לא יחזיר לו שלום, **וַאֲפִלּוּ נָחָשׁ כָּרוּךְ עַל עֲקֵבוֹ, לֹא יַפְסִיק** – בגמרא אמרו: לא שנו שלא יפסיק אלא כשאין הדבר כרוך בסכנת נפשות, כגון שהמלך

ב מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, וְשׁוֹאֲלִין הַגְּשָׁמִים בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים, וְהַבְדָּלָה בְּחוֹנֵן הַדַּעַת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אוֹמְרָהּ בְּרָכָה רְבִיעִית בִּפְנֵי עַצְמָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּהוֹדָאָה.

ג הָאוֹמֵר: "עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ", וְ"עַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ", "מוֹדִים מוֹדִים" — מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה וְטָעָה — יַעֲבוֹר אַחֵר תַּחְתָּיו, וְלֹא יְהֵא סַרְבָּן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. מִנַּיִן הוּא מַתְחִיל? מִתְּחִלַּת הַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָּהּ.

פירוש ברטנורא

להתפלל: **אפילו המלך שואל בשלומו.** ודוקא מלך ישראל אבל מלך עובד כוכבים פוסק שלא יהרגנו: **אפילו נחש כרוך על עקבו.** דוקא נחש שרוב פעמים אינו נושך, אבל עקרב או אפעה מן הדברים שודאי נושכים וממיתים פוסק:

ב מזכירין גבורות גשמים. משיב הרוח שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח. ומפני שהגשמים אחת מגבורותיו של הקב"ה דכתיב (איוב ה) עושה גדולות עד אין חקר הנותן מטר על פני ארץ משום הכי קרי להו גבורות גשמים: **ושאלה.** ותן טל ומטר ל' בקשה: **בברכת השנים.** מתוך שהן פרנסה קבעו שאלתן בברכת פרנסה: **והבדלה.** במוצאי שבת: **בחונן הדעת.** שהיא ברכה ראשונה של חול. ובירושלמי אמרו מפני מה תקנו הבדלה בחונן הדעת שאם אין דעה הבדלה מנין. וכן הלכה:

ג על קן צפור יגיעו רחמיך. כמו שהגיעו רחמיך על צפור וגזרת לא תקח האם על הבנים כן חום ורחם עלינו: **משתקין אותו.** שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והן אינן אלא גזרות מלך על עבדיו: **ועל טוב יזכר שמך.** משמע על טובתך נודה לך ועל הרע לא נודה, והרי אנו חייבין לברך על הרעה כשם שמברכין על הטובה: **מודים מודים.** דמיחזי כמקבל עליו שתי אלוהות. ומפרש בירושלמי הדא דתימא בצבור, אבל ביחיד תחנונים הם: **ולא יהא סרבן** ששאל בשלומו הוא מלך ישראל, או שהנחש הכרוך על עקבו אין דרכו לנשוך או שאינו ארסי, אבל אם יש חשש של סכנת נפשות, כגון שמלך עכו"ם שאל בשלומו, ואם לא ישיבנו יש חשש שמא יהרגנו, או שעקרב או נחש ארסי הולך ומתקרב אליו, הריהו מפסיק.

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד על הוספות לתפילת שמונה עשרה שהזמן גרמן.

מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים – הברכה השנייה שב"שמונה עשרה" מתחילה: "אתה גבור לעולם ה' מחיה מתים אתה"... ומסיימת: "ברוך אתה ה' מחיה המתים". מכאן נקראת היא במשנתנו: ברכת "תחיית המתים". ובאה המשנה ללמד, שמזכירים בברכה זו את גבורת ה' בהורדת גשמים, היינו שאומרים בה: "משיב הרוח ומוריד הגשם". בגמרא מבואר: "מתוך ששקולה (ירידת הגשמים) כתחיית המתים, לפיכך קבעוה ("הזכרת גבורות גשמים") בתחיית המתים. וכן אמרו בירושלמי: "כשם שתחיית המתים חיים לעולם, כך ירידת גשמים חיים לעולם". נוהגים לומר את הזכרת גשמים אחרי "אתה גבור ... ורב להושיע", לפני "מכלכל חיים" (הרא"ש). זמנה – מתפילת מוסף שבשמיני עצרת עד תפילת שחרית של חג הפסח. בקיץ משמיטים – לפי נוסח אשכנז – הזכרה זו. אבל לפי נוסח ספרד אומרים במקומה "מוריד הטל". **וְשׁוֹאֲלִין הַגְּשָׁמִים** – ומבקשים הגשמים, היינו שאומרים "ותן טל ומטר", **בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים** – בתוך הברכה המתחילה: "ברך עלינו את השנה", ומסיימת: "ברוך אתה ה' מברך השנים", והיא הברכה התשיעית ב"שמונה עשרה". זמנה – משבעה במרחשון עד המנחה של ערב פסח. בחוצה לארץ שואלים הגשמים מיום ששים בתקופת תשרי. בגמרא מבואר: "מתוך שהיא (שאלת הגשמים) פרנסה, לפיכך קבעוה בברכת פרנסה". **וְהַבְדָּלָה** – בשמונה עשרה שבמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב אומרים תפילת הבדלה: "אתה חוננתנו למדע תורתך... ותבדל ה' א־להינו בין קודש לחול"... **בְּחוֹנֵן הַדַּעַת** – בברכה הרביעית המתחילה: "אתה חונן לאדם דעת"..., ומסיימת: "ברוך אתה ה' חונן הדעת". בגמרא מבואר הטעם: "מתוך שהיא חול, קבעוה בברכת החול", ש"חונן הדעת" ברכה ראשונה היא לברכות האמצעיות שאומרים בחול. ויש אומרים: "מתוך שהיא חכמה (הבדלה בין קודש לחול חכמה היא), קבעוה בברכת חכמה", וכן אמרו בירושלמי: "מפני מה תיקנו "הבדלה" ב"חונן הדעת"? שאם אין דעה, הבדלה מניין?!" **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אוֹמְרָהּ בְּרָכָה רְבִיעִית בִּפְנֵי עַצְמָהּ** – רבי עקיבא סובר, שאין לומר את ההבדלה ב"חונן הדעת" אלא אומרה ברכה בפני עצמה, אחרי שלש הברכות הראשונות, ומסיים בה: "ברוך אתה ה' המבדיל בין קודש לחול". ואחר כך אומר את הברכה "אתה חונן". **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּהוֹדָאָה** – אומר את ההבדלה בברכת "מודים", לפני "ועל כולם יתברך". ההלכה כתנא קמא שאומרים את ההבדלה ב"חונן הדעת".

שבת קודש

באור משנה ג

משנה זו באה להשמיענו, שאם אדם מוסיף בתפילתו דברי תחנונים, עליו לדקדק בלשונם, שלא ישתמעו מהם דעות של כפירה וכוונות שאינן נכונות. ואם אמר דברים, שאפשר להבינם שלא כהלכה, משתקים אותו. כן דנה המשנה בשליח ציבור שטעה בתפילתו.

הָאוֹמֵר – בתפילתו: **"עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ"** – רחום וחנון אתה, ועל קן צפור יגיעו רחמיך, שאמרת לשלח את האם ולא לקחת את האם על הבנים (רש"י). ויש מפרשים: כמו שהגיעו רחמיך על קן צפור וגזרת: "לא תקח האם על הבנים", כן רחם עלינו (הרמב"ם; ברטנורא), **וְ"עַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ"** – או האומר: "על הטוב שאתה עושה לנו ייזכר שמך", **"מוֹדִים מוֹדִים"** – או שבברכת "מודים" הוא אומר תיבת "מודים" פעמיים, **מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ** – בטעם האומר על קן צפור יגיעו רחמיך" מובאות בגמרא שתי דעות: א) "מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית", שעל קן צפור הוא חס ולא על שאר בריותיו, ב) "מפני שעושה מדותיו (מצוותיו) של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות". האומר "על טוב יזכר שמך" משתקים אותו, מפני שמשמע מדבריו שרק על הטובה מודים לה' ולא על הרעה, ושנינו (להלן ט, ה): "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". האומר "מודים מודים" משתקים אותו, מפני שנראה כמודה ל"שתי רשויות", כלומר לשתי אלוהות. **הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה** – המתפלל כשליח ציבור ("תיבה" – כינוי לארון הקודש ששליח הציבור היה עומד לפניו. בימינו עומד שליח הציבור לפני ה"עמוד" שעל יד ארון הקודש), **וְטָעָה** – בתפילתו, **יַעֲבוֹר אַחֵר תַּחְתָּיו** – צריך להחליפו בשליח ציבור אחר שיעבור לפני התיבה במקומו, **וְלֹא יְהֵא סַרְבָּן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** – בברייתא שנינו: "העובר לפני התיבה צריך לסרב" (כשאומרים לאדם שיעבור לפני התיבה, להיות שליח ציבור, אינו צריך להסכים מיד אלא יסרב תחילה, כמפקפק אם הוא ראוי והגון לכך), **ולכן באה משנתנו** ללמד, שבכגון זה ששליח ציבור טעה ומבקשים מאחר שיעבור במקומו, אל יהא האחר סרבן באותה שנה, שלא יהסס ולא יחכה עד שיפצרו בו הרבה, אלא יסכים מיד לכך, מפני שגנאי הוא שתהא התפילה מופסקת כל כך (רש"י). **מִנַּיִן הוּא מַתְחִיל** – מאיזה מקום בתפילה מתחיל השני? **מִתְּחִלַּת הַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָּהּ** – הראשון, אם טעה באחת הברכות האמצעיות. אבל אם טעה באחת משלש

ד הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה לֹא יַעֲנֶה אַחַר הַכֹּהֲנִים "אָמֵן", מִפְּנֵי הַטֵּרוּף. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. וְאִם הַבְטָחָתוֹ שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי.

פירוש ברטנורא

באותה שעה. כדרך שאר יורדים לפני התיבה שצריך לסרב פעם ראשונה אבל זה לא יסרב כשאומרים לו לך רד לפי שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך:

ד לא יענה אחר הכהנים אמן. בסוף כל ברכה כמו ששאר הצבור עונים: **מפני הטירוף.** שלא תטרוף דעתו ויטעה, לפי שש"ץ הוא צריך להתחיל ברכה שניה ולהקרות להן מלה במלה ואם יענה אמן לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו מהר ולהתחיל הברכה שראוי שיתחיל: **לא ישא את כפיו.** שמא לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו להתחיל שים שלום שתהא דעתו מטורפת מאימתא דצבורא: **ואם הבטחתו.** כלומר אם בטוח הוא שלא תהא דעתו מטורפת מאימת הצבור:

משניות מבוארות – קהתי

הברכות הראשונות, מתחיל השני מראש התפילה. ואם טעה באחת משלש הברכות האחרונות, מתחיל השני מ"רצה ה' א־להינו בעמך ישראל" (**גמרא; רמב"ם**).

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד, ששליח ציבור צריך להימנע מדברים העלולים לבלבלו ולהביאו לידי טעות.

הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה לֹא יַעֲנֶה אַחַר הַכֹּהֲנִים "אָמֵן" – כשמסיים שליח הציבור – ב"שמונה עשרה" של שחרית או בתפילת מוסף – את הברכה "הטוב שמך ולך נאה להודות", נושאים הכהנים את כפיהם ומברכים את העם בברכה המשולשת האמורה בתורה (**במדבר ו, כד-כו**): "יברכך ה' וישמרך; יאר ה' פניו אליך ויחונך; ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום". סדר ברכת הכהנים (מחוץ לבית המקדש) כך הוא: הכהנים מברכים "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לברך את עמו ישראל באהבה", והציבור עונה "אמן"; אחר כך שליח הציבור מקריא את הכהנים מלה במלה את שלש הברכות של ברכת הכהנים: "יברכך וגו', יאר וגו', ישא וגו'", ובסיום כל ברכה עונה הציבור אחר הכהנים "אמן". משנתנו באה, איפוא, ללמד, ששליח הציבור לא יענה "אמן" אחר הכהנים כשאר הציבור, **מִפְּנֵי הַטֵּרוּף** – שמא תיטרף דעתו, כלומר שמא יתבלבל ולא ידע איזה ברכה הוא צריך להקריא את הכהנים (**רש"י; רמב"ם**). **וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא** – אם בציבור המתפללים אין כהן אלא שליח ציבור לבדו, **לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו** – לברך ברכת כהנים, שמא יתבלבל ולא ידע לחזור לתפילתו, לברכת "שים שלום". **וְאִם הַבְטָחָתוֹ** – כלומר אם שליח הציבור מובטח בעצמו, **שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ** – שלא יתבלבל בנשיאת כפיו וידע לחזור אחר כך לברכת "שים שלום", **רַשַּׁאי** – הוא לשאת כפיים, לברך ברכת כהנים. יש מבארים הטעם כדי שלא תתבטל נשיאת כפים; ומכאן, דווקא כשאין שם כהן אחר, אבל אם יש שם כהן אחר שישא כפיו, אין שליח הציבור רשאי לישא את כפיו, אפילו כשהוא יכול לחזור לתפילתו (**"הגהות מיימוניות"; "שנות אליהו"; ועיין "תוספות יום טוב"**).

המשך מעמוד ג

ועל כך בא המענה בפסוק כאן, שכאשר "קראתי" להקב"ה (הנמצא עמם גם בצרה זו), אזי מיד "ויעניני", וה"צרה" בטלה, ועוד זאת נהפכת להיות "צהר", גילוי אור גדול.

ג. וכמו כן יש כאן הוראה לכללות בנ"י הנמצאים בגלות, שעליהם לדעת שחשכת הגלות הוא ענין ארעי בלבד, "רגע קטן", ומיד "ברחמים גדולים אקבצך"[7], והדבר תלוי רק בקריאתם להקב"ה, כי כאשר "קראתי" אזי מיד "ויעניני".

ובפרט כאשר ה"קראתי" נעשה מתוך שמחה וטוב לבב, ובנ"י שרים אודות "משיח נאו", ואומרים "כי לישועתך קוינו כל היום"[8], אזי הקב"ה מושיע אותם. והם יוצאים מהגלות תיכף ומיד לקבל פני משיח צדקנו. ובאים לירושלים עיר הקודש, ושם גופא לבהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידך"[9], במהרה בימינו ממש[10].

---

7) ישעי' שם.

8) נוסח ברכת את צמח דוד שבשמו"ע.

9) בשלח טו, יז.

10) משיחה לצבאות ה', ז"ך מנחם אב ה'תשמ"ב.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף לז ע"א: **משנה** משנתינו עוסקת בהכנת ההגרלה של שעירי יום הכיפורים: **בָּא לוֹ** הכהן גדול מבין האולם והמזבח **לְמִזְרַח הָעַזָּרָה** סמוך לפתח העזרה, **לִצְפוֹן הַמִּזְבֵּחַ** - משוך מכנגד המזבח לצד צפון. **הַסְּגָן** עומד **מִימִינוֹ** של הכהן הגדול, **וְרֹאשׁ בֵּית אָב** עומד **מִשְּׂמֹאלוֹ. וְשָׁם** [-במזרח העזרה בצפון המזבח] עומדים **שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים** לגורל, אחד להשם ואחד לעזאזל, **וְקַלְפִּי** [-כלי עץ חלול] **הָיְתָה שָׁם, וּבָהּ שְׁנֵי גּוֹרָלוֹת,** על אחד כתוב להשם ועל אחד כתוב לעזאזל. בתחילה **שֶׁל אֶשְׁכְּרוֹעַ** [-עץ ברוש] **הָיוּ** הגורלות, **וַעֲשָׂאָן** יהושע **כֶּן גַּמְלָא** כשנתמנה לכהונה גדולה, **שֶׁל זָהָב, וְהָיוּ מַזְכִּירִים אוֹתוֹ** על כך **לְשֶׁבַח.**

המשנה מביאה עוד אנשים שעשו דברים להשבחת כלי המקדש והזכירום לשבח: **בֶּן קָטִין** שהיה כהן גדול, **עָשָׂה שְׁנֵים עָשָׂר דַּד** [-ברזים] **לַכִּיּוֹר,** שֶׁבתחילה **לֹא הָיָה לוֹ** [-לכיור] **אֶלָּא שְׁנַיִם** בלבד. **וְאַף הוּא** [-בן קטין] **עָשָׂה מוּכְנִי לַכִּיּוֹר** - גלגל לשקע את הכיור בלילה לבור המחובר למעיין, כדי **שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִימָיו** של הכיור **נִפְסָלִין בְּלִינָה. מוּנְבַּז הַמֶּלֶךְ הָיָה עוֹשֶׂה כָּל יְרוֹת הַכֵּלִים שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל זָהָב. הֵילְנִי אִמּוֹ** של מונבז **עָשְׂתָה נִבְרֶשֶׁת** [-מנורה] **שֶׁל זָהָב** לתלותה **מֵעַל פֶּתַח** הַהֵיכָל. **וְאַף הִיא** [-הילני] **עָשְׂתָה מַבְלָא שֶׁל זָהָב שֶׁפָּרְשַׁת סוֹטָה כְּתוּבָה עָלֶיהָ,** כדי שיכתבו ממנה את פרשת סוטה להטיל למים המרים לבדוק את הסוטה, ולא יצטרכו להוציא ספר תורה לכך. **נַקְּנוֹר, נַעֲשׂוּ נִסִּים לְדַלְתוֹתָיו** שהביא למקדש. **וְהָיוּ מַזְכִּירִין אוֹתָן** [-את אלו שהוזכרו] **לְשֶׁבַח** על תרומתם למקדש.

משנה וְאֵלּוּ הוזכרו **לְגָנַאי** משום שלא לימדו אומנותם במעשי המקדש, המשפחה **שֶׁל בֵּית גַּרְמוּ לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל** אומנותם **בְּמַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים** שהיו מומחים בכך. המשפחה **שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטוֹרֶת** שהיו מומחים בכך. **הוּגְרַס** שהיה **בֶּן** לשבט **לֵוִי הָיָה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בַּשִּׁיר** - הכרעת קול נעימה, **וְלֹא רָצָה לְלַמֵּד. בֶּן קַמְצָר לֹא רָצָה לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַכְּתָב,** שהיה קושר ארבעה קולמוסין בארבע אצבעותיו, וכותב שם בן ארבע אותיות [שם הויה] בבת אחת. **עַל הָרִאשׁוֹנִים** שנזכרו במשנה הקודמת לשבח, **נֶאֱמַר** (משלי י ז) 'זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה', **וְעַל אֵלּוּ** שנזכרו כאן לגנאי, **נֶאֱמַר** 'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב'.

שנינו במשנה: **הֵילְנִי אִמּוֹ** של מונבז המלך, **עָשְׂתָה נִבְרֶשֶׁת** [-מנורה] **שֶׁל זָהָב וְכוּ'** לפתח ההיכל. הגמרא מביאה ברייתא שמבארת למה היתה הנברשת משמשת: **תָּנָא, בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת** - בנץ החמה, **נִיצוֹצוֹת** של אור מקרני השמש **יוֹצְאִין מִמֶּנָּה** על פתח ההיכל, **וּבכך הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע,** שמצוותה עם הנץ החמה. מדברי הברייתא מוכח שבמקדש קראו קריאת שמע בנץ החמה: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע** של **שַׁחֲרִית עִם אַנְשֵׁי מִשְׁמָר** [-כהנים העובדים במשמר של אותו היום] **וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד** [-ישראל העומדים בשליחות הציבור על הקרבן למשמר], **לֹא יָצָא** ידי חובת קריאת שמע, **מִפְּנֵי שֶׁאַנְשֵׁי מִשְׁמָר מַשְׁכִּימִין** לקרוא קודם העבודה, שמא תמשך עליהם העבודה וימנעו מלקרות, **וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד מְאַחֲרִים** לקרוא לאחר סיום עבודת התמיד. הרי שהעוסקים בעבודת המקדש לא קראו קריאת שמע בזמנה, דהיינו זמן נץ החמה, אלא או מקדימים או מאחרין לאחר שלש שעות, ואם כן למי היתה הנברשת שבהיכל משמשת. **אָמַר אַבָּיֵי,** הנברשת היתה משמשת **לִשְׁאָר עַמָּא דִּבְירוּשָׁלַיִם** הבאים בעזרה, שעליהם לקרוא קריאת שמע בעיקר זמנה, דהיינו בנץ החמה, ועל ידי הנברשת ידעו מתי נץ החמה.

רש"י

נקנור נעשו נסים לדלתותיו — שם האיש נקנור, ונס שלו מפורש בגמרא. **בן לוי** — כלומר מן הלוים. **פרק** — הכרעת קול נעימה. **על מעשה הכתב** — קושר ארבעה קולמוסין בארבע אצבעותיו וכתב שם בן ארבע אותיות כאחד. **גמרא לרדות** — מן התנור. **ניצוצות** — זהרורית, שהחמה זורחת מן המזרח ונוטה על פתח ההיכל שהוא לצד מערבי. **שהגיע זמן קריאת שמע** — כדתניא (ברכות כו,א), מצותה עם הנץ החמה. **שאנשי משמר** — שהכהנים שהעבודה מוטלת עליהם מקדימין לקרותה קודם היום — שמא תמשך עליהן העבודה וימנעו לקרות. **ואנשי מעמד** — ישראל העומדים בשליחות הצבור על הקרבן, שנאמר (במדבר כח) "תשמרו להקריב לי" מצוה שיהיו משמרים ועומדים על קרבנם. הכי דריש ליה בספרי ובמסכת תענית (כו,א). **מאחרין** — לקרות עד כלות עבודת התמיד. **לשאר עמא** — הבאים בעזרה, הוא סימן להודיע זמן קריאת שמע.

ב״ה, י״ז טבת, תשי״ב
ברוקלין.

הרה״ג הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ וכו׳

מוה״ר [מרדכי] שי׳ הכהן

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מו׳ טבת וכן הקודם לו, אשר בו מודיע, כי נסתדר בעיר [מילאן], וכבר הצליח בעסקנות הצבורית בענין שיעור לימוד ברבים, וכן עשה ג״כ התחלה - אף כי, לע״ע, מצער היא - בנוגע לענין המקוה. ונצטערתי במאד על מה שמתעכב הדבר, וכידוע שענין טהרת המשפחה, הרי אין זה ענין ומצוה פרטית, כ״א נוגע למהות וחיי הילדים הנולדים, וכן ג״כ משפיע על מהות וציור הכללי של הבעל ואשתו, וכמבואר בכמה ספרים בנגלה וגם בנסתר. וידוע ג״כ מה שפסקו אפילו האחרונים* וגם מבין העולמ׳שע אשר מותר למכור בית הכנסת בשביל לסדר ענין של מקוה. ועיין ג״כ בתוי״ט סוף מס׳ יומא על המשנה: אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים כו׳ מקוה ישראל ה׳, מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב״ה מטהר את ישראל. והביאורים בזה אך למותר, ולא באתי אלא לזרז על הענין, כציווי רז״ל בספרא ר״פ צו, וגם שיהי׳ לו אמתלא ומבוא בכדי לזרז עוה״פ את הבע״ב שלו המתעסקים לעשות את כל הצריך בענין זה בהקדם.

ב) כן בטח מתעסק במרץ הראוי בענין החינוך, אשר כפי ידיעותי זה מזמן, הנה יש בזה כר נרחב בעירו, והתנגדות קטנה ביותר לפי ערך. ואם חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, הרי עאכו״כ לפעולות ממשיות ובמרץ גדול. ובל״ס אשר הוו״ח אי״א הרה״ח מוה״ר יעקב שי׳ שו״ב יסייע בידו עד כמה שאפשר...

ד) ת״ח בעד המברק מהתועדותם בחג י״ט כסלו העבר, ומוסג״פ העתק מכ׳ כללי בקשר עם חג החגים הוא יום י״ט כסלו, ומטובו להודיע תוכנו להמתועדים.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ופ״ש,

מ. שניאורסאהן

ב״ה, י״ז טבת, תשי״ב
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מוה״ר יעקב שי׳ שו״ב

שלום וברכה!

ת״ח בעד המברק לחג החגים הוא י״ט כסלו, ומוסג״פ העתק מכ׳ כללי בקשר עם החג הזה.

מובטחני שבקשר עם בואו של הרה״ג הרה״ח הוו״ח אי״א עוסק בצ״צ וכו׳ מוה״ר מרדכי שי׳ הכהן למחנם, הנה מתחזק גם הוא בפעולותיו הטובות להשפיע על סביבתו לקרב את לבם לנר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

וע״פ מ״ש בתו״כ ר״פ בחקותי, הובא בפרש״י עה״ת שם, הנה כשמספר העובדים נתרבה בכפלים, הרי העבודה ופעולת המצות נגדלים יותר מאשר פי שנים, כי אינו דומה מועטים העושים למרובים העושים, ואקוה לבשו״ט בזה.

בברכה.

מַה הִמְשָׁפֵט יש לעשותו דווקא בַּיּוֹם, אַף כָּאן בהשקאת סוטה יש לעשותה דווקא בַּיּוֹם.

שנינו במשנה: וְלַעֲרִיפַת הָעֶגְלָה.

הגמרא מבארת את המקור שדווקא ביום: אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, 'בַּפֶּרָה' כְּתִיב בָּהּ בפסוק 'כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל' (דברים כא ח), והרי היא כְּקָדָשִׁים, ולכן דינה כמותם שדווקא ביום.

שנינו במשנה: וּלְטַהֲרַת מְצוֹרָע.

המקור שדווקא ביום: דִּכְתִיב (ויקרא יד ב) 'זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ', כלומר שצריך להיטהר דווקא ביום.

שנינו במשנה: כָּל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְקִצִּירַת הָעוֹמֶר וכו'.

הגמרא מבארת את הטעם שדווקא הלילה כשר לקצירת העומר: דְּאָמַר מַר בברייתא (מנחות סו.), קְצִירָה של תבואת העומר, וּסְפִירָה של העומר, נעשות דווקא בַּלַּיְלָה, ולמדים אותן ממה שנאמר בספירת העומר (ויקרא כג טו) 'תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה', ש'תמימות' מתקיים רק אם מתחילים לספור בלילה, וְהֲכָאָה של העומר נעשית דווקא בַּיּוֹם, שנאמר בה (שם) 'מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם'.

שנינו במשנה: וּלְהַקְטִיר חֲלָבִים וְאֵבָרִים.

המקור שהוא כל הלילה: דִּכְתִיב בעולה (ויקרא ו ב) 'הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר', והוא הדין לשאר הקרבנות.

שנינו במשנה: זֶה הַכְּלָל, דָּבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּיּוֹם כָּשֵׁר כָּל הַיּוֹם.

מבררת הגמרא: 'זֶה הַכְּלָל' לְאַתּוּיֵי מַאי, הרי המשנה כבר פירטה את כל הדינים הכלולים בכך. משיבה הגמרא: לְאַתּוּיֵי סִידּוּר שני הַכְּזָיִכִין – כפות הלבונה שעל שולחן לחם הפנים (ויקרא כד ז), וְסָלוּק שני הַכְּזָיִכִין הישנים שהיו בשבוע שקודם לכן, וּכְרַבִּי יוֹסֵי, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, סִילֵּק אֶת מערכת הלחם שעל השולחן הַיְּשָׁנָה בשבת בְּשַׁחֲרִית, וְסִידֵּר אֶת הַחֲדָשָׁה רק בְּעַרְבִית – בסוף יום השבת, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, שלא עבר על ציווי התורה שיהא הלחם תמיד על השולחן כדהלהן, וּמָה [–וכיצד] אֲנִי מְקַיֵּים מה שנאמר בלחם הפנים (לפני ה' תמיד) ['לְפָנַי תָּמִיד' (שמות כה ל)], שֶׁלֹּא יְהֵא הַשּׁוּלְחָן לן בלילה כְּלֹא לֶחֶם.

שנינו במשנה: דָּבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּלַּיְלָה כָּשֵׁר כָּל הַלַּיְלָה.

מבררת הגמרא: כלל זה לְאַתּוּיֵי מַאי, הרי כבר פירטה המשנה את הדברים שכשרים כל הלילה. משיבה הגמרא: לְאַתּוּיֵי אֲכִילַת פְּסָחִים שניתן לאוכלם כל ליל פסח, וּדְלָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בקרבן פסח (שמות יב ח) 'וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, נֶאֱמַר כָּאן 'בַּלַּיְלָה הַזֶּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן במכת בכורות (שם יב יב), 'וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה', מַה לְהַלָּן עבר עַד חֲצוֹת, שהרי נאמר (שם יא ד) 'כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם', אַף כָּאן אכילת הפסח היא עַד חֲצוֹת בלבד. ולכך באה המשנה להוציא משיטתו, ולרבות שאכילת פסחים כשירה כל הלילה, ולא רק עד חצות.

הדרן עלך הקורא למפרע

פרק שלישי - הקורא עומד

בתחילת פרק זה משלים התנא את דיני קריאת המגילה, ואחר כך עובר לבאר את הלכות קריאת התורה.

משנה

הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִילָּה, אם רצה קוראה כשהוא עוֹמֵד, וְאִם רצה קוראה יוֹשֵׁב. ובין אם קָרָאָהּ אדם אֶחָד להוציא את הציבור, ובין אם קָרָאוּהָ שְׁנַיִם יחד, יָצְאוּ השומעים ידי חובתם. מְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְבָרֵךְ על קריאת המגילה, יְבָרֵךְ, ומקום שנהגו שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ, לֹא יְבָרֵךְ – אינו צריך לברך.

עתה מבארת המשנה את מנין העולים לקריאת התורה בכל ימות השנה: בימות החול בְּשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי, וכן בְּשַׁבָּת בְּתפילת הַמִּנְחָה, קוֹרִין בתורה שְׁלֹשָׁה אנשים. אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן יותר משלשה קוראים, שלא לעבב את הציבור. וְאף אֵין מַפְטִירִין בְּנָבִיא אחר קריאות אלו. דין נוסף: הַפּוֹתֵחַ – הקורא הראשון, וְהַחוֹתֵם בַּתּוֹרָה – הקורא האחרון, מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, כלומר, הראשון מברך לפניה, והאחרון מברך לאחריה, והאמצעי אינו מברך כלל.

וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרִין בתורה אַרְבָּעָה אנשים, וְאֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן, וְכן אֵין מַפְטִירִין בְּנָבִיא. וגם בהם רק הַפּוֹתֵחַ וְהַחוֹתֵם בַּתּוֹרָה מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, ושנים האמצעיים אינם מברכים כלל.

כלל במנין הקוראים: זֶה הַכְּלָל, כָּל יום שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף וְאֵינוֹ יום טוֹב, כגון ראש חודש וחולו של מועד שאינם אסורים במלאכה, מוסיפין בו קורא אחד וקוֹרִין אַרְבָּעָה אנשים. וּבְיוֹם טוֹב קורין חֲמִשָּׁה. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים קורין שִׁשָּׁה. וּבְשַׁבָּת קורין שִׁבְעָה אנשים.

אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן – ממנין הקוראים הללו, אֲבָל אם ירצו מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן קוראים כרצונם. וּמַפְטִירִין בימים אלו בְּנָבִיא לאחר הקריאה. וגם בימים אלו רק הַפּוֹתֵחַ וְהַחוֹתֵם בַּתּוֹרָה מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ.

גמרא

שנינו במשנה שהקורא את המגילה יכול לישב: תָּנָא – שנינו בברייתא על דברי משנתינו, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בקורא בַּתּוֹרָה להוציא הציבור, שאין לו לקרוא מיושב. מבררת הגמרא: מְנָהֲגֵי מֵילֵי שהקורא בתורה צריך לעמוד, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר קְרָא (דברים ה כח) 'וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי', הרי שלימוד התורה הוא דווקא במעומד. וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אִלְמָלֵא – אם לא שבמִקְרָא כָּתוּב כן על הקב"ה, אִי אֶפְשָׁר לנו לְאָמְרוֹ, שכְּבָיְכוֹל אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּעֲמִידָה – נאמר על הקב"ה לשון 'עמידה' כמו שיכול להאמר על אדם.

דרשה נוספת: וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מִנַּיִן לְרַב שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עַל גַּבֵּי מִטָּה וִישַׁנֶּה לְתַלְמִידוֹ היושב עַל גַּבֵּי קַרְקַע, אלא ישבו שניהם בשוה על גבי קרקע או על גבי מטה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי', כלומר 'עמדי' כביכול שוה עמי.

תָּנוּ רַבָּנַן, מִימוֹת מֹשֶׁה רבינו שלמד תורה מפי הגבורה וְעַד ימות רַבָּן גַּמְלִיאֵל, לֹא הָיוּ לְמִדִּין תּוֹרָה מיושב אֶלָּא מְעוּמָּד, אולם מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל יָרַד חוֹלִי לָעוֹלָם, וְהָיוּ לְמִדִּין תּוֹרָה מְיוּשָׁב מפני החולשה. וְהַיְינוּ דִּתְנַן (סוטה מט.) מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל בָּטֵל כְּבוֹד תּוֹרָה, דהיינו מה שהיו מכבדים את התורה על ידי שהיו עוסקים בה במעומד, דבר זה נתבטל משמת רבן גמליאל.

הגמרא דנה בסתירת הפסוקים לגבי מנהגו של משה רבינו כשקיבל התורה: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים ט ט) 'וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה', הרי שלמד בישיבה, ואילו כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים י י) 'וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה', ומבואר שלמד בעמידה.

הגמרא מביאה ארבעה יישובים בביאור הפסוקים: אָמַר רַב, בתחילה היה עוֹמֵד וְלוֹמֵד מפי הקב"ה, ואחר כך היה יוֹשֵׁב לבדו וְשׁוֹנֶה שנית את מה שלמד. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, שני הפסוקים עוסקים בזמן לימודו מפי הגבורה, אלא שלא היה עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא שׁוֹחֶה – מתכופף כמשתחוה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אכן לימודו היה בעמידה, ומה שכתוב 'וָאֵשֵׁב בָּהָר', אֵין יְשִׁיבָה זוּ אֶלָּא לְשׁוֹן עֲכָבָה, שנתעכב ושהה בהר ארבעים יום וארבעים לילה, וכמו שמצינו כן בפסוק אחר, שֶׁנֶּאֱמַר בשעה שהוכיח משה רבנו את בני ישראל 'וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים', ובודאי אין זו ישיבה ממש, אלא כלומר התעכבתם בקדש ימים רבים. רָבָא אָמַר, משה רבנו למד מפי הגבורה גם בישיבה וגם בעמידה, רַבּוֹת – דברים רבים ופשוטים היה לומד מְעוּמָּד, וְאילו קָשׁוֹת – דברים קשים שנצרך בהם יישוב הדעת, היה לומד מְיוּשָׁב.

שנינו במשנה: קָרָאָהּ אֶחָד קָרָאוּהָ שְׁנַיִם יָצְאוּ וכו'.

רש"ל

משפט ביום — דכתיב "והיה ביום הנחילו את בניו" (דברים כא) אורעה כל הפרשה כולה להיות דין, במסכת סנהדרין בפרק "אחד דיני ממונות" (לד, ב). **לטהרת מצורע** — בצפרים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת. **דאמר מר קצירה וספירה בלילה** — ויליף לה במסכת מנחות מקראי. **כל הלילה עד הבוקר** — "על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר". **וכרבי יוסי** — דאמר במסכת מנחות אפילו סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית — אף זו היתה תמיד. ומהו תמיד — שלא ילין שולחן בלא לחם. אבל לרבנן — טפחו של זה מסדר בצד טפחו של מסלק.

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא עומד ויושב. אם רצה. עומד אם רצה יושב: **קראוה שנים.** יחד יצאו ולא אמרינן אין שני קולות נשמעין כאחד: **לא יברך.** אין צריך לברך: **בשני ובחמישי בשבת ובשבת במנחה.** עזרא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי בבבא קמא בפרק מרובה (דף פב.) והכא אשמעינן דשלשה הן כהן ולוי וישראל: **ואין מוסיפין עליהן.** שלא יקשה לצבור מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש: **ואין מפטירין.** משום האי טעמא גופיה: **הפותח והחותם.** בגמ' מפרש: **ואין מוסיפין עליהן.** בראשי חדשים וחול המועד נמי איכא ביטול מלאכה דמלאכת דבר האבד מותרת: גמ' **מה שאין כן בתורה.** שאין קורין בתורה בצבור מיושב: **כביכול.** נאמר בהקב"ה כבאדם שיכול להאמר בו כן: **שלא ישב על גבי המטה.** אלא או שניהם על גבי המטה או שניהם על גבי קרקע: **ולומד.** מפי הגבורה: **יושב ושונה.** שנית לבדו מה שלמד: **רבות.** דברים רבים ונוחים שאדם מהיר לשמען:

וכלבד

תוספות

ולהקטיר חלבים כל הלילה עד הבוקר — והיינו דוקא שנתעכלו האברים קודם חצות, ששלטה בהן האור. אבל אם לא משלה בהן אין נמשכין אחר חצות, כדאמר ר' יוחנן סוף פרק קמא דיומא (כ,ב). **לאתויי** אבילת פסחים ודלא כרבי אלעזר בן עזריה — מכל מקום נראה דהלכה כרבי אלעזר, דהא איכא סתמא ב"ערבי פסחים" (פסחים קכ,ב ושם) דקאי כוותיה, דתנן: הפסח אחר חצות מטמא את הידים, וכן משנה ב"איזהו מקומן" (זבחים נו,ב) וסתמא בסוף פרק קמא דברכות (ט,א) גבי מעשה ובאו בניו של רבן גמליאל מבית המשתה וכו', אמר להם: כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר ואילו אבילת פסחים לא קתני? ומוקי לה כרבי אלעזר בן עזריה, דאמר עד חצות. ואם כן צריך למהר לאכול מצה בלילי פסחים קודם חצות, ואפילו מצה של אפיקומן, שהרי חיוב מצה בזמן הזה הוה דאורייתא. אבל בהלל של אחר אפיקומן אין להחמיר כל כך, שהרי מדרבנן הוא.

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא. ואין מפטירין בנביא. קשיא לר"ת: דהא בפרק "במה מדליקין" (שבת דף כד. ושם) אמר רב אחדבוי שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביום טוב שחל להיות בשבת! וצריך לומר: דהאי דקאמר התם דמפטיר בנביא במנחה בשבת בשחל ביו"ט – לאו דוקא נביא, אלא רוצה לומר בכתובים, כדאמרינן פרק "כל כתבי" (שם קטז): בנהרדעא פסקי סדרא בכתובים במנחה בשבתא, ופסקי – היינו הפטרה. ומקומות יש שנוהגין לעשות כן. והטעם שמפטיר במנחה בתענית ולא בשחרית – משום דכתיב בה "שמרו משפט ועשו צדקה" (ישעיה נו) ואגרא דתעניתא צדקתא לעת ערב, ומש"ה נכון לאומרו בערב אחר שעשו צדקה:

הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. קשיא: אמאי תנא הך מילתא הכא ג' פעמים? דהא בחד זימנא סגיא! וי"ל: דהוה סלקא דעתך דכל דטפי מילתא מחבריה מברך לפניה ולאחריה, מש"ה אצטריך למתני בכולהו:

אלמלא מקרא כתוב. קשיא, שיש "אלמלא" שרוצה לומר אילו לא, כגון הכא, וכגון: אלמלא אגרות הראשונות (לעיל דף יב:), וכן הרבה ויש "אלמלא" שרוצה לומר אילו היה: אלמלא נגדוה לחנניה מישאל ועזריה (כתובות דף לג:), וכן אלמלא לוי אתה וכו' (לקמן דף כד:), ומאי שנא? ואומר ר"ת: דהיכא שיש אל"ף בסוף אלמלא רוצה לומר: אילו לא, והיכא דבתי' אלמלי ביו"ד – רוצה לומר: אילו היה: תנא

מַה מִּשְׁפָּט בַּיּוֹם, אַף כָּאן בַּיּוֹם. "וְלַעֲרִיפַת הָעֶגְלָה." אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: "כִּפָּרָה" כְּתִיב בָּהּ, כְּקָדָשִׁים. "וּלְטַהֲרַת מְצוֹרָע", דִּכְתִיב: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ." "כָּל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְקִצִּירַת הָעֹמֶר וכו'", דְּאָמַר מָר: קְצִירָה וּסְפִירָה בַּלַּיְלָה, וַהֲבָאָה בַּיּוֹם. "וּלְהַקְטִיר חֲלָבִים וְאֵבָרִים", דִּכְתִיב: "כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר". "זֶה הַכְּלָל דָּבָר שֶׁמְּצִוָּתוֹ בַּיּוֹם כָּשֵׁר כָּל הַיּוֹם." זֶה הַכְּלָל לְאַתּוּיֵי מַאי? לְאַתּוּיֵי סִידּוּר בָּזִיכִין וְסִלּוּק בָּזִיכִין וּכְרַבִּי יוֹסֵי. דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: סִילֵּק אֶת הַיְּשָׁנָה שַׁחֲרִית וְסִידֵּר אֶת הַחֲדָשָׁה עַרְבִית - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים "לִפְנֵי ה' תָּמִיד"? שֶׁלֹּא יְהֵא שׁוּלְחָן בְּלֹא לֶחֶם. "דָּבָר שֶׁמְּצִוָּתוֹ בַּלַּיְלָה כָּשֵׁר כָּל הַלַּיְלָה", לְאַתּוּיֵי מַאי? לְאַתּוּיֵי אֲכִילַת פְּסָחִים, וּדְלָא כְּרַבִּי אֱלִעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. דְּתַנְיָא "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה" - אָמַר רַבִּי אֱלִעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: נֶאֱמַר כָּאן "בַּלַּיְלָה הַזֶּה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה". מַה לְּהַלָּן עַד חֲצוֹת, אַף כָּאן עַד חֲצוֹת.

הדרן עלך הקורא למפרע

הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִילָה עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב. קְרָאָהּ אֶחָד, קְרָאוּהָ שְׁנַיִם – יָצְאוּ. מְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְבָרֵךְ – יְבָרֵךְ. וְשֶׁלֹּא לְבָרֵךְ – לֹא יְבָרֵךְ. בְּשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי, בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה – קוֹרִין שְׁלֹשָׁה, אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן, וְאֵין מַפְטִירִין מֵהֶן וְאֵין מַפְטִירִין בִּנְבִיא. הַפּוֹתֵחַ וְהַחוֹתֵם בַּתּוֹרָה – מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד – קוֹרִין אַרְבָּעָה, אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן, וְאֵין מַפְטִירִין בִּנְבִיא. הַפּוֹתֵחַ וְהַחוֹתֵם בַּתּוֹרָה – מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף וְאֵינוֹ יוֹם טוֹב – קוֹרִין אַרְבָּעָה. בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים – שִׁשָּׁה, בְּשַׁבָּת – שִׁבְעָה. אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן, וּמַפְטִירִין בִּנְבִיא. הַפּוֹתֵחַ וְהַחוֹתֵם בַּתּוֹרָה – מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ: **גְּמָרָא** תָּנָא: מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתּוֹרָה. מְנָהֲגֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: דְּאָמַר קְרָא "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי", וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ, כִּבְיָכוֹל אַף הַקב"ה בַּעֲמִידָה. וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מְגַיֵּן לָרַב שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עַל גַּבֵּי מִטָּה וְיִשְׁנָה לְתַלְמִידוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע – שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". תָּנוּ רַבָּנַן: מִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה אֶלָּא מְעוּמָּד, מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל יָרַד חוֹלִי לָעוֹלָם וְהָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה מְיוּשָׁב. וְהֵיינוּ דְּתָנַן: מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל בָּטֵל כְּבוֹד תּוֹרָה. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וַאֲשֵׁב בָּהָר" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָּהָר"! – אָמַר רַב: עוֹמֵד וְלוֹמֵד, יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה. ר' חֲנִינָא אָמַר: לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב אֶלָּא שׂוֹחֵחַ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲכָבָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים". רָבָא אָמַר: רַכּוֹת מְעוּמָּד, וְקָשׁוֹת מְיוּשָׁב: "קְרָאָהּ אֶחָד קְרָאוּהָ שְׁנַיִם יָצְאוּ וכו'": תנא:

צריך המלמד ללמוד עם הילד אות אל"ף – שזוהי האל"ף שבה כלולה כל התורה כולה – האל"ף ד"אנכי ה' אלוקיך".

משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

תוספות

תנא מה שאין כן בתורה — פירוש: שאין קורא אלא אחד. מכאן קשיא למה שפירש רבינו משולם בפרק קמא דבבא בתרא (טו,א ושם) ו"בהקומץ רבה" (מנחות ל,ב ושם) דשמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן, פירוש "יחיד קורא אותן" – שלא יקרא שליח צבור עמו בפרשת "ויעל משה" כשחותמין את התורה. וקשיא: שהרי בימיהם לא היה שליח צבור קורא עמהם, כדאמר הכא. ועכשיו נמי לא התקינו אלא שלא לבייש מי שאין יודע לקרות! לכך נראה כמו שפירש רש"י ב"הקומץ": יחיד קורא אותן לבדו, ולא יהיו שנים מפסיקין וקוראין באותן שמונה פסוקים, שמתחילין מ"ויעל" לפי שהוא תחילת הפרשה: ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין. רש"י מוחק מתרגמין, לפי שאין מתרגמין תרגום בכתובים. ובחמם מחקו, דודאי יש תרגום, אבל לא עשאו יהונתן, אלא מימי התנאים נעשה.

כנגד תורה נביאים וכתובים. קשה: דהא לקמן (כג,א) אמר כנגד(ו) שומרי הסף! ויש לומר: דהתם לא הוי עיקר התקנה, דהא לא תקנו ארבעה כנגד הא, שלשה שומרי הסף וסריס אחד. ואיתא בירושלמי: איכא סריס אחד שיושב ומתרץ ההלכות ומעמידן על עקרן, ואפילו הכי לא תקנו כנגדו – שמע מינה דעיקר התקנה לא היתה אלא כנגד תורה ונביאים וכתובים.

אין פוחתין מעשרה פסוקים בבית הכנסת. ואם תאמר: והרי פרשת עמלק, דליכא אלא תשעה פסוקים! יש לומר: דשאני פרשת עמלק דסידרא דיומא הוא, ומפסיק עניינא ביה, ומשום הכי אין לחוש. ודהכי נמי אמרינן לקמן (כג,א) דאין מפטירין פחות מעשרים ואחד פסוקים, והיכא דסליק עניינא – קורין שפיר בפחות.

אין

תָּנָא: מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתּוֹרָה. תָּנוּ רַבָּנַן: בַּתּוֹרָה אֶחָד קוֹרֵא וְאֶחָד מְתַרְגֵּם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵיֶה אֶחָד קוֹרֵא וּשְׁנַיִם מְתַרְגְּמִין. וּבַנְּבִיא אֶחָד קוֹרֵא וּשְׁנַיִם מְתַרְגְּמִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם קוֹרְאִין וּשְׁנַיִם מְתַרְגְּמִין. וּבַהֲלֵל וּבַמְּגִילָּה אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה קוֹרְאִין וַעֲשָׂרָה מְתַרְגְּמִין. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּחַבִּיבָה יָהֲבִי דַּעְתַּיְיהוּ, וְשָׁמְעִי. "מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְבָרֵךְ יְבָרֵךְ." אָמַר אַבַּיֵי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְאַחֲרֶיהָ, אֲבָל לְפָנֶיהָ מִצְוָה לְבָרֵךְ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר לַעֲשִׂיָּתָן. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי "עוֹבֵר" לִישָׁנָא דְּאַקְדּוּמֵי הוּא? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אָמַר קְרָא: "וַיָּרָץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוּשִׁי." אַבַּיֵי אָמַר מֵהָכָא: "וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם". וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וה' בְּרֹאשָׁם." לְפָנֶיהָ מַאי מְבָרֵךְ? רַב שֵׁשֶׁת מִקַּטְרַנְיָא אִיקְּלַע לְקַמֵּיהּ רַב אַשִּׁי וּבָרֵיךְ מִנְּ"ח. לְאַחֲרֶיהָ מַאי מְבָרֵךְ? "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל הָרָב אֶת רִיבֵנוּ וְהַדָּן אֶת דִּינֵנוּ וְהַנּוֹקֵם אֶת נְקָמָתֵנוּ וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַנִּפְרָע לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם". רָבָא אָמַר: "הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ". אָמַר רַב פַּפָּא: הִלְכָּךְ נִימְרִינְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַנִּפְרָע לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ". "בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה קוֹרְאִים שְׁלֹשָׁה וכו'." הָנֵי שְׁלֹשָׁה כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַב אַסִי: כְּנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים. רָבָא אָמַר: כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. אֶלָּא הָא דְּתָנֵי רַב שִׁימִי: אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרָה פְּסוּקִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, "וַיְדַבֵּר" עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן, הָנֵי עֲשָׂרָה כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה בִּטְלָנִין שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת. רַב יוֹסֵף אָמַר: כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. רַבִּי לֵוִי אָמַר: כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה הִילּוּלִין שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם. הֵי נִינְהוּ? "וַיֹּאמֶר" דִּבְרֵאשִׁית? הָנֵי תִּשְׁעָה הָווּ! "בְּרֵאשִׁית" נַמִּי מַאֲמָר הוּא, דִּכְתִיב: "בְּדִבַּר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם." אָמַר רָבָא: רִאשׁוֹן שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח; שֵׁנִי שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח; שְׁלִישִׁי שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח. רִאשׁוֹן שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח - דִּתְנַן: בְּשָׁלֹשׁ קוּפּוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ סְאִין שֶׁבָּהֶן תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה, וְהָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶן א' ב' ג' לִידַע אֵיזוֹ מֵהֶן נִתְרְמָה רִאשׁוֹן לְהַקְרִיב מִמֶּנָּהּ רִאשׁוֹן, שֶׁמִּצְוָה בָּרִאשׁוֹן. אֶמְצָעִי שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח - דִּתַנְיָא: "אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ" - מְלַמֵּד שֶׁמְּצַדֵּד פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי נֵר מַעֲרָבִי וְנֵר מַעֲרָבִי כְּלַפֵּי שְׁכִינָה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִכָּאן שֶׁאֶמְצָעִי מְשׁוּבָּח. וְאַחֲרוֹן שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח - מִשּׁוּם מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין. רַב פַּפָּא אִיקְּלַע לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דַּאֲבֵי גּוֹבֵר וְקָרָא רִאשׁוֹן אַרְבָּעָה, וְשַׁבְּחֵיהּ רַב פַּפָּא. "אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן וְאֵין מוֹסִיפִין." תָּנָא: הַפּוֹתֵחַ מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וְהַחוֹתֵם מְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ, וְהָאִידָּנָא דְּכוּלְּהוּ מְבָרְכִי לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ - הַיְינוּ טַעְמָא דְּתַקְּנוּנְהוּ רַבָּנַן: גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין וּמִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין. "בְּרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרִין אַרְבָּעָה." בְּעָא מִינֵּיהּ עוּלָּא בַּר רַב מַרְבָּא: פָּרָשַׁת רֹאשׁ חוֹדֶשׁ כֵּיצַד קוֹרִין אוֹתָהּ? "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי" דְּהָוְיָין תְּמַנְיָא פְּסוּקֵי הֵיכִי נַעֲבִיד? נִיקְרֵי תְּרֵי תְּלָתָא תְּלָתָא פְּסוּקִים - פְּשׁוּ לְהוּ תְּרֵי, וְאֵין מְשַׁיְּירִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִין. נִיקְרֵי אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה - פְּשׁוּ לְהוּ שִׁבְעָה: "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת" הָוְיָין תְּרֵי, "וּבְרֵאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם" הָוְיָין חַמִּשָּׁה. הֵיכִי נַעֲבִיד? נִקְרֵי תְּרֵי מֵהָא וְחַד מֵהָנָךְ,

אין

1 **ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין** — וכל שכן שאין שנים קורין, וטעמא משום
2 דתרי קלי לא מישתמעי. **ובנביא אפילו אחד קורא ושנים מתרגמין** — שהתרגום אינו אלא
3 להשמיע לנשים ועמי הארץ שאינן מכירין בלשון הקודש, והתרגום הוא לעז הבבליים,
4 ובתרגום של תורה צריכין אנו לחזור שיהו מבינין את המצות, אבל בשל נביאים לא קפדי
5 עלייהו כולי האי. **ועשרה מתרגמין** — לא
6 גרסינן, שאין תרגום בכתובים. **ויעבר את הכושי**
7 — ויקדם את הכושי. **מקטרויא** — מקום. **מנ"ח**
8 — על מקרא מגילה, ושעשה נסים, ושהחיינו.
9 **וידבר עולה מן המנין** — "וידבר ה' אל משה
10 לאמר" אף על פי שאין ללמוד ממנו כלום.
11 **בראשית נמי** — דמשתעי בשמים ובארץ, דכתיב
12 "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם".
13 **מאמר הוא** — אף הן במאמר נבראו. **נר מערבי**
14 — הוא נר אמצעי. למאן דאמר נרות צפון ודרום
15 מונחין — הוי אמצעי משוך קימעא כלפי מערב
16 חוץ משאר נרות. דלמאן דאמר מערב ומזרח
17 מונחין — לא, משום דהוי מערבי השני כלפי
18 מזרח, הכי איתא במנחות. **תורמין** — כהנים את
19 הלשכה, נותנין משקלי שנה זו לתוכה לקנות
20 מהן קרבנות צבור לכל השנה. **אל מול פני**
21 **המנורה יאירו שבעת הנרות** — למול פני נר
22 שבגוף המנורה, שהוא אמצעי, היה מצדד פני
23 ששה הנרות. **ראשון** — מן שלשה שקרא
24 ארבעה פסוקים משובח, וכן שני, וכן שלישי. אם
25 לא עשה הראשון ועשה השני, או אם לא קראו
26 לא הראשון ולא השני ארבעה פסוקים וקרא
27 אותן השלישי — משובח. ואם יש להן ריוח
28 בפרשה וקראו כל אחד ארבעה פסוקים — כולן
29 משובחין. **משום הנכנסין** — שאם יכנס אדם
30 לבית הכנסת אחר שבירך ראשון, ואם לא ישמע
31 את האחרים מברכין, יאמר: אין ברכה בתורה
32 לפניה. **ומשום היוצאין** — ולא שמעו את
33 החותם מברך לאחריה, והראשונים לא ברכו,
34 יאמרו היוצאים: אין ברכה בתורה לאחריה.
35 **כיצד קורין** — בארבעה בני אדם. **אין משיירין**
36 **בפרשה כו'** — לקמן מפרש טעמא. ואין מתחילין
37 נמי לקמן אמרינן לה, ומפרש טעמא.
ליקרי

קדושת האותיות וקדושת הנקודות הם ב' קדושות בפני עצמן, ואין לערבם, ודווקא כאשר הלימוד הוא באופן כזה יש לו קיום לעד ולעולמי עולמים.

משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

תָּנָא – שנינו בברייתא על דברי משנתינו, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן** בקורא **בַּתּוֹרָה**, שרק אם אחד קורא יצאו השומעים ידי חובתם. **תָּנוּ רַבָּנַן**, **בַּתּוֹרָה** – בקריאת התורה בציבור, **אֶחָד קוֹרֵא** הפסוקים מתוך הספר, **וְאֶחָד מְתַרְגֵּם** ללשון המדוברת. **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד קוֹרֵא וּשְׁנַיִם מְתַרְגְּמִין** יחד, משום ששני קולות אינם נשמעים. **וּכְשֶׁקּוֹרְאִים** את ההפטרה **בַּנְּבִיא**, הקילו חכמים שאפילו **אֶחָד קוֹרֵא בַּנְּבִיא וּשְׁנַיִם מְתַרְגְּמִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם קוֹרִין וּשְׁנַיִם מְתַרְגְּמִין. וּבְהַלֵּל וּבִמְגִלָּה, אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה קוֹרִין וַעֲשָׂרָה מְתַרְגְּמִין** כאחד. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שהקילו בקריאת ההלל והמגילה, **כֵּיוָן דַּחֲבִיבָה** קריאתם על העם, **יָהֲבֵי דַּעְתַּיְיהוּ וְשָׁמְעֵי** – נותנים דעתם לשמוע ולהבין אף כאשר כמה אנשים קוראים יחד.

שנינו במשנה: **מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְבָרֵךְ יְבָרֵךְ. אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ** שלהברכה על קריאת המגילה תלויה במנהג, **אֶלָּא** בברכה שלאַחֲרֶיהָ, **אֲבָל לְפָנֶיהָ מִצְוָה לְבָרֵךְ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר** [–קודם] **לַעֲשִׂיָּתָן**, ובכלל זה מצות מגילה.

הגמרא מבארת את לשון 'עובר': **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'עוֹבֵר' לִישְׁנָא דְּאַקְדּוּמֵי הוּא** – מנין ש'עובר' היינו קודם. **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אָמַר קְרָא** (שמואל ב' יח כג) **'וַיָּרֶץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבֹר** [–הקדים] **אֶת הַכּוּשִׁי'. אַבָּיֵי אָמַר, מַהֲכָא, שנאמר** (בראשית לג ג) **[כאשר נפגש יעקב אבינו עם עשו בחזרתו מלבן] 'וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם'** – הקדים **ועמד לפני נשיו ובניו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא, 'וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַה' בְּרֹאשָׁם'** (מיכה ב יג). ומכל אלו מבואר שעובר לשון קודם הוא.

הגמרא מבררת את נוסח ברכות המגילה. שואלת הגמרא: **לְפָנֶיהָ מַאי מְבָרֵךְ** – מהו נוסח הברכה שמברך לפני קריאת המגילה. **רַב שֵׁשֶׁת מְקַטְרְנֵיָא אִיקְּלַע** [–נזדמן] **לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִּׁי** בשעה שקרא המגילה, **וּבָרֵיךְ** רב אשי לפניה שלש ברכות, שסימנן מנ"ח, דהיינו על מ'קרא מגילה, שעשה נ'סים, ושה'ח'יינו. **לְאַחֲרֶיהָ מַאי מְבָרֵךְ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם (הָאֵל) הָרָב אֶת רִיבֵנוּ, וְהַדָּן אֶת דִּינֵנוּ, וְהַנּוֹקֵם אֶת נִקְמָתֵנוּ, וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ, וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ, וחותם בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַנִּפְרָע לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם. וְרָבָא אָמַר**, חותם ברוך אתה ה' **הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ. אָמַר רַב פַּפָּא, הִלְכָּךְ נִימְרִינְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ** – מאחר שיש מחלוקת בנוסח החתימה, יש לחתום כשתי הדעות, ויאמר **בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַנִּפְרָע לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ.**

שנינו במשנה: **בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וּבְשַׁבָּת בְּמִנְחָה קוֹרִין שְׁלֹשָׁה וכו'**: שואלת הגמרא: **הָנֵי שְׁלֹשָׁה כְּנֶגֶד מִי תִּיקְנוּם. אָמַר רַב אַסִּי, כְּנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים. רָבָא אָמַר, כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים** הראויים לקרות בתורה.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא הָא דְּתָנֵי רַב שִׁימִי אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרָה פְּסוּקִין** בקריאת התורה **בְּבֵית הַכְּנֶסֶת**, ואף פסוק **'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר'** שאין למדים ממנו כלום, **עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן, הָנֵי עֲשָׂרָה** פסוקים **כְּנֶגֶד מִי תִּיקְנוּם.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין** – אנשים הבטלים ממלאכה **שֶׁיּוֹשְׁבִים כָּל הַיּוֹם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. רַב יוֹסֵף אָמַר, כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. (רַבִּי לֵוִי אָמַר כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה הִילּוּלִין שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים). וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת** – עשרה ציווים של הקדוש ברוך הוא **שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם** והברואים שבו.

שואלת הגמרא: **הֵי נִינְהוּ** – מה הם עשרת הציווים, אם נאמר **'וַיֹּאמֶר' דְּ'בְרֵאשִׁית'** – פסוקי בריאת העולם שכתוב בהם 'ויאמר אלקים', הרי **הָנֵי תִּשְׁעָה הָווּ** – פסוקים אלו רק תשעה הם. משיבה הגמרא: **'בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים'** האמור בבריאת שמים וארץ, **נַמִּי מַאֲמָר הוּא**, כלומר, גם בריאת שמים וארץ היתה באמירה ולא בידים, **דִּכְתִיב** (תהלים לג ו) **'בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם'**, ונמצא שהעולם נברא בעשרה מאמרות.

אָמַר רָבָא, רִאשׁוֹן שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה פסוקים **מְשׁוּבָּח, שֵׁנִי שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח, שְׁלִישִׁי שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח.** כיון שלכל אחד יש מעלה. רבא מבאר את דבריו: **רִאשׁוֹן שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח, דִּתְנַן** (שקלים פ"ג מ"ב) **לגבי תרומת הלשכה, בְּשָׁלֹשׁ קוּפּוֹת** שכל אחת מהן **שֶׁל שָׁלֹשׁ סְאִין (שֶׁבָּהֶן) היו הכהנים תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה**, ומהן היו מקריבים את קרבנות הציבור, **וְהָיָה כָתוּב עֲלֵיהֶן** – על הקופות **אב"ג.** והטעם, כדי **לֵידַע אֵיזוֹ מֵהֶן נִתְרָמָה רִאשׁוֹן** וידעו **לְהַקְרִיב מִמֶּנָּה רִאשׁוֹן**, משום **שֶׁמִּצְוָה בָּרִאשׁוֹן.** הרי שיש עדיפות לראשון.

אֶמְצָעִי שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח. דְּתַנְיָא, נאמר (במדבר ח ב) **'אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת'**, פסוק זה **מְלַמֵּד שֶׁמִּצַּדֵּד** [–מטה] **פְּנֵיהֶם** של ששת ראשי הפתילות **כְּלַפֵּי נֵר מַעֲרָבִי**, שהוא הנר האמצעי, **וְנִקְרָא נֵר מַעֲרָבִי**, משום שהיה מטה ראש פתילתו **כְּלַפֵּי** קודש הקדשים שבמערב, ששם **הַשְּׁכִינָה** שורה. **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִכָּאן** – ממה שנטו כולם כלפי האמצעי, למדנו **שֶׁאֶמְצָעִי מְשׁוּבָּח.** ולכן אם קרא האמצעי את ארבעת הפסוקים הרי הוא משובח.

וְאַחֲרוֹן שֶׁקָּרָא אַרְבָּעָה מְשׁוּבָּח, מִשּׁוּם שכלל הוא בידינו **שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין,** ולכן יש גם עדיפות שיקרא האחרון ארבעה, שבכך הוא מוסיף על הקודמים.

מספרת הגמרא: **רַב פַּפָּא אִיקְּלַע לְבֵי כְּנִישְׁתָּא** – נזדמן לבית הכנסת **דַּאֲבֵי גּוֹבֵר, וְקָרָא הָרִאשׁוֹן אַרְבָּעָה, וְשִׁבְּחֵיהּ רַב פַּפָּא.**

שנינו במשנה: **אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן וְאֵין מוֹסִיפִין** וכו', הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את הדין האחרון: **תָּנָא, הַפּוֹתֵחַ** לקרות ראשון, **מְבָרֵךְ** ברכת התורה **לְפָנֶיהָ** – לפני הקריאה, **וְהַחוֹתֵם** [–האחרון] **מְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ,** והאמצעים אינם מברכים כלל. כך היה המנהג בזמן המשנה. אומרת הגמרא: **וְהָאִידָּנָא דְּכוּלְּהוּ מְבָרְכֵי** – ומה שבזמננו כל הקוראים מברכים **לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, הַיְינוּ טַעְמָא** – הטעם הוא, משום **דְּתַקִּינוּ** רַבָּנַן **גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין** באיחור לבית הכנסת אחר שברך הראשון, ולא שמעו שברך הראשון בתחילה, ויטעו שאין מברכין על התורה לפניה, **וּמִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין** לפני שמסיימין את הקריאה, ולא ישמעו את האחרון מברך בסוף ויטעו שאין מברכים לאחריה.

שנינו במשנה: **בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרִין אַרְבָּעָה וכו'.** הגמרא דנה על אופן חלוקת הפסוקים בקריאה של ראש חדש: **בְּעָא מִינֵּיהּ עוּלָּא בַּר רַב מַרְבָּא, פָּרָשַׁת** [–הקריאה של] **רֹאשׁ חוֹדֶשׁ, כֵּיצַד קוֹרִין אוֹתָהּ** באופן שתתחלק בין ארבעת העולים. ומבאר עולא את שאלתו: פרשת התמיד שהיא **'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי'** וגו', **דְּהַוְיָין תְּמַנְיָא פְּסוּקֵי** – שהם שמונה פסוקים, **הֵיכִי נַעֲבִיד** – כיצד נעשה חלוקתה, **נִיקְרֵי תְּרֵי תְּלָתָא תְּלָתָא פְּסוּקֵי** – יקראו השנים הראשונים כל אחד שלשה פסוקים, אי אפשר, שהרי **פָּשׁוּ לְהוּ תְּרֵי** – ישארו שני פסוקים בסוף הפרשה, **וְאֵין מְשַׁיְּירִין בְּפָרָשָׁה** – אסור לסיים את הקריאה סמוך לסוף פרשה באופן שישארו **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִין** בפרשה. אלא **נִיקְרֵי אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה** – יקראו שנים הראשונים ארבעה פסוקים, **פָּשׁוּ לְהוּ** – ישארו עבור השנים הנוספים רק **שְׁבָעָה** פסוקים, שפסוקי פרשת **'וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת'** הַוְיָין תְּרֵי, ופרשת **'וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם'** הַוְיָין **חֲמִשָּׁה, וְהֵיכִי נַעֲבִיד, נִיקְרֵי** – יקרא השלישי **תְּרֵי** פסוקים **מֵהָא** [–וביום השבת], **וְחַד** פסוק **מֵהָנָךְ** – מפסוקי 'ובראשי חדשיכם',

---

כיוון שלימוד האל"ף-בי"ת הוא באופן שהאותיות חדורות בקדושה, צריך להיות לימוד האותיות בפני עצמו ולימוד הנקודות בפני עצמו (אף-על-פי שכאשר הלימוד הוא באופן אחר יוכל הילד להתלמד במהירות גדולה יותר).

משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

אי אפשר, שהרי אֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, כלומר, ההלכה היא, שלעולם אין מתחילין לקרוא פרשה על דעת שיקרא ממנה פחות משלשה פסוקים. ואם כן אין השלישי יכול לסיים קריאתו אחר פסוק ראשון של 'ובראשי חדשיכם'. אלא לִיקְרֵי – שיקרא השלישי תְּרֵי מֵהָא – שני פסוקי 'וביום השבת' וּתְלָתָא מֵהַהּ – ושלשה מ'ובראשי חדשיכם', אם כן פָּשׁוּ לְהוּ תְּרֵי – ישארו רק שני פסוקים בפרשה, ואין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים.

אָמַר לוֹ רבא לעולא, זוֹ לֹא שָׁמַעְתִּי – מה ההלכה לענין קריאת ראש חודש לא שמעתי מפורש, אלא שבקריאה אחרת כַּיּוֹצֵא בָּהּ שָׁמַעְתִּי מה ההלכה, וממנה נוכל ללמוד לראש חודש.

דִּתְנַן (תענית כו.) לגבי קריאת התורה של אנשי מעמד, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן של השבוע היו קוראים פרשיות 'בְּרֵאשִׁית' (בראשית א א-ה) וְ'יְהִי רָקִיעַ' (שם א ו-ח) שהם מעשה בריאת יום ראשון ושני. וְתָנֵי עֻלָּהּ – ושנינו בברייתא על משנה זו, פרשת בְּרֵאשִׁית היתה נקראת בִּשְׁנַיִם, וְיְהִי רָקִיעַ בְּאֶחָד. וְהַוֵּינָן בָּהּ – והקשינו על כך (שם כז:), בִּשְׁלָמָא 'יְהִי רָקִיעַ' בְּאֶחָד, משום דְּתַלְתָּא פְּסוּקֵי הֲווּ שהם קריאת אדם אחד, אֶלָּא 'בְּרֵאשִׁית' בִּשְׁנַיִם כיצד, הרי חֲמִשָּׁה פְּסוּקֵי בלבד הֲווּ, ונמצא שאחד יקרא רק שנים, וְתַנְיָא הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה לֹא יַפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. וְאִיתְּמַר עֻלָּהּ – ונאמרה על כך מחלוקת אמוראים כיצד יש לנהוג, רַב אָמַר, הראשון קורא שלשה פסוקים ראשונים, והשני דּוֹלֵג – חוזר לאחור וקורא שוב פסוק שלישי ושנים אחרונים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הראשון פּוֹסֵק באמצע פסוק שלישי, והשני מתחיל ממקום שפסק ראשון.

הגמרא מבארת את טעמו של רב: רַב שֶׁאָמַר דּוֹלֵג, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר פּוֹסֵק כשמואל, לפי שקָסָבַר רב שאסור לעשות כן, משום שכָּל פְּסוּקָא דְּלֹא פָּסְקִיהּ מֹשֶׁה אֵנָן לֹא פָּסְקִינָן לֵיהּ – כל הפסק שלא הפסיק משה רבינו אין אנו רשאים להפסיק. מקשה הגמרא: וּשְׁמוּאֵל אָמַר פָּסְקִינָן לֵיהּ – וכי שמואל סובר שמותר להפסיק, וְהָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא קְרָא, צַעַר גָּדוֹל הָיָה לִי – הרבה טרחתי אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא הַגָּדוֹל שיתיר לי להפסיק באמצע פסוק, לצורך התינוקות שאני מלמדם ואינם יכולים לקרוא פסוק שלם, וְלֹא הִתִּיר לִי לִפְסוֹק אֶלָּא לְצורך תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהַתְלַמֵּד עֲשׂוּיִין – לפי שהם עושים כן כדי להתלמד. אך לצורך קריאת התורה כיצד התיר שמואל לפסוק. מתרצת הגמרא: שמואל סובר שטעם התירו של רבי חנינא שייך גם כאן, הָתָם טַעְמָא מַאי – שם הטעם הוא, מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשַׁר ללמדם באופן אחר, הָכָא נַמִּי – גם כאן בקריאת התורה של אנשי מעמד, לֹא אֶפְשַׁר באופן אחר, ועל כן מותר לפסוק.

הגמרא מבארת את טעמו של שמואל: וּשְׁמוּאֵל שֶׁאָמַר פּוֹסֵק, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר דּוֹלֵג כרב. משיבה הגמרא: שמואל סובר שאין לעשות כך, גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין לבית הכנסת בשעה שמתחיל השני לקרוא, וכאשר ישמעו שמתחיל בפסוק השלישי יהיו סבורים שהראשון קרא רק שני פסוקים, וּמִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין אחר קריאת הראשון ויסברו שהשני עתיד לקרוא רק את שני הפסוקים שנותרו, ויצא מכך מכשול, שיאמרו שדי לו לעולה לתורה בקריאת שני פסוקים. וכדי למנוע טעות זו התירו לחלק הפסוק השלישי בין שני הקוראים.

הגמרא מקשה על שתי השיטות: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, פָּרָשָׁה של שִׁשָּׁה פְּסוּקִים, קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם שאפשר לחלקה לשני קוראים, שלשה פסוקים לכל אחד. ופרשה של חֲמִשָּׁה פְּסוּקִים קוראים אותה בְּיָחִיד, שלא ניתן לחלקה. ובדיעבד, אם קָרָא הָרִאשׁוֹן רק שִׁלֹּשָׁה פסוקים, הַשֵּׁנִי קוֹרֵא את הַשְּׁנַיִם הנותרים מִפָּרָשָׁה זוֹ, ועוד פסוק אֶחָד מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת [–שאחריה] להשלים למנין שלשה פסוקים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שצריך הוא להוסיף שִׁלֹּשָׁה פסוקים מפרשה שאחריה, לְפִי שֶׁאֵין מַתְחִילִין לקרוא בְּפָרָשָׁה אם יקראו פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מתחילתה. מקשה הגמרא: וְאִם אִיתָא – אם נכונים דברי רב ושמואל, מדוע צריך לכתחילה לקרוא פרשה של חמשה ביחיד, הלא אפשר לקרותה בשנים, וּלְמַאן דְּאָמַר דּוֹלֵג [–רב], נִדְלוֹג – יחזור השני על הפסוק השלישי, וְכֵן לְמַאן דְּאָמַר פּוֹסֵק [–שמואל], נִפְסוֹק – נחלק את הפסוק האמצעי בין שני הקוראים.

מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָתָם – שונה הדבר לענין הקריאה של כל השנה, דְּאֶפְשַׁר בְּהָכִי – שאפשר להוסיף פסוקים מהפרשה הבאה, ולכן אין מתירים לדלוג או לפסוק, ורב ושמואל התירו רק בשעת הדחק בבקריאה של המעמדות, שאי אפשר להמשיך בפרשה שאחריה.

פסק הלכה בנוגע למה שנחלקו בברייתא במה צריך לקרוא מהפרשה שאחריה: אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲלָכָה כְּיֵשׁ אוֹמְרִים שיקרא שלשה פסוקים מהפרשה הבאה, וכטעמם שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים.

וְעוד אָמַר אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מפני הנכנסים, כָּךְ אֵין מסיימים הקריאה וּמְשַׁיְּירִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מפני היוצאים.

מקשה הגמרא: ההוראה השניה של רבי יהושע בן לוי פְּשִׁיטָא היא, שהרי כבר הורה שאין קוראים בתחילת פרשה פחות משלשה פסוקים, וַהֲשְׁתָּא – ומעתה הלא קל וחומר הוא, וּמָה אם לגבי אַתְחִלְתָּא – התחלת פרשה דְּקָא מַקִּיל [–שמיקל] תַּנָּא קַמָּא להפסיק אף שלא קראו שלשה פסוקים, מַחְמִירֵי יֵשׁ אוֹמְרִים שאין להפסיק לפני קריאת שלשה פסוקים, אם כן לענין שִׁיּוּר בסוף הפרשה דְּמַחְמִיר תַּנָּא קַמָּא, ואף לדעתו יש לשייר לפחות שלשה פסוקים, לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמַחְמִירֵי יֵשׁ אוֹמְרִים. ומאחר שבדין התחלה השניו במחלוקת הורה רבי יהושע בן לוי להחמיר כדעת היש אומרים, מדוע הוצרך להורות כן לענין שיור שאף תנא קמא החמיר בו.

מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא יעלה על דעתך לומר שדווקא בתחילת פרשה יש צורך לתקן, כיון שנִכְנָסִין שֶׁכִּיחֵי – דבר מצוי הוא שיכנסו אנשים לבית הכנסת באמצע קריאת התורה. אבל יוֹצְאִין באמצע קריאת התורה לֹא שְׁכִיחֵי – אינם מצויים, משום דְּמַנְחֵי סֵפֶר תּוֹרָה וְנָפְקֵי – שהרי אין זה דרך בני אדם שמניחים ספר תורה פתוח ופונים לצאת, שאין זה כבוד לתורה, והיה מקום לומר שלא חששו חכמים לכך והתירו לשייר בפרשה פחות משלשה פסוקים, קָא מַשְׁמַע לָן רבי יהושע בן לוי שיש לגזור אף משום היוצאים.

הגמרא מבררת את טעמו של תנא קמא: וְתַנָּא קַמָּא, מַאי שְׁנָא שִׁיּוּרֵי – במה שונה שיור פחות משלשה פסוקים בסוף פרשה דְּלֹא התיר תנא קמא, גזירה מִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין, אם כן אַתְחוּלֵי בפחות משלשה פסוקים נַמִּי – גם היה לו לאסור גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין. אָמְרִי – תירצו בני הישיבה, תנא קמא סובר שמַאן דְּעָיֵיל שַׁיּוּלֵי שָׁיֵיל – הנכנס ורואה שהשני מתחיל את קריאתו פחות משלשה פסוקים מתחילת הפרשה, דרכו לברר אצל הנמצאים מדוע לא קרא הראשון שלשה פסוקים, ויאמרו לו שקרא פסוקים מהפרשה הקודמת, ולא יבוא לידי טעות ואין צורך לתקן, אך היוצאים שלא ישאלו יעמדו בטעותם ובשבילם יש יותר צורך לתקן.

הגמרא חוזרת לנידון של רב ושמואל: שָׁלַח לֵיהּ [–שלח לו שאלה] רַבָּה בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב יוֹסֵף, הִלְכְתָא מַאי – להלכה כיצד מחלקים את קריאת התורה של אנשי מעמד ביום ראשון, כרב או כשמואל. שָׁלַח לֵיהּ [–תשובה], הִלְכְתָא דּוֹלֵג, וְהשני שהוא הָאֶמְצָעִי מבין שלשת הקוראים דּוֹלְגָן – הוא זה שחוזר וקורא את הפסוק השלישי שקרא הראשון ומוסיף שני פסוקים ומסיים פרשת 'בראשית', ואחריו קורא השלישי שלשה פסוקים של פרשת 'יהי רקיע'.

שנינו במשנה: זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף וכו' ואינו יום טוב קוראים ארבעה. הגמרא דנה בכלל זה: אֵיבַעְיָא לְהוּ, קריאת התורה של תַּעֲנִית צִבּוּר בְּכַמָּה, והספק הוא בפירוש כלל המשנה 'יום שיש בו מוסף', האם דווקא בראֹשׁ חֹדֶשׁ וחול המוֹעֵד דְּאִיכָּא – שיש בהם קָרְבַּן מוּסָף קוראים אַרְבָּעָה, אֲבָל הָכָא בתענית ציבור דְּלֵיכָּא קָרְבַּן מוּסָף, לֹא – אין קוראים אלא שלשה, אוֹ דִּלְמָא, הָכָא נַמִּי בתענית ציבור אף שאין קרבן מוסף, הרי אִיכָּא מוּסַף תְּפִלָּה –

המשך בעמוד מז

רש"ל

ליקרי — שלישי תרי מהא שני מקראות דפרשת "וביום השבת", ותלתא קראי מ"בראשי חדשיכם" פשו להו תרי וכו'. **ביום ראשון** — גבי מעמדות תנן ליה במסכת תענית, ביום הראשון באחד בשבת. **דולג** — השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו. **פוסק** — הראשון קורא חצי הפסוק השלישי, ופוסקו. **גזירה משום הנכנסין** — שישמעו השני מתחילין פסוק זה, ויאמרו: לא קרא ראשון אלא שנים. וכן היוצאין שישמעו את הראשון קורא שלשה, ויצאו מבית הכנסת ויאמרו לא יקרא השני אלא שנים. **הכי גרסינן: קרא ראשון שלשה השני קורא שנים מפרשה זו כו'. למאן דאמר דולג נדלוג** — למאן דאמר פוסק ליכא למיפרך, דהא קרא ראשון שלשה קתני, דאי אפשר עוד לחזור. **שאני התם דאפשר בחכי** — לקרות מפרשה זו לאחריה. דהך מתניתא קיימא בשני ובחמישי, שהוא יכול לקרות מה שירצה, שהכל מענינו של יום. **כשם שאין מתחילין בפרשה בפחות משלשה פסוקים** — גזירה משום הנכנסין, שיהו סבורים לא קרא זה אלא שני פסוקים של התחלת פרשה זו, שהרי לא היו בבית הכנסת ולא שמעו שקרא מפרשה העליונה. **כך אין משיירין כו'** — גזירה משום היוצאין, שסבורין שהקורא אחריו של זה לא יקרא אלא שני פסוקים הנותרים. **שיור דקא מחמיר תנא קמא** — דתני ושל חמשה ביחיד, ולא אמרינן יקרא הראשון שלשה ויפסוק אם ירצה. **נכנסין שכיחי** — לפיכך החמירו יש אומרים בהתחלה. **שיולי משאיל** — כשישמע שקורא השני שלשה מקראות, והראשון לא קרא מפרשה זו אלא שנים, ישאל היאך קרא הראשון שני פסוקים ולא יותר? ויאמרו לו שקרא מפרשה העליונה. **הלכתא מאי** — בשל מעמדות. **ואמצעי דולג** — שאם לא ידלג הוא יהא צריך להתחיל בפרשה פחות משלשה פסוקים, ואם יקרא שלשה מן השניה — נמצא קוראה כולה. **מוסף** — פסקא תפלת "עננו" ברכה יתירא. **מכדי רב בישראל קרא** — שהרי רב לא היה לא כהן ולא לוי. **דהא רב הונא קרא בכהני** — במסכת גיטין, ב"הניזקין" (נט, ב). **הא איכא שמואל** — בנהרדעא, שהוא ממדינת בבל, דבהנא הוא. **ודבר עילויה** — נהוג היה להיות למעלה מרב, כדאמרינן בפרק "מרובה" (בבא קמא פ, א): רב לא עייל לקמיה דשמואל. **ורב הוא דעביד** — להאי דאדבריה עליה — כבוד הוה עביד ליה, משום דלייטיה רב לשמואל דלא לוקמי בני, במסכת שבת פרק "שמונה שרצים" (קח, א). **שלא בפניו לא עביד ליה** — ושמואל לא היה בבבל, אלא בנהרדעא.

מיפק

אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים — גזירה משום הנכנסין, שלא יטעו לומר שאותו שקרא לפניו לא קרא אלא שני פסוקים. וקשה על מנהג שלנו, שאנו קורין בפרשת "ויחל" בתעניות, והראשון מתחיל שם, והוא לסוף שני פסוקים מפרשה שלמעלה. וכן המפטיר ביום טוב בחול המועד דפסח שמתחיל מ"והקרבתם" שהוא לסוף שני פסוקים מראש הפרשה! ויש לומר: דשאני אלו הפרשיות, שהרי ידועות הן לעולם, וליבא למטעי. וכן פרשה של ראש חדש שהשלישי קורא "וביום השבת" אין לחוש שמא יאמרו הנכנסים שהשלישי לא קרא אלא שני פסוקים מ"וביום השבת" – שהרי הדבר ידוע לעולם. וגם יש להם לחשוב שאם כן לא היה לו להניח בשהגיע לפרשה, שהרי גם זו מעין פרשה שהניח בה: **ואם** איתא למאן דאמר דולג לדלוג. פירש הקונטרס: דלמאן דאמר פוסק לא קשיא מידי, דכיון שקרא הראשון שלשה פסוקים – אין לפסוק עוד. וקשה: דהא מאן דאמר פוסק אית ליה שפיר נמי דולג, אי לאו גזירה משום הנכנסין והיוצאין. והכא, נהי שאין אנו יכולין לתקן מה שעשו הראשונים שהטעו את היוצאים, שיסברו שהבא אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים, מכל מקום היה להם לתקן שלא יטעו הנכנסין, לפי שמתחיל זה בשני פסוקים סמוך לפרשה! לכך נראה לפרש דלמאן דאמר פוסק לא קשיא מידי, דלדידיה תרצי שפיר: **שאני** הכא היכא דלא אפשר, אבל היכא דאפשר שלא לפסוק – פשיטא שאין להפסיק. אבל למאן דאמר דולג תקשה: שאני התם דאפשר. קשיא: היאך נהגו העולם בחולו של מועד של חג שקורא הרביעי כל מה שקראו השנים? והא הכא דלא שרינן לא דולג ולא פוסק אלא היכא דלא אפשר, ואפילו היכא דקאמר משום הנכנסין והיוצאין. מיהו, הא פשיטא לן שאם קרא אותו שלפני האחרון עד שני פסוקים מסוף הפרשה שבפסח או בעצרת, שהאחרון דולג למעלה, ולא יקרא שני פסוקים שהניח האחר, וגם מפרשה של אחריה, כגון דלא הוי מענינו של יום.

רשאין

אֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. לִיקְרֵי תְּרֵי מֵהָא וּתְלָתָא מֵהַדְּ - פְּשׁוּ לְהוּ תְּרֵי! אָמַר לוֹ: זוֹ לֹא שָׁמַעְתִּי, כַּיּוֹצֵא בָהּ שָׁמַעְתִּי, דִּתְנַן: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן "בְּרֵאשִׁית" וּ"יְהִי רָקִיעַ". וְתָנֵי עֲלָהּ: "בְּרֵאשִׁית" בִּשְׁנַיִם, "יְהִי רָקִיעַ" בְּאֶחָד. וְהָוֵינַן בָּהּ: בִּשְׁלָמָא "יְהִי רָקִיעַ" בְּאֶחָד, דִּתְלָתָא פְּסוּקֵי הָווּ. אֶלָּא "בְּרֵאשִׁית" בִּשְׁנַיִם? חֲמִשָּׁה פְּסוּקִים הָווּ. וְתַנְיָא: הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה לֹא יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים! וְאִיתְּמַר עֲלָהּ: רַב אָמַר: דּוֹלֵג, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק. רַב אָמַר דּוֹלֵג. מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר פּוֹסֵק? קָסְבַר כָּל פְּסוּקָא דְּלֹא פְּסֵקֵיהּ מֹשֶׁה מֵאֵנֵן לֹא פָּסְקִינַן לֵיהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר פָּסְקִינַן לֵיהּ? וְהָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא קָרֵא: צֵעַר גָּדוֹל הָיָה לִי אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא הַגָּדוֹל, וְלֹא הִתִּיר לִי לִפְסוֹק אֶלָּא לְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עֲשׂוּיִין! הָתָם טַעְמָא מַאי? מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר; הָכָא נַמִּי לֹא אֶפְשָׁר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר פּוֹסֵק. מַאי טַעְמָא לָא אָמַר דּוֹלֵג? גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין וּמִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין. מֵיתִיבִי: פָּרָשָׁה שֶׁל שִׁשָּׁה פְּסוּקִים קוֹרְאִים אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם, וְשֶׁל חֲמִשָּׁה פְּסוּקִים בְּיָחִיד. קָרָא רִאשׁוֹן שְׁלֹשָׁה, הַשֵּׁנִי קוֹרֵא שְׁנַיִם מִפָּרָשָׁה זוֹ וְאֶחָד מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁלֹשָׁה, לְפִי שֶׁאֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. וְאִם אִיתָא, לְמַאן דְּאָמַר דּוֹלֵג - נִדְלוֹג, וּלְמַאן דְּאָמַר פּוֹסֵק - נִפְסוֹק! שָׁאנֵי הָתָם דְּאֶפְשָׁר בְּהָכִי. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כְּיֵשׁ אוֹמְרִים. וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, כָּךְ אֵין מְשַׁיְּרִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. פְּשִׁיטָא! הָשְׁתָּא וּמָה אַתְחַלְתָּא דְּקָא מֵקִיל תַּנָּא קַמָּא, מַחְמִירִי יֵשׁ אוֹמְרִים, שִׁיּוּר דְּמַחְמִיר תַּנָּא קַמָּא לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמַחְמִירִי יֵשׁ אוֹמְרִים?! מַהוּ דְּתִימְאֵי: נִכְנָסִין - שְׁכִיחִי; יוֹצְאִין - לָא שְׁכִיחִי דְּמִנְחֵי סֵפֶר תּוֹרָה וְנָפְקִי. קָמַשְׁמַע לָן. וְתַנָּא קַמָּא מַאי שְׁנָא שִׁיּוּרֵי דִּלָּא - מִשּׁוּם יוֹצְאִין, אַתְחוּלֵי נַמִּי, גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין! אָמְרִי: מַאן דְּעָיֵיל, שַׁיּוּלֵי שָׁיֵיל. שָׁלַח לֵיהּ רַבָּה בְּרֵיהּ רָבָא לְרַב יוֹסֵף: הִלְכְתָא מַאי? שָׁלַח לֵיהּ: הִלְכְתָא דּוֹלֵג, וְאֶמְצָעִי דּוֹלְגָן. "זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף וכו'." אִיבַּעְיָא לְהוּ: תַּעֲנִית צִבּוּר, בְּכַמָּה? רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמוֹעֵד דְּאִיכָּא קָרְבַּן מוּסָף אַרְבָּעָה, אֲבָל הָכָא דְּלֵיכָּא קָרְבַּן מוּסָף לָא. אוֹ דִּלְמָא הָכָא נַמִּי אִיכָּא מוּסַף תְּפִלָּה? תָּא שְׁמַע: בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרִין אַרְבָּעָה. הָא תַּעֲנִית צִבּוּר אַרְבָּעָה! אֶלָּא מֵהָא לֵיכָּא לְמִישְׁמַע מִינָּהּ. תָּא שְׁמַע, דְּרַב אִיקְלַע לְבָבֶל בְּתַעֲנִית צִבּוּר. קָם קְרָא בְּסִפְרָא, פְּתַח - בְּרִיךְ, חָתִים - וְלָא בְּרִיךְ. נְפוּל כּוּלֵּי עָלְמָא אַאַנְפֵּיהוּ, וְרַב לָא נְפַל עַל אַפֵּיהּ. מִכְּדֵי רַב בְּיִשְׂרָאֵל קָרָא, מַאי טַעְמָא חָתַם וְלָא בְּרִיךְ? לָאו מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִיקְרֵי אַחֲרִינָא בַּתְרֵיהּ? לָא, רַב בְּבָבֶלָאֵי קָרָא, דְּהָא רַב הוּנָא קָרֵי בְּבָבֶלָאֵי. בִּשְׁלָמָא רַב הוּנָא קָרֵי בְּבָבֶלָאֵי, דְּהָא אֲסִי וְרַב אַמִּי וְרַב אַסִּי דְּבָבֶלָאֵי חֲשִׁיבִי דְּאַרְעָא יִשְׂרָאֵל, מֵיכָף כַּיְיפוּ לֵיהּ לְרַב הוּנָא. אֶלָּא רַב, הָא אִיכָּא שְׁמוּאֵל דְּבָבֶלָאֵי הֲוָה וּדְבַר עֲלֵיהּ! שְׁמוּאֵל נַמִּי מֵיכָף הֲוָה כַּיְיפוּ לֵיהּ לְרַב, וְרַב הוּא דַּעֲבַד לֵיהּ כָּבוֹד. וְכִי עָבֵיד לֵיהּ בְּפָנָיו, שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לָא עָבֵיד לֵיהּ. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא דְּרַב בְּבָבֶלָאֵי קָרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּיִשְׂרָאֵל קָרָא - לְפָנָיהּ מַאי טַעְמָא בָּרִיךְ? לְאַחַר תַּקָּנָה. אִי הָכִי, לְאַחֲרֶיהָ נַמִּי לִבְרִיךְ? שָׁאנֵי הֵיכָא דְּיָתֵיב רַב דְּמֵיעַל עָיֵילִי,

מיפק

בשעה שהתלמידים לומדים נגלה, יהיה ניכר עליהם שהם חדורים בחסידות, ובשעה שלומדים חסידות יהיה ניכר ש"תלמודם – נגלה דתורה – בידם".

משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

תוספות

ושאין בהן ביטול מלאכה כגון ראש חדש קורין ארבעה. וקשיא: דהא בפרק "אין דורשין" בחגיגה (יח,א ושם) אמרינן: ראש חדש יוכיח, שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה! ויש לומר: דודאי מותר הוא בעשיית מלאכה לאנשים, אבל נשים אסורות במלאכה, לפי שלא פרקו נזמיהן במעשה העגל.

ולרב אשי מתניתין מני לא תנא קמא ולא רבי יוסי דתניא כו' רבי יוסי אומר לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד — ואם תאמר: דלמא רבי יוסי היא, והכי קאמר: לעולם קורין שלשה, והרביעי דהוי מפטיר אחד. ולא בעי למימר אחד מן השלשה! ויש לומר: דכי היכי דלתנא קמא ליכא למימר מפטיר אחד דהיינו רביעי, דהא הוא ממעט בתשעה באב שהוא בשלישי וברביעי יותר משני וחמישי דעלמא, ואם כן מסתמא לא יחמיר בתשעה באב שהוא בשני וחמישי לקרות רביעי, ואינו מחמיר לקרות אלא להפטיר. הכי נמי לרבי יוסי, הוי המפטיר אחד מן השלשה שקראו.

ואיבעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוא דעבד כדעולא — וקשה: וכי לא היה יודע דמצי לשנויי הכי? וכי סלקא דעתך מעיקרא שיהא אסור בלא פישוט ידים ורגלים? ויש לומר: דמעיקרא אסר ליה מדרבנן בלא פישוט ידים ורגלים, ובסוף קאמר ואיבעית אימא אין אסור מדרבנן, ורב פישוט ידים ורגלים הוא דעביד דאסור מן התורה. ומיהו, קשה ללישנא קמא דאסור מדרבנן בלא פישוט ידים ורגלים. יש לתמוה על בתי כנסיות שלנו שיש בהן רצפה, היאך נופל שליח צבור על פניו? ונראה לי דמצלי אצלויי, ובהכי שרי. והכי נמי משמע בסמוך, דמייתי ההיא דפרק "אין עומדין" דברכות (לד,ב ושם) דחזינן להו לאביי ורבא דמצלי אצלויי. כן פירש רב האי גאון.

אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו — בירושלמי מפרש: היכא שמתפלל בשביל הצבור, אבל בינו לבין עצמו – שפיר דמי.

קידה על אפים. לא מכח הקרא הוא מפיק לה, דהא כתיב נמי (ישעיה מט) "אפים ארץ ישתחוו לך" אלא הכי גמיר ליה מרביה דגבי לשון קידה שייך אפים.

הני

1 **מיפק לא נפקי** — הלכך, לפניה בריך — גזירה משום הנכנסין כדאמרינן לעיל, לאחריה
2 לא בריך — דלא חייש ליוצאין. **זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם** — במה שהן
3 מאחרין בבית הכנסת. **כגון תענית צבור** — שמותר במלאכה. רוב תענית צבור מותרין
4 במלאכה, חוץ משל גשמים אמצעיים ואחרונים. **ותשעה באב** — נמי מותר במלאכה,
5 אלא במקום שנהגו. **ראשי חדשים** — אין בו
6 ביטול מלאכה כל כך, שאין הנשים עושות
7 מלאכה בהן. והכי נמי אמרינן במסכת ראש
8 השנה (כג, א) גבי משואות: משום ביטול
9 מלאכה לעם שני ימים. ושמעתי מפי מורי הזקן
10 זכרונו לברכה שניתנה להם מצוה זו בשביל
11 שלא פירקו נזמיהן בעגל (תוספות — ואני
12 מצאתי בפרק מ"ה דברייתא דרבי אליעזר:
13 שמעו הנשים ולא רצו ליתן נזמיהן לבעליהן,
14 אלא אמרו להן: אתם רוצים לעשות פסל
15 ומסכה שאין בו כח להציל. ונתן הקדוש ברוך
16 הוא שכרן של נשים בעולם הזה, שיהו משמרות
17 ראשי חדשים יותר מן האנשים. ולעולם הבא הן
18 עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים, שנאמר
19 "תתחדש כנשר נעורייכי". עד כאן). ומקרא
20 מסייעו, דכתיב "אשר נסתרת שם ביום המעשה"
21 (שמואל א ב) ותרגם יונתן: ביומא דחולא. והתם
22 נמי גבי ראש חדש קאי, דקאמר ליה "מחר
23 חודש", וקרי ליה לערב ראש חדש "יום
24 המעשה" אלמא: ראש חדש לאו יום המעשה
25 הוא. ומועד נמי לאו ביטול מלאכה לעם, שהרי
26 באין לבית הכנסת יותר מימות החול, לפי שאין
27 עושין בו מלאכה אלא בדבר האבד. **ולרב אשי**
28 — דאמר: זה הכלל דמתני' לאתויי נמי תשעה
29 באב, דאית ביה מוסף תפלת עננו. **מתניתין מני**
30 **כו'** חל להיות **כו'** — גבי תשעה באב תניא לה,
31 בשמעתא בתרייתא דמסכת תענית. **קורא אחד**
32 **ומפטיר אחד** — הקורא הוא הוי המפטיר. **סימנא**
33 **בעלמא** — הא דהדר נקיט ליה בזה הכלל,
34 סימנא יהיב לן כו'. **כל דטפי מילתא מחבריה** —
35 כל יום העודף דבר מחבירו. **לא אסרה תורה** —
36 בפסוק זה אלא שלא יעשו רצפת אבנים בבית
37 הכנסת, דוגמת של מקדש. **לא בעי מטרח**
38 **צבורא** — שאם ילך יעמדו מפניו. **פישוט ידים**
39 **ורגלים** — כשהיה נופל על פניו, ושאר הצבור
40 לא היו עושין כן. **לא משני** — לא היה רוצה
41 לשנות ממנהגו. **ואיבעית אימא** — לא היה רגיל
42 ליפול על פניו. כלומר שהיה אדם חשוב, ואינו
43 נופל על פניו. **אלא אם כן נענה** — כלומר: אלא
44 אם כן בטוח במעשיו שהוא נענה בתפלתו. **למה**
45 **זה אתה נופל על פניך** — אלמא, אין לו לעשות.
46 **קידה** — האמורה בכל מקום — אינה אלא על
47 אפים. **ארצה** — משמע: כולו שטוח ארצה. **אחוי**
48 **קידה** — נועץ גופָדָיו ונשען עליהם, ושוחה עד
49 שנושק את הרצפה וזוקף. ומתוך שאינו יכול
50 להשען על גודליו, ואין ידיו מסייעות אותו
51 בזקיפתו וצריך להתאמץ במתניו — ומתוך כך
52 נצלע בבוקא דאטמא. **הטיח דברים כלפי מעלה**
53 — במסכת תענית: עלית למרום ואין אתה
54 משגיח על בניך. **הא והא גרמא ליה** — לפי
55 שהטיח — נתקלקל בשעת הסכנה.
דמצלי

1 מֵיפַּק לֹא נָפְקִי. תָּא שְׁמַע: זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
2 בִּיטּוּל מְלָאכָה לָעָם, כְּגוֹן תַּעֲנִית צִבּוּר וְתִשְׁעָה בְּאָב
3 קוֹרִין שְׁלֹשָׁה, וְשֶׁאֵין בּוֹ בִּיטּוּל מְלָאכָה לָעָם, כְּגוֹן
4 רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרִין אַרְבָּעָה. שְׁמַע
5 מִינָּהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: וְהָא אֲנַן לָא תְּנַן הָכִי: "זֶה הַכְּלָל:
6 כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף וְאֵינוֹ יוֹם טוֹב קוֹרִין אַרְבָּעָה",
7 לְאַתּוּיֵי מַאי? לָאו לְאַתּוּיֵי תַּעֲנִית צִבּוּר וְתִשְׁעָה בְּאָב?
8 לְרַב אַשִׁי מַתְנִיתִין מַנִּי? לָא תַּנָּא קַמָּא וְלָא רַבִּי יוֹסִי,
9 דְּתַנְיָא: חָל לִהְיוֹת בְּשֵׁנִי בְּחֲמִישִׁי קוֹרִין שְׁלֹשָׁה וּמַפְטִיר
10 אֶחָד. בַּשְּׁלִישִׁי וּבְרְבִיעִי קוֹרֵא אֶחָד וּמַפְטִיר אֶחָד. רַבִּי
11 יוֹסִי אוֹמֵר: לְעוֹלָם קוֹרִין שְׁלֹשָׁה וּמַפְטִיר אֶחָד. וְאֶלָּא
12 קַשְׁיָא "זֶה הַכְּלָל"? לָא, לְאַתּוּיֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמוֹעֵד.
13 הָא בְּהֵדְיָא קָתָנֵי לַהּ: בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּמוֹעֵד קוֹרִין
14 אַרְבָּעָה! סִימָנָא בְּעָלְמָא הָיְיב, דְּלָא תֵּימָא יוֹם טוֹב
15 וְחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ. אֶלָּא נְקוֹט הַאי כְּלָלָא
16 בְּיָדְךָ: כָּל דְּטָפֵי לֵיהּ מִילְּתָא מֵחַבְרֵיהּ, טָפֵי לֵיהּ גַּבְרָא
17 יְתֵירָא. הִלְכָּךְ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמוֹעֵד, דְּאִיכָּא קָרְבַּן מוּסָף,
18 קוֹרִין אַרְבָּעָה; בְּיוֹם טוֹב דְּאָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה -
19 חֲמִשָּׁה; בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דַּעֲנוּשׁ כָּרֵת - שִׁשָּׁה; שַׁבָּת
20 דְּאִיכָּא אִיסּוּר סְקִילָה - שִׁבְעָה. גּוּפָא, רַב אִיקְלַע לְבָבֶל
21 בְּתַעֲנִית צִבּוּר, קָם קָרֵא בְּסִפְרָא, פְּתַח - בְּרִיךְ, חָתַם
22 - וְלָא בְּרִיךְ. נְפוּל כּוּלֵּי עָלְמָא אַאַנְפֵּיהוּ וְרַב לָא נְפַל
23 עַל אַנְפֵּיהּ. מַאי טַעְמָא רַב לָא נְפֵיל עַל אַפֵּיהּ? רִצְפָּה
24 שֶׁל אֲבָנִים הָיְתָה, וְתַנְיָא: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִּתְּנוּ
25 בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ" - "עָלֶיהָ", אִי אַתָּה
26 מִשְׁתַּחֲוֶה בְּאַרְצְכֶם, אֲבָל אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה עַל אֲבָנִים
27 שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. כִּדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: לֹא אָסְרָה
28 תּוֹרָה אֶלָּא רִצְפָּה שֶׁל אֲבָנִים בִּלְבַד. אִי הָכִי מַאי אִירְיָא רַב? אֲפִילּוּ כּוּלְּהוּ נַמִי! קַמִּיהּ דְּרַב
29 הֲוַאי. וְלֵיזִיל לְגַבֵּי צִיבּוּרָא וְלִינְפּוֹל עַל אַפֵּיהּ! לָא בָּעֵי לְמִיטְרַח צִיבּוּרָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: רַב
30 פִּישׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הָוָה עָבִיד, וְכִדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא בְּפִישׁוּט יָדַיִם
31 וְרַגְלַיִם בִּלְבַד. וְלִיפּוֹל עַל אַפֵּיהּ וְלָא לֶיעֱבִיד פִּישׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם! לָא מְשַׁנֵּי מִמִּנְהָגֵיהּ. וְאִיבָּעֵית
32 אֵימָא: אָדָם חָשׁוּב שָׁאנֵי, כִּדְרַבִּי אֱלִעְזָר. דְּאָמַר רַבִּי אֱלִעְזָר: אֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לִיפּוֹל עַל
33 פָּנָיו אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲנֶה כִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ קֻם לְךָ וגו'." תָּנוּ רַבָּנַן:
34 "קִידָּה" עַל אַפַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּקֹּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם אָרֶץ." "בְּרִיעָה", עַל בִּרְכַּיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
35 "מִכְרַע עַל בִּרְכָּיו". "הִשְׁתַּחֲוָאָה" זוֹ פִּישׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ
36 לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה." לֵוִי אַחֲוֵי קִידָּה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וְאִיטְּלַע. וְהָא קָא גָּרְמָא לֵיהּ? וְהָאָמַר רַבִּי
37 אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם אַל יַטִּיחַ אָדָם דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה
38 וְאִיטְּלַע. וּמַנּוּ - לֵוִי! הָא וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָבִין: חָזִינָא לְהוּ אַבַּיֵי
ורבא

אף יהודי אחד ויחיד לא יישאר בגלות ח"ו, אלא כל בני-ישראל, בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו, כנשמות בגופים בתכלית השלימות – נגאלים בגאולה האמיתית והשלימה, ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

משיחות כ"ו טבת ה'תנש"א

אולם לא היה צורך לתקן שם משום היוצאים כיון שמיפק לא נפקי – לא היו יוצאים באמצע קריאת התורה. ולכן אף אם לפניה בירך רב משום התקנה, מכל מקום לאחריה לא היה צריך לברך.

הגמרא פושטת את האיבעיא מברייתא: **תָּא שְׁמַע, זֶה הַכְּלָל כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בִּיטּוּל מְלָאכָה לָעָם** בהתעכבם בבית הכנסת, **כְּגוֹן תַּעֲנִית צִבּוּר וְתִשְׁעָה בְּאָב** שהם ימים המותרים במלאכה, קורין שלשה אנשים בלבד. ויום **שֶׁאֵין בּוֹ בִּיטּוּל מְלָאכָה לָעָם**, ואין לחוש לעיכוב העם בבית הכנסת, **כְּגוֹן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד** שיש בהם קצת איסור מלאכה, ובאים בהם העם לבית הכנסת יותר מבחול, בימים אלו קורין **אַרְבָּעָה**. **שְׁמַע מִינָּהּ** – למדנו מברייתא זו מפורש שבתענית ציבור קוראים שלשה.

רב אשי חולק על מסקנת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, וְהָא אֲנַן** במשנתינו **לֹא תְּנַן הָכִי**, שהרי במשנתינו נאמר **זֶה הַכְּלָל כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף וְאֵינוֹ יוֹם טוֹב** קורין **אַרְבָּעָה**, ומסתבר שאין כוונת המשנה לראשי חדשים וחולו של מועד, שהרי לגביהם נכתב בפירוש במשנה שקורין ארבעה, ואלא **לְאָתוֹיֵי מַאי** – מה בא כלל זה לרבות, האם **לָאו לְאָתוֹיֵי תַּעֲנִית צִבּוּר וְתִשְׁעָה בְּאָב** שאף בהם יקראו ארבעה [ואף שאין בהם קרבן מוסף מכל מקום יש בהם מוסף תפילה], ואין להורות כברייתא כאשר מהמשנה משמע להיפך.

מקשה הגמרא: **וּלְרַב אַשִׁי** שפושט מהמשנה שבתענית ציבור ותשעה באב קוראים ארבעה, אם כן **מַתְנִיתִין מַנִּי** – מי שנאה, **לֹא תַּנָּא קַמָּא וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי**. **דְּתַנְיָא, חָל לִהְיוֹת** תשעה באב **בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי**, קורין שלשה ככל שני וחמישי, **וּמַפְטִיר אֶחָד** – האחרון מהם. ואם הוא חל **בְּשְׁלִישִׁי וּבְרְבִיעִי**, **קוֹרֵא** רק **אֶחָד וּמַפְטִיר** אותו **אֶחָד**. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לְעוֹלָם** – בין אם חל בשני ובחמישי ובין אם חל בשאר ימי השבוע, קורין שלשה **וּמַפְטִיר אֶחָד** מהם. למדנו מברייתא זו שלדעת כולם אין קוראים בתשעה באב יותר משלשה, ולפי מה שפירש רב אשי משנתינו שבתשעה באב קוראים ארבעה, אינה לא כתנא קמא ולא כרבי יוסי, ואם כן מי שנאה.

שואלת הגמרא: **וְאֶלָּא** אם נפרש שמשנתינו סוברת שבתענית ציבור קוראים שלשה, שוב **קַשְׁיָא** מה ששנינו במשנתינו **זֶה הַכְּלָל** כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב קורין ארבעה', ומסתבר שבא לרבות תענית ציבור ותשעה באב. משיבה הגמרא: **לֹא** – אין כוונת המשנה לרבות בכלל זה תענית ציבור ותשעה באב, אלא **לְאָתוֹיֵי** [–לרבות] **רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְחוּלּוֹ** של **מוֹעֵד** שבהם קוראים ארבעה.

מקשה הגמרא: **הָא בַּהֲדֵיהּ קָתָנֵי לָהּ** – הרי ימים אלו נכתבו בפירוש בתחילת המשנה, **בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּמוֹעֵד** קורין **אַרְבָּעָה**, ואינם צריכים ריבוי, ואם כן שוב קשה מה לומדים מהכלל. מתרצת הגמרא: כשאומר התנא 'זה הכלל' אינו בא לרבות יותר ממה שנאמר בתחילה, אלא **סִימָנָא בְּעָלְמָא יָהִיב** – התנא נותן סימן בסוף דבריו לקריאת הימים, **דְּלֹא תֵּימָא** – שלא נטעה לומר **שיום טוֹב וְחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד כִּי הֲדֵדֵי נִינְהוּ** – שוים הם במנין הקוראים בתורה, **אֶלָּא נְקוּט הַאי כְּלָלָא בְּיָדָךְ** – תפוס בידך כלל זה, והוא יהיה לך לסימן, **כָּל דְּטָפֵי לֵיהּ מִילְּתָא מֵהַבְרֵיהּ** – כל יום שנוסף בו דבר יותר מיום אחר **טָפֵי לֵיהּ גְּבָרָא יַתִּירָא** – נוסף בו עוד קורא בתורה. **הִלְכָּךְ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמוֹעֵד דְּאִיכָּא** – שיש בהם **קָרְבַּן מוּסָף** שאינו בכל יום, **קוֹרִין אַרְבָּעָה, וּבְיוֹם טוֹב** שנוסף בו גם **דְּאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה**, קוראים בו **חֲמִשָּׁה. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** שנוסף בו **דְּהוּעוּשה** מלאכה במזיד **עָנוּשׁ כָּרֵת**, קוראים בו **שִׁשָּׁה. שַׁבָּת** החמורה מכולם, **דְּאִיכָּא** – שיש לעובר על **אִיסּוּר** מלאכת שבת במזיד עונש **סְקִילָה**, קוראים **בה שִׁבְעָה**.

הגמרא דנה בהנהגה השניה של רב במעשה הנזכר לעיל: **גּוּפָא, רַב אִיקְּלַע לְבָבֶל בְּתַעֲנִית צִבּוּר, קָם קָרֵא בְּסִפְרָא, פָּתַח בְּרִיךְ חָתַם וְלֹא בָּרִיךְ**. ובשעת נפילת אפים **נָפוּל כּוּלֵּי עָלְמָא אַאַנְפֵּיהוּ** – כל העם נפלו על פניהם והתפללו, **וְרַב לֹא נָפַל עַל אַנְפֵּיהּ**.

מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא רַב לֹא נָפִיל עַל אַפֵּיהּ** כמו שאר העם, לפי **שִׁרְצָפָה שֶׁל אֲבָנִים הָיְתָה** באותו בית הכנסת, **וְתַנְיָא**, נאמר בתורה (ויקרא כו א) **'וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִּתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ'** – לא תשתחוו על רצפת אבנים, ודורשים, **עָלֶיהָ** – על רצפת אבנים **אִי אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה** רק **בְּאַרְצְכֶם, אֲבָל אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה עַל** רצפת **אֲבָנִים שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ**. ומכאן למדנו שרצפת אבנים אסורה מחוץ לבית המקדש אף בהשתחואה לה', **כִּדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא לֹא אֲסָרָה תּוֹרָה** בפסוק זה **אֶלָּא רִצְפָּה שֶׁל אֲבָנִים** בבית הכנסת **בִּלְבָד**. ומטעם זה לא נפל רב על פניו באותו בית הכנסת.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שהיתה שם רצפת אבנים, **מַאי אִירְיָא רַב** – מדוע דווקא רב נהג כך, **אֲפִילּוּ כּוּלְּהוּ נַמִּי** היו אסורים ליפול על פניהם. מתרצת הגמרא: **קַמֵּיהּ דְּרַב הֲוָאי** – רק במקום שעמד רב היתה רצפת אבנים. מקשה הגמרא: **וְלֵיזִיל לְגַבֵּי צִיבּוּרָא וְלִינְפּוֹל עַל אַפֵּיהּ** – ילך רב למקום שהציבור עומד בו שאין שם רצפת אבנים ויפול על פניו. מתרצת הגמרא: **לֹא בָּעֵי לְמִיטְרַח צִיבּוּרָא** – לא רצה רב להטריח את הציבור, שאם היה הולך למקום הציבור היו צריכים לעמוד לכבודו.

חילוק אחר בין רב לשאר העם: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, רַב פִּישׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הֲוָה עָבֵיד** – היה רגיל בנפילת אפים להשתחוות כשכל גופו על הארץ בפישוט ידים ורגלים, ורק השתחואה זו אסורה על רצפת אבנים, אבל שאר העם היו משתחוים בלי פישוט ידים ורגלים, שזה מותר אף על רצפת אבנים, **וְכִדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא לֹא אֲסָרָה תּוֹרָה** להשתחוות על רצפת אבנים **אֶלָּא בְּפִישׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם בִּלְבָד**. מקשה הגמרא: **וְלִיפּוֹל** רב **עַל אַפֵּיהּ וְלֹא לְיַעְבִּיד פִּישׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם**, כלומר בפעם זו היה יכול לנהוג כשאר העם. מתרצת הגמרא: **לֹא מְשַׁנֵּי מִמִּנְהָגֵיהּ** – רב לא רצה לשנות ממנהגו הקבוע.

טעם אחר למנהגו של רב: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** לעולם רב לא נמנע לנהוג כן משום צד איסור שבזה, אלא **אָדָם חָשׁוּב שַׁאנִי, כִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לִיפּוֹל עַל פָּנָיו** בתפלתו **אֶלָּא אִם כֵּן** בטוח הוא במעשיו שיהא **נַעֲנֶה** בתפלתו, **כְּיְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן** שהיה חשוב, וכשנפל על פניו לאחר חטא עכן לא הסכים עמו הקדוש ברוך הוא, **דִּכְתִיב** (יהושע ז י) **'וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ קُם לְךָ [וְגוֹ'] לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ'**, הרי שלא היה לו ליפול במקום שלא היה בטוח שהוא נענה. ומטעם זה, רב שהיה חשוב לא היה נוהג ליפול על פניו.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את אופני ההשתחויה: **תָּנוּ רַבָּנָן, קִידָּה** האמורה בכל מקום, היא השתחואה **עַל אַפַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר** (מלכים א' א לא) **'וַתִּקֹּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם אָרֶץ'**, הרי שקידה היא כפיפת הפנים לארץ. **כְּרִיעָה** האמורה בכל מקום, **עַל בִּרְכַּיִם** – שמכופף רגליו ועומד על ברכיו, **וְכֵן הוּא** [–הפסוק] **אוֹמֵר** (מלכים א' ח נד) **'מִכְּרֹעַ עַל בִּרְכָּיו'**, הרי שהכריעה היא על הברכים. **הִשְׁתַּחֲוָאָה** האמורה בכל מקום **זוֹ פִּשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית לז ז) **'הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה'**.

הגמרא מביאה מעשה המלמד על קושי עשיית הקידה: **לֵוִי אֲחֵוֵי קִידָּה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי** – הראה לפני רבי איך עושים קידה, **וְאִיטְּלַע** – נעשה צולע ברגליו. שואלת הגמרא: **וְהָא קָא גָרְמָא לֵיהּ** – וכי הקידה היא שגרמה לו להצטלע, **וְהָאמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְעוֹלָם אַל יָטִיחַ** [–יזרוק] **אָדָם דְּבָרִים** של טרוניא **כְּלַפֵּי מַעְלָה** [–הקדוש ברוך הוא], **שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה** ונענש **וְאִיטְּלַע, וּמִנּוֹ** – מי הוא אותו אדם גדול, **לֵוִי**. הרי שלא מחמת הקידה הוא נעשה צולע. משיבה הגמרא: **הָא וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ** – זו וזו גרמו לו, כלומר, הגורם לעונש היה מה שהטיח דברים, אלא שהעונש הגיעו בשעת הסכנה.

הגמרא מביאה מנהג האמוראים בנפילת אפים: **אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָבִין חֲזִינָא לְהוּ** [–ראיתי אותם] **לְאַבֵּי**

על כל אחד מבני ישראל נאמר אני ישנה בגלותא וליבי ער להקדוש-ברוך-הוא לתורתו ולמצוותיו.

ממכתב כ"ז טבת, תשט"ו

וְרָבָא דְּמַצְלֵי אַצְלוּיֵי – שהיו נוטים על צידם בשעת נפילת אפים, ואינם נופלים על פניהם ממש.

שנינו במשנה: בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁשָּׁה כו' ובשבת שבעה אין פוחתין מהם אבל מוסיפים עליהן. שואלת הגמרא: מַתְנִיתִין מַנִּי – כשיטת מי נשנתה משנתנו, לֹא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא. דְּתַנְיָא, בְּיוֹם טוֹב קוראים חֲמִשָּׁה, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁשָּׁה וּבְשַׁבָּת שִׁבְעָה, אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן קוראים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁבְעָה וּבְשַׁבָּת שִׁשָּׁה, אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. ואם כן משנתנו מַנִּי, אִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שסובר שביום הכיפורים ששה ובשבת שבעה במשנתנו, מכל מקום קַשְׁיָא תּוֹסֶפֶת, שהרי רבי ישמעאל סובר שאין מוסיפים עליהם, ובמשנה שנינו שמוסיפים. וְאִי רַבִּי עֲקִיבָא שסובר כמשנתנו שמותר להוסיף עליהם, מכל מקום קַשְׁיָא שִׁשָּׁה וְשִׁבְעָה, שלרבי עקיבא ביום הכיפורים קוראים שבעה ובשבת ששה, ובמשנתנו שנינו להיפך. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, התנא של משנתנו תָּנָא דְּבֵי [–מבית מדרשו של] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁשָּׁה בְּשַׁבָּת שִׁבְעָה, אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. ומשנתנו כשיטתו.

מקשה הגמרא: קַשְׁיָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אַדְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל – יש להקשות סתירה בדברי רבי ישמעאל עצמו, שבברייתא הראשונה שנה שאין מוסיפין עליהם, ובתנא דבי רבי ישמעאל שנו שמוסיפין. מתרצת הגמרא: תְּרֵי תַּנָּאֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל – מחלוקת תנאים היא בשיטת רבי ישמעאל.

הגמרא דנה על ברייתא נוספת באותו ענין: מַאן תָּנָא לְהָא דְּתַנְיָא, בְּיוֹם טוֹב בשחרית מְאַחֲרִין העם לָבוֹא לבית הכנסת, לפי שטרודים בביתם קודם התפילה להכין סעודת יום טוב, וּמְמַהֲרִין לָצֵאת כדי לאכול סעודת יום טוב, ואין להאריך בתפלה יותר מדאי. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שאין סעודה, מְמַהֲרִין לָבוֹא וּמְאַחֲרִין לָצֵאת. וּבְשַׁבָּת שאף מלאכת אוכל נפש אסורה, וכל ההכנות לצורך הסעודה נעשו כבר מערב שבת, מְמַהֲרִין לָבוֹא – יפה ונכון לבוא מוקדם לבית הכנסת כדי לקרוא את שמע כותיקין, וּמְמַהֲרִין לָצֵאת משום עונג שבת. ובברייתא זו למדנו שביום הכפורים מאריכים בתפילה יותר משבת. שואלת הגמרא: לֵימָא – האם נאמר שבשיטת רַבִּי עֲקִיבָא היא, דְּאִית לֵיהּ גְּבָרָא יְתֵירָא – שלשיטתו יש עולה נוסף ביום הכיפורים יותר משבת, וזו היא האריכות של תפילת יום הכיפורים. דוחה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שברייתא זו סוברת כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שביום הכיפורים יש קורא אחד פחות מבשבת, ומכל מקום תפילת יום הכפורים ארוכה מתפילת שבת משום דְּנָפֵישׁ סִידּוּרָא דְּיוֹמָא – שמרובה סדר היום שלו.

הגמרא מבארת כנגד מה תיקנו את מספר הקוראים בתורה: הָנֵי שְׁלֹשָׁה הקוראים בימות החול וַחֲמִשָּׁה שביום טוב וְשִׁבְעָה שבשבת, כְּנֶגֶד מִי תקנו אותם. פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי וְחַד דְּעַמֵּיהּ – אמורא אחר שהיה עמו וּמַנּוּ – מי הוא אותו אמורא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי. וְאָמְרֵי לֵהּ ויש אומרים בלשון אחרת, שנחלקו בזה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי וְחַד דְּעַמֵּיהּ, וּמַנּוּ רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי, וְאָמְרֵי לֵהּ שהאמורא שנחלק עם רבי שמעון בן פזי הוא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי. חַד אָמַר כְּנֶגֶד מספר התיבות שבִּרְכַּת כֹּהֲנִים, שהם שלשה תיבות בפסוק ראשון, וחמשה בפסוק שני ושבעה בשלישי. וְחַד אָמַר, שלשה כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה שׁוֹמְרֵי הַסַּף – שמצינו במלכות צדקיהו, חמשה כנגד חֲמִשָּׁה החשובים מְרוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ – מהשרים היושבים תמיד עם המלך, שבעה כנגד הַשִּׁבְעָה שרים רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ.

הגמרא מכריעה במחלוקת האמוראים מברייתא: תָּנֵי רַב יוֹסֵף בברייתא כדעה השניה, שְׁלֹשָׁה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעָה, כנגד שְׁלֹשָׁה שׁוֹמְרֵי הַסַּף, חֲמִשָּׁה מְרוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, שִׁבְעָה רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף עַד הָאִידְּנָא – עד עכשיו מַאי טַעְמָא לֹא פָּרֵישׁ לָן מַר טעם זה. אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי לֹא הֲוָה יָדְעִנָא דְּצָרִיכְתּוּ לֵיהּ – לא ידעתי שצריכים אתם לפירוש זה ואינכם יודעים אותו, וּמִי בָּעִיתּוּ מִינָּאי מִילְּתָא וְלֹא אָמְרִי לְכוּ – וכי שאלתם ממני פעם איזה דבר ולא אמרתי לכם.

כעת מבארת הגמרא טעם הששה קוראים ביום הכיפורים: אָמַר לֵיהּ יַעֲקֹב מִינְאָה לְרַב יְהוּדָה, הָנֵי שִׁשָּׁה קוראים דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּנֶגֶד מִי תיקנום. אָמַר לֵיהּ, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה שֶׁעָמְדוּ מִימִינוֹ שֶׁל עֶזְרָא וְשִׁשָּׁה מִשְּׂמֹאלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ח ד) 'וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסֹּפֵר עַל מִגְדַּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר, וַיַּעֲמֹד אֶצְלוֹ מַתִּתְיָה וְשֶׁמַע וַעֲנָיָה וּאוּרִיָּה וְחִלְקִיָּה וּמַעֲשֵׂיָה עַל יְמִינוֹ, וּמִשְּׂמֹאלוֹ פְּדָיָה וּמִישָׁאֵל וּמַלְכִּיָּה וְחָשֻׁם וְחַשְׁבַּדָּנָה זְכַרְיָה מְשֻׁלָּם'. מקשה הגמרא: הָנֵי – אותם שעמדו משמאלו שִׁבְעָה הָווּ ולא ששה. מתרצת הגמרא: הֵיינוּ זְכַרְיָה הַיְינוּ מְשֻׁלָּם, אדם אחד היה, ושמו היה זכריה, וְאִמְּאֵי קְרָאוּ הפסוק מְשֻׁלָּם, משום דְּמִישְׁלַם בְּעוֹבְרֵיהּ – שהיה זכריה תמים ושלם במעשיו.

הגמרא מבררת מי הם הראויים להימנות על שבעת הקוראים בתורה בשבת: תָּנוּ רַבָּנַן, הַכֹּל עוֹלִין להשלים לְמִנְיַן שִׁבְעָה קוראים בתורה בשבת, וַאֲפִילּוּ קָטָן וַאֲפִילּוּ אִשָּׁה. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים אִשָּׁה לֹא תִּקְרָא בַּתּוֹרָה, מִפְּנֵי שאין זה כְּבוֹד הַצִּבּוּר.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, הַמַּפְטִיר בנביא שהוא גם קורא לפני כן בתורה כדלקמן, מַהוּ שֶׁיַּעֲלֶה לְמִנְיַן שִׁבְעָה, או שמא אין קריאתו משלימה את מנין הקוראים וצריך שיקראו שבעה מלבדו. הגמרא מביאה מחלוקת בנידון זה: רַב הוּנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא נחלקו בזה, חַד אָמַר שהמפטיר עוֹלֶה למנין שבעה, וְחַד אָמַר שאֵינוֹ עוֹלֶה. מבארת הגמרא טעמם: מַאן דְּאָמַר עוֹלֶה, טעמו הוא דְּהָא קָרֵי – שהרי הוא קורא בתורה ומדוע יגרע אם הוא גם מפטיר אחר כך בנביא. וּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ עוֹלֶה, טעמו כִּדְעוּלָּא שיש הבדל בין קריאת שבעת העולים לקריאת המפטיר, דְּאָמַר עוּלָּא מִפְּנֵי מָה תיקנו חכמים שהַמַּפְטִיר בְּנָבִיא צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה, הלא כבר קראו מנין הקוראים הנצרכים לקריאת היום, אלא מִפְּנֵי שרצו שיהא כְּבוֹד תּוֹרָה יותר משל נביא. וְכֵיוָן דְּרַק מִשּׁוּם כְּבוֹד התּוֹרָה הוּא קורא בה ואינו משום חובה, לְמִנְיָנָא לֹא סָלִיק – אינו עולה למנין שבעה, שכך היתה התקנה, שיקראו שבעה לשם חובה, ואחריהם יוסיף המפטיר קריאה נוספת שאינה לשם חובה אלא משום כבוד תורה.

הגמרא מקשה מברייתא על הסובר שהמפטיר אינו משלים למנין שבעה: מִיתִיבֵי, הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא, לֹא יִפְחוֹת מֵעֲשָׂרִים וְאֶחָד פְּסוּקִין, כְּנֶגֶד מנין הפסוקים של הַשִּׁבְעָה שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה, שכל אחד מהם קרא לכל הפחות שלשה פסוקים, ויחד הם עשרים ואחד. וְאִם אִיתָא שאין המפטיר עולה למנין השבעה ונמצא שישנם שמונה קוראים בתורה, הרי עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה הַוְיָין – פסוקי התורה שקראו עשרים וארבעה הן, שהרי נוספו שלשה פסוקים בשביל המפטיר. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּקריאת המפטיר בתורה רק מִשּׁוּם כְּבוֹד תּוֹרָה הוּא, שלא יהא הנביא שוה לו,

---

מהנכון ללמוד מראש לדעת את הדינים מבלי המקורות עליהם, ורק בפעם השנית או השלישית להוסיף גם את זה, כיוון שעיקר הכול הרי-זה – את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם...

ממכתב י"ח טבת, תשט"ו

רש"ל

דמצלי אצלויי — על צידיהן, ולא נופלין על פניהן ממש, לפי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו. **הכי גרסינן** — תנא דבי רבי ישמעאל היא. **ביום טוב מאחרין לבא** — לבית הכנסת, שצריך לטרוח בסעודת יום טוב, כך מפורש במסכת סופרים [פרק יא ד"]. **וממהרין לצאת** — משום שמחת יום טוב. **ובשבת ממהרין לבא** — שכבר תיקנו הכל מערב שבת, ויפה למהר ביאתן לקרות שמע כוותיקין. **וממהרין לצאת** — משום עונג שבת. **ברכת כהנים** — שלשה תיבות בפסוק ראשון, וחמשה בפסוק שני, ושבעה בפסוק שלישי. **חמשה מרואי פני המלך ושבעה רואי פני המלך** — שבעה הם, כדכתיב "שבעת שרי פרס ומדי". ומהם יש חמשה חשובים כדכתיב בסוף מלכים. "שלשה שומרי הסף" בסוף ספר מלכים, וכנגדן תיקנו אלו מעין דבר מלכות. **דמישלם בעובדיה** — תמים במעשיו. **מפני כבוד תורה** — שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה, וכיון דמשום כבוד תורה הוא ולא משום חובה לאו — ממנינא הוא. **כנגד שבעה שקראו בתורה** — לא פיחת כל אחד משלשה פסוקים. **ואם איתא** — דאינו עולה מן המנין — הוו להו שמונה שקראו בתורה, ועשרים וארבעה בענין בנביא. כנגדו

הני שלשה וחמשה כנגד מי. אבל מששה של יום הכפורים לא בעי עד לקמן — קשיא: אמאי לא בעי מארבעה של ראש חדש כנגד מי, וכן של חולו של מועד? ויש לומר: דקים ליה דטעמא דמוסף חשיב לטפויי חד גברא, אבל לטפויי כל כך ביום טוב וביום הכפורים ובשבת – לא סלקא דעתך משום כרת וסקילה, אי לא משכחינן כנגד מי. **שבעה** רואי פני המלך — פירש הקונטרס דאחשורוש. וקשיא לומר שתקנו חכמים כנגד ענינו של אותו רשע! לכך פירש רבנו תם: אותן הכתובים בספר ירמיה (נב), ובמלכים (ב כה) כתיב חמישה. ובירושלמי מפרש שהשנים שלא החזכרו במלכים הם סופרי הדיינין. **אמר** יעקב — מצעה גרסינן שאם הוה מין לא היה מזכירו יעקב, דהא כתיב "שם רשעים ירקב" (משלי י): **חד** אמר עולה וחד אמר אין עולה. פסק רבנו תם: דקיימא לן כמאן דאמר עולה. ולכך אנו נוהגין בתעניות במנחה ובתשעה באב שהשלישי מפטיר. וכן ביום הכפורים במנחה, אבל בשבתות ובימים טובים וביום הכפורים שחרית — המפטיר לא הוי מן המנין, דכיון שמותר להוסיף עליהם יכולין אנו לעשות מנהגינו אליבא דכולי עלמא. דאי הוי הלכה כמאן דאמר אין עולה – עבדינן שפיר, ואפילו הוי נמי הלכה כמאן דאמר עולה – מכל מקום אין לחוש, שהרי מותר להוסיף. ואף על גב דאמרינן לקמן (כט,ב) חל להיות בואתה תצוה קורין שיתא ב"ואתה תצוה" וחד ב"כי תשא" – מכל מקום נהגו עכשיו לקרות המפטיר שהוא שמיני, כל זה כדי לנהוג מנהגינו. וחזן שטעה וגמר כל הסדר של שבת – יחזור ויקרא השביעי, וכן אם הוא יום טוב וקרא כל המנין שהוא צריך, ושכח לקרות בחובת היום – יחזור ספר תורה ויקרא אחר בחובת היום. ואחרון שקרא קודם הוי כמאן דליתיה. אבל בשבת של חנוכה או בראש חדש של חנוכה – אין צריך, כדאיתא ב"ילמדנו" דחנוכה דהלכתא אין משגיחין בחנוכה כל עיקר. וימים שיש בהן קרבן מוסף גומר קדיש קודם. שיוציא ספר תורה ובימים שאין בהן קרבן מוסף אין גומר קדיש קודם ובשבת לא יקרא פחות מאחד ועשרים פסוקים לשבעה בני אדם, כל חד וחד שלשה פסוקים ובמנחה ובשני ובחמישי עשרה פסוקים. ואם שכח ולא קרא כל כך – יחזור ויקרא. **כיון** דמשום כבוד תורה הוא כנגדו נמי לא בעי — וקשיא: לפי מנהגינו שאנו נוהגין בכל שבתות השנה שהמפטיר חוזר וקורא מה שקראו הראשונים, ואין קורא כלל אחר כך, אם כן מאי קא משני כיון דמשום כבוד התורה הוא כנגדו נמי לא בעינן? אדרבה, היה לו לומר דאין קורא אלא מה שקראו הראשונים – כנגדו לא בעינן. אלא שמע מינה דבימי התנאים היה המפטיר קורא מה שלא קראו הראשונים. והכי נמי משמע מדתקינו

1 וְרָבָא דְּמַצְלֵי אַצְלוּיֵי. "בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה, בְּיוֹם
2 הַכִּפּוּרִים שִׁשָּׁה וכו'." מַתְנִיתִין מַנִּי? לֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל
3 וְלֹא רַבִּי עֲקִיבָא. דְּתַנְיָא: בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה, וּבְיוֹם
4 הַכִּפּוּרִים שִׁשָּׁה, וּבְשַׁבָּת שִׁבְעָה, אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן וְאֵין
5 מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:
6 בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁבְעָה, וּבְשַׁבָּת
7 שִׁשָּׁה, אֵין פּוֹחֲתִים מֵהֶם, אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. מַנִּי?
8 אִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קַשְׁיָא תּוֹסֶפֶת. אִי רַבִּי עֲקִיבָא קַשְׁיָא
9 שִׁשָּׁה וְשִׁבְעָה! אָמַר רָבָא: תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא.
10 דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה, בְּיוֹם
11 הַכִּפּוּרִים שִׁשָּׁה, בְּשַׁבָּת שִׁבְעָה, אֵין פּוֹחֲתִים מֵהֶם אֲבָל
12 מוֹסִיפִים עֲלֵיהֶם, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. קַשְׁיָא דְּרַבִּי
13 יִשְׁמָעֵאל אַדְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל! תְּרֵי תַּנָּאֵי אֵלִיבָּא דְּרַבִּי
14 יִשְׁמָעֵאל. מַאן תְּנָא לְהָא דְּתַנְיָא: בְּיוֹם טוֹב מְאַחֲרִין לָבוֹא וּמְמַהֲרִין לָצֵאת; בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים
15 מְמַהֲרִין לָבוֹא, וּמְאַחֲרִין לָצֵאת; וּבְשַׁבָּת מְמַהֲרִין לָבוֹא, וּמְמַהֲרִין לָצֵאת? לֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא,
16 דְּאִית לֵיהּ גְּבָרָא יְתֵירָא? אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּנָפֵישׁ סִידּוּרָא דְּיוֹמָא. הָנֵי שְׁלֹשָׁה חֲמִשָּׁה
17 וְשִׁבְעָה כְּנֶגֶד מִי? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי וְחַד דְּעַמֵּיהּ וּמַנּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי. וְאָמְרִי
18 לָהּ: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי וְחַד דְּעַמֵּיהּ וּמַנּוּ - רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
19 נַחְמָנִי. חַד אָמַר: כְּנֶגֶד בְּרִכַּת כֹּהֲנִים. וְחַד אָמַר: כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה שׁוֹמְרֵי הַסַּף, חֲמִשָּׁה מְרוֹאֵי פְּנֵי
20 הַמֶּלֶךְ, שִׁבְעָה רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שְׁלֹשָׁה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעָה: שְׁלֹשָׁה שׁוֹמְרֵי הַסַּף,
21 חֲמִשָּׁה מְרוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, שִׁבְעָה רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: עַד הָאִידָּנָא מַאי טַעְמָא לָא
22 פָּרֵישׁ לָן מָר? אָמַר לֵיהּ: לָא הֲוָה יָדַעְנָא דִּצְרִיכְתּוּ לֵיהּ. וּמִי בָּעֵיתוּ מִינַּאי מִילְּתָא וְלָא אָמְרִי
23 לְכוּ. אָמַר לֵיהּ יַעֲקֹב מִינָּאָה לְרַב יְהוּדָה: הָנֵי שִׁשָּׁה יוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּנֶגֶד מִי? אָמַר לֵיהּ: כְּנֶגֶד
24 שִׁשָּׁה שֶׁעָמְדוּ מִימִינוֹ שֶׁל עֶזְרָא וְשִׁשָּׁה מִשְּׂמֹאלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסֹּפֵר עַל מִגְדַּל עֵץ
25 אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר וַיַּעֲמֹד אֶצְלוֹ מַתִּתְיָה וְשֶׁמַע וַעֲנָיָה וּאוּרִיָּה וְחִלְקִיָּה וּמַעֲשֵׂיָה עַל יְמִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ
26 פְּדָיָה וּמִישָׁאֵל וּמַלְכִּיָּה וְחָשֻׁם וְחַשְׁבַּדָּנָה זְכַרְיָה מְשֻׁלָּם." הָנֵי שִׁבְעָה הָווּ! הַיְינוּ זְכַרְיָה הַיְינוּ
27 מְשֻׁלָּם. וְאַמַּאי קְרָאוּ מְשֻׁלָּם? דְּמִישְׁלַם בְּעוֹבְדֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: הַכֹּל עוֹלִין לְמִנְיַן שִׁבְעָה וַאֲפִילּוּ
28 קָטָן, וַאֲפִילּוּ אִשָּׁה. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: אִשָּׁה לֹא תִּקְרָא בַּתּוֹרָה, מִפְּנֵי כְּבוֹד צִבּוּר. אִיבַּעְיָא
29 לְהוּ: מַפְטִיר, מַהוּ שֶׁיַּעֲלֶה לְמִנְיַן שִׁבְעָה? רַב הוּנָא וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא. חַד אָמַר: עוֹלֶה, וְחַד
30 אָמַר: אֵינוֹ עוֹלֶה. מַאן דְּאָמַר עוֹלֶה - דְּהָא קָרֵי. וּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ עוֹלֶה - כְּעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא:
31 מִפְּנֵי מָה הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה? מִפְּנֵי כְּבוֹד תּוֹרָה. וְכֵיוָן דְּמִשּׁוּם כְּבוֹד
32 תּוֹרָה הוּא לְמִנְיָנָא לָא סָלֵיק. מֵיתִיבִי: הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא לֹא יִפְחוֹת מֵעֶשְׂרִים וְאֶחָד פְּסוּקִים כְּנֶגֶד
33 שִׁבְעָה שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה. וְאִם אִיתָא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה הָווֹיֵן! כֵּיוָן דְּמִשּׁוּם כְּבוֹד תּוֹרָה הוּא,

כנגדו

שלשה פסוקים כנגדו למפטיר בנביא כנגד מה שקרא בתורה למאן דאמר עולה, כדאמרינן בסמוך. אם כן שמע מינה שהוא קורא מה שלא קראו הראשונים. ואם כן קשה: למה אין אנו נוהגין לעשות כן? ונראה לפי שבימי החכמים לא היו אומרים קדיש בין אותן שקראו קודם המפטיר והמפטיר, ולכך היה המפטיר מסיים. אבל אחר שנסדר התלמוד ותקנו לומר קדיש בין אותם שקראו ראשונה והמפטיר, כמו שתקנו לומר "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" ו"יראו עינינו" אחר השכיבנו שלא היו אומרים בימי התנאים, והם תקנוהו להודיע שתפלת ערבית רשות, והכי נמי תקנו לומר קדיש בין השבעה למפטיר להודיע שאינו ממנין השבעה. והרב רבנו אליהו הנהיג את בני עירו שאפילו כשמוציאין שני ספרי תורות או שלשה – נוהג מנהג זה שיקראו הראשונים הכל, והמפטיר חוזר וקורא ממה שקראו הראשונים. וכן הנהיג רבינו משלם. וכן נוהגין עכשיו בכל צרפת. ושינו את מנהג רש"י ורבותיו ורבנו תם. והא שאין מוציאין שני ספרי תורות בכל השבתות לקרוא בשניה "וביום השבת" כמו שעושין ביום טוב – נראה לפי שאין בפרשה אלא שני פסוקים, ואין קורין בתורה פחות מג' פסוקים, ואין להתחיל בפרשה שלמעלה או לסיים בפרשה שלמטה משום דלא הוי מענינו של יום. ועוד יש לומר: לפי שצריך להפטיר בכל שבת מענינו של יום. ואי קרינן בשל שבת – אם כן יהא צריך להפטיר בדסליק מינה, והיינו בשבת, ואם כן יהו כל ההפטרות מענין אחד. ועוד יש לומר: לפי שלעולם אין קורין בספר תורה שני בקרבנות אלא באותן שבאין לכפרה, כדפירש לקמן פרק "בני העיר" (לא,א) שקורין בהן ביום טוב, ומהני לישראל כאילו הקריבום. אבל קרבנות שבת – אינן באין לכפרה, ומשום הכי אין קורין בהן.

לא

עבודת התפילה וצדקה הרוחנית שיעשה בסביבתו תגדיל ההצלחה ותמשיכה למטה.

ממכתב כ"ו טבת, תשט"ו

לא שנו אלא במקום שאין מתרגמין — ועל זה אנו סומכין שאין אנו מתרגמין הפטרות שבכל ימות השנה, וכן הפרשיות.

אין פורסין על שמע פחות מעשרה — בירושלמי מפרש שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן – אפילו הכי גומרין, ועל היוצאים הוא אומר "ועוזבי ה' יכלו" (ישעיה א), וכן הלכה.

ואין פורסין על שמע — הקונטרס פירש: בני אדם שבאו בבית הכנסת אחר שהתפללו הצבור, ורוצים לומר קדיש וברכו – צריך עשרה. ורבנו תם פירש: דבשבעה שלא שמעו עם שלש אחרים סגי. והכי נמי איתא במסכת סופרים: רבותינו שבמערב אומרים בשבעה, ונותנים טעם לדבריהם, דכתיב "בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'" (שופטים ה) דאיכא שבע תיבות. ויש אומרים אפילו בששה, משום ד"ברכו" הוי הששי. ורבנו תם כתב בספר הישר: בחמשה, משום דליכא אלא חמש תיבות עד "ברכו". ונראה לי אפילו בשלשה שלא שמעו. והכי פירושו דקרא: בפרוע פרעות בישראל, שלא עשו מה שמוטל עליהם לעשות – אז יתנדב העם לברך ה', וליכא אלא שלש תיבות עד בהתנדב. ותלמידי רש"י פירשו משמו דאפילו בשביל אחד שלא שמע יכולים הם לפרוס על שמע, ואפילו אותו ששמע כבר יכול להוציא אותן שלא שמעו. כמו שאנו רואים שליח צבור, שאף על פי שהתפלל כבר השמונה עשרה ברכות בלחש – חוזר ומתפלל בקול רם, ואף על פי שכולנו בקיעין עכשיו, מכל מקום יש לומר דאין זה ראייה כל כך, דשאני השמונה עשרה ברכות שהרי אם היה מתפלל מתחילה בקול רם – שמא לא יכוונו לבם להגיע עם שליח צבור במקום קדושה ומודים. ורבנו תם לא היה רוצה לעשות אפילו לעצמו.

ואמר רב יצחק אמר רבי יוחנן ברכת אבלים בעשרה — פירש רבינו יצחק דלא מיירי בברכת המזון, שהרי לא היתה ברחוב העיר, כדפירש פרק קמא דכתובות (ח,ב ושם). אלא מיירי בברכות שהיו אומרים ברחוב העיר במעמדות. שהיו עושין לנחם אבלים, אבל בשל ברכת המזון סגי בשלשה והוא עצמו מצטרף, כדפירש הטעם שם. **עשרה** כהנים כו' — קשיא לי אמאי לא בעי אחד עשר, דאין בית דין שקול בכל דבר שהוא תלוי שעומד בשקול הדעת.

ואדם מי קדוש — פירש הקונטרס פרק קמא דסנהדרין (טו,א): והא אין נמכר בשוק כעבד לכן אין קדוש. וקשיא: אמאי לא קאמר דמיירי בעבד כנעני, שיכול אדם להקדישו. דהא עבד כנעני שפיר קרוי אדם, כדאמרינן פרק "השולח" (גיטין לח,ב ושם): "כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה" – לרבות עבדו ושפחתו הכנענים! ויש לומר: דאי איתא דמיירי בעבד כנעני סגי בשלשה, אבל בעשרה לא. כדאיתא בירושלמי גזרה שמא ישמעו ויברחו. ואם תאמר: אימא דההיא ירושלמי איירי בדינא דרבנן, אבל בדינא דאורייתא צריך עשרה, ואם כן הדר קושיין לדוכתיה, דכי פריך אדם מי קדיש – לישני דמיירי בעבד כנעני! ויש לומר: דפשיטא ליה דמתניתין חשיב ותני הדינין שצריך לעשות, ואם כן אי איתא דאיירי בעבד הא הוה בשלשה. ועוד: נראה דסבר ליה למקשן דאי איתא דמיירי בעבד – הוה ליה לפרושי בהדיא הקרקעות והעבדים תשעה וכהן, כדקתני בכל מקום הקרקעות והעבדים. (ועיין תוספות סנהדרין טו,א).

שמין אותו כעבד ועבד איתקש לקרקעות דכתיב "והתנחלתם אותם" וגו' — משמע דעבד עברי איתקש לקרקעות, והכי נמי משמע פרק קמא דקדושין (ז,א ושם) דאשה הוה לה נכסים שיש להן אחריות מטעם דעבד איתקש לקרקע. וקשיא: דהיינו דווקא עבד כנעני דעליה כתיב קרא ד"והתנחלתם", אבל עבד עברי לא מצינו כלל דאיתקש לקרקע! ודאי ההיא דקדושין יש לדחות כדפירשתי שם, אבל הכא קשיא.

ובנביא

כְּנֶגְדּוֹ נַמִּי לָא בָּעֵי. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: וַהֲרֵי "עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ" דְּלָא הָוְיָין עֶשְׂרִין וְחַד, וְקָרֵינַן! שָׁאנֵי הָתָם דִּסְלִיק עִנְיָינָא. וְהֵיכָא דְּלָא סְלִיק עִנְיָינָא לָא? וְהָאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא: זִמְנִין סַגִּיאִין הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְכִי הֲוָה קָרֵינַן עֲשָׂרָה פְּסוּקֵי, אָמַר לָן אַפְסִיקוּ! מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תּוּרְגְּמָן שָׁאנֵי, דְּתָנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין תּוּרְגְּמָן, אֲבָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תּוּרְגְּמָן פּוֹסֵק. **משנה** אֵין פּוֹרְסִים עַל שְׁמַע, וְאֵין עוֹבְרִים לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְאֵין נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּיהֶם, וְאֵין קוֹרְאִין בַּתּוֹרָה, וְאֵין מַפְטִירִין בַּנָּבִיא, וְאֵין עוֹשִׂים מַעֲמָד וּמוֹשָׁב וְאֵין אוֹמְרִים בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים וְבִרְכַּת חֲתָנִים, וְאֵין מְזַמְּנִים בְּשֵׁם פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. וּבְקַרְקָעוֹת תִּשְׁעָה וְכֹהֵן, וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. **גמרא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר קְרָא: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - כָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָּׁה לֹא יְהֵא פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. מַאי מַשְׁמַע? דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: אָתְיָא 'תּוֹךְ' 'תּוֹךְ'. כְּתִיב הָכָא: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב הָתָם: "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה". וְאָתְיָא "עֵדָה" "עֵדָה", דִּכְתִיב הָתָם: "עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת". מַה לְהַלָּן עֲשָׂרָה, אַף כָּאן עֲשָׂרָה. "וְאֵין עוֹשִׂים מַעֲמָד וּמוֹשָׁב פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה." כֵּיוָן דְּבָעֵי לְמֵימַר "עִמְדוּ יְקָרִים עֲמוֹדוּ, שְׁבוּ יְקָרִים שְׁבוּ", בְּצִיר מֵעֲשָׂרָה לָאו אוֹרַח אַרְעָא. "וְאֵין אוֹמְרִים בִּרְכַּת אֲבֵלִים וּבִרְכַּת חֲתָנִים וכו'". מַאי בִּרְכַּת אֲבֵלִים? בִּרְכַּת רְחָבָה, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בִּרְכַּת אֲבֵלִים בַּעֲשָׂרָה, וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן; בִּרְכַּת חֲתָנִים בַּעֲשָׂרָה, וְחֲתָנִים מִן הַמִּנְיָן. "וְאֵין מְזַמְּנִים עַל הַמָּזוֹן בְּשֵׁם פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה." כֵּיוָן דְּבָעֵי לְמֵימַר "נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ", בְּצִיר מֵעֲשָׂרָה לָאו אוֹרַח אַרְעָא. "וְהַקַּרְקָעוֹת תִּשְׁעָה וְכֹהֵן, וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בָּהֶן." מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר שְׁמוּאֵל: עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים כְּתוּבִים בַּפָּרָשָׁה. חַד לְגוּפֵיהּ, וְחַד לְמַעוּטֵי. וְאִידָךְ, הָוֵי מִיעוּט אַחַר מִיעוּט, וְאֵין מִיעוּט אַחַר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת תִּשְׁעָה יִשְׂרְאֵלִים וְחַד כֹּהֵן. וְאֵימָא: חֲמִשָּׁה כֹּהֲנִים וַחֲמִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִים! קַשְׁיָא. "וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בָּהֶן." אָדָם מִי קָדוֹשׁ? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: בְּאוֹמֵר "דָּמַי עָלַי", דְּתַנְיָא הָאוֹמֵר "דָּמַי עָלַי" שָׁמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד, וְעֶבֶד אִיתְקַשׁ לְקַרְקָעוֹת, דִּכְתִיב: "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה". **משנה** הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה לֹא יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, וְלֹא יִקְרָא לַמְתוּרְגְּמָן יוֹתֵר מִפָּסוּק אֶחָד,

ובנביא

כנגדו נמי לא בעינן — לקבוע שלשה פסוקים בנביא כנגד אותן שקורא המפטיר בתורה. **מקום שיש תורגמן שאני**—שיש טורח לצבור. **משנה** **אין פורסין על שמע** — מנין הבא לבית הכנסת לאחר שקראו הצבור את שמע, עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שבקריאת שמע — פורסין לשון חצי הדבר. **ואין עוברין לפני התיבה** — שליח צבור. **ואין נושאין כפיהן** — הכהנים. **אין קורין בתורה** — בצבור. **אין עושין מעמד ומושב** — למת, כשנושאין את המת לקוברו היו יושבין שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לסופדו — יספוד. והכי תניא (בבא בתרא ק, ב): אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כגון: עמדו יקרים עמודו, שבו יקרים שבו. **ברכת אבלים** — מפרש בגמרא. **ותנחומי אבלים** — כשחוזרין מן הקברות עומדין ומנחמין את האבל. ואין שורה פחותה מעשרה, במסכת סנהדרין (יט, א). **ואין מזמנין על המזון בשם** — "נברך אלהינו". **והקרקעות** — של הקדש, הבא לפדותן צריך עשרה, ואחד מהן כהן. **ואדם כיוצא בהן** — אם בא לפדות מיד הקדש. ובגמרא מפרש לה. **גמרא** **עדה** — אין פחותה מעשרה שנאמר "עד מתי לעדה הרעה הזאת" יצאו יהושע וכלב. **לאו אורח ארעא** — להטריח שליח לכך ולקרותן יקרים, דאם כן מה הנחת למרובין? **אין אבלים מן המנין** — שהרי הוא אומר ברכה למנחמים בפני עצמן: אחינו, בעל הגמול ישלם לכם גמולכם הטוב, ברוך אתה ה' משלם הגמול. ולאבלים בפני עצמן: אחינו בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך אתה ה' מנחם אבלים. ואינו כוללן יחד. **עשרה כהנים כתובים** — בפרשת הקדשות, שלשה בערכין ושלשה בבהמה וארבעה בקרקעות, וכיון דמשלמי בהו עשרה — בעינן עשרה גברי. **חד לגופיה** — דכהן בעינן. **ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים** — כיון דטעמא משום מיעוט אחר מיעוט הוא, השלישי אינו מיעוט אחר מיעוט. וכיון דדרשת ליה שני מיעוט אחר מיעוט — איתרבי לישראל, כי הדר אתא כהן שלישי אשמועינן דליהוי כהן ולא ישראל, וכן חמישי וכן שביעי וכן תשיעי. **עבד איתקש לקרקעות** — שנאמר "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה לעולם בהם תעבודו". **משנה** **ולא יקראלמתורגמן יותר מפסוק אחד** — שלא יטעה מתורגמן (מן) המתרגם על פה.

ובנביא

כְּנֶגְדּוֹ נַמִּי לֹא בָּעֵי – גם לא הצריכו שלשה פסוקים בנביא כנגד קריאת המפטיר.

רבא מקשה על דין הברייתא שאין לפחות מעשרים ואחד פסוקים בהפטרה: מַתְקִיף לַהּ רָבָא, וַהֲרֵי הפטרת 'עֲלוֹתֵיכֶם כְּפוּ' בירמיה דְּלֹא הַוְיָין עֶשְׂרִין וְחַד פסוקים, וְקָרְיִנַן אותה בפרשת צו. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָתָם – שונה הדבר בהפטרה זו, כיון דְּסָלִיק עְנְיָינָא – שמסתיים הענין בפחות מעשרים ואחד פסוקים, ולא הצריכו להתחיל ענין חדש כדי להשלים המנין.

מקשה הגמרא: וְהֵיכָא דְּלֹא סָלִיק עְנְיָינָא בפחות מעשרים ואחד פסוקים לֹא – האם אכן אסור לפחות ממנין זה, וְהָאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא, זְמִנִּין סַגִּיאִין – פעמים רבות הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – עמדתי לפני רבי יוחנן בשעת קריאת ההפטרה, וְכִי הֲוָה קָרְיִנַן עֲשָׂרָה פְּסוּקֵי – ולאחר שהיינו קוראים עשרה פסוקים אָמַר לָן אַפְּסִיקוּ, ואפילו באמצע ענין. מתרצת הגמרא: מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תּוּרְגְּמָן המתרגם כל פסוק שַׁאנִי, וכמו דְּתָנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ שאין פוחתין מעשרים ואחד אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין תּוּרְגְּמָן, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תּוּרְגְּמָן פּוֹסֵק אף לפני מנין זה, משום טורח הציבור.

משנה

המשנה מונה דברים שאינם נעשים בפחות מעשרה: אֵין פּוֹרְסִין עַל שָׁמַע לצורך המאחרים לבוא לבית הכנסת, וְאֵין עוֹבְרִין לִפְנֵי הַתֵּיבָה – להיות שליח ציבור לחזור תפילת שמונה עשרה בקול רם, וְאֵין הכהנים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם לברך את העם, וְאֵין קוֹרִין בַּתּוֹרָה בציבור, וְאֵין מַפְטִירִין בַּנָּבִיא לאחר הקריאה בתורה, וְאֵין עוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב בלווית המת, וְאֵין אוֹמְרִים בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים בחזרתם מהקבורה, וּבִרְכַּת חֲתָנִים – שבע הברכות שמברכים לחתנים, וְכן אֵין מְזַמְּנִין בְּשֵׁם – לומר בברכת הזימון לאחר הסעודה 'נברך אלוקינו', כל הדברים האלו אין עושים אותם במעמד פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה אנשים.

וּבְשומת קַרְקָעוֹת כשבאים לפדותם מן ההקדש, צריך עשרה בני אדם, תִּשְׁעָה מהם יכולים להיות ישראלים וְאחד צריך להיות כֹּהֵן. וְאף שומת אָדָם כֵּיוֹצֵא בָהֶן – אדם שאמר 'דמי עלי' שמים אותו בעשרה ואחד מהם כהן, כדין קרקעות.

גמרא

הגמרא נותנת מקור לדין המבואר במשנה שאין דבר שבקדושה בפחות מעשרה: מְנָא הָנֵי מִילֵּי – מהיכן למדנו דברים אלו, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא (ויקרא כב לב) 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', ומכאן לומדים שכָּל הזכרת דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָּׁה [–שמקדשין בו את ה'] לֹא יֵהֵא נאמר עם פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה אנשים. ומבארת הגמרא: מַאי מַשְׁמַע – כיצד משמע ש'בתוך בני ישראל' הם עשרה, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, אָתְיָא – לומדים זאת בגזירה שוה 'תוֹךְ' 'תוֹךְ', כְּתִיב הָכָא 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וּכְתִיב הָתָם בפרשת קרח (במדבר טז כא) 'הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה', וכמו שבפרשת קרח נאמר 'תוך' בעדה, אף ה'תוך' שנאמר ב'ונקדשתי' אינו אלא בעדה, וְכמה היא עדה אָתְיָא בגזירה שוה 'עֵדָה' 'עֵדָה', דִּכְתִיב הָתָם בפרשת המרגלים (שם יד כז) 'עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת', מַה 'עדה' האמורה לְהַלָּן במרגלים הכוונה לַעֲשָׂרָה מתוך השנים עשר ששלח משה רבינו [שהרי יצאו מהם יהושע וכלב שהיו צדיקים], אַף כשכתוב 'עדה' כָּאן בפרשת קרח, הכוונה לַעֲשָׂרָה, ושוב לומדים מגזירה שוה ש'בתוך בני ישראל' הכוונה לעשרה אנשים, כדלעיל.

שנינו במשנה: וְאֵין עוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב בפָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. מבארת הגמרא: כֵּיוָן דְּבָעֵי לְמֵימַר – מאחר שצריך השליח ציבור לומר עֲמְדוּ יְקָרִים עֲמוֹדוּ, שֶׁבוּ יְקָרִים שֶׁבוּ, בְּצִיר מֵעֲשָׂרָה לָאו אוֹרַח אַרְעָא – בפחות מעשרה אנשים אין זה דרך ארץ להטריח את השליח.

שנינו במשנה: וְאֵין אוֹמְרִים בִּרְכַּת אֲבֵלִים וּבִרְכַּת חֲתָנִים (וְכוּ') בפחות מעשרה. מבארת הגמרא: מַאי בִּרְכַּת אֲבֵלִים, בִּרְכַּת רְחֶמָה – ברכות שהיו אומרים ברחוב העיר. דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בִּרְכַּת אֲבֵלִים אומרים אותה בַּעֲשָׂרָה אנשים, וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן, אלא צריך עשרה זולתם, ואף בִּרְכַּת חֲתָנִים אין מברכים אלא בַּעֲשָׂרָה אנשים, וַחֲתָנִים מִן הַמִּנְיָן – מצטרפים למנין העשרה. וברכות אלו חכמים תיקנו אותם, ולא תיקנום בפחות מעשרה.

שנינו במשנה: וְאֵין מְזַמְּנִין עַל הַמָּזוֹן בְּשֵׁם בפָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה (וְכוּ'). מבארת הגמרא: כֵּיוָן דְּבָעֵי לְמֵימַר – מאחר שהוא צריך לומר נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ, בְּצִיר מֵעֲשָׂרָה לָאו אוֹרַח אַרְעָא – אין זה דרך ארץ להזכיר שם שמים בפחות מעשרה אנשים.

שנינו במשנה: וְהַקַּרְקָעוֹת תִּשְׁעָה וְכֹהֵן וְאָדָם כֵּיוֹצֵא בָהֶן (וְכוּ'). שואלת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי – מהיכן למדנו דברים אלו, שבהערכת קרקעות של הקדש צריך עשרה אנשים, ושיהיה אחד מהם כהן. משיבה הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים כְּתוּבִים – עשרה פעמים כתוב 'כהן' בַּפָּרָשָׁה העוסקת בפדיון הקדש, ולומדים מזה שצריכים עשרה אנשים בפדיון הקדש. אולם רק אחד מהם צריך להיות כהן, משום שחַד לְגוּפֵיהּ – הכהן הראשון שנכתב בפרשה אכן מלמדנו שצריך דווקא כהן וממעט ישראל, (וְחַד לְמַעוּטֵי), ואידך – ושאר הפעמים שכתוב כהן, הָוֵי מִיעוּט אַחַר מִיעוּט, שהרי הכהן הראשון כבר מיעט ישראל, והכהן השני שוב ממעט ישראל, וְהכלל הוא שאֵין מִיעוּט אַחַר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת, ואם כן כל המיעוטים הללו מרבים שאף ישראל כשר, נמצא שיש רק מיעוט אחד, ולמדנו שהערכת קרקע הקדש נעשית על ידי תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵלִים וְחַד כֹּהֵן.

מקשה הגמרא: וְאִימָּא – תאמר שצריך חֲמִשָּׁה כֹּהֲנִים וַחֲמִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִים, שכן ישנם רק חמשה מיעוטים שקדם להם מיעוט, שהרי לאחר שה'כהן' השני ריבה אף ישראל, נמצא שהשלישי הוא מיעוט אחר ריבוי, ונדרש כפשוטו למעט ישראל, וכן הלאה לפי הסדר הזה, אחד ממעט כפשוטו, והבא אחריו הוא ריבוי. ונמצא שיש חמשה מיעוטים וחמשה ריבויים, ומדוע אין צריך חמשה כהנים. מסיימת הגמרא: קַשְׁיָא – אכן קשה הדבר.

שנינו במשנה: וְאָדָם כֵּיוֹצֵא בָהֶן – בקרקעות, ששומתו בעשרה ואחד מהם כהן. שואלת הגמרא: מכך ששנינו כיצד פדיונו של אדם משמע שאדם יכול להיות הקדש, וקשה אָדָם מִי קָדוֹשׁ – וכי יכול אדם להקדיש את גופו ויצטרך לפדותו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, בְּאוֹמֵר דָּמַי עָלַי – מדובר באדם שאמר 'דמי עלי', שמתחייב בזה ליתן להקדש דמי שוויו, ודינו הוא כִּדְתַנְיָא, הָאוֹמֵר דָּמַי עָלַי, שָׁמִין אוֹתוֹ בכמה ימכר אדם זה בשוק בְּעָבֶד, וזהו שוויו. ומאחר ששומתו כעבד דינו כשומת קרקעות, שהרי עֶבֶד אִיתְקַשׁ לְקַרְקָעוֹת, דִּכְתִיב (ויקרא כה מו) 'וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה' – הקיש הכתוב עבדים לאחוזה, וכשם ששומת קרקעות בעשרה, כמו כן שומת אדם כעבד בעשרה אנשים.

משנה

הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה, לֹא יִפָּחוֹת – לא יקרא פחות מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. וְלֹא יִקְרָא לַמְּתוּרְגְּמָן [–המתרגם את הפסוקים כדי שיבינו העם] יוֹתֵר מִפָּסוּק אֶחָד בפעם אחת, שאם יתרגם המתורגמן בפעם אחת יותר מפסוק אחד, יש לחוש שיטעה המתורגמן לפי שמתרגם על פה, והשומעים לא יבינו יפה ויכשלו, אלא שותק אחרי כל פסוק עד שיתרגם אותו המתורגמן, וחוזר וקורא.

ההתגלות האלוקית אל אברהם, יצחק ויעקב לא הייתה בגלל מעלתם הפרטית של כל אחד ואחד מהם, כי אם משום שהם היו אבות האומה. הם, האבות, מסרו את כל מה שקבלו לבניהם אחריהם.

וכשקורא **בַּנָּבִיא**, רשאי הוא לקרוא אפילו שְׁלֹשָׁה פסוקים ביחד ולתרגמם, לפי שבנביא אין הוראות למעשה ולא הקפידו חכמים אם יטעה. אולם אם הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן – שלושת הפסוקים שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת נפרדות, שכל פסוק הוא פרשה בפני עצמה, אזי אף בנביא קוֹרִין למתורגמן את הפסוקים **אֶחָד אֶחָד**, שמאחר שכל פסוק הוא ענין בפני עצמו, קרוב הדבר לטעות בכך.

דין נוסף: **מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא** – המפטיר בנביא רשאי לדלג מפרשה אחת לפרשה אחרת רחוקה הימנה, ואינו צריך לקרוא דווקא על הסדר. **וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה**, לפי שהשומע את הקורא קופץ ממקום למקום אין דעתו מיושבת לשמוע. **וְעַד כַּמָּה** פרשיות **הוּא מְדַלֵּג** [–רשאי לדלג] בנביא, **עַד כְּדֵי שֶׁעוּד** שיסיים הקורא לגלול את הספר למקום הדילוג עדיין **לֹא יִפְסוֹק** [–יסיים] **הַמְּתוּרְגְּמָן** לתרגם את הפסוק הקודם.

גמרא

המשנה פתחה בהלכה שאין לפחות משלשה פסוקים בתורה, מבארת הגמרא: **הָנֵי שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין, כְּנֶגֶד מִי תִּיקְנוּם חכמים. אָמַר רַב אַסִּי, כְּנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים.**

שנינו במשנה: **וְלֹא יִקְרָא לַמְּתוּרְגְּמָן יוֹתֵר מִפָּסוּק אֶחָד, וּבַנָּבִיא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, וְאִם הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת, קוֹרֵא אֶחָד אֶחָד.** הגמרא נותנת דוגמא לשלשה פסוקים רצופים שהם שלשה עניינים: **כְּגוֹן** (ישעיה נב ג־ה) 'כִּי כֹה אָמַר ה' חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ'. 'כִּי כֹה אָמַר ה' אֱלֹהִים מִצְרַיִם יָרַד עַמִּי בָרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עָשָׁקוֹ'. 'וְעַתָּה מַה לִּי פֹה נְאֻם ה' כִּי לֻקַּח עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָיו יְהֵילִלוּ נְאֻם ה' וְתָמִיד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מְנֹאָץ'.

שנינו במשנה: **מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה.** מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהִי** – יש להקשות סתירה למשנה זו ממשנה אחרת. ששנינו ביומא (סח:) שהכהן גדול **קוֹרֵא** ביום הכיפורים את סדר עבודת היום שבפרשת 'אַחֲרֵי מוֹת' (ויקרא טז), ואחר כך קורא את מצוות היום שבפרשת 'אַךְ בֶּעָשׂוֹר' (שם כג כו־לב). **וְהָא קָא מְדַלֵּג** הכהן גדול על הפסוקים שבין שתי הפרשיות, ומשנתינו אסרה לעשות כן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – במשנתינו האוסרת לדלג בתורה, מדובר בדילוג למקום רחוק שהוא **כְּדֵי שֶׁיִּפְסוֹק** [–שיסיים] **הַמְּתוּרְגְּמָן** לתרגם הפסוק הקודם באמצע הגלילה, ויצטרך הציבור להמתין בשתיקה. **וְכָאן** – דילוג הכהן גדול ביום הכיפורים, הוא **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַמְּתוּרְגְּמָן** באמצע הגלילה, שפרשת 'אחרי מות' ופרשת 'אך בעשור' [שבפרשת אמור] סמוכות זו לזו, ועד שיגמור לתרגם את הפסוק האחרון מפרשת 'אחרי מות', יגמור הכהן לגלול את הספר ל'אך בעשור', ואינו מטריח את הציבור להמתין.

דוחה הגמרא: כיצד אתה אומר שמותר לדלג בתורה בכדי שלא יפסוק המתורגמן, **וְהָא עֲלָהּ קָתָנֵי** במשנתינו **מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, וְעַד כַּמָּה הוּא מְדַלֵּג** בנביא, **עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַמְּתוּרְגְּמָן.** ומכיון שהזכירה המשנה שיעור זה רק לגבי היתר הדילוג בנביא, **מִכְּלָל** – משמע **דְּבַתּוֹרָה כְּלָל וּכְלָל לֹא,** ואפילו לפרשה סמוכה שיש בה בכדי שלא יפסוק המתורגמן אסרו לדלג. ושוב קשה איך דילג הכהן הגדול ביום הכיפורים.

הגמרא מקבלת את הדחיה ומתרצת תירוץ אחר: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – דילוג הכהן גדול ביום הכיפורים היה מפרשה לפרשה ששתיהם עוסקות **בְּעִנְיָן אֶחָד** [–יום הכיפורים], ואין בכך בלבול לשומעים. **וְכָאן** – במשנתינו האוסרת לדלג בתורה אפילו לפרשה סמוכה, מדובר בפרשיות העוסקות **בִּשְׁתֵּי עִנְיָנוֹת,** ותתבלבל דעת השומעים. הגמרא מביאה סיוע לתירוץ זה מברייתא: **וְהָתַנְיָא** – וכך גם למדנו בברייתא, **מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיָן אֶחָד, וּבַנָּבִיא** אפילו **בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין,** אך **כָּאן וְכָאן** – בין בתורה [בענין אחד] ובין בנביא [בשני עניינים] ההיתר הוא רק **כְּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַמְּתוּרְגְּמָן.**

ברייתא נוספת בענין היתר הדילוג בנביא: **תַּנְיָא אִידָּךְ, אֵין מְדַלְּגִין מִנָּבִיא לְנָבִיא** – מספר לספר, כגון מיהושע לשופטים, משום שיש בזה בלבול הדעת יותר מדאי. **וּבְנָבִיא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר** – בספר תרי עשר שהוא כולל שנים עשר ספרי נביאים קטנים, **מְדַלֵּג** אף מנביא לנביא, משום שהם נחשבים כספר אחד. **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַלֵּג** למפרע **מִסּוֹף הַסֵּפֶר לְצַד תְּחִילָּתוֹ.**

משנה

הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא – מי שרגיל להפטיר בנביא, תיקנו חכמים שהוא **פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, וְהוּא** גם **עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה** להיות שליח ציבור להוציא את הציבור בקדושה, **וְהוּא** גם **נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו** אם הוא כהן. **וְאִם** המפטיר בנביא **הָיָה קָטָן,** שאינו יכול לעשות את כל הדברים הללו, **אָבִיו אוֹ רַבּוֹ עוֹבְרִין עַל יָדוֹ** – עומדין לעשיית דברים אלו בשבילו.

קָטָן קוֹרֵא בַּתּוֹרָה – יכול לעלות לתורה ולקרות, **וְכל** שכן שהוא רשאי להיות **הַמְתַרְגֵּם. אֲבָל אֵינוֹ פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, וְאֵינוֹ עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה,** לפי שהוא בא להוציא את הרבים ידי חובתם, וכיון שאינו מחויב בדברים אלו אינו יכול להוציא את הרבים. **וְכן אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו** אם הוא כהן, שאין זה כבוד הציבור להיות כפופים לברכת קטן.

פּוֹחֵחַ – אדם שהוא יחף וכרעיו נראים, **פּוֹרֵס אֶת שְׁמַע,** כיון שהוא מחויב בדבר יכול הוא להוציא אחרים, **וּמְתַרְגֵּם. אֲבָל אֵינוֹ קוֹרֵא בַּתּוֹרָה,** שאין זה כבוד התורה, **וְאֵינוֹ עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה, וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו,** שיש בזה גנאי לציבור. **סוּמָא** – שאינו רואה, **פּוֹרֵס אֶת שְׁמַע, וּמְתַרְגֵּם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁלֹּא רָאָה מְאוֹרוֹת מִיָּמָיו אֵינוֹ פּוֹרֵס עַל שְׁמַע,** שכיון שמעולם לא נהנה מהמאורות אינו יכול לברך עליהם.

גמרא

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** תיקנו שהמפטיר בתורה זוכה בפריסה על שמע ולעבור לפני התיבה ונשיאת כפים. משיבה הגמרא: **רַב פַּפָּא אָמַר, מִשּׁוּם כְּבוֹד** – כיון שהוא מתפייס ומסכים לדבר שאינו לכבודו, תיקנו לו דברים אלו כדי לכבדו. **רַבָּה בַּר שִׁימִי אָמַר, מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְאִינְצוּיֵי** – חכמים חששו שהמפטיר יבוא לידי מריבה עם השליח ציבור המקבל שכר על תפילתו, והוא אינו מקבל שכר, ויאמר לו רצוני לעבור לפני התיבה ואתה תפטיר בנביא, ולכך תיקנו שהמפטיר גם יעבור לפני התיבה ושאר הדברים. מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מהו ההבדל למעשה בין הטעמים. **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּעָבִיד כְּחִנָּם** – במקום שהעובר לפני התיבה אינו נוטל שכר, שחשש מריבה אין כאן, אך עדיין שייך טעמו של רב פפא, משום כבוד.

הגמרא מקשה על רבה בר שימי ממשנתינו: **תְּנַן, וְאִם הָיָה** המפטיר בנביא **קָטָן, אָבִיו אוֹ רַבּוֹ עוֹבְרִין עַל יָדוֹ. וּאי אָמְרַתְּ** שהטעם שתיקנו למפטיר את כל אלו הוא **מִשּׁוּם נִצּוּיֵי, קָטָן בַּר נִצּוּיֵי הוּא** – וכי קטן יבוא לריב עם הגדולים, ומאחר שאין לחשוש לכך מדוע תיקנו שאביו עובר על ידו. משיבה הגמרא: **אֶלָּא מַאי** – מה לדעתך הטעם, **מִשּׁוּם כְּבוֹד,** הרי גם עליך יקשה וכי **קָטָן בַּר כְּבוֹד הוּא,** הרי אינו מרגיש בבזיונו, **אֶלָּא** על כרחך צריכים לומר שתיקנו שאביו או רבו עוברים על ידו משום **דְּאִיכָּא כְּבוֹד אָבִיו וּכְבוֹד רַבּוֹ,** שהם מתבזים כשהוא מפטיר בנביא,

---

יהי-רצון שיקויים בו בקרוב, וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה, ויברכו השם יתברך, ובקרוב יסתדר בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ממכתב כ' טבת, תשט"ו

ובנביא שלשה — אם ירצה, ולא איכפת לן אם יטעה, דלא נפקא מיניה הוראה. **ואם היו שלשתן כו'** — בגמרא מפרש היכא משכחת לה רצופין. **מדלגין בנביא** — מפרשה לפרשה. **ואין מדלגין בתורה** — שהשומע את הקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע. **ועד כמה הוא מדלג** — בנביא. **שלא יפסוק התורגמן** — שלא ידלג ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל לגול את הספר ולקרות במקום הדילוג קודם שיגמור התורגמן תרגום המקרא שידלג זה משום שאין כבוד צבור לעמוד שם בשתיקה. **גמרא** קורא — כהן גדול "אחרי מות" ביום הכפורים. משנה היא במסכת יומא, "ואך בעשור לחודש". ויש כאן דילוג, דפרשת "אך בעשור לחדש השביעי" בפרשת "אמור אל הכהנים". **כאן בכדי שלא יפסוק המתורגמן** — והאי בכדי שלא יפסוק הוא, שהרי סמוכין הן. **והא קתני** — גרסינן, ולא גרסינן עלה. **בענין אחד** — ששניהן מדברין בדבר אחד, ואין כאן טירוף הדעת. הלכך, כי לא מפסיק תורגמן — מדלג, שהרי שניהן בענין יום הכפורים מדברים. ומתניתין דקתני כלל לא — בשני ענינים, כגון מפרשת נגעים לפרשת זבין. **והתניא** — בניחותא. **אין מדלגין מנביא לנביא** — שיש כאן טירוף יותר מדאי. **מסוף הספר לתחילתו** — למפרע. **משנה המפטיר בנביא** — מי שרגיל להפטיר בנביא, תקנו חכמים שיהא פורס את שמע. **הוא עובר לפני התיבה** — להוציא את הצבור בקדושה שבתפלה. **על ידו** — בשבילו. **קטן אינו פורס על שמע** — לפי שהוא בא להוציא רבים ידי חובתן. וכיון שאינו מחויב בדבר — אינו מוציא אחרים ידי חובתן. **ואינו נושא את כפיו** — אם כהן הוא, שאין כבוד של צבור להיות כפופין לברכתו. **פוחח** — במסכת סופרים מפרש: כל שכרעיו נראין. "ערום ויחף" מתרגם: ערטילאי ופחח (ישעיה כ). **פורס את שמע** — דהא מחויב בברכה. **אבל אינו קורא בתורה** — משום כבוד תורה. וכן לפני התיבה, וכן בנשיאות כפים — גנאי הוא לצבור. **גמרא** משום כבוד — להעביר לפני התיבה, הואיל וממציא עצמו לדבר שאינו כבודו, תיקנו לו זו לכבוד. **משום אינצויי** — הדבר בא לידי מחלוקת: אני מפטיר ואתה תעבור לפני התיבה. **דקא עביד בחנם** — הבא לעבור לפני התיבה אינו נוטל שכר,

דהכא

ובנביא שלשה — ועכשיו אין אנו מקרין למתורגמן אפילו בנביא אלא פסוק אחד, שלא יבא לטעות. רק בתחילת ההפטרה אנו מקרין שלשה למתורגמן, להודיע כי כן הדין, אי לא דחיישינן שיטעה. **ואם** היו שלשתן של שלש פרשיות קורין אחד אחד — קשיא על מה שאנו מתרגמין "ויאמר יהושע אל העם התקדשו" (יהושע ג) ויש שם שלשה פסוקים עד בעת ההיא, ומקרין אותן למתרגם שלשתן ביחד, ואף על פי שיש פרשה בסוף שני פסוקים. והא שאנו מתרגמין הפטרות של פסח ועצרת טפי משאר יום טוב – לפי שהן מדברות בנס היום, כדי לפרסם הנס, וכן במתן תורה כדי לפרסם הנס.

אבל אינו פורס על שמע — ואפילו לרבי יהודה דמכשיר ליה במגילה לעיל (יט,ב) — הכא מודה שלא יוציא אחרים ידי חובתן בדבר שבקדושה. משום דבקטן איכא תרי דרבנן, כדפרישית לעיל לרבנן דרבי יהודה. אבל במגילה יש להקל, לפי שטף ונשים היו בספק ד"להרוג ולהשמיד" לפיכך עשאו רבי יהודה כגדול. **פוחח** ערום ויחף פירש הקונטרס מתרגמינן ערטילאי ופחי. וליתא, דפחי הוא תרגום של ערום. וכן פירש רב אלפס דפחי זהו אותו שלבוש בגדים קרועין, והכי נמי משמע פרק קמא דמסכת קידושין.

ואינו עובר לפני התיבה — קשה: מאי איריא קטן! אפילו גדול נמי אינו עובר לפני התיבה אלא אם כן נתמלא זקנו, כדתניא סוף פרק קמא דחולין (כד,ב ושם): נתמלא זקנו – ראוי לעשות שליח צבור, ולירד לפני התיבה, אבל בענין אחר לא! ויש לומר: דהתם מיירי בתענית צבור, כדתנן בתענית (דף טז.) דאין מורידין לפני התיבה אלא זקן ורגיל (ומי שנתמלא זקנו) ומי שטפולו מרובה. והא דקתני התם גבי נתמלא זקנו ראוי לעשות שליח ציבור — היינו להיות שליח ציבור בקביעות, אבל באקראי בעלמא – יכול להיות משהביא שתי שערות. ולא כמו שפירש רש"י שם, דפירש דמיירי לתקיעת שופר ולהמנות פרנס על הצבור ולהלקות ולנדות. **ואין** נושא כפיו. משמע: הא אם הביא שתי שערות – ישא כפיו. וקשה: דהא סוף פרק קמא דחולין (כד,ב ושם) אמר דאין נושא את כפיו עד שיתמלא זקנו! ועוד קשה: דמשמע סוף פרק "לולב הגזול" (סוכה מב,א) קטן היודע לישא את כפיו חולקין לו תרומה בגורן, ואפיו קטן ממש! ויש לומר: דההיא ד"לולב הגזול" מיירי עם כהנים גדולים, ללמוד ולהתחנך. והא דפסלינן הכא קטן – מיירי בשאין גדולין עמו. וההיא דחולין דבעי מלוי זקן – מיירי לישא כפיו תדיר בקביעות, אבל באקראי בעלמא – יכול הוא לישא כפיו אף על פי שלא נתמלא זקנו כדי לאחזוקי נפשיה בכהני. **מי** שלא ראה מאורות לא יפרוס על שמע — קשה: דהא רבי יהודה הוא דאמר פרק "החובל" (בבא קמא פז,א ושם): סומא פטור מכל המצות. ואם כן, אי איירי הכא בסומא – אפילו ראה מאורות ונסתם נמי! ומפרש בירושלמי, דלא מיירי בסומא ממש, אלא מיירי שהוא בבית אפל. ועוד יש לומר: דמיירי שפיר בסומא, והא דפטרינן התם סומא – היינו מן התורה, אבל מדרבנן מיהא חייב. ואפילו נסתמא משנולד – מכל מקום חייב הוא מדרבנן, שלא יהא כנכרי, ולא יהא נוהג בו דת יהודי כלל. דלא דמי לנשים דפטורים ממצות עשה שהזמן גרמא, אפילו מאותן שאינן אלא מדרבנן, שהרי בנר חנוכה ובארבע כוסות ובמקרא מגילה דלא הוו אלא מדרבנן לא מחייבי אלא לפי שהן היו באותו הנס – התם היינו טעמא שאפילו נפטור אותן מכל מצות עשה שהזמן גרמא – מכל מקום עדיין יש להן מצות רבות. אבל סומא אם נפטור אותו מכל מצות, אפילו מאותן שאינן אלא מדרבנן – אם כן יהא חשוב כנכרי. ואף על גב דפירשתי לעיל דקטן דאית תרי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע דלא הוי אלא מדרבנן אין יכול להוציא אחרים גדולים, דליכא אלא חד דרבנן – פריסת שמע, אפילו הכי, סומא שיש בו תרי מדרבנן יוציא שפיר האחרים, דכיון שהוא גדול ובר דעת – עדיף טפי מקטן.

כשאתה

וּבַנָּבִיא שְׁלֹשָׁה. הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת, קוֹרִין אֶחָד אֶחָד. מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה. וְעַד כַּמָּה הוּא מְדַלֵּג? עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַמְּתוּרְגְּמָן. **גמרא** הָנֵי שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַב אַסִי: כְּנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים. "וְלֹא יִקְרָא לַמְּתוּרְגְּמָן יוֹתֵר מִפָּסוּק אֶחָד, וּבְנָבִיא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, וְאִם הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת קוֹרֵא אֶחָד אֶחָד. כְּגוֹן: "כִּי כֹה אָמַר ה' חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם", "כִּי כֹה אָמַר ה' אֱלֹהִים מִצְרַיִם יָרַד עַמִּי בָרִאשֹׁנָה", "וְעַתָּה מַה לִּי פֹה נְאֻם ה'." "מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה." וּרְמִינְהוּ: קוֹרֵא "אַחֲרֵי מוֹת" וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר". וְהָא קָא מְדַלֵּג! אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא: כָּאן בִּכְדֵי שֶׁיִּפְסוֹק הַמְּתוּרְגְּמָן, וְכָאן בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַמְּתוּרְגְּמָן. וְהָא עֲלָהּ קָתָנֵי: מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה. וְעַד כַּמָּה הוּא מְדַלֵּג? עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַמְּתוּרְגְּמָן. מִכְּלָל דְּבַתּוֹרָה כְּלָל כְּלָל לָא! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּעִנְיָן אֶחָד, כָּאן בִּשְׁתֵּי עִנְיָינוֹת. וְהָתַנְיָא: מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיָן אֶחָד, וּבְנָבִיא בִּשְׁנֵי עִנְיָינִין; כָּאן וְכָאן, בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַמְּתוּרְגְּמָן. תַּנְיָא אִידָךְ: אֵין מְדַלְּגִין מִנָּבִיא לְנָבִיא; בְּנָבִיא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלֵּג, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַלֵּג מִסּוֹף הַסֵּפֶר לִתְחִילָּתוֹ. **משנה** הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא הוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וְהוּא עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. וְאִם הָיָה קָטָן, אָבִיו אוֹ רַבּוֹ עוֹבְרִים עַל יָדוֹ. קָטָן קוֹרֵא בַּתּוֹרָה וּמְתַרְגֵּם, אֲבָל אֵינוֹ פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וְאֵינוֹ עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. פּוֹחֵחַ פּוֹרֵס אֶת שְׁמַע וּמְתַרְגֵּם, אֲבָל אֵינוֹ קוֹרֵא בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה, וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. סוּמָא פּוֹרֵס אֶת שְׁמַע וּמְתַרְגֵּם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא רָאָה מְאוֹרוֹת מִיָּמָיו, אֵינוֹ פּוֹרֵס עַל שְׁמַע. **גמרא** מַאי טַעְמָא? רַב פַּפָּא אָמַר: מִשּׁוּם כָּבוֹד. רַבָּה בַּר שִׁימִי אָמַר: מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְאִינְצוּיֵי. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּעָבֵיד בְּחִנָּם. תְּנַן: וְאִם הָיָה קָטָן אָבִיו אוֹ רַבּוֹ עוֹבְרִים עַל יָדוֹ. אִי אָמְרַתְּ מִשּׁוּם נְצוּיֵי - קָטָן בַּר נְצוּיֵי הוּא? אֶלָּא מַאי? מִשּׁוּם כָּבוֹד? קָטָן בַּר כָּבוֹד הוּא? אֶלָּא אִיכָּא כְּבוֹד אָבִיו וּכְבוֹד רַבּוֹ;

הכא

נהוג להזכיר את העניין של כפר חב"ד, כמדובר כמה פעמים שממנו יצאו העניינים של פנימיות התורה, תורת החסידות, ובמילא גם העניינים של נגלה דתורה, באופן דמוסיף והולך ואור.

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

תוספות

כשאתה מגיע אצל וחביתי לה׳ — קשה: כיון שלא היה יכול לומר חי״ת אם כן היאך הורידו רבי לפני התיבה כשגזר תענית, כדאיתא ב״השוכר את הפועלים״ (בבא מציעא פה,ב), והא אין מורידין לא מאנשי חיפה ולא מאנשי בית שאן לפי שקוראין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין! ויש לומר: דכשהיה מתכוין לקרות החי״ת קורא אותה שפיר על ידי טורח, אבל לא היה בקל. ולפי שאמר ליה אליהו שעל ידו תמהר הגאולה – לפיכך הורידו.

אם היה דש בעירו מותר. ואפילו במומין שבידו, כדאמר בירושלמי בההוא כהן דהוו ידיה עקישי, אתא לקמיה דרבי נפתלי אמר ליה: כיון שאתה דש בעירך – מותר.

סכנה ואין בה מצוה. פירש רבינו תם: בשעת הסכנה יכול להסתכן בהן, ולא תגין עליו המצוה, ולא יעשה לו נס כמו לאלישע בעל הכנפים (שבת מט,א).

בתפרן — כשהוא תופר בית מושבם צריך ליזהר שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי ויתקלקל הריבועו. ורבינו תם פירש: דצריך שיהא התפר עצמו מרובע.

יברכוך

1 הָכָא נַמִּי אִיכָּא נְצוּוֵי אָבִיו וּנְצוּוֵי רַבּוֹ. ״פּוֹחֵחַ פּוֹרֵס
2 עַל שְׁמַע וכו׳.״ ״בְּעָא מִינֵּיהּ עוּלָּא בַּר רַב מֵאַבֵּיי:
3 קָטָן פּוֹחֵחַ מַהוּ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה? אָמַר לֵיהּ: וְתִבְעֵי
4 לָךְ עָרוּם? עָרוּם מַאי טַעְמָא לָא? מִשּׁוּם כְּבוֹד צִבּוּר;
5 הָכָא נַמִּי מִשּׁוּם כְּבוֹד צִבּוּר. ״סוּמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע
6 וכו׳.״ תַּנְיָא, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: הַרְבֵּה צָפוּ לִדְרוֹשׁ
7 בַּמֶּרְכָּבָה וְלֹא רָאוּ אוֹתָהּ מִימֵּיהֶם. וְרַבִּי יְהוּדָה: הָתָם
8 בַּאֲבַנְתָּא דִּילְבָא תַּלְיָא מִילְּתָא, וְהָא קָא מִיכַּוֵּין וְיָדַע;
9 הָכָא מִשּׁוּם הֲנָאָה הוּא, וְהָא לֵית לֵיהּ הֲנָאָה. וְרַבָּנַן:
10 אִית לֵיהּ הֲנָאָה, כְּרַבִּי יוֹסֵי. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי:
11 כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל מִקְרָא זֶה ״וְהָיִיתָ מְמַשֵּׁשׁ
12 בַּצָּהֳרַיִם כַּאֲשֶׁר יְמַשֵּׁשׁ הָעִוֵּר בָּאֲפֵלָה.״ וְכִי מָה אִכְפַּת
13 לֵיהּ לְעִוֵּר בֵּין אֲפֵילָה לְאוֹרָה? עַד שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה לְיָדִי. פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה
14 וַאֲפֵלָה, וְרָאִיתִי סוּמָא שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וַאֲבוּקָה בְּיָדוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, אֲבוּקָה זוֹ לָמָּה לְךָ?
15 אָמַר לִי: כָּל זְמַן שֶׁאֲבוּקָה בְּיָדִי, בְּנֵי אָדָם רוֹאִים אוֹתִי וּמַצִּילִים אוֹתִי מִן הַפְּחָתִין וּמִן הַקּוֹצִין
16 וּמִן הַבַּרְקָנִין. **משנה** כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָיו מוּמִין לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִי
17 שֶׁהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת סָמִים לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם מִסְתַּכְּלִים בּוֹ. **גמרא** תָּנוּ: מוּמִים
18 שֶׁאָמְרוּ בְּפָנָיו, יָדָיו וְרַגְלָיו. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: יָדָיו בּוֹהֲקָנִיּוֹת לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. תַּנְיָא
19 נַמִּי הָכִי: יָדָיו בּוֹהֲקָנִיּוֹת לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. עֲקוּמוֹת, עֲקוּשׁוֹת לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. אָמַר רַב
20 אַסִי: חֵיפָנִי וּבֵישָׁנִי לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אֵין מוֹרִידִים לִפְנֵי הַתֵּיבָה לֹא אַנְשֵׁי
21 בֵית שָׁאָן וְלֹא אַנְשֵׁי בֵית חֵיפָה וְלֹא אַנְשֵׁי טִבְעוֹנִין מִפְּנֵי שֶׁקּוֹרִין לְאַלְפִּין עֵיינִין וּלְעֵיינִין אַלְפִּין.
22 אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי: אִלְמָלֵי אַתָּה לוֹי פָּסוּל אַתָּה מִן הַדּוּכָן מִשּׁוּם
23 דַּעֲבֵי קָלְךָ. אֲתָא אָמַר לֵיהּ לַאֲבוּהּ. אָמַר לֵיהּ: זִיל אֵימָא לֵיהּ: כֶּשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ אֵצֶל ״וְחִכִּיתִי
24 לַה׳״ לֹא נִמְצֵאתָ מְחָרֵף וּמְגַדֵּף?! אָמַר רַב הוּנָא: זַבְלָנָן לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. וְהָא הַהוּא דַּהֲוָה
25 בְּשִׁבְבוּתֵהּ דְּרַב הוּנָא וַהֲוָה פָּרֵים יְדֵיהּ! הַהוּא דָּשׁ בְּעִירוֹ הֲוָה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: זַבְלָנָן לֹא יִשָּׂא
26 אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָיָה דָּשׁ בְּעִירוֹ מוּתָּר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו לֹא יִשָּׂא אֶת
27 כַּפָּיו. וְהָא הַהוּא דַּהֲוָה בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן דַּהֲוָה פָּרֵים יְדֵיהּ! הַהוּא דָּשׁ בְּעִירוֹ הֲוָה. תַּנְיָא
28 נַמִּי הָכִי: סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָיָה דָּשׁ בְּעִירוֹ מוּתָּר. ״רַבִּי יְהוּדָה
29 אוֹמֵר: מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו.״ תָּנוּ: אִם רוֹב אַנְשֵׁי הָעִיר מְלַאכְתָּם בְּכָךְ
30 מוּתָּר. **משנה** הָאוֹמֵר: ״אֵינִי עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה בְּצִבּוּעִין״ - אַף בְּלֶבְנִים לֹא יַעֲבוֹר. ״בְּסִנְדָּל
31 אֵינִי עוֹבֵר״ - אַף יָחֵף לֹא יַעֲבוֹר. הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ עֲגוּלָה - סַכָּנָה, וְאֵין בָּהּ מִצְוָה. נְתָנָהּ עַל
32 מִצְחוֹ אוֹ עַל פֵּס יָדוֹ הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַמִּינוּת. צִיפָּן זָהָב, וּנְתָנָהּ עַל בֵּית אוּנְקְלִי שֶׁלּוֹ הֲרֵי זוֹ
33 דֶּרֶךְ הַחִיצוֹנִים. **גמרא** מַאי טַעְמָא? חֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא מִינוּת נִזְרְקָה בּוֹ. ״הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ עֲגוּלָה -
34 סַכָּנָה וְאֵין בָּהּ מִצְוָה.״ לֵימָא תָּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: תְּפִלִּין מְרוּבָּעוֹת הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי!
35 וְאָמַר רָבָא: בְּתִפְרָן וּבַאֲלַכְסוֹנָן? אָמַר רַב פַּפָּא: מַתְנִיתִין דַּעֲבִידָא כִּי אַמְגּוּזָא. **משנה** הָאוֹמֵר

יברכוך

1 דהכא אינצוויי ליבא משום כבוד איבא. **קטן פוחח מהו שיקרא בתורה** — גדול פוחח הוא
2 דאסור משום ״ולא יראה בך ערות דבר״ (דברים כג), אבל קטן אינו מוזהר, או דלמא לא
3 פליג מתניתין בין קטן לגדול. **לדרוש במרכבה** — דיחזקאל. **פחתים** = גומות.
4 **משנה** כהן שיש בידיו מומין — לפי שהעם מסתכלין בו, ואמרינן במסכת חגיגה (טז,
5 א): המסתכל בכהנים בשעה שנושאין את כפיהן
6 עיניו כהות לפי שהשכינה שורה על ידיהן.
7 **גמרא** **בוהקניות** = *לונטיי״ש בלעז. **עקומות**
8 = כפופות. **עקושות** — לצידיהן. **חיפני וביישני** —
9 כהן שהוא מאנשי חיפה ומאנשי בית שאן.
10 מגמגמין בלשונן הן. מפני שקורין לאלפין עיינין
11 ולעיינין אלפין — ואם היו עושין ברכת כהנים
12 היו אומרים יאר — יער ה׳ פניו, ולשון קללה
13 הוא. כי יש פנים שיתפרשו לשון כעס, כמו ״פני
14 ילבו״ (שמות לג) ״את פני״ (ויקרא ב) ומתרגמינן
15 ית רוגזי. ומעי״ן עושין אלפי״ן, ופוגמין תפלתן.
16 ודאמרינן (ברכות לב, א) דבי רבי אלעזר קורין
17 לאלפין עיינין ולעיינין אלפין — ההוא בדרשה.
18 **פניו ידיו ורגליו** — הנושא את כפיו חולץ
19 מנעליו, כדתניא (סוטה מ, א) ואם יש בו מום
20 יסתכלו בו, ומתוך כך רואין את ידיו. **דעבי קלך**
21 — ותניא ב״הכל שוחטין״ (חולין כד, א): בשילה
22 ובבית עולמים הלוים נפסלין בקול. **אצל וחכיתי**
23 **לה׳** — מקרא זה בספר ישעיה. **לא נמצאת מחרף**
24 **ומגדף** — שהיה קורא לחיתי״ן היהי״ן, נראה
25 כאומר והכיתי. **זבלגן** — עיניו זולפות דמעה. **לא**
26 **ישא את כפיו** — לפי שמסתכלין בו. **דש בעירו**
27 **הוה** — כבר היו רגילין אנשי עירו ולא היו
28 מסתכלין בו עוד. דש לשון מרגיל, כמו כיון דדש
29 דש (בגיטין נו, ב). **סמים** = *קרו״ג.
30 **משנה** **אף בלבנים לא יעבור** — טעמא
31 מפרש בגמרא. **העושה תפלתו עגולה** — תפילין
32 שבראשו, עגולה כביצה וכאגוז. **סכנה** — שלא
33 תבנס בראשו. **ואין בה מצוה** — דמרובעות
34 בעינן. **נתנה על מצחו** — של ראש, ושל יד על
35 פס ידו. **הרי זו דרך המינות** — שמבזין מדרש
36 חכמים והולכין אחר המשמע, כמשמען בין
37 עיניך ממש, ועל ידך ממש, ורבותינו דרשו
38 במנחות (לז, ב) בגזירה שוה בין עיניך — זה
39 קדקד, מקום שמוחו של תינוק רופס. ועל ידך —
40 גובה היד, קיבורת בראש הזורוע, שתהא שימה
41 כנגד הלב. **על בית אונקלי** — על בית יד לבושו
42 מבחוץ. **הרי זה דרך חיצונים** — בני אדם
43 ההולכים אחרי דעתם חוץ מדעת חכמים,
44 דבעינן ״לך לאות״ ולא לאחרים לאות (שם).
45 **ציפן זהב** — נמי כתיב ״למען תהיה תורת ה׳
46 בפיך״ (שמות יג) שיהא הכל מבהמה טהורה.
47 **גמרא** **שמא מינות נזרקה בו** — כומרין
48 תלמידי ישו הנוצרי מקפידין בכך. **בתפרן**
49 **ובאלכסונן** — כשהוא תופר בית מושבן צריך
50 ליזהר שלא יקלקל ריבועו במשיכת חוט
51 התפירה, וצריך שיהא להן אלכסון כהלכתו במרובע, צריך שתהא אצבע ברוחב ובאורך שהיא אצבע ושני חומשין באלכסון. **כי אמגיוא** — עגולות כאגוז. אבל עגולה כביצה וכעדשה
52 — שפיר דמי, ולא תסייעא לברייתא ממתניתין.

משנה

להתקדם בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות, וכן בקיום המצוות בהידור, וביסוד כל זה – היא עבודת התפילה. וצדקה הרוחנית שיעשה בסביבתו תגדיל ההצלחה ותמשיכה למטה.

ממכתב כ״ו טבת, תשט״ו

אם כן הָכָא נַמִּי – גם כאן, לענין טעמו של רבה שתיקנו כן למנוע מריבה, אִיכָּא נְצוּוֵי אָבִיו וְנִצּוּוֵי רַבּוֹ – יש חשש שאביו או רבו יבואו לריב ברצותם לזכות בכיבודים אלו עבור הקטן.

שנינו במשנה: פּוֹחֵחַ פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וְכוּ׳ אבל אינו קורא בתורה. שואלת הגמרא: בְּעָא מִינֵּיהּ עוּלָּא בַּר רַב מַאבַּיי, קָטָן פּוֹחֵחַ מַהוּ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה, האם דווקא גדול פוחח אינו קורא, או שלא חילקו חכמים בין גדול לקטן. משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אביי, וְתִיבְעֵי לָךְ עָרוּם – היה לך לשאול גם אם קטן יכול לקרוא בתורה ערום לגמרי, אלא עָרוּם מַאי טַעְמָא לֹא – מדוע פשוט לך שאין ערום קורא, מִשּׁוּם שהוא פוגם בִּכְבוֹד הַצִּבּוּר, אם כן הָכָא נַמִּי – גם כאן לענין קטן פוחח, אין לו לקרוא מִשּׁוּם כְּבוֹד הַצִּבּוּר.

שנינו במשנה: סוּמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וְכוּ׳, רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע. תָּנְיָא, אָמְרוּ לוֹ חכמים לְרַבִּי יְהוּדָה, הַרְבֵּה צָפוּ – התבוננו בדעתם לְדָרוֹשׁ בְּמעשה מֶרְכָּבָה שבנביא יחזקאל (פ״א), וְלֹא רָאוּ אוֹתָהּ מִיָּמֵיהֶם, הרי ששייכת ידיעה בלא ראייה, וכמו כן אדם זה אפשר ללמדו, וידע מעלת האור אף שלא ראה מאורות מימיו, ויוכל לברך עליהם. מבארת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה סובר שיש הבדל ביניהם, הָתָם – במעשה מרכבה בַּאֲבַנְתָּא דְּלִיבָּא תַּלְיָא מִילְּתָא – בהבנת הלב תלוי הדבר, וְהָא קָא מִיכַּוֵּין וְיָדֵע. אבל הָכָא מִשּׁוּם הֲנָאָה הוּא – ברכת המאורות נתקנה על ההנאה מאורם ולא על עצם הידיעה, וְהָא לֵית לֵיהּ לסומא הֲנָאָה.

וְרַבָּנָן סוברים שאף סומא אית לֵיהּ הֲנָאָה מן המאורות, וּכְדברי רַבִּי יוֹסֵי, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר [–מתייגע] לעמוד עַל כוונת מִקְרָא זֶה האמור בתוכחה שבפרשת כי תבא (דברים כח כט), ׳וְהָיִיתָ מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם כַּאֲשֶׁר יְמַשֵּׁשׁ הָעִוֵּר בָּאֲפֵלָה׳, ותמהתי למה נאמר ׳באפילה׳, וְכִי מָה אִכְפַּת לֵיהּ – מה הבדל יש לו לְעִוֵּר בֵּין אֲפֵילָה לְאוֹרָה, הרי הוא ממשש באור כבחושך. עַד שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה לְיָדִי, שפַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן [–חשכת] לַיְלָה וַאֲפֵלָה, וְרָאִיתִי סוּמָא שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וַאֲבוּקָה [–לפיד] דולקת בְּיָדוֹ, אָמַרְתִּי לוֹ בְּנִי מאחר שאינך רואה אֲבוּקָה זוֹ לָמָּה לְךָ, אָמַר לִי, כָּל זְמַן שֶׁאֲבוּקָה בְּיָדֵי בְּנֵי אָדָם רוֹאִין אוֹתִי וּמַצִּילִין אוֹתִי מִן הַפַּחְתִּין [–בורות] וּמִן הַקּוֹצִין וּמִן הַבַּרְקָנִין [–מין קוצים]. וממעשה זה הבנתי שעיור באפילה היא קללה גדולה, כי באור אף שאינו רואה עדיין יכולים עוברי דרך להצילו. הרי שאף סומא נהנה מהמאורות, ומפני כך סוברים חכמים שראוי לו לברך עליהם.

משנה

כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָיו מוּמִין, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו לברך את העם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת בְּסָטִים – צבע אדום, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. וטעם שני אלו, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם מִסְתַּכְּלִין בּוֹ – נמשכים להסתכל על ידיו בשעת הברכה.

גמרא

תָּנָא, מוּמִין שֶׁאָמְרוּ שמחמתם לא ישא הכהן את כפיו, הַיְינוּ כשהם נמצאים בְּפָנָיו או בְּיָדָיו וְכן בְּרַגְלָיו, שאף בפנים או ברגליו ימשכו להסתכל, ומתוך כך יבואו להסתכל אף בידיו.

הגמרא מביאה מומים הפוסלים את הכהן לנשיאת כפים: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כהן שיָדָיו בּוֹהֲקָנִיּוֹת – מנומרות בנקודות דקות לבנות, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, כהן שיָדָיו בּוֹהֲקָנִיּוֹת, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, וכן אם היו ידיו עֲקוּמוֹת – כפופות, או עֲקוּשׁוֹת – מעוקמות לצדדים, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, מפני שמסתכלין בו.

אָמַר רַב אַסִּי, חִיפָּנִי (וכשיני) [וּבַיְשָׁנִי] – כהן שהוא מאנשי חיפה או בית שאן, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, כיון שהיו מגמגמים בלשונם ואינם יכולים לבטאות את האותיות כתיקונם, כמו שיבואר בברייתא בסמוך. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אֵין מוֹרִידִין לִפְנֵי הַתֵּיבָה להיות שליח ציבור, לֹא אַנְשֵׁי בֵּית שָׁאָן, וְלֹא אַנְשֵׁי בֵּית חִיפָּה, וְלֹא אַנְשֵׁי טִבְעוֹנִין [–שם מקום], מִפְּנֵי שֶׁקּוֹרִין לְאָלְפִין עֵינִין וְלְעֵיינִין אָלְפִין – שהיו מחליפים בקריאתם בין אות אל״ף לאות עי״ן ופוגמים את תפילתם.

הגמרא מביאה מעשה בענין שינוי הגיית האותיות: אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי, אִלְמְלֵי אַתָּה לֵוִי – אילו הייתי לוי, פָּסוּל אַתָּה מִן הַדִּיּוּכָן – הייתי פסול מלשיר בבית המקדש על הדוכן, מִשּׁוּם דְּעָבֵי קָלָךְ – שקולך עבה. אָתָא רבי שמעון וְאָמַר לֵיהּ לַאֲבוּהּ – לאביו [רבי] את מה שאמר לו רבי חייא, אָמַר לֵיהּ רבי לרבי שמעון, זִיל אֵימָא לֵיהּ – לך אמור לו לרבי חייא, אתה קורא אות חי״ת כמו ה״א, וּכְשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ בקריאתך אֵצֶל הפסוק (ישעיה ח יז) ׳וְחִכִּיתִי לַהּ״, האם לֹא נִמְצֵאתָ מְחָרֵף וּמְגַדֵּף, כי נשמע כאומר והכיתי וגו׳.

אָמַר רַב הוּנָא, זַבְלְגָן – מי שעיניו זולגות דמעות, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו לפי שמסתכלים בו. מקשה הגמרא: וְהָא הַהוּא – והרי אותו כהן זבלגן דַּהֲוָה בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ דְּרַב הוּנָא – שהיה דר בשכונתו של רב הונא, וַהֲוָה פָּרִים יָדֵיהּ – והיה נושא את כפיו, ואיך הניח לו רב הונא, הלא הוא אמר שזבלגן לא ישא את כפיו. מתרצת הגמרא: הַהוּא – אותו כהן, דְּשׁ בְּעֵירוֹ הֲוָה – היו מורגלים בו בני עירו שהוא זבלגן, וכבר לא היו נמשכים להסתכל בו. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, זַבְלְגָן לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, וְאִם הָיָה דָּשׁ בְּעֵירוֹ מוּתָּר.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, סוּמָא – שאינו רואה אפילו בְּאַחַת מֵעֵינָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, מפני שמסתכלים בו. מקשה הגמרא: וְהָא הַהוּא כהן שהיה סומא בעינו אחת, דַּהֲוָה בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ – שהיה דר בשכונתו דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּהֲוָה פָּרִים יָדֵיהּ, ואיך הניח לו רבי יוחנן. מתרצת הגמרא: הַהוּא דָּשׁ בְּעֵירוֹ הֲוָה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו וְאִם הָיָה דָּשׁ בְּעֵירוֹ מוּתָּר.

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. תָּנָא, אִם רוֹב אַנְשֵׁי הָעִיר מְלֻאכְתָּן בְּכָךְ וידיהם צבועות, מוּתָּר לישא את כפיו, כיון שבני עירו מורגלים בכך, ואינם מסתכלים בו.

משנה

המשנה מונה מנהגים המטילים חשד מינות על הנוהגים אותם: הָאוֹמֵר אֵינִי עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה בבגדים צְבוּעִין, אַף בבגדים לְבָנִים לֹא יַעֲבוֹר, וכן האומר כְּסָנְדָּל אֵינִי עוֹבֵר לפני התיבה, אַף יָחֵף לֹא יַעֲבוֹר.

הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ – תפילין של ראש עֲגוּלָּה, סַכָּנָה היא להניחה, שמא תיכנס בראשו, וְאֵין יוצא בָּהּ ידי חובת המִצְוָה של הנחת תפילין. נְתָנָהּ עַל מִצְחוֹ, אוֹ שנתן את התפילה של יד עַל פֵּס [–כף] יָדוֹ, הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַמִּינוּת, שהמינים אינם מאמינים בדרשות חכמים, ומפרשים את הכתוב ׳לאות על ידך׳ ו׳בין עיניך׳ כפשוטו. ציפָּן לבתי התפילין בּוֹהָב, וּנְתָנָהּ עַל בֵּית אוּנְקְלִי שֶׁלּוֹ – או שהניח את התפילה של יד על בית יד של חלוקו [אף על פי שנתנה כנגד הקיבורת], הֲרֵי זֶה דֶּרֶךְ הַחִיצוֹנִים, שהולכים אחר דעתם ואינם נזהרים בדברים שדרשו חכמים.

גמרא

הגמרא מבארת את שני הדינים הראשונים: מַאי מַעֲמָא שהאומר איני עובר בצבועים או בסנדלים אינו עובר אף בלבנים ויחף, הַיְינוּ שֶׁמָּא מִינוּת גְּזַרְקָה בּוֹ, כיון שדרך המינים היא להקפיד על דברים אלו.

שנינו במשנה: הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ עֲגוּלָּה סַכָּנָה וְאֵין בָּהּ מִצְוָה. שואלת הגמרא: לֵימָא תַּנְיָא דְּתָנוּ רַבָּנַן – האם נאמר ששנינו במשנה מה ששנינו בברייתא, שתִּפְלִין צריכות להיות מְרוּבָּעוֹת הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְאָמַר רָבָא, שהכוונה היא שצריך להיזהר בְּתִתְפָּרֵן – כשתופר את התפילין שלא יתקלקל הריבוע במשיכת חוט התפירה, וְכן יש להיזהר בַּאֲלַכְסוֹנָן – שאלכסון הריבוע יהיה שיעורו כרוחבו של הריבוע ועוד שני חמישיות. דוחה הגמרא: אָמַר רַב פַּפָּא, מַתְנִיתִין דְּעַבְדָּא כִּי אַמְגּוּזָא – משנתינו שאסרה תפילין עגולות, כוונתה לעגולות כאגוז שגם תחתיתו עגולה ואין לו מושב שטוח, אך עדיין יתכן שעגולות בעדשה כשרות. והברייתא מחדשת שצריך דווקא מרובעות.

משנה

המשנה מבארת שצריך האדם ליזהר בתפילתו ולשמור פיו משגיאות: הָאוֹמֵר בתפילתו

יְבָרְכוּךָ טוֹבִים, חֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַמִּינוּת, שהוא כאומר שרק הצדיקים ראויים לברך את ה'. האומר בתפילתו, **עַל קַן צִפּוֹר** יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ – כשם שהגיעו רחמיך על קן ציפור ואסרת ליקח האם על הבנים כן חוס ורחם עלינו, וכן האומר **עַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ** – על טובותיך שגמלת עמנו נודה לך, וכן האומר בברכת ההודאה **מוֹדִים מוֹדִים, מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.** ובגמרא יתבאר הטעם.

התנא מבאר שגם בדברי תורה יש ליזהר מלפרש שלא כהלכה: **הַמְּכַנֶּה בַּעֲרָיוֹת** – הדורש את פרשת עריות בכינוי, שאומר שערוה הוא כינוי לקלון, **מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. וְהָאוֹמֵר** – המפרש את הפסוק (ויקרא יח כא) 'וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמּוֹלֶךְ' שהכוונה היא **לֹא תִתֵּן לְאַעֲבָרָא בַּאֲרַמִּיּוּתָא** – אל תבא על הנכרית ותוליד ממנה בן לעבודה זרה, **מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ בְּגִזְיָפָה** – בגערה, מפני שעוקר את הכתוב ממשמעו.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע נוסחאות התפילה שהזכירה המשנה אינם הגונים. שואלת הגמרא: **כַּשְׁלָמָא** האומר **מוֹדִים מוֹדִים** מובן שצריך להשתיקו, משום **דְּמֵיחֲזֵי כִּשְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת** – שנראה כמודה לשתי אלהות חס ושלום. וְכן האומר **עַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ,** נַמִּי משתקים אותו, משום **דְּמַשְׁמַע** מדבריו **עַל טוֹב אִין וְעַל רַע לָא** – שרק על הטובה יש להודות לה' ולא על הרעה, **וּהְרֵי תְּנַן** (ברכות נד.) **חַיָּיב אָדָם לְבָרֵךְ** [ברוך דיין האמת] **עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ** [ברוך הטוב והמטיב] **עַל הַטּוֹבָה. אֶלָּא** האומר **עַל קַן צִפּוֹר** יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ, **מַאי טַעְמָא** – מדוע משתקים אותו, איזה פגם יש בהזכרת רחמנותו של הקב"ה.

מבארת הגמרא: **פְּלִיגֵי בָּהּ תְּרֵי אָמוֹרָאֵי בְּמַעֲרָבָא** – בארץ ישראל, **וְהִם רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא, חַד אָמַר** משתקים אותו **מִפְּנֵי שֶׁמְּטִיל קִנְאָה בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית** – שהוא כאומר שהקב"ה חס רק על העופות. **וְחַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁעוֹשֶׂה מִדּוֹתָיו** [–מצוותיו] **שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים** – שאומר שטעם המצוה הוא משום רחמנות, **וְבאמת** המצוות **אֵינָן אֶלָּא גְּזֵירוֹת** שהטיל עלינו, להודיע שאנו עבדיו ושומרים מצוותיו אף כשאין טעמם מובן.

הֲהוּא דְּנָחֵית – ירד לפני התיבה **קַמֵּיהּ דְּרַבָּה, וְאָמַר אַתָּה חָסְתָּ עַל** קַן צִפּוֹר, אַתָּה חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ (אַתָּה חָסְתָּ עַל אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו, שאסרת לשחטם ביום אחד, אַתָּה חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ), **אָמַר רַבָּה,** כַּמָּה יָדַע הַאי מַרְבָּנָן לְרַצּוּיֵי לְמָרֵיהּ – כמה יודע חכם זה לרצות את אדונו, שמתפלל כראוי לפני הקב"ה. **אָמַר לֵיהּ** אַבַּיֵּי לרבה **וְהָא מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ תְּנַן** במשנתינו, ואיך אתה משבחו. אומרת הגמרא: **וְרַבָּה** ששיבחו, **לְחִדּוּדֵי לְאַבַּיֵּי הוּא דִּבְעָא** – רצה לחדד את אביי שישיב לו מהמשנה.

מעשה נוסף: **הֲהוּא דְּנָחֵית קַמֵּיהּ** [–ירד לתיבה לפני] **דְּרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמַר** בברכה ראשונה של שמונה עשרה **הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא הָאַדִּיר וְהֶחָזָק וְהָאֲמִיץ. אָמַר לֵיהּ** רבי חנינא, **סַיֵּימְתִּינְהוּ לְשַׁבְּחֵיהּ דְּמָרָךְ** – האם סיימת למנות את כל שבחיו של הקב"ה, שמכך שהוספת על מה שתיקנו משמע שהינך סבור שאנו אומרים את כל שבחו של הקב"ה ואתה מצאת עוד במה לשבחו, והרי אף בשבח אחד אין שום בריה יכולה להגיע לסוף שבחו, **הַשְׁתָּא הָנֵי תְּלָתָא** – הרי אף שלשה אלו 'הגדול הגיבור והנורא' שאנו מזכירים, **אִי לָאו דְּכַתְּבִינְהוּ מֹשֶׁה בְּאוֹרַיְיתָא** – אם לא שמשה רבינו כתבם בתורה, **וְאָתוּ** אנשי **כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וְתַקְּנִינְהוּ** לשבחים אלו בתוך התפילה, **אֲנָן לָא אַמְרִינָן לְהוּ** – לא היינו אומרים אותם מדעתנו, ולא היינו מפרטים כלל את שבחיו של הקב"ה, **וְאַתְּ אָמְרַתְּ כּוּלֵּי הַאי** – ואיך אתה מוסיף מדעתך את כל אלו, אמשול לך **מָשָׁל** למה הדבר דומה, **לְאָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים** דִּינָרֵי **זָהָב, וְהָיוּ מְקַלְּסִין** – משבחים **אוֹתוֹ** (**בְּאֶלֶף** אלפי אלפים) דִּינָרֵי **כֶּסֶף,** האם **לֹא גְּנַאי הוּא לוֹ.** ועל כן אין להוסיף שבחים על מה שהם תיקנו.

מימרא נוספת של רבי חנינא: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם** – כל הנוגע לטבע האדם נגזר עליו מה', **חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם,** שהיא מסורה ביד האדם, ובידו הבחירה אם להיות צדיק או רשע, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים י יב) 'וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה', דבר זה לבדו הוא שואל ממך לפי שהכל בידו וזה בידך. מקשה הגמרא: **מִכְּלָל דְּיִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרְתֵּי הִיא** – משמע מלשון 'כי אם ליראה' שיראת שמים היא דבר קטן, שרק אותה מבקש הקב"ה מהאדם, והאם באמת היא דבר קטן. מתרצת הגמרא: **אִין** – כן **לְגַבֵּי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ** שכבר השיגה **מִילְּתָא זוּטְרְתֵּי הִיא,** ולכן אמר בלשון זו. **מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמְּבַקְּשִׁין הֵימֶנּוּ כְּלִי גָּדוֹל וְיֵשׁ לוֹ כְּלִי זֶה** ברשותו, **דּוֹמֶה עָלָיו כְּכְלִי קָטָן,** לפי שאינו צריך לטרוח להשיגו, ולהיפך, אם מבקשים ממנו כלי **קָטָן וְאֵין לוֹ, דּוֹמֶה עָלָיו** המבוקש **כְּכְלִי גָּדוֹל** שצריך לטרוח להשיגו. כמו כן מאחר שהיתה למשה רבינו מדה זו, דומה לו כדבר קטן.

אָמַר רַבִּי זֵירָא, הָאוֹמֵר בקריאת שמע **שְׁמַע שְׁמַע,** נראה כמקבל עליו שתי רשויות, **וּכְאוֹמֵר מוֹדִים מוֹדִים** דָּמֵי ומשתקים אותו. מקשה הגמרא: **מִיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְכוֹפְלָהּ הֲרֵי זֶה מְגוּנֶּה.** ומשמע שהעושה כן **מְגוּנֶּה הוּא דְּהָוֵי,** אך **שְׁתוּקֵי לָא מְשַׁתְּקִינָן לֵיהּ.** מתרצת הגמרא: **לָא קַשְׁיָא, הָא** – מה שנאמר בברייתא שאינו אלא מגונה, הוא **בְּדַאֲמַר מִילְּתָא מִילְּתָא וְתָנֵי לָהּ** – שאומר כל תיבה וכופלה מיד לפני שממשיך לתיבה הבאה. **וְהָא** – מה שאמר רבי זירא שמשתקים אותו, **דַּאֲמַר פְּסוּקָא פְּסוּקָא וְתָנֵי לָהּ** – שאומר כל הפסוק בשלימות וכופלו, שבאופן זה הוא נראה כמקבל שתי רשויות.

אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא, מדוע משתקים את הכופל פסוקי פרשת שמע, **וְדִלְמָא מֵעִיקָּרָא** – בפעם ראשונה **לָא כִּיוֵּן דַּעְתֵּיהּ** למה שאמר, **וְהַשְׁתָּא** כשכופל **כִּיוֵּן דַּעְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ** רבא, **חַבְרוּתָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא** – וכי נוהג כלפי שמים מנהג חבירות, כדבר איש לרעהו שאינו נזהר בדיבורו וחוזר על דבריו, **אִי לָא מְכַוֵּין דַּעְתֵּיהּ, מְחִינָא לֵיהּ בְּאַרְזַפְתָּא דְּנַפְחָא** – יש להכותו בפטיש של נפחים **עַד דִּמְכַוֵּין דַּעְתֵּיהּ,** כלומר, מלמדים אותו לכוין.

שנינו במשנה: **הַמְּכַנֶּה בַּעֲרָיוֹת מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. תָּנָא רַב יוֹסֵף,** כינוי זה הוא שמבאר הפסוק (ויקרא יח ז) 'עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה' שאסור לגלות לאחרים קְלוֹן **אָבִיו וּקְלוֹן אִמּוֹ.**

שנינו במשנה: **הָאוֹמֵר** 'וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר' **וְכוּ'. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** מה שאמרה המשנה שמשתקין אותו הוא כאשר אומר **שִׁבְיִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל הַבּוּתִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן לַעֲבוֹדָה זָרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.**

משנה

המשנה באה ללמד על פרשיות בתורה שאין מתרגמים אותם בציבור: **מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן, נִקְרָא** בציבור, **וְלֹא מִתַּרְגֵּם** – ואין המתורגמן מתרגם אותו בארמית. אמנם **מַעֲשֵׂה תָּמָר** ויהודה חמיה (בראשית לח טז-כו) **נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. מַעֲשֵׂה עֵגֶל הָרִאשׁוֹן,** דהיינו סיפור הענין בעת שהיה (שמות לב א-ב), **נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. וְהַשֵּׁנִי** – מה שסיפר אהרן למשה היאך נעשה העגל (שם לב כא-כה), **נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם.** פרשת **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** (במדבר ו כד-כו), **וּמַעֲשֵׂה דָוִד וְאַמְנוֹן** בנו עם תמר אחותו (שמואל ב' יג א-יט), **נִקְרָאִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. אֵין מַפְטִירִין** בַּנבואה של מעשה **מֶרְכָּבָה** (יחזקאל א). **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** להפטיר במרכבה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין מַפְטִירִין בְּ'הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם'.**

גמרא

תָּנוּ רַבָּנַן, יֵשׁ נִקְרָאִין [–נקראים] **וּמִתַּרְגְּמִין, וְיֵשׁ נִקְרָאִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין, וְיֵשׁ לֹא נִקְרָאִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. אֵלּוּ נִקְרָאִין וּמִתַּרְגְּמִין, בל"ת עק"ן נשפ"ה סִימָן: מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית** – פרשת בריאת העולם בששת ימי בראשית, **נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא,** וכי איזה טעם יש שלא לתרגמו. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** שלא יתרגמו פרשה זו משום **דַּאתוּ לְשַׁיּוּלֵי מַה לְּמַעְלָה** מהרקיע שעל ראשי חיות הקודש **וּמַה לְּמַטָּה** מהם,

רש"ל

משנה יברכוך טובים הרי זה דרך מינות — שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום, וחכמים למדו (כריתות ו, ב) מחלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת, שמצריכן הכתוב בהרצאתן להיותן באגודה אחת. **על קן צפור יגיעו רחמיך** — כלשון הזה: רחמיך מגיעין על קן צפור, כך חוס ורחם עלינו. **ועל טוב יזכר שמך** — על טובותיך נודה לך. או שאמר שני פעמים 'מודים' כשהוא כורע — משתקין אותו. ובגמרא מפרש לה. **המכנה בעריות** — בגמרא מפרש שדורש פרשת עריות בכינוי, ואומר: לא ערוה ממש דיבר הכתוב, אלא כינה הכתוב בלשונו וקרא אותה ערוה, המגלה קלון אביו וקלון אמו ברבים. כינוי הוא, לשון היפך, שמהפך דיבורו לשבח או לגנאי. והרבה יש בלשון חכמים בספרי: "אספה לי שבעים איש" (במדבר יא) "ואל אראה ברעתי" (שם) — ברעתם היה לו לומר, אלא שכינה הכתוב. כיוצא בדבר "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב" (תהלים קו), כבודי היה לו לומר, אלא שכינה הכתוב. **האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך** — לא תבא על הגויה ותוליד בן לעבודה זרה. **משתקין אותו בגיפה** — שעוקר הכתוב ממשמעו שהוא עבודת חוק לאמוריים להעביר בניהן לאש, ונותן כרת לבא על הגויה, ומחייב חטאת על השוגג ומיתת בית דין על המזיד בהתראה. **גמרא כשתי רשויות** — ומקבל ומודה אלוה אחר אלוה. **על הרעה** — "ברוך דיין האמת". **על הטובה** — "ברוך הטוב והמטיב". **מטיל קנאה** — לומר: על העופות חס, ועל הבהמות וחיות אינו חס. **ואינן אלא גזירת מלך** — להטיל עלינו עולו, להודיע שאנחנו עבדיו ושומרי מצותיו. **דכתבינהו משה בתורה** — "האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים" (דברים י). **אנשי כנסת הגדולה** — בספר עזרא (נחמיה ט) "ועתה אלהינו האל הגדול הגבור והנורא שומר הברית והחסד". **חוץ מיראת שמים** — אותה מסורה בידי אדם, שיהא הוא עצמו מכין לבו לכך. אף על גב שהיכולת בידו להכין לבבנו אליו, דכתיב "הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל" (ירמיה יח) ואומר "והסירותי את לב האבן מבשרכם" (יחזקאל לו). **אמר מילתא מילתא ותני לה** — כל תיבה אומר ושונה — אין כאן משמעות שתי רשויות, אלא מגונה וסכל הוא. **הכריתא כלפי שמיא** — וכי כמנהג חבירו נוהג בהקדוש ברוך הוא לדבר לפניו שלא במתכוין, וחוזר ומראה לו בכופלו שלא כיון בראשונה? **מרופתא** = מרטי"ל בלעז. "ותשם את המקבת" מתרגמינן: מרופתא (שופטים ד). **תני רב יוסף** — לפרושי מכנה דמתניתין, כדמתרגם "ערות אביך וערות אמך" — קלנא דאבוך וקלנא דאמך, ולא תגלה שום דבר קלון שבהן. **תנא דבי רבי ישמעאל** — לפרש מתניתין בישראל הבא על הגויה הכתוב מדבר. **משנה מעשה ראובן** — "וישכב את בלהה פילגש אביו" (בראשית לה). **נקרא** — בבית הכנסת. **ולא מתרגם** — חיישינן לגנותו. **מעשה תמר** — ויהודה. **ומעשה עגל הראשון** — כל פרשת העגל עד "ואשליכהו באש" (שמות לב). ומה שחזר אהרן וספר המעשה הוא קרוי "מעשה עגל השני", הוא שכתוב בו "ויצא העגל הזה". ולא יתרגם, פן יטעו עמי הארץ ויאמרו ממש היה בו שיצא מאליו. אבל המקרא אין מבינין. "**הודע את ירושלם** — את תועבותיה", פרשה היא ביחזקאל. **גמרא ויש לא נקרין ולא מתרגמין** — מפרש בסיפא: מעשה דוד ואמנון לא נקרין בהפטרה. **מעשה בראשית כו'** — ואמרינן במסכת חגיגה (יא, ב) המסתכל בארבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם, והתם מפרש טעמא: אין רצונו של מלך שיזכירו שמו על אשפה כו'.

תוספות

יברכוך טובים — פירוש: שמוציא את הפושעים מן הכלל. אי נמי: משום דמחזי כשתי רשויות, כלומר: אלהים טובים.

מפני שעושה מדותיו של הקדודש ברוך הוא רחמים והן אינם אלא גזירות — קשה להרב רבינו אלחנן על מה שיסד הקליר בקדושתו שאנו אומרים ביום שני של פסח: צדקו אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. דמשמע שרוצה לומר שהקדוש ברוך הוא חס על אותו ואת בנו, והוא אינו אלא גזירה.

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים — קשה: דהא בפרק "אלו נערות" (כתובות לא, ושם) אמרינן: הכל בידי שמים חוץ מצנים ופחים! ונראה דהכא מיירי בתולדות האדם, אם יהיה חכם או טפש עני או עשיר גבור או חלש, דהכל נגזר עליו חוץ מן היראה, כדכתיב "אל יתהלל עשיר בעשרו והגבור בגבורתו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" (ירמיה ט). והתם מיירי במאורעות האדם העתידות לבא אליו אחר שנולד, שגם הם בידי שמים חוץ מצנים ופחים. פירוש: הקור והחום. ולא קשה מהא דכתיב "לפני קרתו מי יעמוד" (תהלים קמז), דהכי פירושו: אם ישלחנה בפעם אחת. כדכתיב בראש הפסוק "משליך קרחו כפתים". וגם לא קשה מהא דכתיב "ואין נסתר מחמתו" (שם יט) – דהתהיא בעוברי דרכים הוא דקאמר, אבל כל זמן שהוא בביתו – ודאי יכול הוא לינצל ממנו.

אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר. וקיימא לן כר' יהודה.

"יְבָרְכוּךָ טוֹבִים" הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַמִּינוּת; "עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ", "עַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ", 'מוֹדִים' 'מוֹדִים' מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. הַמְכַנֶּה בַּעֲרָיוֹת, מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. הָאוֹמֵר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ" - "לֹא תִתֵּן לְאַעֲבָרָא בַּאֲרַמְיוּתָא", מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ בִּגְיָפָה. **גמרא** בִּשְׁלָמָא 'מוֹדִים' 'מוֹדִים' דְּמִיחֲזֵי שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת. "עַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ", נָמִי, דְּמַשְׁמַע: עַל טוֹב - אִין, עַל רַע - לֹא. וּתְנַן: חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה. אֶלָּא "עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ", מַאי טַעְמָא? פְּלִיגִי בָּהּ תְּרֵי אָמוֹרָאֵי בְּמַעֲרָבָא: רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא. חַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁמַּטִּיל קִנְאָה בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וְחַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁעוֹשֶׂה מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְאֵינָן אֶלָּא גְּזֵירוֹת. הַהוּא דְּנַחֵית קַמֵּיהּ דְּרַבָּה, אָמַר: אַתָּה חַסְתָּ עַל קַן צִפּוֹר, אַתָּה חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ! אַתָּה חַסְתָּ עַל "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ", אַתָּה חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ. אָמַר רַבָּה: כַּמָּה יָדַע הַאי מַרְבָּנָן לְרַצּוּיֵי לְמָרֵיהּ! אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: וְהָא "מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ" תְּנַן! וְרַבָּה לְחַדּוּדֵי אַבַּיֵּי הוּא דִּבְעָא. הַהוּא דְּנַחֵית קַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, אָמַר: "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא הָאַדִּיר וְהֶחָזָק וְהָאֲמִיץ". אָמַר לֵיהּ: סַיְּימְתִּינְהוּ לִשְׁבָחֵיהּ דְּמָרָךְ? הָשְׁתָּא הָנֵי תְּלָתָא אִי לָאו דִּכְתַבִינְהוּ מֹשֶׁה בְּאוֹרַיְיתָא וְאָתוּ כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וְתַקְּנִינְהוּ, אֲנַן לֹא אָמְרִינַן לֵהּ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ כּוּלֵּי הַאי! מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ אֶלֶף אַלְפִּים דִּינָרֵי זָהָב וְהָיוּ מְקַלְּסִין אוֹתוֹ בְּאֶלֶף דִּינָרֵי כֶסֶף לֹא גְּנַאי הוּא לוֹ? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה". מִכְּלָל דִּיְרֵאָה מִילְתָא זוּטַרְתִּי הִיא?! אִין, לְגַבֵּי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִילְתָא זוּטַרְתָּא הִיא. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמְּבַקְּשִׁים כְּלִי גָּדוֹל וַיֵּשׁ לוֹ, דּוֹמֶה עָלָיו כִּכְלִי קָטָן; קָטָן וְאֵין לוֹ דּוֹמֶה עָלָיו כִּכְלִי גָּדוֹל. אָמַר רַבִּי זֵירָא: הָאוֹמֵר 'שְׁמַע' 'שְׁמַע' כְּאוֹמֵר 'מוֹדִים' 'מוֹדִים' דָּמֵי. מֵיתִיבִי: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְכוֹפְלָהּ הֲרֵי זֶה מְגוּנֶּה. מְגוּנֶּה הוּא דְּהָוֵי, שַׁתּוּקֵי לָא מְשַׁתְּקִינַן לֵיהּ! לָא קַשְׁיָא: הָא דְּאָמַר מִילְתָא מִילְתָא וְתָנֵי לָהּ, הָא דְּאָמַר פְּסוּקָא פְּסוּקָא וְתָנֵי לָהּ. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא: וְדִלְמָא מֵעִיקָּרָא לָא כַּיְּוִין דַּעְתֵּיהּ, וְהָשְׁתָּא כַּיְּוִין דַּעְתֵּיהּ? אָמַר לֵיהּ: הַרְרוּתָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא! אִי לָא מְכַוְּין דַּעְתֵּיהּ מָהֵינָא לֵיהּ בְּאַרְזַפְתָּא דְּנַפְחָא עַד דְּמְכַוְּין דַּעְתֵּיהּ. "הַמְכַנֶּה בַּעֲרָיוֹת מְשַׁתְּקִים אוֹתוֹ." תְּנָא רַב יוֹסֵף: קְלוֹן אָבִיו וּקְלוֹן אִמּוֹ. הָאוֹמֵר: "מִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר וכו'." תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּיִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל הַגּוֹיָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּהּ בֵּן לַעֲבוֹדָה זָרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **משנה** מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן, נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. מַעֲשֵׂה תָמָר נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. מַעֲשֵׂה עֵגֶל הָרִאשׁוֹן, נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, וְהַשֵּׁנִי, נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. בְּרִכַּת כֹּהֲנִים, מַעֲשֵׂה דָוִד וְאַמְנוֹן נִקְרָאִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. אֵין מַפְטִירִין בְּמֶרְכָּבָה. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מַפְטִירִים בְּ"הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם." **גמרא** תְּנוּ רַבָּנַן: יֵשׁ נִקְרִין וּמִתַּרְגְּמִין, וְיֵשׁ נִקְרִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין, וְיֵשׁ לֹא נִקְרִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. אֵלּוּ נִקְרִין וּמִתַּרְגְּמִין: בל"ת עק"ן נשפ"ה, סִימָן. מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: אָתוּ לְשַׁיּוּלֵי מַה לְּמַעְלָה וּמַה לְּמַטָּה, ומה

מה לפנים מה לאחור — פירוש: מה בסוף גבולי העולם למזרח ולמערב. אי נמי: מה היה קודם ששת ימי בראשית, ומה יהיה אחר שיכלה העולם: מעשה של עגל השני נקרא ולא מתרגם. פירש רש"י: שלא יאמרו ממשות היה בו, מדקאמר אהרן "ויצא העגל הזה". וקשה: דהא בירושלמי פליגי אמוראי, ואיכא מאן דאמר מן ויאמר "עֵד לשמצה בקמיהם" (היה) (הוא) מעשה עגל השני, והיינו סיפיה דקרא ד"וירא משה", ולפרש"י לא היה לו לומר אלא עד תחלת הפסוק! לכן נראה כדמפרש בירושלמי, דהטעם הוי לפי שאין דומה גנאי של יחיד ביחיד, או של צבור בצבור, לגנאי של יחיד בצבור, ומשום כבודו של אהרן לא רצו לתרגם.

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות. לא גרס ובמעמדות, שהרי גבי מעמדות לא מצינו רחוב, אלא לבית הכנסת היו הולכין, כדתניא בפ' בתרא דתענית (דף כו.):
כיון

וּמַה לְּפָנִים וּמַה לְּאָחוֹר. קָא מַשְׁמַע לָן. מַעֲשֵׂה לוֹט וּשְׁתֵּי בְּנוֹתָיו נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: נֵיחוּשׁ לִכְבוֹדוֹ דְּאַבְרָהָם. קָא מַשְׁמַע לָן. מַעֲשֵׂה תָמָר וִיהוּדָה נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: לֵיחוּשׁ לִכְבוֹדוֹ דִּיְהוּדָה. קָא מַשְׁמַע לָן: שְׁבָחֵיהּ הוּא דְּאוֹדֵי. מַעֲשֵׂה עֵגֶל רִאשׁוֹן נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: לֵיחוּשׁ לִכְבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. קָא מַשְׁמַע לָן: כָּל שֶׁכֵּן דְּנִיחָא לְהוּ דְּהָוְיָא לְהוּ כַּפָּרָה. קְלָלוֹת וּבְרָכוֹת נִקְרָאִין וּמִתַּרְגְּמִין. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: נֵיחוּשׁ דִּלְמָא פַּיְיגָא דַּעֲתַיְיהוּ דְּצִבּוּרָא. קָא מַשְׁמַע לָן. אַזְהָרוֹת וְעוֹנָשִׁין נִקְרָאִין וּמִתַּרְגְּמִין. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: נֵיחוּשׁ דִּלְמָא אָתוּ לְמֶעֱבַד מִיִּרְאָה. קָא מַשְׁמַע לָן. מַעֲשֵׂה אַמְנוֹן וְתָמָר נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם, [מַעֲשֵׂה אַבְשָׁלוֹם נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם]. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: לֵיחוּשׁ לִיקָרֵיהּ דְּדָוִד. קָא מַשְׁמַע לָן. מַעֲשֵׂה פִּילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: לֵיחוּשׁ לִכְבוֹדוֹ דְּבִנְיָמִין. קָא מַשְׁמַע לָן. "הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. פְּשִׁיטָא! לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא: מַעֲשֵׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה קוֹרֵא לְמַעְלָה מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר "הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ". אָמַר לוֹ: עַד שֶׁאַתָּה בּוֹדֵק בְּתוֹעֲבוֹת יְרוּשָׁלַיִם צֵא וּבְדוֹק בְּתוֹעֲבוֹת אִמְּךָ. בָּדְקוּ וּמָצְאוּ בּוֹ שֶׁמֶץ פְּסוּל. וְאֵלּוּ נִקְרָאִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין, רעבד"ן סִימָן. מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. וּמַעֲשֵׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָלַךְ לְכָבוּל, וְהָיָה קוֹרֵא חַזַּן הַכְּנֶסֶת "וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל". וְאָמַר לוֹ לַמְּתוּרְגְּמָן: הַפְסֵק, אַל תְּתַרְגֵּם אֶלָּא אַחֲרוֹן, וְשִׁיבְּחוּהוּ חֲכָמִים. מַעֲשֵׂה עֵגֶל הַשֵּׁנִי נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. אֵיזֶה מַעֲשֵׂה עֵגֶל הַשֵּׁנִי? מִן "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה" עַד "וַיַּרְא מֹשֶׁה". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּתְשׁוּבוֹתָיו, שֶׁמִּתּוֹךְ תְּשׁוּבָה שֶׁהֵשִׁיבוֹ אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה פָּקְרוּ הַמִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה". בִּרְכַּת כֹּהֲנִים נִקְרִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דִּכְתִיב: "יִשָּׂא". מַעֲשֵׂה דָּוִד וְאַמְנוֹן לֹא נִקְרִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. וְהָא אָמְרַתְּ מַעֲשֵׂה אַמְנוֹן וְתָמָר נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם! לָא קַשְׁיָא: הָא - דִּכְתִיב: "אַמְנוֹן בֶּן דָּוִד", הָא - דִּכְתִיב "אַמְנוֹן" סְתָמָא. תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל הַמִּקְרָאוֹת הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה לִגְנַאי קוֹרִין אוֹתָן לְשֶׁבַח, כְּגוֹן "יִשְׁגָּלֶנָּה" - "יִשְׁכָּבֶנָּה"; "בַּעְפֹלִים" - "בַּטְּחוֹרִים". "חִרְיוֹנִים" - "דִּבְיוֹנִים"; "לֶאֱכֹל אֶת חוֹרֵיהֶם וְלִשְׁתּוֹת אֶת מֵימֵי שִׁינֵּיהֶם" - "לֶאֱכוֹל אֶת צוֹאָתָם וְלִשְׁתּוֹת אֶת מֵימֵי רַגְלֵיהֶם"; "לְמַחֲרָאוֹת" - "לְמוֹצָאוֹת". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: "לְמַחֲרָאוֹת" כִּשְׁמָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנַאי לַעֲבוֹדָה זָרָה. אָמַר רַב נַחְמָן: כָּל לֵיצָנוּתָא אֲסִירָא בַּר מִלֵּיצָנוּתָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה דְּשַׁרְיָא, דִּכְתִיב: "כָּרַע בֵּל קֹרֵס נְבוֹ", וּכְתִיב: "קָרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא וכו'..." רַבִּי יַנַּאי אָמַר מֵהָכָא: "לְעֶגְלוֹת בֵּית אָוֶן יָגוּרוּ שְׁכַן שֹׁמְרוֹן כִּי אָבַל עָלָיו עַמּוֹ וּכְמָרָיו עָלָיו יָגִילוּ עַל כְּבוֹדוֹ כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ." אַל תִּקְרֵי "כְּבוֹדוֹ" אֶלָּא "כְּבֵידוֹ". אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: שָׁרֵי לֵיהּ לְבַר יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר לֵיהּ לְגוֹי: שְׁקַלֵּיהּ עֲבוֹדָה זָרָה וְאַנְחֵיהּ בְּשִׁין תָּיו שֶׁלּוֹ. אָמַר רַב אַשִׁי: הַאי מַאן דִּסְנַאי שׁוּמְעָנֵיהּ שָׁרֵי לֵיהּ לְבַזּוּיֵיהּ בְּגִימֶ"ל וְשִׂי"ן. הַאי מַאן דְּשַׁפִּיר שׁוּמְעָנֵיהּ שָׁרֵי לְשַׁבּוּחֵיהּ, וּמַאן דְּשַׁבְּחֵיהּ יָנוּחוֹ לוֹ בְּרָכוֹת עַל רֹאשׁוֹ!

קא משמע לן שבחו הוא — שבח הוא ליהודה הקרייה. **דאודי** — שהודה [על] מחטאו. **מאהבה** — של ברכות. **ומיראה** — של קללות, ואין לבן לשמים. **פייני דעתייהו** — יחלוש דעתן כשישמעו שיהו נענשין, ויאמרו: טוב ליהנות מן העולם הזה בכל רצוננו, הואיל וסופנו ליענש. **אל תתרגם אלא אחרון** — "ויהיו בני יעקב שנים עשר" והפסוק הזה נפסק בהפסק פרשה, לכך קורהו אחרון כאילו הוא פסוק לעצמו. **מן ויאמר משה אל אהרן** — "מה עשה לך העם הזה". **פקרו המינין** — העיזו פניהם, לומר יש ממש בעבודה זרה. **משום ישא** — שלא יאמרו: הקדוש ברוך הוא נושא להן פנים. ואינן יודעין שכדאי הן ישראל לשאת להן פנים, כדאמרינן בברכות (כ, ב): לא כדאי הם ישראל לשאת להן פנים? אני אמרתי "ואכלת ושבעת וברכת" (דברים ח) והן מחמירין על עצמן עד כזית עד כביצה. **ישגלנה** — לשון משכב, כדכתיב "והשגל יושבת אצלו" (נחמיה ב). ויש מפרשים: כלבתא. **בעפולים** — לשון מפורש הוא לגנאי יותר מטחורים, ושניהן בנקב בית הריעי. **חריונים** — חרי לשון ריעי. **דביונים** — הזב מן היונים, שלא לפרש שהיו ישראל אוכלין גלליהן בשומרון. **את חוריהם** — ריעי היוצא דרך הנקב. **מימי שיניהם** — שינים יש לברכשתא, וצואה לחה ורכה קרויה מימי שיניהן. **למחראות** — גבי עבודה זרה כתיב בספר מלכים, כי חור לשון מוצא ריעי הוא. **לעגלות בית און** — לקול השמועה הבאה על עגלי בית און יגורו שכיניהם שבשומרון, כי אבל עליו על העגל. **וכמריו (אשר) עליו יגילו** — אשר היו רגילין לשמוח עליו, עתה יתאבלו על כבודו כי גלה ממנו. **אלא כבידו** — כובד משאו של ריעי תהיה בו, וכובד עגבותיו. ודומה לו בספר ישעיה ["קרסו כרעו] יחדיו לא יכלו מלט משא" וגו' — הוא משא של ריעי. ורבותי מפרשין וכמריו עליו יגילו — ממש, לשון שמחה שהיקל משאוי שלהן. אבל אין לפרש כן, שהעגל כולו גלה כאחד שנטלו סנחריב. **שי"ן ותי"ו** — לשון "וחשופי שת ערות מצרים" (ישעיה כ). **דסני שומעניה** — שיוצאות עליו שמועות רעות ושנואות, שהוא נואף. **בגימ"ל ושי"ן** — בר גירתא — זונה, שמה סרייא = שם מוסרח. כך הוא בתשובות הגאונים. מותר לבזות גם את אמו שילדתו. ורבותי מפרשים: גיופא שייטא שטייא.

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר שמכרו רחובה של עיר. יש בו קדושה כדמפרש בגמ' הואיל ומתפללין בו בתעניות ובמעמדות:
לוקחין

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָּכְרוּ רְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר – לוֹקְחִין בְּדָמָיו בֵּית הַכְּנֶסֶת, בֵּית הַכְּנֶסֶת – לוֹקְחִין תֵּיבָה, תֵּיבָה – לוֹקְחִין מִטְפְּחוֹת, מִטְפְּחוֹת
יקחו

בתור כזה שיש לו חוש בחינוך, הרי יכול היה לשנות היחס בלתי רצוי, אודותו כותב במכתבו, על-ידי התמדה ושקידה והשפעה בכיוון זה על חבריו. ותועלת וזכות הרבים תלוי בו.

ממכתב כ"ו טבת, תשט"ו

וּמַה לְּפָנִים – מה היה קודם בריאת העולם, וּמַה לְּאָחוֹר – מה עתיד להיות לאחר שיכלה העולם. ודברים אלו אסור לשאול אותם. קָא מַשְׁמַע לָן שאין חוששים שישאלו.

מַעֲשֵׂה לוֹט וּשְׁתֵּי בְּנוֹתָיו (בראשית יט לב־לו), נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומשיבה: מַהוּ דְּתֵימָא לא נתרגם המעשה משום דנֵיחוּשׁ לִכְבוֹדוֹ דְּאַבְרָהָם אבינו, שלא לפרסם מעשים מגונים שעשה קרובו, קָא מַשְׁמַע לָן.

מַעֲשֵׂה תָּמָר וִיהוּדָה נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומשיבה: מַהוּ דְּתֵימָא לֵיחוּשׁ לִכְבוֹדוֹ דִּיהוּדָה ולא נתרגמו, קָא מַשְׁמַע לָן שאדרבה מעשה זה שְׁבָחֵיהּ הוּא – שבח הוא ליהודה משום דְּאוֹדִי – שהודה על חטאו ואמר צדקה ממני.

מַעֲשֵׂה עֵגֶל הָרִאשׁוֹן – כל סיפור מעשה העגל נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומשיבה: מַהוּ דְּתֵימָא לֵיחוּשׁ לִכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל ולא נפרסם חטאם, קָא מַשְׁמַע לָן שאדרבה קוראים ומתרגמים משום שכָּל שֶׁכֵּן דְּנִיחָא לְהוּ לישראל שיתפרסם הדבר, משום דְּהַוְיָא לְהוּ כַּפָּרָה – שתהיה להם כפרה על אותו חטא.

קְלָלוֹת וּבְרָכוֹת שבפרשת בחוקותי ובפרשת כי תבא נִקְרִין וּמִתַּרְגְּמִין. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שיש לתרגמם. ומשיבה: מַהוּ דְּתֵימָא נֵיחוּשׁ דִּלְמָא פַּיְיגָא דַּעְתַּיְיהוּ דְּצִבּוּרָא – שמא תיחלש דעתם כשישמעו את הקללות, ויתייאשו מלשמור את התורה ויעדיפו לנהוג בשרירות ליבם ולהנות מהעולם הזה כתאוות ליבם, קָא מַשְׁמַע לָן שאין חוששין לכך.

אַזְהָרוֹת שהזהירה התורה וְעוֹנָשִׁין שנאמרו עליהן, נִקְרִין וּמִתַּרְגְּמִין. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שיש לתרגם כדי שהכל יבינו ויוכלו לקיים. ומשיבה: מַהוּ דְּתֵימָא נֵיחוּשׁ דִּלְמָא אָתוּ לְמֶעֱבַד את המצוות מִיִּרְאָה – מיראת העונש ולא לשם שמים, קָא מַשְׁמַע לָן שקוראים ומתרגמים, שמתוך שיעשו שלא לשם שמים יבואו לעשות לשם שמים.

מַעֲשֵׂה אַמְנוֹן בן דוד וְתָמָר אחותו, נִקְרָא להפטרה וּמִתַּרְגֵּם. [מַעֲשֵׂה אַבְשָׁלוֹם עם נשי אביו נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם]. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומשיבה: מַהוּ דְּתֵימָא לֵיחוּשׁ לִיקָרֵיהּ דְּדָוִד – לכבוד דוד אביהם, קָא מַשְׁמַע לָן.

מַעֲשֵׂה פִּילֶגֶשׁ בְּגִבְעָה, נִקְרָא להפטרה וּמִתַּרְגֵּם. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומשיבה: מַהוּ דְּתֵימָא לֵיחוּשׁ לִכְבוֹדוֹ דְּשבט בִּנְיָמִין, קָא מַשְׁמַע לָן.

'הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ', נִקְרָא להפטרה וּמִתַּרְגֵּם. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא. ומשיבה: יש צורך לומר זאת לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שסובר שאין נקרא ומתרגם מפני כבוד ישראל. דְּתַנְיָא, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה קוֹרֵא לְמַעְלָה [–לפני] מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר 'הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ', אָמַר לוֹ רבי אליעזר עַד שֶׁאַתָּה בּוֹדֵק בְּתוֹעֲבוֹת יְרוּשָׁלַיִם המוזכרים בפרשה זו, צֵא וּבְדוֹק בְּתוֹעֲבוֹת אִמְּךָ, בָּדְקוּ אַחֲרָיו וּמָצְאוּ בּוֹ שֶׁמֶץ פְּסוּל – ממזרות. והברייתא שלנו אינה סוברת כרבי אליעזר.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: וְאֵלּוּ נִקְרִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין (רעבד"ן סִימָן): מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן (בראשית לה כב), נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. מביאה הברייתא מעשה הנוגע לדין זה: וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָלַךְ לְכָבוּל [–שם מקום], וְהָיָה קוֹרֵא חַזַּן הַכְּנֶסֶת 'וַיְהִי בִּשְׁכּוֹן יִשְׂרָאֵל' – שבפסוק זה נאמר מעשה ראובן, וְאָמַר לוֹ רבי חנינא בן גמליאל לַמְּתוּרְגְּמָן (הַפְּסֵק) אַל תְּתַרְגֵּם חציו הראשון של הפסוק, אֶלָּא אַחֲרוֹן – רק את חציו השני 'וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר', וְשִׁיבְּחוּהוּ [–את רבי חנינא] חֲכָמִים על כך.

מַעֲשֵׂה עֵגֶל הַשֵּׁנִי נִקְרָא וְלֹא מִתַּרְגֵּם. אֵיזֶה מַעֲשֵׂה עֵגֶל הַשֵּׁנִי, מִן 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה' עַד 'וַיַּרְא מֹשֶׁה' (שמות לב כא־כה), שהם סיפור אהרן למשה היאך נעשה העגל. ומביאה הגמרא ברייתא שמתוכה נלמד הטעם שאין מתרגמים פסוקים אלו: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּתְשׁוּבוֹתָיו לאחרים, שֶׁמִּתּוֹךְ תְּשׁוּבָה שֶׁהֱשִׁיבוֹ אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה על ששאלו 'מה עשה לך העם הזה', פָּקְרוּ הַמְּעַרְעֲרִים – העיזו פניהם ואמרו שיש ממש בעבודה זרה, וזאת ממה שֶׁנֶּאֱמַר 'וָאַשְׁלִיכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה', ומשמע שיצא העגל מעצמו ומשום כך טעו לחשוב שיש בו ממש חס וחלילה. ומטעם זה אמרו שלא יתרגמו פסוקים אלו.

בִּרְכַּת כֹּהֲנִים נִקְרִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. מַאי טַעֲמָא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב בה 'יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ', ואם יתרגמו פסוק זה יבינו עמי הארץ שיש לפניו יתברך משוא פנים והוא מוותר לישראל כשחוטאים.

מַעֲשֵׂה דָּוִד וְאַמְנוֹן לֹא נִקְרִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין משום כבודו של דוד המלך. מקשה הגמרא סתירה: וְהָא אָמְרַתְּ בברייתא לעיל מַעֲשֵׂה אַמְנוֹן וְתָמָר נִקְרָא וּמִתַּרְגֵּם. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – מה ששנינו שאין נקרין כלל היינו רק בפסוק הראשון במעשה אמנון דִּכְתִיב בו (שמואל א' יג א) 'אַמְנוֹן בֶּן דָּוִד', שכיון שהוזכר דוד חוששים לגנותו, הָא – מה ששנינו שנקרא ומתרגם, בשאר המעשה דִּכְתִיב אַמְנוֹן סְתָמָא ולא מוזכר דוד.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: תָּנוּ רַבָּנָן, כָּל הַמִּקְרָאוֹת הַכְּתוּבִין בַּתּוֹרָה לִגְנַאי – שבלשון הקודש הם גנאי משנים וקוֹרִין אוֹתָן לִשְׁבַח – בלשון שבח. כְּגוֹן הכתוב (דברים כח ל) 'וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁגָּלֶנָּה' קוראים 'ואיש אחר יִשְׁכָּבֶנָּה'. וכן (שם פסוק כז) 'יַכְּכָה ה' בִּשְׁחִין מִצְרַיִם וּבַעְפּוֹלִים' קוראים 'בַּטְּחוֹרִים'. ובמקום 'חִרְיוֹנִים' (מלכים ב' ו כה) קוראים 'דִּבְיוֹנִים'. ובמקום 'לֶאֱכוֹל אֶת חוֹרֵיהֶם וְלִשְׁתּוֹת אֶת מֵימֵי שִׁינֵיהֶם' (שם יח כז), קוראים 'לֶאֱכוֹל אֶת צוֹאָתָם וְלִשְׁתּוֹת אֶת מֵימֵי רַגְלֵיהֶם', שהוא לשון יותר נקיה. ובמקום 'וַיְשִׂמֻהוּ לְמֹחְרָאוֹת' (שם י כז) קוראים 'לְמוֹצָאוֹת' שהוא לשון נקיה. אמנם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, שיש לקרוא פסוק זה לְמֹחְרָאוֹת כִּשְׁמָן – כמו שכתוב, מִפְּנֵי שֶׁלשון למוחראות הוּא גְּנַאי לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וטוב לגנותה כדלהלן. וכעין זה אָמַר רַב נַחְמָן, כָּל לֵיצָנוּתָא אֲסִירָא – כל ליצנות אסורה, בַּר מִלֵּיצָנוּתָא דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דְּשָׁרְיָא – חוץ מליצנות על עבודה זרה שהיא מותרת. שכן מצאנו שהפסוק מתלוצץ מעבודה זרה, דִּכְתִיב (ישעיה מו א) 'כָּרַע בֵּל קֹרֵס נְבוֹ', וּכְתִיב (שם פסוק ב) 'קָרְסוּ כָּרְעוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא' וְגוֹ', כלומר, בל ונבו שהם אלוהיהם של בבל כרעו וקרסו כמי שיש לו חולי מעיים שאינו מספיק לישב בבית הכסא לפני הוצאת הרעי, והוא לשון שחוק מעבודה זרה.

הוכחה נוספת שליצנות מעבודה זרה מותרת: רַבִּי יַנַּאי אָמַר, מֵהָכָא, שנאמר (הושע י ה) 'לְעֶגְלוֹת בֵּית אָוֶן יָגוּרוּ שְׁכַן שׁוֹמְרוֹן – על שני עגלים של עבודה זרה שהיו בבית אל, וילקחו בשבי, ידאגו שוכני שומרון, כִּי אָבַל עָלָיו עַמּוֹ – העם שהאמין בעגל יתאבל עליו, וּכְמָרָיו עָלָיו יָגִילוּ – וגם כמריו ששמחו עימו, יתאבלו עתה עַל כְּבוֹדוֹ כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ'. ויש לדרוש, אַל תִּקְרֵי 'כְּבוֹדוֹ' אֶלָּא כְּבֵידוֹ, דהיינו כובד משא הרעי שלהם. והוא לשון גנאי לעבודה זרה.

אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, שָׁרִי לֵיהּ לְבַר יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר לֵיהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים – מותר לישראל לומר לגוי, שַׁקְלֵיהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים – קח את העבודה זרה שלך וְאַנְחֵיהּ בְּשִׁין תָּיו שֶׁלּוֹ – ותניח אותה בבית מוצא הרעי שלך.

אָמַר רַב אַשִּׁי, הַאי מַאן דִּסְנַאי שׁוֹמְעָנֵיהּ – מי ששמועתו רעה, שיצאו עליו שמועות שהוא נואף, שָׁרֵי לֵיהּ לְבַזּוּיֵיהּ בְּגִימֶ"ל וְשִׁי"ן, כלומר, מותר לבזות גם את אמו שילדתו. ולעומת זה הַאי מַאן דְּשַׁפִּיר שׁוֹמְעָנֵיהּ – ששמועתו נאה, כלומר שיוצאות עליו שמועות של מעשים טובים, שָׁרִי לְשַׁבּוּחֵיהּ – מותר לשבחו, וּמַאן דְּשַׁבְּחֵיהּ – ומי ששיבחו יָנוּחוּ לוֹ בְּרָכוֹת עַל רֹאשׁוֹ.

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

פרק רביעי - בני העיר

משנה

משנתנו מבארת דיני קדושת בית הכנסת וספר תורה ותשמישיהם ומכירתם: רוב בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָּכְרוּ רְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר שהתפללו בו בתעניות (ראה תענית טו.), יש בו קדושה ואסור להשתמש בדמיו לחולין, שמעלים בקודש ואין מורידים, אלא לוֹקְחִין בְּדָמָיו בֵּית הַכְּנֶסֶת שקדושתו חמורה יותר. ומטעם זה אם מכרו את בֵּית הַכְּנֶסֶת, לוֹקְחִין בדמיו רק תֵּיבָה – ארון הקודש שמניחים בו ספר תורה שקדושתה גדולה יותר. וכן אם מכרו את התֵּיבָה, לוֹקְחִין בדמיה רק מִטְפָּחוֹת – מעילי ספרי תורה שקדושתם גדולה יותר. ואם מכרו מִטְפָּחוֹת,

יִקָּחוּ בדמיהן רק **סְפָרִים** – ספרי נביאים וכתובים שקדושתם חמורה ממטפחות. וכן אם מכרו **סְפָרִים**, לוֹקְחִין בדמיהן ספר **תּוֹרָה** שקדושתו חמורה יותר.

המשנה מבארת את הדין ההפוך: **אֲבָל אִם מָכְרוּ** ספר **תּוֹרָה, לֹא יִקָּחוּ** בדמיו **סְפָרִים**, שקדושתם פחותה מקדושתו, ונמצא שמוריד מקדושתו. ומטעם זה אם מכרו **סְפָרִים, לֹא יִקָּחוּ** בדמיהן **מִטְּפָחוֹת**. ואם מכרו **מִטְּפָחוֹת, לֹא יִקָּחוּ** בדמיהן **תֵּיבָה**. ואם מכרו **תֵּיבָה, לֹא יִקָּחוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת**. ואם מכרו **בֵּית הַכְּנֶסֶת לֹא יִקָּחוּ** בדמיו **אֶת הָרְחוֹב**. וכן כל דבר שקדושתו גדולה יותר, אין לוקחים בדמיו דבר שקדושתו פחותה יותר.

מוסיפה המשנה: **וְכֵן** הדין **בְּמוֹתְרֵיהֶן**, כשמכרו אחד מדברים אלו וקנו בחלק מדמיו דבר קדוש יותר, חלה קדושתו גם על מותר הדמים, ואין לקנות בהם דבר שקדושתו פחותה יותר, שמעלים בקודש ואין מורידים.

גמרא

שנינו במשנה: **בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָּכְרוּ רְחוֹבָה שֶׁל עִיר** לוקחין בדמיו **בית הכנסת**.

הגמרא מביאה מחלוקת בזה: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, מה ששנינו שאין לקנות דברי חולין בדמי רחובה של עיר, **זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי סְתוּמְתָּאָה, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים הָרְחוֹב אֵין בּוֹ מִשּׁוּם קְדוּשָּׁה**, ומותר לקנות בדמיו אף דברי חולין. מבארת הגמרא: **וְרַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי מַאי טַעֲמַיְהוּ** שיש קדושה ברחובה של עיר, **הוֹאִיל וְהָעָם מִתְפַּלְּלִין בּוֹ בְּתַעֲנִיּוֹת** על עצירת גשמים (תענית טו.), **וּבְמַעֲמָדוֹת**, שישראלים שהגיע זמנם לעמוד בהקרבת התמיד ולא יכלו לעלות לירושלים, התכנסו בעריהם וקראו במעשה בראשית (שם כו.), והתענו והתפללו שיעלה הקרבן לרצון. **וְרַבָּנַן** סברו, שאף שהתפללו ברחוב במועדים אלו, **הַהוּא אַקְרַאי בְּעָלְמָא** ואינם מתפללים בו תדיר, ולכן אין בו קדושה ומותר להוציא דמיו לחולין.

שנינו במשנה: **בֵּית הַכְּנֶסֶת לוֹקְחִין תֵּיבָה**.

מבואר במשנה שמותר למכור בית הכנסת. הגמרא מגבילה זאת: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, לֹא שָׁנוּ** שמותר למכור **אֶלָּא בֵּית הַכְּנֶסֶת** שֶׁל **כְּפָרִים** שמתפללים בו רק בני הכפר ונבנה רק על דעתם, **אֲבָל בֵּית הַכְּנֶסֶת** שֶׁל **כְּרָכִין** – עיירות גדולות, **כֵּיוָן דְּמֵעָלְמָא אָתוּ לֵיהּ** – כיון שמתקבצים לשם רבים שאינם מבני העיר ומתפללים בו, **לֹא מָצוּ מְזַכְּנֵי לֵיהּ** כלל, משום **דַּהֲוָה לֵיהּ** בית הכנסת **דְּרַבִּים** ולא רק של בני העיר, ואינם יכולים למוכרו.

הגבלה להלכה זו: **אָמַר רַב אַשִׁי, הַאי בֵּי כְנִישְׁתָּא דְּמָתָא מְחַסְיָא** – בית הכנסת של העיר מחסיא שאני רבו, **אַף עַל גַּב דְּמֵעָלְמָא אָתוּ לָהּ**, מכל מקום **כֵּיוָן דְּאַדַּעְתָּא דִּידֵי קָאָתוּ** – שנכנסים בשעריו על דעתי, לכן **אִי בְּעֵינָא מְזַכְּנִינָא לָהּ** – אם ארצה אוכל למוכרו.

מקשה הגמרא על דברי רבי יונתן: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל טוּרְסִיִּים** [–צורפי נחושת] **שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁמְּכָרוּהָ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְעָשָׂה בָּהּ כָּל צָרְכָּיו**. וקשה, **וְהָא הָתָם** בית הכנסת **דִּכְרָכִים הֲוָה**, ואף על פי כן מכרוה לרבי אליעזר, ומוכח שמותר. מתרצת הגמרא: **הַהִיא בֵּי כְנִישְׁתָּא זוּטֵי הֲוָה וְאִינְהוּ עֲבָדוּהָ** – בית כנסת זה היה קטן, ובנאוהו הטורסיים עבור עצמם, ולכן הותר להם למוכרו אף שהיה זה בכרך.

קושיא נוספת: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, נאמר בנגעי בתים (ויקרא יד לד) "**וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם**", ודורשים שרק בית **אֲחֻזָּתְכֶם** – נחלה השייכת לאדם או לשבט **מִטַּמֵּא בְּנְגָעִים, וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מִטַּמֵּא בְּנְגָעִים**, כיון שלא חילקוה לאחד מן השבטים אלא שייכת לכל ישראל. דעה חולקת: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי** שאין נטמא בנגעים **אֶלָּא מְקוֹם מִקְדָּשׁ בִּלְבָד**, שנאמר (שם יד לה) "**וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת**", דהיינו בית המשמש לצרכיו, ולמעט בית המקדש שאין להשתמש בו לצרכיו, אך ירושלים נתחלקה לשבטים ובית שבה נטמא בנגעים. מדייקת הגמרא, דווקא מקום המקדש אינו נטמא, **הָא בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת** שבירושלים **מִיטַּמְּאִין**, וקשה **אַמַּאי, הָא דִּכְרָכִין הֲווּ** ושייכים לכל ישראל, ועליהם להתמעט מ"אחוזתכם".

מתרצת הגמרא: **אִימָּא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא מָקוֹם מִקְדָּשׁ בִּלְבָד**, כלומר כל המקומות המקודשים שבירושלים ואף בתי כנסיות אינם מטמאים בנגעים, כיון שהם שייכים לכל ישראל ומתמעטים מ"אחוזתכם".

הגמרא מבארת את מחלוקת תנא קמא ורבי יהודה: **בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר, לֹא נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לַשְּׁבָטִים**, וכל הבתים שבה אינם בכלל "אחוזתכם" ואינם נטמאים בנגעים. **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לַשְּׁבָטִים**, ולכן סתם בתים נטמאים בנגעים, חוץ ממקום מקודש שאינו בכלל "אחוזתכם".

מוסיפה הגמרא: **וּמַחְלוֹקְתָּם** תלויה **כִּפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** בברייתות להלן. שבברייתא אחת שנינו שירושלים התחלקה בין השבטים יהודה ובנימין, **דְּתַנְיָא, מָה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל שבט יְהוּדָה** בהר הבית והמקדש, **הַר הַבַּיִת, הַלִּשְׁכּוֹת** שבבית המקדש בתוך מקום החיל, **וְהָעֲזָרוֹת** – עזרת נשים ועזרת ישראל ועזרת כהנים, שהיו מפתח הבית ועד מקום המזבח. **וּמָה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל** שבט **בִּנְיָמִין, אוּלָם וְהֵיכָל וּבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים**, שהיו בחלקו המערבי של בית המקדש. **וּרְצוּעָה** של אמה **הָיְתָה יוֹצֵאת מֵחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה** שבעזרת כהנים **וְנִכְנֶסֶת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין** במזרח המזבח, **וּבָהּ** היסוד המזרחי של **הַמִּזְבֵּחַ בָּנוּי** – מיועד להבנות, **וְהָיָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק** צופה ברוח הקודש שכך עתיד להיות, **וְהִיא מִצְטַעֶר עָלֶיהָ בְּכָל יוֹם לְכוֹלְעָהּ** שגם רצועה זו תהא בחלקו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לג יב) "**חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם**", דהיינו כאדם המצטער שחופף [–מתחכך] בבגדיו, **וּלְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָּן** [–מעון] **לַשְּׁכִינָה**, שהארון הועמד בחלקו. ומבואר שירושלים נתחלקה בין שבט יהודה לשבט בנימין.

הדעה החולקת: **וְהָאי תַּנָּא סָבַר לֹא נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לַשְּׁבָטִים, דְּתַנְיָא** בברייתא, **אֵין** בעלי בתים **מַשְׁכִּירִים בָּתִּים בִּירוּשָׁלַיִם** לעולי רגלים, אלא נותנים להם לדור בחינם, **מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן שֶׁלָּהֶן** – של בעלי הבתים. **רַבִּי אֶלְעָזָר** (**בר צדוק**) [**בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**] **אוֹמֵר, אַף לֹא** משכירים להם **מִטּוֹת**, כלומר שאף את המטלטלים שבירושלים אין משכירים. **וּלְפִיכָךְ** תקנו חכמים, **שְׁעוֹרוֹת** של בהמות **קֳדָשִׁים** קלים שהם של בעליהם, **בַּעֲלֵי אוּשְׁפִּיזִין** [–אכסניה] שבירושלים **נוֹטְלִין אוֹתָן בִּזְרוֹעַ** – בעל כרחם של הבעלים, בשכר שישנים על מטותיהם. ומבואר שירושלים לא נתחלקה לשבטים כלל, אלא שייכת לכל ישראל.

הגמרא מביאה לימוד מן התקנה האחרונה: **אָמַר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ, אוֹרַח אַרְעָא לְמִישְׁכַּן אִינָשׁ גּוּלְפָא וּמַשְׁכָּא בְּאוּשְׁפִּיזֵיהּ** – דרך העולם, שאדם המתארח באכסניה, כשהולך משאיר קנקן חרס משמתמש בו ועור מבהמה ששחט, כיון שערכם מועט.

שנינו במשנה, שאם מכרו את רחוב העיר או בית הכנסת, יש להשתמש בדמיהם רק לקדושה חמורה יותר. הגמרא מגבילה הלכה זו: **אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ** שאין להשתמש בהם לחולין, **אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא מָכְרוּ** אותם **שִׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, אֲבָל** אם **מָכְרוּ שִׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר**, אין קדושה כלל לא בדבר הנמכר ולא בדמיו, ומותר לעשות בהם כל צרכיו, **וַאֲפִילּוּ**

יגדיל תורה ויאדיר" קאי הן על מלמדי תינוקות של בית רבן, והן על תלמיד חכם היותר גדול שנמצא בדרגה שיודע כבר כל הדרוש להמעשה אשר יעשון.

משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

רש"ל

לוקחין **ספרים** — נביאים וכתובים. **אבל מכרו תורה כו'** — שמעלין בקדש ולא מורידין — תוספתא: "מעלין בקדש" דכתיב "ויקם משה את המשכן" (שמות מ). בצלאל עשה, ומשה שהיה גדול ממנו הקימו. ולא מורידים — דכתיב "את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים צפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו" וגו' (במדבר יז) כיון שהוקדשו — הוקדשו. עד כאן. **וכן במותריהן** — מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה — לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה. **גמרא** זו דברי רבי מנחם כו' — בהדיא אמרינן בתוספתא דמגילה (פרק ב) דהוא אמרה. **הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות** — כדתנן במסכת תעניות (טו, א): עברו אלו ולא נענו — מוציאין את התיבה לרחובה של עיר — תוספתא. ובמעמדות תנן: מתכנסין בעריהן וקורין ובמעשה בראשית. ותניא בגמרא: אנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת ויושבין ארבע תעניות בשבת. אפשר בית הכנסת היה להם קבוע ברחובה של עיר ומתכנסין שם המעמד כולו, כדרך ששנינו בביכורים (פרק ג משנה ב): כל העיירות שבמעמד מתכנסין לעיירות של מעמד, ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולנין שם, והיה הממונה אומר "קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו". הא למדת: כינוס עיירות ברחוב היתה, ואקראי הוי, שמעמד הזה אינו חוזר חלילה עד חצי שנה. ובתלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי ובמעמדות לא גרסינן, ומפרש שלא היתה תפלתן ברחוב. עד כאן. **אקראי בעלמא** — אינו תדיר. **לא שנו** — דיכולין למכור בית הכנסת אלא של כפרין. **אבל של כרכין** — הוה להו בתי כנסיות דרבים, והכל בעליהן, ואין בני העיר לבדם בעלים להם. **טורסיים** = צורפי נחושת. **ואין ירושלים מטמאה בנגעים** — דלאו אחוזה היא, כדאמרינן לקמן, דסבירא ליה להאי תנא לא נתחלקה ירושלים לשבטים, ולא נפלה בגורל לא ליהודה ולא לבנימין. **אני לא שמעתי** — שלא יהא מיטמא אלא מקום מקדש בלבד, משום דבית של קודש הוא, וגבי נגעים "ובא אשר לו הבית" (ויקרא יד) בעינן. אבל ירושלים מיטמא בנגעים, דסבר נתחלקה לשבטים, ו"אחוזתכם" קרינא ליה. קתני מיהת לרבי יהודה דאית ליה נתחלקה לא שנו אלא מקום מקדש, אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבה — כשאר בתי העיר, ואף על גב דשל ברך הוא. **מקודש** — אף בתי כנסיות משמע. **הר הבית** — בכניסתו מצד המזרח, כל מה שיש שם פנוי קרוי הר הבית, שאין לה שם אחר. **והלשכות** — שבתוך החיל. **והעזרות** — שלשתן, עזרת נשים ועזרת ישראל הן אחת עשרה אמה שישראל רשאין ליכנס לפנים מן השער, ואחריהם לצד מערב לעזרת כהנים אחת עשרה אמה שבין דריסת רגלי ישראל למזבח החיצון. **ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל** — מצד מערב. עכשיו יותר בנתיים מקום המזבח שלשים ושתים אמה, ובין האולם והמזבח עשרים ושתים אמה שלא פירש של מי הוא. חזר ופירש רצועה יוצאה כו', לימדך כאן: רצועה זו לבדה ליהודה, אבל צפונו של מזבח ודרומו ומערבו — של בנימין. ובמסכת זבחים אמרינן שאין ליהודה באותה הרצועה אלא המזרחית מקום היסוד, ולכך לא היה יסוד למזרחו של מזבח. **והיה בנימין הצדיק** — צופה ברוח הקדש שכן עתיד להיות, ומצטער עליה. **חופף עליו** — אדם המצטער חופף ומתחכך בבגדיו. לשון שפשוף, כמו: נזיר חופף ומפספס (נזיר מב, א). **אושפיזכן** — שהיה ארון בחלקו. **והאי תנא סבר כו'** — והיינו תנאי דאמרן לעיל. **אין משכירין** — בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים, אלא בחנם נותנין להן, ונכנסין לתוכן. **עזרות קדשים** — תודה ושלמים, שהעורות לבעלים. **גולפא** — קנקן של חרס שנשתמש בו. **ומשכא** — אם שחט בהמה. **לא שנו** — דאין מורידין דמים מקדושתן ובית הכנסת בחשיבותו עומד אף ביד לוקח, דומיא דספרים לוקח בהן ספר תורה, והלה מנהיג ספרים בהוייתן. **אלא שלא מכרו** — הטובים ברשות העם. [אבל אם מכרו וכו'] — פקעה קדושה מן החפץ ומן הדמים, ומותר לעשות מהן כל רצונם. והיינו דבעא מיניה רבינא מרב אשי על תילא דבי כנישתא מהו למיזרעה. אלמא, במכר כל דהו הבית והמעות בקדושתייהו קיימי.

למישתא

תוספות

כיון דמעלמא קאתו לה — נראה לפרש הכי: כיון שרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל, אף על פי שאין נותנים כלום בבנינו – מכל מקום כיון דלדעת אותן רבים נעשה – חמורה קדושתו ואינן יכולין למוכרו. ועוד יש לפרש: כיון שרבים נותנים בבנינו ובשאר צרכיו. ובסמוך נמי, דקאמר רב אשי דאדעתא דידי קאתו – היינו ממה שנותנים בו לעשות רצונו.

ואמאי והא דכרכים ניהנו — משמע דסבירא ליה למקשן דכיון דלא מיזדבני דאין להן ליטמא בנגעים, משום דלא מיקרי "אחוזתכם" וגם לא קרינן ביה "אשר לו הבית". וקשה: דהא בפרק קמא דיומא (יא,א) מחייב רבי מאיר בית הכנסת של כרכים במזוזה, וגם מוקי ברייתא דהתם דקאמר דבית הכנסת מיטמא בנגעים כוותיה! ועוד קשה: אמאי נקט של כרכים? דהא (רבי מאיר) לא מפליג התם בין של כרכים לשל כפרים לענין נגעים ומזוזה! ויש לומר: דודאי המקשן טעה בתרתי: חדא דאין חילוק בין כרכים לשל כפרים כדמסיק התם לרבנן דרבי מאיר, דהיינו רבי יהודה. וגם טעה בהא, דאף על גב דלא מיזדבני – יש להן ליטמא בנגעים לרבי מאיר.

ורצועה יוצאה מחלק יהודה לחלק בנימין ובה היה מזבח בנוי — קשה: דהא בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נג,ב) אמר דבקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד, לפי שלא היה יסוד אלא בחלקו של טורף – בנימין, דכתיב "בנימין זאב יטרף" (בראשית מט), אלמא שכל המזבח בנוי בחלקו של בנימין! ויש לומר: אותו קרן דרומית מזרחית שלא היה בו יסוד שהיה בחלק יהודה על זה היה מצטער בנימין לבולעה, כדי שיהא כל המזבח בחלקו. **אף** לא המטות — פירש הרב רבינו יוסף: דסבירא ליה דכיון שהקרקע מקום המטות לא היה מיוחד לבעלים, לא היה כח בידם להשכירם שבירות שלם. ומכל מקום, מחמת מטלטליהם היו נוטלין עורות הקדשים.

אוגורה

יִקְחוּ סְפָרִים; סְפָרִים לוֹקְחִין תּוֹרָה. אֲבָל אִם מָכְרוּ תּוֹרָה - לֹא יִקְחוּ סְפָרִים; סְפָרִים - לֹא יִקְחוּ מִטְּפָחוֹת; מִטְּפָחוֹת - לֹא יִקְחוּ תֵּיבָה; תֵּיבָה - לֹא יִקְחוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת; בֵּית הַכְּנֶסֶת - לֹא יִקְחוּ אֶת הָרְחוֹב. וְכֵן בְּמוֹתְרֵיהֶן. **גמרא** "בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָּכְרוּ רְחוֹבָה שֶׁל עִיר." אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דְּבָרֵי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי סְתוּמְתָּאָה, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: הָרְחוֹב אֵין בּוֹ מִשּׁוּם קְדוּשָּׁה. וְרַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי, מַאי טַעְמֵיהּ? הוֹאִיל וְהָעָם מִתְפַּלְּלִים בּוֹ בְּתַעֲנִיּוֹת וּבְמַעֲמָדוֹת. וְרַבָּנַן: הַהוּא, אַקְרַאי בְּעָלְמָא. "בֵּית הַכְּנֶסֶת - לוֹקְחִין תֵּיבָה." אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּפָרִים, אֲבָל בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּרַכִּים, כֵּיוָן דְּמֵעָלְמָא אָתוּ לֵיהּ, לָא מָצוּ מְזַבְּנֵי לֵיהּ, דַּהֲוָה לֵיהּ דְּרַבִּים. אָמַר רַב אַשִּׁי: הַאי בֵּי כְנִישְׁתָּא דִּמְתָא מְחַסְיָא, אַף עַל גַּב דְּמֵעָלְמָא אָתוּ לָהּ, כֵּיוָן דְּאַדַּעְתָּא דִּידִי קָאָתוּ, אִי בָּעֵינָא מְזַבְּנִינָא לָהּ. מֵיתִיבִי: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל טוּרְסִיִּים שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁמְּכָרוּהָ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְעָשָׂה בָּהּ כָּל צָרְכָּיו. וְהָא הָתָם כְּרַכִּים הֲוָה! הַהִיא, בֵּי כְנִישְׁתָּא זוּטֵי הֲוָה, וְאִינְהוּ עֲבָדוּהָ. מֵיתִיבִי: "בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם" - אֲחוּזַּתְכֶם, מִיטַּמֵּא בְּנְגָעִים, וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מִיטַּמֵּא בְּנְגָעִים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא מְקוֹם מִקְדָּשׁ בִּלְבַד. הָא בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת מִיטַּמְּאִים. אַמַּאי? הָא דִּכְרַכִּין הֲווּ! אֵימָא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא מָקוֹם מִקּוּדָּשׁ בִּלְבַד. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? תַּנָּא קַמָּא סָבַר: לֹא נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לְשִׁבָטִים. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לְשִׁבָטִים. בִּפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: מֶה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה? הַר הַבַּיִת הַלִּשְׁכּוֹת וְהָעֲזָרוֹת. וּמֶה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין? אוּלָם, וְהֵיכָל, וּבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וּרְצוּעָה הָיְתָה יוֹצֵאת מֵחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְנִכְנֶסֶת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וּבָהּ מִזְבֵּחַ בָּנוּי. וְהָיָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק מִצְטַעֵר עָלֶיהָ בְּכָל יוֹם לְבוֹלְעָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם". לְפִיכָךְ זָכָה בְּנְיָמִין וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָן לַשְּׁכִינָה. וְהַאי תַּנָּא סָבַר: לֹא נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לְשִׁבָטִים. דְּתַנְיָא: אֵין מַשְׁכִּירִין בָּתִּים בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן שֶׁלָּהֶם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: אַף לֹא מִטּוֹת. לְפִיכָךְ, עוֹרוֹת קָדָשִׁים בַּעֲלֵי אוּשְׁפִּיזִין נוֹטְלִים אוֹתָם בִּזְרוֹעַ. אָמַר אַבָּיֵי: שְׁמַע מִינָּהּ אוֹרַח אַרְעָא לְמִישְׁבַּק אֵינָשׁ גּוּלְפָא וּמִשְׁכָּא בְּאוּשְׁפִּיזֵיהּ. אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא מָכְרוּ שִׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, אֲבָל מָכְרוּ שִׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, אֲפִילּוּ

למישתא

כל עניין הגלות הוא רק "מפני **חטאינו גלינו** מארצנו".

משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

תוספות

אוגורה ומשבונה אסור — קשה: דהא רבי מאיר לא אסר במתניתין אלא ממכר עולם, אבל על תנאי – שרי ומאי שנא? ונראה לי: דהאי דרבי מאיר שרי למכור על תנאי – היינו של רבים לרבים להתפלל שם, דאין במכר זה זלזול. והא דאסרינן הכא משבנתא – הוי דיחיד, משום זלזול.

תשמישי קדושה וכו' נרתק של תפילין ורצועותיהן — מכאן משמע שהדל"ת והיו"ד שבקשר הרצועה אינן אותיות גמורות, ולא הוי הלכה למשה מסיני כי אם השי"ן שבבתים, מדלא קרי הכא לרצועות אלא תשמישי קדושה. והכי נמי משמע ב"הקומץ רבה" (מנחות לה,ב ושם) דלא קרי להו אלא תשמישי קדושה. והכי נמי משמע בפרק שני דשבת (כח,ב), דפריך: והאמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני. ולא פריך כך מן הדל"ת והיו"ד. ולא קשה מההיא דמנחות (לה,ב) גבי "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ואמרו: אלו תפילין שבראש, שיש לפרש הטעם לפי שהן לעולם בגובה של ראש, ונראים לעולם שפיר אות. אבל אותן של יד – אינן נראין ואין בהן אות, כדכתיב "והיו לך לאות" ודרשינן (מנחות לז,ב): ולא לאחרים לאות. אבל למה שפרש רש"י התם דהטעם הוי משום שיש בהן השי"ן והדל"ת דהוי רוב אותיות של שדי, לפירוש זה קשה, כדמשמע בכל הני שהבאתי דהיו"ד והדל"ת לא חשיבי אותיות.

מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא — פירש הקונטרס: יריעה שפורסין סביב הארון בתוכו. וקשה: שהרי הארון עצמו הוי תשמיש קדושה, ואמר (התם) שאסור לעשות ממנו בורסיא, אלמא שהתיבה קדושה יותר מן הפורסין! לכך נראה לי: שפורסין אותה סביב הארון מבחוץ.

כוותיה

למישתא ביה שיכרא — לקנות בדמים ולעשות שכר לשתות. **תילא** — כל בית הרוס קרוי תל, כמו "והיתה תל עולם" (דברים יג). **כשורי** — קורות של בית הכנסת ישן היו צריכין לתתן בחדש. **הא דאמר רב חסדא** — בבבא בתרא, ב"השותפין". **משום פשיעותא** — שמא יפשע (אלא) ויתייאש, ולא יבנה אחר. **כי האי גוונא מאי** — שאין סתירתו אלא לבנינו של זה. **חלופי וזבוני** — חלה קדושתו על החילוף או על הדמים, והוא יצא מן הקדושה להשתמש בו. **ליבני** — לבינים של בית הכנסת. **בעתיקי** — שנבנו כבר בכותל בית הכנסת שנפל. **אבל בחדתא** — שנעשה לשם בית הכנסת — לית לן בה. **ואפילו למאן דאמר** — במסכת סנהדרין, בפרק "נגמר הדין" (מז, ב) גבי אורג בגד למת דאסור בהזמנה, בתכריכי המת דאסירי בהנאה, דגמרינן "שם" "שם" מעגלה ערופה, כדמפרש התם. **הני מילי באורג בגד למת** — שאינו חסר אלא אריגה, וכיון שנארג — מיד הויא ראוי לפורשו על המת. אבל לבינים מחוסרים עשייה, לבנותן בכותל. והלכך בשל לבינים דבית הכנסת הוה ליה כטווי לאריג, וליכא למאן דאמר בכי האי גוונא דהזמנה מילתא היא. **מתנה** — נתנו בני העיר בית כנסת לתשמישי חול. **ותשמישי מצוה** — דברים ששימשו בהן מצוה. **דלוסקמי** — כמו אמתחת ושק לשון בו [ספר]. **תיק ונרתיק** — חדא היא, אלא שלשון תיק נופל על דבר ארוך, ולשון נרתיק נופל על דבר קצר. **בורסיא** — בימה של עץ. **תשמיש דתשמיש** — שפורס מפה עליו, ואחר כך נותן ספר תורה עליו. **דמותבי ספר תורה עליה** — בלא מפה. **פריסא** — יריעה שפורסין סביבות הארון מבפנים. **תשמיש דתשמיש הוא** — תשמיש של ארון. **דעייפי ליה** — פעמים שכופלין אותו תחת ספר תורה. **דאירפט** — ארון שנתקלקל ונפרד מחבורו. ויש דוגמתו בברייתא ביבמות (קב, א): מנעל המרופט. **תיבותא זוטרתי** — לעשות תיבה קטנה, מן הגדולה הראשונה. **מיעבדא בורסיא** — בימה. **אסור** — שירדה מקדושתה. **פריסה דבלה** — יריעות הארון שבלו. לחומשין — יש ספרים שהן עשויין כל חומש לבדו, וכולן בגליון. **זבילי** — כמין דלוסקמי. **קמטרא** = ארגז שקורין אשקרינייי"ו. והרבה יש בתרגום של יונתן בן עוזיאל: חבלים חבושים (יחזקאל כז), ארגזים אמליץ דזהוריתא בקמטרין. וכן "לאשר על המלתחה" — לדעל קמטרין (מלכים ב ז). **כי כנישתא דרומאי** — אנשי ישראל באו מרומי למחוזא, ונתיישבו שם, ועשו להם בית הכנסת. **אידרונא** — חדר שמשימין בו מת, והיה מונח בו מת עד שלא נקבר. **מחית** — כמו מונח כדמתרגמינן ותנח בגדו אצלה ואחיתתיה (בראשית לט). **בעו כהני למיעל ולצלויי** — בההוא כנישתא אין יכולין ליכנס מפני הטומאה הנכנסת בבית הכנסת דרך הפתח מבית לבית, דהכי תנן במסכת אהלות (פרק ג משנה ז). **דלו תיבותא** — הגביהו הארון ממקומו. **כלי עץ העשוי לנחת** — במקום אחד אינו מקבל טומאה, דאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה. דכתיב "וכל כלי

רש"י

לְמִישְׁתָּא בֵּיהּ שִׁיכְרָא שַׁפִּיר דָּמֵי. רָבִינָא הֲוָה לֵיהּ הַהוּא תִּילָא דְּבֵי כְּנִישְׁתָּא. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי, אָמַר לֵיהּ: מַהוּ לְמִיזְרְעָהּ? אָמַר לֵיהּ: זִיל זְבָנֵיהּ מִשִּׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר וּזְרָעָהּ. רָמִי בַּר אַבָּא הֲוָה קָא בָּנֵי בֵּי כְּנִישְׁתָּא. הֲוָה הַהִיא כְּנִישְׁתָּא עַתִּיקָא, הֲוָה בָּעֵי לְמִיסְתְּרֵיהּ וּלְאַתּוּיֵי לִיבְנֵי וְכִשּׁוּרֵי מִינָּהּ וְעִיּוּלֵי לְהָתָם. יָתֵיב וְקָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ הָא דְּרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא לִיסְתּוֹר בֵּי כְּנִישְׁתָּא עַד דִּבְנֵי בֵּי כְּנִישְׁתָּא אַחֲרִיתִי, הָתָם - מִשּׁוּם פְּשִׁיעוּתָא; כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי? אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא וְאָסַר לֵיהּ, לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא וְאָסַר לֵיהּ. אָמַר רָבָא: הַאי בֵּי כְּנִישְׁתָּא, חִלּוּפָהּ וְזַבּוּנָהּ שָׁרֵי; אוֹגוּרָהּ וּמַשְׁכּוּנָהּ אָסוּר. מַאי טַעְמָא? בִּקְדוּשָּׁתָהּ קָאֵי. לִיבְנֵי נַמִּי, חַלּוּפִינְהוּ וְזַבּוּנִינְהוּ שָׁרֵי; אוֹזּוּפִינְהוּ אָסוּר. הָנֵי מִילֵּי - בְּעַתִּיקָתָא, אֲבָל בְּחַדְתָּא, לִית לָן בָּהּ. וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר הַמְזָמָנָה מִילְּתָא הִיא, הָנֵי מִילֵּי בְּגוֹן הָאוֹרֵג בֶּגֶד לְמֵת, אֲבָל הָכָא כְּטָווּי לְאָרִיג דָּמִי, וְלִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר. מַתָּנָה, פְּלִיגִי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָסַר, וְחַד שָׁרֵי. מַאן דַּאָסַר - בְּהַאי תִּפְקַע קְדוּשָּׁתָהּ?! וּמַאן דְּשָׁרֵי - אִי לָאו דַּהֲוָה לֵיהּ הֲנָאָה מִינֵּיהּ לֹא הֲוָה יָהֵיב לֵיהּ; הָדָר הֲוָה לֵיהּ מַתָּנָה כִּזְבִינֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: תַּשְׁמִישֵׁי מִצְוָה, נִזְרָקִין, תַּשְׁמִישֵׁי קְדוּשָּׁה, נִגְנָזִין. וְאֵלּוּ הֵן תַּשְׁמִישֵׁי מִצְוָה: סוּכָּה, לוּלָב, שׁוֹפָר, צִיצִית.

כוותיה

וְאֵלּוּ הֵם תַּשְׁמִישֵׁי קְדוּשָּׁה: דְּלוּסְקְמֵי סְפָרִים, תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת, וְתִיק שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה, וְנַרְתִּיק שֶׁל תְּפִילִּין וּרְצוּעוֹתֵיהֶן. אָמַר רָבָא: מֵרִישׁ הֲוָה אָמִינָא: הַאי בּוּרְסִיָּא, תַּשְׁמִישׁ דְּתַשְׁמִישׁ הוּא, וְשָׁרֵי. כֵּיוָן דְּחָזִינָא דְּמוֹתְבִי עֲלָיְיהוּ סֵפֶר תּוֹרָה, אָמִינָא: תַּשְׁמִישׁ קְדוּשָּׁה הוּא וְאָסוּר. וְאָמַר רָבָא: מֵרִישׁ הֲוָה אָמִינָא: הַאי פְּרִיסָא - תַּשְׁמִישׁ דְּתַשְׁמִישׁ הוּא. כֵּיוָן דְּחָזִינָא דְּעָיְיפִי לֵיהּ וּמַנְּחִי סִיפְרָא עֲלָיְיהוּ, אָמִינָא: תַּשְׁמִישׁ קְדוּשָּׁה הוּא וְאָסוּר. וְאָמַר רָבָא: הַאי תִּיבּוּתָא דְּאִירְפָּט, מִיעְבְּדָה תִּיבָה זוּטַרְתִּי - שָׁרֵי; בּוּרְסִיָּא אָסִיר. וְאָמַר רָבָא: הַאי פְּרִיסָא דְּבָלָה, לְמִיעְבְּדֵיהּ זְבִילֵי - שָׁרֵי; לְחוּמָּשִׁין אָסוּר. וְאָמַר רָבָא: הָנֵי זְבִילֵי דְּחוּמָּשֵׁי וְקַמְטְרֵי סִפְרֵי, תַּשְׁמִישֵׁי קְדוּשָּׁה נִינְהוּ וְנִגְנָזִין. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי לָאו לִכְבוֹד עֲבִידָן, לְנַטּוּרֵי בְּעָלְמָא עֲבִידִי. קָא מַשְׁמַע לָן. הַהוּא בֵּי כְּנִישְׁתָּא דְּרוֹמָאֵי דַּהֲוָה פְּתִיחַ לְהַהוּא אִידְרוֹנָא דַּהֲוָה מָחֵית בֵּיהּ מֵת, וְהָווּ בָּעוּ כָּהֲנֵי לְמֵיעַל לְצַלּוּיֵי הָתָם. אָתוּ אֲמַרוּ לֵיהּ לְרָבָא. אָמַר לְהוּ: דְּלוּ תֵּיבּוּתָא, אוֹתְבוּהָ, דַּהֲוָה לֵיהּ כְּלִי עֵץ עָשׂוּי לְנַחַת, וּכְלִי עֵץ הָעָשׂוּי לְנַחַת, אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטּוּמְאָה. אֲמַרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא: וְהָא זִמְנִין דִּמְטַלְטְלִי לֵיהּ כִּי מָנַח סֵפֶר תּוֹרָה עֲלָיְיהוּ, וַהֲוָה לֵיהּ מִיטַּלְטְלָא מָלֵא וְרֵיקָם! אִי הָכִי לָא אֶפְשָׁר. אָמַר מַר זוּטְרָא: מִטְּפְחוֹת סְפָרִים שֶׁבָּלוּ, עוֹשִׂים אוֹתָם תַּכְרִיכִים לְמֵת מִצְוָה, וְזוֹ הִיא גְּנִיזָתָן. וְאָמַר רָבָא: סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּלָה גּוֹנְזִים אוֹתוֹ אֵצֶל תַּלְמִיד חָכָם, וַאֲפִילּוּ שׁוֹנֶה הֲלָכוֹת. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: וּבִכְלֵי חֶרֶס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּנְתַתָּם בִּכְלִי חֶרֶס לְמַעַן עַמְדוּ יָמִים רַבִּים." וַאֲמַר רַב פַּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: מִבֵּי כְּנִישְׁתָּא לְבֵי רַבָּנַן שָׁרֵי; מִבֵּי רַבָּנַן לְבֵי כְּנִישְׁתָּא אַסִּיר. וְרַב פַּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא מַתְנֵי אִיפְּכָא. אָמַר רַב אַחָא:

כוותיה

עץ או בגד או עור או שק" (ויקרא יא) מה שק המיטלטל אף כלי עץ המיטלטל — כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. **מטפחות ספרים** — אף של ספרי תורה. **ואפילו שונה הלכות** — כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים בהתלמוד ובגמרא אלא במשניות ובברייתות. **מבי כנישתא לבי רבנן לעשות**

לְמִשְׁתָּא בֵּיהּ שִׁיכְרָא – לקנות בדמיו שיכר לשתות, שַׁפִּיר דָּמֵי.
מעשה בענין זה: רַבִּינָא הֲוָה לֵיהּ הַהוּא תִּילָא דְּבֵי כְּנִישְׁתָּא – בית כנסת הרוס ברשותו, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי וְאָמַר לֵיהּ, מַהוּ לְמִיזְרְעָהּ – האם מותר לזרוע על מקום בית הכנסת. אָמַר לֵיהּ רב אשי, זִיל זַבְּנֵיהּ מִשִּׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, וְתוּכֵל לִזְרְעָהּ.
מעשה נוסף בענין סתירת בית כנסת: רָמֵי בַּר אַבָּא הֲוָה קָא בָּנֵי בֵּי כְּנִישְׁתָּא, וַהֲוָה בְּעִירוּ הַהִיא כְּנִישְׁתָּא עַתִּיקָא [–ישן] שעדיין ראוי להתפלל בו, וַהֲוָה בָּעֵי לְמִיסְתְּרֵיהּ [–לשוברו], וּלְאָתוֹיֵי לִיבְנֵי וּכְשׁוּרֵי מִינָּהּ וְעֵיוּלֵי לְהָתָם – וליטול ממנו לבנים וקורות לבניית בית הכנסת החדש, וְיָתֵיב וְקָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ בְּהָא [–דינו] דְּרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא לֹא לִיסְתּוֹר בֵּי כְּנִישְׁתָּא עַד דְּבָנֵי בֵּי כְּנִישְׁתָּא אַחֲרִיתִי, ונסתפק האם אמר דין זה דווקא הָתָם, מִשּׁוּם שחוששים לִפְשִׁיעוּתָא, שמא לאחר שיסתור יפשע ולא יבנה, אולם בִּבֵּי הַאי גַּוְונָא שסותר לצורך קורות ולבנים לבית הכנסת החדש, אין חשש שמא יפשע, מַאי, האם באופן זה מותר. אָתָא רמי בר אבא לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא, וְאָמַר לֵיהּ לסותרו, וכן בא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא וְאָסַר לֵיהּ.
הגמרא חוזרת לדין מכירת בית כנסת: אָמַר רָבָא, הַאי בֵּי כְּנִישְׁתָּא, חִלּוּפָהּ וְזִבּוּנָהּ – להחליפו בדבר אחר או למוכרו שָׁרֵי, והיינו אף להשתמש לחולין, שחלה קדושתו על הדבר המוחלף או על הדמים, והוא יצא מקדושתו, אך אוֹנוֹרָהּ וּמַשְׁכּוֹנָהּ – להשכירו או למשכנו על הלואה לצרכי חולין, אָסוּר בכל אופן. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא להשכירו או למשכנו אסור, שבאופנים אלו בִּקְדוּשָּׁתָהּ קָאֵי – נשאר בקדושתו, שגוף החפץ לא נמכר ואין לקדושה דבר אחר לחול עליו, והשוכר משתמש בקודש.
מוסיף רבא: לִיבְנֵי – לבנים שנפלו מבית הכנסת נַמִּי, חִלּוּפִינְהוּ וְזִבּוּנִינְהוּ שָׁרֵי אף לצורך חולין, אך אוֹנוֹפִינְהוּ – להשאילן אָסוּר, משמתמשים בדבר שנשאר קדוש. וְהָנֵי מִילֵּי בְּעַתִּיקְתָּא – לבנים מבית כנסת ישן, דהיינו שהיה קיים ונפל, אֲבָל בְּחַדְתָּא – בבית כנסת חדש שהקדישו את הלבנים לבנייתו, לֵית לָן בָּהּ לאסור, שעדיין אין עליהן קדושה. וְדין זה הוא אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר לגבי תכריכי המת הַזְמָנָה מִילְּתָא הִיא, שנאסרים בהנאה כשהזמינם לכך, שכן הָנֵי מִילֵּי שאסורים בהזמנה בלבד בְּגִנּוֹן הָאוֹרֵג בֶּגֶד לְמֵת, שראוי מיד לפורשו על המת, שאינו מחוסר מעשה לאחר ההזמנה, אֲבָל הָכָא בלבנים לכותל, שמחוסרים מעשה בנייתם בכותל, כְּטָווּי לְאָרִיג – כצמר שטוו אותו לעשות ממנו אריג לצורך תכריכים דָּמֵי, וְלֵיכָּא לְמַאן דְּאָמַר שהזמנתו למת אוסרתו.
הגמרא דנה באופן נוסף של העברת בית כנסת: נתנו בני העיר בית כנסת בְּמַתָּנָה לצורך חולין, פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָסַר להשתמש בו, וְחַד שָׁרֵי. מבארת הגמרא: מַאן דְּאָסַר טעמו, שכן (בהאי) [בְּמַאי] תִּפְקַע קְדוּשָּׁתָהּ, הרי לא נתן דמים תמורתו, ואין לקדושה על מה לחול ובית הכנסת נשאר בקדושתו. וּמַאן דְּשָׁרֵי סבר, אִי לָאו דַּהֲוָה לֵיהּ לנותן דהיינו בני העיר הַנָּאָה מִינֵּיהּ – מן המקבל, לֹא הֲוָה יָהִיב לֵיהּ את בית הכנסת, וְהָדַר הֲוָה לֵיהּ – חוזרה להיות מַתָּנָה כְּזִבְיָנִי, שהנאה זו נחשבת כדמי מכירה, והקדושה חלה עליה, ובית הכנסת מותר בהנאה.
אגב הנידון בשימוש בבית כנסת, מובאת ברייתא לגבי שאר תשמישי מצוה וקדושה: תָּנוּ רַבָּנַן, תַּשְׁמִישֵׁי מִצְוָה – דברים שהשתמשו בהם למצוה, לאחר שעברה מצותם אין עליהם קדושה וּנְזִרְקִין לאשפה, וּתַשְׁמִישֵׁי קְדוּשָּׁה – תשמישי דברים שכתובים עליהם דברי קדושה, נִגְנָזִין ואסור לזורקם. מבארת הברייתא: וְאֵלּוּ הֵן תַּשְׁמִישֵׁי מִצְוָה, כגון סוּכָּה, לוּלָב, שוֹפָר וציצית. וְאֵלּוּ הֵן תַּשְׁמִישֵׁי קְדוּשָּׁה, כגון דְּלוּסְקְמֵי – שק להניח בו סְפָרִים תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת, וְתִיק שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה, וְנַרְתִּיק שֶׁל תְּפִילִּין, וּרְצוּעוֹתֵיהֶן של התפילין.
כמה דינים בתשמישי קדושה: אָמַר רָבָא, מֵרֵישׁ [–מתחילה] הֲוָה אֲמִינָא, הַאי כּוּרְסַיָּא – בימת בית הכנסת שפורסים עליה מפה ומניחים עליה ספר תורה, תַּשְׁמִישׁ דְּתַשְׁמִישׁ הוּא, שהרי ספר התורה מונח על המפה, והבימה היא תשמיש של המפה, וְשָׁרֵי לזורקה לאחר השימוש, אך כֵּיוָן דַּחֲזִינָא דְּלִפְעָמִים מוֹתְבֵי עֲלָוֵיהּ – עליה סֵפֶר תּוֹרָה בלא מפה, אֲמִינָא שגם היא תַּשְׁמִישׁ קְדוּשָּׁה הוּא, וְאָסוּר לזורקה, אלא נגנזת.
וְאָמַר רָבָא, מֵרֵישׁ הֲוָה אֲמִינָא, הַאי פְּרִיסָא – יריעת בד [–וילון] שפורסים בארון הקודש, תַּשְׁמִישׁ דְּתַשְׁמִישׁ הוּא, שמשמשת רק לארון ולא לספר התורה, ולאחר שבלתה מותר לזורקה, אך כֵּיוָן דַּחֲזִינָא דְּלִפְעָמִים עַיְיפֵי לֵיהּ – כופלים אותה בשולי הארון וּמְנַחֵי סִיפְרָא עֲלָוֵיהּ, אֲמִינָא שתַּשְׁמִישׁ קְדוּשָּׁה הוּא, וְאָסוּר להשליכה.
וְאָמַר רָבָא, הַאי תֵּיבוּתָא דְּאִירְפָּט – ארון קודש שנתקלקל, מֵיעֲבְדָה תֵּיבָה זוּטְרְתֵּי – לעשות ממנו ארון קודש קטן יותר, שָׁרֵי, שנשאר בקדושתו הראשונה, אך לעשות כּוּרְסַיָּא [–בימה] אָסִיר, שקדושתה פחותה שרק לפעמים מניחים עליה ספר תורה, ומוריד הארון מקדושתו.
וְאָמַר רָבָא, הַאי פְּרִיסָא – היריעה שפורסים בארון הקודש דְּבָלָה, לְמֵיעְבְּדֵיהּ פְּרִיסָא לְסִפְרֵי – מעיל לספר תורה שָׁרֵי, שאינו מורידה מקדושתה, אך לעשותה מעיל לְחוּמָּשִׁין – ספרי תורה שכל חומש נפרד לעצמו אָסִיר, שקדושתם פחותה משל ספר תורה.
וְאָמַר רָבָא הָנֵי זְבִילֵי [–כעין שקים] דְּחוּמָּשֵׁי, וְקַמְטְרֵי [–ארגזים] דְּסִפְרֵי, תַּשְׁמִישׁ קְדוּשָּׁה נִינְהוּ, וְנִגְנָזִין. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתִימָא, הָנֵי לָאו לְכָבוֹד הספרים עֲבִידָן, אלא לִנְטוּרֵי בְּעָלְמָא עֲבִידֵי ואין עליהם קדושה, קָא מַשְׁמַע לָן שעשויים לכבוד ויש בהם קדושה.
מביאה הגמרא מעשה בענין שימוש בארון קודש: הַהוּא בֵּי כְּנִישְׁתָּא דִּיהוּדָאֵי רוֹמָאֵי – יוצאי רומי שהתיישבו במחוזא, דַּהֲוָה פָּתִיחַ לְהַהוּא אִידְרוֹנָא [–חדר] דַּהֲוָה מָחִית [–מונח] בֵּיהּ מֵת, וְהוּו בָּעוּ כַּהֲנֵי לְמֵיעַל לְצַלּוּיֵי הָתָם בבית הכנסת, ולא היו יכולים מחמת הטומאה שנכנסה דרך פתח זה. אָתוּ אָמְרוּ לֵיהּ לְרָבָא, וְאָמַר לְהוּ, דְּלוּ תֵּיבוּתָא – הגביהו את ארון הקודש וואוֹתְבוּהָ במקום הפתח, דַּהֲוָה לֵיהּ הארון זה כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת – לעמוד במקום קבוע כשיש בו ספרי תורה, שאינו מיטלטל כשהוא מלא, וּכְלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה וְחוּצִין בִּפְנֵי הַטּוּמְאָה, ולא תכנס הטומאה לבית הכנסת ויוכלו הכהנים להכנס לשם. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרָבָא, וְהָא זְמָנִין דִּמְטַלְטְלֵי לֵיהּ לארון זה אף כִּי מָנַח סֵפֶר תּוֹרָה עֲלָוֵיהּ, וַהֲוָה לֵיהּ הארון מִיטַּלְטְלָא מָלֵא וְרֵיקָם ואינו עשוי לנחת, ומקבל טומאה ואינו חוצץ בפניה. אמר להם, אִי הָכִי אכן לֹא אֶפְשָׁר לתקן בית כנסת זה לכהנים, כל זמן שיש מת בחדר הפתוח לו.
כמה דינים בדברי קדושה שבלו: אָמַר מַר זוּטְרָא, מִטְּפָחוֹת סְפָרִים ואף ספרי תורה שֶׁבָּלוּ ואינם ראויים לשימוש, עוֹשִׂין אוֹתָן תַּכְרִיכִין לְמֵת מִצְוָה שצרכי קבורתו מוטלים על הציבור, זוּ הִיא גְּנִיזָתָן.
וְאָמַר רָבָא, סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּלָה ולא ניתן לקרוא בו, גּוֹנְזִין אוֹתוֹ אֵצֶל תַּלְמִיד חָכָם בקברו, וַאֲפִילּוּ אם הוא רק שׁוֹנֶה הֲלָכוֹת – משניות וברייתות, שזה כבוד הספר. מוסיפה הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, וְגוּנְזִים הספר בִּכְלִי חֶרֶס, ששומר על הספר מהתבלות, שֶׁנֶּאֱמַר לענין שטר הקנין של ירמיה ועוד ספרים שהיו עמו (ירמיה לב יד) 'וּנְתַתָּם בִּכְלִי חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעֲמֹדוּ יָמִים רַבִּים'.
(ואמר) [וְאָמַר] רַב פַּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, לשנות מִבֵּי כְּנִישְׁתָּא מקום תפילה לְבֵי רַבָּנָן – לעשותו בית המדרש מקום לימוד שָׁרֵי, שקדושת בית המדרש גדולה יותר, אך מִבֵּי רַבָּנָן לְבֵי כְּנִישְׁתָּא אָסִיר, שאין מורידים בקדושה. וְרַב פָּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא מַתְנֵי אִיפְּכָא, שלשנות מבית הכנסת לבית המדרש אסור, ומבית המדרש לבית הכנסת מותר, שקדושת בית הכנסת גדולה יותר. ראיה לשיטת רב פפי: אָמַר רַב אַחָא,

---

כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב של שלימות, הנה מצד שלימותו, הרי גם בהיותו **במקומו**, יכולה להגיע פעולתו אפילו **במקום רחוק**.
משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

כְּוָותֵיהּ דְּרַב פַּפִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בֵּית הַכְּנֶסֶת מוּתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּה כרב פפי.

מחלוקת נוספת בענין זה: דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא, מַאי דִּכְתִיב על נבוזראדן בחורבן בית המקדש הראשון (מלכים ב׳ כה ט) ׳וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה׳ וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ׳, ויש לדרוש, ׳בֵּית ה״ זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, ו׳בֵית הַמֶּלֶךְ׳ אֵלּוּ פָּלָטְרִין [–ארמונות] שֶׁל מֶלֶךְ, ׳וְאֶת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם׳ הֵיינוּ בתי המגורים כְּמִשְׁמָעָן, ובדרשת התיבות ׳וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ׳ נחלקו רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר, שהכוונה לְמָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִין בּוֹ תּוֹרָה – בית המדרש, שעל ידי לימוד הרבים בו התורה מתגדלת, וְחַד אָמַר שהכוונה לְמָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִין בּוֹ תְּפִלָּה – בית הכנסת, שבו מתפללים רבים שתפילתם מקובלת יותר. מבארת הגמרא: מַאן דְּאָמַר שמגדלים בו תּוֹרָה, מקורו מִדִּכְתִיב (ישעיה מב כא) ׳ה׳ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיַּאְדִּיר׳, ומבואר שיש מקום שהתורה מתגדלת. וּמַאן דְּאָמַר שמגדלים בו תְּפִלָּה, מקורו מִדִּכְתִיב (מלכים ב׳ ח ד) ׳סַפְּרָה נָּא לִי אֵת כָּל הַגְּדוֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִישָׁע, וַאֲלִישָׁע דְּעָבַד תחיית בן השונמית בְּרַחֲמֵי – בתפילה הוּא דְּעָבַד זאת (שם ד לג-לה), ומבואר שנאמר לשון ׳גדולות׳ על תפילה.

מוביחה הגמרא: תִּסְתַּיֵּים – יש סימן דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא דְּאָמַר שהוא מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִין בּוֹ תּוֹרָה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בֵּית הַכְּנֶסֶת מוּתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ, שקדושת בית המדרש גדולה יותר. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּה שאמר ש׳בית גדול׳ הוא בית המדרש שקדושתו גדולה יותר.

שנינו במשנה: אֲבָל מָכְרוּ תּוֹרָה לֹא יִקְּחוּ סְפָרִים וְכוּ׳.

במשנה מבואר שאם מכרו דבר קדוש צריך לקנות בדמיו דבר שקדושתו גדולה יותר. הגמרא מביאה ספק בענין זה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִמְכּוֹר סֵפֶר תּוֹרָה יָשָׁן שראוי לקרות בו וְלִיקַּח בּוֹ – בדמיו ספר תורה חָדָשׁ. ביאור הספק: האם כֵּיוָן דְּלֵא מַעֲלֵי לֵיהּ לדמיו לקדושה גדולה יותר אָסוּר, אוֹ דִּלְמָא שבספר תורה כֵּיוָן דְּלֵיכָא לְעִילּוּיֵי לדמיו לְעִילּוּיָא אַחֲרִינָא, שהרי אין קדושה גדולה יותר, סַפִּיר דָּמֵי, ולא נאמר בו הדין שיש להעלות דמיו לקדושה גדולה יותר.

הגמרא רוצה לפשוט ממשנתינו: תָּא שְׁמַע, ששנינו במשנתינו, אֲבָל מָכְרוּ תּוֹרָה לֹא יִקְּחוּ סְפָרִים, ומדויק, שדווקא סְפָרִים – נביאים וכתובים הוּא דְּלֵא יקחו בדמי ספר תורה שקדושתו גדולה מדם, הָא תּוֹרָה בְּתוֹרָה שקדושתן שוה, סַפִּיר דָּמֵי לקנות.

דוחה הגמרא: הדין במַתְנִיתִין הוא בִּדְיָעֲבַד כשמכרו כבר ספר תורה, ואז אכן מותר, וכִי קָא מִיבַּעְיָא לָן מה הדין בזה לְכַתְּחִלָּה, האם מותר למכרו ולקנות בדמיו אחר.

רוצה הגמרא לפשוט ממקום אחר: תָּא שְׁמַע, ששנינו בברייתא, גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּמִטְפָּחוֹת חוּמָשִׁין – ספר תורה המחולק לחומשים, שמעלם לקדושה גדולה יותר, וְכן חוּמָשִׁין בְּמִטְפָּחוֹת נְבִיאִים וּכְתוּבִים, אֲבָל לֹא נְבִיאִים וּכְתוּבִים בְּמִטְפָּחוֹת חוּמָשִׁין, שמורידין מקדושתן, וְכן לֹא חוּמָשִׁין בְּמִטְפָּחוֹת סֵפֶר תּוֹרָה. קָתָנֵי מִיהַת, גּוֹלְלִים סֵפֶר תּוֹרָה בְּמִטְפָּחוֹת חוּמָשִׁין, ומדויק, בְּמִטְפָּחוֹת חוּמָשִׁין אִין, אך בְּמִטְפָּחוֹת סֵפֶר תּוֹרָה אחר לֹא, ואם כן הוא הדין שאסור למכור ספר תורה ולקנות בדמיו אחר.

דוחה הגמרא: לא ניתן לדייק כך, שכן אֵימָא סֵיפָא, וְלֹא חוּמָשִׁין בְּמִטְפָּחוֹת סֵפֶר תּוֹרָה, ומשמע שדווקא זה אסור, הָא תּוֹרָה בְּתוֹרָה שקדושתן שוה סַפִּיר דָּמֵי, ולהיפך מהמדויק מן הרישא. מסיקה הגמרא: אֶלָּא ודאי מַהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּה את הדין בזה.

ראיה אחרת: תָּא שְׁמַע, ששנינו בברייתא, מַנִּיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל גַּבֵּי ספר תּוֹרָה וְספר תּוֹרָה עַל גַּבֵּי חוּמָשִׁין, וְחוּמָשִׁין עַל גַּבֵּי נְבִיאִים וּכְתוּבִים, אֲבָל לֹא נְבִיאִים וּכְתוּבִים עַל גַּבֵּי חוּמָשִׁין וְלֹא חוּמָשִׁין עַל גַּבֵּי ספר תּוֹרָה, שקדושתם גדולה יותר. ומדויק, שספר תורה על גבי ספר תורה מותר להניח, ואם כן הוא הדין שמותר לקנות בדמיו ספר תורה אחר.

דוחה הגמרא: הַנָּחָה קָאָמַרְתְּ להביא ממנה ראיה, אין להוכיח ממנה שכן שַׁאנִי הַנָּחָה דְּלֵא אֶפְשָׁר שלא להניח ספר תורה על גבי ספר תורה, דְּאִי לֵא תֵּימָא הָכִי, מִיכְרַךְ הֵיכִי כַּרְכִינָן – כיצד גוללים ספר תורה, וְהָא קָא יָתֵיב דַּפָּא אַחֲרִיהּ – הרי דף נגלל על חבירו, אֶלָּא ודאי כֵּיוָן דְּלֵא אֶפְשָׁר לגלול בלא זה שֶׁרֵי, הָכָא נַמִּי כֵּיוָן שפעמים דְּלֵא אֶפְשָׁר להזהר שלא יהיו מונחים ספרי התורה זה על זה שֶׁרֵי, ואין לפשוט מכך לענין קניית ספר תורה.

ראיה אחרת: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, לֹא יִמְכּוֹר אָדָם סֵפֶר תּוֹרָה יָשָׁן לִיקַּח בּוֹ חָדָשׁ, ומפורש שאסור.

דוחה הגמרא: הָתָם אסור מִשּׁוּם שחוששים לִפְשִׁיעוּתָא, שמא לאחר שימכור יפשע ולא יקנה אחר ומתוך כך יפסדו הדמים, וכִי קָאַמְרִינָן שיש ספק, בְּגוֹן דִּכְתִיב וּמַנַּח לְאִיפְּרוּזֵי – שיש ספר תורה חדש בבית הסופר, ורוצה למכור ספר תורה ישן שבידו כדי לקנותו, מַאי – מה הדין בזה.

ראיה אחרת: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אֵין מוֹכְרִין סֵפֶר תּוֹרָה, אֶלָּא כדי לִלְמוֹד תּוֹרָה ולהתפרנס מדמיו, וְשיהא לו דמים כדי לִישָׂא אִשָּׁה. וכשם שמותר כדי ללמוד תורה, הוא הדין שמותר כדי לקנות בדמיו ספר תורה אחר, וְשַׁמְע מִינָּהּ שלמכור ספר תּוֹרָה בְּתמורה לספר תּוֹרָה שַׁפִּיר דָּמֵי.

דוחה הגמרא: דִּלְמָא שַׁאנִי לִמּוּד תורה שמותר למכור עבורו ספר תורה, שֶׁהַלִּמּוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, ולישא אִשָּׁה נַמִּי התירו משום ש׳לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ׳ (ישעיה מה יח), אֲבָל למכור ספר תּוֹרָה בְּתמורה לספר תּוֹרָה לֹא. ולא נפשט הספק.

ברייתא בענין מכירת ספר תורה: תָּנוּ רַבָּנָן, לֹא יִמְכּוֹר אָדָם סֵפֶר תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ כגון שיש לו אחר. יֶתֶר עַל כֵּן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אֲפִילּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, וּמָכַר סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ בִּתּוֹ לשפחות, אֵינוֹ רוֹאֶה בדמיהם סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.

שנינו במשנה: וְכֵן בְּמוֹתְרֵיהֶן.

הגמרא מגבילה דין זה: אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ שגם בדמים שנשארו ממכירת דבר קדוש יש לקנות דבר שקדושתו גדולה יותר, אֶלָּא כֶּשֶׁמָּכְרוּ וקנו וְהוֹתִירוּ חלק מדמי המכירה שלא הוצרכו לשלמם על הדבר שקנו, אֲבָל אם נָּבוּ מעות מן הציבור לקנות ספר תורה, וְהוֹתִירוּ מהן לאחר קנייתו, מוּתָּר לקנות בהן דבר שקדושתו פחותה ממנו, שהרי עדיין לא השתמשו בהם לקדושה חמורה.

אביי מקשה על דבריו: אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי, ששנינו בברייתא לגבי מכירת דבר קדוש, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שצריך להעלות דמיו לקדושה חמורה, דווקא כֵּשֶׁלֹּא הִתְּנוּ שישתמשו בהן לדבר שקדושתו פחותה, אֲבָל אם הִתְּנוּ כך, אֲפִילּוּ להשתמש בהם לְדוּכְסוֹסְיָא מוּתָּר. הגמרא מבינה שמוכרח שמדובר במותר המעות, שהרי לגבי המעות עצמם שרוצים לקנות בהן מפורש במשנה שיש להעלותן לקדושה גדולה יותר, ואין מועיל על זה תנאי. ומבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא שמדובר כֶּשֶׁמָּכְרוּ וְהוֹתִירוּ, כִּי הִתְּנוּ מַאי הֲוֵי, הרי יש למעות דין קדושה כמבואר במשנה, אֶלָּא ודאי מדובר כֶּשֶׁנָּבוּ וְהוֹתִירוּ, ומדויק מן הברייתא, טַעֲמָא שמותר לעשות בהם כרצונם, משום דְּהִתְּנוּ, הָא לֹא הִתְּנוּ, לֹא, וקשה על רבא שהתיר בכל אופן.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם מדובר בברייתא כֶּשֶׁמָּכְרוּ וְהוֹתִירוּ, וְהָכִי קָאָמַר, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כֶּשֶׁלֹּא הִתְּנוּ שִׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, אֲבָל אם הִתְּנוּ שִׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, אֲפִילּוּ לְדוּכְסוֹסְיָא נַמִּי מוּתָּר. להשתמש בדמים הנותרים, הגמרא מפרשת מהו ׳דוכסוסיא׳: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְהַהוּא מַרְבָּנָן דַּהֲוָה מְסַדֵּר מַתְנִיתָא – אחד החכמים שסידר ברייתות קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, מִי שְׁמִיעַ לְךָ מַרְב שֵׁשֶׁת מַאי פירוש ׳דוכְסוֹסְיָא׳. אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, פירושו פַּרְשָׁא דְּמָתָא – רוכב סוס של העיר, ומזומן לאנשי העיר לשולחו למושל העיר בעת הצורך.

לימוד ממעשה זה: אָמַר אַבָּיֵי לאחר ששמע זאת, הִלְכָּךְ, הַאי צוּרְבָּא מַרְבָּנָן – תלמיד חכם צעיר דְּשָׁמַע לֵיהּ מִילְּתָא – דין מסוים וְלֹא יָדַע פֵּירוּשָׁא, לִישַׁיְּילֵהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁכִיחַ קַמֵּיהּ רַבָּנָן – שישאל את המצוי תדיר לפני חכמים, דְּלֵא אֶפְשָׁר דְּלֵא שְׁמִיעַ לֵיהּ את פירוש הדבר מִן נַבְרָא רַבָּה.

המשך בעמוד נג

רש"ל

לעשות מבית הכנסת בית המדרש. וישרף **את בית ה' ואת כל בית גדול** — בנבוזראדן כתיב. **תפתיים** — יש סימן. **מותר לעשות בית המדרש** — אלמא: בית המדרש הוי בית גדול. **דיעבד** — שמכרוהו כבר, כדקתני. מכרו תורה. ומשום הכי מותר ליקח בדמיו ספר תורה, שאם לאו — מה יקחו מהם? כי קא מיבעיא לן — למכור לכתחילה לכך. **חומשין** — ספר תורה שאין בו אלא חומש אחד. **אבל לא נביאים וכתובים במטפחות ספר תורה** — שמוריד המטפחות מקדושתן. **במטפחות של חומשין** — דקא מעלי להו למטפחות. **אבל במטפחות ספר תורה לא** — אלמא: אין משנין לכיוצא בה, אלא למעלה הימנה. **אימא סיפא ולא חומשין במטפחות של ספר תורה** — דהא ירידה היא. **וקא מותיב דפא אחבריה** — דף נגלל על חבירו. **משום פשיעותא** — שמא משימכור שוב לא יקנה, ומתוך כך יפסדו הדמים. **כי קאמרינן דמנח לאיפרוקי** — שכתוב כבר החדש בבית הסופר, ואינו מעובב אלא לתת לו דמים. **אלא ללמוד תורה** — להתפרנס בו כשלומד תורה. וקא סלקא דעתך דהוא הדין לקנות ספר תורה. **שאינו צריך לו** — שיש לו אחר. **אינו רואה סימן ברכה לעולם** — באותן הדמים. **שמכרו והותירו** — מכרו אחד מן הקדושות הללו, ולקחו ממקצת הדמים קדושה מעולה, והותירו מהן. **אבל גבו** — מעות מן הצבור לצורך ספר תורה, וקנאוהו, ונותר בידן מן הדמים — מותר להורידן, שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה חמורה. **שלא התנו** — על מנת לעשות רצוננו מן הדמים. **לדוכסוסיא** — מפרש לקמן. **כי התנו מאי הוי** — הא דמי קדושה הן. **וטעמא דהתנו** — כשגבו לעשות רצוננו וחפצנו ממותר הדמים. **פרשא דמתא** — בני העיר שוכרין אדם רוכב סוס, שיהא להן מזומן לשולחו בשליחות למושל העיר כשיצטרכו. **נותנין** — אותה לגבאי אותה העיר, כדי שלא יחשדום בפוסקים ואינן נותנין. **וכשהן באים** — וחוזרים למקומן, תובעים אותן מן הגבאים, ומפרנסין בה עניי עירן.

חבר

תוספות

כוותיה דרב פפי מסתברא — מהכא משמע דהלכה כר' יהושע בן לוי לגבי דר' יוחנן, מדמייתי ראיה דהלכה כרב פפי, משום דרבי יהושע בן לוי קאי כוותיה, אף על גב דרבי יוחנן פליג עליה. **אבל** התנו שבעה טובי העיר במעמד כו' — קשה: דכיון שהתנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר למה לי להותירו? ואמאי נקטיה, והא אפילו בכל הדמים יכולין הן לעשות מה שירצו, כדאמר לעיל: אפילו למישתי ביה שיכרא, ופרש רש"י: לקנות מן הדמים שכר לשתות! ויש לומר: דנקט והותירו, לאשמועינן דאף במותר בעי תנאי. דסלקא דעתך דאם קנו מן הדמים דבר קדושה והותירו, דמותר לעשות מן המותר כל מה שירצו, אפילו בלא תנאי – קא משמע לן דלא.

רבי

כְּוָוֹתֵיהּ דְּרַב פַּפִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בֵּית הַכְּנֶסֶת מוּתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ. שְׁמַע מִינָּהּ. דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: מַאי דִּכְתִיב: "וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ"? "בֵּית ה'" - זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ; "בֵּית הַמֶּלֶךְ" - אֵלּוּ פַּלְטְרִין שֶׁל מֶלֶךְ; "וְאֶת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם" - כְּמַשְׁמָעָן; "וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ" - רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. חַד אָמַר: מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִים בּוֹ תּוֹרָה, וְחַד אָמַר: מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִים בּוֹ תְּפִלָּה. מַאן דַּאֲמַר תּוֹרָה, דִּכְתִיב: "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר." וּמַאן דַּאֲמַר תְּפִלָּה, דִּכְתִיב: "סַפְּרָה נָּא הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִישָׁע", וְאֱלִישָׁע דַּעֲבַד, בִּרְחֵמֵי הוּא דַּעֲבַד. תִּסְתַּיֵּים דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא דַּאֲמַר מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִים בּוֹ תּוֹרָה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בֵּית הַכְּנֶסֶת מוּתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ. שְׁמַע מִינָּהּ. "אֲבָל מָכְרוּ תּוֹרָה לֹא יִקְחוּ סְפָרִים וכו'." אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לְמִכּוֹר סֵפֶר תּוֹרָה יָשָׁן לִיקַּח בּוֹ חָדָשׁ? כֵּיוָן דְּלָא מַעֲלֵי לֵיהּ אָסוּר, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּלֵיכָּא לְעָלוּיֵי עִילּוּיָא אַחֲרִינָא, שַׁפִּיר דָּמֵי? תָּא שְׁמַע: "אֲבָל מָכְרוּ תּוֹרָה לֹא יִקְחוּ סְפָרִים." סְפָרִים הוּא דְּלָא, הָא תּוֹרָה בְּתוֹרָה שַׁפִּיר דָּמֵי! מַתְנִיתִין דִּיעֲבַד; כִּי קָא מִיבַּעְיָא לָן לְכַתְּחִלָּה. תָּא שְׁמַע: גּוֹלְלִים סֵפֶר תּוֹרָה בְּמִטְפָּחוֹת חוּמָּשִׁין, וְחוּמָּשִׁין בְּמִטְפָּחוֹת נְבִיאִים וּכְתוּבִים, אֲבָל לֹא נְבִיאִים וּכְתוּבִים בְּמִטְפָּחוֹת חוּמָּשִׁים, וְלֹא חוּמָּשִׁים בְּמִטְפָּחוֹת סֵפֶר תּוֹרָה. קָתָנֵי מִיהַת גּוֹלְלִים סֵפֶר תּוֹרָה בְּמִטְפָּחוֹת חוּמָּשִׁים. מִטְפָּחוֹת חוּמָּשִׁים אִין, מִטְפָּחוֹת סֵפֶר תּוֹרָה לָא. אִימָא סֵיפָא: וְלֹא חוּמָּשִׁים בְּמִטְפָּחוֹת סֵפֶר תּוֹרָה. הָא תּוֹרָה בְּתוֹרָה שַׁפִּיר דָּמֵי. אֶלָּא מֵהָא לֵיכָּא לְמִישְׁמַע מִינָּהּ. תָּא שְׁמַע: מַנִּיחִים סֵפֶר תּוֹרָה עַל גַּבֵּי תּוֹרָה וְתוֹרָה עַל גַּבֵּי חוּמָּשִׁים, וְחוּמָּשִׁים עַל גַּבֵּי נְבִיאִים וּכְתוּבִים, אֲבָל לֹא נְבִיאִים וּכְתוּבִים עַל גַּבֵּי חוּמָּשִׁים, וְלֹא חוּמָּשִׁים עַל גַּבֵּי תּוֹרָה. הַנָּחָה קָאָמְרַתְּ? שָׁאנֵי הַנָּחָה דִּלְמָא אֶפְשָׁר. דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי, מִיכְרַךְ הֵיכִי כָּרְכִינַן? וְהָא קָא יָתֵיב דַּפָּא אַחֲבְרֵיהּ! אֶלָּא כֵּיוָן דְּלָא אֶפְשָׁר שָׁרֵי; הָכָא נַמִי כֵּיוָן דְּלָא אֶפְשָׁר שָׁרֵי. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא יִמְכּוֹר אָדָם סֵפֶר תּוֹרָה יָשָׁן לִיקַּח בּוֹ חָדָשׁ. הָתָם מִשּׁוּם פְּשִׁיעוּתָא; כִּי קָאָמְרִינַן - כְּגוֹן דִּכְתִיב וּמַנַּח לְאִיפְרוּקֵי, מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אֵין מוֹכְרִים סֵפֶר תּוֹרָה אֶלָּא לְלִמּוֹד תּוֹרָה לִישָׁא אִשָּׁה. שְׁמַע מִינָּהּ תּוֹרָה בְּתוֹרָה שַׁפִּיר דָּמֵי! דִּלְמָא שָׁאנֵי לִמּוּד, שֶׁהַלִּמּוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה; אִשָּׁה נַמִי - "לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ, לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ", אֲבָל תּוֹרָה בְּתוֹרָה לָא. תָּנוּ רַבָּנַן: לֹא יִמְכּוֹר אָדָם סֵפֶר תּוֹרָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. יָתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אֲפִילּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל וּמָכַר סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ בִּתּוֹ, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. "וְכֵן בְּמוֹתְרֵיהֶן." אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁמָּכְרוּ וְהוֹתִירוּ, אֲבָל גָּבוּ וְהוֹתִירוּ מוּתָּר. אִיתִיבֵיהּ אַבַּיֵּי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁלֹּא הִתְנוּ, אֲבָל הִתְנוּ - אֲפִילּוּ לְדוּכְסוֹסִיָּא מוּתָּר. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא שֶׁמָּכְרוּ וְהוֹתִירוּ, כִּי הִתְנוּ מַאי הֲוֵי? אֶלָּא שֶׁגָּבוּ וְהוֹתִירוּ. טַעְמָא דְּהִתְנוּ, הָא לֹא הִתְנוּ לָא! לְעוֹלָם שֶׁמָּכְרוּ וְהוֹתִירוּ. וְהָכִי קָאָמַר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁלֹּא הִתְנוּ שִׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, אֲבָל הִתְנוּ שִׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר אֲפִילּוּ לְדוּכְסוֹסִיָּא נַמִי מוּתָּר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לְהַהוּא מְרַבְּנַן דַּהֲוָה מְסַדֵּר מַתְנִיתָא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: מִי שְׁמִיעַ לָךְ מֵרַב שֵׁשֶׁת מַאי "דּוּכְסוֹסִיָּא"? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: פָּרָשָׁא דְּמָתָא. אָמַר אַבַּיֵּי: הִלְכָּךְ הַאי צוּרְבָא מֵרַבְּנַן דִּשְׁמַע לֵיהּ מִילְּתָא וְלָא יָדַע פֵּירוּשָׁא לִישַׁיְּילֵהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁכִיחַ קַמֵּיהּ רַבְּנַן דְּלָא אֶפְשָׁר דְּלָא שְׁמִיעַ לֵיהּ מִן גַּבְרָא רַבָּה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: בְּנֵי הָעִיר שֶׁהָלְכוּ לְעִיר אַחֶרֶת וּפָסְקוּ עֲלֵיהֶם צְדָקָה - נוֹתְנִין, וּכְשֶׁהֵן בָּאִין מְבִיאִים אוֹתָהּ, וּמְפַרְנְסִין בָּהּ עֲנִיֵּי עִירָן. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: בְּנֵי הָעִיר שֶׁהָלְכוּ לְעִיר אַחֶרֶת וּפָסְקוּ עֲלֵיהֶם צְדָקָה נוֹתְנִין, וּכְשֶׁהֵם בָּאִים מְבִיאִים אוֹתָהּ עִמָּהֶן. וְיָחִיד שֶׁהָלַךְ לְעִיר אַחֶרֶת וּפָסְקוּ עָלָיו צְדָקָה, תִּנָּתֵן לַעֲנִיֵּי אוֹתָהּ הָעִיר. רַב הוּנָא גָּזַר תַּעֲנִיתָא. עָל לְגַבֵּיהּ רַב חָנָה בַּר חֲנִילַאי וְכָל בְּנֵי מָתֵיהּ, רְמוּ עֲלֵיהוּ צְדָקָה וְיָהֲבוּ. כִּי בָּעוּ לְמֵיתֵי, אֲמָרוּ לֵיהּ: נוֹתְבָהּ לָן מָר וְנֵיזוֹל וּנְפַרְנֵס בָּהּ עֲנִיֵּי מָאתִין. אֲמַר לְהוּ: תְּנִינָא, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשֶׁאֵין שָׁם

חבר

בני-ישראל צריכים לפעול בכל עניין שבעולם – שנודע להם אודותיו, או במקום שבו נמצאים – שיהיה ניכר בו טוב ואלוקות, ובלשון הידוע: לעשות לו יתברך דירה בתחתונים דווקא.

משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

רבי יהודה סבר צד אחד ברבית מותר — קשה: מאי שנא מלוה סאה בסאה דאמר ב"איזהו נשך" (בבא מציעא סג,א ושם) דאסור משום דאיכא צד אחד ברבית, דשמא תייקר התבואה! ויש לומר: דשאני הכא דלא הוי דרך הלואה, אלא בתורת מכר אתא לידיה. ואכתי קשה: מאי שנא ממשכן לו בית משכן לו שדה, דאמר התם (סה,ב) דאפילו אמר ליה לבשתרצה למוכרם לא תמכרם אלא לי בדמים הללו, ואכל פירות (יותר ממה שהלוה) – אסור. ואמר רב הונא בריה דרבי יהושע דלא כרבי יהודה, דאי כרבי יהודה – האמר צד אחד ברבית מותר. והכא ליכא כי אם צד אחד ברבית, דשמא לא ימכרם, וגם הוי הלואה מדקאמר "משכן" – ואפילו הכי שרי רבי יהודה! ויש לומר: דאכתי לא דמי כלל להלואת סאה בסאה, דהתם ליכא צד מכר כלל, אבל הכא וגבי משכן – איכא צד אחד מכר.

רבא אמר רבית על מנת להחזיר איכא בינייהו — ולרבי מאיר דמתני', סבירא ליה שהיו מתנין להחזיר שכירות בית הכנסת כשחזרו, ובהכי שרו כרבי יהודה.

לא השתנתי בתוך ארבע אמות של תפלה — ואפילו היכא שיש היתר גמור, כגון ששהה כדי הילוך ארבע אמות.

ולא כניתי שם לחבירי — אפילו כינוי דלא הוי גנאי, והא דאמרינן (בבא מציעא נח,ב) דהמכנה שם לחבירו אין לו חלק לעולם הבא — היינו בכינוי של פגם משפחה.

הניחה לו שלושת (אלפים) (מאות) גרבי יין — דאמרינן: הזהיר בקידוש היום זוכה וממלאים לו גרבי יין (שבת כג,ב).

שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים בו' — קשה: דאדרבה, היה בזכות שהיה שונה לתלמיד אחד ארבע מאות זימני, ונפק בת קול ואמר: נאה ליך דליזבי כולי דריה לעלמא דאתי או דליחיי ארבע מאה שניך? אמר הקדוש ברוך הוא: יהבו ליה הא והא (עירובין נד,ב). ויש לומר: דמעיקרא לא ידע בן, עד לבסוף שראה שחיה כל כך.

כי

חֲבֵר עִיר, אֲבָל יֵשׁ שָׁם חֲבֵר עִיר תִּנָּתֵן לַחֲבֵר עִיר, וְכָל שֶׁכֵּן דַּעֲנִיֵּי דִּידִי וְדִידְכוּ עֲלֵי סְמוּכִי. **משנה** אֵין מוֹכְרִים אֶת שֶׁל רַבִּים, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹרִידִים אוֹתוֹ מִקְּדוּשָּׁתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן אַף לֹא עִיר גְּדוֹלָה לְעִיר קְטַנָּה. **גמרא** שַׁפִּיר קָאָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַבִּי מֵאִיר! וְרַבִּי מֵאִיר: מֵעִיר גְּדוֹלָה לְעִיר קְטַנָּה מֵעִיקָּרָא קְדֻשָּׁא, הָשְׁתָּא נַמִּי קְדֻשָּׁא; מֵרַבִּים לְיָחִיד לֵיכָּא קְדוּשָּׁה. וְרַבָּנַן: אִי אִיכָּא לְמֵיחָשׁ, כִּי הַאי גַּוְונָא נַמִּי אִיכָּא לְמֵיחָשׁ מִשּׁוּם "בְּרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ". **משנה** אֵין מוֹכְרִים בֵּית כְּנֶסֶת אֶלָּא עַל תְּנַאי, שֶׁאִם יִרְצוּ יַחֲזִירוּהוּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מוֹכְרִים אוֹתוֹ מִמְּכַּר עוֹלָם חוּץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים: לְמֶרְחָץ וּלְבוּרְסְקִי לִטְבִילָה וּלְבֵית הַמַּיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מוֹכְרִים אוֹתָהּ לְשֵׁם חָצֵר, וְהַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה. **גמרא** וּלְרַבִּי מֵאִיר, הֵיכִי דָּיְירִי בָּהּ? הָא הָוְיָא לָהּ רְבִית! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי מֵאִיר בִּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה אֲמָרָהּ, דְּאָמַר: צַד אֶחָד בְּרִבִּית מוּתָּר. דְּתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה וְעָשָׂה לוֹ שָׁדֵהוּ מֶכֶר, בִּזְמַן שֶׁמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּירוֹת, מוּתָּר; לוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ לוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת מוּתָּר. וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּבֵיתוֹס בֶּן זוּגִן שֶׁעָשָׂה שָׂדֵהוּ מֶכֶר עַל פִּי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְלוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת הָיָה. אָמְרוּ לוֹ: מִשֶּׁם רְאִיָּה?! מוֹכֵר אוֹכֵל פֵּירוֹת הָיָה וְלֹא לוֹקֵחַ. מַאי בֵּינֵייהוּ? צַד אֶחָד בְּרִבִּית אִיכָּא בֵּינֵייהוּ. מָר סָבַר: צַד אֶחָד בְּרִבִּית מוּתָּר; וּמָר סָבַר: צַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר. רָבָא אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא צַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר. וְהָכָא רִבִּית עַל מְנָת לְהַחֲזִיר אִיכָּא בֵּינֵייהוּ. מָר סָבַר: רִבִּית עַל מְנָת לְהַחֲזִיר מוּתָּר; וּמָר סָבַר אָסוּר. "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מוֹכְרִים אוֹתוֹ מִמְּכַּר עוֹלָם וכו'." אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מוּתָּר לְאָדָם לְהַשְׁתִּין מַיִם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל תְּפִלָּה. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תְּנֵינָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מוֹכְרִים אוֹתָהּ לְשׁוּם חָצֵר, וְלוֹקֵחַ מַה שֶּׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה. וַאֲפִילּוּ רַבָּנַן לֹא קָאָמְרִי אֶלָּא בֵּית הַכְּנֶסֶת דִּקְבִיעַ קְדוּשָּׁתֵיהּ, אֲבָל אַרְבַּע אַמּוֹת דְּלָא קְבִיעַ קְדוּשָּׁתַיְיהוּ לָא. תְּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: הַמִּתְפַּלֵּל מֵרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וּמַשְׁתִּין, וְהַמַּשְׁתִּין מֵרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִתְפַּלֵּל. אֲמַר לֵיהּ: בִּשְׁלָמָא הַמַּשְׁתִּין מֵרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִתְפַּלֵּל תָּנֵינָא: כַּמָּה יַרְחִיק מֵהֶם וּמֵהַצּוֹאָה? אַרְבַּע אַמּוֹת. אֶלָּא הַמִּתְפַּלֵּל מֵרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וּמַשְׁתִּין לָמָּה לִי? אִי הָכִי, קְדַשְׁתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ שְׁבִילֵי דְּנְהַרְדְּעָא! תְּנֵי: יִשְׁהֶה. בִּשְׁלָמָא מַשְׁתִּין יִשְׁהֶה כְּדֵי הִילּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מִשּׁוּם נִיצוֹצוֹת. אֶלָּא מִתְפַּלֵּל יִשְׁהֶה כְּדֵי הִילּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, לָמָּה לִי? אָמַר רַב אַשִׁי: שֶׁכָּל אַרְבַּע אַמּוֹת תְּפִלָּתוֹ סִדּוּרָה בְּפִיו וְרַחוּשֵׁי מְרַחֲשָׁן שִׁפְוּוּתֵיהּ. זלפ"ן סִימָן. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי זַבָּאי: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִיָּמַי לֹא הִשְׁתַּנְּתִי מַיִם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל תְּפִלָּה, וְלֹא כִּנִּיתִי שֵׁם לַחֲבֵירִי, וְלֹא בִּיטַּלְתִּי קִידּוּשׁ הַיּוֹם. אִמָּא זְקֵנָה הָיְתָה לִי. פַּעַם אַחַת מָכְרָה כַּפָּהּ שֶׁבְּרֹאשָׁהּ וְהֵבִיאָה לִי קִידּוּשׁ הַיּוֹם. תָּנָא: כְּשֶׁמֵּתָה, הִנִּיחָה לוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵּי יַיִן; כְּשֶׁמֵּת הוּא, הִנִּיחַ לִבָנָיו שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים גַּרְבֵּי יַיִן. רַב הוּנָא הָוָה אָסַר רֵיתָא וְקָאֵי קַמֵּיהּ דְּרַב. אָמַר לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר: לָא הֲוָה לִי קִידּוּשָׁא, וּמִשְׁכַּנְתֵּיהּ לְהֵמְיָינַאי וַאֲתַאי בֵּיהּ קִידּוּשָׁא. אָמַר לֵיהּ: יְהֵא רַעֲוָא דְּתִיטּוּם בְּשִׁירָאֵי. כִּי אִיכַּלֵל רַבָּא בְּרֵיהּ, רַב הוּנָא אִינִישׁ גּוּצָא הָוָה גְּנָא אַפּוּרְיָא. אָתְיָין בְּנָתֵיהּ וְכַלָּתֵיהּ, שָׁלְחָן וְשָׁדְיָין מָנַיְיהוּ עֲלֵיהּ עַד דְּאִיטּוּם בְּשִׁירָאֵי. שָׁמַע רַב וְאִיקְפַּד. אָמַר: מַאי טַעְמָא לָא אָמְרַתְּ לִי כִּי בַּרְכִתִּיךְ: "וְכֵן לְמָר." שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: בַּמָּה, הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי קַפְּנַדַּרְיָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְלֹא פָּסַעְתִּי עַל רָאשֵׁי עַם קָדוֹשׁ, וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי בְּלֹא בְּרָכָה. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי פְּרִידָא: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מִיָּמַי לֹא קִדְּמַנִי אָדָם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ,

ולא

חבר עיר — תלמיד חכם המתעסק בצרכי צבור. **ליכא** קדושה — שאין אומרים דבר שבקדושה פחות מעשרה. **ורבנן** — אמרי: אי איכא למיחש בין רב למעט — הכא נמי איכא למיחש משום "ברוב עם הדרת מלך" ולא משכחת מכירה בבית הכנסת. אלא לא חיישינן, דכיון דשקיל דמי ומעלי להו בקדושה מעולה — כל דבעי לוקח עביד, חוץ מארבעה דברים כדקתני סיפא. **משנה** **אלא על תנאי** — ואפילו מרבים לרבים אסר רבי מאיר מכירת חלוטין, דדרך בזיון הוא, [כלומר: אינן בעיניו לבלום]. **וחכמים אומרים וכו' ממכר עולם** — ליחיד, ולכל תשמיש, חוץ מארבעה דברים. **לבית המים** — לבביסה. אי נמי: לבית מי רגלים. **גמרא** **בארבע אמות של תפלה** — לאחר זמן. קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא — שאין לך ארבע אמות בהן שלא התפללו בהן עוברי דרכים. **תני ישהה** — כדי הילוך ארבע אמות. **משום ניצוצות** — שלא יטפו בגדיו בניצוצות שבאמתו. **במה הארכת ימים** — באיזה זכות. **כפה** = צעיף. **אסר ריתא** — מין גמי. **דתיטום בשיראי** — סתום ומכוסה במעילין. "סתמום פלשתים" תרגומו טמונין פלשתאי (בראשית כו). **איכלל** — כשנכנס לחופה. [שלחן] — היו פושטות בגדיהן. **וכן למר** — אף אתה תהא מבורך לכך, שמא היה עת רצון, ותתקיים אף בי. **קפנדריא** — מקצר הילוכו דרך בית הכנסת. **ולא פסעתי על ראשי עם** קודש — כשהיו התלמידין בבית המדרש על גבי קרקע, ההולך על גבי מסיבתן לישב למקומן נראה כפוסע על ראשי העם. **ולא נשאתי כפי** — לדוכן לברכת כהנים. לפי שהכהנים צריכין לברך "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו (במצותיו וצונו) בקדושתו של אהרן" במסכת סוטה (לט, א).

מתנותיה

חֲבֵר עִיר – תלמיד חכם המתעסק בצרכי ציבור, אֲבָל אם יֵשׁ שָׁם חֲבֵר עִיר, אף צדקה של בני עיר אחרת תִּינָּתֵן לַחֲבֵר עִיר שיחלקה כראות עיניו, שדעתם היתה שיעשו בצדקה שנותנים כדעת החכם, וְכָל שֶׁכֵּן במעשה זה, דַּעֲנֵי דִּידִי וְדִידְכוּ – של עירי ושל עירכם עָלַי סְמִיכֵי לקבל צדקה, וודאי נדרתם על דעתי.

משנה

אֵין מוֹכְרִין אֶת בית הכנסת שֶׁל רַבִּים לְיָחִיד אף כדי להתפלל בו, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹרִידִין אוֹתוֹ מִקְּדוּשָּׁתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ חכמים, אִם כֵּן, אַף לֹא ימכרו בית כנסת מֵעִיר גְּדוֹלָה שיש מתפללים רבים לְעִיר קְטַנָּה שיש מעט מתפללים, שהרי מורידו מקדושתו, ולא יתכן שאסור, שאם כן לא תמצא מכירה בבית הכנסת, ואם כן אף למכור של רבים ליחיד מותר.

גמרא

הגמרא דנה בטעמו של רבי מאיר. מקשה הגמרא: שַׁפִּיר קָאָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַבִּי מֵאִיר שאין חילוק בין למכור של רבים ליחיד למכירה מעיר גדולה לקטנה, ומה ישיב על כך רבי מאיר. מתרצת הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר ישיב, במכירה מֵעִיר גְּדוֹלָה לְעִיר קְטַנָּה, מֵעִיקָּרָא קַדִּישָׁא בקדושת בית הכנסת, וְהַשְׁתָּא לאחר המכירה נַמִּי קַדִּישָׁא בקדושתו, ולכן אין חילוק ומותר למכור, אך מֵרַבִּים לְיָחִיד, לאחר המכירה לֵיכָּא קְדוּשָּׁה כקדושה הראשונה, שהרי אין אומרים דברים שבקדושה בפחות מעשרה.

לפי זה מבארת הגמרא דעת חכמים: וְרַבָּנַן ישיבו לכך, אִי אִיכָּא לְמֵיחַשׁ שיורד מקדושתו במכירה מרבים ליחיד מן הטעם האמור, כִּי הַאי גַּוְונָא במכירה מעיר גדולה לקטנה נַמִּי אִיכָּא לְמֵיחַשׁ לכך, מִשּׁוּם 'בְּרוֹב עָם הֲדַרַת מֶלֶךְ' (משלי יד כח), שבעיר גדולה יש רבים, ויש בכך יותר הדרת מלך. ואם באופן זה אין חוששים לכך, שכיון שמוכר ומשתמש בדמים לצורך דבר שקדושתו גדולה יותר, יצאה הקדושה מבית זה ומותר להשתמש בו לחולין, הוא הדין שמותר למוכרו ליחיד.

משנה

אֵין מוֹכְרִין בֵּית הַכְּנֶסֶת אף של רבים לרבים במכירה עולמית, שדרך בזיון הוא, שנראה שאינו נחשב בעיניו לבלום ולכן מוכרו, אֶלָּא מוכרים עַל תְּנַאי שֶׁאִם יִרְצוּ המוכרים יבטלו את המכירה וַיַּחֲזִירוּהוּ להם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מוֹכְרִין אוֹתוֹ אף מִמְּכַּר עוֹלָם, ואף ליחיד ולכל שימוש, חוץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שהם תשמישי בזיון, לְמֶרְחָץ, וּלְבוּרְסְקִי – עיבוד עורות, לְטְבִילָה של אדם טמא, וּלְבֵית הַמַּיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מוֹכְרִין אוֹתָהּ לְשֵׁם חָצֵר, ואם אכן פירשו כך בשעת המכירה הַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה, ואף ארבעת הדברים הנזכרים.

גמרא

שנינו במשנה, שלרבי מאיר מוכרים בית הכנסת על תנאי שאם ירצו יחזירוהו. הגמרא דנה בזה מצד איסור ריבית. מקשה הגמרא: וּלְרַבִּי מֵאִיר הֵיכִי דַּיְירִי בָּהּ הקונים, הָא אם תתבטל המכירה הֲוָיָא לָהּ שימוש הקונים בו רִבִּית של שכר המתנת מעותיהם ביד המוכרים, ואסור.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי מֵאִיר בְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה אֲמָרָהּ, דְּאָמַר שבדרך מכר אם יש רק צַד אֶחָד בְּרִבִּית – שיש ספק אם יבואו לידי ריבית, מוּתָּר, כיון שאין זה ודאי שיעברו על האיסור. דְּתַנְיָא בברייתא, הֲרֵי שֶׁהָיָה מלוה נוֹשֶׁה [–תובע] בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה שהלוהו, וַעֲשָׂה לוֹ הלוה שֶׁדָּהוּ מָכָר, דהיינו שאם לא יחזיר לו עד זמן פלוני תהא השדה שלו, הדין הוא שבִּזְמַן שֶׁמּוֹכֵר – הלוה אוֹכֵל את פֵּרוֹת השדה עד אותו זמן מוּתָּר, שאין בזה חשש ריבית, אך אם הַלּוֹקֵחַ – המלוה אוֹכֵל פֵּרוֹת באותו זמן אָסוּר, שמא יפרע הלוה את ההלואה ולא ימכור למלוה את השדה, ונמצא שמלבד מעות ההלואה אכל המלוה פירות הלוה בשכר המתנת מעותיו אצלו, ואסור משום ריבית. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת מוּתָּר, כיון שיש רק צד אחד שיבוא לידי ריבית, וכיון שאוכל הפירות בדרך מכר, לא אסרו זאת חכמים. וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בראיה לשיטתו, מַעֲשֶׂה בְּבִיתְהוֹס בֶּן זוֹנָן שֶׁעָשָׂה שָׁדֵהוּ מֶכֶר למלוה כפי האופן המבואר כאן עַל פִּי הוראת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְלוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת הָיָה קודם זמן הפירעון, ומהוראת רבי אלעזר בן עזריה שמותר ללוקח לאכול פירות, מוכח כשיטתי שמותר. אָמְרוּ לוֹ חכמים, וכי מִשָּׁם יש רְאָיָה לשיטתך, הרי מוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת הָיָה, וְלֹא לוֹקֵחַ כדבריך, ולכן התיר כדברי הכל.

מבארת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ, צַד אֶחָד בְּרִבִּית אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מַר – רבי יהודה סָבַר, צַד אֶחָד בְּרִבִּית מוּתָּר, כיון שהוא רק ספק שמא באכילת הפירות יבוא לידי ריבית דרבנן שגזרו אף על ריבית במכר. וּמַר – תנא קמא סָבַר, צַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר, כיון שיש צד שמא באכילת הפירות יבוא לידי ריבית. ורבי מאיר שהתיר במשנתינו למכור בית כנסת על תנאי, ואף שעלול להיות שמשתמשים בו בשכר שמעותיהם ביד המוכרים, סבר כרבי יהודה שהתיר זאת.

הגמרא מביאה ביאור אחר במחלוקתם: רָבָא אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – רבי יהודה וחכמים, סוברים שצַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר, וְהָכָא הנידון האם מותר רִבִּית עַל מְנָת לְהַחְזִיר אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, שהתנו שכשיגיע הזמן ויפרע הלוה, יחזיר המלוה דמי הפירות שאכל, מַר – רבי יהודה סָבַר, רִבִּית עַל מְנָת לְהַחְזִיר מוּתָּר, שהרי אף אם יבוא לידי ריבית יחזירנה המלוה, וּמַר – תנא קמא סָבַר, שכיון שהיה ריבית בשעת אכילת הפירות, אָסוּר אף על מנת להחזירה.

שנינו במשנה: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מוֹכְרִין אוֹתוֹ מִמְּכַּר עוֹלָם וכו'.

במשנה מבואר מחלוקת בדין מכירה לשם חצר ולהשתמש בו אחר כך לשימושי בזיון. הגמרא דנה בהטלת מי רגלים במקום תפילה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מוּתָּר לְאָדָם לְהַשְׁתִּין מַיִם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל תְּפִלָּה – שהתפללו בהן. רב יוסף תמה על חידושו של שמואל: אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי קָא מַשְׁמַע לָן שמואל, הלא תָּנִינָא במשנתינו, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מוֹכְרִין אוֹתָהּ לְשֵׁם חָצֵר וְלוֹקֵחַ מַה שֶּׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה, ומבואר שמותר לקונה בית הכנסת לעשות בו כל צרכיו ואף תשמיש בזוי כעשיית צרכיו, וַאֲפִילּוּ רַבָּנַן שחלקו ואסרו, גם הם לֹא קָאָמְרֵי אֶלָּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת דִּקְבִיעַ קְדוּשָּׁתֵיהּ, אֲבָל בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שהתפללו בהן דְּלֵא קְבִיעַ קְדוּשָּׁתֵיהוּ, לֹא אסרו זאת.

ברייתא בענין זה: תְּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, הַמִּתְפַּלֵּל ואחר כך רוצה להשתין, מֵרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת ממקום תפילתו וּמַשְׁתִּין. וְכֵן הַמַּשְׁתִּין ורוצה להתפלל, מֵרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת ממקום שהשתין שם וּמִתְפַּלֵּל. אָמַר לֵיהּ לשונה הברייתא, בִּשְׁלָמָא דִּין הַמַּשְׁתִּין מֵרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִתְפַּלֵּל, תְּנִינָא במשנה (ברכות כב:), כַּמָּה יַרְחִיק מֵהֶן – ממי הרגלים וּמִן הַצּוֹאָה, אַרְבַּע אַמּוֹת. אֶלָּא דִּין הַמִּתְפַּלֵּל מֵרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וּמַשְׁתִּין, קשה עליו לָמָּה לִי להרחיק, הרי אִי הָכִי קְדַשְּׁתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ שְׁבִילֵי דְּנַהֲרַדְעָא, שאין בה ארבע אמות שלא התפללו בהן עוברי דרכים, אלא ודאי אין קדושה במקום זה ומותר להשתין בו.

מיישבת הגמרא: תָּנֵי בברייתא יִשְׁהֶה כדי הילוך ארבע אמות קודם שישתין, אך אחר ששהה אין צריך להרחיק מאותו מקום.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא הדין שהַמַּשְׁתִּין יִשְׁהֶה כְּדֵי הִילּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת ויתפלל, הטעם מִשּׁוּם נִיצּוֹצוֹת שנתזים בהטלת מי רגלים, שלא יטנפו בגדיו מהם, אֶלָּא הדין שהַמִּתְפַּלֵּל יִשְׁהֶה כְּדֵי הִילּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת ואחר כך ישתין, לָמָּה לִי, הרי אין קדושה במקום זה כמבואר.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַשִׁי, צריך לשהות משום שֶׁכָּל הזמן של כדי הילוך אַרְבַּע אַמּוֹת, עדיין תְּפִלָּתוֹ סְדוּרָה בְּפִיו, וְרַחוּשֵׁי מְרַחֲשָׁן שִׁפְוָוּתֵיהּ – שפתותיו מרחשות את תיבות התפילה.

הגמרא מביאה כמה תנאים שהאריכו ימים מטעמים שונים, שהראשון שבהם הוא בענין האחרון: זלפ"ן סִימָן, והוא נוטריקון שמות התנאים המוזכרים [רבי ז'כאי, רבי אל'עזר בן שמוע, רבי

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

כד וְכֵן כָּל הַכֵּלִים הַמֻּתָּרִים בְּטִלְטוּל [רמג] שֶׁנִּשְׁבְּרוּ בְּשַׁבָּת וְאֵין הַשְּׁבָרִים רְאוּיִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם מֵעֵין מְלַאכְתָּם הָרִאשׁוֹנָה אֶלָּא מֵעֵין מְלָאכָה אַחֶרֶת לְגַמְרֵי [רמד], כְּגוֹן שִׁבְרֵי עֲרֵבָה [רמה] לְכָסוֹת בָּהֶם פִּי חָבִית [רמו], וְשִׁבְרֵי כְּלִי זְכוּכִית לְכָסוֹת בָּהֶם פִּי הַפַּךְ [רמז], וְכֵן כָּל כֵּיוֹצֵא בָזֶה [רמח] - הֲרֵי זֶה נוֹלָד שֶׁנַּעֲשָׂה כְּלִי חָדָשׁ, וּמֻתָּר בְּשַׁבָּת [רמט] וְלֹא בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁבְּרוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁאז הוּכְנוּ לִמְלָאכָה אַחֶרֶת מִבְּעוֹד יוֹם [רנ], וְאֵין זֶה נוֹלָד:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף כד

ביאורי הלכה

רמג] המותרים בטלטול - לצורך גופם ומקומם[242] וכל־שכן אם מותרים גם לצורך עצמם[243].

רמד] אחרת לגמרי - ובלבד שהדרך להשתמש בהם למלאכה אחרת, אבל אם הדרך לזורקם (כפי שנהוג לרוב בימינו בכלים שנשברו) - הרי הם מוקצה מחמת גופו[244].

רמה] עֲרֵבָה - קערת עץ המשמשת ללישת הבצק במים[245].

רמו] פי חבית - היו רגילים לייחד שברי עריבה גדולים לכיסוי כלי רחב כפי חבית[246].

רמז] הפך - כלי קטן, ורגילים לייחד שברי זכוכית כדי לכסותו[247].

רמח] כיוצא בזה - ראויים למלאכה היינו דווקא כשראויים לכסות בהם כלי אבל שימוש פחות מזה כגון שהשברים ראויים לקינוח טינוף או לסמוך בהם איזה כלי - אין תורת כלי עליהן[248].

רמט] ומותר בשבת - אפילו לצורך עצמם כגון לטלטלם מחמה לצל[249].

רנ] מבעוד יום - ואם אינם ראויים לשום מלאכה נתבאר להלן סעיף כו.

ציונים והוספות

242) כלי שמלאכתו לאיסור (קצות השלחן סי' קט בדה"ש ס"ק א וכן משמע להלן מעריבה שהיא כלי שמלאכתו לאיסור ודלא כתהל"ד ס"ק ז שאמרינן בכלי שמלאכתו לאיסור "מיגו דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא").

243) כלי שמלאכתו להיתר.

244) ע"פ המבואר להלן סכ"ט.

245) ראה להלן סעיף כה.

246) ראה להלן סעיף כט, ושם נתבאר דין שברי עריבה שאינם גדולים מספיק לכיסוי פי חבית.

247) דווקא זכוכית החשובה יותר (ולהלן סעיף כט נתבאר שה"ה לחתיכת חרס לפעמים), אבל שבר קטן של עריבת עץ לא רגילים לייחד לשום שימוש.

248) אבל אם נשברו מבעוד יום ויחדן מבעוד יום לקינוח טינוף או לסמוך בהם כלי, מותרים בטלטול כיון שיחדן לכך (בדה"ש סי' קט ס"ק ב ע"פ שוע"ר סי' שח סמ"א) ובבדה"ש שם הוסיף: והנה בסעי' נ"ב ונ"ג מבואר חילוק, דדבר שדרכו לייחד אותו לכך מהני יחוד לשבת זו בלבד, ודבר שאין דרכו לייחד אותו לכך, והוא בא לייחדו לזה צריך יחוד לעולם, ובשברי כלים (כגון בגד שנקרע בשבת ורגיל להשתמש בזה לקינוח) צ"ע איך הדין אם דרכן לייחד לקינוח טינוף ולסמוך בהם כלי או לא.

249) אפילו היה כלי שמלאכתו לאיסור מ"מ עכשיו הוא כלי שמלאכתו להיתר, ולא אומרים "מיגו דאתקצאי" כדלעיל הערה רמב (אבל אם היה כלי המוקצה מחמת כיס וכל שכן אם לא היה לו דין כלי לא יועיל שמלאכתו להיתר כעת (כדלהלן סכ"ז וסל"ב)).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שמה דין ארבע רשויות לשבת:

יג כל דבר שהוא ברשות הרבים אם אינו גבוה ג' טפחים אפילו הם קוצים או צואה שאין רבים דורסים עליהם חשובים כקרקע והרי הם רשות הרבים (ואפילו הם כלים).

ואם הוא גבוה ג' ומג' ועד ט' ולא ט' בכלל אם הוא רחב ד' על ד' חלק רשות לעצמו מדברי סופרים והוא ככרמלית והוא שאינו כלי ואם אינו רחב ד' על ד' הוא מקום פטור (ואם הוא כלי נתבאר לעיל).

ואם הוא גבוה ט' טפחים מצומצמים שראוי לכתף עליו שאינו לא גבוה ולא נמוך ורבים מכתפים עליו הרי הוא כרשות הרבים גמורה אפילו אינו רוחב ד' שכיון שהוא צריך לרבים רשות הרבים הוא בין רחב בין קצר אבל אם אין

רבים מכתפים עליו אע"פ שראוי הוא לכתף עליו אינו רשות הרבים ופחות מט' אפילו אם מכתפים עליו אינו כלום מפני שאינו ראוי לכיתוף ויש אומרים שמט' ועד עשרה ראוי הוא לכיתוף ורשות הרבים הוא אם מכתפים עליו אפילו אינו רוחב ד'.

אבל מעשרה ולמעלה אף אם ראוי הוא לכיתוף ומכתפים עליו הרי נשתנה לרשות אחרת שאם הוא רחב ד' על ד' הוא רשות היחיד ואם אינו רחב ד' הוא מקום פטור (אפילו הוא כלי) ואפילו יש בו מקום כדי לחוק להשלימו לד' כגון חור שבכותל כלפי רשות הרבים והוא גבוה עשרה ואין בתוכו ד' על ד' הרי הוא מקום פטור ואין אומרים רואים כאילו נחקק מן הכותל במקומו כשיעור ד' על ד':

יד גומא ברשות הרבים אם אינה עמוקה ג' טפחים הרי הוא רשות הרבים משלשה ועד עשרה אם רחבה ד' על ד' הרי הוא כרמלית ואם לאו הוא מקום פטור אפילו היא עמוקה עשרה טפחים ויותר ואפילו אם לפעמים מניחים בה רבים חפציהם עד שישובו, מכל־מקום תשמיש ע"י הדחק הוא ואינו חשוב תשמיש לעשותה רשות הרבים בשביל כך ואם היא עמוקה עשרה ורחבה ארבעה הרי זו רשות היחיד שהרי יש לה מחיצות בתוכה והוא שיהא העומק עשרה מתלקט מתוך הילוך ד' אמות:

* * *

טו היתה הגומא מליאה מים אין המים מבטלים המחיצות והוא הדין שאר דברים צלולים שאדם מסתכל בהם ורואה בתוכם ונראים המחיצות אבל מליאה פירות אינה רשות היחיד שהפירות מבטלים המחיצות מן התורה אפילו דעתו לפנותם היום הואיל ועכשיו אין המחיצות ניכרות.

(ואפילו במליאה מים או אפילו בריקנית אינה רשות היחיד אלא אם כן העומק עשרה הוא מתלקט מתוך הילוך ד' אמות כמו שנתבאר למעלה.

(ואפילו הוא עמוק עשרה מתוך הילוך ד' אמות) אינו רשות היחיד (מדברי סופרים) אלא כרמלית כמו הימים והנחלים שאינן רשות היחיד מדברי סופרים אפילו עמוקים עשרה מתוך הילוך ד' אמות הואיל ועוברים עליהם כמו שיתבאר).

והוא הדין לרקק שבכרמלית.

(ואין צריך לומר אם הוא עמוק עשרה מתוך הילוך יותר מד' אמות שאז אינו רשות היחיד מן התורה ואעפ"כ אינו רשות הרבים אעפ"י שהרבים מהלכים בו לפי שכל מים שהן עמוקים עשרה אין נוח להלוך בהן כלל):

טז רקק מים שברשות הרבים שאינו עמוק עשרה בטל הוא לגבי ר"ה אם רגילים הרבים להלך בו אף על פי שהוא הילוך שעל ידי הדחק ואפילו אם אינו רחב ד' שאין מהלכים בתוכו אלא מדלגים עליו הרי הוא רשות הרבים כיון שהרבים בוקעים בו ועוברים עליו ואין מקיפים אותו כמו שמקיפים את הבור שברשות הרבים וכן דף המונח על גבי הרקק (או על הבור) הוא רשות הרבים כיון שרבים בוקעים בו אבל רקק שאין רבים בוקעים בו אינו רשות הרבים אע"פ שאינו עמוק עשרה אלא כרמלית הוא אם הוא רחב ד' ואפילו הוא עמוק ט':

* * *

יז אויר רשות הרבים אינו רשות הרבים אלא עד עשרה טפחים אבל למעלה מי' טפחים מקום פטור הוא לענין דבר שאינו מסויים כגון פני כותל שברשות הרבים אם איזה דבר נדבק שם או קולט מן האויר מותר להוציא משם לרשות היחיד אבל דבר מסויים כגון חור שבכותל או ראש עמוד אם אין בו ד' על ד' אפילו למטה מעשרה מקום פטור הוא ואם יש בו ד' על ד' גם למעלה מעשרה אינו מקום פטור אלא רשות היחיד גמורה הוא:

יח חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים ואינם מפולשים לפנים אם הם (רחבים) [גבוהים] ג' טפחים אינם כרשות הרבים אלא נדונים לפי מדותיהם אם יש בהם ד' על ד' והם למטה מי' טפחים הם כרמלית ואם הם למעלה מי' טפחים הם רשות היחיד ואם אין בהם ד' על ד' הם מקום פטור בין שהם למעלה מעשרה בין שהם למטה מעשרה:

יט איזו היא כרמלית מקום שאינו הילוך לרבים וגם אינו מוקף מחיצות כהלכתן וזהו כארמלית כלומר כאלמנה שאינה לא בתולה ולא נשואה כך זה אינו מוקף מחיצות כרשות היחיד ואינו הילוך לרבים כרשות הרבים.

ומקום זה הוא מקום פטור מן התורה שמותר להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולרשות הרבים ומהם לתוכו מפני שהוא בטל אצל כל אחד מהן בין שיש בו ד' בין שאין בו אלא שחכמים חלקו ביניהם שכשאין בו ד' על ד' הוא מקום פטור וכשיש בו הוא מקום חשוב ואינו בטל אצלן ועשאוהו רשות בפני עצמו וקראוהו כרמלית.

כגון מקום שיש בו ד' על ד' המוקף מחיצות שאינן גבוהות י' טפחים וכן תל או עמוד שיש בו ד' על ד' ואינו גבוה עשרה וכן חריץ שיש בו ד' על ד' ואינו עמוק עשרה.

* * *

וכן הימים והנחלים שאף שהם עמוקים עשרה והמים אינם מבטלים המחיצות, מכל־מקום אין העומק עשרה מתלקט מתוך הילוך ד' אמות וגם אינן רשות הרבים אע"פ שרבים מהלכים בהם בספינות לפי שאינו נוח תשמיש הליכתן כמו ביבשה ואינו דומה לדגלי מדבר.

ואף אם יש בהם גומא שעומקה מתלקט י' טפחים מתוך הילוך ד' אמות שהיא רשות היחיד גמורה מן התורה והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב מכל־מקום מדברי סופרים אינה רשות היחיד אלא כרמלית (הואיל ועוברים על מחיצותיה מלמעלה כאילו לא היו שם מחיצות כלל):

כ וכן הבקעה דהיינו שדות זרועות או קצורות שאינן מוקפות גדר גבוה י' טפחים וכן קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים כגון מבואות שיש להם ג' מחיצות ואין להם לחי או קורה ברוח רביעית הפתוחה לרשות הרבים וכן רשות הרבים שהיא מקורה שאינה דומה לדגלי מדבר הן כרמלית:

כא וכן האסטוונית דהיינו מקום פנוי שלפני החנויות שיושבים שם הסוחרים על אצטבאות ומקום זה אינו עשוי להילוך רבים וכרמלית הוא וכן העמודים שברשות הרבים שבהם תולים התגרים פרקמטיא וגם אצטבאות סדורות לפניהם לישב שם התגרים הרי אצטבאות אלו הן כרמלית אם הן רחבות ד' על ד' וגבוהות משלשה ועד עשרה כמו שנתבאר לעיל בתל ועמוד שברשות הרבים.

אבל מקום פנוי שבין העמודים הוא רשות הרבים כיון שרבים בוקעים שם ואע"פ שבין עמוד לעמוד אין שם רוחב ט"ז אמה כשיעור רוחב רשות הרבים ואפילו אין שם אפילו י"ג אמה ושליש כשיעור מבוי המפולש מרשות הרבים אעפ"כ כיון שרבים בוקעים בהם הם טפלים לרשות הרבים הרחבה ט"ז אמה משא"כ במבוי שהוא מקום חשוב בפני עצמו ואינו טפל ובטל לרשות הרבים:

* * *

כב בית נמוך שאין תוכו י' טפחים בגובה וקירוייו משלימו לעשרה אם יש בו ד' על ד' הרי על גביו רשות היחיד כמו על גבי עמוד הגבוה עשרה ורחב ד' משום גוד אסיק אבל תוכו הוא כרמלית כיון שאין שם מחיצות גבוהות עשרה.

ואם חוקק בהם ד' על ד' אפילו באמצע רחוק מן הכתלים ג' טפחים או יותר נעשה כולו רשות היחיד לפי שבמקום החקק עצמו ששם הוא גבוה עשרה שם הוא רשות היחיד גמורה והשאר נעשה כחורי רשות היחיד שהם כרשות היחיד.

ואע"פ ששפת החקק מצטרף עם הכתלים שבתוכו להשלימם לעשרה אע"פ שהוא רחוק מהם ג' טפחים או יותר, מכל־מקום ע"י צד החיצון של הכתלים ששם הם גבוהים י' נעשה חקק זה רשות היחיד הואיל ויש בו חלל גבוה י' טפחים ואף על פי שהכתלים רחוקים מחללו ג' טפחים או יותר אין בכך כלום לפי שלענין שבת א"צ רק שתהא הרשות משתמרת ע"י המחיצות ואפילו הן רחוקות ממנה הרבה נקראת רשות היחיד והשאר נעשה כחורי רשות היחיד שהם כרשות היחיד.

אבל כשלא חקק בו אין תוכו נעשה רשות היחיד ע"י צד החיצון של הכתלים הואיל ואין בתוכו חלל גבוה י' טפחים.

ואם אין הכתלים גבוהים עשרה אפילו בצד החיצון שלהם אין החקק נעשה רשות היחיד אלא אם כן הוא סמוך לכתלים פחות מג' טפחים שאז מצטרף שפתו לגובה הכתלים להשלימם לעשרה ואע"פ שאין הכתלים גבוהים י' אפילו בצד החיצון, מכל־מקום מצטרפים:

* * *

כג גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם כגון גגין שלנו אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד אפילו הוא גבוה ורחב הרבה אלא כרמלית הוא ואם חלון פתוח לו מן הבית נעשה כולו כחורי רשות היחיד ורשות היחיד הוא.

וכן זיזין הבולטים מן הכותל ויש בהם ד' על ד' הם כרמלית אלא אם כן חלון הבית פתוח להם לפי שאף שהם גבוהים עשרה אין אומרים בהם גוד אחית מחיצה למטה עד לארץ הואיל והגדיים יכולים לבקוע תחתיהם כמו שנתבאר למעלה.

ויש מי שאומר שגג הבולט אינו ככרמלית אלא אם כן בולט ד' טפחים לתוך רשות הרבים או כרמלית שאז בליטה זו היא כרמלית כמו זיזים הבולטים ושאר הגג הוא פרוץ במילואו לבליטה זו שמחיצות הבית אין אומרים בהם גוד אסיק להפסיק בין בליטה זו לשאר הגג הואיל ואינן ניכרות למי שעומד על הגג אבל אם אין בבליטה ד' טפחים אינה ככרמלית אלא מקום פטור ושאר הגג אע"פ שאין לו אלא מחיצות הבית ואין אומרים בהם גוד אסיק, מכל־מקום כיון שהבית שתחתיו רשות היחיד הרי רשות היחיד עולה עד לרקיע ולא הוצרכו לומר גוד אסיק אלא בדבר שתחתיו אינו רשות היחיד גמורה בהיקף מחיצות סביבה כגון עמוד ברשות הרבים וכיוצא בה (אלא שכיון ששאר הגג פרוץ במילואו לבליטה שהיא מקום פטור אף הוא נעשה מקום פטור אם הבליטה היא מקום פטור מב' רוחות הגג כגון שרשות הרבים או כרמלית מהלכת מב' רוחות הבית שגג זה לא עדיף מבית שנפרץ במילואו מב' רוחותיו שאינו רשות היחיד אלא כרשות שנפרץ לו) ויש לסמוך על דבריו להקל בדברי סופרים:

* * *

כד (חורים שבכתלים כלפי כרמלית אינם ככרמלית אם הם למעלה מג' טפחים אלא אם כן יש בהם ד' על ד' והם למטה מעשרה כמו שנתבאר בחורי רשות הרבים):

כה כרמלית הקילו בה מקולי רשות היחיד ומקולי רשות הרבים מקולי רשות היחיד שאין כרמלית בפחות מד' על ד' ומקולי רשות הרבים שאין כרמלית למעלה מעשרה אלא מקום פטור הוא לענין דבר שאינו מסויים כמו שנתבאר ברשות הרבים אבל דבר מסויים כגון ראש עמוד העומד בכרמלית אם יש בו ד' על ד' רשות היחיד הוא ואם אין בו ד' על ד' אף למטה מעשרה אינו כרמלית אלא מקום פטור.

ויש אומרים שאין מקום פטור בכרמלית אלא ברשות הרבים אבל בכרמלית אנו אומרים מצא מין את מינו וניעור דהיינו המקום פטור מצא את הכרמלית שהיא מינו שהיא ג"כ מקום פטור מן התורה וניעור ונתחזק ע"י מינולהצטרף עמו ולהיות כמוהו ולכן כל דבר שאין בו ד' על ד' שאינו חולק רשות לעצמו בטל הוא אצל הכרמלית ונעשה כמוה אם הוא למטה מעשרה אבל אם הוא למעלה מעשרה מקום פטור הוא שאין כרמלית תופסת למעלה מעשרה אבל בור העומד בכרמלית אפילו עמוק מאה אמה הוא כרמלית אלא אם כן יש בו ד' על ד' שהכרמלית תופסת עד התהום ואין מקום פטור נוהג שם וכן עיקר.

ולדברי הכל אין מקום פטור ברשות היחיד אלא כל מה שיש ברשות היחיד הוא רשות היחיד:

'תורה אור' פרשת בא – הפרשה החסידית

בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה[1]

"**בְּעֶצֶם** הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (פָּרָשָׁתֵנוּ יב, מא):

הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[2] עַל חַנָּה:

מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא אֶת עוֹלָמוֹ לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקְּרָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא "צְבָאוֹת" עַד שֶׁבָּאת חַנָּה כו'[3].

דְּהַיְינוּ, שֶׁהִיא פָּתְחָה תְּחִלָּה לִקְרוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא – "הֲוָיָ"ה צְבָאוֹת" (שְׁמוּאֵל־א א, יא).

וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא[4]: "עָתִיד בֵּן שֶׁלָּךְ לִפְתּוֹחַ בִּנְבוּאָה בְּשֵׁם זֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוּאֵל־א טו, א־ב): "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: [..] כֹּה אָמַר **ה' צְבָאוֹת**, פָּקַדְתִּי כו'".

וְהַנְּבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים נִבְּאוּ בְּשֵׁם זֶה, וּבִפְרָט חַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי יוֹתֵר מִכּוּלָּן.

וְקַיְיָמָא לָן (סוֹף פֶּרֶק ד' דִּשְׁבוּעוֹת[5]) דִּ"צְבָאוֹת" הוּא מִן הַ"שֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָן נִמְחָקִין".

וְהִנֵּה מִתְּחִלָּה יֵשׁ לְהַקְדִּים – עִנְיַן **הַשֵּׁמוֹת** מַהוּ.

גַּם מַעֲלַת "שֵׁם הַמְּיוּחָד"[6] – שֵׁם **הֲוָיָ"ה** – עַל שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת, וְאַחַר כָּךְ יִתְבָּאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם, עִנְיַן שֵׁם **צְבָאוֹת**.

הִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הוּא פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת, וְלֹא שַׁיָּיךְ כְּלָל בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ עִנְיַן הַתּוֹאֲרִים שֶׁנִּמְצְאוּ שֶׁכִּינּוּ לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים וּבְדִבְרֵי רַז"ל, כְּמוֹ: חָכָם, חָסִיד, רַחֲמָן כו' וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ מְרוֹמָם וְנִשְׂגָּב וּמוּבְדָּל מִכָּל גְּדָרִים אֵלּוּ. שֶׁהַחָכְמָה, שֶׁהִיא הַמַּעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה בַּנִּבְרָאִים[7], הִיא נֶחֱשֶׁבֶת כַּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית לְגַבֵּי מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ; וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּחִינַת הַמִּדּוֹת, וּכְמַאֲמָר דְּ"לַאו מִכָּל אִלֵּין מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל"[8] וְכַנּוֹדָע[9].

וְאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ מְצִיאוּת עִנְיַן הַתּוֹאֲרִים הַלָּלוּ שֶׁבָּאוּ בַּתַּנַ"ךְ וּבְדִבְרֵי חֲזַ"ל. דְּהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל[10]: "בַּמָּקוֹם שָׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדוּלָּתוֹ כו' שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ", שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לִהְיוֹת מִתְלַבֵּשׁ בְּעֶשֶׂר כֵּלִים דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵן בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה כו', וְג' רִאשׁוֹנוֹת – חַבַּ"ד, וְאָז שַׁיָּיךְ לִקְרוֹתוֹ בְּתוֹאֲרִים – שֶׁנִּקְרָא "חָכָם" מִצַּד הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּחָכְמָה.

וּכְמַאֲמַר אֵלִיָּהוּ[11]: "אַנְתְּ חַכִּים" – פֵּירוּשׁ: שֶׁמְּסַפֵּר בְּעַנְוְתָנוּתוֹ, שֶׁמַּשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת כְּלִי הַחָכְמָה עִם הֱיוֹת שֶׁהַחָכְמָה אֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו כְּלָל כַּנַּ"ל, וְכֵן מַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת חֶסֶד, וְנִקְרָא אָז "הַגָּדוֹל"[12] אוֹ "חָסִיד". וְזֶהוּ שֶׁהַגְּדוּלָּה הִיא "עַנְוְתָנוּתוֹ", שֶׁעַל יְדֵי עֲנָוָה וְהַשְׁפָּלָה שֶׁהִשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמִדַּת חֶסֶד, אָז דַּיְיקָא שַׁיָּיךְ לִקְרוֹתוֹ "גָּדוֹל". מַה שֶּׁאֵין כֵּן מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ מְרוֹמָם מִגֶּדֶר זֶה כַּנַּ"ל.

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה: **תּוֹרַת חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּעֶצֶם הַיּוֹם"** [שְׁמוֹת חֵלֶק א קיב, א]. **אוֹר הַתּוֹרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּעֶצֶם הַיּוֹם"** [שְׁמוֹת כֶּרֶךְ א עַמּוּד שכז־ט]. – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוּשַּׁת אַדְמוּ"ר.

נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת בֹּא, ה שְׁבָט תקס"ה, בִּסְעוּדַּת שַׁחֲרִית. נוֹסַח הַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ הוּא עַל פִּי הַנָּחַת רַבִּי מֹשֶׁה בֶּן אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן, נִדְפְּסָה בְּמַאַמְרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ה חֵלֶק א עַמּוּד רו. נוֹסַח אַחֵר – הַנָּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי – נִמְצָא בִּכְתַב יָד (2076 דַּף עא, ב) וְלֹא נִדְפַּס לְעֵת עַתָּה. מְיוּסָּד עָלָיו – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה בְּתוֹרַת חַיִּים הַנַּ"ל.

לִכְלָלוּת הַמַּאֲמָר – רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּעֶצֶם הַיּוֹם" תשמ"ג. תשמ"ו. תשמ"ז. "בָּאתִי לְגַנִּי" תש"מ – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלֻקָּט חֵלֶק ב (כִּסְלֵו־שְׁבָט) עַמּוּד שצט.

כַּמָּה עִנְיָנִים שֶׁבַּמַּאֲמָר נִתְבָּאֲרוּ בְּמַאֲמָר נוֹסָף שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת זוֹ (בֹּא תקס"ה) בִּסְעוּדַּת שַׁחֲרִית – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "זֶה שְׁמִי לְעוֹלָם", נִדְפַּס לְעֵיל שְׁמוֹת נב, ג).

2) (בְּרָכוֹת לא, ב).

3) ("וּקְרָאתוֹ צְבָאוֹת").

4) (רְאֵה מִדְרַשׁ שְׁמוּאֵל [שׁוֹחֵר טוֹב] (בּוֹבֶר) פָּרָשָׁה ב, סִימָן ה: "אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: חַנָּה, מִתְּחִלַּת בְּרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא קִלְּסַנִי אָדָם בְּפָסוּק זֶה אֶלָּא אַתְּ, חַיֵּךְ שֶׁבְּנֵךְ עוֹמֵד וּפוֹתֵחַ בּוֹ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת").

5) (לה, א. רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ו הֲלָכָה ב. טוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רעו סְעִיף ט).

6) (סוֹטָה לח, א. (וּבְפֵירוּשׁ רַשׁ"י: בְּשֵׁם הַמְּיוּחָד – כִּכְתָבוֹ. בְּיוּ"ד הֵ"י). סַנְהֶדְרִין ס, א. וּבְרַשׁ"י שָׁם נו, א: וְהַיְינוּ שֵׁם מְיוּחָד דִּכְתִיב (שְׁמוֹת ג, טו): "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם". מוֹרֶה נְבוֹכִים חֵלֶק א פֶּרֶק סא וְאֵילָךְ).

7) (רְאֵה תַּנְיָא, שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק ח).

8) (שֶׁאֵינוֹ מִכָּל מִדּוֹת אֵלּוּ כְּלָל. עַל פִּי תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, ב).

9) ("שֶׁכּוּלָּם אֵינָם בְּעֵרֶךְ כְּלָל לְעַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁבֶּאֱמֶת גַּם הַתּוֹאַר "אֵין עֲרוֹךְ" אֵינוֹ מַתְאִים עַל זֶה, כִּי הַתּוֹאַר "אֵין עֲרוֹךְ" שַׁיָּיךְ כַּאֲשֶׁר ב' הָעִנְיָנִים יֵשׁ לָהֶם אֵיזוֹ שַׁיָּיכוּת וְצַד הַשָּׁוֶה וּבְכָל זֶה אֵינָם בְּעֵרֶךְ זֶה לָזֶה, דְּעַל זֶה מַתְאִים לוֹמַר אֵין עֲרוֹךְ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא מוּבְדָּל לְגַמְרֵי מִכָּל הַהַשְׁפָּעוֹת וְכוּ', הֲרֵי גַּם הַתּוֹאַר אֵין עֲרוֹךְ אֵינוֹ מַתְאִים עַל זֶה". – תשמ"ז).

10) (מְגִילָּה לא, א. עַל פִּי הַגִּירְסָא בְּיַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי רֶמֶז שצד. וְעוֹד. רְאֵה בַּאֲרוּכָּה הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַּׁת אַדְמוּ"ר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים ה'ש"ת עַמּוּד 40. וּרְאֵה לְעֵיל טז, א. לא, ד).

11) (תִּקּוּנֵי זֹהַר שָׁם).

12) (רְאֵה תַּנְיָא, שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק ד).

וְהִנֵּה "**שְׁמוֹתָיו** שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא" הֵם **הַכֵּלִים** דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת[13], שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶן אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא וּמִתְיַיחֵד עִמָּהֶן בְּתַכְלִית הַיִּחוּד עַל דֶּרֶךְ[14] דְּ"אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד"[15]. הַיְינוּ, שֵׁם **אֵל** הוּא בִּבְחִינַת כְּלִי הַחֶסֶד, וְשֵׁם **אֱלֹקִים** – בִּבְחִינַת כְּלִי הַגְּבוּרָה, וְשֵׁם **אַדְנ"י** – בִּבְחִינַת מַלְכוּת.

אָמְנָם שֵׁם **הַוָי"ה** הוּא הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל כָּל הַשֵּׁמוֹת שֶׁהֵם הַכֵּלִים, כִּי הוּא בִּבְחִינַת הָאוֹרוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּתוֹךְ הַכֵּלִים. דְּהַיְינוּ, בִּבְחִינַת **אֵל**, שֶׁהוּא הַשֵּׁם שֶׁבִּכְלִי הַחֶסֶד, הִנֵּה בִּבְחִינַת הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ – הוּא בְּחִינַת שֵׁם הַוָי"ה. וְכֵן גַּם בִּבְחִינַת שֵׁם **אֱלֹקִים** שֶׁבִּכְלִי הַגְּבוּרָה – מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכוֹ שֵׁם הַוָי"ה, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הָאוֹר מֵאֵין־סוֹף הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הַכֵּלִים הַנַּ"ל.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּכָל הַ"שֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָן נִמְחָקִין" – שֶׁהֵם בִּבְחִינַת הַכֵּלִים, וְשֵׁם הַוָי"ה הוּא בִּבְחִינַת הָאוֹרוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בָּהֶן. וּלְכָךְ שֵׁם הַוָי"ה מִצְטָרֵף עִם כָּל הַשֵּׁמוֹת[16], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, ד): "בְּיוֹם **עֲשׂוֹת הַוָי"ה אֱלֹקִים** אֶרֶץ וְשָׁמָיִם כו'", וּכְתִיב: "**הַוָי"ה צְבָאוֹת** כו'", מִפְּנֵי שֶׁבִּחִינַת שֵׁם הַוָי"ה הוּא הַמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאוֹר אֵין־סוֹף לְהִתְלַבֵּשׁ בַּשֵּׁמוֹת "אֱלֹקִים" וּ"צְבָאוֹת", שֶׁהֵם הַכֵּלִים כו', שֶׁהוּא הַמְּמוּצָע בֵּין אוֹרוֹת וְכֵלִים, וּלְכָךְ הוּא הַמְחַבֵּר הָאוֹרוֹת עִם הַכֵּלִים.

וְהִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת ג, טו): "**זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי** כו'":

וּפֵירֵשׁ בְּתִקּוּנֵי זֹהַר[17]: "**שְׁמִי**" עִם "**י"ה** – **שֵׁס"ה** לא־תַעֲשֶׂה. "**זִכְרִי**" עִם "**ו"ה** – **רְמַ"ח** מִצְוֹת־עֲשֵׂה. וְהַיְינוּ, שֶׁבְּלִילוּת הַתּוֹרָה – רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה וְשֵׁס"ה לא־תַעֲשֶׂה – הֵם מוּשְׁרָשִׁים בְּשֵׁם הַוָי"ה[18], שֶׁהוּא בְּחִינַת זָ"א־דַּאֲצִילוּת:

רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת הַחֲסָדִים שֶׁבְּזָ"א, וְשֵׁס"ה לא־תַעֲשֶׂה – מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת שֶׁבְּזָ"א. וּבָהֶם נִכְלָלִים כָּל פְּרָטֵי הַדִּינִים דְּאִסּוּר וְהֶיתֵּר; כָּשֵׁר וּפָסוּל; חַיָּיב וְזַכַּאי כו'. שֶׁהַהֶיתֵּר וְהַכָּשֵׁר נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַחֶסֶד־דְּזָ"א[19], וְהָעוֹבֵר אַ־לֹא־תַעֲשֶׂה מַמְשִׁיךְ עָלָיו מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת לִהְיוֹת נָעֲנָשׁ כו'. וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הוּא מְלוּבָּשׁ בְּכֵלִים־דְּזָ"א עַד דְּ"אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד" כִּדְלְעֵיל. וְזֶהוּ בִּחִינַת שֵׁם הַוָי"ה.

וּבְזֶה יוּבָן מַה שֶּׁבְּכָל הַתּוֹרָה לֹא נִזְכַּר שֵׁם צְבָאוֹת, רַק שֵׁם הַוָי"ה לְבַדּוֹ, רַק חַנָּה אָמְרָה "ה' צְבָאוֹת": כִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁזָּכָה שֶׁתִּנָּתֵן הַתּוֹרָה עַל יָדוֹ, הַיְינוּ לְפִי שֶׁהַמְּשִׁיךְ הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּכֵלִים־דְּזָ"א, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הַתּוֹרָה כַּנַּ"ל.

(וּמִשָּׁם הָיְתָה נְבוּאָתוֹ. כִּי עִיקַּר נְבוּאָתוֹ הָיְתָה מֵאֲצִילוּת[20], רַק דֶּרֶךְ מַעֲבָר נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַבְּרִיאָה[21], כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּשַׁעַר הַקְּדוּשָׁה לְהָרַח"ו, חֵלֶק ג' שַׁעַר ו'[22]).

אֲבָל לֹא הִמְשִׁיךְ שֶׁיִּהְיֶה גַּם כֵּן הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּבִי"עַ; עַל דֶּרֶךְ שֶׁהוּא מִתְיַיחֵד עִם כֵּלִים־דְּבִי"עַ – כָּךְ יִהְיֶה מִתְיַיחֵד עִם כֵּלִים־דְּבִי"עַ – זֶה לֹא הִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה וְלֹא הוּצְרַךְ לָזֶה. כִּי הַמַּשְׁכַּת הַתּוֹרָה הִמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת אֲצִילוּת מַמָּשׁ, וְשָׁם מִתְיַיחֵד אוֹר אֵין־סוֹף עִם הַכֵּלִים עַד דְּ"אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד" כַּנַּ"ל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבִי"עַ אֵין הַגִּילּוּי כְּלָל בְּהַכֵּלִים[23] ("וְלֹאו אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד בְּהוֹן"[24] כַּנּוֹדָע).

אֲבָל הַנְּבִיאִים שֶׁאַחֲרָיו הִמְשִׁיכוּ אֶת אוֹר אֵין־סוֹף

---

13) ("אַךְ מְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, דְּאֵין רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהַשֵּׁמוֹת הֵן הַכֵּלִים עַצְמָן, דְּהָא הַכֵּלִים הֵם הַמִּדּוֹת, וְהַשֵּׁם קָאֵי לְהַבּוֹרֵא עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עַצְמוֹ כַּבְּיָכוֹל נִקְרָא "אֵל", וּבְמַאֲמַר "אֵלָיו וְלֹא לְמִדּוֹתָיו". אֶלָּא מַה שֶּׁאָמַר שֶׁהַשֵּׁמוֹת הֵן בְּהַכֵּלִים, פֵּירוּשׁ: שֶׁהֵם הַחִיּוּת וְהַהֶאָרָה מֵאוֹר אֵין סוֹף הַמְּלוּבָּשׁ בְּהַכְּלִי וּמְחַיֶּה אֶת הַכְּלִי, כִּי הַכֵּלִים יֵשׁ בָּהֶן חִיּוּת מֵאוֹר אֵין סוֹף מִלְּבַד הָאוֹר הַמְּלוּבָּשׁ בָּהֶם. וְזֶהוּ עִנְיָן שֹׁאֵר הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָן נִמְחָקִין. אָמְנָם שֵׁם הַוָי"ה הוּא הַמַּשְׁכַּת הָאוֹר בְּהַכְּלִי, שֶׁמְּחַבֵּר וּמַמְשִׁיךְ הָאוֹר בְּהַכְּלִי" – לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מג, ב).

14) (עַל דֶּרֶךְ: בְּהַגְּהוֹת הָרַב הַחֲסִיד ר' אָשֵׁר: **עַד**).

15) (הוּא וְכֵלָיו אֶחָד. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ג, ב).

16) (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תִשָּׂא תרל"ח סְעִיף ה – עַמּוּד סג. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" תרנ"ד עַמּוּד יב).

17) (בַּהַקְדָּמָה (ד, ב). וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

18) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה פְּקוּדֵי ג, ב).

19) ("וְהָאֵיסּוּר וְהַפָּסוּל וְהַחַיָּיב – מִמִּדַּת הַגְּבוּרָה דְּזָ"א כו'. וּבְזֶה מֹשְׁתָּעֵי כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ שֶׁבִּכְתָב, לֶאֱסוֹר הָאֱסוּר וּלְהַתִּיר הַמֻּתָּר כו'. וּלְכָךְ הַמְקַיֵּים מִצְוֹת עֲשֵׂה מַמְשִׁיךְ עָלָיו מִמִּדַּת הַחֶסֶד דְּזָ"א" – הַנְּחַת רַבִּי מֹשֶׁה (תקס"ה חֵלֶק א עַמּוּד רז) וְאוּלַי נִשְׁמַט מִפְּנֵי הַדּוֹמוֹת: דְּזָ"א . . דְּזָ"א).

20) (רְאֵה גַּם לִקּוּטֵי תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר ב, ב. שִׁיר הַשִּׁירִים כח, ג. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ט עַמּוּד 204 הָעָרָה 7).

21) ("וְכֵן הוּא) בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה סוֹף הַבִּיאוּר דְּ"צְאֶנָה וּרְאֶינָה": נְבוּאָתוֹ מֵאֲצִילוּת רַק דֶּרֶךְ מַעֲבָר נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַבְּרִיאָה. [וּבְּשַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק ה: הַשָּׂגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּנְבוּאָתוֹ לֹא הָיְתָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת אֶלָּא עַל יְדֵי **הִתְלַבְּשׁוּתוֹ** בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה". – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 252).

22) ("זֶה לְשׁוֹנוֹ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיָה עוֹלֶה עַד הָאֲצִילוּת, וּמִשָּׁם רוֹאֶה מַמָּשׁ, אֶלָּא הוּא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בִּבְרִיאָה לְבַדָּהּ, וְגַם זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ מַעֲבָר לְבַד, כִּי הָאֲצִילוּת לְבַדּוֹ הוּא נִמְנָע. וְזֶהוּ סוֹד "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי".

– וּלְהָעִיר – לְמָה שֶׁכָּתַב בְּהַלְּשׁוֹן "הִתְלַבְּשׁוּת" "מַעֲבָר" – מִמַּה שֶׁכָּתוּב בְּקוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן (לְסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב בִּפְרִי עֵץ חַיִּים" (קנח, א): "עַל יְדֵי מַעֲבָר חֶסֶד דִּיצִירָה וַעֲשִׂיָּה הַנִּקְרָא גַּם כֵּן **הִתְלַבְּשׁוּת**"". – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת שָׁם).

23) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ (שְׁמוֹת כֶּרֶךְ ג) עַמּוּד תשמח, שֶׁצָּרִיךְ עִיּוּן לְמַה שֶׁכָּתוּב לְקַמָּן פָּרָשַׁת תַּשְׂא פו, א "שֶׁהַמַּלְאָךְ נִקְרָא בְּשֵׁם אֱלֹקִים זֶהוּ מִפְּנֵי גּוֹדֶל בִּיטּוּלוֹ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ וְאֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם נֶגֶד חִיּוּת אֱלוֹקוּת הַמְּדַבֵּר בָּהֶם וְאִינָם רַק מַעֲבָר שֶׁעַל יְדֵיהֶם יוּמְשַׁךְ הַדִּיבּוּר וְהַפְּעוּלָה לְמַטָּה". רְאֵה הַמְּשֹׁךְ תער"ב חֵלֶק ב עַמּוּד תתקנה).

24) (וְאֵין הוּא וְכֵלָיו אֶחָד בָּהֶם. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ג, ב).

בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ גַּם כֵּן בְּכֵלִים דְּבִי״עַ, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.

וְהַיְינוּ שֶׁחִנָּה פָּתְחָה תְּחִלָּה בַּשֵּׁם ״צְבָאוֹת״, וְאַחֲרֶיהָ נִמְשְׁכוּ כָּל הַנְּבִיאִים: שֶׁעִנְיַן שֵׁם זֶה הוּא מוֹרֶה עַל עִנְיַן הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּכֵלִים דְּבִי״עַ לִהְיוֹת מְיֻיחָד עִמָּהֶם גַּם כֵּן, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם.

וְהוּצְרְכוּ לָזֶה, כִּי בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁהָיְתָה נְבוּאָתוֹ מֵאֲצִילוּת, עַל כֵּן הִמְשִׁיךְ לָהֶם לְמַטָּה הַתּוֹרָה מִשֵּׁם, מִבְּחִינַת אֲצִילוּת, וְהוּא הָיָה דִּבֵּר ה׳ בְּפִי מֹשֶׁה, וְקִיְּימוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה כו׳;

אֲבָל בִּימֵי הַנְּבִיאִים שֶׁאַחֲרָיו, שֶׁלֹּא הָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְהוּצְרְכוּ הַנְּבִיאִים לְהוֹכִיחָם,

– וְעִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תּוֹכֵחָה שֶׁאוֹמֵר הַנָּבִיא לִשְׁאָר מוֹכִיחַ הוּא: כִּי בְּהַנָּבִיא, הִנֵּה הַתּוֹכֵחָה הִיא דִּבֵּר ה׳ הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּדִבּוּרוֹ שֶׁל הַנָּבִיא, וְנִמְצָא הוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא הַמּוֹכִיחַ –

וְלָזֹאת הוּכְרַח לִהְיוֹת הַמִּשְׁכַּת הַתּוֹרָה מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה, כִּי בְּדֵי שֶׁיְּקַיְּימוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה, כִּי בִּהְיוֹתָהּ בַּאֲצִילוּת בִּימֵי מֹשֶׁה, לֹא הָיוּ מְקַיְּימִים אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּימֵי הַנְּבִיאִים אַחַר דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מִצַּד שֶׁנִּשְׁגְּבָה מֵהֶם, וְהָיְתָה הַתּוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְהָאָדָם בִּפְנֵי עַצְמוֹ;

וּלְכָךְ הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הִתְלַבְּשׁוּת הַתּוֹרָה מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה, וְנִמְשָׁךְ שָׁם דִּבֵּר ה׳ בְּפֵירוּשׁ הַנָּבִיא לְהַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּקַיְּימוּ הַתּוֹרָה כו׳, וְהִגִּיעַ לָהֶם עַל יְדֵי זֶה הַתּוֹכֵחָה מִדִּבֵּר ה׳ מַמָּשׁ הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים דְּבִי״עַ, וּמִשָּׁם בִּפְנֵי הַנָּבִיא כו׳. :

וְהִנֵּה הֲגַם ״שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר״[25], אַךְ אֵין זֶה חִדּוּשׁ וְתוֹסֶפֶת עַל תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, רַק הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה בְּלִי תּוֹסֶפֶת וְגַרְעוֹן מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה[26].

וְזֶהוּ עִנְיַן שֵׁם ״צְבָאוֹת״ שֶׁנִּזְכַּר בַּנְּבִיאִים:

כִּי ״צְבָאוֹת״ הוּא לְשׁוֹן **חֵיילוֹת**[27]. וְהֵם גְּדוּדֵי נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים דִּבְרִיאָה, אֲשֶׁר אֵין מִסְפָּר לִגְדוּדָיו[28], וְהֵם נִבְרָאִים וּמְחוּדָּשִׁים מֵאַיִן לְיֵשׁ מַמָּשׁ, וְאֵינָן אֱלֹהוּת כְּלָל כְּמוֹ אֲצִילוּת שֶׁהוּא בְּחִינַת אֱלֹהוּת מַמָּשׁ.

וְאַף עַל פִּי כֵן הַנְּבִיאִים הִמְשִׁיכוּ שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶם אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד כְּמוֹ שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים־דַּאֲצִילוּת, עַד דְּ״אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד״, עַד שֶׁיִּהְיֶה נִקְרָא הָאוֹר אֵין־סוֹף הַמְלוּבָּשׁ בָּהֶם בְּשֵׁם ״צְבָאוֹת״, שֶׁהוּא שֵׁם הַתּוֹאַר, שֶׁהוּא עַצְמוֹ הוּא בְּחִינַת הַצְּבָאוֹת מַמָּשׁ;

כְּעִנְיַן ״אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד״ שֶׁבַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא עַצְמוֹ ״הוּא הַדִּבְּעָה כו׳״[29] – כָּךְ מִתְיַיחֵד בַּכֵּלִים דְּבִי״עַ עַד שֶׁהוּא עַצְמוֹ הוּא הַצְּבָאוֹת כו׳[30]. וְלֹא שֶׁהֵם נִפְרָדִים בִּפְנֵי עַצְמָם רַק שֶׁבְּטֵלִים אֵלָיו, אֶלָּא שֶׁמִּתְיַיחֵד עִמָּהֶן מַמָּשׁ.

וְכִמְשֹׁל יִחוּד וְחִבּוּר הַנְּשָׁמָה עִם הַגּוּף: שֶׁהַגַּם שֶׁהַגּוּף הוּא הַכְּלִי, וְהָעִיקָּר הִיא הַנְּשָׁמָה, עִם כָּל זֶה מִתְאַחֶדֶת עִם הַגּוּף; שֶׁנִּקְרָא ״אָדָם״ – הַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף, וְאֵין לְהַגּוּף שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ כו׳, וּכְ״הָדֵין קַמְצָא דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינֵיהּ וּבֵיהּ״[31].

וּכְמוֹ שֶׁקּוֹרִין לְאָדָם שֶׁלָּמַד חָכְמָה בְּשֵׁם ״חָכָם״, הִנֵּה הַחָכְמָה קוֹדֶם שֶׁלְּמָדָהּ – הִיא מָהוּת בִּפְנֵי עַצְמָהּ זוּלַת הָאָדָם שֶׁלְּמָדָהּ, וְהָאָדָם מָהוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּכְשֶׁקָּנָה הַחָכְמָה נִקְרָא חָכָם עַל שֵׁם הַחָכְמָה, שֶׁהוּא שֵׁם הַתּוֹאַר;

כָּךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַעְלָה: עִם הֱיוֹת הַכֵּלִים דְּבִי״עַ הֵם מָהוּת בִּפְנֵי עַצְמָה – בְּחִינַת נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים נִבְרָאִים, רַק שֶׁבְּטֵלִים אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, אַךְ עִם כָּל זֶה, עַל יְדֵי שֶׁהִמְשִׁיכוּ הַנְּבִיאִים לִהְיוֹת גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בָּהֶם עַל דֶּרֶךְ יִחוּדוֹ בַּאֲצִילוּת, אָז נִקְרָא הוּא יִתְבָּרֵךְ ״הֲוָיָ״ה צְבָאוֹת״, שֶׁהוּא שֵׁם הַתּוֹאַר – שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא אֶחָד עִם הַצְּבָאוֹת הַנַּ״ל וְאֵינָן נִפְרָדִים כו׳.

וְלָכֵן שֵׁם הֲוָיָ״ה מִצְטָרֵף לְשֵׁם צְבָאוֹת, כִּי שֵׁם הֲוָיָ״ה הוּא בַּאֲצִילוּת, וְהוּא הַמִּשְׁכַּת אוֹר אֵין־סוֹף בַּכֵּלִים־דַּאֲצִילוּת. וְאִם כֵּן, כְּדֵי שֶׁיִּתְמַשֵּׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בְּבִי״עַ, הוּא עַל יְדֵי שֵׁם הֲוָיָ״ה בַּתְּחִלָּה, וְזֶהוּ ״הֲוָיָ״ה צְבָאוֹת״.

---

25) (שַׁבָּת קד, א וְשָׁם נִסְמָן. רַמְבַּ״ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ט הֲלָכָה א).

26) (רְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כא עַמּוּד 46 הָעָרָה 18: ״כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (עַמּוֹס ג, ז) גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים״. וּרְאֵה תַּעֲנִית (ט, א) ״מִי אִיכָּא מִידֵּי דִּכְתִיבִי בִּכְתוּבִי דְּלָא רְמִיזֵי בְּאוֹרַיְיתָא״. וּבְרַשִׁ״י שָׁם: שֶׁהַחוּמָּשׁ הוּא יְסוֹד נְבִיאִים וּכְתוּבִים. וּלְהָעִיר מֵאֲבוֹת (בִּתְחִלָּתָהּ): תּוֹרָה כו׳ וּמְסָרָהּ לִנְבִיאִים כו׳. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, עַיֵּן שָׁם).

27) (רְאֵה יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי שְׁמוּאֵל א רֶמֶז עח: ״מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקָּרָא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ״צְבָאוֹת״ עַד שֶׁבָּאת חַנָּה וְאָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִכָּל **חֵיילוֹת שֶׁבָּרָאת** בְּעוֹלָמְךָ קָשֶׁה לְפָנֶיךָ שֶׁתִּתֵּן לִי בֵּן אֶחָד?!״).

28) (אִיּוֹב כה, ג: ״הֲיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו״. וּרְאֵה חֲגִיגָה יג, ב).

29) (רַמְבַּ״ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב הֲלָכָה י: ״הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַיָּדוּעַ וְהוּא הַדִּבְּעָה עַצְמָהּ הַכֹּל אֶחָד״).

30) (״אֲשֶׁר פֵּירוּשׁ **צְבָאוֹת** הֵיְינוּ דְּ״אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד״ גַּם בְּבִי״עַ. **וּבְעֵץ חַיִּים לֹא מָצִינוּ זֶה** כו׳״ (אוֹר הַתּוֹרָה בֹּא (שִׁמּוֹת כֶּרֶךְ א עַמּוּד שכח עַיֵּין שָׁם). – ״שֶׁמַּזֶּה מִשְׁמָע שֶׁזֶּהוּ חִידּוּשׁוֹ שֶׁל כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן, כִּדְמוּכָח מִמַּה שֶׁכְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ״ר הַצֶּמַח צֶדֶק אֵינוֹ מְצַיֵּן מְקוֹר אַחֵר לָזֶה״. – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״בְּאתי לְגַנִּי״ תש״מ סְעִיף ה – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט חֵלֶק ב עַמּוּד תא. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״וַיְהִי בְּעֶצֶם״ תשמ״ג).

31) (כְּאוֹתוֹ חָגָב (אוֹ חִלְזוֹן אוֹ צָב) שֶׁלְּבוּשׁוֹ הוּא מִמֶּנּוּ עַצְמוֹ. בְּרֵאשִׁית רַבָּה כא, ה עַל פָּסוּק (דָּנִיֵּאל י, ה) ״לְבוּשׁ בַּדִּים״).

וּלְאַחַר שֶׁהִמְשִׁיכוּ הַנְּבִיאִים בְּחִינָה זוֹ, אֲזַי הוֹכִיחוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם זֶה, כִּי מִבְּחִינָה זוֹ שֶׁבִּבְרִיאָה נִמְשָׁךְ הַנְּבוּאָה לְהַנָּבִיא – דְּבַר ה' מַמָּשׁ הוּא הַמּוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְלֹא דָּמֵי כְּלָל לִשְׁאָר מוֹכִיחַ כו' – שֶׁהִיא תּוֹכַחַת הַנִּבְרָא, וְזוֹהִי תּוֹכַחַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ.

וְהַכֹּחַ לְהַמְשָׁכָה זוֹ, שֶׁיִּהְיֶה אוֹר אֵין־סוֹף מִתְלַבֵּשׁ בְּבִי"עַ עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל כְּבַאֲצִילוּת, הִמְשִׁיכוּ הַנְּבִיאִים מִבְּחִינַת הָ"עִיגּוּל" וְהַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין", אֲשֶׁר שָׁם "כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה"[32] – שָׁוִין, "הַשָּׁוֶה וּמַשְׁוֶה קָטֹן וְגָדוֹל"[33], שֶׁהוּא דַּוְקָא יָכוֹל לִישָׁפֵל אֶת עַצְמוֹ לְמַטָּה מַטָּה גַּם בְּבִי"עַ, כִּי קַמֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ כּוּלָּם שָׁוִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרָכָה לג, כז): "וּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם"[34].

(וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּחַנָּה (שְׁמוּאֵל־א א, י־יא): "וַתִּתְפַּלֵּל **עַל ה'** כו' וַתֹּאמַר הֲוָיָ"ה צְבָאוֹת", שֶׁכְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת "צְבָאוֹת" הוּצְרַךְ לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת "**עַל** הֲוָיָ"ה", הַיְינוּ **לְמַעְלָה** מִשֵּׁם הֲוָיָ"ה[35]. כַּמְּבוֹאָר הַפֵּירוּשׁ בָּזֶה בְּמָקוֹם אַחֵר – עַיֵּין בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים עַל פָּסוּק "לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה כו'"[36]). :

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "**בְּעֶצֶם הַיּוֹם**[37] **הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת** וְגוֹ'":

פֵּירוּשׁ: "צִבְאוֹת הֲוָיָ"ה" הוּא לָשׁוֹן סָמוּךְ, שֶׁהַצְּבָאוֹת נִטְפַּל לְשֵׁם הֲוָיָ"ה, אֲבָל אֵינוֹ לְשׁוֹן שֵׁם הַתּוֹאַר כְּמוֹ "הֲוָיָ"ה צְבָאוֹת".

וְהַיְינוּ, בְּחִינַת הַנִּצוֹצִים שֶׁנִּתְבָּרְרוּ בַּגָּלוּת דְּמִצְרַיִם וְנִתְעַלּוּ לִיכָּלֵל בְּשֵׁם הֲוָיָ"ה – הֵם הַנִּקְרָאִים "צִבְאוֹת הֲוָיָ"ה". כִּי **רְפַּ"ח** נִצוֹצִים נָפְלוּ בִּשְׁבִירַת־הַכֵּלִים[38], וּמִזֶּה נִתְבָּרֵר בְּגָלוּת מִצְרַיִם **ר"ב** נִצוֹצִים[39], וְעַל זֶה נֶאֱמַר (פָּרָשָׁתֵנוּ יב, לו): "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם". וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (שָׁם, לח): "וְגַם עֵרֶב **רַב** עָלָה אִתָּם", וּכְתִיב (וְאֶתְחַנַּן ג, כו): "**רַב** לָךְ כו'"[40].

וּפֵירוּשׁ וְעִנְיָן שֶׁנִּקְרְאוּ "צִבְאוֹת הֲוָיָ"ה" – בְּחִינַת טָפֵל וְסָמוּךְ לְשֵׁם הֲוָיָ"ה – הָעִנְיָן: כִּי מִסְפַּר רְפַּ"ח נִצוֹצִים הֵם מִבְּחִינַת שֵׁמוֹת: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן כו'[41]; וְכַאֲשֶׁר נִתְבָּרְרוּ מִבִּי"עַ לַחֲזוֹר לְשָׁרְשָׁם, אָז אֵינָם נִקְרָאִים בְּשֵׁמוֹת אֵלּוּ כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְכַּלְּלוּ בִּמְקוֹרָם בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, לְכָךְ אֵינָם עוֹלִים בְּשֵׁם כְּלָל.

וְהַמָּשָׁל בָּזֶה: כְּשֶׁהָאָדָם מַשְׁכִּיל בִּגְדוּלַּת ה' בְּהִתְבּוֹנְנוּת וַהֲשָׂגָה אֲזַי נִרְגֶּשֶׁת הַהַשָּׂגָה בִּבְחִינַת יֵשׁ וְדָבָר, אֲבָל כְּשֶׁנִּתְבַּטֵּל בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי, אָז אֵינוֹ מַרְגִּישׁ הַהַשָּׂגָה וְהַבִּטּוּל בִּבְחִינַת יֵשׁ וּדְבַר מָה, כִּי אִם הוּא בָּטֵל לְגַמְרֵי בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, בְּלִי הַרְגָּשָׁה כְּלָל.

כָּךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הַנִּצוֹצִים דְּתֹהוּ שֶׁנָּפְלוּ בַּשְּׁבִירָה יֵשׁ לָהֶן שֵׁמוֹת, שֶׁזֶּה מוֹרֶה בְּחִינַת יֵשׁ וְדָבָר; עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּקְרָא בְשֵׁם – שֶׁזֶּהוּ הַגִּילּוּי לְזוּלָתוֹ; כְּמוֹ הָאָדָם, שֶׁבִּפְנֵי עַצְמוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְשֵׁם, רַק שֶׁחֲבֵירוֹ קוֹרְאוֹ בְשֵׁם.

וְכֵיוָן שֶׁנִּתְבָּרְרוּ וְחָזְרוּ לִמְקוֹרָם בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל לְהִתְכַּלֵּל בֶּאֱלֹקוּת, אֲזַי אֵין לָהֶם שֵׁמוֹת כְּלָל, וְלָכֵן נִקְרְאוּ אָז "צִבְאוֹת הֲוָיָ"ה" – שֶׁהֵם טְפֵלִים וּסְמוּכִים וְנִכְלָלִים בְּשֵׁם הֲוָיָ"ה.

וּפֵירוּשׁ "הוֹצִיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [..] **עַל צִבְאֹתָם**" (פָּרָשָׁתֵנוּ יב, נא) – הַיְינוּ שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן **לְמַעְלָה** מִבְּחִינַת נִיצוֹצִין הַנַּ"ל. :

---

32) (תְּהִלִּים קלט, יב).

33) (פִּיּוּט לְיָמִים נוֹרָאִים "וְכָל מַאֲמִינִים").

34) ("מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם, וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם – שֶׁהוּא לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר יח, ד). "עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל זְרוֹעַ וְיָדוֹ הַכְּפוּפָה, שֶׁמַּקֶּפֶת הַדָּבָר מִכָּל צַד" (שָׁם שִׁיר הַשִּׁירִים יח, ד). "עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל "אוֹפֵן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן" (יְחֶזְקֵאל א, טז), הַיְינוּ עִיגּוּל בְּתוֹךְ עִיגּוּל, שֶׁהָעִיגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁמִּבַּחוּץ – כְּמוֹ שֶׁמַּקִּיף לְמַעְלָה בְּגוֹבַהּ הָעִיגּוּל הַפְּנִימִי כָּךְ הוּא מַקִּיף גַּם כֵּן בְּתַחְתִּיתוֹ לְמַטָּה, וְשָׁם הוּא נָמוּךְ מֵעִיגּוּל הַפְּנִימִי וְנִשְׁפָּל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ – כָּךְ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּתִיב (שָׁם מא, א) "וּמִתַּחַת – זְרוֹעוֹת עוֹלָם"").

35) ("וְזֶהוּ שֵׁם צְבָאוֹת שֶׁאָמְרָה חַנָּה, שֶׁהוּא הַשֵּׁם שֶׁבְּבִי"עַ". – הֶמְשֵׁךְ "זֹאת חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ תר"מ פֶּרֶק ד).

36) (לְקַמָּן עט, א־ב. אוֹר הַתּוֹרָה מִשְׁפָּטִים עַל פָּסוּק זֶה).

37) (בְּמַאֲמָר זֶה אֵינוֹ מִבְּאֵר מַדּוּעַ נֶאֱמַר בְּפָסוּק זֶה "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה". וְנִתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה תשמ"ג. תשמ"ז. וּרְאֵה גַּם תּוֹרַת חַיִּים פָּרָשָׁתֵנוּ קיא, ב. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים פר"ת עַמּוּד רמט).

38) (עֵץ חַיִּים שַׁעַר יח).

39) (כַּנְפֵי יוֹנָה חֵלֶק ג סִימָן נו. "וְפ"ו נִיצוֹצִין נִשְׁאֲרוּ לְהִתְבָּרֵר בִּשְׁאָרֵי גָּלְיוֹת". – תקס"ה. וּרְאֵה לְעֵיל וַיֵּשֶׁב כז, ד).

40) (מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת אוֹפֶן נח).

41) (עֵץ חַיִּים שָׁם פֶּרֶק ב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(מג) **אך** הנה א"כ יש להבין מהו ההפרש בין נשמות למלאכי' שהנשמות הן בבחי' אדם בצלם אלקים ולא המלאכי' שהן רק בבחי' החי שלמטה מבחי' מדבר כנ"ל מאחר שמבואר למעלה דגם במלאכים הוא בבחי' התקון שהוא בחי' התכללות דאין ויש באו"כ במדה ושעור בבחי' רו"ש מצד שרשם

באו"כ דמל' כנ"ל שזהו ג"כ ענין שם מ"ה דאדם כידוע
וגם למה ניתן לאדם גוף גשמי יותר מן הגופים
דמלאכים הלא היה ראוי להיות להיפוך לפי הנ"ל דכל
שהאור עליון יותר צ"ל הכלי בבחי' בטול היש לאין
יותר כו'. אמנם הנה עיקר ההפרש בין נשמות
למלאכים אע"פ שגם המלאכים כלולים מאו"כ דבחי'
המל' שנק' ארץ עלאה כנ"ל. אבל אין עיקר שרשם רק
מבחי' חצונית הכלים דמל' בלבד. ואף שיש בהם
מבחי' האור ג"כ שזהו ענין הבטול שלהם כנ"ל. אך
זהו רק מבחי' חצוניות האור המאיר בחצוניות הכלים.
(כחיצוניות החיות דנפש בחיצוניות האברים) (שהוא
בחי' צומח וחי שבאדם ולא פנימית האדם שבפנימית
הכלים. וז"ש (יחזקאל א, י) ודמות פניהם פני אדם
בבחי' דמות לבד כו'). אבל שרש הנשמות הוא מבחי'
פנימית הכלים שהוא בבחי' פנימית אדם העליון דאצי'
(כידוע שהנשמות נולדו מיח"ע דזו"נ ואו"א וכמו
(ישעי' סג, טז) כי אתה אבינו כו'. כטפה במוח האב
שמוליד בדמותו כצלמו בבחי' עצמות ממש. כמ"ש
(משלי ל, ד) מה שמו ומה שם בנו כו'. וגם באדה"ר
דכתי' ויפח באפיו נ"ח נשמ' זו היא מבחי' פנימיו'
הכלים שהוא בחי' אדם ממש אדמה לעליון כו'.
משא"כ המלאכים שהגם שהם באים ג"כ מרוח פיו ית'
כמ"ש (תהלים לג, ו) וברוח פיו כל צבאם. זהו רק הבל
חיצוני שבאותיות הדבור שנמשך מחיצוניות הבל הלב
כו'. (וכמ"ש במ"א). וע"כ ע"י האדם דוקא הוא עיקר
בחי' התקון דשם מ"ה העליון וכמ"ש בו ולכבודי
בראתיו כו'. וע"כ אין לבחי' התכללות דרו"ש
דמלאכים ערך כלל לבחי' התכללות דתקון דשם מ"ה
דאדם ע"י תו"מ ואוי"ר שלהם כנ"ל. דאע"פ שגם
במלאכי' יש בחי' התכללות דאין ויש דאו"כ לפ"ע
דוקא. היינו רק כמו שהם בשרשם בבחי' חצוניות
דאו"כ שבמל' שאינו בבחי' מדבר דאדם עצמו כלל
(רק בחי' החי שבמדבר לבד). אבל שרש הנשמות הוא
בבחי' פנימית הכלים העצמיים שכלולים באורות
הפנימיים ועצמיות דכללות בחי' אדם העליון שהוא
בחי' מדבר. ע"כ להם ניתנה התורה דוקא. לברר
לעה"ד טו"ר ולתקן ולהעלו' כל העולמות ומלאכים
עליונים בבחי' שם מ"ה דחכמה דאדם שהוא שרש
בחי' התקון במא' דקו המדה שבכל ההשתלשלות עד
רום המעלות וכידוע שזהו עיקר יתרון מעלת עולם
התקון על עולם התהו שהיה שם השבירה שמברר
ומתקן לרפ"ח ניצוצות במדה ושעור שנק' מתקלא
וכמא' עד דלא הוה מתקלא כו'. (כמשי"ת). ובזה
יתורץ גם הקושיא השניה הנ"ל למה ניתן לאדם גוף
גשמי יותר מן הגופים דמלאכים. שהיה ראוי להיות
להיפוך כו' להיות שנפש האדם מלובש בגופו ג"כ
בבחי' או"כ שנק' חומר וצורה שהוא בחי' אין ויש
כנ"ל במלאכים אך הנשמה דאדם הוא בבחי' אין דחכ'
עלאה שע"ז אמר (איוב כח, יב) והחכמה מאין כו'.
(ששרשו הראשון הוא בחי' פנימיות אבא דאצי' כמ"ש
כי אתה אבינו כו') הוא למעלה הרבה מבחי' נפש
וצורה דמלאכים כו'. והוא בחי' בטול בעצם שנק' אין
בעצם שיש בכל ניצוץ האלקי שאין זה במלאכים שגם
בנפשם הרוחני אינו רק בחי' בטול היש גם מצד שרשו
באור דמל' שהוא רק בחיצוניות הבא לכלל שפע ואינו
עצמיות דבחי' אדם כנ"ל. וע"כ לאדם דוקא ניתן גוף
גשמי יותר מבחי' גשמי' דד"י ארמ"ע. לפי שזהו הכלל
בכ"מ שכל אור היותר עליון בשרשו למעלה דהיינו
שקרוב יותר לבחי' אין העצמות דא"ס (שהוא
בפנימיות הכלי' דחו"ב וזו"נ כנ"ל) יותר יוכל לבא
למטה מטה גם בבחי' הכלי היותר גס ויש נפרד להפכו
לבחי' אין וכל אור שאינו עליון בשרשו בבחי' האין
האלקי כ"כ לא יוכל להפוך מיש לאין רק דבר שאינו
בבחי' יש נפרד כ"כ ולא יש נפרד לגמרי. ויובן זה
עד"מ לפני מלך מרומם ביותר יפול גם איש הגיא וגס
הרוח ביותר ויבוטל ממציאותו. משא"כ לפני שר
שאינו מרומם כ"כ לא יפול מגסותו וגיאותו כ"כ. אבל
מי שאינו בגאות וגסות כ"כ יפול מגסותו וגיאותו גם
לפני שר שאינו מרומם כ"כ כו'. וכ"ה הנמשל בנפש
האדם מצד שרשה למעלה בבחי' אין ובטול ביותר
להיותה קרובה יותר לעצמות א"ס ב"ה בבחי' חכמה
כח מה בעצם ע"כ ניתן לה גוף גס וחומרי ויש ביותר
מפני שיש בכח דאין כזה בנשמה האלקית להפוך
ולבטל גם לנה"ט החומרית. (וכמ"ש במ"א בענין
ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך כו'. דבמקום שפל
כזה בנש"ט דמצרים היה צריך שיבוא מעצמות אור
העליון כו'. שגם נש"ט נתבטלו ממציאותם כו'. וכמו"כ
בענין המופתים שע"י משה דוקא להכניע לפרעה גסות
היותר קשה. ולכך אמר (שמות ו, כז) הם המדברי' אל
פרעה כו'. הוא משה דוק' שהיה כח מה דבחי' אין
דנשמת משה במדרגה גבוה כ"כ לעשות מיש וגסות
דפרעה בטול לאין ולא ע"י זולתו שאינו בבחי' מה
ואין כ"כ כו'). אבל המלאכים שהן מחיצונית הכלים
דמל' כנ"ל שאינם בבחי' האין העצמי דאלקות כ"כ אין
ביכולתם רק להפוך לגוף רוחני דאש ורוח הרוחניים
שהוא החומר שלהם כנ"ל אבל לא לגוף גס וחומרי
כגוף האדם כו'. וע"כ אם היה למלאכי' גופים חומריים
כגוף האדם לא היה גם נפשם בבחי' אין ובטול
לאלקות כי היה נפשם נמשך אחר גופם מצד גסות ויש
דגוף החומרי שהיה גובר על בחי' אין דנפשם ומורידו

וממשיכו למטה בחומריו'. כמו שמצינו בנפילים כו' כנ"ל שנפלו למטה לגמרי. משא"כ נשמת האדם מצד שרשה באין דעצמות אלקות בבחי' פנימית דח"ע כו' (שהוא פנימית הכלים דאור אבא כטפה במוח האב כנ"ל). ע"כ יש ביכולתה להפוך גם הגסות החומרי דגוף להיות גם הוא בחי' הבטול ממש לאין. כמו שמצינו בנביאים וצ"ג שהיה אור נשמתם גובר על גופם לזככם בתכלית כו'. ולפ"ע גם בכל ניצוץ קטן מישראל שאומ' נשמה שנתת בי טהורה היא מבחי' טה"ע שלפני הצמצום דקו"ח כו' וד"ל. וז"ש בע"ח דהנשמה עצמה א"צ תקון. לפי ששרשה בפנימיות הכלים דתקון דחכ' כנ"ל ולא ירדה רק לברר לעה"ד טו"ר שבגוף החומרי לפי שיש ביכולתה לתקן שאין כח זה במלאכים כלל. ע"כ לא ניתן להם גופות רק בדקות ורוחניות כפי שיוכל האור דנפשם לעשות בטול היש כו' מצד שאין שרשם רק בבחי' החי שלמטה מבחי' מדבר דאדם כנ"ל. (וזהו שבקשו המלאכים לבחי' הוד דתורה (שבת פח, ב) כמ"ש (תהלי' ח, ב) תנה הודך על השמים והשיב להם גזל כו' רציחה יש ביניכם כו'. והכוונה שעיקר התורה ניתן לברר לעה"ד טו"ר ואין זה ביכולת המלאכי' כלל רק בנשמות מטעם הנ"ל וד"ל:

וייצר ה' אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ד) וְהָעֲצָה[39] הַיְּעוּצָה מִגְּדוֹל הָעֵצָה[40] לְהַעֲבִיר אֶת עֲמָלֵק, הוּא עַל יְדֵי מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁצִּיָּוָה לָנוּ לִזְכּוֹר מַה שֶּׁעָשָׂה וְלִמְחוֹת זַרְעוֹ כו'.

כִּי הִנֵּה הִתְעוֹרְרוּת יִחוּדִים עֶלְיוֹנִים הַנַּ"ל דְּ"אָחוֹר בְּאָחוֹר" וּ"פָנִים בְּפָנִים" לְמַעְלָה, וְכֵן הַמִּשְׁכַּת הַמּוֹחִין הַנַּ"ל – תָּלוּי הַכֹּל בְּאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא. דְּהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, בִּבְחִינָה שֶׁעוֹבֵד – מְעוֹרֵר כָּךְ לְמַעְלָה:

הֵן בְּחִינַת אֲחוֹרַיִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק ב' בְּעִנְיַן אִתְכַּפְיָא וּ"מוֹחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב" – מְעוֹרֵר כֵּן לְמַעְלָה הַמִּשְׁכַּת הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת בִּבְחִינָה זוֹ, וְהֵן אַחַר־כָּךְ עַל יְדֵי בְּחִינַת אִתְהַפְּכָא – מְעוֹרֵר לְמַעְלָה בְּחִינַת הַמִּשְׁכַּת הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת בִּבְחִינַת פָּנִים, וְנִקְרָא "מוֹחִין דְּגַדְלוּת".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם בִּבְחִינַת מַלְכוּת, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ "**עוֹל** מַלְכוּת שָׁמַיִם", בִּבְחִינַת **עֲבוֹדָה**, כְּעִנְיַן "שׁוֹנֶה פִּרְקוֹ ק"א פְּעָמִים"[41], שֶׁבְּפַעַם זוֹ הַיְּתֵירָה עַל רְגִיל(וּ)תוֹ, וְכוֹפֶה אֶת עַצְמוֹ וְאֶת טִבְעוֹ בַּעֲבוֹדָה, וְהוּא בְּחִינַת "אֲחוֹרַיִים" – מְעוֹרֵר גַּם כֵּן לְמַעְלָה בְּנִין הַמַּלְכוּת עַל יְדֵי הַגְּבוּרוֹת וְהַצִּמְצוּמִים שֶׁמְּקַבֶּלֶת מֵאֲחוֹרַיִים דְּזָ"א, כַּנַּ"ל רֵישׁ פֶּרֶק ג'. וְאַחַר־כָּךְ, עַל יְדֵי שֶׁבְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד[42] – מְעוֹרֵר "יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ" פָּנִים בְּפָנִים כַּיָּדוּעַ.

וּלְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יִחוּד "פָּנִים בְּפָנִים" מִבְּלִי קְדִימַת "אָחוֹר בְּאָחוֹר", לָכֵן גַּם בְּאָדָם שֶׁהוּא הַמְעוֹרֵר כָּל זֶה, הִנֵּה בִּתְחִלַּת הַיּוֹם בְּעָמְדוֹ מִמִּטָּתוֹ, לִהְיוֹתוֹ עֲדַיִין אָחוּז וְקָשׁוּר בְּחֶשְׁכַּת חוּמְרִיּוּת גּוּפוֹ הַבַּהֲמִי, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁעַת הַשֵּׁינָה הָיָה הִסְתַּלְּקוּת הַפְּנִימִיּוּת מִכֹּל וָכֹל, אֲזַי תֵּיכֶף לֹא יָכוֹל לְקַבֵּל בְּנַפְשׁוֹ אוֹר אֵין־סוֹף, רַק בִּבְחִינַת הָאֱמוּנָה בִּלְבַד. וּכְעִנְיָן שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם "וַיַּאֲמֵן הָעָם"[43].

וְאַחַר־כָּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת "יְצִיאַת מִצְרַיִם", וְעוֹלֶה בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵיגָה בִּפְסוּקֵי דִּזְמְרָה, מִתְּחִלָּה בְּחִינַת אֲחוֹרַיִים, "מוֹחַ שַׁלִּיט", עַד שֶׁבִּקְרִיאַת־שְׁמַע בְּאָמְרוֹ: "וְאָהַבְתָּ – בְּכָל לְבָבְךָ" אֲזַי בָּאִים אַהֲבָה וְיִרְאָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת חַבַּ"ד, וְהַיְינוּ בִּבְחִינָה פְּנִימִית וְתַעֲנוּג. וְהוּא מְעוֹרֵר כְּמוֹ כֵן בְּכָל זֶה לְמַעְלָה עִנְיַן עֲלִיַּת הַמַּלְכוּת מִבִּי"ע, עַד שֶׁמִּתְיַיחֶדֶת פָּנִים בְּפָנִים, וְכֵן עִנְיַן הַמִּשְׁכַּת הַמּוֹחִין בְּזָ"א כַּנַּ"ל.

וְלָכֵן נִמְצָא, שֶׁהַמִּלְחָמָה שֶׁל עֲמָלֵק לְמַטָּה בִּהְיוֹתוֹ מְעַכֵּב הַמִּשְׁכַּת הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּמִּדּוֹת כְּשֶׁהוּא בִּבְחִינַת

39) מְיוּחָד עַל דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר" – מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ב עַמּוּד קעג. תקס"ה בֶּרֶךְ א עַמּוּד שפד וְאֵילָךְ. שפח וְאֵילָךְ. שצב וְאֵילָךְ.

40) הָעֲצָה הַיְּעוּצָה: יְשַׁעְיָה יד, כו. גְּדֹל הָעֲצָה: יִרְמְיָה לב, יט. וראה לקוטי שיחות חל"ב ע' 175 ביאור הלשון.

41) חֲגִיגָה ט, ב: עַל הַפָּסוּק (מַלְאָכִי ג, יח) "וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ": "עֲבָדוֹ וְלֹא עֲבָדוֹ תַּרְוַיְיהוּ צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי נִינְהוּ, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה שׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים לְשׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה וְאֶחָד".

42) בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: תְּהִלִּים קיב, א.

43) שְׁמוֹת ד, לא.

אֲחוֹרַיִּים, כַּנַּ"ל פֶּרֶק ב', הֲרֵי מִלְּחָמָה זוֹ עַצְמָהּ גּוֹרֶמֶת הָעִיכּוּב גַּם לְמַעְלָה, כַּנַּ"ל, שֶׁהֲרֵי "בְּאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא – אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא[44], וּכְשֶׁמְּעַכֵּב הִתְחַבְּרוּת הַמִּדּוֹת עִם הַשֵּׂכֶל בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִּים, שֶׁזֶּהוּ צָרִיךְ לִהְיוֹת קוֹדֶם לַפָּנִים, מִתְעַכֵּב גַּם יִחוּד "פָּנִים בְּפָנִים", וּמִתְעַכֵּב כָּל זֶה לְמַעְלָה.

וּלְפִי זֶה יִתְפָּרְשׁוּ דִּבְרֵי הַזֹּהַר דִּלְעֵיל רֵישׁ פֶּרֶק א', בְּמַה שֶׁכָּתַב "לְעֵילָא וְתַתָּא" – כִּפְשׁוּטוֹ, רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁמִּלְחֶמֶת עֲמָלֵק הָיְתָה לְמַטָּה בְּיִשְׂרָאֵל וּלְמַעְלָה בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת כַּנַּ"ל, כִּי הָא בְּהָא תַּלְיָא, וְלָכֵן כְּשֶׁיִּמְחוּ "אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם" לְמַטָּה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת בַּעֲבוֹדַת ה' – מִמֵּילָא יִהְיֶה כֵּן לְמַעְלָה:

מִצְוַת זְכִירַת וּמְחִיַּית עֲמָלֵק [פָּרָשַׁת תֵּצֵא]

44) בְּהִתְעוֹרְרוּת שֶׁמִּלְּמַטָּה (נִגְרָם) הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁלְּמַעְלָה. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א פח, א. קד, א. וְעוֹד.

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וזהו שבני קרח דוקא עשו פשרה זו, י"ל לפי שראו את כח התשובה איך הוא גדול מאד, וכמ"ש רחש לבי דבר טוב, ופי' במדרש שקאי על בני קרח, לפי שלא הי' להם פנאי להתוודות אפי' בדבור, לפי שמלמטה נפתח הארץ וראו הגיהנם מלמטה, ומלמעלה ירד האש, ולא הי' להם פנאי להתוודות רק שרחש לבם דבר טוב, שהרהרו רק בתשובה ואעפ"כ הועיל להם, ולפי שראו כח התשובה ע"כ עשו פשרה כו'. ועוי"ל לפי שהיו ממוצעי' בין משה לקרח, כי משה הי' רבן, וכמ"ש במדרש שבני קרח הי' עומדים מרחוק שלא הי' יודעים עם מי יעמדו, שקרח הוא אביהם, ומשה הוא רבן שלמדו ממנו תורה, ולזה עמדו מרחוק, ואח"כ חזרו בתשובה, ולפי שהיו ממוצעים בין משה לקרח והנה משה או' שובה ה' כו' כי פסוק שובה ה' נא' בשיר תפלה למשה, לפי שמשה הי' בחי' חסד וכמ"ש כי מן המים משיתיהו, וקרח הי' מצד הגבורה, ומצד הגבורה מבקשי' מלמעלה שובו בנים שובבים כו', והם היו ממוצעים בין מדת החסד למדת הגבורה, ע"כ עשו פשרה לא אתה תשוב לעצמך ולא אנו נשוב לעצמינו כו' אלא שניהם כאחד שובנו אלקי ישענו כו'.

והנה בענין יגמה"ר יש ב' דעות, דעה אחת שיגמה"ר מתחילי' מאל רחום וחנון, והוי' הוי' אינו מחשבון הי"ג, ויש דיעה שסובר שיגמה"ר מתחילין מהוי' הוי'. והנה לפי"ז ששני שמות הוי' ג"כ מחשבון הי"ג, נמצא שהוי' הוי' אל הוא בחי' כתר חכ' ובינה, ורחום הוא בחי' חסד, וחנון הוא בחי' מדת הגבורה, ויש להבין שהרי חנון הוא מתנת חנם שהוא בחי' חסד האמיתי, ואיך שייך זה למדת הגבורה שהוא בחי' דין כו'. אך הענין הוא דהנה איתא בע"מ ע"פ הראני נא את כבודך שביקש משה הראני נא את דרכך במה אתה מנהיג את העולם, ואמר לו הקב"ה במדת רחום וחנון, שאם יש לו זכות אזי אני מתנהג עמו במדת רחמים, דהנה רחמים אף שהוא רחמנות אעפ"כ מדת הרחמנות אינו נופל כ"א על מי שיש לו איזה זכות, אבל אם אין לו שום זכות אינו נופל עליו כלל בחי' רחמים, ואם אין לו שום זכות שאין לו כלום אזי במדת חנון אני מתנהג עמו, חנון הוא מתנת חנם כו'. נמצא שמדת חנון הוא כשאין לו שום זכות כו'.

והנה ארז"ל שהלל כשהי' שמח בשמחת בית השואבה הי' אומר אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן. ולכאו' אין זה מובן שהרי הלל הי' ענותן ושפל, ואיך אמר אם אני כאן הכל כאן, שזהו כמו יש וגסות כו'. ואדמו"ר הזקן נ"ע תירץ שגם זה אמר בדרך שפלות אם אני כאן דהיינו שאני שפל וקטן מכולם, ואעפ"כ זכיתי לשמחת בית השואבה, הכל כאן כ"ש שכולם זכו לזה, כיון שהי' מחזיק עצמו שהי' שפל מכולם והכל הם במעלה יותר ממנו, ע"כ אם הוא זכה כ"ש שהכל זכו לזה, וזהו אם אני כאן הכל כאן. אך לפי"ז עדיין י"ל מ"ש אם אין אני כאן מי כאן, כיון שהי' מחזיק א"ע שפל מכולם א"כ אין זה ראי' ממה שלא זכה הוא שכולם לא זכו כו'. אך הענין הוא שכך אמר אם אין אני כאן ממילא מתנהג עפ"י מדת הדין, וא"כ כיון שמתנהג ע"פ מדה"ד מי כאן, כולם לא זכו, לפי שעפ"י מדה"ד הן שמים לא זכו בעיניו ולכולם יכול למצוא איזה חטא ועון, וכמשארז"ל שנחשב לאברהם חטא על שאמר במה אדע אף שהוא חטא ועון קל מאד, וכן ליצחק נחשב לעון מה שאהב את עשו שהקב"ה שונאו, יעקב נשא שתי אחיות אף שאז הי' מותר, אך אעפי"כ נחשב לו לעון לפי שהתורה עתידה לאסור והוא נשא, נמצא שעפ"י מדה"ד א"א לזכות

כלל, וזהו שארז"ל במדרש שאין לברי' לבורא כלום, והיינו אפילו משה רבינו ג"כ אין לו על בורא כלום, ולזה משה כשביקש ליכנס לא"י אמר ואתחנן בחי' מתנת חנם לפי שעפ"י זכות אין לו לתבוע כלום לפי שעפ"י מדה"ד הן שמים לא זכו בעיניו. ובזה יובן מה שמדת חנון הוא שייך למדת הגבורה, לפי שעפ"י מדת הגבורה אין לו לשום אדם כלל על בוראו שאין לו שום זכות, והנה מבואר לעיל שכשאין לאדם שום זכות אז מתנהג עמו במדת חנון מתנת חנם, נמצא שמדת חנון שייך למדת הגבורה דוקא, לפי שעפ"י מדת הגבורה הן שמים לא זכו וצריך להתנהג עמו במדת חנון כו', וזהו שגבורה הוא ג"פ חסד, לפי שבמדת הגבורה נמשך תגבורת החסד להמתיק הדינין מבחי' מדת חנון, וזהו ג' פעמים חסד שהחסד נמשך בתגבורת כנ"ל.

איתא במד"ת כך' אמרו בני קרח (א)

בס"ד. תילי' סי' פ"ה ה'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו, ואי' בגמ' קדושין דל"ב ע"ב מעשה בר"א ור"י ור"צ שהיו מסובין במשתה בנו של רבן גמליאל והי' ר"ג עומד ומשקה כו', אר"א לר"י מה לך יהושע שאנחנו יושבים ור"ג עומד, והשיב לו ממ"ש גבי אאע"ה והוא עומד עליהם כו', משמע מזה שהעמידה מה שעומד ומשמש הוא ענין בפ"ע לבד מה שמאכיל ומשקה, וא"כ בהחסד שעשה אברהם עם המלאכים הי' ב' ענינים דלבד מה שהאכילם הי' עוד מה שעמד עליהם שזהו דבר בפ"ע, וצ"ל מהו ב' ענינים אלו. גם צ"ל דמ"ש תחת העץ הוא לכאו' מיותר שהרי כבר נא' והשענו תחת העץ, והול"ל כאן והוא עומד עליהם ויאכלו, ולמה נא' עוד הפעם תחת העץ. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל דשם ספירה הוא ל' מספר, ונת' שהוא בבחי' הכלים דמספר הוא הגבלה דשייך בבחי' הכלים, ולהיות דמספר אינו התחדשות כ"א גילוי ההעלם הוא בכלים דאצי' שהן בבחי' גילוי ההעלם כו', ונת' דעיקר ענין המספר שהוא הגבלת דבר הוא בבחי' מל', ולמעלה מהמל' אינו שייך מספר שהוא הגבלה כ"א מספר האורות שהוא בחי' מספר אשר לא יספר כו'. ונת' שזה ענין את שדרכו למנות וכל שדרכו למנות שזהו מספר האורות ומספר הכלים כו', ושע"י תורה ותשובה ממשיכים בחי' לא מספר במספר דהיינו שגם המספר דעוה"ז יהי' בבחי' אשר לא יספר כו'.

צא) **והפי'** הב' בספירות הוא ל' סיפור והגדה וכמ"ש הפרד"ס שם בשם הרש"ט וזה לשונו בבהיר מצאתי אמאי אקרי ספירות משום השמים מספרים כבוד אל, והכוונה כמו שהדבור והמכתב יבאר בהגבלתו להיות מורגש הדברים הנעלמים בתוך מחשבת החכם כן השמים מורים על השי"ת, שכן הספירות הם מגלות המחשבות הנעלמות כו', וכ' הפרד"ס ע"ז שהספירות מספרות ומגבילות את הבלתי מוגבל כו'. והענין הוא דכמו שהדבור הוא גילוי המח' שהמח' היא בהעלם דכשאדם חושב אינו יודעים מה הוא חושב והדבור מגלה העלם המח' כו', וכידוע בענין ולכבודי בראתיו יצרתיו דבריאה הוא בחי' חשך והעלם, ויצי' הוא בחי' גילוי ההעלם דבריאה כו', שהמח' שהיא בחי' בריאה היא בבחי' העלם עדיין ונק' בורא חשך, וסיבת ההעלם דמח' הוא מפני שהאותיות דשם אינם בבחי' מציאות עדיין, עם היות שיש שם אותיות אינן בבחי' מציאות עדיין להיות בבחי' גילוי אל הזולת, ובדבור האותיות הן בבחי' מציאות עד שמורגשים אל הזולת כו', והרי העלם המחשבה מתגלה ממש ע"י הדבור כו', כן הע"ס דאצי' שהן בחי' הכלים הם מגלים העלם האורות עליונים שבלתי הכלים הרי האורות מצ"ע לא יהיו בבחי' המשכה ולא בבחי' התגלות כו', וע"י הכלים נמשכים ומתגלים למטה כו'. והענין דהנה ידוע דטבע האורות הוא להיות בבחי' הסתלקות למעלה כו', וכמו עד"מ בכחות הנפש אנו רואים שכל כח ואור שהוא עליון במדרי' ה"ה בבחינת התעלמות ועלי', וכל כח שלמטה במדרי' ה"ה בבחי' התגלות והמשכה. וכמו בשכל ומדות הרי המדות הן בבחי' יציאה והתגלות, שא"א להיות מדות בהתעלמות שהרי הם התעוררות והתפעלות באיזה דבר, וא"כ ה"ה בבחי' יציאה והתגלות כו', ולכן נמשלים המדות באברים חיצונים כמו חסד דרועא ימינא כו', שהן איברים הבולטים ויוצאים מהגוף שכן ענין המדות שהן בבחי' בליטה והתגלות כו', וענין המדות הוא שנמשך לדבר שלמטה ממנו, דבד"כ המדות הן בחי' שפלות בנפש דהיינו שמשפילים אותו

ממהות העצמי כו', ופעולת המדות א"א בלי זולת, והיינו שפעולתם הוא בהתגלות ובהמשכה לאיזה דבר כו', משא"כ המוחין אינם בבחי' התגלות היינו שאינם בבחי' יציאה והתגלות כ"א בבחי' העלם בעצמו כו', ואדרבה המוחין פועלים התעלמות גם בשארי הכחות, וכמו כל רוחו יוציא כסיל והחכם בכחו לעצור בעצמו ולהסתיר עניניו כו', וענין המוחין הוא שמקשר א"ע לדבר שלמעלה ממנו שז"ע המוחין להבין מה שלמעלה ולקשר ולדבק עצמו לזה כו', ופעולת המוחין אינו לזולתו כ"א לעצמו כנודע, ומוחין דגדלות טבעם בבחי' הבדלה דוקא כידוע ומבו' במ"א, הרי כל כח שהוא אור עליון יותר טבעו הוא בבחי' התעלמות ועלי' כו'. וכמו"כ טבע האור למעלה הוא בבחי' עלי' והסתלקות כו' (ויצדק המשל דמוחין ומדות על האורות וכלים לפי מה שפי' בע"ח דחיוהי הוא בחי' המוחין וגרמוהי בחי' הכלים, ומבו' במ"א דגם מה שפי' רבינו ז"ל דחיוהי הן האורות וגרמוהי כלים ה"ז מתאים עם מ"ש בע"ח, כי המוחין עיקרן בחי' אור, ומדות עיקרם בחי' כלים כו'). וז"ש כי ה' אלקיך אש אוכלה כמו טבע האש לעלות למעלה להכלל באש היסודי שזהו מצד הדקות שבו לכן יש בו טבע העלי' כו', דכל היסודות הם חומריים ומשו"ז יש בהם טבע הירידה למטה כו', משא"כ האש הוא מציאות דק ורוחני והוא בבחי' קירוב הערך אל מקורו וכאלו נא' שנרגש בו מקורו כו', ע"כ יש בו טבע העלי' לעלות וליכלל בשרשו ומקורו, רק כשיש דבר הנאחז כמו שמן ופתילה ה"ה נאחז בהם למטה כו', דהיינו כשיש דבר המקבל את האש ומתפעל ממנו להיות נשרף ונכלה בהאש ה"ה יורד ונמשך למטה כו', וגם אז אינו נח בהפתילה כ"א מתנענע תמיד למעלה, שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש הכללי כו' וכמ"ש בסש"ב פי"ט. וכמו"כ הוא הדוגמא בבחי' האור למעלה להיות שהוא בחי' הארה לבד שהרי אין העצמי נמשך ומתפשט כ"א הארתו לבד כו', ולהיות שהוא בבחי' דביקות במקורו (שזהו כל ענין האור שהוא דבוק במקורו כנודע) ונרגש בו מקורו, לכן הוא בבחי' עלי' והסתלקות במקורו, ולא להיות בבחי' ירידה והמשכה למטה שבזה הוא מתרחק ממקורו, כ"א כל תשוקתו הוא להיות כלול במקורו כו' (וכמשית"ל באורך), ורק ע"י הכלים שהן דבר שנאחז בהם האור עי"ז דוקא בא האור בבחי' ירידה והמשכה להיות למטה כו'.

קיצור. פי' הב' בספי' מהרש"ט ל' סיפור שהן מגלות המחשבות הנעלמות, וכ' הפרדס שהן מספרות ומגבילות הבלתי מוגבל, וכמו הדבור שמגלה המח', כן הכלים מגלים האור, כי לולא הכלי הרי טבע האור לעלות דכל כח ואור עליון הוא בבחי' עלי', וכמו שכל ומדות, המדות הן התגלות והמשכה לדבר שלמטה ממנו, והשכל הוא בבחי' עלי' ודביקות בדבר שלמעלה ממנו, וכמו טבע האש לעלות מפני הקירוב למקורו, כמו"כ האור להיותו הארה הדבוקה במקורה, ה"ה בבחי' עלי' והסתלקות, וע"י הכלים הוא בבחי' ירידה והמשכה.

בס"ד. ש"פ וירא, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

"אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו. בהי עייל. מכריז ר' ינאי, חבל על דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתא עביד"[1].

פירש רש"י: יראת שמים דומה לפתחים חיצונים שדרך להם נכנסים לפנימים, כך אם ירא שמים הוא נעשה חרד לשמור ולעשות, ואם לאו אינו חס לתורתו. בהי עייל, באיזה פתח נכנס לפתוח את הפנימיים.

רבה בר רב הונא אומר אודות אדם שיש לו תורה, הוא למד ולומד תורה, ואין לו יראת שמים, כוונתו שחסרה לו יראת שמים, לירא מה' ברוך־הוא.

1) שבת לא, ע"א־ב.

בין אם שחסרה לו יראת שמים בכלל, ובין אם שביחס לידיעת התורה שלו יש לו פחות מדי יראת שמים, שהיראת שמים אינה בהתאם ליכולת הלימוד שלו.

האמת היא, שעיקר הענין של ידיעת התורה, לדעת ללמוד, הוא בשביל קיום המצוות, כדי לדעת את כל המצוות עם פרטי הדינים שלהן. שכן המצוות הן רצון ה' ברוך־הוא, רצון העליון.

בכוחות הנפש אנו רואים שכוח הרצון שונה מכל הכוחות, בכך שהרצון מוכרח להתבצע בדיוק כפי שהרצון הוא. אם הרצון אינו מתבצע בדיוק כפי שהרצון הוא, הרי אין זה הענין האמיתי של רצון.

רצון אינו דומה לכוחות האחרים, שכל או מידות, או ראיה ושמיעה.

במושג השכלה יש דרגות רבות, השכלות קטנות והשכלות גדולות, מלבד זאת שיש השכלות כלליות נחותות יותר ונעלות יותר.

השכלה של חכמת המעשה היא השכלה כללית נחותה, השכלה מגושמת. כי זו השכלה שקשורה בדבר גשמי.

אף שגם בחכמת המעשה יכולות להיות השכלות גדולות, אבל ככלות הכל, כיון שחכמה זו קשורה בדבר של מעשה, הרי היא חכמת המעשה, שזו החכמה הנחותה ביותר.

חכמת הנפש היא אחת ההשכלות הכלליות הנעלות ביותר, ובפרט חכמת אלקות.

אמנם, גם בחכמת הנפש וגם בחכמת אלקות ישנן השכלות כאלה שמבוארות היטב, כך שגם האדם הרגיל והפשוט ביותר מבין זאת היטב, אך עם זאת החכמה הכללית של חכמת הנפש וחכמת האלקות היא חכמה נעלית, כלומר הן חכמות עדינות.

בחכמות בכלל, יש חכמות נעלות ועדינות יותר, וחכמות נחותות ומגושמות יותר, וגם בכל חכמה בפרט יש נעלה יותר ונחות יותר. עם זאת, אפילו הדרגה הנחותה ביותר בשכל, גם היא שכל.

כך גם במידות או בכוחות הראיה והשמיעה, גם בהם יש דרגות הנחותות, שגם כשהן לא בתכלית השלימות, הן עדיין נקראות כוחות ראיה ושמיעה.

אך רצון נקרא רצון רק כשהמעשה הוא בדיוק כפי הרצון.

מצוות הן רצון העליון.

כדי שיתאפשר לקיים את המצוות בהתאם לרצון העליון, צריך ללמוד תורה כדי לדעת איך לעשות את המצוה כפי שה' ברוך־הוא ציוה לעשות.

לכן עיקר לימוד התורה צריך להיות לימוד הלכות ודינים הנוגעים הלכה למעשה, שאנשים רבים נכשלים בשוגג בכמה וכמה דברים שהם איסורים גמורים, כי אינם יודעים את דיני התורה.

קיצור. תורה ויראת שמים הם מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות. ר' ינאי קורא ליראת שמים דירה ולתורה דלת. תכלית לימוד התורה היא לדעת איך לקיים מצוות. מצוות הן רצון העליון. רצון הוא רק בדיוק, כפי שזה על־פי תורה.

ב.

להבין ברור יותר את הענין:

לימוד התורה וידיעתה הם שני ענינים.

ענין אחד בתורה הוא, ללמוד כדי לדעת את דיני התורה לצורך קיום המצוות כפי רצון הבורא ברוך־הוא.

הענין השני הוא לימוד תורה לשם ידיעת התורה.

לימוד תורה כדי לדעת את דיני התורה הוא ענין כללי, ולימוד תורה לשם ידיעת התורה הוא ענין פרטי, כיון שלימוד התורה הוא מצוה פרטית בדיוק כמו מצוות אחרות.

זהו מה שרבה בר רב הונא אומר: "אדם הלומד תורה ואין בו יראת שמים [דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו]";

— הוא אמנם לומד תורה והוא מחדש חידושי תורה, אבל הדבר לא נוגע לו לקיום המצוות, ידיעתו את כל פרטי הדינים לא נוגעת לו שיהיה זהיר בהידור מצוה.

הוא מקל גם בקיום המצוה עצמה ובודאי שאינו חושב אודות הידור מצוה, כי חסרה לו יראת שמים, וכיוון שחסרה לו יראת שמים — הרי הוא מנצל את כל ידיעת התורה להעדר יראת שמים, למצוא כמה היתרים ולחפש כמה קולות, וכל הדינים שבדיעבר הם דבר כשר, הדיעבד נעשה אצלו לכתחילה.

עם ידיעת התורה הגדולה שלו ביכלתו לטהר את הטמא ולהכשיר את האסור, כפי שהגמרא[2] מספרת שביבנה היה תלמיד למדן כל־כך גדול שהיה ביכלתו, בידיעת התורה הגדולה שלו, לטהר את השרץ במאה וחמישים טעמים.

שואל על כך התוספות[3] איזו חריפות היא זו, שיכול לטהר את השרץ שהתורה טימאה?

יסוד התורה הוא יראת שמים. לא ההבנה של התורה, אלא היראת שמים שבתורה.

כשלומדים תורה יש לדעת שהתורה היא חכמתו יתברך.

אמנם ה' ברוך־הוא נתן את התורה באופן כזה שהשכל האנושי יוכל להבין אותה, ומצות לימוד התורה היא שהוא יבין היטב, בצורה ברורה ובהירה, כל סוגייה שהוא לומד; אבל היסוד העיקרי צריך להיות שידע שהתורה היא דבר הוי' וחכמת התורה היא חכמתו יתברך.

נאמר[4] "תען לשוני אמרתך". לימוד התורה צריך להיות כעונה אחר הקורא, כאדם שחוזר אחר מי שמקריא[5].

עיקר הענין של לימוד התורה וידיעת התורה הוא להשקיע את כל ההבנה בעניני התורה שלומדים, ולהסביר לעצמו כל פרט בסוגייה שלומדים.

כך הגמרא[6] מספרת, שסומכוס, תלמידו של רבי מאיר, הסביר ארבעים ושמונה טעמים לכל דבר שעל־פי התורה הוא דבר טמא, וארבעים ושמונה טעמים לכל דבר שעל־פי התורה הוא טהור.

דבר זה, שמבאר לעצמו את עניני התורה בריבוי טעמים, הוא האמיתיות של לימוד תורה ביראת שמים, כי הבנת הסוגייה על ידי הטעמים שמסביר לעצמו בבירור, גם זה הוא ענין של יראת שמים — שחשים את חכמת התורה, שזו חכמתו יתברך.

קיצור. לימוד התורה וידיעת התורה הם שני ענינים שונים. לימוד התורה הוא כדי לדעת איך לקיים מצוות. ידיעת התורה היא המצוה הפרטית של תלמוד תורה. מצד ידיעת התורה ניתן להתיר איסור. יסוד התורה הוא יראת שמים ואז חשים בתורה את חכמתו יתברך.

---

2) עירובין יג, ע"ב.
3) שם, ד"ה שיודע לטהר את השרץ.
4) תהלים קיט, קעב.
5) לקוטי תורה, סוכות פא, ע' ג.
6) עירובין שם.

ג.

על הלומד תורה ואין לו יראת שמים, אומרת הגמרא[1] שהוא דומה לממונה על בית שיש לו הרבה דלתות, זו לפנים מזו, ומסרו לו רק את מפתחות הדלתות הפנימיות. את מפתחות הדלתות החיצוניות לא מסרו לו, ובאיזו דרך יכנס?

ר' ינאי אומר: אוי לאדם שאין לו בית והוא עושה שער לבית.

כוונת הדברים היא שיראת שמים היא הדירה, והתורה היא הדלת לדירה, שכך אומר רש"י בגמרא[7], שהתורה היא שער להגיע על ידה ליראת שמים.

אך מאמרו של רבי ינאי זה הוא בניגוד למאמר הקודם של הגמרא.

לפי מאמר זה מובן, שהתורה היא מפתחות הפנימיים ויראת שמים מפתחות החיצוניים!

המשנה בפרקי אבות[8] אומרת "אם אין יראה אין חכמה, אם אין חכמה אין יראה".

לפי זה, איך ניתן להתחיל את העבודה, והרי כל עבודה צריכה להיות בסדר והדרגה. מוכרחים שתהיה התחלה ויהיה סוף, ואם ההתחלה היא יראה, העבודה לא יכולה להיות כיון שאם אין חכמה אין יראה, ואם ההתחלה היא חכמה, העבודה לא יכולה להיות כי אם אין יראה אין חכמה?

אלא הענין הוא:

קיימות שתי דרגות ביראה — יראה תתאה [תחתונה] ויראה עילאה [עליונה], וקיימות שתי דרגות בחכמה, היא התורה. יראה תתאה היא הקדמה לתורה, ותורה היא הקדמה ליראה עילאה.

נאמר[9] "כי א־ל דעות הוי'". שתי דעות: דעת תחתון ודעת עליון.

דעת תחתון, היא הבנת הנבראים, שלמטה יש ומציאות, והתהוות היש היא מאין.

אין — משמעו, מה שהנברא אינו יודע מהו, לכן הוא קוראו אין.

יראה זו היא כמו שכתוב[10] "יראו מה' כל הארץ", שהיא באה מהתבוננות שכל מה שנברא, הוא מהארה. יראה זו היא יראה תתאה והיא הקדמה לתורה.

דעת עליון היא הדעה העליונה, שלמעלה יש ולמטה אין. למעלה יש — זהו היש האמיתי, למטה אין — זהו שכולא קמיה כלא חשיב[11].

מההתבוננות וההכרה בענין אין־סוף ברוך־הוא כפי שהוא היש האמיתי, נפעל ענין הביטול במציאות ממש, שזוהי דרגת יראה עילאה, שתורה היא הקדמה לדרגת יראה זו.

אלו הן שתי הדרגות ביראה — יראה תתאה ויראה עילאה.

יראה תתאה באה מההתבוננות בענינים של דעת תחתון, ויראה זו היא הקדמה ללימוד התורה.

יראה עילאה באה מההתבוננות בענינים של דעת עליון, והתורה היא ההקדמה והכלי ליראה זו.

קיצור. שני המשלים שהגמרא ור' ינאי אומרים על מי שיודע ללמוד ואין לו יראת שמים, מבוארים על־פי המאמר 'אם אין יראה אין חכמה, אם אין חכמה אין יראה'. דעת תחתון ודעת עליון. יראה תתאה היא הקדמה לתורה, ותורה היא כלי ליראה עילאה.

---

7) יומא עב, ע"ב.

8) פרק ג, משנה יז.

9) שמואל א ב, ג. לקוטי תורה, שמיני עצרת פג, ע"א.

10) תהלים לג, ח.

11) זוהר, חלק א יא, ע"ב. וראה מאמר ד"ה "אין הקב"ה בא בטרוניא" הערה 24 (לעיל ע' 6).

ד.[12]

כתיב[13] "ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את הוי' אלקינו".

במצוות קיימים שלושה סוגים, שלכל אחד מהם יש שם מיוחד, כמו שכתוב[14] "אלה העדות והחוקים והמשפטים אשר דבר משה".

שלושת השמות של המצוות הם עדים[15], חוקים ומשפטים.

עדות הן המצוות שהן כסימן בין הבורא ברוך־הוא ובינינו, עמו וצאן מרעיתו, כמו שבת, תפילין, פסח, מילה, סוכה.

משפטים הם המצוות שגם השכל האנושי מסכים להן, כמו כבוד אב ואם, צדקה, אהבת ישראל, גניבה וגזילה, לשון הרע.

חוקים הם המצוות שאין להן טעם. זוהי גזירת הכתוב. כך גזר הבורא ברוך־הוא.

כפי שהמדרש[16] אומר בענין טומאה וטהרה, שלא המת מטמא ולא המקוה מטהר, אלא כך גזר הבורא ברוך־הוא, ולאף אחד אין כוח לשנות זאת.

זו משמעות המושג חוקה, גזירה וחוק. כמו שכתוב[17] "זאת חוקת התורה".

רש"י[18] מפרש משום שהשטן ואומות העולם שואלים את בני ישראל — מהי מצות פרה אדומה ואיזה טעם יש במצוה זו?

כל הטמאים נטהרים, על ידי שמזים עליהם את אפר הפרה האדומה המעורב במים, ואילו אלה ששורפים את הפרה האדומה השחוטה, ועושים את התערובת של האפר עם המים כדי לטהר את כל הטמאים, הם עצמם נטמאים?!

לכן כתובה כאן המילה חוקה. זה חוק, ואף אחד אינו רשאי להרהר אחריו.

זהו[12] "ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה":

הענין האמיתי של קיום המצוות צריך להיות כדי "לעשות את כל החוקים האלה".

יש לקיים את כל המצוות, גם המצוות של עדות ומשפטים, לא מפני שהן אות וזיכרון למשהו, או מפני שהשכל האנושי מכתיב אותם, אלא משום שזהו ציווי הבורא ברוך־הוא.

את כל המצוות יש לעשות מתוך ההתמסרות הגדולה ביותר, כפי שמסורים לחוקים.

על כך אומר הכתוב[12] "ליראה את הוי'", יראה שהיא את הוי' כמו שכתוב[19] "יראו את הוי' קדושיו".

'את' הוי' משמעו טפל ובטל [לה'], כפי שהגמרא אומרת[20] "את בשרו[21] — הטפל לבשרו".

כך גם "את הוי'", זו דרגה ביראה של ביטול לשם הוי'.

לדרגה זו ביראה מגיעים על־ידי עבודת התורה, שהיא הקדמה וכלי ליראה עילאה. אבל ההתחלה היא עבודה של קבלת־עול מלכות־שמים שהיא יראה תתאה.

---

12) במקור כתוב כאן ה.
13) דברים ו, כד.
14) שם ד, מה.
15) כך כתוב בספר המאמרים — אידיש ע' 46. אבל ב'הקריאה והקדושה' גליון יז כתוב עדות.
16) ראה מדרש תנחומא, פ' חוקת, כו. במדבר רבה, שם. פסיקתא, פסקא פרה.
17) חוקת יט, ב.
18) יומא סז, ע"ב.
19) תהלים לד, י. לקוטי תורה, במדבר יג, ע"ב.
20) בבא קמא, מא ע"ב.
21) שמות כא, כח.

זהו פירוש "אם אין יראה אין חכמה"[8], שתחילת העבודה היא ביראה, כמאמר[22] "כל מי שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת", עבודה של יראת שמים.

כתוב[23] "זה השער לה'". אומר הזוהר[24] "דא תרעא לאעלאה", זהו השער לעליה. ומה שכתוב[8] "אם אין חכמה אין יראה", הכוונה לדרגת יראה עילאה, שהכלי לכך הוא חכמה.

זהו מה שהתורה נקראת מפתחות הפנימיים: תורה היא מפתח ליראה עילאה, שזהו פנימי, אבל ההתחלה היא יראה תתאה, שבאה על ידי העבודה של קבלת־עול מלכות־שמים.

זהו מה שר' ינאי אומר שהדירה היא יראה, כי זהו העיקר — על־ידי יראה תתאה באים לתורה, ועל־ידי תורה באים ליראה עילאה.

קיצור. שלושה סוגי מצוות. עדות — אות בין הבורא ברוך־הוא וישראל, מילה, שבת, תפילין. משפטים — שגם שכל אנושי מחייב, כבוד אב ואם, צדקה, אהבת ישראל. חוקים — טבילה במקוה כשרה. קיום כל המצוות צריך להיות כי זהו רצון הבורא. התחלת העבודה צריכה להיות בקבלת־עול מלכות־שמים.

אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה

[שבט ה'תש"ב]

22) פרקי אבות פרק ג, משנה ט.
23) תהלים קיח, כ.
24) חלק א ח, תחילת ע"א.

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

א. היום סעודת־מצוה אמיתית, הרי זה סיום של 'תורה דרבים'.

פעם אמרו, מה פירוש 'תורה דרבים'? בקדושה הרי יש יחידות ואחדות, אם־כן מה שייך "רבים" בתורה. אלא הענין הוא, שיש להכניס את האחדות ב"רבים". יעקב ועשו, הרי ידוע שעשו הוא עולם־הזה, ויעקב הוא תורה. בעשו כתוב "נפשות" לשון רבים, וביעקב – למרות שהם היו שבעים, כתוב "נפש" לשון יחיד, שכן יעקב הוא תורה, ותורה היא אחדות. "תורה דרבים" משמעו להכניס תורה ברשות הרבים.

ב. כיוון שזו סעודת מצוה, הנה מילא שלמדו משניות בעל־פה – צריך להאמין, אך לטעום מסעודת־מצוה, על כך לא צריכים להאמין. כמו בענין הזימון שלא מועיל מה שאומרים שאכלו, אלא צריכים אכן לטעום. לכן הייתי גם רוצה לטעום ממה שנאמר כאן, אך כיוון שקשה שיחזרו שנית על מה שנאמר, הריני רוצה לומר ולבקש מכל החברים, שכל אחד יקבל על עצמו באמת ללמוד בעל־פה את המשניות שעלו בגורלו. אינני מתכוון לקבל על עצמו באמירה בפה, כי־אם במחשבה ובלב יקבל כל אחד על עצמו ללמוד את המשניות בעל־פה.

כל מדינה יש לה את המחלה שלה, גם לאמריקה יש מחלה משלה רח"ל. כאן באמריקה מתחממים מהר ומתקררים מהר. אל יהי דבר זה קל בעיניך, כל משנה בעל־פה מחזיקה עולם ומלואו.

ג. לחיים. יתן השי"ת הצלה, ברכה, רפואה בכל העניינים לכל אחד בנצרך לו. אלה שאינם חשים שחסר להם משהו – בגשמיות יש להם הכל, וברוחניות אין הם מרגישים שחסר להם – יעזור השי"ת שידעו שחסר להם, והשי"ת ימלא את חסרונם.

ד. הצדיק החסיד ר' הלל – מפאריטש – היה מבקר במושבות שבחרסון במשך כמה חדשים בשנה. דורות האיכרים הראשונים היו חסידים, לא חסידים מלידה, ביניהם היו לומדים, חסידים, שהבינו אימרת חסידות. אך ילדיהם כבר לא היו כך, המשפחות גדלו וצמחו מאוד. ולמרות שהם לא היו כמו הדורות הראשונים של האיכרים, אף־על־פי־כן הייתה טבועה בהם המדה לעשות טובה ליהודי, עונג בתפילה ועונג בחברות טובה.

כשהר' הלל היה מגיע למושבות, היו אנשים, נשים וטף יוצאים לקבל את פניו. הר' הלל היה אדם

אהוב ולבבי מאד, וקירב כל יהודי וכל ילד יהודי. מרגלא בפומיה: ילד יהודי. כשהיה מסתכל על ילד יהודי היה רואה רק את הנשמה של הילד, איך שהוא נולד בטהרה, החינוך שההורים נותנים לילד. ממילא היה ילד יהודי מאד יקר אצלו. גאות וגסות לא היו שייכות אצלו כלל, עשרה וויארסט [מדת מרחק] מסביבו - לא ראו זאת. וכשהיה בא למושבה היו כל האנשים, הנשים והטף יוצאים לקראתו ב"שלום עליכם" רחב.

ה. הר' הלל היה נוהג לומר חסידות במושבות, והיו באים לשמוע אותו, אנשים נשים וטף. הר' הלל היה משכיל ועובד גדול, ויש להבין שגם המאמרים הקלים שלו היו גם־כן שלא לפי ערך האיכרים.

פעם הגיע הר' הלל למושבה אחת, ובגלל ההמון הגדול שהתאסף לשמוע אותו, לא היה שם בנין גדול שיוכל להכיל את כל האנשים, ואמר חסידות ברחוב. באמצע אמירת החסידות, הרגיש הר' הלל שאחדים מהנאספים בוכים, וחש שהבכיה היא כמו הביטול של איש פשוט, שאינו יכול להבין את העניין המדובר.

אמר הר' הלל לאחר מכן: ספר־תורה כותבים על קלף כשר, האותיות צריכות להיות מוקפות גויל. בדיו ועט בלבד לא נוצרת האות, היא מוכרחה גם להיות מוקפת גויל, אז זה ציור של אות. אי אפשר לתאר כלל את השמחה הגדולה למעלה מעצם התאספותם של יהודים יחד, הרי שעל הגויל הזה יכולים לכתוב את הספר־תורה הגדול ביותר.

וסיים כבוד קדושת אדמו"ר: אי אפשר לשער כלל את הרעש בשמים מההתכנסות לסיום משניות בעל־פה, ומתאספים לא רק הגופים אלא גם הנפש והרוח.

ו. שבת [פרשת] וירא תרל"ב מלאו להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שתים־עשרה שנים. לאותה שבת הגיעו הרבה אורחים, רבנים, סוחרים, גבירים וחסידים בעלי־בתים. כמו תמיד, סודרה שעה מיוחדת בה היה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש מקבל את החסידים ל'יחידות', וכרגיל ארכה שעת ה'יחידות' כמה שעות.

בין האורחים היו גם החסידים הידועים ר' שניאור זלמן זלטפולסקי מקרמנצ'וג, הרב ר' שניאור זלמן ניימרק מפולוצק (פלך ויטבסק) והרב ר' ליב מנעוויל (פלך ויטבסק).

מפאת ריבוי האנשים, קשה היה להתקבל ל'יחידות' אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש.

ביום ראשון כ"א חשון, אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש למשרתו ר' לויק, שלא יקבל באותו ערב אנשים ל'יחידות', רק שיקרא את שלושת החסידים האמורים להיכנס אליו, כי הוא רוצה לשוחח אתם על עניין מסויים. וכן הורה לו להשגיח שלא יבלבלו.

כשנכנסו שלושת החסידים האמורים אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, כבר היה שם הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, ולאחר שהורה להדליק ששת המנורות, אמר להם: היום יום שמחה לי, רש"ב - כך היה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש קורא לאבי בר"ת: רש"ב, כפי שהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' קרא לו בשעת הברית שלו - סיים ששה סדרי משנה. בכלל היה נהוג שילדי בית רבי, היו מסיימים שיתא סדרי משנה בעל־פה בגיל שלש־עשרה, ואילו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיים משניות בעל־פה בגיל שתים־עשרה. שלושת החסידים האמורים לא ידעו שהיה זה יום ההולדת של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.

הבעל־שם־טוב - המשיך הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש - הסתפק שיאמרו תהלים בעל־פה. הרב המגיד ממזריטש הורה גם להתלמד בעל־פה את שירת האזינו, ואילו הוד כ"ק רבינו הזקן הורה לבני משפחתו להתלמד משניות בעל־פה.

לאחר מכן, אמר לפניהם הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש מאמר חסידות. המאמר ישנו בכתב, ותוכנו: בסיום המשניות ישנה המשנה: אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקב"ה כו' ולאחר מכן מימרתו של רבי שמעון בן חלפתא. לכאורה לא מובן, רבי יהושע בן לוי היה צעיר מרבי שמעון בן חלפתא, ואף שהיה תלמידו של רבינו הקדוש, וישנה דיעה להחשיבו כתנא, מכל־מקום מדוע מזכירים אותו לפני רבי שמעון בן חלפתא. התירוץ הוא שמימרתו של רבי יהושע בן לוי דנה בגילוי דלעתיד, ועל־ידי מה זוכים לגילוי זה - על כך באה מימרתו של רבי שמעון בן חלפתא, שזה על־ידי שלום. ודיבר אז בעניין שלום בפמליא של מעלה - חיבור הנפש האלקית בקוב"ה, ושלום בפמליא של מטה - חיבור הנפש הבהמית עם הנפש האלקית.

לאחר שסיים את המאמר, אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש: אספר לכם כמה סיפורים.

ר' משה בנו של הוד כ"ק רבינו הזקן, נולד בחודש תמוז בשנת תקל"ט - הר' משה היה קשיש מהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' באחת־עשרה שנה. הוד כ"ק רבינו הזקן היה דייקן בזמן, וביום הברית שלו הנה בשעה שבע בבוקר היו כבר כולם אחרי התפילה וחיכו לברית. עברו שעות אחדות, חצות היום, אחרי חצות היום, והברית עוד לא החל. לאחר מכן, נכנס לבית המדרש יהודי לבוש בגדי לבן עם מעיל חורפי

– היה זה כאמור בחודש תמוז, והדבר היה לפלא – שק על כתפו ומקל בידו. משנכנס יהודי זה לבית המדרש, יצא הוד כ"ק רבינו הזקן מחדרו, ניגש אל אותו יהודי ואמר לו "שלום עליכם ר' בצלאל", והורה לערוך את הברית מיד. את ר' בצלאל, היהודי הזר, כיבד הוד כ"ק רבינו הזקן בהגשת התינוק לכסא אליהו, ובשעת אמירת "בדמייך חיי", כשנותנים לתינוק לטעום מהיין, אמר הוד כ"ק רבינו הזקן שר' בצלאל יתן לתינוק לטעום מהכוס באצבעו.

אחרי הברית, ניגשו חסידים אל היהודי הזר להיוודע מי הוא, שעליו חיכה הרבי בעריכת הברית. אך כששאלוהו מי הוא, ענה: אני בצלאל הרועה. בלילה רצו חסידים להיטפל אליו, אך הוא נעלם.

לאחר מכן סיפרו חסידים להוד כ"ק רבינו הזקן שהם שאלו את היהודי הזר מי הוא, ומה שר' בצלאל ענה להם. אמר להם הוד כ"ק רבינו הזקן, הוא באמת רועה זה ארבעים שנה בישוב ליד שווינציאן, הוא בקי בבבלי, ירושלמי, ספרא, ספרי, תוספתא, רמב"ם, אך גילוי אור הנשמה האיר בו על־ידי משניות בעל־פה, שכן "משנה" – אותיות "נשמה".

אחרי שהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש סיים את הסיפור, סיפר להם עוד כמה סיפורים מהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, מאביו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' ומעצמו, ולאחר מכן אמר להם: אתם יכולים כבר ללכת.

לאחר ששלושת החסידים האמורים יצאו, ביקש גם הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לצאת, עיכבו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש ואמר: ברצוני לגלות לך משהו, הסכת ושמע: הסיום של שיתא סדרי משנה הוא טהרות, כלומר שיגיעו לטהרה, הסיום של טהרות הוא עוקצין, שתי המשניות האחרונות דנות בדבש, כוורת דבורים וחלות דבש. והפירוש הוא, על־ידי משניות מגיעים לטהרה, אך כשמגיעים כבר לטהרה, צריכים לדעת שקיים עדיין העוקץ, שכן גם בפירות טובים ישנו עוקץ, והעבודה היא שלושת הפרקים ב'עוקצין' הדנים בהכשר הבא על־ידי מחשבה, ואף כשכבר עברו עבודה זו, ישנה עדיין המשנה האחרונה בהלכות כוורת הדבש, כלומר לאחרי שהגיעו לטהרה ותיקנו את העוקצין, מתהווה באדם הרגשה של מתיקות, הרגשה של דבש, וצריכים לדעת ש"כל שאור וכל דבש לא תקטירו"[12], אי אפשר להביא מהם קרבן, חמיצות ומתיקות אינן טובות. ישנם אנשים שהם תמיד בחמיצות, חמוץ ביום, חמוץ בלילה, בשבת, בחג ובימות החול – חמוץ, וישנם אנשים שהם תמיד במתיקות, מתוק ביום, מתוק בלילה, מתוק לעצמו ומתוק לזולת, בשבת, בחג ובימות החול – תמיד מתוק, אבל צריכים לדעת ש"כל שאור וכל דבש, – מתיקות וחמיצות – לא תקטירו", מהם אי אפשר להביא קרבן.

א' כ"ז סיון

(בעת סיום משניות בעל־פה שנסדר על־ידי 'מחנה ישראל')

12) ויקרא ב, יא.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק צ' – השבועה נגד השמד

מבלי הבט על כך שהמלך פרדיננד התנגד לדרישת שונאי ישראל לגרש את היהודים מממלכתו, ולמרות ששני הנסיכים, פרדיננד ומקסימיליאן, יצאו באופן גלוי להגנת היהודים — עמד ראש הכנסייה על כך שגזירת הגירוש תתקבל. הוא הסביר את עמדתו בכך שזוהי דרישתו הנחרצת של האפיפיור, ששנאתו ליהודים הייתה מאוד מפורסמת. באופן רשמי היה המניע שלו להחלטת הגירוש לא רק הרצון להשיג רכוש יהודי, כי אם גם כדי לצוד נפשות יהודיות. לפי דעתו תביא הגזירה להמרת דת המונית מיהדות לנצרות.

המלך היה חסר אונים, גם בניו לא יכלו לעשות מאומה כדי לעצור בעד הגזירה. הוויכוח היה רק תוך כמה זמן יצטרכו היהודים לנטוש את המדינה. וההחלטה הייתה שעד לא יותר משנתיים ימים חייבים כל היהודים לעזוב את המדינה.

לפי דרישת הכמרים הוחלט גם שבינתיים יחויבו היהודים להגיע לכנסיות כדי להקשיב לדרשות הכמרים. ואשר ראשי הקהל יימנעו מלהפריע למי מהיהודים שיביע את רצונו לבוא ולשמוע דרשות אלו. דבר זה היה גם אמור להיות הכנה להמרת דתם של היהודים.

מיד קיבלו ראשי הקהל את צו הגירוש החדש. את הגזירה החדשה שהינם חייבים לשמוע את דרשות הכמרים בכנסייתם קיבלו היהודים בכאב רב יותר מאשר את הגזירה שתוך שנתיים חייבים הם לעזוב את בוהמיה, מורביה ושלזיה, הארצות בהם מָלַך פרדיננד הראשון.

כאשר קיבל ראש הקהל של העיר פראג את הצו הנ"ל, מיהר מיד לביתו של המהר"ל. ובאותו זמן נדרשו יהודי פראג על ידי הממשלה להגיע ביום ראשון הקרוב לכנסיות לשמוע את דרשות הכמרים.

תיכף ציוה המהר"ל לקרוא לאסיפה מיוחדת לכל הגברים, הנשים והילדים. האסיפה נקבעה להתקיים בחצר־בית־הכנסת, למחרת בבוקר תיכף לאחר סיום תפילתו של המניין הראשון. אברכים נשלחו לכל רחבי העיר להזהיר את היהודים שאיש מהם – גברים, נשים ואפילו טף – לא ייעדר מהאסיפה.

איש לא ידע במה מדובר, אך כל אחד חש שיש כאן עניין רציני, שכן מעולם לא נקראה אסיפה כזו בפראג.

במשך הלילה הוקמה בחצר בית־הכנסת במה. וכאשר החל הקהל לנהור למקום בשעות הבוקר המוקדמות נפל פחד על כולם. נוכחותה של הבמה היוותה התראה שמדובר כאן באירוע לא שיגרתי.

תיכף, כאשר סיים המניין הראשון את תפילתו בבית הכנסת הגדול, נפתחו שערי בית הכנסת, והראשון שיצא משם היה המהר"ל. הוא היה עטוף בטלית ותפילין ונשא עימו ספר תורה, בעקבותיו צעד ראש הקהל – ר' מרדכי מייזל – אשר גם הוא היה עטוף בטלית ותפילין ונשא ספר תורה בידו, באותה צורה יצאו גם שאר רבני העיר וראשי הישיבה של פראג, אשר צעדו האחד בעקבות רעהו. וכולם התייצבו על הבמה.

על הנוכחים נפלו אימה ופחד, "מה אמור לבטא כל המחזה הזה"? שאל איש לרעהו.

זמן רב לא היו הנוכחים צריכים להמתין למענה,

קולו של המהר"ל היה הראשון שנשמע:

"שמע ישראל, ה' אלוקינו ה' אחד" – זעק המהר"ל בדבקות רבה.

קהל הנוכחים פרץ בבכי, אפשר היה כבר להעריך שמדובר כאן באסון נורא ואיום. גם המהר"ל ושאר הרבנים וראשי הקהל שהיו על הבמה פרצו בבכי.

כאשר נרגע הקהל ושָׁקַט, אמר המהר"ל את הדברים הבאים:

"שמעו נא, יהודים. עִם "שמע ישראל" זה ניצחו אבותינו את היוונים אשר רצו להעבירנו מדתנו וטמאו את בית מקדשנו. עם "שמע ישראל" זה הטילו עצמם יהודים בכל הדורות לאש ולמוות כנגד שונאיהם, וקידשו את שם השם ברבים.

ידליק נא אפוא, פסוק "שמע ישראל" זה גם את אש מסירות הנפש בליבנו, וייתן לנו כוח לעמוד בכל הניסיונות".

והמשיך המהר"ל לומר הלאה:

"העם אשר בתוכו חיים אנו כאן, הינו דווקא ידידותי כלפינו. גם המלך ושריו הינם ידידותיים. אך לדאבוננו הרב, הרי הכמרים הנמצאים כאן הינם שונאינו. הם יצאו להתמודד עם בני אברהם יצחק ויעקב".

כאן הקריא המהר"ל את הצו המלכותי, אשר בו נאמר שעל היהודים להגיע לכנסיות על מנת לשמוע את דרשות הכמרים, ושאף אחד ממנהיגי היהודים לא יעז להפריע ליהודים בעניין זה.

בשמוע הנוכחים במה מדובר, פרץ הקהל שוב בבכי מר. עכשיו היה הבכי הולך וגובר והגיע עד לב השמים. נשים התעלפו, והקשישים נשטפו בדמעותיהם שלהם עצמם.

לאחר שהנוכחים בכו היטב, ציוה המהר"ל את הנוכחים להיות בשקט, ושוב נשמע קולו ברמה:

"הבה נפסיק לבכות וְאַל נַראֶה כל חלישות" אמר המהר"ל "הבה נַראֶה כולנו זקנים וצעירים, אנשים ונשים תוקף ועוז ונקדש שם שמים. הבה נישבע לפני שלושת ספרי תורה אלו הנמצאים איתנו כאן, שאף אחד מאיתנו לא ילך לשמוע כל דרשה של כומר, ואם ייקחונו בכפייה לכנסייה, נאטום את אוזנינו. האם מסכימים אתם לכך והינכם מוכנים לקבל זאת בשבועה"?

"נשבעים הננו! נשבעים הננו"! זעקו כולם בקול אחד "נשבעים הננו בחיינו ובחיי ילדינו. לעולם לא נקשיב לדרשות הכמרים בענייני אמונה".

לאחר מכן ציוה המהר"ל לנוכחים לחזור מלה במלה אחר החזן שאמר לפניהם בקול:

"שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד; ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד; ה' הוא האלוקים"!

לאחר מכן תקעו בשופרות. הכוהנים עלו לדוכן ובנשיאת כפיים ברכו את הנאספים.

עם סיום המעמד, פנו המהר"ל ושאר הרבנים וראשי הציבור בעצומה אל המלך, בה דורשים הם, שהגזירה תבוטל.

בעצומה הודגש אמנם שראשי הקהל חייבים לציית לצו שאוסר עליהם למנוע מהקהל להגיע לכנסיות. אך בד בבד נשבעו היהודים לשמור אמונים ליהדותם. ואם כך הרי הכוונה של גזירת המלך היא שהיהודים יצטרכו להקריב את חייהם עבור אמונתם. זאת אומרת, שהגזירה עלולה להביא לטרגדיה. ולכן דרשו חותמי העצומה שהגזירה תבוטל לאלתר.

באותו יום ביקר המהר"ל – בלוויית ראשי הקהל – את הנסיך פרדיננד, והתריעו על חוצפתם של הכמרים שכבר החלו לחדור לרחובות היהודים, ודיברו דברי קלון נגד היהודים ואמונתם. דבר שהביא מיידית להתנגשויות.

לעזרתם של היהודים באו דווקא שכניהם הגויים, אשר לא יכלו לסבול את התנהגותם הנוראה של הכמרים. וקרה – ולא במקרה אחד – שהכמרים גורשו בעל־כורחם מרחובות היהודים. הכמרים ניצלו זאת אמנם כשעת כושר להעליל עלילות על היהודים. אך שכניהם הגויים של היהודים הגנו עליהם, והמסיתים הגויים נאסרו.

כך חלף יום אחר יום. הכמרים אשר קיוו, שבמשך הזמן יוכלו להעביר על דתם רבים

מהיהודים, אוכזבו מרות, לא עלה בידיהם מאומה. למרות הגזירה, שעל כל היהודים לבוא לכנסיות להאזין לדרשותיהם של הכמרים, לא דרכה כף רגלו של אף יהודי בכנסייה. הכמרים נאלצו לשכור גברתנים אשר נכנסו לרחובות היהודים וגררו משם יהודים בעל־כורחם לתוך הכנסייה. אך כאשר נכנסו יהודים אלו נגד רצונם, לכנסייה, אטמו את אוזניהם ולא הקשיבו לדרשות הכמרים.

אך הכמרים רצו בכל זאת להוכיח שהם כן יכולים לשבות נשמות יהודיים לחיקם. אך, לאחר כל מאמציהם עלה בידיהם להעביר על דתם לא יותר משלושה יהודים. ומי הם — חושבים אתם — שלושת יהודים אלו? האחד זה כבר חמש־עשרה שנה ירד מדעתו. השני הרי מעת לידתו היה מטורף. והשלישי היה שיכור ידוע אשר תמיד התגולל שתוי ברחובות.

כדי להעביר את שלושת היהודים האלו על דתם נאלצו הכמרים לבזבז הון עתק. הכמרים נוכחו לדעת היטב שאי אפשר להעביר את היהודים על דתם לא בטובות ולא ברעות.

אגרות קודש

[אמצע שבט תרפ"ב]

ב"ה

מו"ה משה שי'

שלו' וברכה.

מכתבו ע"י התמים . . . קבלתי ונהנתי במאד במאד, בענג כפול, אשר חפץ ליתן בתו לאיש י"ש וחסיד, יהי השי"ת בעזרו ויזמין לה זיווג הגון שיהיו מאושרים בגו"ר.

עוד זאת, הנה אמרז"ל (במד"ר ובפסיקתא) ע"פ קול דודי הנה זה בא כו' מקפץ על הגבעות, קול דודי זה מלך המשיח, בשעה שהוא אומר בחדש הזה אתם נגאלין כו', אחד מכם גולה לברברי ואחד לברטניא. הרי מה שהאחד גולה לאיזה מקום, כי אין האדם הולך מעצמו, וכמו הרגל שאינו הולך מעצמו (דגוף ההילוך הוא ברגל, אבל הכח על זה שיוכל ללכת אינו מעצמו), כ"א מהראש, כן בני ישראל נקראים רגלי השכינה שהם הרגלים, והשכינה היא הראש המנהיג את הרגל, א"כ מה שהאחד הולך לאיזה מקום, הוא עפ"י הולכת והנהגת הראש, שהוא הדעה העליונה, ויש בזה כוונה עמוקה, והכוונה היא סוד הבירורים, אשר בזה וע"י זה הוא הגאולה, ובשביל זה הוא מה שכארבע רוחות השמים פרשתי אתכם, דכמו שאי אפשר לעולם בלא רוחות, כך אי אפשר בלי ישראל, שהם מאירים את חשכת העולם, ע"י שבאים ומאירים באור התורה ואור המצוה, בקרב ביתם, תחלה בעצמם לקבוע עתים לתורה, כל אחד כפי יכולתו, בנגלה עמוד גמרא, או אגדה, מעט דא"ח, כתב או דרוש נדפס, ובקרב אנשי ביתו להנהיגם בדרך התורה והמצוה שיהי' בהם חיבת הקדש, האלט האבין תורה און מצות, שזה נעשה ע"י שרואים שהאב בעצמו לומד ומחבב תורה, ורואי' שלומד, כמו"כ הבנים חפצים בזה (שזהו כחות פנימים, מה שהאב פועל בהבנים ובנות בדרך ממילא). ועוד זאת כאשר יש זמן על לימוד וקבוע פועל בעצמו ביותר, ובמילא מדברים בזה, וערט דער רוח אין שטוב, אז תורה און קיום המצות הוא עיקר האדם, וזהו תכלית היופי. והשי"ת יהי' בעזרו.

הוא כותב אשר ת"ל קנה שם בית נחלה, יעזרהו השי"ת ויתן לו פרנסה מרובה בהשפעה גדולה ובמנוחת הלב ויקבל נחת מזרעו שילכו בדרך התורה והמצוה ושיהיו מושפעי' בפרנסה טובה.

אמנם עיקר הדבר מה הוא מצב העיר, האם יש שם מלמדי תורה, בית מדרש, ובית הכנסת, חדר ומלמד, האם יש שם עם מי לדבר בענין התורה, וכאשר הביאהו השי"ת צלחה לשם, צריך לידע הכוונה העליונה שבזה ויתן דעתו ע"ז לעשות ולתקן ככל האפשרי, ויתן לו האלקים ברכה מרובה בכל אשר לו מנפש ועד בשר.

וייטיב להודיע מכל הנעשה במח', וכן ישתדל דבר התמיכה להישיבה תו"ת אשר ההוצאה מרובה מאד.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת בא

י א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה
כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
שִׁתִּי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ: ב וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי
בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה: ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי
מָאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: (לוי) ד כִּי
אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר
אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ: ה וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל | אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה
הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ
הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי
כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ
אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה: (ישראל)
ז וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם: ח וַיּוּשַׁב
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים:
ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ
וּבִבְנוֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:
י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר
אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד
פְּנֵיכֶם: יא לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ
אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם
מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ב עמ' שלב)

לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת ה' (י, יא)

זוֹהִי 'שִׁיטַת פַּרְעֹה'. אַךְ 'שִׁיטַת מֹשֶׁה' (וְאִתְפַּשְׁטוּתֵיהּ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא) הִיא, אֲשֶׁר בִּנְעָרֵינוּ, בְּשָׁנִים אוֹ בְּחָכְמָה, וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ, בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ - וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה חַג ה' לָנוּ.

וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר עַל הַפָּסוּק "נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ": 'בַּעְלָהּ' דָּא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, "דְּאִיהוּ אִתְיְדַע . . לְכָל חַד וְחַד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ, לְפוּם מַה דְּמִשַּׁעַר בְּלִיבֵּיהּ". וְהַיְנוּ, שֶׁכֻּלָּם צְרִיכִים לָדַעַת אֶת ה', כָּל אֶחָד לְפִי שִׁעוּרוֹ.

שני יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיֹאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר
הַבָּרָד: יג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא
וְכָל־הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא
אֶת־הָאַרְבֶּה: יד וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו
לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן:
טו וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר
הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: טו וַיְמַהֵר פַּרְעֹה
לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: יז וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ
הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק
אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה: יח וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר
אֶל־יהוָה: יט וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד
וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סוּף לֹא
נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם: כ וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ
עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ
חֹשֶׁךְ: כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי
חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 2)

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לָצֵאת, וּמֵתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה (רש"י י, כב)

וְאִלּוּ בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, שֶׁהִיא אַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, יִגָּאֲלוּ גַּם אוֹתָם הָרְשָׁעִים שֶׁלֹּא נִגְּאֲלוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי אָז הַקָּבָּ"ה "אוֹחֵז בְּיָדָיו מַמָּשׁ אִישׁ אִישׁ . . תְּלֻקָּטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (רש"י נצבים ל, ג). וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתַּנְיָא: כָּל יְהוּדִי "בְּוַדַּאי סוֹפוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה . . כִּי לֹא יַדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח". זֶהוּ "אִלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל" – מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה סוֹפוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְאַף הוּא יִגָּאֵל.

שלישי כד וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם
יֵלֵךְ עִמָּכֶם: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן
בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
כו וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי
מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ
לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:
כז וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחָם: כח וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלַי הִשָּׁמֶר
לְךָ אַל־תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי
תָּמוּת: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד
רְאוֹת פָּנֶיךָ: פ **יא** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם
אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ
יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: ב דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם
וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ | מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ
כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב: ג וַיִּתֶּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם
בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם | הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
הָעָם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 15)

דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ . . כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב (יא, ב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל: הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִרוּ עַל בִּזַּת מִצְרַיִם, כְּמַאֲמַר רַז"ל (בְּרָכוֹת ט, ב) "אָמְרוּ לוֹ, וּלְוַאי שֶׁנַּצָּא בְּעַצְמֵנוּ. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ בְּנֵי אָדָם, מוֹצִיאִין אוֹתְךָ מָחָר . . וְנוֹתְנִין לְךָ מָמוֹן הַרְבֵּה, וְאוֹמֵר לָהֶם . . הוֹצִיאוּנִי הַיּוֹם וְאֵינִי מְבַקֵּשׁ כְּלוּם". אִם כֵּן, מַדּוּעַ לֹא וִתֵּר הַקָּבָּ"ה עָלֶיהָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנְּהָ הַתַּכְלִית שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם הָיְתָה כְּדֵי לְהוֹצִיא וּלְהַעֲלוֹת אֶת נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, כּוֹלֵל גַּם נִצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב שֶׁל בִּזַּת מִצְרַיִם. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁמְּדֻבָּר בְּעִנְיָן עִקָּרִי שֶׁאֵין לְוַתֵּר עָלָיו.

רביעי ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת
הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם: ה וּמֵת כָּל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ
עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכָל בְּכוֹר
בְּהֵמָה: ו וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף:
ז וּלְכֹל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ
לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ח וְיָרְדוּ כָל־
עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה
וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא
מֵעִם־פַּרְעֹה בֶּחָרִי־אָף: ס ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת
מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ
אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצוֹ: ס **יב** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם
רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת
שֶׂה לַבָּיִת: ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה
וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת
נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֻסּוּ עַל־הַשֶּׂה: ה שֶׂה
תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים
וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד
אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל
קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: ז וְלָקְחוּ מִן־
הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל

הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: ח וְאָכְלוּ אֶת־
הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים
יֹאכְלֻהוּ: ט אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל
בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־
קִרְבּוֹ: י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ
אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם
בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי
כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:
יג וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם
שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה
בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג
לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ: טו שִׁבְעַת
יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ
שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם
הַשְּׁבִעִי: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה
לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא
לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: יח בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: יט שִׁבְעַת יָמִים
שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר
וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כד עמ׳ קה)

ראשו על כרעיו ועל קרבו (יב, ט)

לְפָנֵינוּ שְׁלֹשָׁה סוּגִים שֶׁל ׳עֲבוֹדָה זָרָה׳, שֶׁיֵּשׁ ׳לִשְׂרֹף׳ וּלְבַטֵּל לְגַמְרֵי. **רֹאשׁוֹ** – הַשֵּׂכֶל הַמַּגְבִּל הוֹפֵךְ לְסַמְכוּת עֶלְיוֹנָה. **כְּרָעָיו** – תַּאֲוַת הַשִּׁלְטוֹן וְהַכֹּחַ מְביאָה אֶת הָאָדָם לִרְמֹס בְּרַגְלָיו אֶת כָּל הַסּוֹבֵב אוֹתוֹ. **קִרְבּוֹ** – מְזוֹנוֹ שֶׁל אָדָם וּפַרְנָסָתוֹ הוֹפְכִים לֶ׳אֱלִיל׳, וְכָל הָאֶמְצָעִים כְּשֵׁרִים כְּדֵי לְהַשִּׂיגָם.

חמישי כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מְשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם
וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח: כב וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם
בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־
שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְאַתֶּם לֹא
תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר: כג וְעָבַר יְהוָה
לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף
וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא
יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף:
כד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחֹק לְךָ וּלְבָנֶיךָ
עַד־עוֹלָם: כה וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת: כו וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם
מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: כז וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח
הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל
וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: כח וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ׳ 666)

משכו וקחו לכם צאן . . ושחטו הפסח (יב, כא)

משכו ידיכם מעבודה זרה . . ושחטו לאלהיהם של מצרים (מכילתא)

עבודה זרה - הַיְינוּ עֲבוֹדָה שֶׁהִיא זָרָה לִיהוּדִי, שֶׁנִּבְרָא אַךְ וְרַק לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ. **שחטו לאלהיהם** שֶׁל מִצְרַיִם – שֶׁל כָּל הַסְּבִיבָה, שֶׁהִיא מֻגְבֶּלֶת וּמְדוּדָה בְּמִצָּרִים וּגְבוּלִים שֶׁל הַחֹמֶר וְהַגֶּשֶׁם. וְיֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת בִּבְחִינַת פֶּסַח וְ׳דְלוּג׳, לֹא רַק בַּעֲלִיָּה מִדַּרְגָּה לְדַרְגָּה; צְרִיכִים לַהֲפֹךְ אֶת הַחֹשֶׁךְ שֶׁל הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְאוֹר וְלִקְדֻשָּׁה.

ששי כט וַיְהִי | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד
בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר
בְּהֵמָה: ל וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו
וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין
בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת: לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי
גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יהוָה
כִּדַּבֶּרְכֶם: לב גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי: לג וַתֶּחֱזַק
מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי
אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים: לד וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ
טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל־
שִׁכְמָם: לה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת:
לו וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם: פ לז וַיִּסְּעוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף
רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטַּף: לח וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה
אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד: לט וַיֹּאפוּ
אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת
כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ
לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: מ וּמוֹשַׁב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ
כָּל־צִבְאוֹת יהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: מב לֵיל שִׁמֻּרִים
הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה
הַזֶּה לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ
מג וַיֹּאמֶר יהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת
הַפָּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: מד וְכָל־עֶבֶד
אִישׁ מִקְנַת־כֶּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ:
מה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: מו בְּבַיִת אֶחָד
יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה
וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ: מז כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ
אֹתוֹ: מח וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה
הִמּוֹל לוֹ כָּל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ: מט תּוֹרָה אַחַת
יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: נ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
כֵּן עָשׂוּ: ס נא וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יהוָה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־צִבְאֹתָם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כו עמ' שסא)

הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ (יב, מח)

מִילַת בָּנָיו הַקְּטַנִּים . . מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח ה, ה)

מִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה עַל גֹּדֶל חֲשִׁיבוּת הַחִינּוּךְ: אַבָּא שֶׁלֹּא מִלֵּא אֶת חוֹבָתוֹ כְּלַפֵּי בְּנוֹ וְלֹא הִכְנִיסוֹ לַבְּרִית, פּוֹגֵעַ לֹא רַק בְּטוֹבַת בְּנוֹ, אֶלָּא גַּם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁלּוֹ עַצְמוֹ. שֶׁכֵּן, הוּא מָנוּעַ מִלְּהַקְרִיב קָרְבַּן פֶּסַח וְהוּא מַפְסִיד אַף אֶת הַבְּרָכָה הַנּוֹבַעַת מִקִּיּוּם מִצְוָה זוֹ — פִּגְעֵי הָעוֹלָם פּוֹסְחִים עָלָיו וְלֹא מַזִּיקִים לוֹ.

שביעי **יג** א וַיְדַבֵּר יהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב קַדֶּשׁ־
לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
יֵאָכֵל חָמֵץ: ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:
ה וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
לָתֶת לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: ו שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה: ז מַצּוֹת
יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ
וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ: ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יהוָה לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: ט וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ
וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יהוָה

בְּפִיךָ כִּי בְיַד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם:
י וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים
יָמִימָה: פ יא וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ:
יב וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רָחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר |
שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה:
יג וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: יד וְהָיָה
כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים: טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג
יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־
פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה:
טז וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי
בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם : סוס

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ד עמ' רסז)

הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב (יג, ד)

בִּתְקוּפַת הַחֹרֶף נִרְאֶה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם חָדֵל מִלִּצְמֹחַ וּלְהִתְקַדֵּם, וּלְפָתַע, בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, הָאִילָנוֹת מְלַבְלְבִים וְהַשָּׂדוֹת עֲטוּפִים יָרָק. כָּךְ מִתְגַּלֶּה לְעֵין כֹּל, שֶׁיְּמוֹת הַחֹרֶף הָיוּ יָמִים שֶׁל אֲגִירַת כֹּחוֹת לְקְרַאת לִבְלוּב וּפְרִיחַת הָאָבִיב. וְאַף בְּחַג הַפֶּסַח כֵּן: בְּגָלוּת מִצְרַיִם שָׁקְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּמ״ט שַׁעֲרֵי טֻמְאָה, אַךְ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן מוּעָט, חֲמִשִּׁים יוֹם, זָכוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה מִפִּי הַקָּבָּ״ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ! כָּךְ הִתְגַּלָּה לְעֵין כֹּל, שֶׁיְּמוֹת הַגָּלוּת הָיוּ יָמִים שֶׁל זִכּוּךְ וַהֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה.

מפטיר יד וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־
זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה
לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ
לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי
אֶפְדֶּה: טז וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין
עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם :
סוס

ק״ה פסוקים, ימנ״ה סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יג הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהֹוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא טֶרֶם בּוֹאוֹ שֶׁל נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יד תְּחִלָּה הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם שֶׁנְּבוּכַדְנֶצַּר בָּא עָלָיו וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס שֶׁהֵם עָרֵי מִבְצָר בְּמִצְרַיִם אִמְרוּ הִתְיַצֵּב שֶׁיִּתְיַצְּבוּ בְּמִבְצְרֵיהֶם וְלֹא יֵצְאוּ לִקְרַאת הָאוֹיֵב וְהָכֵן לָךְ שָׁם כְּלֵי נֶשֶׁק כִּי כְּבָר־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מַדּוּעַ נִסְחַף נִשְׁטְפוּ וְהֶחֱלִיקוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן אַבִּירֶיךָ גִּבּוֹרֶיךָ לֹא עָמַד לֹא מַצְלִיחַ לַעֲמוֹד בְּעַצְמוֹ כִּי יְהֹוָה הֲדָפוֹ וַה' נִלְחָם בּוֹ: טז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִרְבָּה כּוֹשֵׁל וְעַל יְדֵי הַמִּכְשׁוֹל גַּם־נָפַל הַגּוֹיִם הַבָּאִים לְעֶזְרַת מִצְרַיִם, וְהֵם הִתְחַבְּרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ זֶה לָזֶה קוּמָה | וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה הִיא חֶרֶב שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁמַּלְכֵי אַשּׁוּר וּבָבֶל הָיָה לָהֶם צוּרַת יוֹנָה עַל דִּגְלָם: יז תְּחִלָּה קָרְאוּ וּפִרְסְמוּ שָׁם בְּמִצְרַיִם, כִּי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בָּא בְּשָׁאוֹן קוֹל תְּשׁוּאוֹת גָּדוֹל וְעַם רָב לְהִתְהַלֵּל בְּחֵילוֹתָיו, וְאַחַר כָּךְ קָרְאוּ כִּי פַּרְעֹה הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד קָבַע מוֹעֵד אַחֵר לְמֶלֶךְ בָּבֶל לָצֵאת לְהִלָּחֵם עִמּוֹ כִּי בָּא מוֹרֶךְ בִּלְבָבוֹ: יח חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהֹוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתָבוֹר קָבוּעַ בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל עוֹמֵד בַּיָּם עַל יַד הַיָּם, כֵּן יָבוֹא נְבוּכַדְנֶצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ לִשְׁתּוֹת וְלֶאֱכוֹל יוֹשֶׁבֶת לָבֶטַח בַּת־מִצְרָיִם כִּי תִּגְלוּ מִמֶּנָּה כִּי־נֹף שֶׁהָיְתָה עִיר מַמְלָכָה לְשַׁמָּה לִשְׁמָמָה תִּהְיֶה וְנִצְּתָה וְתִהְיֶה שְׁמָמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: כ עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה יָפָה בְּיוֹתֵר

שי למורא

יג) לָבוֹא, שֶׁיָּבוֹא. לְהַכּוֹת אֶת מִצְרָיִם, זוֹ מַכָּה שְׁנִיָּה שֶׁהֶחֱרִיב נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת מִצְרַיִם, בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ. יד) אִמְרוּ, אַתֶּם הַמַּשְׁמִיעִים קוֹל, אִמְרוּ לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. הִתְיַצֵּב, הִזְדָּרֵז. וְהָכֵן לָךְ, הָכֵן לְךָ כָּל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה. טו) נִסְחַף, נִשְׁטַף וְנִגְרַף. אַבִּירֶיךָ, כָּל אֶחָד מִגִּבּוֹרֶיךָ. טז) הִרְבָּה כּוֹשֵׁל, ה' הֲדָפוֹ וְהִרְבָּה בָּהֶם כּוֹשְׁלִים. נָפַל אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, הִתְקַבְּצוּ לִשְׁכֹּן אִישׁ אֵצֶל רֵעֵהוּ. חֶרֶב הַיּוֹנָה, חֶרֶב נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁבְּהוֹנָאָה (בְּמִרְמָה) עוֹשֶׁקֶת הָאֲנָשִׁים עִם רְכוּשָׁם. יז) קָרְאוּ שָׁם, בְּמַעֲרֶכֶת צְבָא כַּשְׂדִּים הִכְרִיזוּ לוֹמַר. פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שָׁאוֹן, שֶׁפַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַמֵּרִים קוֹל שָׁאוֹן בְּגַאֲוָה. הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד, לֹא בָּא לְהִלָּחֵם נֶגְדָּם בְּיוֹם הַמּוֹעֵד הַקָּבוּעַ, מִפַּחַד לְבָבוֹ. יח) כִּי כְּתָבוֹר וגו', כִּי כְּפִי שֶׁדְּבַר אֱמֶת הוּא שֶׁתָּבוֹר קָבוּעַ בֶּהָרִים, וְהַר הַכַּרְמֶל עַל הַיָּם, כֵּן בֶּאֱמֶת יָבוֹא הַדָּבָר הַזֶּה עַל מִצְרַיִם. יט) וְנִצְּתָה, לְשׁוֹן צִיָּה. כ) עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה מִצְרָיִם, מִצְרַיִם שֶׁהָיְתָה

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בירמיה פרק מו

מו יג הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהֹוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יד הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן לָךְ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהֹוָה הֲדָפוֹ: טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה | וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד: יח חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהֹוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתָבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא: יט כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: כ עֶגְלָה

שי למורא

מַלְכוּת יָפָה כְּעֶגְלָה יָפָה. קֶרֶץ, חִתּוּךְ וּכְרִיתָה. מִצָּפוֹן, מִבָּבֶל. בָּא בָא, כֶּפֶל הַמִּלָּה לְחַזֵּק וְלוֹמַר שֶׁבּוֹדַאי יָבוֹא. כא) שְׂכִרֶיהָ, שָׂרֶיהָ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "שְׂכִרֶיהָ", גְּיָסוֹת שֶׁשָּׂכְרוּ לְעֶזְרָה. כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק, יוּבְלוּ לַטֶּבַח כַּעֲגָלִים מְפֻטָּמִים בַּמַּרְבֵּק (= בָּרֶפֶת). גַּם הֵמָּה, גַּם הַשָּׂרִים, (וְגַם הַשְּׂכִירִים). הִפְנוּ, הִפְנוּ עָרְפָּם לָנוּס.

אֵידָם, לְשׁוֹן שֶׁבֶר וְאָסוֹן. עֵת פְּקֻדָּתָם, זְמַן מִיתָתָם. כב) קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ, כְּמוֹ הַנָּחָשׁ שֶׁנִּקְצְצוּ רַגְלָיו, כֵּן מִצְרַיִם יְקֻצְצוּ רַגְלֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לָלֶכֶת מִמְּקוֹמָם לִמְשֹׁל חוּץ לְאַרְצָם. כִּי בְחַיִל יֵלֵכוּ, הַכַּשְׂדִּים יֵלְכוּ עֲלֵיהֶם בְּחַיִל רַב. וּבְקַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ לָהּ, יָבוֹאוּ עָלֶיהָ לְכָרְתָהּ בְּקַרְדֻּמּוֹת. כְּחֹטְבֵי עֵצִים, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִמְנֹעַ מֵעַצְמָם אֶת חֶרֶב הַכַּשְׂדִּים, כְּמוֹ הָעֵצִים. כג) כָּרְתוּ יַעְרָהּ, כֹּחַ יֵשׁ בָּהֶם לִכְרֹת כָּל יַעֲרָהּ. כִּי לֹא יֵחָקֵר, לֹא יֵחָקֵר מִסְפַּר צְבָא הַכַּשְׂדִּים. כד) הֹבִישָׁה, הִתְבַּיְּשָׁה. כה) אָמוֹן מִנֹּא, כְּמוֹ הָמוֹן. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "אָמוֹן", שֵׁם שַׂר הָעִיר "נֹא". "מִנֹּא", מֵהָעִיר "נֹא", וְהִיא "אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּה". כו) וְאַחֲרֵי כֵן, מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה. כִּימֵי קֶדֶם, כְּלוֹמַר שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּשֶׁקֶט בְּאַרְצָם. כז) וְאַתָּה אַל תִּירָא, צַדִּיקִים שֶׁבְּתוֹךְ מִצְרַיִם, שֶׁהֻגְלוּ לְשָׁם בְּעַל כָּרְחָם. כח) וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט, אֲיַסֵּר אוֹתְךָ בְּמִשְׁפָּט וּבְאֹפֶן שֶׁתּוּכַל לִסְבֹּל, מְעַט מְעַט. וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ, וְלֹא אֲנַקֶּה אוֹתְךָ מִן הָעוֹלָם. כִּי יִשְׂרָאֵל יַעַמְדוּ בְּאַרְצָם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

עטרת מרים

הָיוּ בּוֹחֲרִים לַעֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם קֶרֶץ רְמִיזָה הָיוּ לָהֶם עַל יְדֵי מְנַחֲשִׁים כִּי מִצָּפוֹן מִבָּבֶל שֶׁהִיא צְפוֹנִית מִמִּצְרַיִם בָּא בָא יָבוֹא עָלֶיהָ נְבוּכַדְנֶצַּר: כא גַּם־שְׂכִרֶיהָ שָׂרֶיהָ אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ יוּבְלוּ לַטֶּבַח כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק מְפוּטָּמִים כִּי־גַם־הֵמָּה הַשָּׂרִים הִפְנוּ עוֹרֶף מִן הַמִּלְחָמָה לָלֶכֶת לְאַרְצָם נָסוּ יַחְדָּיו לֹא עָמָדוּ עַל עָמְדָם וְלָזֶה כַּאֲשֶׁר הִשִּׂיגָם הָאוֹיֵב נָפְלוּ בַּנּוֹפְלִים כִּי יוֹם אֵידָם עֵת רָעָתָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם פְּקוּדַת כָּל חַי לָמוּת: כב קוֹלָהּ שֶׁל מִצְרַיִם כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ (כְּשֶׁקָּטַע הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת רַגְלֵי הַנָּחָשׁ (בראשית ג יד) הָלַךְ קוֹלוֹ שֶׁל נָחָשׁ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ) כִּי הַכַּשְׂדִּים ־בְחַיִל רַב יֵלֵכוּ עֲלֵיהֶם וּבְקַרְדֻּמּוֹת לְקַצֵּץ רַגְלֵיהֶם בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים שֶׁקּוֹצְצִים בְּקַרְדּוּמוֹת: כג אַתֶּם בְּנֵי כַשְׂדִּים כָּרְתוּ יַעְרָהּ הָרְגוּ כָּל אַנְשֵׁי מִצְרַיִם נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר מִסְפַּר אַנְשֵׁי כַשְׂדִּים כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר: כד הֹבִישָׁה הִכָּלְמִי בַּת עֲדַת ־מִצְרַיִם כִּי נִתְּנָה נִמְסְרָה בְּיַד עַם־צָפוֹן הֵם כַּשְׂדִּים: כה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־מְלָכֶיהָ וְעַל פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ: כו וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה: כז וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקוֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד: כח אַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אִתְּךָ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ:

כז וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב כִּי לֹא תִּשָּׁאֵר בַּגּוֹלָה וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל פֶּן יִשְׁתַּקְּעוּ שָׁמָּה בְּבָבֶל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ מֵרָחוֹק מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה שָׁם וְאֶת־זַרְעֲךָ גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וּמֵאָז וָהָלְאָה וְשָׁב יַעֲקוֹב יֵשֵׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט בִּמְנוּחָה וְשַׁאֲנַן בְּשַׁלְוָה וְאֵין מַחֲרִיד וְלֹא יִמָּצֵא עוֹד מִי יַחֲרִידוּ: כח הֲגַם שֶׁבְּעֵת שֶׁכָּבַשׁ נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת מִצְרַיִם נֶהֶרְגוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, בְּכָל זֹאת, אַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אִתְּךָ אָנִי אַף כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה עִם כִּי תִּהְיֶה בְּאַרְצָם וְיִסַּרְתִּיךָ אֲיַסֵּר אוֹתְךָ לַמִּשְׁפָּט בְּמִשְׁפָּט כְּפִי עֲוֹנְךָ, אֲבָל וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ מִן הָעוֹלָם, כְּלוֹמַר: לֹא אַכְרִיתְךָ מִן הָעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יג יז וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה: יח וַיַּסֵּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבִּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: כ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר: כא וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: כב לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ (לוי)

יד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נֹכַחוֹ תַּחֲנֻ עַל־הַיָּם: ג וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: ד וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ישראל) ה וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ: ו וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ז וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ: ח וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה:

לוח זמנים לשבוע פרשת בא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:40	06:41	08:34	08:36	09:10	09:12	10:03	10:05	12:15	12:17	16:50	16:55	17:18	17:23	16:34	17:34
חיפה (ח)	06:43	06:43	08:34	08:36	09:11	09:13	10:04	10:06	12:14	12:17	16:49	16:53	17:14	17:19	16:19	17:30
ירושלים (ח)	06:39	06:40	08:33	08:35	09:09	09:11	10:02	10:04	12:13	12:16	16:52	16:57	17:15	17:20	16:16	17:31
תל אביב (ח)	06:42	06:43	08:35	08:37	09:11	09:13	10:04	10:06	12:15	12:18	16:48	16:53	17:17	17:21	16:30	17:32
אוסטריה, וינה (ח)	07:45	07:44	09:01	09:02	09:50	09:51	10:34	10:36	12:29	12:31	16:12	16:19	16:51	16:57	15:59	17:11
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:02	06:08	08:54	08:58	09:41	09:45	10:57	11:00	14:01	14:03	20:47	20:47	21:19	21:18	20:28	21:32
אוקראינה, אודסה (ח)	07:41	07:40	09:02	09:04	09:49	09:50	10:34	10:36	12:31	12:34	16:21	16:28	16:58	17:04	16:09	17:18
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:19	07:18	08:35	08:36	09:24	09:25	10:08	10:10	12:03	12:05	15:47	15:54	16:25	16:32	15:34	16:46
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:32	07:30	08:47	08:48	09:36	09:36	10:20	10:21	12:14	12:16	15:56	16:03	16:35	16:41	15:44	16:56
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	08:05	08:03	09:14	09:15	10:05	10:06	10:48	10:49	12:39	12:42	16:14	16:21	16:55	17:01	16:02	17:16
אוקראינה, קייב (ח)	07:58	07:57	09:07	09:08	09:58	09:59	10:41	10:42	12:32	12:35	16:06	16:13	16:47	16:53	15:53	17:08
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	07:07	07:08	09:11	09:13	09:45	09:47	10:40	10:42	12:56	12:59	17:46	17:50	18:13	18:17	17:30	18:27
איטליה, מילאנו (ח)	08:03	08:02	09:28	09:29	10:13	10:14	10:59	11:01	12:57	13:00	16:54	17:00	17:28	17:33	16:39	17:47
אקוואדור, קיטו (ח)	06:14	06:17	08:43	08:46	09:14	09:17	10:17	10:19	12:48	12:51	18:22	18:25	18:46	18:49	18:06	18:58
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:45	05:50	08:36	08:40	09:20	09:23	10:34	10:37	13:34	13:36	20:11	20:11	20:41	20:41	19:52	20:54
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:17	06:23	09:09	09:14	10:01	10:05	11:19	11:22	14:27	14:29	21:21	21:20	21:57	21:56	21:03	22:10
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:26	07:26	09:06	09:07	09:47	09:48	10:36	10:38	12:41	12:43	16:55	17:00	17:27	17:32	16:41	17:44
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:20	07:20	08:56	08:58	09:38	09:39	10:27	10:28	12:30	12:33	16:40	16:46	17:13	17:18	16:27	17:31
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:20	07:20	08:57	08:58	09:38	09:40	10:27	10:29	12:30	12:33	16:41	16:46	17:13	17:19	16:27	17:31
ארה"ב, דטרויט (ח)	08:01	08:01	09:34	09:35	10:17	10:18	11:05	11:06	13:06	13:09	17:11	17:17	17:45	17:51	16:58	18:03
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:17	07:18	09:14	09:16	09:49	09:51	10:43	10:45	12:56	12:58	17:35	17:39	18:02	18:06	17:20	18:17
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:57	06:58	08:47	08:49	09:25	09:26	10:17	10:19	12:26	12:29	16:55	17:00	17:24	17:29	16:41	17:40
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:08	07:09	09:10	09:12	09:44	09:46	10:39	10:41	12:55	12:58	17:42	17:47	18:09	18:13	17:28	18:23
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:18	07:17	08:53	08:54	09:35	09:36	10:23	10:25	12:26	12:28	16:34	16:40	17:07	17:13	16:21	17:25
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:43	07:43	09:20	09:22	10:02	10:03	10:51	10:52	12:54	12:57	17:05	17:11	17:38	17:43	16:52	17:55
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:18	07:18	08:52	08:53	09:35	09:36	10:23	10:24	12:25	12:27	16:31	16:37	17:05	17:10	16:18	17:23
בוליביה, לה-פס (ח)	06:04	06:08	08:45	08:48	09:18	09:21	10:26	10:29	13:09	13:12	19:09	19:11	19:35	19:36	18:53	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:47	08:45	09:52	09:53	10:44	10:45	11:26	11:28	13:16	13:19	16:46	16:54	17:28	17:35	16:34	17:51
בלגיה, בריסל (ח)	08:45	08:43	09:52	09:53	10:44	10:44	11:26	11:27	13:17	13:19	16:48	16:56	17:30	17:37	16:36	17:52
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:24	05:28	08:09	08:13	08:45	08:49	09:55	09:58	12:45	12:47	19:02	19:03	19:24	19:25	18:40	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:14	05:18	07:58	08:02	08:34	08:38	09:44	09:47	12:33	12:35	18:44	18:45	19:11	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	08:06	08:04	09:10	09:11	10:03	10:04	10:45	10:46	12:34	12:37	16:05	16:12	16:45	16:52	15:54	17:08
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:25	08:22	09:21	09:21	10:17	10:17	10:57	10:58	12:43	12:46	16:01	16:09	16:47	16:54	15:53	17:10
גרמניה, ברלין (ח)	08:17	08:15	09:17	09:18	10:12	10:12	10:53	10:54	12:41	12:43	16:06	16:13	16:48	16:55	15:52	17:11
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:24	08:23	09:34	09:35	10:25	10:25	11:08	11:09	12:59	13:02	16:35	16:42	17:15	17:22	16:22	17:37
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:19	05:23	08:05	08:09	08:43	08:46	09:54	09:57	12:46	12:48	19:11	19:12	19:31	19:32	18:47	19:43
הודו, מומבאי (ח)	07:12	07:14	09:23	09:25	09:55	09:57	10:52	10:55	13:12	13:15	18:13	18:17	18:38	18:42	17:58	18:52
הודו, פונה (ח)	07:07	07:09	09:18	09:21	09:51	09:53	10:48	10:50	13:09	13:11	18:10	18:14	18:35	18:39	17:55	18:49
הונגריה, בודפשט (ח)	07:32	07:30	08:50	08:51	09:38	09:38	10:22	10:24	12:18	12:20	16:04	16:11	16:42	16:48	15:51	17:02
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:25	07:25	09:01	09:02	09:43	09:44	10:31	10:33	12:34	12:37	16:43	16:49	17:16	17:22	16:30	17:34
יוון, אתונה (ח)	07:41	07:41	09:23	09:25	10:03	10:05	10:53	10:55	12:59	13:02	17:17	17:22	17:48	17:53	17:03	18:05

לוח זמנים לשבוע פרשת בא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ח)	07:51	07:50	09:10	09:11	09:58	09:58	10:43	10:44	12:39	12:41	16:27	16:33	17:04	17:10	16:14	17:24
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:10	07:12	09:21	09:23	09:53	09:55	10:50	10:52	13:10	13:13	18:10	18:13	18:35	18:39	17:55	18:49
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:45	04:51	07:35	07:41	08:37	08:41	09:57	10:01	13:12	13:15	20:21	20:20	21:01	21:00	20:02	21:16
נפאל, קטמנדו (ח)	06:55	06:56	08:54	08:56	09:29	09:31	10:23	10:25	12:38	12:40	17:21	17:25	17:48	17:52	17:06	18:03
סין, בייג'ין (ח)	07:36	07:36	09:14	09:15	09:55	09:56	10:44	10:46	12:48	12:51	17:00	17:06	17:33	17:38	16:45	17:50
סינגפור, סינגפור (ח)	07:07	07:10	09:35	09:38	10:06	10:08	11:08	11:11	13:39	13:41	19:10	19:13	19:34	19:37	18:54	19:46
פולין, ורשא (ח)	07:45	07:43	08:46	08:47	09:41	09:41	10:22	10:23	12:10	12:13	15:35	15:42	16:18	16:25	15:23	16:41
פרו, לימה (ח)	05:48	05:51	08:26	08:29	08:58	09:01	10:04	10:07	12:44	12:47	18:37	18:39	19:02	19:03	18:20	19:13
צרפת, ליאון (ח)	08:22	08:21	09:45	09:46	10:31	10:32	11:17	11:19	13:15	13:17	17:08	17:14	17:44	17:50	16:55	18:04
צרפת, פריז (ח)	08:44	08:43	09:58	09:59	10:47	10:48	11:31	11:33	13:25	13:27	17:07	17:14	17:45	17:51	16:53	18:06
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:05	06:07	08:30	08:32	09:01	09:03	10:02	10:05	12:31	12:33	17:56	17:59	18:20	18:23	17:41	18:32
קנדה, טורונטו (ח)	07:51	07:51	09:20	09:22	10:04	10:05	10:52	10:53	12:52	12:54	16:55	17:01	17:27	17:33	16:39	17:46
קנדה, מונטריאול (ח)	07:34	07:34	08:59	09:00	09:44	09:45	10:30	10:32	12:28	12:31	16:24	16:30	16:59	17:05	16:10	17:18
קפריסין, לרנקה (ח)	06:53	06:54	08:41	08:43	09:19	09:21	10:11	10:13	12:19	12:22	16:46	16:51	17:15	17:20	16:32	17:32
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:20	09:17	10:09	10:10	11:08	11:08	11:47	11:48	13:30	13:33	16:41	16:49	17:28	17:36	16:29	17:53
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:59	08:56	09:44	09:44	10:44	10:44	11:22	11:23	13:04	13:06	16:13	16:21	16:58	17:05	15:57	17:23
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	08:08	08:07	09:27	09:28	10:15	10:15	10:59	11:01	12:55	12:58	16:43	16:49	17:20	17:26	16:30	17:40
שוויץ, ציריך (ח)	08:13	08:12	09:32	09:33	10:20	10:20	11:04	11:06	13:00	13:03	16:52	16:58	17:25	17:31	16:34	17:45
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:42	06:44	08:58	09:01	09:30	09:32	10:29	10:31	12:52	12:55	18:02	18:06	18:27	18:30	17:47	18:40

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל־אחת־כמה־וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא – גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00818
02/01/2022

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים